

שבוע פרשת בהעלותך

(23 – 29 May 10)

ר' – ט"ז סיון ה'תש"ע

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָבְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ תִּשְׁמָעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לֹאֲהַבְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִגְגָךָ וְתִירְשְׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאָכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת גְּבוּיָם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר, וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּנוּ אֲחֵרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֵמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקִּבְּלֵי עַלִי מְצוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ פְּמוֹךְ מְצוּה לְהַתְּפִלָּל בְּתַפִּילִּין אֶת כָּל תַּפִּילַת שַׁחֲרִית כּוֹלָל שִׁיעוּר תַּהֲלִים כְּפִי שִׁמְחָתֶלֶק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.
יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יֹשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר פֶּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם: וַיְבָרֶכְךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַגְדֶּךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם: וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ תְּהִדְבָּרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלחוכה נותן צדקה (לבר משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קט

חברו דוד כבדחו מפני שאול ובאותו פעם היה לו חרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לַמְנִצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אֶל־תַּחֲרֹשׁ: ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פָּתַחוּ וּדְבָרוּ אֹתִי לְשׁוֹן שָׁקֶר: ג וּדְבָרִי שִׁנְאָה סִבְבוּנִי וַיִּלְחַמוּנִי חֲנָם: ד תַּחַת־אֲהַבְתִּי יִשְׁמְנוּנִי וְאֲנִי תִפְלָה: ה וַיִּשְׁימוּ עָלַי רָעָה תַּחַת טוֹבָה וְשִׁנְאָה תַּחַת אֲהַבְתִּי: ו הִפְקֵד עָלַי רָשָׁע וְשָׁטָן יַעֲמֹד עַל־יָמִינִי: ז בְּהִשְׁפָּטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וְתִפְלֹתָו תִּהְיֶה לַחֲטָאָה: ח יִהְיוּ־יָמָיו מַעֲטִים פְּקֻדָּתוֹ יָקָח אַחֵר: ט יִהְיוּ־בָנָיו יְתוּמִים וְאִשְׁתּוֹ אֶלְמָנָה: י וְגֹעַ יָנוּעוּ בָנָיו וְשֹׁאֲלוֹ יִדְרָשׁוּ מִחֲרִבּוֹתֵיהֶם: יא יִנְקֹשׁ גִּוְשָׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיִּבְזוּ זָרִים יִגְיעוּ: יב אֶל־יְהִי־לּוֹ מִשְׁךְ חֶסֶד וְאֶל־יְהִי חוּזֵן לִיתוּמָיו: יג יִהְיֶה־אַחֲרֵיתוֹ לְהַכְרִית בְּדוֹר אַחֵר יִמַּח שְׁמֹם: יד יִזְכָּר: טו עֲנֵן אֲבָתִיו אֶל־יְהוָה וְחַטָּאת אָמַר אֶל־תִּפְחֹחַ: טז יִהְיוּ נִגְדֵי־יְהוָה תָּמִיד וַיִּכְרַת מֵאֲרֶץ זָכָרָם: טז יֵעַן אֲשֶׁר: יז לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֶסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עֵנִי וְאֶבְיוֹן וּנְכָאָה לִכְבֹּב לְמוֹתָת: יח וַיֹּאחֲזֵב קָלְלָה וּתְבוֹאָהּוּ וְלֹא־חִפֵּץ בְּבִרְכָּהּ וּתְרַחֵק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבֹּשׁ קָלְלָה כְּמֹדוֹ וּתְבֹא כַּמִּים בְּקִרְבּוֹ וְכִשְׁמֹן בַּעֲצֻמוֹתָיו: יט תִּהְיֶה־לוֹ כְּבִגְד יַעֲטָה וְלִמְזוֹחַ תָּמִיד יַחְגֹּרֶה: כ זֹאת: כא פָּעִלְתָּ שְׁטִנִּי מֵאֵת יְהוָה וְהַדְּבָרִים רָעַעַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה: כב יְהוָה אֲדֹנָי עֲשֵׂה־אֹתִי לְמַעַן שִׁמְךָ בִּי־טוֹב חֶסֶדְךָ הַצִּילָנִי: כג כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנֹכִי וְלִפִּי חָלָל בְּקִרְבִּי: כד כִּצְל־כְּנֻטוֹתָו נִהַלְכְּתִי נִנְעַרְתִּי פֶּאֶרְכָּה: כה בְּרַפִּי כָּשְׁלוֹ מִצּוֹם וְכִשְׁרִי כָחַשׁ מִשְׁמֵן: כו וְאֲנִי: כז הֵייתִי חֲרָפָה לָהֶם יִרְאוּנִי יִנְעִוּן רֹאשָׁם: כח עֲזַרְנִי יְהוָה אֱלֹהֵי הוֹשִׁיעֵנִי כַחֲסִדְךָ: כט וַיִּדְעוּ כִּי־יִדְּךָ זֹאת אַתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָה: לו יִקְלֹל־הַפֹּה וְאַתָּה תִּבְרַךְ קָמוּ: לו וַיִּכְשׁוּ וַעֲבַדְךָ יִשְׁמַח: לו וַיִּלְבְּשׁוּ שׂוֹטְנֵי כְלָמָה וַיַּעֲטוּ כַּמְעִיל בְּשֵׁתָם: לו אֹדְהָ יְהוָה מֵאֵד בְּפִי וּבְתוֹד רַבִּים אֶהְלֹלָנוּ: לו כִּי־יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשְׁפָּטִי נִפְשׁוֹ:

קי

בו יסופר היאך ששאלו לאליעזר עבד אברהם ויספר היאך הרג אברהם מלכים גדולים וחילולתם, עיין בפנים ותמצא שכל המזמור חולק על אברהם כשביל שהכיר את בוראו בלדותו לכך זכת לשם:

א לְדָוִד מִזְמוֹר נָאִם יְהוָה: ב לְאֲדֹנָי שֶׁב לִימִינִי עַד־אֲשִׁית אֵיבֹיךָ תַּחַת רַגְלֶיךָ: ג מִמָּה עֲזָרְךָ יִשְׁלַח יְהוָה מִצִּיּוֹן רֹדֶה בְּקִרְבֹּב אֵיבֹיךָ: ד עֲמֹךְ נִדְבַת בְּיָם חִילְךָ בְּהַדְרֵי־קֹדֶשׁ מִרְחֹם מִשְׁחָר לָךְ טַל יִלְדְּתֶךָ: ה גִּשְׁפַּע יְהוָה: ו וְלֹא יִנָּחֵם אֶתְּהִי־כֵהֵן לְעוֹלָם עַל־דְּבָרֵתִי מִלְּפִי־צֶדֶק: ז אֲדֹנָי עַל־יָמִינֶךָ מִחֵץ בְּיוֹם־אָפּוֹ מְלָכִים: ח יָדִין בְּגוֹיִם מְלָא גִּוְיוֹת מִחֵץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ט זִמְנַחַל בְּדֶרֶךְ יִשְׁתָּה עַל־פָּנֶיךָ יָרִים רֹאשׁ:

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים ק"ט ק"י ג
- (ג) מאמר ד"ה איהו וחיוהי חד (עם ביאור בדרך אפשר) יום ב' דחג השבועות (מאמר ב), ה'תשט"ז ה
- (ד) שיחת י"ב סיון ה'תש"כ יא
- (ה) לקוטי שיחות פרשת בהעלותך (בלה"ק) כרך יג טז
- (ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל כ
- (ז) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע שבת פרשת בהעלותך כא
- (ח) לוח "היום יום" לשבוע שבת פרשת בהעלותך כט
- (ט) הלכה יומית לעיון ברמב"ם לא

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדויקים (קאפח):

- (י) – ג' פרקים ליום לשבוע שבת פרשת בהעלותך לד
- (יא) – פרק אחד ליום לשבוע שבת פרשת בהעלותך ס
- (יב) – ספר המצוות לשבוע שבת פרשת בהעלותך סח
- (יג) נביאים וכתובים שמואל-א פרק יב, דברי הימים-ב פרק ל ע
- (יד) מסכת סנהדרין עם ביאורים מדף ק עד דף קו עב

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

- (טו) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן קג
- (טז) שולחן ערוך הלכות נטילת ידים - אדמו"ר הזקן קג
- (יז) לקוטי תורה – ד"ה אדם כי יקריב - אדמו"ר הזקן קד
- (יח) מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי קז
- (יט) דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק" קז
- (כ) תורת שמואל תרל"ב - אדמו"ר מוהר"ש קט
- (כא) קונטרס העבודה - אדמו"ר מוהרש"ב קי
- (כב) ספר המאמרים ה'תש"ב - אדמו"ר מוהרי"צ קי
- (כג) לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ קיא
- (כד) ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהרי"צ קיב
- (כה) אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ קיח
- (כו) ביאורים לפרקי אבות פרק ב משנה יב קיט
- (כז) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע שבת פרשת בהעלותך ע"פ חומש "תורה תמימה" קכ
- (כח) לוח זמנים לשבוע שבת פרשת בהעלותך קמב
- (כט) סדר מצות הדלקת נרות לחג השבועות ולשבת קודש קמג

1 המאמר שלפנינו הוא המשך למאמרים שלפניו (שנרפסו בשבועות קודמים),
2 כס נתבאר ה'חידוש' שנפעל בתורה על-ידי לימודה בעולם הזה.
3 בהקדמת תיקוני-זוהר נאמר: **איהו¹ וְחִיּוּהִי חֵד אִיהוּ וְגִרְמוּהִי חֵד²**
4 [=הוא (-אור אין-סוף) וחיותם (של הספירות) אחד, והכלים שלהם אחד].

5 בחסידות מדייקים בלשון הזוהר,
6 שאינו אומר "איהו וחיוהי
7 וגרמוהי חד", אלא מחלקם:
8 איהו וחיוהי חד, איהו וגרמוהי
9 חד. לומר ששני אופני איחוד הם
10 ואינו דומה היחוד של איהו

11 וחיוהי ליחוד איהו וגרמוהי.
12 הנה חיוהי הוא ענין
13 המוחין³ - ג' דרגות עליונות
14 שבעולם האצילות: חכמה בינה
15 דעת, שהתלבשות אור
16 אין סוף בהם היא על
17 דרך התאחדות הנשמה
18 במוחין שפראש שהוא יחוד
19 עצמי, שהנשמה והמוח דבר
20 אחד הם. וגרמוהי הוא
21 ענין המדות³ - שבע מידות
22 שבאצילות שהתלבשות
23 אור אין סוף בהם היא
24 על דרך התאחדות
25 הנשמה באברי הגוף
26 שאינו יחוד עצמי, שהגוף הוא
27 דבר נפרד מהנפש ורק שמתאחד
28 עמה. ובעבודת האדם
29 הוא ההפך בין לימוד
30 התורה לקיום המצוות,
31 שבתורה שענינה מוחין,
32 ההתאחדות של התורה עם
33 הקדוש ברוך הוא (וכתוצאה מזה
34 - גם של האדם הלומד עם

35 הקדוש-ברוך-הוא) אחדות מושלמת היא כמו היחוד דאיהו וְחִיּוּהִי,
36 ובמצות ההתאחדות היא כמו היחוד דאיהו וְגִרְמוּהִי. וכמו
37 שפכתב רבינו בתניא⁴ דרמ"ח פקדין הם רמ"ח אברים

בס"ד. יום ב' דחג השבועות (מאמר ב), ה'תשט"ז

(הנחה בלתי מוגה)

איהו¹ וְחִיּוּהִי חֵד אִיהוּ וְגִרְמוּהִי חֵד². הנה חיוהי הוא
ענין המוחין³, שהתלבשות אור אין סוף בהם
היא על דרך התאחדות הנשמה במוחין שפראש.
וגרמוהי הוא ענין המדות³, שהתלבשות אור אין סוף
בהם היא על דרך התאחדות הנשמה באברי הגוף.
ובעבודת האדם הוא ההפך בין תורה למצוות,
שבתורה שענינה מוחין, ההתאחדות היא כמו היחוד
דאיהו וְחִיּוּהִי, ובמצות ההתאחדות היא כמו היחוד
דאיהו וְגִרְמוּהִי. וכמו שפכתב רבינו בתניא⁴ דרמ"ח
פקדין הם רמ"ח אברים דמלכא, וְהִי הִיחוד בְּאֲבָרִים
הוא דגמא להיחוד דאיהו וְגִרְמוּהִי, מה שאין כן בתורה
הנה אורייתא וקדשא בריך הוא פלא חד⁵ (ולא רק
אברים דמלכא בלבד), על דרך איהו וְחִיּוּהִי⁶.

**(ב) ועל פי זה צריך להבין מה שפכתב בזהר⁷ תלת
קשרין⁸ מתקשרין דא בְּדָא, ישראל אורייתא
וקדשא בריך הוא, ישראל מתקשרין באורייתא ואורייתא
בקדשא בריך הוא, דמאחר שאורייתא וקדשא בריך הוא
פלא חד, אם כן מהו ענין ההתקשרות בתורה, שהרי
ענין ההתקשרות שייך בשני דברים נפרדים דוקא, כנ"ל⁹
בארוכה, ואם כן מהו ענין ההתקשרות בתורה. אף**

38 דמלכא [=רמ"ח (248) מצוות עשה הם רמ"ח אברי המלך], וְהִי
39 היחוד בְּאֲבָרִים הוא דגמא להיחוד דאיהו וְגִרְמוּהִי, מה
40 שאין כן בתורה הנה אורייתא וקדשא בריך הוא פלא חד⁵
41 (ולא רק אברים דמלכא בלבד), על דרך איהו וְחִיּוּהִי⁶.
42 לסיכום, ב' אופני אחדות הם,
43 התלבשות אור אין-סוף בתורה,
44 יחוד עצמי, בדומה לאיחוד
45 המוח והנפש שהם דבר אחד.
46 והתלבשות אור אין-סוף במצוות,
47 יחוד ב' דברים נפרדים, בדומה
48 לאיחוד הנפש והגוף.
49 **(ב) ועל פי זה צריך להבין מה שפכתב בזהר⁷**
50 **תלת קשרין⁸ מתקשרין דא בְּדָא, ישראל אורייתא**
51 **וקדשא בריך הוא, ישראל מתקשרין באורייתא ואורייתא**
52 **בקדשא בריך הוא, דמאחר שאורייתא וקדשא בריך הוא**
53 **פלא חד, ואורייתא באורייתא וקדשא בריך הוא**
54 **פלא חד** [=התורה
55 וקדוש-ברוך-הוא דבר אחד]
56 וכן"ל, שהתורה מאחדת עם אור
57 אין-סוף ביחוד עצמי, אם כן
58 מהו ענין ההתקשרות
59 בתורה, כיצד שייך לומר על
60 חיבור התורה בקדוש-ברוך-הוא
61 לשון 'התקשרות' שהרי ענין
62 ההתקשרות שייך בשני
63 דברים נפרדים דוקא,
64 כנ"ל⁹ בארוכה במאמר
65 הקודם נתבאר שהלשון 'התקשרות' שייך לומר בחיבור שני דברים נפרדים,
66 ואילו על דברים מאוחדים מתאים הלשון 'דביקות', ואם כן כיון שהתורה
67 והקדוש-ברוך-הוא הם אחד, מהו ענין ההתקשרות בתורה? אף

(11) על העתק ההנחה שבספריית אגודת חסידי חב"ד - ציין כ"ק אדמו"ר שליט"א בכתי"ק: "עב" (ראה המשך תער"ב ח"א ע' שסו ואילך). (2) תקו"ז בהקדמה (ג, סע"ב). (3) ראה קיצורים והערות לתניא ע' קה. סה"מ תרל"ג ח"ב ע' שמח. תרנ"ג ע' רכח. המשך תער"ב ח"א ע' שא. סה"מ תש"ח ע' 161. וש"נ. (4) פכ"ג. (5) תניא פ"ד ורפכ"ג בשם הזהר. וראה זהר ח"א כד, א. ח"ב ס, א. תקו"ז ת"ו בתחילתו. לקו"ת נצבים מו, א. סה"מ ה'ש"ת ע' 66. (6) ראה קיצורים והערות לתניא ע' קד ואילך. סה"מ תרל"ג ח"ב ע' שמג ואילך. תרנ"ג ע' רכד ואילך. (7) ח"ג עג, א. (8) ראה סה"מ תרנ"ז ע' כח בשוה"ג. סה"מ ה'ש"ת ע' 61 בהערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. (9) ד"ה אנכי ה"א פ"ג (לעיל ע' 311).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הענין הוא, שיש חלוק בין חצוניות התורה ופנימיות
2 התורה, דחצוניות התורה הינו גליא דאורייתא [=תורת הנגלה.
3 התורה כמו שהיא נגלית אלינו] המלבשת בדברים גשמיים וטענות
4 של שקר שהם דברים נפדרים מקדושתו יתברך, שאין נרגש בהם
5 בורא העולם. לכן שכל עניני

6 התורה הן הלכות המדברות
7 בעניינים גשמיים, לכן הנה
8 גם חכמת התורה
9 המתלבשת בהם נעשת
10 בבחינת נפדר לפי שעה,
11 ומשום זה שיף בזה ענין
12 ההתקשרות של ב' דברים
13 נפרדים, שפאשר ישראל
14 מתקשרין באורייתא על-ידי
15 לימוד התורה, ובאופן
16 שלמוד התורה הוא
17 באהבה ויראה הבא כתוצאה
18 מעבודת התפילה (כמבואר
19 במאמר הקודם), וכמו בכל
20 קשר של קימא שהוא
21 מב' קשרים דוקא - קשר
22 של קימא' [=קיים לזמן ארוך]
23 הוא כאשר עושה ב' קשרים זה
24 על-גבי זה, כך האהבה ויראה
25 בלימוד התורה ב' קשרים הן
26 המחברות את התורה שירדה
27 למטה בקדוש-ברוך-הוא, הנה
28 על ידי זה אורייתא
29 מתקשר בקדשא ברין
30 הוא, דכל הקורא ושונה
31 הקב"ה קורא ושונה
32 כנגדו¹⁰, פירוש 'הקב"ה קורא
33 ושונה כנגדו' שפמשיף אור
34 אין סוף בתורה, שזהו
35 הקשור דאורייתא בקדשא
36 ברין הוא. מתבאר מכל-זה,
37 שלשון 'התקשרות' שיך לומר
38 על חלק הנגלה שבתורה. אמן
39 באמת אין זה מספיק
40 צדין, שהרי איתא בזהר דתלת דרגין אנון, ישראל אורייתא
41 וקדשא ברין הוא שמתקשרין זה בזה, וכלהו דרגין על
42 דרגין סתים וגליא [=שלוש מדרגות הם המתקשרות זו בזו, שהם:

הענין הוא, שיש חלוק בין חצוניות התורה ופנימיות
התורה, דחצוניות התורה הינו גליא דאורייתא המלבשת
בדברים גשמיים וטענות של שקר שהם דברים נפדרים,
ולכן הנה גם התורה המתלבשת בהם נעשת בבחינת
נפדר לפי שעה, ומשום זה שיף בזה ענין ההתקשרות,
שפאשר ישראל מתקשרין באורייתא, ובאופן שלמוד
התורה הוא באהבה ויראה, וכמו בכל קשר של קימא
שהוא מב' קשרים דוקא, הנה על ידי זה אורייתא
מתקשר בקדשא ברין הוא, דכל הקורא ושונה הקב"ה
קורא ושונה כנגדו¹⁰, שפמשיף אור אין סוף בתורה,
שזהו הקשור דאורייתא בקדשא ברין הוא. אמן
אין זה מספיק צדין, שהרי איתא בזהר דתלת דרגין
אנון, ישראל אורייתא וקדשא ברין הוא שמתקשרין זה
בזה, וכלהו דרגין על דרגין סתים וגליא, דסתים
דישראל מתקשר בסתים דאורייתא, וסתים דאורייתא
מתקשר בסתים דקדשא ברין הוא, הרי שגם על סתים
דאורייתא נאמר הלשון דקשר. וצריך להבין, דכיון
שסתים דאורייתא אינו מתלבש בדברים גשמיים, איך
שיף בזה ענין הקשור.

(ג) ויוכן זה בהקדים תחלה שכל הענינים שישנם
בגליא דאורייתא ישנם גם כן בסתים
דאורייתא, דמזה גופא שגליא דתורה נקרא בשם גוף
התורה, כמאמר הן הן גופי תורה¹¹, וסתים דאורייתא
נקרא בשם נשמה דתורה¹², גליא דתורה וסתים דתורה,
חצוניות התורה ופנימיות התורה, הרי מוכן ששניהם
הם דבר אחד, אלא שזה החצוניות וזה הפנימיות, זה
הגליא וזה הסתים, זה הגוף וזה הנשמה, שהם (הגוף
והנשמה) מתאחדים כאחד. ומזה מוכן שכל הענינים
שישנם בגליא דתורה ישנם גם כן בנסתר דתורה. וזהו

ישראל התורה והקדוש-ברוך-הוא; וכל אחת מאלו הג', היא מדרגה על
מדרגה, סתומה וגלויה], דסתים דישראל מתקשר בסתים
דאורייתא, וסתים דאורייתא מתקשר בסתים דקדשא ברין
הוא, הרי שגם על סתים דאורייתא נאמר הלשון דקשר.
וצריך להבין, דכיון
שסתים דאורייתא אינו
מתלבש בדברים
גשמיים, איך שיף בזה
ענין הקשור? לסיכום,
התבאר כי לשון 'התקשרות'
שיך לומר על חלק הנגלה
שבתורה, שנעשה 'נפרד' כאשר
נתלבש בדברים גשמיים. וקשה,
שבוהר נאמר לשון 'התקשרות'
גם על חלק הנסתר שבתורה?
לבאר ענין 'התקשרות' כמו
שהוא ב"סתים דאורייתא" יקדים
בסעיף הבא לבאר אופן לימוד
התורה בגן-עדן, שאותן הלכות
הנלמדות כאן בגשמיות נלמדות
בגן-עדן באופן רוחני. ויביא
דוגמאות לכך.

(ג) ויוכן זה בהקדים
תחלה שכל הענינים
שישנם בגליא דאורייתא
ישנם גם כן בסתים
דאורייתא, דמזה גופא
שגליא דתורה נקרא בשם גוף
התורה, כמאמר לשון
חז"ל: הן הן גופי תורה¹¹,
וסתים דאורייתא נקרא
בשם נשמה דתורה¹²,
גליא דתורה וסתים
דתורה, חצוניות התורה
ופנימיות התורה, הרי
מוכן ששניהם הם דבר
אחד, אלא שזה
החצוניות וזה הפנימיות,
זה הגליא וזה הסתים, זה
הגוף וזה הנשמה, שהם
(הגוף והנשמה) מתאחדים
כאחד. ומזה מוכן שכל
הענינים שישנם בגליא
דתורה ישנם גם כן בנסתר
דתורה. וזהו ענין

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 למוד התורה בגן עדן, שהלמוד בגן עדן הוא באותן
2 ההלכות שלומדים למטה, אלא שלמטה למוד ההלכות הוא
3 בגשמיות, ובגן עדן למוד ההלכות הוא ברוחניות, אבל מכל
4 מקום הרי אין זה אלקות, כי אם נבראים, אלא שאין זה
5 בגשמיות, כי אם

6 ברוחניות וכיון שגם בגן עדן

7 הם 'נבראים' שייך לומר לשון

8 'התקשרות' על התורה כמו

9 שהיא בגן עדן.

10 וכמו בלמוד ההלכות

11 נגעים, הנה למטה למוד

12 ההלכה הוא בגשמיות,

13 דענן הנגעים נעשה

14 מצד זה שיש מקום בעור

15 האדם שהלוחף הדם שבו

16 אינו כדבעי [=כראוי]

17 שכאשר הדם אינו עובר באותו

18 מקום בעור, מסתלקת אדמומית

19 העור ונעשה העור לבן, וזה

20 מראה הנגע, והעצה לזה

21 היא כמו שכתוב

22 והובא אל הפה והסגירו

23 הפה שבעת ימים, שעל

24 ידי זה יתפתח להיות

25 הלוחף הדם בראוי. ובגן

26 עדן למוד ההלכה הוא

27 ברוחניות, וכמבאר

28 בחסידות¹⁴ שהתרגום

29 דצרעת הוא סגירותא¹⁵

30 (שנסגר הלוחף הדם),

31 הינו שנעלם ונסגר אור

32 החכמה (שאין מאיר אצלו

33 'אור החכמה', שכאשר מאיר

34 בחינת 'חכמה' שבנפש נמצא

35 האדם בתנועה ורגש של ביטול.

36 וכאשר נסגר אור זה) ואינו

37 מאיר בבנינה, דאף

38 שמתבונן בהתבוננות

39 אלקית, מכל מקום, כיון

40 שחסר בהבטול דאור

41 החכמה, הנה אף

42 שמתבונן בו, יכול

43 להיות מזה יניקה

44 ללעממת זה לצד הטומאה

45 (שלעומת) וכנגד צד הקדושה,

46 על ידי היות

ענן למוד התורה בגן עדן, שהלמוד בגן עדן הוא
באותן ההלכות שלומדים למטה, אלא שלמטה למוד
ההלכות הוא בגשמיות, ובגן עדן למוד ההלכות הוא
ברוחניות, אבל מכל מקום אין זה אלקות, כי אם
נבראים, אלא שאין זה בגשמיות, כי אם

וכמו בלמוד ההלכות נגעים, הנה למטה למוד ההלכה
הוא בגשמיות, דענן הנגעים נעשה מצד זה

שיש מקום בעור האדם שהלוחף הדם שבו אינו כדבעי,
והעצה לזה היא כמו שכתוב¹³ והובא אל הפה והסגירו

הפה שבעת ימים, שעל ידי זה יתפתח להיות הלוחף
הדם בראוי. ובגן עדן למוד ההלכה הוא ברוחניות,

וכמבאר בחסידות¹⁴ שהתרגום דצרעת הוא סגירותא¹⁵
(שנסגר הלוחף הדם), הינו שנעלם ונסגר אור החכמה

ואינו מאיר בבנינה, דאף שמתבונן בהתבוננות אלקית,
מכל מקום, כיון שחסר בהבטול דאור החכמה, הנה אף

שמתבונן בו, יכול להיות מזה יניקה ללעממת זה, על
ידי היותו, שהיו ענן שער לכן שבפיהת. והעצה לזה

היא והובא אל הפה, איש החסד, ששרשו מהחכמה,
והסגירו שבעת ימים, שבעת ימי ההקף, הינו שממשיך

את אור החכמה בבנינה, נקדה בהיכלא¹⁶, ומצד הבטול
דחכמה אזי נעשת עבודתו כדבעי.

וכמו כן הוא גם בההלכה דהמחליף פרה בחמור,
שלמטה למוד ההלכה הוא בגשמיות, שהחליף

פרה בחמור וילדה כו'¹⁷, ובגן עדן למוד ההלכה הוא
ברוחניות הענינים. והענין בזה, דהנה, כל הנבראים

שלמטה שרשם הוא מהעשרה מאמרות, ויש שנתפשו
שמותיהם בתורה, ויש שחיותם הוא על ידי חלופים

ותמורות וחלופים דחלופים ותמורות דתמורות, כמו
שכתוב בשער היחוד והאמונה¹⁸. והנה פרה וחמור

שרשם מפני שור שבמרכבה, אף בזה גופא יש ב' אופני
ותמורות דתמורות, כמו

שכתוב ב'תניא' בשער
היחוד והאמונה¹⁸. והנה

פרה וחמור שניהם ממין
ה'בהמה' - שרשם מפני

שור שבמרכבה ב'מרכבה'¹⁹.

ל"קו"ת פ' ראה יח, ב. 17) ב"מ ק, רע"א. 18) פ"ב.

13) תזריע יג, ב ואילך. 14) לקו"ת תזריע כג, ב. 15) ראה זח"ג מט,

ב. ע"ח שער לאה ורחל (של"ב) פ"ז. 16) ראה זח"א ו, א. זח"ב קפ,

א. תקו"ז ת"ה (יט, א). תכ"ח (עב, ב). תניא אגה"ק ס"ה (קז, א).

17) זח"ב קפ, א. 18) פ"ב. 19) פ"ב.

ישות עצמאית), שהיו ענן שער לכן שבפיהת שכאשר במקום
הבהת (מקום הלכן שאין שם הלוחף הדם) גדל שער לכן מורה הדבר שכבר
יש ממקום זה יניקה לטומאה. והעצה לזה היא והובא אל הפה,
איש החסד (שורש הכהנים ממידת החסד, ככתוב "תומיך ואוריך לאיש

חסידך". ובכוחם להמשיך החסד

למטה), שמידת החסד ששרשו

מהחכמה, והסגירו הכהן

שבעת ימים, שבעת ימי

ההקף [=שבעת ימי השבוע,

שהם 'היקף' שלם], היינו

שממשיך את אור

החכמה בבנינה, נקדה

בהיכלא¹⁶ [=נקודה בהיכל.

נקודת הביטול מתרחבת ובאה

בהכנה], ומצד הבטול

דחכמה אזי נעשת

עבודתו כדבעי.

וכמו כן הוא גם

בההלכה דהמחליף פרה

בחמור, שלמטה למוד

ההלכה הוא בגשמיות,

שהחליף פרה בחמור

וילדה כו' וכל אחד טוען

שילדה הפרה ברשותו¹⁷,

ובגן עדן למוד ההלכה

הוא ברוחניות הענינים.

והענין בזה, דהנה, כל

הנבראים שלמטה שרשם

הוא מהעשרה מאמרות

כדברי המשנה בפרקי אבות:

"בעשרה מאמרות נברא

העולם", ויש נבראים

שנתפשו שמותיהם

בתורה, וחיות ושורש נבראים

אלו מאותיות אלו שהוזכרו

בתורה, ויש שחיותם אינו

מוזכר בפירוש, אלא נרמז הוא

על ידי חלופים ותמורות

חילופי האותיות בא"ת ב"ש

וכדומה וחלופים דחלופים

ותמורות דתמורות, כמו

שכתוב ב'תניא' בשער

היחוד והאמונה¹⁸. והנה

פרה וחמור שניהם ממין

ה'בהמה' - שרשם מפני

שור שבמרכבה ב'מרכבה'¹⁹.

ל"קו"ת פ' ראה יח, ב. 17) ב"מ ק, רע"א. 18) פ"ב.

13) תזריע יג, ב ואילך. 14) לקו"ת תזריע כג, ב. 15) ראה זח"ג מט,

ב. ע"ח שער לאה ורחל (של"ב) פ"ז. 16) ראה זח"א ו, א. זח"ב קפ,

א. תקו"ז ת"ה (יט, א). תכ"ח (עב, ב). תניא אגה"ק ס"ה (קז, א).

17) זח"ב קפ, א. 18) פ"ב. 19) פ"ב.

13) תזריע יג, ב ואילך. 14) לקו"ת תזריע כג, ב. 15) ראה זח"ג מט,

ב. ע"ח שער לאה ורחל (של"ב) פ"ז. 16) ראה זח"א ו, א. זח"ב קפ,

א. תקו"ז ת"ה (יט, א). תכ"ח (עב, ב). תניא אגה"ק ס"ה (קז, א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 העליונה (שראה יחזקאל בנבואתו) ארבעה פנים: שור, אריה, נשר ואדם.
2 ושורש כל הבהמות הוא מ'פני שור'. ודין "המחליף פרה בחמור" לומדים
3 בגן'עדן על פרה וחמור כפי שהם בשרשם בעולמות העליונים - בחינת פני
4 שור. אף בזה גופא יש ב' אופני עבודה, דאופן עבודת

5 הברור דפירה אחר שירדה

6 משורשה הוא בדרך ישר
7 על-ידי עבודה רגילה של קיום
8 המצוות ואין צורך במאמץ
9 מיוחד, והיגו לפי שפירה
10 היא בהמה טהורה ולכן
11 אפשר להיות בה
12 העבודה בדרך ישר, אבל
13 אופן העבודה דחמור אי
14 אפשר להיות בדרך ישר,
15 לפי שחמור הוא בהמה
16 טמאה, ועוד זאת,
17 שחמור אפלו בתקופת
18 תמזו קריא ליה [=חמור
19 גם בתקופת זריחת אור השמש
20 'תקופת תמזו') קר לו¹⁹.
21 וברוחניות: 'קריאות' היא היפך
22 הקדושה (כלהין), ולכן אי
23 אפשר לברור בדרך ישר,
24 כי אם על ידי העבודה
25 דקבלת עול מלכות שמים,
26 כמו שנאמר על יששכר: ישכר
27 חמור גרם.. ויט שכמו
28 לסבול²⁰ (רש"י מפרש
29 הפסוקים: יששכר חמור גרם:
30 חמור בעל עצמות, סובל עול
31 תורה, כחמור חזק שמשענין
32 אותו משא כבד. ויט שכמו
33 לסבול: עול תורה), וכן תנא דבי
34 אליהו: לעולם ישים אדם עצמו
35 על דברי תורה פשור לעול
36 ובחמור למשא²¹, שעל
37 ידי העבודה דקבלת עול
38 אזי מנצל גם את
39 הקרירות

40 בקדשה, והיגו דאף שהקרירות הוא הפך הקדשה שהקדושה
41 היא חיות והתלהבות, מפל מקום [=למרות זאת], על ידי העבודה
42 דקבלת עול פחמור למשא, אזי משתמש גם בהקרירות
43 פחמור לקדשה, והאופן בו אפשר להשתמש בקרירות לקדושה, הוא

עבודה, דאופן עבודת הברור דפירה הוא בדרך ישר,
והיגו לפי שפירה היא בהמה טהורה ולכן אפשר להיות
בה העבודה בדרך ישר, אבל אופן העבודה דחמור אי
אפשר להיות בדרך ישר, לפי שחמור הוא בהמה
טמאה, ועוד זאת, שחמור אפלו בתקופת תמזו קריא
ליה¹⁹, ולכן אי אפשר לברור בדרך ישר, כי אם על ידי
העבודה דקבלת עול, ויט שכמו לסבול²⁰, פשור לעול
ובחמור למשא²¹, שעל ידי העבודה דקבלת עול אזי
מנצל גם את הקרירות דחמור בקדשה, והיגו דאף
שהקרירות הוא הפך הקדשה, מפל מקום, על ידי
העבודה דקבלת עול פחמור למשא, אזי משתמש גם
בהקרירות דחמור לקדשה, והוא ענין העבודה
דקבלת עול ענין המוחין הוא קר ולח, ודוקא על ידי
הקרירות תופס הוא את הענין בטוב. אמנם המחליף
פרה בחמור היגו שעם היותו בציור כזה שמספיקה לו
העבודה דפירה בדרך ישר, וכמו לעבוד את ה' בלח
האכילה כו' בדרך ישר, מפל מקום, עובד עבודתו
בהאופן דחמור, ויט שכמו לסבול, פחמור למשא,
שמצד זה נעשה תוספות ורוח בעבודתו, שהוא ענין
לדת העבר ברוחניות.

וכמו כן הוא גם בהלכות למוד
ההלכה הוא בגשמיות, שישנו הממון וישנו
החפץ, וכאשר הממון אינו בהתאם להחפץ, הרי זו
אונאה, ויש בזה ב' אופנים, נתאנה מוכר או נתאנה
לוקח. ובגן עדן למוד ההלכות הוא ברוחניות. והענין
בזה, שהעבודה פועלת המשכה מלמעלה, ואפשר
שהמשכה תהיה שלא לפי אופן העבודה, ויש בזה ב'
מערך החפץ. ובגן עדן למוד ההלכות הוא ברוחניות. והענין
בזה, שהעבודה פועלת המשכה מלמעלה, עבודת האדם במעשה
המצוות פועלת המשכת גילוי אור מלמעלה, ואפשר שהמשכה תהיה
שלא לפי אופן העבודה, ויש בזה ב' אופנים דנתאנה מוכר

ענין העבודה דהתבוננות שצריכה להיות בדרך קרירות
דוקא מתינות והתיישבות, דקבלות ענין המוחין הוא קר ולח
בניגוד למידות שבלב שענינם חמימות והתרגשות, ודוקא על ידי
הקרירות תופס הוא את הענין בטוב. מתבאר מכל-זה, ששני אופני
עבודה הם: עבודה באופן ישר
-פרה. ועבודה באופן של "ריט
שכמו לסבול" ('קבלת-עול') -
חמור. אמנם המחליף פרה
בחמור היגו שעם היותו
בציור כזה שמספיקה לו
העבודה דפירה בדרך
ישר, וכמו לעבוד את
ה' בלח האכילה כו'
שיכול להעלות לקדושה עניני
העולם שמתעסק בהם בדרך
ישר, מפל מקום, עובד
עבודתו בהאופן דחמור,
ויט שכמו לסבול,
פחמור למשא, שמצד זה
נעשה תוספות ורוח
בעבודתו כיון ש"יתרון האור
הוא מן החושך" ודוקא
מהתעסקות בברור קליפה קשה
ביותר - קרירות - נעשה יתרון
גדול, שהוא ענין לדת
העבר ("המחליף פרה בחמור
- וילדה") ברוחניות.

וכמו כן הוא גם בהלכות
אונאה, דלמטה למוד
ההלכה הוא בגשמיות,
שישנו הממון וישנו
החפץ, וכאשר הממון
אינו בהתאם להחפץ
שמרמה ולוקח ממון יותר מערכו
האמיתי של החפץ, הרי זו
אונאה, ויש בזה ב'
אופנים, נתאנה מוכר
וקיבל פחות מערך החפץ או
נתאנה לוקח ושלם יותר

מערך החפץ. ובגן עדן למוד ההלכות הוא ברוחניות. והענין
בזה, שהעבודה פועלת המשכה מלמעלה, עבודת האדם במעשה
המצוות פועלת המשכת גילוי אור מלמעלה, ואפשר שהמשכה תהיה
שלא לפי אופן העבודה, ויש בזה ב' אופנים דנתאנה מוכר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שנמשך אור יותר מכפי עבודתו או לוקח שנמשך אור פחות מכפי עבודתו,
2 שזהו אופן הלמוד שבגן עדן שלמוד ההלכות הוא
3 ברוחניות הענינים. אחרי שנתבאר הדוגמאות ללמוד תורה בגן-עדן כמו
4 שהוא ברוחניות. יתבאר בסעיף הבא, שלמרות שלמוד זה הוא באופן רוחני

5 ביותר, נקרא עדיין עסק לימוד

6 זה: לימוד תורה של 'נבראים'.

7 כיון שקשור עדיין למעשי

8 הנבראים, ולכן שייך לומר על

9 התורה כמו שהיא בגן-עדן לשון

10 'התקשרות'. אך ישנו אופן לימוד

11 תורה באופן מרום יותר -

12 התורה כמו שהיא בעולם

13 האצילות.

14 (ד) אמנם כל זה הוא

15 הלמוד דגן עדן שהוא

16 בבריאה יצירה עשיה,

17 דגן עדן הפחתון הוא

18 ביצירה וגן עדן העליון

19 הוא בבריאה, שאין זה

20 אלקות, כי אם נבראים

21 (העולמות גם הרוחניים) החל

22 מעולם הבריאה נקראו בשם

23 'נבראים'. אמנם באצילות

24 שהוא אלקות, ושם איהו

25 וחייהי חד איהו וגרמוהי

26 חד, הנה למוד התורה

27 הוא באלקות גופא.

28 והינו שבגן עדן למוד

29 ההלכות הוא בענין

30 הנבראים, אלא שהוא

31 ברוחניות הענינים, מה

32 שאין בן באצילות

33 הלמוד הוא בענין

34 האלקות. וכמו בלמוד

35 הלכות נגעים, הנה

36 באצילות הלמוד הוא

37 בענין השמות והספירות,

38 דשם אהי' ברבוע²² [א=,

39 אה, אהי, אהייה] בגמטריא

40 דם⁽⁴⁴⁾²³, ובענין

41 הספירות הוא ספירת

42 הבינה, פידוע ששם

43 אהי' הוא בבינה, וזהו

44 ענין הנגע שאור החכמה

45 אינו מאיר בבינה,

46 והעצה היא והובא אל

אופנים דנתאנה מוכר או לוקח, שזהו אופן הלמוד
שבגן עדן שלמוד ההלכות הוא ברוחניות הענינים.

(ד) אמנם כל זה הוא הלמוד דגן עדן שהוא בבריאה
יצירה עשיה, דגן עדן הפחתון הוא ביצירה

וגן עדן העליון הוא בבריאה, שאין זה אלקות, כי אם
נבראים. אמנם באצילות שהוא אלקות, ושם איהו

וחייהי חד איהו וגרמוהי חד, הנה למוד התורה הוא
באלקות גופא. והינו שבגן עדן למוד ההלכות הוא

בענין הנבראים, אלא שהוא ברוחניות הענינים, מה
שאין בן באצילות הלמוד הוא בענין האלקות. וכמו

בלמוד הלכות נגעים, הנה באצילות הלמוד הוא בענין
השמות והספירות, דשם אהי' ברבוע²² בגמטריא דם²³,

ובענין הספירות הוא ספירת הבינה, פידוע ששם אהי'
הוא בבינה, וזהו ענין הנגע שאור החכמה אינו מאיר

בבינה, והעצה היא והובא אל הפה, שימשך אור
החכמה נקדה בהיכלא, והסגירו שבעת ימים הוא ענין

הי' מדות, והינו שימשך אור החכמה בכל הספירות,
שעל ידי זה יתכן הענין. ונמצא מוכן על פי זה ההפך

בין התורה שבבריאה יצירה עשיה להתורה שבאצילות,
דבתורה שבבריאה יצירה עשיה הנה הגם שהלמוד הוא

ברוחניות הענינים, מפל מקום, כיון שהלמוד הוא בענין
עבודת האדם, לכן הנה גם בסתים דתורה שיה ענין

ההתקשרות, דכיון שאין זה אלקות, הרי זה גם בן
נפרד, ולכן שיה בזה ענין ההתקשרות. ובעומק יותר יש

לומר, שגם התורה כמו שהיא באצילות שיה בזה ענין
ההתקשרות, דכיון שהלמוד הוא בענין השמות שהוא

ענין הלבושים והפלים, והפלים הרי אופן דבקוהם הוא
בדבקוהם שאינה נפרת, לכן הנה גם סתים דאורייתא כמו

שהיא באצילות שיה בזה ענין ההתקשרות.
וזהו תלת קשרין מתקשרין דא בראל ישראל באורייתא

ואורייתא בקדשא בריך הוא, דענין הקשר שיה

(22) א, אה, אהי, אהייה. (23) פע"ח שער חהמ"צ פ"א. עץ חיים

שער הכללים פ"ג. שער הארת המוחין פ"ז. מאו"ד, טז.

47 הפה, שימשך אור החכמה נקדה בהיכלא, והסגירו שבעת
48 ימים הוא ענין הי' מדות, והינו שימשך אור החכמה בכל
49 הספירות, שעל ידי זה יתכן הענין. ונמצא מוכן על פי זה
50 ההפך בין התורה שבבריאה יצירה עשיה להתורה
51 שבאצילות, דבתורה
52 שבבריאה יצירה עשיה
53 הנה הגם שהלמוד הוא
54 ברוחניות הענינים, מפל
55 מקום, כיון שהלמוד
56 הוא בענין עבודת האדם,
57 לכן הנה גם בסתים
58 דתורה שיה ענין
59 ההתקשרות, דכיון שאין
60 זה אלקות, הרי זה גם בן
61 נפרד, ולכן שיה בזה
62 ענין ההתקשרות. מכל"ה
63 מוכן שגם על התורה כמו שהיא
64 בגן-עדן שייך לומר לשון
65 'התקשרות' כיוון שנושא לימוד
66 התורה שם קשור עם הנבראים,
67 אך בעולם האצילות נושא
68 הלימוד קשור רק באלקות
69 וספירות רוחניים. ובעומק
70 יותר יש לומר, שגם
71 התורה כמו שהיא
72 באצילות שיה בזה ענין
73 ההתקשרות, דכיון
74 שהלמוד הוא בענין
75 השמות [=ספירות עליונות
76 נקראו בשם 'שמות': שם אל -
77 חסד, אלוהים - גבורה, וכו']
78 שהוא ענין הלבושים
79 והפלים שבהם 'מתלבש' האור
80 על-מנת להאיר בעולמות,
81 והפלים הרי אופן
82 דבקוהם במאור (שורש האור)
83 הוא בדבקוהם שאינה
84 נפרת בשונה מהאור שניכר בו
85 שמקורו במאור, לכן הנה גם
86 סתים דאורייתא כמו
87 שהיא באצילות שיה בזה
88 ענין ההתקשרות.
89 וזהו תלת קשרין
90 מתקשרין דא בראל
91 ישראל באורייתא
92 ואורייתא בקדשא בריך

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הוא, דענן הקשר שני במציאות נפרד דוקא, ועל ידי
2 ההתקשרות פועלים שניהם מקשר עוד למעלה יותר מכמו
3 שהיה קודם הפרוד (כמו שנתבאר לעיל²⁴ במאמר הקודם),
4 והינו שעל ידי זה שישראל לומדים תורה באהבה ויראה
5 שאז נעשה קשר של

6 קימא, אזי מקשרים את
7 התורה דבריה וצירה
8 עשה באצילות. ויתירה
9 מזה, דהנה, גם באצילות
10 שהלמוד הוא בענן
11 השמות, הרי יש שם
12 איזה מציאות, דאף
13 שאיהו וחיהו חד, מכל
14 מקום הרי הם איזה
15 מציאות, אלא שהם
16 מיחדים, וכמו אותיות
17 הכתיבה שכותבים בדיו
18 על הקלף, הנה אף
19 שהאותיות מיחדים עם
20 הקלף, הרי זה כמו ב'
21 דברים המיחדים. אף
22 ענן ההתקשרות
23 דאורייתא בקדשא בריך
24 הוא, הוא שהתורה
25 מתעלת למעלה
26 מאצילות ונעשת בבחינת
27 אותיות התקיקה,
28 ובאותיות התקיקה גופא
29 הרי זה בבחינת אותיות
30 התקיקות מעבר לעבר
31 שאינם נאחזים במציאות
32 כלל, וכמו מ' וס' שבלחות
33 שבלחות שבגס היו
34 עומדין²⁵ כיון שהאותיות
35 חקוקות מעבר לעבר, אין לחלק
36 הפנימי שבהם במה להאחו.
37 אמנם, גם ענן התקיקה
38 הוא איזה ציור, דעם
39 היותו מיחד לגמרי, והוא
40 מיניה וביה, מכל מקום
41 הרי זה איזה ציור, ולכן

במציאות נפרד דוקא, ועל ידי ההתקשרות פועלים
שניהם מקשר עוד למעלה יותר מכמו שהיה קודם
הפרוד (כמו שנתבאר לעיל²⁴), והינו שעל ידי זה
שישראל לומדים תורה באהבה ויראה שאז נעשה קשר
של קימא, אזי מקשרים את התורה דבריה וצירה
עשה באצילות. ויתירה מזה, דהנה, גם באצילות
שהלמוד הוא בענן השמות, הרי יש שם איזה מציאות,
דאף שאיהו וחיהו חד, מכל מקום הרי הם איזה
מציאות, אלא שהם מיחדים, וכמו אותיות הכתיבה
שכותבים בדיו על הקלף, הנה אף שהאותיות מיחדים
עם הקלף, הרי זה כמו ב' דברים המיחדים. אף ענן
ההתקשרות דאורייתא בקדשא בריך הוא, הוא שהתורה
מתעלת למעלה מאצילות ונעשת בבחינת אותיות
התקיקה, ובאותיות התקיקה גופא הרי זה בבחינת
אותיות התקיקות מעבר לעבר שאינם נאחזים במציאות
כלל, וכמו מ' וס' שבלחות שבגס היו עומדין²⁵. אמנם,
גם ענן התקיקה הוא איזה ציור, דעם היותו מיחד
לגמרי, והוא מיניה וביה, מכל מקום הרי זה איזה ציור,
ולכן גם ענן התקיקה אינו מספיק עדין, אלא צריך
לחבר אורייתא בקדשא בריך הוא ממש שלמעלה גם
מענן התקיקה. וענן זה נעשה על ידי עבודת האדם
דוקא, דהנה, התורה מצד עצמה, גם כמו שהיא
בשרשה הרי היא איזה מציאות, דעם היות שאורייתא
וקדשא בריך הוא כלא חד, מכל מקום הרי היא איזה

42 גם ענן התקיקה אינו מספיק עדין, אלא צריך לחבר
43 אורייתא בקדשא בריך הוא ממש שלמעלה גם מענן
44 התקיקה. וענן זה נעשה על ידי עבודת האדם דוקא, דהנה,
45 התורה מצד עצמה, גם כמו שהיא בשרשה הרי היא איזה
46 מציאות, דעם היות
47 שאורייתא וקדשא בריך
48 הוא כלא חד, מכל מקום
49 הרי היא איזה מציאות,
50 וכמו באיהו וחיהו חד,
51 שמזה גופא שאומרים
52 איהו וחיהו חד, הרי זה
53 ראיה שיש איזה מציאות
54 דחיהו, אלא שהוא
55 מיחד. וכל זה הוא מצד
56 התורה עצמה, אמנם על
57 ידי עבודת האדם שפועל
58 ההתקשרות בתורה, אזי
59 ההתקשרות היא למעלה
60 יותר מכמו שהיה קודם
61 הפרוד, והינו שעל ידי
62 עבודת האדם מתקשרת
63 התורה בקדשא בריך
64 הוא ממש, לא רק כמו
65 שחיהו מיחד באיהו, כי
66 אם שנעשה איהו ממש.
67 והוא על ידי למוד
68 התורה באהבה ויראה
69 למשה דוקא, שעל ידי
70 זה נשלם הפונה לעשות
71 לו יתברך דירה
72 בתחתונים.

ובכמו באיהו וחיהו חד, שמזה גופא שאומרים איהו וחיהו חד, הרי
זה ראיה שיש איזה מציאות דחיהו, אלא שהוא מיחד. וכל זה הוא מצד התורה
עצמה, אמנם על ידי עבודת האדם שפועל ההתקשרות בתורה, אזי ההתקשרות
היא למעלה יותר מכמו שהיה קודם הפרוד, והינו שעל ידי עבודת האדם
מתקשרת התורה בקדשא בריך הוא ממש, לא רק כמו שחיהו מיחד באיהו,
כי אם שנעשה איהו ממש. והוא על ידי למוד התורה באהבה ויראה למשה
דוקא, שעל ידי זה נשלם הפונה לעשות לו יתברך דירה בתחתונים.

בס"ד. שיחת י"ב סיון, ה'תש"ב.

בלתי מוגה

- א. ענין התשלומין משמעותו שאין זה העיקר, אלא, שאם לא נתקיים החיוב בזמן העיקרי, אזי יכולים להשלים זאת בזמן התשלומין.¹
- ולכן מצינו חילוקי דינים בכמה ענינים בין הזמן העיקרי לזמן התשלומין, ולדוגמא: מי שלא קיים את החיוב מצד אונס, הנה רק אם נאנס בזמן העיקרי, אזי "אונס רחמנא פטרי"², מה שאין כן אם האונס היה בזמן התשלומין³, כי, ענין התשלומין אינו ענין לעצמו, כי אם המשך להעיקר, וכיון שבזמן העיקרי לא היה אונס, אינו נפטר מצד האונס שהיה בזמן התשלומין, וחשיב שלא קיים החיוב מרצונו.⁴
- ועל פי זה צריך לומר כן גם בנוגע לימי התשלומין דחג השבועות⁵, שאין זה ענין עיקרי, כי אם תשלומין בלבד.⁶
- אבל, האמת היא שיש מעלה בזמן התשלומין לגבי הזמן העיקרי, כי, החילוק שבין עיקר לתשלומין הוא על דרך החילוק שבין צדיקים ובעלי תשובה, והיינו, שענין התשלומין הוא בדוגמת ענין התשובה (אלא, שתשובה היא על עבירות ממש, ואילו תשלומין הם רק השלמת החיוב), ולכן, כשם שיש מעלה בבעלי תשובה לגבי צדיקים, כידוע⁷, כך יש מעלה בזמן התשלומין לגבי הזמן העיקרי.
- וכן הוא גם בענין ימי התשלומין דחג השבועות:
- הענין דמתן-תורה שבחג השבועות, וכן ענין הקרבת שתי הלחם בחג השבועות – שענינם אחד, כמבואר בלקוטי תורה⁸ ששתי הלחם הוא ענין התורה – מאיר בכל תקפו במשך כל שבועת ימי התשלומין,
- ועל פי המבואר בהוספות לתורה אור⁹ "הטעם מה שחג השבועות אינו אלא יום אחד בלבד, מה שאין כן בפסח וסוכות שהן ז' ימים, כי, בחג השבועות הוא זמן קבלת התורה. . . שהוא בחינת יחידה שלמעלה מהתחלקות כו'", יש לומר, שבכל שבועת ימי התשלומין מאיר הגילוי דחג השבועות כפי שהוא יום אחד שלמעלה מהתחלקות –
- ועוד יותר מכמו שהוא בחג השבועות עצמו – מצד מעלת ענין התשלומין שהוא כמו מעלת בעלי תשובה.
- ב. ונוסף על המעלה של כל שבועת ימי התשלומין, יש מעלה מיוחדת בי"ב סיון (ובי"ב סיון גופא בסוף היום) – להיותו הגמר והחיתום של ימי התשלומין, והרי "הכל הולך אחר החיתום"¹⁰, כיון שבו הוא עיקר התוקף, כפי שמצינו בנוגע לשטרות שבשיטה האחרונה ישנו הסך-הכל והתוקף של כל השטר¹¹.
- ועל דרך המבואר במעלת אור חוזר בענין ספירת המלכות ובענין ירידת הנשמה למטה.
- וכידוע המשל¹² ש"כשצריכים להגביה איזה דבר מן הארץ על ידי כלי ההגבהה הנקרא ליווע"ר, צריכים לאחוז בחלקים התחתונים שבו דוקא. . . ואז ממילא יוגבהו גם העליונים הימנו, מה שאין כן אם היה מתחיל מאמצע הכותל לא היה מגביה התחתונים".
- וביאור המעלה שיש בגמר הדבר – כידוע¹³ בענין "ויכולו השמים והארץ וכל צבאם"¹⁴, שזהו בדוגמת גמר מלאכת האדם שעושה חשבון וסך-הכל על כללות הענין אם הוא מתאים לרצונו, שאז הרי זה מעורר את כח התענוג, שמגיע עד לפנימיות ועצם הנפש, מה שאין כן אם אינו מתאים לרצונו, שאז חסר בדרך ממילא בכל כחות הנפש. ועל דרך זה למעלה, שכאשר "ויכולו השמים והארץ גו'", אזי נתעורר הרצון והתענוג – נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני¹⁵ – עד לבחינת עצמותו יתברך.

(8) ב"ב קסה, ב (במשנה). וראה גם שם קסא, סע"ב.

(9) תו"א בראשית ד, א.

(10) ראה סידור (עם דא"ח) קסט, א ואילך.

המשך תרס"ו ע' תקמג ואילך. תער"ב ח"ב ע' א'קח ואילך. ועוד.

(11) בראשית ב, א.

(12) תו"כ ופרש"י ויקרא, א, ט. ועוד.

(1) ב"ק כח, סע"ב. וש"נ.

(2) ראה גם תו"מ חכ"ו סע" 114 ואילך. וש"נ.

(3) ראה גם לקו"ש חכ"ח ע' 76 ואילך. וש"נ.

(4) ראה ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.

(5) צו יז, ד. אמור לו, ב. לט, ג"ד. שה"ש כה, ג. כז, סע"ד ואילך.

(6) יתרו קט, סע"ד.

(7) ברכות יב, א.

- ומכל זה מובן גודל מעלת יום י"ב סיון – שכיון שבו מסתיימים הגילויים של חג השבועות, אזי הם מאירים ביתר תוקף ורעש ("שטורעם"), עוד יותר מכפי שהאירו בחג השבועות.
- ג. על פי זה יובן גם מה שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר¹³, שכאשר הלך לטייל עם אביו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, ב"ב סיון תרנ"ה, דיבר כבוד קדושת אדמו"ר נשמתו עדן אודות מעלת י"ב סיון, באמרו, שהוא יום שביעי לחג השבועות, על דרך הושענא רבה (שהוא יום השביעי דחג הסוכות) ושביעי של פסח. ולכאורה אינו מובן מהו הדמיון ביניהם:
- הושענא רבה הוא גמר חתימת הפתקין כו'¹⁴, ואז אומרים ריבוי הושענות וכו'. ועל דרך זה שביעי של פסח, שמלבד היותו 'יום-טוב', שאינו דומה לימי חול המועד שלפניו, ובודאי לא לימי החול שלאחריו, יש בו גם הענין המיוחד דקריעת ים סוף; ואילו י"ב סיון הוא יום חול, כמו שאר ימות החול?
- אמנם, מדברי אדמו"ר נשמתו עדן אודות השוויון שבין י"ב סיון להושענא רבה ושביעי של פסח, מוכח, שיש ב"ב סיון המעלה ד"כל השביעין חביבין"¹⁵, היינו, שביום השביעי של כל מועד מאיר גילוי האור של ה'יום-טוב' בתוקף ("שטורעם") הכי גדול, מצד המעלה דאור חוזר.
- ד. והנה, דובר כמה פעמים שהתכלית דמתן-תורה הוא ענין המעשה, שהרי "המעשה הוא העיקר"¹⁶, ולכן היתה ההכנה למתן תורה על ידי שהקדימו נעשה לנשמע¹⁷, שבזה הדגישו את מעלת המעשה דוקא. ובפרט קודם ביאת המשיח, שאז תהיה ההלכה ש"מעשה גדול"¹⁸, הרי בודאי שצריך להדגיש מעלת המעשה דוקא. ועל דרך זה מצינו אצל הבעש"ט – שיום ההילולא שלו הוא בחג השבועות, זמן מתן תורה – שהתחלת עבודתו היתה בענינים של עשיה, הן בנוגע לאמירת אמן יהא שמיה רבה עם ילדים קטנים¹⁹, שבערכו הרי זה ענין של עשיה, והן בנוגע להשתדלות לעזור לבני ישראל בעניני פרנסת הגוף הגשמי; ורק לאחר זה עסק בגילוי פנימיות התורה, רזין דאורייתא²⁰.
- ובהתאם לכך היתה גם הנהגת כ"ק מו"ח אדמו"ר בנוגע לארץ ישראל,
- שהרי סדר ההמשכה בעולם הוא באופן שתחילת ההמשכה היא בארץ ישראל, "וזה שער השמים"²¹, ומשם נמשך לכל העולם. ובענין זה אין חילוק בין זמן הבית לזמן הגלות, שכן, החילוק הוא רק בנוגע להעלם וגילוי, וכמבואר במאמר "דיבור המתחיל" וללכך שתי בנות²², שבזמן הגלות הנה האור האלקי שבארץ ישראל הוא בתכלית ההעלם, ועד כדי כך, שבחוץ לארץ יכול להיות גילוי נעלה יותר מאשר בארץ ישראל ששם הוא בתכלית ההעלם לגמרי²³; אבל חילוק זה אינו שייך לסדר ההשפעה בעולם, והיינו, דכיון שקדושת ארץ ישראל היא באופן שקידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא²⁴, הנה גם בזמן הגלות, ארץ ישראל היא מקור ההשפעה בכל העולם –
- שהתחלת העבודה בנוגע לארץ ישראל היתה לייסד שם כפר חב"ד, שזהו ענין של עשיה (אלא, שבהקדמה לזה היתה צריכה להיות התייסדות הישיבות, בבחינת "להורות לפניו גשנה"²⁵).
- ובהמשך לזה, הנה כדי להדגיש את מעלת העשיה בשייכות לחג השבועות, ובפרט קודם ביאת המשיח – היה הרצון שקודם חג השבועות יתחילו לבנות שיכון בירושלים, ושיכון נוסף בכפר חב"ד²⁶.
- אמנם, כמו בנוגע לכל דבר טוב, היו כמה מניעות על זה, ולא בא הדבר לידי פועל קודם חג השבועות; אבל עכשיו נתקבלה הידיעה שעשו זאת בשבעת ימי התשלומין, שיש בהם התוקף דחג השבועות, כנ"ל.
- ה. וענין נוסף שנעשה בימים אלו:

(13) שיחת ש"פ נשא תש"ד ס"ו (סה"ש תש"ד ע' 143).

(14) ראה זח"ג לא, ב.

(15) ויק"ר פכ"ט, יא.

(16) אבות פ"א מי"ז.

(17) שבת פח, א.

(18) ראה תו"מ סה"מ כסלו ע' קצה. וש"נ.

(19) ראה תר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סרפ"ח ואילך.

וש"נ.

(20) ראה "התמים" ח"ב ע' מד.

(21) ויצא כח, יז.

(22) תו"א ויצא כב, ד.

(23) ראה אוה"ת שם ריז, א.

(24) רמב"ם הל' תרומות פ"א ה"ה. הל' ביהב"ח ספ"ו.

(25) ויגש מו, כח ובפרש"י.

(26) ראה גם תו"מ חכ"ז ע' 456. מכתב כ"ב מרחשון שנה זו (אג"ק

ח"ט ע' נה). מכתב ט' אדר שנה זו (שם ס"ע רי ואילך) –

היום, י"ב סיון, יום השביעי לחג השבועות, הגיע לכאן ליקוט של תורות הבעש"ט, סיפורים וכו', שנלקט ונערך – משיחות ורשימות – על ידי גליצנשטיין²⁷, ובמשך זמן קצר יצא לאור בדפוס²⁸.
וכיון שכל הענינים הם בהשגחה פרטית, ויש קשר ושייכות ביניהם – יתן ה' יתברך שכשם שעל ידי ליקוט הנ"ל נתפרסמה תורת הבעש"ט כפי שהיא בחב"ד, הנה על ידי זה יומשך גם בעולם (שהרי "אסתכל באורייתא וברא עלמא"²⁹), שתהיה התרחבות והתפשטות גם בעניני העולם ד"כרם חב"ד", והיינו, שמההתרחבות דתורת הבעש"ט שהיא תורת החסידות תומשך התרחבות גם בענינים הגשמיים של חב"ד, כך, שיוכלו ללמוד תורה מתוך מנוחה והרחבת הדעת, עד להזמן שבו יקויים היעוד³⁰ "מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים".

* * *

ו. עוד סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר³¹, אודות הטיול די"ג סיון באותה שנה (תרנ"ה) – שבשנה ההיא הכניס אדמו"ר נשמתו עדן את בנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, בעסקנות הכלל, וזו היתה ההתחלה לכך שלאחרי זה נעשה מנהיג ישראל – שאז אמר כ"ק אדמו"ר נשמתו עדן, שי"ג סיון הוא יום השביעי להילולא של הבעש"ט.
[ולהעיר, שאף שהסתלקות הבעש"ט היתה ביום א' דחג השבועות, ואם כך, יום השביעי הוא י"ב סיון, ולא י"ג סיון – יש לומר בדרך אפשר, על פי מאמר הבעש"ט לפני הסתלקותו³², שיש ביכלתו לעלות בסערה השמימה, כמו אליהו הנביא³³, אלא שרצונו בהעילוי ד"אל עפר תשוב"³⁴, ונמצא, שהענין ד"אל עפר תשוב" הוא עדיין בכלל עבודתו, ועל פי זה היה גמר עבודתו בעלמא דין ביום ז' סיון, ויום השביעי לז' סיון הוא י"ג סיון³⁵].

והמשיך כ"ק אדמו"ר נשמתו עדן לספר:

רבינו הזקן היה 'עצמי', נשמה דאצילות. וכאשר 'עצמי', נשמה דאצילות, נעשה מנהיג בישראל, אזי ההנהגה היא קפדנית ("שטריינג"). והיו תלמידים שלא לקחו זאת באופן המתאים. ופעם אחת יצא רבינו הזקן אל התלמידים ואמר תורה בשם הבעש"ט:

"ושננתם לבניך"³⁶ – ללמוד ולשנן לאלו שרוצים להבין, והיינו, שמפרש "לבניך" מלשון בינה. "ודברת במ" – "זאָלסט אַריינרעדן אין זיין". ועל ידי זה יהיה "בשבתך בביתך" – בירור הניצוצות שלו; "ובלכתך בדרך" – בירור הניצוצות ש"בדרך", היינו, בהזולת ובעולם. וענין זה נוגע להזמן ד"בשכבך" – יום המיתה, ולהזמן ד"בקומך" – תחיית המתים³⁷.

כאשר רבינו הזקן סיים אמירת התורה – נפלו כמה תלמידים בהתעלפות.

והסביר כ"ק אדמו"ר נשמתו עדן, שסיבת התעלפותם לא היתה מצד המורא מפני יום המיתה, וגם לא מצד גודל היוקר דיום הקימה (תחיית המתים), אלא הפחד הי' מפני עצם התורה של הבעש"ט שחזר רבינו הזקן³⁸.

ז. תורה של נשיא היא הוראה ונתינת כח:

ישנם כאלו – כפי שידע איניש בנפשי' – שאינם מבינים את הענין לאמיתותו.

ועל זה היא ההוראה מתורת הבעש"ט,

– ועל דרך המדובר בהתוועדות שלפני זה³⁹ אודות הפרישת-שלום מלפני מאה שבעים וחמש שנים... –

ע"ד "הנחת אבן הפנה של שכון חב"ד שיוקם פניה"ק ירושלים ת"ר".

(27) הרה"ת ר' אברהם חנוך גליצנשטיין.

(28) ספר התולדות – רבי ישראל בעל שם טוב (תאריך ההול' הוא: י"ב סיון, סיום וחותם תשלומין דחג השבועות, שנת המאתיים להסתלקות-הילולא של הבעל שם טוב ז"ל, ה'תש"כ).

(29) זח"ב קסא, רע"ב.

(30) ישעי' יא, ט. וראה רמב"ם ה' מלכים בסופן.

(31) שיחת ש"פ נשא הנ"ל ס"ח (סה"ש שם).

(32) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות ס"א-ב. וש"נ.

(33) מלכים"ב ב, א"א.

(34) בראשית ג, יט.

(35) ראה גם שיחת יום ב' דחה"ש ס"ח (לעיל ע' 116 ואילך).

וש"נ.

(36) ואתחנן ו, ז.

(37) ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ע' תקמו ואילך (נעתק ב"היום יום" יג מנחם אב).

(38) בסה"ש שם: "אז מען דערזעט אַ עצמי חלש'ט מען".

(39) שיחת ש"פ נשא ס"ב (לעיל ע' 129).

1 שצריך להיות "ושננתם לבניך", ללמוד ולשנן, כל אחד עם עצמו, עד שיבוא לידי הבנה, "לבניך". והיינו,
2 שאף על פי שבתחילה לא רצה להבין, הנה הלימוד והשינון עצמו יביא אותו לידי הבנה, ועל דרך מאמר רז"ל⁴⁰
3 "מתוך שלא לשמה בא לשמה". וכמו כן צריך להיות "ודברת במ", "אריינרעדן" כו'.

4 וכאשר כל זה נעשה על פי תורה, אזי אין מה להתיירא מהענין ד"בשכבך ובקומך" – כי, על פי תורה הרי
5 כל ענין הוא טוב, ועל דרך המבואר בתורה אור⁴¹ בענין "עבודה קשה בחומר ובלבנים גו"⁴², שיכולים לצאת
6 ידי-חובת ענין זה על ידי היגיעה בתורה, ועל דרך זה בנדון דידן, שישנו הענין ד"בשכבך ובקומך" כפי שהוא
7 בתורה: "בשכבך" – הוא ענין "ממית עצמו עליה"⁴³, "ובקומך" – הוא ענין "מאן מלכי רבנן"⁴⁴ שנעשה על
8 ידי לימוד התורה.

* * *

9 ח. ידוע מאמר מלכא משיחא להבעש"ט: "לכשיפוצו מעינותיך חוצה"⁴⁵, והיינו, שצריך להפיץ את המעיינות
10 של תורת החסידות בריבוי ובכל מקום ("וואָס מער און וואָס ווייטער"), עד ל"חוצה", בהפצה הכי גדולה, שכן, כל
11 זמן שיש מקום ששם לא הגיעו המעיינות, הרי לא נתקיים עדיין "פוצו מעינותיך חוצה", שהרי ישנו "חוצה" הימנו.
12 בהפצה גופא ישנם כמה אופנים:

13 יש הפצה על ידי כתב ודפוס. אבל, עדיין אין זה התכלית, כי, על ידי זה מגיעים רק במקום מסויים –
14 המקום שבו נמצא הדבר הנכתב והנדפס.

15 יש הפצה על ידי דיבור, שכן, קול האדם יוצא והולך חוץ ממנו, ועד שהולך ומתפשט בכל העולם כולו.
16 – כ"ק מו"ח אדמו"ר הזכיר פעם⁴⁶ מאמר החוקרים (אף שבדרך כלל לא אחז מעניני חקירות שהם לשם
17 חקירה בעלמא, ולא בנוגע לפועל), שכאשר אדם מפהק בריגא (באותו זמן היה כ"ק מו"ח אדמו"ר בריגא), הרי
18 זה פועל גם על האויר שבציר הצפוני, כיון שכל האוירים קשורים זה בזה. –

19 אבל אף על פי כן, התפשטות הדיבור מרחוק יותר דורשת אריכות זמן, ועוד זאת, שככל שהדיבור הולך
20 ומתפשט רחוק יותר נעשה הקול חלש יותר, ועד שבריוחוק מקום ביותר אינו יכול להשמע לאוזן.

21 אך ישנו אופן של הפצה על ידי דיבור באמצעות הרדיו⁴⁷, שמעלתו היא – בשתים: שאינו נחלש, והיינו,
22 שבאותו תוקף שיוצא מפה האדם, הולך ומתפשט באותו תוקף עד סוף העולם, כך, שאם הדברים הם יוצאים
23 מן הלב, הנה בכל מקום שבאים הרי הם נכנסים אל הלב⁴⁸; וגם, שהתפשטות הדיבור היא ללא אריכות זמן,
24 והיינו, שאף שצריך איזה שהות זמן, שהרי כל הדברים שבעולם הזה הם בגדר הזמן, מכל מקום, הרי זה
25 במהירות גדולה, כמו מהירות האור.

26 ובהקדם הביאור בנוגע למעלת האור – כמובן מהענינים ש"אור" הוא משל אליהם.

27 ועל דרך שמצינו בגמרא⁴⁹ על הפסוק⁵⁰ "ראה חיים עם אשה אשר אהבת", "אם אשה ממש היא . . אם
28 תורה היא כו'", שבזה מודגשת מעלת האשה – הן "אם אשה ממש היא", וגם "אם תורה היא", הרי כיון
29 שהמשל על זה הוא מ"אשה ממש", הרי מובן מזה גודל מעלת האשה.

30 ועל דרך זה בנדון דידן – ש"אור" הוא משל על כל הענינים היותר נעלים:

31 תורה – נקראת בשם אור, כמו שכתוב⁵¹ "כי נר מצוה ותורה אור", והיינו, שאפילו מצוות שגדלה מעלתם
32 ביותר, נקראים רק בשם "נר", ואילו התורה נקראת בשם "אור". וכמו כן נקרא הקב"ה בשם אור, כמו שכתוב⁵²
33 "הוי' אורי".

47 ראה "היום יום" שלשלת היחס כו' שנת תש"כ: "החלו שיעורי
תניא בראדיא". וראה גם מכתב ט"ז כסלו שנה זו (אג"ק ח"ט ע' צה).
48 ראה ס' הישר לר"ת שי"ג. הובא בשל"ה סט, א.
49 קידושין ל, ב.
50 קהלת ט, ט.
51 משלי ו, כג. וראה תענית ז, ב. סוטה כא, א.
52 תהלים כז, א.

40 פסחים נ, ב. וש"נ.
41 ר"פ שמות.
42 שמות א, יד.
43 ברכות סג, ב. וש"נ.
44 ראה גיטין סב, סע"א. זח"ג רנג, ב (ברע"מ).
45 אגה"ק דהבעש"ט (כש"ט בתחלתו. ובכ"מ).
46 ראה גם סה"ש תש"ב ע' 23. אג"ק חט"ז ס"ע קפה.

ועל דרך זה מצינו בתורת החסידות, שכאשר מבארים המעלה דבחינת סובב כל עלמין, הנה המשל על זה
הוא מענין האור. וכאשר רבינו הזקן מבאר⁵³ שהצמצום אינו כפשוטו, הנה הביאור על זה הוא על פי המשל
מאור השמש, ש"אכולי עלמא ניחא"⁵⁴, ובאופן שגם במקום האשפה נשאר האור זך וטהור⁵⁵.

וכיון שכל הענינים הנעלים מתבארים על ידי משל מענין האור, הרי מובן גודל מעלת האור, עד כדי כך,
שבכל הענינים הגשמיים לא נמצא ענין נעלה יותר.

וזוהי גם מעלת הרדיו, שהדיבור מגיע בכל מקום באותו תוקף ובמהירות גדולה ביותר, כמהירות האור,
ובלשון הגמרא⁵⁶: "רגע כמימרי", והיינו, ש"רגע" יש לו שיעור על פי תורה, כמבואר שם "וכמה רגע אחד
כו", אלא שזהו שיעור זמן קצר ביותר, ובמהירות כזו מגיע הדבר עד למקום היותר רחוק,

ובאופן שאין על זה מונעים ומעכבים, לא עץ ולא ברזל כו', ורק אם מדברים דיבור הפכי הרי זה יכול
להיות מונע ומעכב. ועל דרך ש"אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו יתברך. . כ⁵⁷ אם עונותיכם היו
מבדילים גו"⁵⁸.

וזוהי המעלה בכך שמשתמשים ברדיו עבור הפצת המעיינות חוצה.

ובהקדים מה שסופר כבר פעם⁵⁹ אודות אבי אדוני זקני מורי ורבי, שהיה מה"יושבים" אצל אדמו"ר מהר"ש,
שכאשר חזר מליובאוויטש, שאלו אותו – אלו שלא ידעו מתורת החסידות – אודות הנהגתו של אדמו"ר מהר"ש
שהיה משתמש בכלי זהב, ועד שאפילו קופסת הסיגריות היתה עשויה מזהב. והשיב: "פעטאך" (שוטה)! וכי
בשביל מי נברא זהב אם לא בשביל הצדיקים? ...! בשביל הצדיקים נברא זהב, ובגלל זה יכולים גם אחרים
להשתמש בזהב⁶⁰.

* * *

ט. דובר אודות ההכנה ל"ב תמוז השתא, שבו ימלאו שמונים שנה להולדת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ, על ידי
זה שילמדו נגלה ו'דברי-אלקים-חיים' בשופי.

(53) תניא שעהיוה"א פ"ז.

(54) סנהדרין לט, א.

(55) ראה אוה"ת על מאור"ל וענינים ע' קמז ואילך. המשך וככה
תרל"ז פ"צט ואילך. המשך תרס"ו ס"ע תקב ואילך. וראה גם לקו"ש
ח"ז ע' 156 ובהערה 22 שם. חכ"ה ע' 239 ואילך ובהנסמן שם.

(56) ברכות ז, א.

(57) ישעי' נט, ב.

(58) תניא אגה"ת פ"ה.

(59) ראה תו"מ חכ"ב ריש ע' 174. וש"נ.

(60) עד כאן נמצא בהנחה שתחת ידינו. לשלימות הענין – ראה
גם לקו"ש חכ"ו ע' 359 ואילך (המו"ל).

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שבת קודש עמ' א

בלעם הלך לבקש לעצמו שכר, ולא די שלא קיבל שכר, אלא נהרג.
נאמר בפסוק: 'וְאֵת בָּלְעָם בֶּן בְּעֹר הַקּוֹסֶם הָרְגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּחֶרֶב' (יהושע יג כב). מקשה הגמרא: וכי בלעם היה 'קוסם', והיינו
שעוסק בידיעת עתידות בדרגה פחותה ביותר, והרי נביא הוא,
שהרי נאמרו על ידו כמה וכמה נבואות שעתידות להתקיים.
מתרצת הגמרא: אִמֶּר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּתַחֲלָה הָיָה נָבִיא, וּלְבָסוֹף –
לאחר שרצה לקלל את ישראל, ונסתלקה ממנו הנבואה, נעשה
קוסם.
הגמרא מביאה משל בענין זה: אִמֶּר רַבִּי פִּיפְא, הָיִינוּ דְאִמְרֵי אִינְשֵׁי
– זהו שאומרים בני אדם, מִסְּנֵי וְשִׁילְטֵי הָוָא – אשה שהיתה
נשואה לסגנים ושרים, שהם אנשים חשובים, אִיזוֹן לְנִבְיֵי נְגְרִי –
הלכה וזינתה עם בני אדם פשוטים, מושכי חבלי הספינה, כך בלעם
שהיה נביא ד', הלך ונעשה קוסם.

הגמרא ממשיכה לפרש את פרשת בלעם: נאמר בפסוק לגבי מלחמת
ישראל במדין, 'וְאֵת מִלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ עַל חִלְיָהֶם וְגו' וְאֵת בָּלְעָם
בֶּן בְּעֹר הָרְגוּ בְּחֶרֶב' (במדבר לא ח). שואלת הגמרא, בָּלְעָם, מֵאֵי בְּעִי
הָתָם – מה עשה שם בלעם, במדין, והרי מקומו הוא בארם נהריים.
משיבה הגמרא: אִמֶּר רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁהָלַךְ בָּלְעָם לַמִּדְיָן כְּדִי לִיטּוֹל שְׂכָר
עֲשָׂרִים וָאַרְבַּעָה אֲלָף [שֶׁהָפִיל מִיִּשְׂרָאֵל] בַּעֲצָתוֹ הָרַעָה, שְׁהָרִי אַחֲרֵי
שָׁזָנוּ יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי בְנוֹת מִוָּאב הִיתָה בָּהֶם מְגִיפָה וּמָתוּ עֲשָׂרִים
וָאַרְבַּעָה אֲלָף.
מביאה הגמרא משל בענין זה: אִמֶּר מַר זֻמְרָא בְּרַ מִזְבִּיחַ, אִמֶּר רַבִּי,
הָיִינוּ דְאִמְרֵי אִינְשֵׁי – זהו שאומרים בני אדם, גְּמִלָא אֲזֵלָא לְמִיבְעֵי
קֶרְנִי, אֲוִדְנִי דִּהְוִי לִיה גְּזִיזָן מִיְנִיה – הגמל הלך לבקש לעצמו
קרניים, ולא די שלא קיבל קרניים אלא אף את אוזניו שכבר היו לו,
חתכו לו, שהרי אוזניו של הגמל קצרות משאר בעלי החיים, כך

לקוטי שיחות פרשת בהעלותך כרך יג

במקום שדרשת רז"ל מוכרחת להבנת פשטות הענינים – ובנודון דידן, מה חסר בהבנת פשטות הכתוב שלכן מוכרח רש"י להביא הלימוד בהלכה?

(ב) ויתירה מזו: פירוש הכתוב "ותקעתם גו' והיו לכם לזכרון לפני אלקיכם" פשוט הוא - ציווי לתקוע בחצוצרות שעל ידי זה יהיו נזכרים לפני ה' - וכפירוש הכתוב שלפניו - ואילו רש"י מפרשו דלא כפשוטו, ד"ותקעתם" הוא (פסוקי) שופרות, ו"זכרון" הוא (פסוקי) זכרונות?

ועל דרך זה בפירוש "אני ה' אלקיכם" שבסיום הכתוב, כבר פירש רש"י לפני זה בפרשת וארא⁸, ד"אני ה'" פירושו "נאמן לשלם שכר טוב כו'" ומוסיף "ובלשון הזה מצינו שהוא נדרש בכמה מקומות". ולפי זה בפשטות יש לפרש כן גם בפסוק דילן: "אני ה' אלקיכם - נאמן לשלם שכר". ולמה מפרש רש"י כאן: (א) באופן אחר. (ב) דלא כפשוטו כלל - דקאי על פסוקי מלכיות.

- וכנרמז גם בלשון רש"י עצמו "מכאן למדנו כו'" שאין זו המשמעות הפשוטה של תיבות אלו.

(ג) רש"י מעתיק מן הכתוב התיבות "אני ה' אלקיכם" - אבל מפרש גם התיבות "ותקעתם" ו"לזכרון" הנאמרות לפני זה. ועל פי זה הוה ליה להעתיקן גם כן, או לפרשן לפני זה בדבור בפני עצמו. ג. עוד יש לדייק בדברי רש"י:

(א) למה לא הקדים רש"י לפירושו "דרשו רבותינו" וכיוצא בזה, כדרכו בכל מקום⁹ שאין הכתוב מתיישב על פי פשוטו ומוכרח לפרשו על פי דרשת רז"ל.

(ב) בסיום פירושו הוסיף רש"י "וכו'", וצריך להבין מה מרמז בזה? וכיון שמדמביאו משמע שהרמז שייך לפירושו - הוה ליה לבארו.

(ג) בפרשת אמור¹⁰ פירש רש"י "זכרון תרועה - פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות" וכאן שינה וסתם "זכרונות" "שופרות"?

ד. והביאור בזה יובן בהקדים תמיהה נוספת: דובר כמה פעמים¹¹ שדרכו של רש"י בפירושו על התורה לפרש כל דבר הסתום בפשוטו של מקרא -

א. מן הפסוק בפרשתנו¹ "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חודשיכם ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם לזכרון לפני אלקיכם אני ה' אלקיכם" מעתיק רש"י "על עולותיכם" ומפרש: "בקרבן צבור הכתוב מדבר". וצריך להבין:

(א) לכאורה דיו שיאמר "בקרבן ציבור"², ועל כרחך צריך לומר דאף שאינו כותב "על עולותיכם וגו'"³ - כולל גם "זבחי שלמיכם" דלהלן בכתוב.

(ב) מנין לרש"י בפשוטו של מקרא שהמדובר הוא בקרבן צבור דוקא ולא בקרבן יחיד?

יש מפרשים⁴ דההכרח דרש"י הוא (כבספרי ובגמרא⁵) דלמדין מהיקש משלמים, דמה שלמים של צבור (כדיליף התם) אף עולה של צבור.

אבל כמדובר כמה פעמים, רש"י מפרש כל הדרוש להבנת פשוטו של מקרא (לימוד המתחיל בבן חמש) ואינו סומך על המבואר בספרי וגמ' וכו'. ואם להיקש זה נתכוון רש"י הוה ליה לבארו (או על כל פנים לרמזו בכתבו "כדאיתא בספרי" וכיוצא בזה).

(ג) על פי הנ"ל - פירוש רש"י זה מדבר ב"הכתוב". ולא שלמדין חלקו מחלקו.

ב. אחר כך מעתיק רש"י "אני ה' אלקיכם" ומפרש⁶: "מכאן למדנו מלכיות עם זכרונות ושופרות שנאמר ותקעתם הרי שופרות, לזכרון הרי זכרונות, אני ה' אלקיכם זו מלכיות וכו'". וצריך להבין:

(א) כמדובר כמה פעמים⁷ אין דרכו של רש"י - המפרש פשוטו של מקרא - ללמד ההלכות הנדרשות מהפסוק, ואינו מביא דרשת רז"ל על הפסוק אלא

(1) בהעלותך י, י.

(2) משא"כ בפרש"י ויקרא (א, ב): בקרבנות נדבה דיבר הענין - ללמדך שכל הקרבנות שבכל "הענין" (עד "ואם תקריב" - ב, יד) נדבה הן.

(3) ויל"ע בכת"י ובשאר דפוסי רש"י.

(4) רא"ם. גו"א. ועוד.

(5) ספרי עה"פ (וראה במפרשים שם). ערכין יא, סע"ב.

(6) מספרי עה"פ (והובא גם ביל"ש עה"פ). וראה תו"כ אמור כג,

כד.

מה שכותב רש"י "מכאן למדנו כו'" (ולא "למדנו כו'" וכיו"ב), י"ל שכוונתו לשלול את דרשות הת"ק דספרי כאן ודתו"כ שם. וטעם השלילה - דאינן מתאימות או שאינן מוכרחות בפשט"מ.

(7) ראה לקו"ש ח"ב ע' 103 הערה 3. ובכ"מ.

(8) ו, ב. וראה ג"כ פרש"י אמור כג כב. וראה בארוכה לקו"ש שם

ע' 83 ובהערות 5, 6 שם.

(9) ראה לקו"ש ח"י ע' 152 ובהנסמן בהערה 13 שם.

(10) כג, כד. וראה בארוכה לקו"ש ח"ב הנ"ל בביאור פרש"י זה.

(11) ראה לקו"ש ח"י ע' 13 ובהנסמן בהערה 1 שם.

31 - ומלמדנו הכתוב (דנוסף על "והרעותם בחצוצרות וגו'" בעת המלחמה, הרי) "וביום שמחתכם" - לנצחון
32 המלחמה - ("ובמועדיכם וגו') ותקעתם בחצוצרות על
33 עולותיכם וגו'".
34

35 ועל פי זה מובן בפשטות ההכרח לפרש
36 ד"עולותיכם" היינו "קרבן צבור": כיון דכל הדברים
37 והימים שבכתובים אלה ("כי תבואו גו' בארצכם גו' ונושעתם גו' וביום שמחתכם ובמועדיכם וגו'") עניני
38 צבור הם, כנ"ל, מובן שגם המשך הכתוב ("ותקעתם
39 בחצוצרות) על עולותיכם וגו'" "בקרבת צבור הכתוב
40 מדבר". ו"הכתוב" - היינו גם "זבחי שלמיכם".
41

42 ו. והנה על פי הנ"ל דפסוק זה נאמר בהמשך
43 להפסוק דלפניו, מובן גם כן דאין לפרש "אני ה'
44 אלקיכם" הנאמר כאן כפירושו בשאר מקומות "נאמן
45 לשלם שכר" דהרי מפורש בפסוק הקודם שישלם שכר:
46 "והרעותם בחצוצרות" (ועל ידי זה) "ונושעתם
47 מאויביכם" - ומאי קא משמע לן קרא יתרה בפסוק
48 הבא תיכף לאחר זה דגם על "ותקעתם גו'" ישלם
49 שכר.

50 ולכן מפרש רש"י שהיתור ד"אני ה' אלקיכם" הנאמר
51 כאן בא ללמד הלכה. ולכן מדייק רש"י בלשונו
52 וכותב "מכאן למדנו", היינו שאינו בא לפרש פירושן
53 של התיבות "אני ה' אלקיכם" (כי פירושן כפשוטן),
54 אלא לפרש הנלמד מהן.

55 וממשיך רש"י: "מלכיות עם זכרונות ושופרות
56 שנא' ותקעתם הרי שופרות זכרון הרי זכרונות אני ה'
57 אלקיכם זו מלכיות". ואין כוונתו לפרש ד"ותקעתם גו'
58 זכרון" הוא אמירת פסוקים (שהרי זה - היפך הפשט):
59 אלא שבזה שהכתוב מוסיף כאן "אני ה' אלקיכם" (אף
60 שכבר נאמר בפסוק שלפניו שישלם שכר) מלמדנו
61 דכשיש (תוכן של) שופרות וזכרונות צריך לצרף עמהם
62 גם (תוכן של) מלכיות¹⁹ -

63 דכשם שבפסוק זה "שנאמר ותקעתם הרי (יש תוכן
64 של) שופרות (על ידי תקיעה), לזכרון הרי (יש תוכן
65 של) זכרונות (שנזכרים לפני אלקיכם)" מוסיף (קרא
66 יתרה) "אני ה' אלקיכם זו מלכיות", כמו כן בכל פעם
67 שצריך לומר זכרונות ושופרות (בין כפשוטו כבגדון
68 דידן, בין אמירת פסוקים בראש השנה) צריך לומר
69 עמהן מלכיות.

1 ועל פי זה צריך להבין, למה לא פירש רש"י התיבות
2 "וביום שמחתכם" (הנאמרות בתחלת הכתוב) - באיזה
3 יום שמחה הכתוב מדבר, דהרי אי אפשר לפרשם על
4 ימי ה"מועדים לשמחה" דהרי נזכרו תיכף לאחר זה:
5 (א) בפני עצמם (ב) ובוא"ו המוסיף על הקודם
6 "ובמועדיכם"¹².

7 בספרי על הפסוק מפרש: "וביום שמחתכם - אלו
8 שבתות"¹³. אבל: (א) אם כן הוה ליה לרש"י לפרש זה.
9 (ב) אי-אפשר לרש"י - על פי שיטתו בפירושו - לפרש
10 כן (בפשטות הכתובים) לא מצינו ענין השמחה
11 בשבת, שיהא נקרא על-שם-זה "וביום שמחתכם"
12 סתם, ובפרט כשנאמר בסמיכות ל"ובמועדיכם" שבהם
13 מפורש בקרא שמחה "ושמחת בחגיך וגו'"¹⁴. ולהעיר
14 דאפילו על דרך ההלכה וכו' אין זה פשוט כל כך¹⁵.

15 [ואין לומר דכונת הכתוב לימי שמחה סתם, היינו
16 שמחה פרטית של איש פרטי דכשמביא אז קרבן לה'¹⁶
17 צריך לתקוע כו' - שהרי, כנ"ל, פירש רש"י "עולותיכם
18 - בקרבן צבור הכתוב מדבר"].

19 - ומכיון שאין רש"י מעורר כלום בפירוש תיבות
20 אלו על כרחך צריך לומר¹⁷ שלדעתו של רש"י מובנות
21 הן מעצמן ואינן זקוקות לפירוש.

22 ה. והביאור:
23 בפסוק לפני זה נאמר "וכי תבואו מלחמה גו'
24 והרעותם גו' ונזכרתם גו' ונושעתם מאויביכם גו'"
25 ובהמשך לזה נאמר בפסוק דילן "וביום שמחתכם"
26 (בוא"ו החיבור), היינו שכתוב זה בא בהמשך להפסוק
27 שלפניו, שעל פי זה מובן בפשטות ד"וביום שמחתכם"
28 הכוונה ליום שמחה שיעשו לאחר ד"ונושעתם" -
29 נצחון המלחמה - להודות ולהלל להקב"ה על ישועתם
30 מידי אויביהם¹⁸.

(12) בחזקוני כאן: "ביום שמחתכם דהיינו מועדיכם". אבל מובן
דאינו ע"פ פשט"מ, וכפנים.

(13) וכ"ה בלקוט. וראה תו"ת.
(14) ראה טז, יד. ובנוסף התפלה דשל רגלים: מועדים לשמחה.
(15) ע"ד ההלכה: ראה שו"ע אדה"ז סרמ"ב ס"א ובקו"א שם
סק"ב. לקו"ש ח"ד ע' 1090 הערה 31. וראה בארוכה שד"ח פאת
השדה מערכת אל"ף כללים סי' פב. אמבואה דספרי כאן. וראה צפע"נ
עה"ת כאן. ע"ד הקבלה וחסידות: ראה לקו"ת צו, יא, ד ואילך וש"נ.
ובכ"מ.

(16) וע"ד קרבן שלמי תודה - הודאה על נס כו' (פרש"י צו ז, יב),
וכיו"ב.

(17) כי כשאין לרש"י ביאור ע"ד הפשט כותב "איני יודע" (פרש"י
תולדות כח, ה. ועוד (נסמנו בלקו"ש ח"ה ע' 1 בשוה"ג להערה 2)).
(18) וכן פי' בראב"ע.

(19) בדפוס שני הגירסא: מכאן למדנו מלכיות זכרונות ושופרות.
אבל בפשטות גם לגירסא זו יל"פ כפנים, דמכאן למדנו הסדר
(השלם) דמלכיות זכרונות ושופרות.

בתורה (שהיא מלמעלה למטה) מובאים הענינים כאן²³ לפי סדרם מלמעלה למטה: מתחיל משופרות - בינה, אחר כך זכרונות - ז"א, ואחר כך מלכות. אבל סדר עבודת האדם (שהיא מלמטה למעלה) מתחיל בדרגא התחתונה ועולה מדרגא לדרגא מלמטה למעלה, לכן בתפלה הסדר הוא: מתחיל ב"מלכיות" כו' - מלכות ואחר כך 'זעיר אנפין' ואחר כך בינה.²⁴ יו"ד. ביאור המשך הכתובים בעבודתו הרוחנית של כל אחד ואחד:
"כי תבואו מלחמה כו' מרמז על מלחמת האדם עם היצר הרע תמיד"²⁵ שהוא "הצר הצורר אתכם", "כי אין לנו צר הצורר כמוהו"²⁶. ובפרט בשעת התפלה ד"שעת צלותא שעת קרבא"²⁷, שאז בא היצר הרע ללחום נגדו לבלבלו במחשבות זרות כו'.
ומלמדנו הכתוב העצה היעוצה לנצחון המלחמה: "והרעותם בחצוצרות". שבעבודת האדם הוא ענין לב נשבר ונדכא ביטול והכנעה, שיתחנן לפני הקב"ה "לרחם עליו". על נפשו להצילה ממים הזדונים"²⁸. ועל ידי זה "ונזכרתם לפני ה' אלקיכם ונושעתם מאויביכם".
ואולי יחשוב האדם בנפשו: העבודה הנ"ל מוכרחת בתחלת וראשית העבודה כשיצרו בתקפו ומתגבר עליו: אבל לאחר נצחון המלחמה והישועה מאויביו, ועובד לה' יתברך על פי טעם ודעת ויש לו תענוג בה, אינו מוכרח הביטול וההכנעה.
מלמדנו הכתוב "וביום שמחתכם גו' ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם גו'": גם לאחר נצחון המלחמה, בעת הקרבת הקרבנות - להתקרב אל ה' צריך להיות "ותקעתם גו' על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם", צריך להיות "ותקעתם גו' הביטול וההכנעה"²⁹.

ולכן מדייק רש"י ואינו כותב "זכרונות וזכרונות גו' שופרות" (כבפרשת אמור) אלא "זכרונות גו' שופרות", שהרי בנדון דידן אין הכוונה לפסוקי זכרונות ושופרות אלא כפשוטו, כנ"ל.
ז. בסגנון אחר קצת: גם לרש"י פירוש הכתוב הוא כפשוטו (ולכן אין צורך לפרשו, וכמו שלא פירש קרא דלפניו - היינו) שצריך להיות רק "ותקעתם" והכתוב מבטיח שנעל ידי זה יהיו לזכרון גו' - וכמו בקרא שלפניו: והרעותם בחצוצרות (ועל ידי זה) ונזכרתם גו' ונושעתם מאויביכם,
אלא שצריך ביאור: קרא יתרה "אני ה' אלקיכם" - למה לי,
ומתוך: מכאן למדנו כו'.
ח. והנה יש מקום להתלמיד ממולח לשאול: למה משנה רש"י ופתח ב"מלכיות (אחר כך) זכרונות (ואחר כך) שופרות" - וכן הוא בהתפלה דראש השנה - מה שאין כן על פי הנלמד מכאן - הסדר בכתוב³⁰ (לפירוש רש"י) - הוא שמתחיל בשופרות אחר כך זכרונות ומסיים במלכיות?
ולכן מסיים רש"י "וכו'" - כוונתו להמשך דברי הספרי, וזה לשונו: אם כן מה ראו חכמים לומר מלכיות תחלה ואחר כך זכרונות ואחר כך שופרות (ומתוך) המליכהו עליך תחלה, ואחר כך בקש רחמים מלפניו כדי שתזכר לו³¹ ובמה בשופר.
ולכן כשרש"י מביא הדין דחכמים - מביאו גם כן בסדר זה.
ואין רש"י מעתיק וכותב זה בפירוש, אלא מרמז ב"וכו'", כי קושיא זו אינה בפשוטו של מקרא.
ט. ויש להמתיק שינוי הסדר בהלימוד כאן - ממה שנאמר בקרא על פי פנימיות הענינים: בענין מלכיות זכרונות ושופרות מבואר³² ד"שופרות" היינו בינה, "זכרונות" - 'זעיר אנפין', ו"מלכיות" - מלכות. והנה

(23) משא"כ באמור (שם) שבכלל לא בא שם הענין בשלימותו (כי פסוקי מלכיות רק "מכאן" - למדנו". ועפ"י גם סרה קושיית המפרשים שם על רש"י), כ"א רק בנוגע לעקדת יצחק (כפרש"י שם) - ובוזה אח"כ. ופשוט.

(24) של"ה חלק תושב"כ פרשתנו שנה, א. הובא באוה"ת כאן ע' שע.

(25) של"ה שם. וראה צורר המור כאן בשם מדרש הנעלם.

(26) זוהר - הובא ונתבאר בלקו"ת תצא (לד, ג. לה, ג) ובכ"מ.

(27) תניא פכ"ח.

(28) דאמאי איקרי קרבן אלא מפני שמקרב (ס' הבהיר ס' מו (קט)). ועייג"ז זח"ג ה, א. של"ה מס' תענית (ריא, ב). פע"ח שער התפלה פ"ה).

(29) ראה של"ה פרשתנו שם: "לא די בקרבן רק שצריך להתעורר

(20) כאן, אבל באמור (כג, כג"כ) לדעת רע"ק (בספרא שם) הסדר: ה' אלקיכם (מלכיות*) בחודש הז' גו' זכרון (אלו הזכרונות) תרועה (אלו השופרות).

והטעם: באמור - לפרש"י שם - פשוט"מ קאי בפסוקי זכרונות ושופרות ולכן נכתבו כסדרן, משא"כ כאן.

ועפ"י מתורצת קושיית המשכיל לדוד על הסדר בקרא - כאן. וראה לקמן הערה 23.

(*) אבל לרש"י שם אין זה פשוט"מ שם.

(21) וביל"ש הגירסא: שזכור לך.

(22) ראה סידור האריז"ל תפלת מוסף דר"ה. פע"ח שער כו פ"ה. וראה אוה"ת דרושים לר"ה ע' א'תח ואילך. סיום המשך תרס"ו. ועוד.

13 "כל מעשיך לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו"³². ומרמז
14 בהכתוב סדר העבודה שקרבן עולה קדום לקרבן
15 שלמים, כי אסור לאדם להתעסק בצרכיו קודם
16 התפלה³³.
17 ומדגיש רש"י עוד יותר "בקרבת צבור הכתוב
18 מדבר": אין מספיק שעבודתו בתפלה וביטול תהיה
19 עבודת יחיד – לעצמו, אלא צריך לכלול עצמו עם
20 הצבור, ודוקא "תפלת הרבים היא רצויה יותר לפני
21 המקום"³⁴.

(משיחת שבת פרשת בהעלותך תשכ"ז)

1 ובעבודתו בהקרבת הקרבנות מפורש בכתוב
2 שהסדר הוא "על עולותיכם (ואחר כך) ועל זבחי
3 שלמיכם גו'", בתחלה צריך להקריב קרבן עולה שהיא
4 כולה "כליל לה"³⁰, ובעבודת האדם: ביטול האדם
5 להקב"ה מכל וכל; ורק לאחר זה מביא קרבן שלמים,
6 היינו: העבודה בקירוב להקב"ה מצד הבנה והשגה
7 שלו – דוגמת קרבן שלמים שיש בזה הנאה לבעליו –
8 נאכל לבעלים.
9 ובכללות יותר: קרבן עולה היא דוגמת עבודת
10 התפלה³¹ שהאדם עולה ומתדבק בהקב"ה; קרבן
11 שלמים שנאכל לבעלים היא דוגמת עבודת האדם בעת
12 עסקו בצרכיו הגשמיים במשך כל היום שצריך להיות

בתשובה וכן ביום שמחתכם ומועדיכם כו' כי השמחה קרוב להביא את האדם לידי בעיטה כו'.

(30) שמואל א ז, ט.

(31) ראה לקו"ת פינחס עז, ג ואילך.

(32) אבות פ"ב מ"ב. משלי ג, ו. שו"ע או"ח סי' רלא.

(33) שו"ע אדה"ז ספ"ט ס"ד.

(34) שם סי' צ ס"א.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שישי עמ' א

1 לעולם הבא, כמו ישראל, ואם לאו – שאמות במיתה משונה, הנני
2 הולך לעמי – לגיהנם, ככל הגויים.
3 הגמרא דורשת פסוקים שנאמרו בפרשת בלעם. נאמר בפסוק: וַיִּלְכְּבוּ
4 זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְיָן וְקִסְמִים בָּדָד וַיָּבֵאוּ אֶל בָּלְעָם וַיִּדְּבְרוּ אֵלָיו
5 דְּבָרֵי בִלְקָם (במדבר כב ז), תָּנֵא בברייתא, אֲנָשִׁי מִדְיָן וְאֲנָשִׁי מוֹאָב לֹא
6 הָיָה לָהֶם שְׁלוֹם מִזֵּלָם, ומכל מקום הלכו יחד לבקש מבלעם שיקלל
7 את ישראל, מִשָּׁל לִשְׁנֵי בָלָמִים שֶׁהָיוּ בְּעֶדְרָה, לשמור על הכבשים,
8 והיו צְהוּבִין זֶה לָזֶה – כועסים זה על זה, בָּא זֶאֱבָב עַל הַכֶּלֶב הָאֶחָד,
9 אֲמַר הַכֶּלֶב הָאֲחֵר בִּלְבוֹ, אִם אֲנִי עוֹזְרוֹ – לִכְלֹב הַשֵּׁנִי, הֲרֵי הַיּוֹם
10 הַזֶּה הֵזַב אוֹתוֹ, וְלִמְחָר בָּא הֵזַב עָלָי, הֲלֹכִים שְׁנֵיהֶם יחד וְהָרְגוּ אֶת
11 הָזֶאֱבָב, וכך כאן אף שרק אנשי מואב חששו באותה שעה משראל,
12 מכל מקום באו אנשי מדין לעזור להם, כיון שחששו שתחילה יהרגו
13 ישראל את אנשי מואב ואחר כך יהרגו גם את אנשי מדין.
14 אֲמַר רַב פֶּסָא, הֵינִי דְאֲמַרִּי אִנְשֵׁי – זהו מה שרגילים בני אדם
15 לומר, בְּרַבּוֹשָׁתָא וְשׁוֹנָא – החולדה והחתול, שיש ביניהם מריבה,
16 עֲבֵרָה הַלּוֹא מִתְּבָרָא דְכִישׁ גִּדָּא – השלימו ביניהם לפי שעה ועשו
17 'חגיגה' מחלבו של בעל מזל רע.
18 נאמר בפרשת בלעם (במדבר כב ז) וַיִּלְכְּבוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְיָן וְקִסְמִים
19 בָּדָד וַיָּבֵאוּ אֶל בָּלְעָם, ואחר כך נאמר (שם כב ח) וַיִּשְׁבּוּ שְׂרֵי מוֹאָב
20 עִם בָּלְעָם, שואלת הגמרא: וְשְׂרֵי מִדְיָן לְהִיבֵן אוֹזֵל – להיכן הלכו
21 שרי מדין, ומדוע רק שרי מואב ישבו עם בלעם. משיבה הגמרא: בִּין
22 דְאֲמַר לְהוּ בלעם לִינוּ פֹה הַלִּילָה וְהַשְׁבֹּתִי אֲתָכֶם דְּכָר כְּאֲשֶׁר
23 יְדַבֵּר ה' אֵלָי (שם), אֲמָרוּ שְׂרֵי מִדְיָן, בְּלוֹם יֵשׁ אֵב שְׁשׂוֹנָא אֶת בְּנֵינוּ,
24 ובדאי לא יתן ה' רשות לבלעם לקלל את ישראל ולכן שבו למקומם.
25 אֲמַר רַב נַחֲמָן, חוּצְפָא – הנהגה של עזות, אֲפִילוּ בְּלִפְנֵי שְׂמִיָּא מְהִינָה
26 – מועילה אפילו בלפני הקדוש ברוך הוא, מְעִיקְרָא בְּתִיב – שהרי
27 בתחילה אמר ה' לבלעם (שם כב ז) לֹא תִלְךָ עִמָּהֶם, וְלִכְפּוֹף – לאחר
28 שבאו אליו שרים נוספים ואמר להם בלעם שילינו שם בלילה, שֵׁמָּה
29 יתיר לו ה' לקלל את ישראל, אף שידע שאין רצון ה' בכך, בְּתִיב
30 שאמר לו ה' (שם כב ז) קוּם לִךְ אִתָּךְ.
31 מימרא נוספת בענין חוצפא: אֲמַר רַב שִׁשְׁתִּי, חוּצְפָא, מְלִכּוּתָא בְּלֹא
32 תְּאֵנָא הִיא – כוחה גדול בכוחה של מלכות, ואינה חסרה אלא כתר,
33 דְּבְתִיב לאחר שיואב בן צרויה שר צבא דוד הרג את אבנר בן נר

34 שהיה שר צבאו של שאול, ושל איש בושת שמלך אחריו, אמר דוד
35 לעבדיו (שמואל ב' ג לח-לט) הֲלֹא תִדְּעוּ כִּי שָׂר וְגִדּוֹל נָפַל הַיּוֹם הַזֶּה
36 בְּיִשְׂרָאֵל, וְאֲנֹכִי הַיּוֹם רֵךְ וְיָמָיוֹת מִלֶּךְ וְהָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה בְּנֵי צְרוּיָה
37 קָשִׁים מִמֶּנִּי וְגו' יִשְׁלַם ה' לַעֲשֵׂה הַרְעָה בְּרַעְתּוֹ, ומבואר בפסוק שאף
38 שדוד היה מלך מכל מקום לא היה יכול להעניש את יואב בן צרויה,
39 שהיה קשה ועז ממנו, ועל זה אמר על עצמו שהוא 'משוח מלך',
40 כלומר, כל גדולתי יותר מהם היא שאני משוח למלך והם לא, ומוכח
41 שהעזות היא כמלכות ללא כתר.
42 הגמרא מביאה מימרות נוספות בענין בלעם: אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּלַעְם,
43 חִינֵר (י-צולע) בְּרַגְלֵוֹ אָחַת הָיָה, שְׁנַאֲמַר (במדבר כג א) וַיִּלְךָ שְׂפִי,
44 וְשְׂפִי הוּא מַלְשׁוֹן יִצְיָאָה, שִׁינְאָה הַעֵצָה מִמְקוֹמָהּ, והיה צולע ברגלו
45 האחת. שְׂמִשׁוֹן הַגִּיבּוֹר, היה צולע בְּשִׁתֵּי רַגְלָיו, שְׁנַאֲמַר בברכת
46 יעקב אבינו לבנו דן (בראשית מט ז) יְהִי דָן נָהָשׁ עָלֶי דְּרָף שְׂפִיפִין עָלֶי
47 אוֹרַח הַנּוֹשֵׁף עֲקֵבִי סוּם וַיִּפֹּל רַכְבּוֹ אַחֲרוֹ, ופסוק זה אמור לגבי
48 שמשון הַגִּיבּוֹר, כמו שדרשו גם במסכת סוטה (טז).
49 בְּלַעְם, סוּמָא (י-עיר) בְּאֶחַת מְעִינֵי הָיָה, שְׁנַאֲמַר (במדבר כד א) נָאֻם
50 בְּלַעְם בְּנֵי בְעֹר וְנָאֻם הַגָּבֵר שְׁתֵּימָה הָעֵינִי, והיינו שעינו פתוחה, ומכך
51 שאמר 'העין' ולא העינים משמע שרק עינו האחת היתה פתוחה
52 ורואה, ואילו עינו השניה היתה סתומה, שלא היה רואה בה.
53 בלעם, קוּסָם בְּאֶמְתּוֹ הָיָה – היה עושה קסמים על ידי אמתו, כמו
54 'מעלה בזכור' המבואר לעיל (סה), שמושיב את המת על זכרותו,
55 והראיה לכך, בְּתִיב הָקָא, לגבי בלעם, (שם כד ד) נֹזֵפֶל וְגִלּוֹי עֵינָיִם,
56 וּבְתִיב הָתָם, לגבי המן הרשע, (אסתר ח ז) וְהָתָה הָמָן נֹזֵפֶל עַל הַמִּטָּה
57 וְגו' אֲשֶׁר אֶסְתֵּר עָלֶיהָ, ושם מבואר שחשב אחשוורוש שכונתו לבוא
58 עליה, שאמר לו (שם) וַיֵּאמֶר הַמֶּלֶךְ הִגֵּם לְכַבּוֹשׁ אֶת הַמֶּלֶכֶה עַמִּי
59 בְּתִיב.
60 אֵיתָמַר, מֵר וּזְמָרָא אֲמַר, בלעם קוּסָם בְּאֶמְתּוֹ הָיָה. מֵר בְּרִיָּה
61 דְּרִבְיָא אֲמַר, שְׂכָא עַל אֲתוֹנוֹ. מבארת הגמרא: מֵאֵן דְאֲמַר – מֵר
62 וּזְמָרָא אֲמַר, שבלעם קוּסָם בְּאֶמְתּוֹ הָיָה, בְּדִאֲמָרָן – הראיה לכך
63 היא מהפסוק במגילת אסתר, וכמו שהתבאר. וּמֵאֵן דְאֲמַר בָּא עַל
64 אֲתוֹנוֹ הָיָה, לומד זאת מפסוק אחר, בְּתִיב הָקָא – נאמר כאן, בדברי
65 בלעם בְּרַעַ שְׂכָב (במדבר כד ט), וּבְתִיב הָתָם לגבי סיסרא ויעל בִּין
66 רַגְלֵיהָ

ברכת המזון

נודה לך

ליהושע ניתן הוד, כמו שכתוב¹ ונתת מהודך עליו.
זהו שתיקן ברכת הארץ², המתחלת בהודאה, נודה לך.
(ליקוטים ואגרות עמ' קטז)

קריאת שמע שעל המטה

מה נאמר לפניך יושב מרום, ומה נספר לפניך שוכן
שחקים

שחקים — קאי על נצח והוד³.
מרום — היינו תפארת, שהיא ברום וגובה יותר
מנצח והוד.

ובמרום אמר יושב, ובנצח והוד נקט שוכן,
כי ישיבה של קבע היא בתפארת, מה שאין כן בנצח
והוד הוא רק שוכן, שהם רק בשכונה, שסתם שכונה
היא שלשה בתים⁴. והיינו שדירת קבע היא בתפארת,
ושני הבתים של נצח והוד הם בשכונה אחת עם
תפארת.

(הערות לזהר ב עמ' ערב)

לב נשבר ונדכה, אלהים לא תבזה⁵

לב נשבר ונדכה — ראשי תיבות לנ"ו, מספר
אלקי"ם.

אלקים — כאן כתיב אלקים במפורש.
לא תבזה — הראשי תיבות גימטריא ה' פעמים
אלקי"ם.

שבע פעמים אלקים, השם של גבורה — הוא על דרך
שבעה נרות המנורה, שתיקן יצחק⁶, שמדתו גבורה.
(הערות לזהר ב עמ' סז)

תפלות לשבת וחג

תפלת מנחה לערב שבת

מי חכם וישמר אלה⁷

מי — בינה, שנקראת מי⁸.

חכם — חכמה.

וישמר אלה — השמירה היא מחכמה ובינה, כי
מהם אין יניקה ללעומת זה.
זהו ששומרי בית המקדש היו כהנים, חכמה, ולוים,
בינה.

והקדים בינה לחכמה, כי שמירת הלויים היתה הרבה
יותר משמירת הכהנים, שהרי הלויים שמרו בעשרים
ואחד מקום, והכהנים רק בשלשה⁹.

(הערות לזהר ב עמ' קנב, תורת לוי יצחק עמ' ערב)

פתח אליהו ואמר . . ואנת הוא דקשיר לון ומיחד
לון¹⁰

בשמו של אליהו נרמזות התכללות והתייחדות
המדות, שהן, בדרך כלל, חסד וגבורה, שם הוי' ושם
אלקים.

כי בשמו יש אותיות אלק"י של שם אלקים ואותיות
יה"ו של שם הוי'. והם בתיבה אחת, לרמז על
התכללותם והתייחדותם.

(הערות לתניא עמ' כה)

נצח והוד תרין שוקין

לא אמר נצח שוקא ימינא, הוד שוקא שמאלא, כמו
שאמר בחסד וגבורה (חסד דרועא ימינא, גבורה דרועא
שמאלא), כי נצח והוד הם תרין פלגי גופא, שנחשבים
לאחד¹¹.

(הערות לזהר ב עמ' קצב)

(7) תהלים קז, מג.

(8) ראה זח"ב קיז, ב.

(9) מדות פ"א מ"א.

(10) הקדמת תיקוני זהר (יז, א).

(11) ראה זח"ג (רע"מ) רלו, א. עץ חיים שכ"ז פ"א. ???

(1) פנחס כז, כ.

(2) ברכות מח, ב.

(3) זח"ג כה, ב.

(4) רש"י גיטין ו, א.

(5) תהלים נא, יט.

(6) זח"ב קלג, א.

יום ראשון י' סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עח, פרק ג והנה אחרי... עד עמ' עח, בלעדו באמת.

בלבד, והו' מַחֲמַת - מפני, שאין אנו משיגים ורואים בעיני בשר את כח ה' ורוח פיו שבנברא, אבל אלו נתנה רשות לעין לראות ולחשיג את החיות ורוחניות שבכל נברא, השופע בו ממוצא פ' ה' ורוח פ'ו - אילו היינו רואים בעיני בשר ומבחינים באותו כוח אלקי רוחני השופע בכל נברא, האותיות מ"מוצא פ' ה'". לא היה נשמיות הנברא והמור' וממשו נראה כלל לעינינו, כי הוא - החומר והממשות של הנברא, בטל במציאות ממש - נחשב כאפס, לגבי החיות והרוחניות שבו, מאחר - כיוון, ששכללעדי הרוחניות - שבנברא, היה - הנברא, אין ואפס ממש, כמו קדם ששת ימי בראשית ממש, - שאז היה "אין ואפס" ממש; והרוחניות השופע עלי - על הנברא, ממוצא פ' ה' ורוח פ'ו, הוא לבדו המוציא תמיד מאפס ואין לגי' ומהות אותו א"כ אפס בלעדו באמת

בלבד, והו' מַחֲמַת - מפני, שאין אנו משיגים ורואים בעיני בשר את כח ה' ורוח פיו שבנברא, אבל אלו נתנה רשות לעין לראות ולחשיג את החיות ורוחניות שבכל נברא, השופע בו ממוצא פ' ה' ורוח פ'ו - אילו היינו רואים בעיני בשר ומבחינים באותו כוח אלקי רוחני השופע בכל נברא, האותיות מ"מוצא פ' ה'". לא היה נשמיות הנברא והמור' וממשו נראה כלל לעינינו, כי הוא - החומר והממשות של הנברא, בטל במציאות ממש - נחשב כאפס, לגבי החיות והרוחניות שבו, מאחר - כיוון, ששכללעדי הרוחניות - שבנברא, היה - הנברא, אין ואפס ממש, כמו קדם ששת ימי בראשית ממש, - שאז היה "אין ואפס" ממש; והרוחניות השופע עלי - על הנברא, ממוצא פ' ה' ורוח פ'ו, הוא לבדו המוציא תמיד מאפס ואין לגי' ומהות אותו א"כ אפס בלעדו באמת

1 פרק ג. לעיל הסביר רבנו חזקן, שהכוח האלקי שברא את הנברא, חייב להתקיים תמיד בנברא לבראו ולהחיותו מחדש, ושאלה הן האותיות שלמעלה, הבאות מ"מוצא פ' ה'". המתלבשות בנברא ומחיות אותו באופן של התהוות "יש מאין".

2 והנה, אחרי הדברים והאמת האלה, - שהוסברו לעיל, שהכוח האלקי מוכרח "לעמוד" תמיד בנברא ולברוא אותו בלי הפסק מ"אין ליש". כל משכיל על דבר יבין לאשורו, איך שכל נברא ויש - למרות שהנברא נראה ל"מציאות", ל"יש", הרי הוא באמת נחשב לאין ואפס ממש לגבי כח הפועל ורוח פ'ו - של הקב"ה, שבנפעל, - בדבר הנברא, המהות אותו תמיד ומוציאו - בלי הפסק, מאין ממש ליש. - שבמקום שיהיה "אין" - דבר שאינו בנמצא - כפי שהיה לפני שנברא - יהיה "יש", דבר קיים. - כיוון שהכוח האלקי צריך תמיד לברוא את הנברא מאין ל"יש", ובלעדי כוח זה, היה הנברא הופך ל"אין ואפס", הרי שהכוח האלקי הוא כל מציאותו של הנברא, וממילא הנברא הוא כלא כלום לגבי הכוח האלקי הממציא בלי הפסק את מציאותו של הנברא. ומה שכל נברא ונפעל נראה לנו ליש וממשות, - כדבר מציאותי וממשי, ולא ככוח אלקי רוחני

24 לפני שנברא - יהיה "יש", דבר קיים. - כיוון שהכוח האלקי צריך תמיד לברוא את הנברא מאין ל"יש", ובלעדי כוח זה, היה הנברא הופך ל"אין ואפס", הרי שהכוח האלקי הוא כל מציאותו של הנברא, וממילא הנברא הוא כלא כלום לגבי הכוח האלקי הממציא בלי הפסק את מציאותו של הנברא. ומה שכל נברא ונפעל נראה לנו ליש וממשות, - כדבר מציאותי וממשי, ולא ככוח אלקי רוחני

יום שני י"א סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עח, והמשל לזה הוא... עד עמ' 156, להקדים.

73 השמש שמגיעים לארץ, נמצאים, גם כן בגוף והמור' בדור השמש עצמו שבשמים, שאם - שהרי אם אור זה, מתפשט ומאיר למרחוק כל כד, - עד לארץ, כל שכן שיוכל להאיר במקומו ממש, - כלומר, בכדור השמש עצמו; רק ששם במקומו ממש - בכדור השמש עצמו, נחשב היותו הנה לאין ואפס ממש, כי - הוא, בטל ממש במציאות לגבי גוף בדור השמש, שהוא מקור האור והויו הוה שהויו והאור הוה אינו רק

59 והמשל לזה - שאנו אומרים, שהנבראים, למרות שהם נראים בעינינו כ"יש" 60 ר"מציאות", אין הם לאמיתו של דבר, מציאות אמיתית, 61 כיוון שכל מציאותם הוא הכוח האלקי שבהם, המשל לכך הוא, אור השמש 62 המאיר לארץ ולדברים - עליה, כלומר, קרני השמש, שהוא ויו ואור המתפשט מגוף השמש ונראה - אור זה, לעין כל, - כפי שהוא מאיר על הארץ ובחלל העולם. והנה, זה פשוט, - ודאי הדבר, שאור ויוו הוה ישנו - אותו זיו, קרני

שער היחוד והאמונה

והמשל לזה הוא אור השמש המאיר לארץ ולדברים שהוא זיו ואור המתפשט מגוף השמש ונראה לעין כל מאיר על הארץ ובחלל העולם והנה זה פשוט שאור וזיו הזה ישנו ג"כ בגוף וחומר בדור השמש עצמו שבשמים שאם מתפשט ומאיר למרחוק כ"כ כ"ש שיוכל להאיר במקומו ממש רק ששם במקומו ממש נחשב הויו הזה לאין ואפס ממש כי בטל ממש במציאות לגבי גוף כדור השמש שהוא מקור האור והויו הוה שהויו והאור הוה אינו רק

והמשל לזה הוא אור השמש המאיר לארץ ולדברים שהוא זיו ואור המתפשט מגוף השמש ונראה לעין כל מאיר על הארץ ובחלל העולם והנה זה פשוט שאור וזיו הזה ישנו ג"כ בגוף וחומר בדור השמש עצמו שבשמים שאם מתפשט ומאיר למרחוק כ"כ כ"ש שיוכל להאיר במקומו ממש רק ששם במקומו ממש נחשב הויו הזה לאין ואפס ממש כי בטל ממש במציאות לגבי גוף כדור השמש שהוא מקור האור והויו הוה שהויו והאור הוה אינו רק

והמשל לזה הוא אור השמש המאיר לארץ ולדברים שהוא זיו ואור המתפשט מגוף השמש ונראה לעין כל מאיר על הארץ ובחלל העולם והנה זה פשוט שאור וזיו הזה ישנו ג"כ בגוף וחומר בדור השמש עצמו שבשמים שאם מתפשט ומאיר למרחוק כ"כ כ"ש שיוכל להאיר במקומו ממש רק ששם במקומו ממש נחשב הויו הזה לאין ואפס ממש כי בטל ממש במציאות לגבי גוף כדור השמש שהוא מקור האור והויו הוה שהויו והאור הוה אינו רק

1 הָיָה, שֶׁהָיוּ וְהָאֹרֶךְ הָיָה אֵינֶנּוּ רַק הָאֶרֶץ מְאִירָה מְנוּחָה וְעֵצֶם
2 כְּדֹרֶךְ הַשָּׁמֶשׁ; – וּמִכִּיּוֹן שְׁמֵשׁ אֵינֶנּוּ רַק זֶה מְנוּחָה הַשָּׁמֶשׁ, לִכֵּן
3 בְּהִיּוֹתוֹ בְּמִקְוֵהוּ, בְּגֹף הַשָּׁמֶשׁ, בְּטִלָּה הָאֶרֶץ זֶה בְּמִצִּיאוֹת לִגְבֵי גֹף
4 הַשָּׁמֶשׁ שֶׁהוּא ה'עֵצֶם' שֶׁלָּהּ, וְאֵין כָּל מְקוֹם לֹמֵר שֶׁבְּגֹף הַשָּׁמֶשׁ
5 מְאִיר אֹרֶךְ הַשָּׁמֶשׁ, אֵלֹא –
6 שֶׁם קִיּוּמָהּ וּמְאִירָהּ הַשָּׁמֶשׁ
7 עֲצֻמָּה בְּלִבָּהּ, רַק בְּחִלָּל
8 הָעוֹלָם, – בְּלִבָּהּ, תַּחַת כָּל
9 הַשָּׁמַיִם וְעַל הָאָרֶץ, שְׁאִין
10 כָּאֵן גֹּף כְּדֹרֶךְ הַשָּׁמֶשׁ
11 בְּמִצִּיאוֹת – אֵלֹא קִיּוֹם כָּאֵן
12 זֶה הַשָּׁמֶשׁ בְּלִבָּהּ, נִרְאָה כָּאֵן
13 הָאֹרֶךְ וְהָיוּ הָיָה – שֶׁל
14 הַשָּׁמֶשׁ, לִישׁ מִשְׁשׁ לְעֵין
15 כָּל, וְנוֹפֵל עָלָיו כָּאֵן שֶׁם
16 "יֵשׁ" בְּאֶמְתָּה. – מֵתִים
17 בְּאֶמְתָּה לֹמֵר, שֶׁהָיוּ הוּא כָּאֵן
18 דְּבַר מִמֶּשִׁי, שֶׁהָיָה הַשָּׁמֶשׁ
19 עֲצֻמָּה אֵינֶנּה נִמְצָאָה כָּאֵן,
20 רַק אֹרֶךְ וְזִיּוּהָ. מֵה שְׁאִין
21 בֵּין כְּשֶׁהוּא – הָיָה, בְּמִקְוֵהוּ
22 בְּגֹף הַשָּׁמֶשׁ – אֵין נוֹפֵל
23 עָלָיו שֶׁם – אֵינֶנּוּ מוֹגֵד
24 בְּתוֹרָה "יֵשׁ" כָּלָל, רַק שֶׁם
25 שֶׁל, "אֵין" וְ"אֶפֶס", כִּי
26 בְּאֶמְתָּה הוּא – הָיָה, שֶׁם –
27 בְּתוֹךְ גֹּף כְּדֹרֶךְ הַשָּׁמֶשׁ, לְאֵין
28 וְאֶפֶס מִשְׁשׁ, שְׁאִין מְאִיר
29 שֶׁם רַק מְקוֹרוֹ לְבָדוֹ,
30 שֶׁהוּא גֹף הַשָּׁמֶשׁ הַמְאִיר,
31 וְאֶפֶס בְּלִעְדּוֹ. – הָרִי,
32 לְמִרְוֹת שֶׁהָאֹרֶךְ הַמִּתְפַּשֵּׁשׁ
33 מִהַשָּׁמֶשׁ נִמְצָא בּוֹדָאִי
34 בַּשָּׁמֶשׁ עֲצֻמָּה, אֵף עַל פִּי כֵן,
35 אֵין הוּא יִכּוֹל לְהִיחָשֵׁב כִּי"ש". אֵךְ בְּאִיזָה אֹפֶן הוּא נִמְצָא שֶׁם? –
36 בְּאֹפֶן שֶׁהוּא בְּטִל בְּמִצִּיאוֹת, וּכְשֶׁאֵנֶנּוּ רֹצִים לְהַגְדִּיר מִי נִמְצָא שֶׁם
37 בְּמִצִּיאוֹת – הָרִי זֶה רַק עַל הַשָּׁמֶשׁ עֲצֻמָּה וְלֹא עַל הָאֹרֶךְ וְהָיוּ.
38 וּבְדִבְרֵי הָאֱלֹהִים מִשְׁשׁ, בְּדִמּוּתָם בְּצִלְמָם, הֵם כָּל הַכְּרוּאִים
39 לְגַבִּי שֶׁפַּע הָאֱלֹהִים מִרוּחַ פִּי, הַשָּׁפֵעַ עֲלֵיהֶם וּמִתְּהִי אֹתָם,
40 וְהוּא – "רוּחַ פִּי" שֶׁל הַקְּבֹדָה, מְקוֹרָם, וְהֵם עֲצֻמָּם – הַנִּבְרָאִים,
41 אֵינֶנּוּ רַק כְּמוֹ אֹרֶךְ וְזִיּוּ מִתְפַּשֵּׁשׁ מִן הַשָּׁפֵעַ וְרוּחַ ה' הַשָּׁפֵעַ
42 וּמִתְלַכֵּשׁ בְּתוֹכָם – בְּתוֹךְ הַנִּבְרָאִים, וּמִצִּיָּאָם מֵאֵין לִישׁ, וְלִכֵּן
43 הֵם – הַנִּבְרָאִים, בְּטִלִּים בְּמִצִּיאוֹת לְגַבִּי מְקוֹרָם, כְּמוֹ אֹרֶךְ
44 הַשָּׁמֶשׁ שֶׁבְּטִל בְּמִצִּיאוֹת וְנִחְשָׁב לְאֵין וְאֶפֶס מִשְׁשׁ, וְאֵינֶנּוּ
45 נִקְרָא בְּשֵׁם "יֵשׁ" כָּלָל כְּשֶׁהוּא בְּמִקְוֵהוּ, – גֹּף כְּדֹרֶךְ הַשָּׁמֶשׁ,
46 רַק תַּחַת הַשָּׁמַיִם שְׁאִין שֶׁם מְקוֹרוֹ, – שֶׁם נִקְרָא הָאֹרֶךְ וְהָיוּ
47 בְּשֵׁם "יֵשׁ", וְאֵילוֹ בְּתוֹךְ גֹּף כְּדֹרֶךְ הַשָּׁמֶשׁ, אֵין הוּא נִקְרָא בְּשֵׁם "יֵשׁ"

שַׁעַר הַיַּחֲדוּד וְהָאֱמוּנָה

הָאֶרֶץ מְאִירָה מְנוּחָה וְעֵצֶם כְּדֹרֶךְ הַשָּׁמֶשׁ רַק בְּחִלָּל
הָעוֹלָם תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם וְעַל הָאָרֶץ שְׁאִין כָּאֵן גֹּף
כְּדֹרֶךְ הַשָּׁמֶשׁ בְּמִצִּיאוֹת נִרְאָה כָּאֵן הָאֹרֶךְ וְהָיוּ הָיָה
לִישׁ מִשְׁשׁ לְעֵין כָּל וְנוֹפֵל עָלָיו כָּאֵן שֶׁם יֵשׁ בְּאֶמְתָּה
מִשְׁשׁ"כ כְּשֶׁהוּא בְּמִקְוֵהוּ בְּגֹף הַשָּׁמֶשׁ אֵין נוֹפֵל עָלָיו שֶׁם
יֵשׁ כָּלָל רַק שֶׁם אֵין וְאֶפֶס כִּי בְּאֶמְתָּה הוּא שֶׁם לְאֵין וְאֶפֶס
מִשְׁשׁ שְׁאִין מְאִיר שֶׁם רַק מְקוֹרוֹ לְבָדוֹ שֶׁהוּא גֹף
הַשָּׁמֶשׁ הַמְאִיר וְאֶפֶס בְּלִעְדּוֹ וּכְדִבְרֵי הָאֱלֹהִים מִשְׁשׁ
בְּדִמּוּתָם כְּצִלְמָם הֵם כָּל הַכְּרוּאִים לְגַבִּי שֶׁפַּע הָאֱלֹהִים
מִרוּחַ פִּי הַשָּׁפֵעַ עֲלֵיהֶם וּמִתְּהִי אֹתָם וְהוּא מְקוֹרָם וְהֵם
עֲצֻמָּם אֵינֶנּוּ רַק כְּמוֹ אֹרֶךְ וְזִיּוּ מִתְפַּשֵּׁשׁ מִן הַשָּׁפֵעַ וְרוּחַ
ה' הַשָּׁפֵעַ וּמִתְלַכֵּשׁ בְּתוֹכָם וּמִצִּיָּאָם מֵאֵין לִישׁ וְלִכֵּן
הֵם בְּטִלִּים בְּמִצִּיאוֹת לְגַבִּי מְקוֹרָם כְּמוֹ אֹרֶךְ הַשָּׁמֶשׁ
שֶׁבְּטִל בְּמִצִּיאוֹת וְנִחְשָׁב לְאֵין וְאֶפֶס מִשְׁשׁ וְאֵינֶנּוּ נִקְרָא
בְּשֵׁם יֵשׁ כָּלָל כְּשֶׁהוּא בְּמִקְוֵהוּ רַק תַּחַת הַשָּׁמַיִם שְׁאִין
שֶׁם מְקוֹרוֹ כֵּךְ כָּל הַכְּרוּאִים אֵין נוֹפֵל עֲלֵיהֶם שֶׁם יֵשׁ כָּלָל
אֵלֹא לְעֵינֵי בֶשֶׁר שֶׁלֹּנוּ שְׁאִין אֵנוּ רֹאִים וּמִשְׁשִׁים כָּלָל
אֵת הַמְּקוֹר שֶׁהוּא רוּחַ ה' הַמְּהוּה אֹתָם. וְלִכֵּן נִרְאָה
לְעֵינֵינוּ גִשְׁמִיּוֹת הַנִּבְרָאִים וְחֹמֶרָם וּמִשְׁשִׁים שֶׁהֵם יֵשׁ
גְּמוּרָה כְּמוֹ שְׁנֵרָא' אֹרֶךְ הַשָּׁמֶשׁ יֵשׁ גְּמוּרָה כְּשֶׁאֵינֶנּוּ בְּמִקְוֵהוּ
רַק שְׁבוּהָ אֵין הַמְּשֵׁל דּוּמָה לְנִמְשָׁל לְגַמְרֵי לְכַאוּרָה
שֶׁבְּמִשְׁשָׁל אֵין הַמְּקוֹר בְּמִצִּיאוֹת כָּלָל בְּחִלָּל הָעוֹלָם וְעַל
הָאָרֶץ שְׁנֵרָאָה שֶׁם אֹרֶךְ לִישׁ גְּמוּרָה מִשְׁשׁ"כ כָּל הַכְּרוּאִים
הֵם בְּמִקְוֵהוּ תְּמִיד רַק שְׁאִין הַמְּקוֹר נִרְאָה לְעֵינֵי בֶשֶׁר
וְלִמָּה אֵינֶנּוּ בְּטִלִּים בְּמִצִּיאוֹת לְמִקְוֵהוּ אֵךְ לְהַבִּין זֶה
צָרִיךְ לְהַקְדִּים:

48 כָּלָל. כֵּךְ כָּל הַכְּרוּאִים אֵין נוֹפֵל עֲלֵיהֶם שֶׁם "יֵשׁ" כָּלָל, אֵלֹא
49 לְעֵינֵי בֶשֶׁר שֶׁלֹּנוּ, – נִרְאִים הַנִּבְרָאִים כִּי"ש". מִדּוּעַ? מִפְּנֵי שְׁאִין
50 אֵנוּ רֹאִים וּמִשְׁשִׁים כָּלָל אֵת הַמְּקוֹר, – שֶׁל הַנִּבְרָאִים שֶׁהוּא
51 רוּחַ ה' הַמְּהוּה אֹתָם, וְלִכֵּן – מִפְּנֵי שְׁאִין אֵנוּ רֹאִים וּמִשְׁשִׁים
52 אֵת מְקוֹרָם שֶׁל הַנִּבְרָאִים,
53 נִרְאָה לְעֵינֵינוּ גִשְׁמִיּוֹת
54 הַנִּבְרָאִים וְחֹמֶרָם וּמִשְׁשִׁים
55 שֶׁהֵם יֵשׁ גְּמוּרָה, כְּמוֹ
56 שְׁנֵרָאָה אֹרֶךְ הַשָּׁמֶשׁ יֵשׁ
57 גְּמוּרָה כְּשֶׁאֵינֶנּוּ בְּמִקְוֵהוּ. –
58 אֵלֹא נִמְצָא בְּחִלָּל הָעוֹלָם
59 אֹרֶךְ עַל הָאָרֶץ. כֵּךְ, שֶׁרַק
60 לְגַבִּי עֵינֵי הַבֶּשֶׁר שֶׁלֹּנוּ,
61 מִכִּיּוֹן שְׁאִין הֵן רֹאוֹת אֵת
62 מְקוֹר הַנִּבְרָאִים, הָרִי לְגַבִּיהֶן
63 הַנִּבְרָאִים הֵם כְּאֵילוֹ הֵיוּ
64 מִחוּץ לְמִקְוֵהוּ (כְּמוֹ אֹרֶךְ
65 הַשָּׁמֶשׁ כְּשֶׁהוּא נִמְצָא מִחוּץ
66 לְשִׁמְשׁ שֶׁהִיא מְקוֹרוֹ).
67 הָאֱמוּנָה הִיא, אֲבָל, שֶׁהַמְּקוֹר
68 נִמְצָא בָּהֶם, לְמִרְוֹת שְׁאִין
69 אֵנוּ רֹאִים אֹתוֹ, וְלִכֵּן אֵין
70 הֵם בְּאֶמְתָּה מִצִּיאוֹת כָּלָל,
71 אֵלֹא הֵם בְּטִלִּים בְּמִצִּיאוֹת
72 לְמִקְוֵהוּ. רַק שְׁבִיּוּתָם אֵין
73 הַמְּשֵׁל דּוּמָה לְנִמְשָׁל
74 לְגַמְרֵי לְכַאוּרָה, – יֵשׁ,
75 לְכַאוּרָה, הַבְּדֵל בֵּין הַמְּשֵׁל
76 לְבִין הַנִּמְשָׁל, שְׁבִיּוּתָם –
77 שֶׁל אֹרֶךְ הַשָּׁמֶשׁ לְגַבִּי
78 הַשָּׁמֶשׁ, אֵין הַמְּקוֹר –
79 הַשָּׁמֶשׁ, נִמְצָא בְּמִצִּיאוֹת
80 כָּלָל בְּחִלָּל הָעוֹלָם וְעַל
81 הָאָרֶץ שְׁנֵרָאָה שֶׁם אֹרֶךְ
82 לִישׁ גְּמוּרָה, – הָרִי כִיּוֹן שֶׁהַשָּׁמֶשׁ הַמְּקוֹר, אֵינֶנּה נִמְצָאָה שֶׁם כָּלָל,
83 לִכֵּן אֹרֶךְ הַשָּׁמֶשׁ הוּא שֶׁם בְּבַחֲנֵי מִצִּיאוֹת, וּמוֹבֵן מִדּוּעַ הוּא נִרְאָה
84 כְּמִצִּיאוֹת. מֵה שְׁאִין בֵּין כָּל הַכְּרוּאִים הֵם בְּמִקְוֵהוּ תְּמִיד, –
85 שֶׁהָרִי הַמְּקוֹר, הַכּוּחַ הָאֱלֹקִי, נִמְצָא תְּמִיד בְּתוֹךְ הַנִּבְרָא וּבוֹרָא אֹתוֹ
86 תְּמִיד מִדּוּחַשׁ מִ"אֵין" לִישׁ", רַק שְׁאִין הַמְּקוֹר נִרְאָה לְעֵינֵי בֶשֶׁר.
87 – אֵךְ, בְּאֶמְתָּה הֵם נִמְצָאִים תְּמִיד בְּמִקְוֵהוּ, וְאֵם כֵּךְ – וְלִמָּה אֵינֶנּוּ
88 בְּטִלִּים בְּמִצִּיאוֹת לְמִקְוֵהוּ? – מִדּוּעַ אֵין בִּטּוּלָם בְּמִצִּיאוֹת שֶׁל
89 הַנִּבְרָאִים, בְּאֹפֶן שִׁירָאָה אֵין הֵם בְּטִלִּים בְּמִצִּיאוֹת, וּמִמִּילָא לֹא
90 לְתַת מְקוֹם לְרֹאוֹת אֵת הַנִּבְרָאִים כִּי"ש" וְכִי"מִצִּיאוֹת"? אֵךְ לְהַבִּין
91 זֶה – צָרִיךְ לְהַקְדִּים: – רַבְּנוּ הֲזִקֵּן יִסְבִּיר בְּפֶרֶק הַבָּא, שֶׁדִּבֶּר זֶה
92 בֹּא מִדְּבַח הָאֱלֹקִי שֶׁל צִמְצוּם וְהַעֲלָם הַמְּכֻסָּה עַל הָאֹרֶךְ וְעַל
93 הַחַיּוֹת הָאֱלֹקִית וְ"פִעוּל" שֶׁהַנִּבְרָאִים יִכּוֹלוּ לְהִירָאוֹת כִּי"ש"
94 וְכִי"מִצִּיאוֹת", לְמִרְוֹת שְׁבִיּוּתָם הֵם בְּטִלִּים בְּמִצִּיאוֹת.

יום שלישי י"ב סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 156, פרק ד כי הנה... עד עמ' עט, להטיב.

הנרתק, על השמש. רבנו הזקן יסביר להלן, מדוע זקוק האור של שם
הוי' ל"מגן" כדי שיוכלו לקבל אותו: דָּשָׁם הַיּוֹיָה - מלשון מזהה,
פְּרוֹשׁוֹ שְׁמִתָּהוּ אֶת הַכָּל מֵאֵין לִישׁ, - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:
זוהו האותיות - תיבת הוה" - אלו הן שלש האותיות "הוה" משם
הוי' המרכיבות את המלה
הוה" מלשון מזהה, וְהַיּוֹיָה -
- שבשם הוי', מְשַׁמֵּשׁת -
מורה על הפְּעֻלָּה שְׁהִיא
בְּלִשׁוֹן הַיּוֹה וְתִמְדָּה, -
בשרוצים לומר, שהפעולה
לא היתה רק אי פעם, אלא
נמשכת תמיד, מוסיפים את
האות יו"ד למלת־הפעולה,
דבר המראה על תמידיות
הפעולה. בְּדַפְרֵשׁ רִשִׁי -
כמו שמפרש רש"י, עַל
פְּסוּקִי: "כִּבְּהָ יַעֲשֶׂה אֵיזֹב
כָּל הַיָּמִים", - לא כתוב
"עשה" אלא "יעשה", ביו"ד,
להורות שתמיד היה עושה
כך. כך גם היא משמעות
היו"ד של שם הוי',
שהפעולה של "הוי'", בריאת
הכל "מאין ליש", היא תמידית, שתמיד בורא הקב"ה את הכל ליש
מאין; וְהַיּוֹה הַחַיּוּת הַנִּשְׁפָּע בְּכָל רֵנֶע מִמֶּשׁ בְּכָל הַבְּרֹאִים
מְמוּצָא פִּי ה' וְרוּחוֹ, וְהַיּוֹה אֹתָם מֵאֵין לִישׁ בְּכָל רֵנֶע, כִּי לֹא
דִּי לָהֶם - לברואים, בְּמֵה שֶׁנִּבְרְאוּ בְּשִׁשֶּׁת יָמִי בְּרֵאשִׁית לְהַיּוֹת
קְיָמִים בְּיָוֶה, - אלא מוכרחים הם להיברא תמיד מחדש מ"אין"
ל"יש", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר לְעֵיל. - זוהו ה"שמש" של שם הוי', שאורה
מאיר לנבראים, וממנו הם נוצרים כל רגע "מאין ליש". ברם, מבחינת
אור הוי' המאיר באופן גלוי, היו הנבראים בטלים במציאות לגמרי
ולא היתה נראית שום מציאות של נברא. שהרי, כשהחיות האלקית
המהווה את הנברא מתגלה, לא נראית אז מציאותו של הנברא. לשם
כך נדרש ה"מגן" של שם אלקים, המסתיר על האור של שם הוי',
שלא ייחיה גלוי לנברא, וכך מתאפשר לנברא להרגיש את עצמו
כאילו הוא דבר נפרד ועצמאי, ואז נחשב הנברא ל"מציאות" ול"יש",
כפי שיוסבר להלן. וְהַיּוֹה, בְּסִדּוּר שְׁבִחָיו שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
בְּתִיב: "הַגְדוֹל הַגִּבּוֹר כּוֹ", וּפְרוֹשׁ "הַגְדוֹל" הַיּוֹה מֵדַת חֶסֶד
וְהַתְּפִשּׁוּת הַחַיּוּת בְּכָל הַעוֹלָמוֹת וּבְרֹאִים לְאֵין קֵץ וְתִכְלִית,
לְהַיּוֹת בְּרֹאִים - כדי שיתהוו מֵאֵין לִישׁ וְקִיָּמִים בְּחֶסֶד חֲנֻם, - של
הקב"ה - בין אם הם ראויים לכך ובין אם לאו, הם קיימים מחסדו של
הקב"ה בלבד. וְנִקְרָאת - מֵדַת הַחֶסֶד, "גְּדֻלָּה", כִּי - מִפְּנֵי שְׁבָחָהּ
מְגִדְּלָתוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ - בְּרוּךְ - הוּא כִּכְבוֹדוֹ וּבְעֶצְמוֹ, כִּי גְדוֹל ה'

1 פְּרָק ד. בפרק הקודם, פרק ג', הסביר רבנו הזקן, שכיוון שהכוח האלקי,
2 שברא את הנברא, "עומד" תמיד בנברא לבראו מחדש - ובאם לאו, היה
3 הנברא חוזר ל"אין" ו"אפס" כמו לפני שנברא - פירוש הדבר, שהנברא אינו
4 מציאות כלל והוא בטל לגמרי למקורו, דבר ה', הבורא אותו תמיד מ"אין"
5 ל"יש"; ומה שהנברא נראה
6 לעינינו כ"יש" וממשות, הרי זה
7 מפני שבעיני הבשר שלנו אין
8 אנו רואים ואין אנו משיגים את
9 מקורו, את דבר ה' - כבמשל של
10 אור השמש, כשהוא מחוץ
11 למקורו, בגוף כדור השמש, אלא
12 בחלל העולם או על הארץ, הוא
13 נראה אז כ"יש". על כך שאל: 6
14 אמנם במשל, כיוון שאור השמש
15 אכן אינו נמצא במקורו בשעה
16 שהוא מאיר על הארץ - מובן
17 מדוע הוא נראה כ"יש"; אך, 11
18 בנמשל, הרי הנברא נמצא תמיד
19 במקורו, שהוא דבר ה', העומד
20 תמיד בתוך הנברא - מדוע,
21 איפוא, אין הנבראים בטלים
22 במציאות למקורם, באופן שלא
23 יהיה מקום לחשוב אותם כ"יש"
24 וב"מציאות"? - כדי להבין זאת, אמר רבנו הזקן שיש להקדים מה שיוסבר
25 בפרק הנוכחי, שהסיבה לכך היא הכוח האלקי של צמצום.
26 כִּי הֵנָּה בְּתִיב: - כתוב בפסוק: "כִּי שֶׁשֶׁשׁ וּמִגֵּן ה' אֱלֹהִים", - כמו
27 שהשמש מאירה, כך מאיר לנו הקב"ה בשם הוי' שלו, וכמו ה"מגן"
28 השומר ומבטיח, כך מגן עלינו הקב"ה בשם אלקים שלו. פְּרוֹשׁ -
29 המלה "מִגֵּן" - אין הכוונה למגן סתם שאין לו שייכות לשמש אודותה
30 מדובר בפסוק, אלא הוּא נִרְתָּק לְשֶׁשֶׁשׁ - כדי לְהַגֵּן, שְׁיוּכְלוּ
31 תְּבִרְיוֹת לְסִכְלוֹ, - כדי שהנבראים יוכלו לקלוט את קרני השמש, יש
32 לה לשמש "מגן" ונרתק, המאפשר לנבראים לקלוט את אור השמש.
33 כְּמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָּהּ: "לְעֵתִיד לְבֹא הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ"
34 הוּא מוֹצִיא חֲמָה מִנִּרְתָּקָה, רִשְׁעִים נִדְּוִנִין בָּהּ כּוֹ". - הרשעים
35 ייענשו באמצעות החמה כיוון שלא יהיו מסוגלים לשאת את אורה
36 החזק של השמש - וצדיקים (לא זו בלבד שיוכלו לשאת את האור,
37 אלא יתירה מזו, יוכלו) להירפא על ידי אור השמש - רואים ממאמר
38 זה של חכמינו ז"ל, שלשמש יש "מגן" ו"נרתק" המאפשר לקבל את
39 אור השמש. וְכֵמוֹ שֶׁהִנֵּרְתָּק מִגֵּן פְּעַד הַשֶּׁשֶׁשׁ, - שיוכלו בני האדם
40 לקבל את אורה, כִּךְ שֶׁם "אֱלֹהִים" מִגֵּן לְשֶׁם הַיּוֹיָה בְּרוּךְ-הוּא. -
41 שיוכלו הנבראים לקבל את האור של שם הוי'. - זוהו, איפוא, פירוש
42 "כִּי שֶׁשֶׁשׁ וּמִגֵּן הוי' אלקים": שם הוי' הוא כמשל ה"שמש", ושם
43 "אלקים" מגין על האור של שם הוי' שיוכלו לקבל אותו - כמו ה"מגן",

- 1 וְלִגְדֹּלְתוֹ אֵין חֶקֶר, – מפני
- 2 שאֵין לה גְּבוּל, וְלִכְן
- 3 מְשַׁפֵּיעַ גַּם בֵּין חַיִּוֹת
- 4 וְהַתְּחִיּוֹת מֵאֵין לִישׁ
- 5 לְעוֹלָמוֹת וּבְרֹאִים אֵין
- 6 קֵץ, – מפני שְׂמִיכָה הַטּוֹב –

שער היחוד והאמונה

ולגדולתו אין חקר ולכן משפיע ג"כ חיות והתהוות מאין ליש לעולמות וברואים אין קץ שטבע הטוב להטיב

- 7 זה שטוב בעצם, לְהַטִּיב –
- 8 עם אחרים, כך גם למעלה:
- 9 מבחינת מדת החסד והטוב
- 10 של הקב"ה נדרש שיתהוו
- 11 נבראים, להם תושפע חסדו
- 12 וחיותו.

יום רביעי י"ג סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עט, והנה כמו שמדה זו... עד עמ' 158, מאין ליש.

- 49 – וכך הדבר גם באשר למדת הגבורה והצמצום, המשפיעה להסתייר
- 50 על הכוח האלקי שלא יתגלה בנברא, שהרי לולא זאת היה הנברא,
- 51 כלומר ישותו וממשותו, מתבטל במציאות; ומן ההכרח שיהיה
- 52 הצמצום והכיסוי, שהכוח האלקי יהיה מוחבא מהנברא, שגם כוח
- 53 אלקי זה של צמצום והעלם
- 54 הוא למעלה משכל

- 13 וְהֵנָּה, כְּמוֹ שְׁמִדָּה זֹאת – מדת "הגדול", של חסד, היינו התפשטות
- 14 חיותו בכל העולמות והנבראים, להוותם מ"אין" ל"יש", הִיא שְׂכַחוּ
- 15 – ומעלתו, שֶׁל הַקְדוּשָׁה הַקְדוּשָׁה לְבָדוּ, – שרק בו יתברך בלבד
- 16 קיימת מעלה זו וכוח זה, שְׁאֵין בִּיכּוּלֵת שׁוֹם נִבְרָא לְבָרָא יֵשׁ מֵאֵין
- 17 וְלִתְחִיּוֹתוֹ, – כפי המובא
- 18 במדרש⁵, שאילו היו

שער היחוד והאמונה

והנה כמו שמדה זו היא שבחו של הקב"ה לברו שאין ביכולת שום נברא לברוא יש מאין ולהחיותו וגם מדה זו היא למעלה מהשכלת כל הברואים והשגתם שאין כח בשכל שום נברא להשכיל ולהשיג מדה זו ויכולתה לברוא יש מאין ולהחיותו כי הברוא יש מאין הוא דבר שלמעלה משכל הנבראים כי היא ממדת גדולתו של הקב"ה והקב"ה ומדותיו אחדות פשוט כדאיאת בזה הקדושה וגרמוהי חד וכשם שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג בוראו כך אינו יכול להשיג מדותיו וכמו שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג מדת גדולתו שהיא היכולת לברוא יש מאין ולהחיותו כדכתיב עולם חסד יבנה כך ממש אין ביכולתו להשיג מדת גבורתו של הקב"ה שהיא מדת הצמצום ומניעת התפשטות החיות מגדולתו מלידך ולהתגלות על הנבראים להחיותם ולקיימם בגילוי כ"א בהסתר פנים שהחיות מסתתר בגוף הנברא וכאילו גוף הנברא הוא דבר בפני עצמו ואינו התפשטות החיות והרוחניות כהתפשטות הזיו והאור מהשמש אלא הוא דבר בפני

- 55 הנבראים – וכפי שיוסבר
- 56 להלן: וְכֵמוֹ שְׁאֵין בִּיכּוּלֵת
- 57 שׁוֹם שְׂכַל נִבְרָא לְהַשִּׁיג
- 58 מִדַּת גְּדֻלָּתוֹ, – של הקב"ה,
- 59 שְׁהִיא בִּיכּוּלֵת לְבָרָא יֵשׁ
- 60 מֵאֵין וְלִתְחִיּוֹתוֹ, – הבאה
- 61 ממדת הגדולה, מדת החסד,
- 62 כְּדִבְרֵי: – כמו שכתוב:
- 63 "עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה" – כָּךְ
- 64 מִמַּשׁ אֵין בִּיכּוּלֵתוֹ – של
- 65 הנברא, לְהַשִּׁיג מִדַּת
- 66 גְּבוּרָתוֹ שֶׁל הַקְדוּשָׁה הַקְדוּשָׁה
- 67 הִוא, שְׁהִיא מִדַּת – וכוח,
- 68 הַצְמָצוּם וּמְנִיעַת
- 69 הַתְּפִשּׁוּת הַחַיּוֹת
- 70 מִגְּדֻלָּתוֹ, – יתברך, מְלִידך
- 71 וְלִתְנִלּוֹת עַל הַנִּבְרָאִים
- 72 לְחַיּוֹתָם וּלְקִיּוּמָם בְּגִלּוּי –
- 73 מדת הגבורה והצמצום של
- 74 הקב"ה פועלת שהחיות

- 19 מתקבצים כל בראי עולם,
- 20 לא היה באפשרותם לברוא
- 21 גם לא כנף של "יתוש"
- 22 ולהכניס בו נשמה; שכן,
- 23 דבר זה הוא רק בחיק הבורא
- 24 לברוא "יש" מ"אין". מדה זו
- 25 היא למעלה לא רק מכוח
- 26 הנבראים, אלא גם למעלה
- 27 משכל הנבראים, להבין
- 28 ולהשיג מדה זו – כפי
- 29 שמוסבר להלן: וְגַם מִדָּה זֹאת
- 30 – של חסד, לברוא "יש"
- 31 מ"אין", הִיא לְמַעְלָה
- 32 מִהַשְׁכָּלֵת כָּל הַבְּרֹאִים
- 33 וְהַשְׁגָּתָם, שְׁאֵין כֹּחַ בְּשִׂכָּל
- 34 שׁוֹם נִבְרָא לְהַשְׁכִּיל –
- 35 בכוח החכמה, וְלִהְיוֹת
- 36 בכוח הבינה, מִדָּה זֹאת
- 37 וּבִיכּוּלֵת לְבָרָא יֵשׁ מֵאֵין
- 38 וְלִתְחִיּוֹתוֹ, כִּי הַבְּרִיאָה יֵשׁ

- 75 האלקית (המחיה ומקיימת את הנברא) לא תהיה גלויה לנברא, כִּי
- 76 אֵם – שהחיות תהיה בְּהֶסְתֵּר פָּנִים, שֶׁהַחַיּוֹת מְסִתְּתֵר בְּגוֹף
- 77 הַנִּבְרָא, וְכֵאלּוֹ גּוֹף הַנִּבְרָא הִוא – נראה כְּדִבְרֵי בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, –
- 78 וכאילו ואינו התפשטות החיות והרוחניות – של הכוח האלקי
- 79 המהווה אותו, כְּהַתְּפִשּׁוּת הַזֵּי וְהָאֹר מִהַשְׁמַשׁ, אֵלֶּא הִוא –
- 80 נראה כְּדִבְרֵי בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, וְאֵף שְׂכֵמַת אֵינוֹ – הנברא, דְּבַר בְּפָנֵי
- 81 עֲצָמוֹ, אֵלֶּא – הִוא, כְּמוֹ הַתְּפִשּׁוּת הָאֹר מִהַשְׁמַשׁ, – כך הנברא
- 82 הִוא הַתְּפִשּׁוּת מִמְּקוֹרוֹ, ה"אין" האלקי; וכיון שהנברא כלול
- 83 בְּמִקְוֵה, בכוח האלקי, כמו האור בשעה שהוא נמצא בתוך מקורו,
- 84 היה דבר זה צריך להשפיע שהנברא יהיה בטל במציאות, באותה

- 39 מֵאֵין הִוא דְּבַר שֶׁלְמַעְלָה מְשַׁכֵּל הַנִּבְרָאִים, כִּי הִיא – ההתהוות
- 40 "יש" מ"אין", מִמִּדַּת גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקְדוּשָׁה – בְּרוּךְ – הִוא, וְהַקְדוּשָׁה
- 41 – בְּרוּךְ – הִוא וּמִדּוּתֵינוּ, אַחֲדוּת פְּשׁוּטָה, כְּדִבְרֵינוּ – כפי שכתוב
- 42 בְּזִכְרֵי הַקְדוּשָׁה, ה"איתו וגרמוהי חד", – שהוא יתברך וכליו
- 43 וכוותיו (כלומר, מדותיו) הם דבר אחד; וְכֵשֶׁם שְׁאֵין בִּיכּוּלֵת שׁוֹם
- 44 נִבְרָא לְהַשִּׁיג בּוֹרְאוֹ – כלומר, את הקב"ה, כָּךְ אֵינוֹ יָכוֹל – שכלו
- 45 של הנברא אינו מסוגל, לְהַשִּׁיג מִדּוּתֵינוּ. – של הקב"ה, שכן, כאמור,
- 46 מדותיו הן דבר אחד אתו יתברך, וכשם שאי אפשר להשיג אותו
- 47 יתברך, כך אי אפשר להשיג את מדותיו וכוותיו. – כל זה באשר
- 48 למדת החסד – התגלות והתפשטות הכח האלקי לברוא "יש" מ"אין"

את הצמצום המסתיר ופועל שהנברא יוכל להיראות כ"מציאות".
לפי מה שהוסבר, שדבר זה שהנברא נראה כ"יש" ו"מציאות", בא
מסיבת כח הגבורה והצמצום שלמעלה – משום שכשם שיש לו
היכולת להאיר ולגלות אור וחיות, כך יש לו גם היכולת לצמצם
ולהסתיר את האור והחיות –
אפשר לכאורה לחשוב
שהצמצום וההעלם הוא
אמיתי; כלומר, אפשר
לחשוב שלא רק הנבראים
רואים עצמם ל"יש"
ו"מציאות", אלא שגם לגבי
הקב"ה, הנברא הוא "יש"
ו"מציאות", מכיון שהוא בא
על ידי כוח הצמצום
המסתיר, וביחס לנברא, הוא
כמו שהוא מחוץ למקורו –
מציין מיד רבנו הזקן להלן ומסביר, ששניהם, כוח הגילוי לגלות את
האור והחיות, וכוח הצמצום להסתיר את האור והחיות, הם שניהם
באמת דבר אחד – שכן, זהו הענין של אור וכלי המיוחדים בתכלית,
ובשרשם הם ענין אחד לגמרי – וקיים הרי כלל ש"אין עצם מסתיר
על עצם; וכפי שמובא בשולחן ערוך אורח חיים הראיה לגבי כיסוי
הראש, שאין זה נקרא כיסוי כשאדם מניח את ידו על ראשו, מפני
שראשו וידו הם אותו "עצם", כך גם בענינו: כיון שכוח הגילוי וכוח
הצמצום הם שניהם דבר אחד, אין זה הסתר והעלם אמיתי; ההסתר
הוא רק לגבי הנבראים, להסתיר כדי שהנבראים יראו ל"יש"
ו"מציאות", אבל לא לגבי למעלה.

מדה שאור השמש בטל במציאות במקורו, אך הסיבה לאי ביטולו
במציאות היא מפני – **מָלְךְ מְקוֹם** – למרות שהנברא הוא
התפשטות אור ממקורו בלבד, הֵן הֵן גְּבוּרָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוא, – כביכול, **אֲשֶׁר כָּל יְכוֹל**, – שהוא לא רק בעל היכולת
שיתפשט ויומשך ממנו אור
וחיות, אלא הוא גם בעל
היכולת לצמצם ולהעלים
את האור והחיות – **לְצַמֵּם**
הַחַיּוֹת וְהַרוּחָנִיּוֹת הַנִּשְׁפָּע
מִרוּחַ פִּיּוֹ וּלְהַסְתִּירוֹ, שְׁלֹא
יִכְסֹל גּוֹף הַנִּבְרָא
בְּמַצִּיאוֹת – כך שלמרות
שהנברא הוא לא יותר
מאשר התפשטות האור
ממקורו, לא יתבטל בכל
זאת במציאות, אלא יראה
כ"מציאות", כ"יש". וְזֶה אֵין בְּשִׁכְלֵ שׁוֹם נִבְרָא לְהַשִּׁיג מֵהוּת
הַצְּמִצּוּם וְהַהֲסָתָה, וְשִׁיחִיָּה אֶת־עַל־פִּיבֵּן – למרות הצמצום
וההסתרה, גוף הַנִּבְרָא נִבְרָא מֵאֵין לִישׁ, – שלכאורה, כדי להוות
מ"אין" ל"יש" צריך הרי להיות להיפך: ההתגלות של הכוח האלקי,
שהרי התהוות היא התגלות ולא הסתרה – כיצד, איפוא, הם שני
הדברים יחד: מצד אחד – התגלות הכוח האלקי להוות את הנברא,
ומצד שני – צמצומו והסתרו של הכוח האלקי? – מפני שאילו לא
יסתתר היה הרי הנברא בטל במציאות, ואם כן הרי זה ענין ששום
שכל של נברא אינו יכול להשיג, כְּמוֹ שְׁאֵין יְכוֹל בְּשִׁכְלֵ שׁוֹם
נִבְרָא לְהַשִּׁיג מֵהוּת הַבְּרִיאָה מֵאֵין לִישׁ. – כך אין הוא יכול להשיג

יום חמישי י"ד סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 158, [והנה בחי' הצמצום... עד עמ' 158, ל"ה].

האותיות, כי – שֶׁהֵן ה' גְּבוּרוֹת – אלו הן חמש בחינות הגבורה,
הַמְחַלְקוֹת וּמַפְרִידוֹת הַהֶבֶל וְהַקּוֹל בְּה' מוֹצֵאוֹת הַפֶּה
לְהַתְּהוּת כ"ב אוֹתִיּוֹת, – כפי שהדבר לדוגמה בגשמיות, שעל ידי
ה' מוצאות הפה מתחלק ונבדל הבל הקול להברות נפרדות של
אותיות ומילים – כך גם
ברוחניות למעלה, שישנן ה'
גבורות למעלה, היוצרות
ענין כ"ב אותיות עליונות,
וְשֶׁרֶשׁ הֵן גְּבוּרוֹת הוּא –
הבחינה הנקראת ב"קבלה"
"בּוֹצִינָא דְקַדְוִנִּיתָא", –
פירוש המלה "קַדְוִנִּיתָא"
בארמית, הוא חושך והעלם,
והיינו שזו בחינה של העלם
וחושך שלמעלה מאור,
שְׁהִיא – בחינת גְּבוּרָה
עֲלֵיָּה דְעֵתִיק יוֹמִין, –
בפנימיות הכתר, וְשֶׁרֶשׁ הַחֲסָדִים הוּא גַם כֵּן – בחינת חֶסֶד
דְעֵתִיק יוֹמִין, כִּידוּעַ לְיֻדְעֵי הֵן: – כפי שהדבר ידוע ללומדי

53 [וְהֵנָּה, בְּחִינַת הַצְּמִצּוּם וְהַהֲסָתָה חַיּוֹת נִבְרָא – בלשון תורת
54 הקבלה, בְּשֵׁם "כָּלִים", וְהַחַיּוֹת עֲצָמוֹ – התגלות החיות, נִבְרָא
55 בְּשֵׁם "אוֹר", – שהיא ענין של אור וגילוי; שְׁכָמוֹ שֶׁהֶכְלִי מְכַסֶּה
56 עַל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ – כֵּן בְּחִינַת הַצְּמִצּוּם מְכַסֶּה וּמַסְתִּיר הָאוֹר
57 וְהַחַיּוֹת הַנִּשְׁפָּע; – הצמצום
58 מכסה ומסתיר על האור
59 והחיות האלקי השופע
60 לנבראים, שהאלקות לא
61 תיראה, וְהַכָּלִים הֵן הֵן
62 הָאוֹתִיּוֹת, – של "עשרה"
63 מאמרות, או יסלופיהן (כפי
64 שאותיות מתחלפות
65 באותיות אחרות) ו"עשרה"
66 מאמרות הם החיות
67 המהווה ומחיה את
68 הנבראים, שְׁשֶׁרֶשֶׁן – של
69 האותיות, הן ה' אוֹתִיּוֹת
70 מְנַצֵּפֶה, – שֶׁהֵן "כפולות", ישנו ב' וישנו י' סופית, וכך בשאר ארבע
71 האותיות, וכפי שמוסבר ב"קבלה" אותיות כפולות אלו הן שורש

שער היחוד והאמונה

[והנה בחי' הצמצום

והסתרה החיות נקרא בשם כלים והחיות עצמו נקרא
בשם אור שכלי מכסה על מה שבתוכו כך
בחי' הצמצום מכסה ומסתיר האור והחיות השופע
והכלים הן הן האותיות ששרשן ה' אותיות מנצפ"ך
שהן ה' גבורות המחלקות ומפרידות ההבל והקול
בה' מוצאות הפה להתהוות כ"ב אותיות ושרש הה'
גבורות הוא בוצינא דקדוניתא שהיא גבורה עילאה
דעתיק יומין ושרש החסדים הוא ג"כ חסד דעתיק יומין
כידוע ל"ה:

בפנימיות הכתר, וְשֶׁרֶשׁ הַחֲסָדִים הוּא גַם כֵּן – בחינת חֶסֶד
דְעֵתִיק יוֹמִין, כִּידוּעַ לְיֻדְעֵי הֵן: – כפי שהדבר ידוע ללומדי

1 החכמה הנסתרה, תורת הקבלה. וכיון שגם הצמצום של אותיות וגם
2 הגילוי של אור וחיות אלקי, שרשם אחד ב"עתיק יומין", מובן הדבר
3 שהצמצום וההסתרה אינם הסתרה אמיתית, שכן, כאמור, "אין עצם
4 מסתיר על עצם", אם הם "עצם" אחד, אין זו הסתרה. ממילא יוצא

5 שהצמצום וההסתרה, המסתירים כדי שהכוח האלקי המהווה את
6 הנברא לא יראה, אין בהם משום הסתרה כלל לגבי למעלה ח"ו, אלא
7 רק לגבי הנבראים בלבד, שהם יראו את הבריאה כ"יש" ו"מציאות",
8 ואילו לאמיתו של דבר בטל כל נברא במציאות לגבי מקורו.

יום שישי ט"ו סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 158, פרק ה והנה על... עד עמ' פ, פרק ג.]

9 **פֶּרֶק ה.** בפרק הקודם, פרק ד', הסביר רבנו הזקן, שמה שהנבראים נראים
10 ל"מציאות יש", הרי זה בסיבת מדת הגבורה וכוח הצמצום של הקב"ה,
11 הגורמים שהחיות האלקית לא תהיה גלויה בנבראים. ולכן, למרות שהנברא
12 נמצא תמיד במקורו, שהוא הכוח האלקי הבורא אותו תמיד ובלי הפסק
13 מ"אין" ל"יש", הרי כיוון שהחיות
14 והכוח האלקי אינם בהתגלות
15 לנבראים, חש הנברא את עצמו
16 כאילו הוא דבר לעצמו, ואין
17 נראית בנברא האמת שהוא רק
18 התפשטות מהזיו של מקורו
19 בלבד, כמו ההתפשטות של
20 האור והזיו מהשמש.
21 **וְהֵנָּה, עַל זֶה – עַל מַה**
22 **שְׁדוּבָר, שְׂכַל הַתְּהוּתָם שֶׁל**
23 **הַנְּבִרָאִים, שִׁירָאוּ וִיחֹשׁוּ**
24 **עַצְמָם ל"מַצִּיאוֹת יֵשׁ", בָּאָה**
25 **עַל יְדֵי מִדַּת הַצְּמָצוּם, אֲמָרוּ**
26 **רְבוּתֵנוּ וְזִכְרוֹנָם לְכַרְכָּה:**
27 **"בְּתַחֲלָה עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה –**

47 – על ידי זה נראה ומתגלה בעולם אלקות ולמעלה מן הטבע. בפרק
48 הקודם אמר רבנו הזקן, ששתי המדות – הן מדת החסד וההתפשטות
49 של חיות אלקית לברוא נבראים מ"אין" ל"יש", והן מדת הגבורה,
50 לצמצם ולהסתיר את החיות האלקית שלא תהיה בהתגלות
51 לנבראים – הן שתיהן
52 למעלה משכל והשגת
53 הנבראים. כאן הוא מסביר,
54 שמדות אלו הן למעלה לא
55 רק משכל הנבראים, אלא
56 גם למעלה משכל והשגת
57 הנשמות שמעולם
58 האצילות; שגם נשמת משה
59 רבנו, שהיתה נשמה מעולם
60 האצילות, גם שכלו לא היה
61 יכול להשיג מדות עליונות
62 אלו שהן דבר אחד עם
63 הקב"ה עצמו. **וְהֵנָּה עַל זֶה**
64 **– עַל הַמְּדוּבָר, כֵּאֵן, שְׁמִדוֹת**
65 **חֶסֶד וְגִבּוּרָה הֵן לַמַּעֲלָה**

שער היחוד והאמונה

פֶּרֶק ה והנה על זה אמרו רז"ל בתחלה עלה
במחשבה לברוא את העולם
במד"הד ראה שאין העולם מתקיים שתף בו מדת
רחמים דהיינו התגלות אלהות על ידי צדיקים
ואותות ומופתים שבתורה. והנה על זה אמרו
בוהר דלעילא בסטרא דקדושה עילאה אית ימינא
ואית שמאלא דהיינו חסד וגבורה פי' דשתיהן הן
מדות אלהות למעלה משכל הנבראים והשגתם
דאיהו וגרמוהי חד בעולם האצילות ואף השגת
משה רבינו עליו השלום בנבואתו לא היתה בעולם
האצילות אלא על ידי התלכשותו בעולם הבריאה

28 העליונה, **לְבָרָא אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדִּין**, – שהיא מדת הגבורה
29 והצמצום, **רָאָה שְׁאִין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם** – במדת הדין והצמצום
30 בלבד, **שֶׁתָּפָה בּוֹ – בַּעֲלֹם, מִדַּת רַחֲמִים**, לכאורה אין הדברים
31 מובנים, שהרי הקב"ה הוא "חפץ חסד" ורוצה לעשות חסד עם
32 הנבראים, מדוע, איפוא, המחשבה הראשונה היתה לברוא את
33 העולם במדת הדין? – אלא, לפי מה שהוסבר, מובן הדבר: היות וכל
34 מציאותם של הנבראים שיראו ויחשו עצמם ל"מציאות" באה
35 דוקא על ידי מדת הדין והגבורה, המכסה על החיות האלקית,
36 ולולא הסתרה זו היו הנבראים בטלים במציאות; והכוונה העליונה
37 היא הרי שתהיה "מציאות" של נבראים, שכן, רק אז שייך בהם ענין
38 העבודה שעל ידה הוא יכול להטיב אתם במתן שכר עבור העבודה
39 – הרי, שדוקא על ידי מדת הדין והצמצום, הנבראים הם במצב של
40 ביצוע תכלית הבריאה. לכן, עלה תחילה במחשבתו יתברך לברוא
41 את העולם במדת הדין, אך כיוון שראה שב"דין" בלבד לא יהיה
42 קיום לעולם – שכן, אז היתה חיות הקדושה מכוסה לגמרי בעולם.
43 והעבודה לגלות את החיות האלקית בעולם היתה קשה ביותר – לכן
44 "שתף" בעולם מדת הרחמים, שתהיה התגלות קדושה ואלקות
45 בעולם. **דְּהֵינּוּ – שִׁיתוּף מִדַּת הַרַחֲמִים** משמעה: **הַתְּגַלּוּת אֱלֹהִים**
46 **– בַּעֲלֹם, עַל יְדֵי צִדִּיקִים** – ועל ידי **אֲוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שֶׁבְּתוֹרָה**

מִהַשְׁכָּל, אֲמָרוּ בְּזֵהרָה, דְּלֵעִילָא, בְּסִטְרָא דְקִדְשָׁה עֲלָאָה, –
שלמעלה, בצד ה"קדושה עליונה", כלומר, בעולם האצילות שהוא
למעלה מעולמות בריאה – יצירה – עשיה, **אֵית יְמִינָא וְאֵית**
שְׁמָאלָא, יֵשׁ "מִיָּין" וִישׁ "שְׁמָאל", דְּהֵינּוּ חֶסֶד וְגִבּוּרָה, פְּרוּשׁ, –
שכן, מה היא הרבותא שלמעלה ישנם חסד וגבורה? אלא הכוונה
היא, שגם גבורה (צמצום) היא "לעילא" (למעלה) ולמעלה מהשגת
הנבראים, כי היא מדה אלקית. שהרי כיוון שלמעלה ב"סטרא
דקדושה" – בצד הקדושה – לא שייך פירוד חס ושלום, אלא הכל
הוא בהתכללות, הנה "שם" ענין ה"ימין" (חסד) וה"שמאל" (גבורה)
הרי, למרות שהם שני דברים מנוגדים לגמרי, הם – באופן של "שני
הפכים בנושא אחד", מפני ששניהם מאוחדים בתכלית עם אין סוף
ברוך הוא, **דְּשְׁתִּיתֵן – גַּם חֶסֶד וְגַם גִּבּוּרָה, הֵן מִדּוֹת אֱלֹהִים לְמַעַלָּה**
מִשְׁכָּל הַנְּבִרָאִים וְהַשְׁתָּתָם, דְּאֵיהוּ וְגִרְמוֹהֵי חֶד בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת
– הוא יתברך והכלים שלו (ומדותיו) הם דבר אחד בעולם האצילות,
גם מדת החסד וגם מדת הגבורה מיוחדות שתיהן בתכלית אתו
יתברך. **וְאַף הַשְׁתָּתָם מִשְׁתָּה רַבְּנּוּ עָלֵיו הַשְּׁלֹם בְּנִבּוּאָתוֹ, –** שהשיג
במראה הנבואה שלו, **לֹא הָיְתָה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, –** עצמו, שכן
עולם האצילות הוא למעלה גם משכלו והשגתו של משה רבנו,
אֲלָא עַל יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹתָ בְּעוֹלָם הַבְּרִיָּאָה – על ידי התלכשות

1 מדריגת ה"אצילות" בעולם הבריאה; ואף גם זאת, – גם לאחר
2 ש"אצילות" מתלבשת בעולם הבריאה, איזו מדריגה של "אצילות"
3 השיג? – לא בשתי מדות אלו – חסד וגבורה – היתה השגת
4 משה רבנו, אלא על ידי התלבשותן – המוקדמת, במדות
5 שלמטה מהן במדרגה,
6 שהן מדות נצחיות-הודיות

שער היחוד והאמונה

7 – מדת הנצח היא "ענף"
8 בלבד ממדת החסד, ומדת
9 הוד היא "ענף" ממדת
10 הגבורה – כפי שהן באות
11 במדת ה"יסוד" המשפיעה
12 למדריגות שלמטה ממנה,
13 [כמו שכתוב בפסוק:
14 הנבואה]. – שבמדריגה זו
15 היתה השגתו של משה רבנו
16 עליו השלום. רק שמתן
17 שכם של צדיקים בגן
18 עדן, הוא השגת
19 התפשטות החיות ואור
20 הנמשך משתי מדות אלו
21 – חסד וגבורה – שבתור
22 שכן יכולים הם לקבל
23 ההתפשטות משתי מדות אלו, והוא – התפשטות החיות משתי
24 המדות חסד וגבורה, היא מוון נשמות הצדיקים שעסקו בתורה
25 לשמה בעולם הזה. כי מהתפשטות שתי מדות אלו נמתח
26 רקיע – אור מקיף, על הנשמות שגבן עדן, – אור מקיף זה מעניק
27 כוח לאותן נשמות שתוכלנה "לקבל" ההתפשטות משתי מדות אלו,

ואף גם זאת לא בשתי מדות אלו חו"ג אלא על ידי
התלבשותן במדות שלמטה מהן במדרגה שהן מדות
נצחיות הוד יסוד [כמו ששער הנבואה] רק שמתן
שכם של צדיקים בגן עדן הוא השגת התפשטות
החיות ואור הנמשך משתי מדות אלו חו"ג והוא
מוון נשמות הצדיקים שעסקו בתורה לשמה בעו"ה
כי מהתפשטות שתי מדות אלו נמתח רקיע על
הנשמות שבגן עדן ורקיע זה נקרא הוא דאורייתא
ובו סוד כ"ב אותיות התורה הנתונה משתי מדות
אלו כדרכיב מימינו אש דת למו ומרקיע זה נוסף
למוון הנשמות דהיינו ידיעת סוד כ"ב אותיות
התורה כי הרקיע הזה הוא סוד הדעת והתורה היא
מוון הנשמות בג"ע והמצות הן לבושים כמבואר
כל זה [בוהר ויקהל דף ר"ט ור"י ובע"ה שער מ"ד
פרק ג']:

יום שבת קודש ט"ז סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פ, פרק ו והנה שם... עד עמ' 160, הכלולה בחסד.

55 פרק ו. בפרק ד' הסביר רבנו הזקן, ששתי המדות העליונות – מדת החסד
56 וההתפשטות של החיות האלקית לברוא ולהחיות את הנבראים, ומדת
57 הגבורה והצמצום המסתירה על החיות האלקית המהווה ומוחיה את הנברא
58 (כדי שהנברא יוכל לחוש את עצמו ל"מציאות יש") – יש לשתייהן שורש אחד;
59 ואשר מכיוון שהן "עצם" אחד,
60 לא יכול הצמצום והגבורה
61 להיות הסתרה אמיתית, שכן
62 "אין עצם מסתיר על עצם".
63 ברם, כל זה אמור לגביהן כפי
64 שהן בשרשן, ואילו כפי שהן
65 בהתגלות בספירה ומדה, אפשר לכאורה לחשוב, שהן אכן שתי מדות נפרדות
66 והפכיות אחת מהשניה – מדה אחת היא חסד וגילוי, והשניה – גבורה, צמצום
67 והעלם,
68 ובפרקנו יסביר, שגם כפי ששתי מדות אלו הן בהתגלות, הן בהתכללות אחת

עם השניה. שהרי, תכלית וכוונת ההעלם היא כדי שיוכלו להיות עולם
ונבראים גשמיים – שכן, אם החיות האלקית היתה בהתגלות, היו הנבראים
בטלים במציאות ולא היתה שום מציאות כלל של נבראים – הרי שתכלית
הצמצום וההעלם של גבורה היא באמת ענין של חסד, כך ששתייהן חסד
וגבורה, הן בהתכללות. ולמה
הדבר כך? – מפני ששתייהן
מאוחדות עם האין-סוף, הרי הן
ממילא "עצם" אחד גם כשהן
שתי מדות חסד וגבורה. והנה,
שם "אלהים" הוא שם

שער היחוד והאמונה

פרק ו והנה שם אלהים הוא שם מדת הגבורה
והצמצום ולכן הוא גם כן

מדת הגבורה והצמצום, – כל שם מהשמות הקדושים הוא מדה
מיוחדת, כמו שם א"ל הוא מדת החסד, ככתוב: "חסד א"ל כל
היום", וכך שאר השמות במדות אחרות. השם של מדת הגבורה
והצמצום הוא שם אלקים, כלומר, כשאור אין סוף ברוך הוא

1 מתלבש במדת הגבורה לפעול פעולת הצמצום וההעלם – נקראת
 2 מדה בשם אלקים. וְלָבַן הוּא – שם אלקים, גַּם בְּגִימְטְרִיא
 3 "הַמִּבְע", – במלה "הטבע" אנו מצינים סדר קבוע של הנהגה
 4 בעולם, החוזר על עצמו תמיד, ולכן רגילים אליו ואין הוא מעורר
 5 שום השתאות, לא נראה כל
 6 חידוש לגבי הסדר של
 7 אתמול, וממילא לא חושבים
 8 אודות הכוח והחיות האלקי
 9 הגלום בדברים שנקבעו
 10 בסדר ואופן תמידי. לְפִי
 11 שְׁמִסְתִּיר – שם אלקים את
 12 הָאוֹר שְׁלִמְעֵלָה הַמִּתְנָה
 13 וּמַחִיָּה הָעוֹלָם, – על ידי
 14 שהאור שלמעלה מהווה
 15 תמיד מחדש את הנבראים,
 16 נוצר הרי באמת, כאמור,
 17 הענין הפלאי של בריאת "יש מאין", פלא שהוא גדול יותר מאשר
 18 קריעת ים סוף. אך, שם אלקים מעלים על האור שלמעלה המהווה
 19 ומוחיה את העולם, וְנִרְאָה בְּאֵלּוֹ הָעוֹלָם עוֹמֵד – בלי התחדשות,
 20 אלא כדבר קבוע תמידי, וּמִתְנַהֵג בְּדֶרֶךְ הַמִּבְע. – גם אותם דברים,
 21 בהם נראית איזו התחדשות, הרי גם התחדשות זו קבועה בסדר
 22 הנקרא דרך הטבע. – המלה "טבע", כפי שהיא מוסברת בחסידות, יש
 23 בה כמה פירושים, ומהם: "טבע" במשמעות של קביעה, כלשון
 24 חכמינו ז"ל: "כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים". כמו כן "טבע"
 25 מלשון "טובעו בים סוף", כמו דבר שטבוע במים, מכסים עליו המים
 26 והוא אינו נראה כלל – כך "טבועה" בביכול החיות האלקית
 27 בנבראים, שאין היא נראית כלל. וְשֵׁם "אֱלֹהִים" זֶה, – לא כפי ששם
 28 אלקים הוא בשרשו העליון, אלא כפי ששם אלקים משפיע

שער היחוד והאמונה

בגִימְטְרִיא הַטֵּבַע לִפִּי שְׁמִסְתִּיר הָאוֹר שְׁלִמְעֵלָה
 הַמַּהוּה וּמַחִיָּה הָעוֹלָם וְנִרְאָה כְּאִילוֹ הָעוֹלָם עוֹמֵד
 וּמִתְנַהֵג בְּדֶרֶךְ הַטֵּבַע וְשֵׁם אֱלֹהִים זֶה הוּא מִגֵּן וְנִרְתַּק
 לְשֵׁם הוֹי"ה לְהַעֲלִים הָאוֹר וְהַחִיּוֹת הַנִּמְשָׁךְ מִשֵּׁם
 הוֹי"ה וּמַהוּה מֵאֵין לִישׁ שְׁלֹא יִתְגַּלֶּה לְנִבְרָאִים
 וּיִכְטְלוּ בְּמִצִּיאוֹת וְהָרִי בַח' גְּבוּרָה זֹו וְצִמְצוּם הַזֶּה
 הוּא גַּם כֵּן בַּח' חֶסֶד שֶׁהָעוֹלָם יִבְנֶה בּוֹ וְזוֹ הִיא
 בַּח' גְּבוּרָה הַכּוֹלֵלָה בַּחֶסֶד

29 באמצעות מדת הגבורה, שהעולם יראה כאילו הוא מתנהג בדרך
 30 הטבע, הוּא מִגֵּן וְנִרְתַּק לְשֵׁם הוֹי"ה, – כאמור לעיל בפירוש
 31 הפסוק "שמש ומגן הוי' אלקים", ששם הוי' הוא כמו השמש כאשר
 32 מאירה, ושם אלקים מסתיר על האור של שם הוי', כמו ה"מגן"
 33 וה"נרתק" המסתירים על
 34 אור השמש, כדי שיהיה
 35 באפשרות הנבראים לקבל
 36 את האור, לְהַעֲלִים הָאוֹר
 37 וְהַחִיּוֹת הַנִּמְשָׁךְ מִשֵּׁם
 38 הוֹי"ה וּמַהוּה מֵאֵין לִישׁ, –
 39 שענינו של "הוי'" (מלשון
 40 מהווה) שהוא בורא הכל
 41 מ"אין" ל"יש", ועל אור זה
 42 מסתיר שם אלקים, וזאת כדי
 43 שְׁלֹא יִתְגַּלֶּה לְנִבְרָאִים
 44 וּיִכְטְלוּ בְּמִצִּיאוֹת. – אילו
 45 האור של שם הוי', המהווה מ"אין" ל"יש", היה מתגלה לנבראים, היו
 46 הם בטלים במציאות – הרי, שדווקא על ידי ההסתרה שמשם אלקים,
 47 קיימת מציאות הנבראים, וממילא – וְהָרִי בַּח' גְּבוּרָה זֹו וְצִמְצוּם
 48 הַזֶּה³ – ההסתרה המסתירה על החיות האלקית, הוּא – לא רק
 49 צמצום והעלם, אלא גַּם בְּגִימְטְרִיא חֶסֶד שֶׁהָעוֹלָם יִבְנֶה בּוֹ, – והו'
 50 "כי אמרתי עולם חסד יבנה"⁴, שבנין ובריאת העולם הוא על ידי
 51 בחינה של חסד; וכיוון שבלעדי הצמצום וההעלם של שם אלקים לא
 52 היתה יכולה להיות שום מציאות של עולם, הרי שהכוונה והתכלית
 53 של הצמצום הזה הוא – חסד, כדי שתוכל להיות המציאות של
 54 עולם, וְזוֹ הִיא בְּחִינַת גְּבוּרָה הַכּוֹלֵלָה בַּחֶסֶד⁵. – אופן כזה של
 55 גבורה שעל ידו מתבצעת התכלית של חסד, וזוהי גבורה הכלולה
 56 בחסד, ומהווה חלק מחסד⁶.

2. גיטין מ, ב. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ דח"א ספ"ו" – הרבי שליט"א מסביר, שבהדגשה "גבורה זו" ו"צמצום זה" מתכוון רבנו
 הזקן לומר, שדווקא כאן הגבורה והצמצום הם ענין של חסד, ואילו לא כך הדבר לגבי הצמצום אודותו מדובר בחלק ראשון סוף פרק ו' – שחיות
 הקדושה באה אחרי צמצומים רבים כדי שתתלבש בבחינת גלות בקליפות וסטרא אחרא להחיותן – שכן, שם הצמצום הוא אכן ענין של גבורה
 והעלם ולא ענין של חסד, שהרי הכוונה שם היא שלא יהיה בהן ענין של גילוי. 4. תהלים פט, ג. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בוזה בא להוסיף
 עיקר חדש לגמרי, ובמילא גם לתרץ קושיא גדולה (שכנראה מרוב "פשיטותה" אין שמים לב ע"ז כלל!) והיא: הרי המדובר במדותיו של א"ס,
 וא"כ כמו שמדת החסד הוא התפשטות לאין קץ – כדלעיל פ"ד – כן צ"ל מדת הגבורה צמצום לאין קץ, העלם בתכלית. ולכן לכאורה צ"ל לא רק
 נבראים לאין קץ (מצד החסד) – אלא גם שההעלם יהי' לאין קץ ח"ו (ובלשון פל"ו) שאין תחתון למטה הימנו בענין הסתר האור כו' – ועפ"ז רק
 מדרי' הכי תחתונה דעוה"ז החומרי (שאינן תחתון הימנה) הי' צ"ל נברא (וגם בזה שייך מספר לאין קץ) – אבל ע"פ המשל דמגן ונרתק השמש
 (דהשמש לא רק פועל ע"י הנרתק, אלא גם מאיר – דוגמת עצמו, שהוא מאור – ואפילו נראה ע"י הנרתק וכי') וע"פ הבי' דכוונת ההעלם הוא לא
 רק ההעלם, אלא גם שלא יבטלו הנבראים ממציאותם – הרי בכל דרגא שבנבראים ומציאות שלה – מרכ"ד עד סוכ"ד (שהן אין קץ, מצד החסד)
 כלולה בה גבו' שלא תבטל ממציאותו. וזהו ג"כ ב' הענינים (1) דגבו' זו היא ג"כ חסד [לא העלם לבד, כ"א שתהי' מציאות]. (2) דגבו' זו כלולה
 בחסד [הבריאה דכל דרגא ונברא באופן דטפין כו']. וכמו הגומא דבה יוצאת טפת הגשם – ששוללת ארובת השמים וביחד עם זה היא ג"כ נקב
 ופתיחה. וכן זכוכית השחורה שוללת דורוכיכטיקייט דשאר זכוכית וביחד עם זה היא ג"כ לאזט דורך אור (חלש) דהשמש". 6. כגון (הערת כ"ק
 אדמו"ר שליט"א): "גשמי ברכה – טיפין טיפין, משא"כ כשארובות השמים נפתחות; המסתכל בשמש שלא ע"י זכוכית שחורה עיניו כהות".

יום ראשון	י סיון	ה'תש"ג
יום ראשון תהלים: מפרק נה עד פרק נט	שיעורים. חומש: בהעלותך, פ' ראשונה עם פירש"י. תהלים: נה-נט. תניא: פרק ג. והנה . . . אפס בלעדו.	רבינו הזקן ענה לאחד בהכנסו ליחידות: ...בני ישראל ווערען אָנגערופען גרות. א נר איז כלול פון כלי פתילה שמן ואש. מען מוז אבער אָנצינדען דעם אש און דעמאלט איז דאָס מאיר. בא דיר איז א גוטער נר, אָבער עס פעלט דיר דער אָנצינדער. דורך הכאה בכח אין דעם אבן של נפש הבהמית, געהט ארויס א ניצוץ אש, וועלכער צינדט אָן דעם אש אלקי.

רבינו הזקן ענה לאחד בהכנסו ליחידות: ...בני ישראל קרויים גרות. נר כלול מכלי, פתילה, שמן ואש. אף חכמים להצית את האש, ואז הוא מאיר. הנר שבה הוא טוב, אף חסר לה המדליק; על ידי הפאה בכח באבן של נפש הבהמית, נתז ניצוץ אש, שמצית את האש האלקי.

יום שני	יא סיון	ה'תש"ג
יום שני תהלים: מפרק ס עד פרק סה	שיעורים. חומש: בהעלותך, שני עם פירש"י. תהלים: ס-סה. תניא: והמשל . . . 156- ואפס בלעדו.	משיחות אאמו"ר: אין דער עבודה פון עבודת ה' ע"ד החסידות, זיינען פאראן אלע מדריגות ... די דרגא פון מת באדארף קיין סך הסבר ניט האָבען. עס איז אבער אויך פאראן – ת"ל – תחית המתים אין עבודה רוחנית. א מת איז קאלט, עס איז ניטאָ אזא קאלטע זאך ווי שכל הטבעי און שכל אנושי, און ווען דער שכל הטבעי פארשטעהט א השגה אלקית און די מדות שבשכל ווערען נתפעל און גערירט פון דעם געשמאק שכלי, איז דאָס דער אמת'ער תחית המתים.

משיחות אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: בסדר העבודה של עבודת ה' על דרך החסידות, נמצאות כל הרמות. דרגת מת אינה זקוקה להסבר רב. אף קיימת גם – תודה לה' – תחית המתים בעבודה רוחנית. מת הוא קר, אין דבר כל כך קר כמו השכל הטבעי ושכל אנושי, וכאשר השכל הטבעי מבין השגה אלקית, והמדות שבשכל מתפעלות ומגיבות מהערבות השכלית – הרי זו תחית המתים האמתית.

יום שלישי	יב סיון	ה'תש"ג
יום שלישי תהלים: מפרק סו עד פרק סח	שיעורים. חומש: בהעלותך, שלישי עם פירש"י. תהלים: סו-סח. תניא: וכדברים . . . 156- להקדים. בברכת "שנהל גהיה בדברו": גהיה – הי"ד בקמץ ולא בסגול.	אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] כותב באחד ממכתביו: אהוב את הבקרת, כי היא תעמידך על הגבה האמתי.

יום רביעי	יום חמישי	יום ששי	יום שבת
יום רביעי	יום חמישי	יום ששי	יום שבת
תהלים: מפרק סט עד פרק עא	תהלים: מפרק עב עד פרק עז	תהלים: מפרק עז עד פרק עח	תהלים: מפרק עח עד פרק עט
שיעורים. חומש: בהעלותך, רביעי עם פירש"י. תהלים: סט-עא. תניא: פרק ד. כי . . . -עט- להטיב.	שיעורים. חומש: בהעלותך, חמישי עם פירש"י. תהלים: עב-עו. תניא: והנה כמו . . . -158- ליש.	שיעורים. חומש: בהעלותך, ששי עם פירש"י. תהלים: עז-עח. תניא: והנה בחי' . . . לי"ח.	שיעורים. חומש: בהעלותך, שבת עם פירש"י. תהלים: עט-פב. תניא: פרק ה. והנה . . . פרק ג]
ה"צמח צדק" חבר כמה נגונים. למודו היה בקול ונגון, ולפעמים היה מפסיק באמצע למודו, או כתיבתו דא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] או שו"ת [=שאלות ותשובות], ומנגן איזה נגון. אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] ספר, אשר מקול נגונו של ה"צמח צדק" היה יודע כמה הוא עסוק באותה שעה.	בתחלה היה רבנו הגדול אומר דרושים קצרים במאד, מרעיש הלב ומלהיבים מאד, ונקראו בשם "דרכים". אחר כך נקראו "אגרות", והם ארכים יותר. אחר כך השתלשל שנקראו "תורות", והם שרשי הדרושים שב"תורה אור" ו"לקוטי תורה". אחר כך ארכים מעט יותר ונקראו "כתבים", והם בבאור בהשגה רחבה לפי צורך.	לכל לראש צריך לסמן מקום החלי: אם הוא מצד שחמר גופו עב גס ומשחת, או שהחסרון הוא בכחות נפשו, שיש לה נטיות לענינים רעים כמו גאווה, שקר וכדומה, או שמקור החלי הוא בהרגילות, שמפני רע החנוף או רע הסביבה בא לרגילות רעות.	עד אשר לא יתבררו פרכי מקום החלי וסבת אחיות המחלה, אי אפשר להתחיל ברפואתו, כי אם לסדר אפן הנהגה ישרה בכל הדברים במה שיעשה ובמה שימנע את עצמו מהם: ב"ועשה טוב" – בקיום המצוות, קביעות עתים לתורה, קנין מדות טובות – וב"סור מרע". אמנם מה שנחוץ ביותר הוא, שיעורר החולה בעצמו שני ענינים: (א) לידע שהוא חולה ויכסוף וישתוקק להתרפאת מחליו, (ב) הידיעה שיכול להתרפאת, והתקווה ובטחון גמור כי בעזרת ה' יתברך יתרפא מחליו.

יום חמישי	יום ששי	יום שבת	יום ראשון
יום חמישי	יום ששי	יום שבת	יום ראשון
תהלים: מפרק עב עד פרק עז	תהלים: מפרק עז עד פרק עח	תהלים: מפרק עח עד פרק עט	תהלים: מפרק עט עד פרק פא
שיעורים. חומש: בהעלותך, חמישי עם פירש"י. תהלים: עב-עו. תניא: והנה כמו . . . -158- ליש.	שיעורים. חומש: בהעלותך, ששי עם פירש"י. תהלים: עז-עח. תניא: והנה בחי' . . . לי"ח.	שיעורים. חומש: בהעלותך, שבת עם פירש"י. תהלים: עט-פב. תניא: פרק ה. והנה . . . פרק ג]	שיעורים. חומש: בהעלותך, ראשון עם פירש"י. תהלים: פא-פב. תניא: פרק ו. והנה . . . פרק ד]
בלבישת טלית קטן בבקר בידים נקיות ובמקום שומתר לברך, מברכים "על מצות ציצית" – בין שאין בטלית קטן שלנו שעור עטוף. אם אסור לברך, אזי קדם התפלה – אם אינו לובש טלית גדול – ימשיך בד' ציציותיו ויברך אז.	בתחלה היה רבנו הגדול אומר דרושים קצרים במאד, מרעיש הלב ומלהיבים מאד, ונקראו בשם "דרכים". אחר כך נקראו "אגרות", והם ארכים יותר. אחר כך השתלשל שנקראו "תורות", והם שרשי הדרושים שב"תורה אור" ו"לקוטי תורה". אחר כך ארכים מעט יותר ונקראו "כתבים", והם בבאור בהשגה רחבה לפי צורך.	לכל לראש צריך לסמן מקום החלי: אם הוא מצד שחמר גופו עב גס ומשחת, או שהחסרון הוא בכחות נפשו, שיש לה נטיות לענינים רעים כמו גאווה, שקר וכדומה, או שמקור החלי הוא בהרגילות, שמפני רע החנוף או רע הסביבה בא לרגילות רעות.	עד אשר לא יתבררו פרכי מקום החלי וסבת אחיות המחלה, אי אפשר להתחיל ברפואתו, כי אם לסדר אפן הנהגה ישרה בכל הדברים במה שיעשה ובמה שימנע את עצמו מהם: ב"ועשה טוב" – בקיום המצוות, קביעות עתים לתורה, קנין מדות טובות – וב"סור מרע". אמנם מה שנחוץ ביותר הוא, שיעורר החולה בעצמו שני ענינים: (א) לידע שהוא חולה ויכסוף וישתוקק להתרפאת מחליו, (ב) הידיעה שיכול להתרפאת, והתקווה ובטחון גמור כי בעזרת ה' יתברך יתרפא מחליו.

יום שבת	יום ראשון	יום שני	יום שלישי
יום שבת	יום ראשון	יום שני	יום שלישי
תהלים: מפרק עט עד פרק פא	תהלים: מפרק פא עד פרק פב	תהלים: מפרק פב עד פרק פג	תהלים: מפרק פג עד פרק פד
שיעורים. חומש: בהעלותך, שבת עם פירש"י. תהלים: עט-פב. תניא: פרק ה. והנה . . . פרק ג]	שיעורים. חומש: בהעלותך, ראשון עם פירש"י. תהלים: פא-פב. תניא: פרק ו. והנה . . . פרק ד]	שיעורים. חומש: בהעלותך, שני עם פירש"י. תהלים: פג-פד. תניא: פרק ז. והנה . . . פרק ה]	שיעורים. חומש: בהעלותך, שלישי עם פירש"י. תהלים: פד-פה. תניא: פרק ח. והנה . . . פרק ו]
כבר החליטו הראשונים כמלאכים זי"ע [זכותם יגן עלינו], אשר רפואת הנפש היא כרפואת הגוף.	לכל לראש צריך לסמן מקום החלי: אם הוא מצד שחמר גופו עב גס ומשחת, או שהחסרון הוא בכחות נפשו, שיש לה נטיות לענינים רעים כמו גאווה, שקר וכדומה, או שמקור החלי הוא בהרגילות, שמפני רע החנוף או רע הסביבה בא לרגילות רעות.	עד אשר לא יתבררו פרכי מקום החלי וסבת אחיות המחלה, אי אפשר להתחיל ברפואתו, כי אם לסדר אפן הנהגה ישרה בכל הדברים במה שיעשה ובמה שימנע את עצמו מהם: ב"ועשה טוב" – בקיום המצוות, קביעות עתים לתורה, קנין מדות טובות – וב"סור מרע". אמנם מה שנחוץ ביותר הוא, שיעורר החולה בעצמו שני ענינים: (א) לידע שהוא חולה ויכסוף וישתוקק להתרפאת מחליו, (ב) הידיעה שיכול להתרפאת, והתקווה ובטחון גמור כי בעזרת ה' יתברך יתרפא מחליו.	לכל לראש צריך לסמן מקום החלי: אם הוא מצד שחמר גופו עב גס ומשחת, או שהחסרון הוא בכחות נפשו, שיש לה נטיות לענינים רעים כמו גאווה, שקר וכדומה, או שמקור החלי הוא בהרגילות, שמפני רע החנוף או רע הסביבה בא לרגילות רעות.

יום ראשון י' סיון ה'תש"ע

השארית רווח בגיליון ספר התורה

הלכות ספר תורה פרק ט, הלכה ב: שְׁעוֹר חֲגִילוֹן מְלֻמָּטָה, אֲרָבַע אֲצָבָעוֹת; וְלִמְעָלָה, שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת. ב'ספר האשכול' (הל' ס"ת ס"י טו) כתב שאם עכברים אכלו מגיליון הספר עד שנפחת מהקלף החלק שמלמעלה ומלמטה, אין קוראים בו. אבל לדעת הרמב"ם שיעור זה הוא לכתחילה ואינו מעכב בדיעבד, שהרי לא הזכיר דבר זה (להלן פ"י ה"א) בין הדברים הפוסלים את הספר תורה. וכן מצינו בגמרא (מנחות ל, א) שאין למעט את גודל הכתב כדי שישאר כשיעור הרווח בשולי הגליון, הרי שהרווח אינו מעכב. ונראה, כי אף לדעת האשכול' הדבר אינו פוסל את ספר התורה אלא שאין לקרות בו מפני כבוד הציבור (שבט הלוי ח"ה, קסא). ועל כל פנים, מצוה לעשות כן. ונשאל המהר"ם שיק (יר"ד ס"י

הלכות ספר תורה פרק ט, הלכה ב: שְׁעוֹר חֲגִילוֹן מְלֻמָּטָה, אֲרָבַע אֲצָבָעוֹת; וְלִמְעָלָה, שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת. ב'ספר האשכול' (הל' ס"ת ס"י טו) כתב שאם עכברים אכלו מגיליון הספר עד שנפחת מהקלף החלק שמלמעלה ומלמטה, אין קוראים בו. אבל לדעת הרמב"ם שיעור זה הוא לכתחילה ואינו מעכב בדיעבד, שהרי לא הזכיר דבר זה (להלן פ"י ה"א) בין הדברים הפוסלים את הספר תורה. וכן מצינו בגמרא (מנחות ל, א) שאין למעט את גודל הכתב כדי שישאר כשיעור הרווח בשולי הגליון, הרי שהרווח אינו מעכב. ונראה, כי אף לדעת האשכול' הדבר אינו פוסל את ספר התורה אלא שאין לקרות בו מפני כבוד הציבור (שבט הלוי ח"ה, קסא). ועל כל פנים, מצוה לעשות כן. ונשאל המהר"ם שיק (יר"ד ס"י

יום שני י"א סיון ה'תש"ע

"מן המותר בפיר"

דין "מן המותר בפיר" נאמר גם בשאר המצוות, כי גם לעניין זה "הוקשה כל התורה כולה לתפילין" (קידושין לה). ואם כן, לפי הדעות שהחלזון טמא, איך הוכשר דמו לתכלת שבציצית? והביאור: בציצית העיקר הוא שהצמר ממין טהור, אך "אין קפידא בצבע שנצבע בו, כי הוא רק לחזותא" (נודע ביהודה שם). ועוד יש לומר: הדם לצביעה אינו מגוף החילזון אלא ממה שהוא שואב לגופו מצמחי המים, ולכן אין בו טומאה ואיסור, כשם שדבש דבורים מותר באכילה אף שהוא יוצא מן הטמא, כי הדבורים לא נותנות דבש מגופן אלא מהפרחים שהן אוכלות (פתיל תכלת לאדמו"ר מרדיון, מהר"ם תשנ"ט, עמ' נב).

הלכות ציצית פרק ב, הלכה ב: פִּיצוֹר צוֹבְעִין תִּכְלֹת שֶׁל צִיצִית? לֹא־חָתִין הַצֶּמֶר... וְאַחֵר כִּד מִבִּיאִין דָּם חֲלִזוֹן, וְהוּא דָּג שְׂדִימָה עֵינֵי לְעִין הָיִם. ה'נודע ביהודה' (מהר"ם ס"י ג) מסתפק אם החלזון הוא מין טהור, שכן רש"י במנחות (מד, א) כתב שהחלזון עולה מן הארץ, ואם כן הרי הוא רמש הארץ וטמא [וכך סובר החתם סופר, בשו"ת יור"ד ס"י רעז]. אך במגילה (י, א) כתב רש"י שהחלזון עולה מן הים, ואם כך יתכן שהוא טהור. והנה, חז"ל (שבט כה, ב) למדו מהפסוק "למען תהיה תורת ה' בפיר" - שתפילין, שתורת ה' כתובה בהם, צריכים להיות "מן המותר בפיר", היינו מבהמות טהורות ולא טמאות. ולדעת כמה אחרונים (רמ"א, א"ח ס"י תקפ"ו, א. מג"א ומחצה"ש ואדה"ז שם. וראה תניא פל"ו)

יום שלישי י"ב סיון ה'תש"ע

שבע ברכות בשבעת ימי המשתה

העיקרי היא החופה והברכה היא תנאי צדדי, וכן ברור שברכת החתנים בשבעת ימי המשתה אינה מתירה את האישה לבעלה והיא ברכת שבח לקב"ה על שמחת החתן והכלה. והנה, הראשונים דנו האם מברכים את שבע הברכות רק בשעת הסעודה או גם שלא בשעת הסעודה. לדעת הריטב"א (כתובות ז, ב) ניתן היה לברך את הברכה אפילו שלא בשעת הסעודה, אך למעשה גם הוא מצדד לברך רק בשעת הסעודה. ואילו מדברי הרמב"ם כאן המביא את ברכת החתנים כאחת התוספות לברכת המזון עולה ששבע הברכות נתקנו דווקא על סעודת חתן וכלה. אלא שלכל הדעות הברכות בשבעת ימי המשתה הם ברכות שבח בעת שמחת חתן וכלה, והשאלה היא רק אם יש שמחה גם שלא בסעודה.

הלכות ברכות פרק ב, הלכה ט: בְּבֵית חֲתָנִים, מְבָרְכִין בְּרַבְתָּ חֲתָנִים אַחֵר אֲרָבַע בְּרָכוֹת אֵלּוּ, בְּכָל סְעוּדָה וּסְעוּדָה שְׂאוּלִים שָׁם... כָּל שִׁבְעַת יְמֵי חַמֻּשָּׁתָה. בכתובות (ז, ב) "תנו רבנן: מברכין ברכת חתנים בבית חתנים. ר' יהודה אומר: אף בבית האירוסין מברכין אותה. אמר אביי: וביהודה שנו - מפני שמתיתחד עמה". ובהמשך הסוגיה: "מברכין ברכת חתנים בעשרה כל שבעה". המקור לברכת החתנים בשעת החופה הוא בפתיחת מסכת כלה: "כלה בלא ברכה - אסורה לבעלה... ומניין לברכת חתנים מן התורה, שנאמר ויברכו את רבקה...". מכאן שברכת הנישואין אינה רק ברכת שבח בעת החופה, אלא חלק בלתי נפרד מתהליך הנישואין, וכלה בלא ברכה אסורה לבעלה. אמנם, משמע מדברי הרמב"ם (הל' אישות י, א"ג) שהמתיר

חוב מהתורה וחוב מדרבנן

יום רביעי י"ג סיון ה'תש"ע

מחוייב, רק שכאשר לא אכל כלל אינו יכול לומר 'ברוך שאכלנו משלו' אך כשאכל כזית יכול לומר 'שאכלנו משלו' ולהוציא את חברו.

ומתוך כך באנו למחלוקת יסודית נוספת:

בגמרא (ברכות כ, ב) מבואר שקטן שאכל אינו יכול להוציא את הגדול ידי חובת ברכת המזון. והקשה רש"י לשיטתו: והרי הקטן מחוייב מדרבנן מדין חינוך ולמה אם כן לא יוציא את הגדול?

ותירץ כי הקטן אינו מחויב כלל אפילו מדרבנן, והחינוך הוא חיוב על האב ולא על הבן. לפי זה אין הקטן מוציא את הגדול אף אם הגדול לא אכל כשיעור שביעה ומחויב גם הוא רק מדרבנן. אך לדעת התוספות (שם) חיוב חינוך מוטל על הבן בעצמו, ואינו יכול להוציא את הגדול כי המחויב מדרבנן אינו מוציא את המחויב מהתורה. ולפי זה, כאשר הגדול מחויב מדרבנן הקטן יכול להוציאו.

הלכות ברכות פרק ה, הלכה טז: אם אכל ושב, שנתחייב בברכת המזון מן התורה - אין אשה או קטן... מוציאין אותו מיד חובתו; שכל החיב בדרך מן התורה - אין מוציאין אותו מיד חובתו, אלא החיב באותו הדבר מן התורה במוטו.

וכן דעת ה'הלכות גדולות' (הובא ברש"י ברכות מה, א) שהמחויב בדבר מדרבנן אינו מוציא ידי חובה את המחויב מהתורה. אך לדעת רש"י (שם) גם המחויב בדבר מדרבנן יכול להוציא את החיב מהתורה.

והתוספות (שם) נקטו בשיטה ממוצעת: מי שאינו חייב כלל מהתורה, כגון קטן, אינו יכול להוציא את החיב מהתורה. אך גדול, שאם אכל בעצמו כשיעור שביעה חייב בברכה מהתורה, נקרא 'מחויב בדבר' אף כשלא אכל שיעור זה, שכן אמרו בגמרא 'כל הברכות אע"פ שיצא מוציא', כי 'כל ישראל ערבים זה לזה', והחיוב על היחיד כולל אחריות לדאוג גם לקיום חיובו של חברו, וכאשר חברו מחויב בדבר גם הוא נחשב

ביזוי אוכלין

יום חמישי י"ד סיון ה'תש"ע

ובדיני כוס של ברכה, במקום שהמחבר השמיט את דין כוס מלאה – כתב הרמ"א: "וכוס של ברכה ימלאנו שיהא מלא על כל גדותיו" (סי' קפג, ב).

אך הט"ז העיר על כך (שם סק"ד) שראה "הרבה בני אדם" שאינם ממלאים את הכוס "לפי שאם יהיה מלא הרבה - ישפך ויתבזה". ומוכיח דבריו מהלכה האמורה בפת (סי' קע"א, א) – "ואין מעבירין עליו כוס מלא... ואין נוטלין הידיים ביין..." (וראה משנ"ב שם).

הלכות ברכות פרק ז, הלכה ט: ואין נוטלין ידים ביינן... וכן אין מפסידין שאר אוכלין ומשקים, דרך ביוי ובעיטה.

שנינו בברכות (נא, א) "א"ר יוחנן כל המברך על כוס מלא נותנין לו נחלה בלי מצרים שנאמר ומלא ברכת ה' ים ודרום ירשה (דברים לג, כג). ר' יוסי בר חנינא אומר זוכה ונוחל שני עולמים - העולם הזה והעולם הבא".

אמנם, הדרישה שהכוס תהיה מלאה לא נזכרה בשו"ע (א"ח סי' קפ"ג, א"ד וברמ"א), אך נזכרה בדיני קידוש של ליל שבת (שם סי' רע"א, י).

להמתין לקרואים במילה שלא בזמנה?

יום שישי ט"ו סיון ה'תש"ע

את המילה שלא בזמנה שהרי בכל רגע בו דוחים אותה מבטלים מצות עשה, בעוד שלמילה בזמנה כל היום כשר.

אך יש סוברים שדברי הרמב"ם אמורים רק בגדול שמחויב במילת עצמו, וכל רגע שלא מל מבטל מצות עשה, אך אין הדבר אמור באב לגבי מילת בנו.

וטעם הדבר: לגבי עצמו האדם מצווה שלא יהיה ערל, ובכל שעה שלא מל ביטל את המצוה, והדבר הזה לא יתקן אף כשימול אחר כך. אך האב על בנו אינו מחויב למנוע ערלות אלא למול, והראיה, שביום השמיני אין חיוב למול מיד שהאיר היום, וגם אם מל כעבור כמה שעות לא ביטל את המצוה ח"ו (זכר יצחק ח"א, א).

הלכות מילה פרק א, הלכה ב: וכל יום ויום שיעבר עוליו משיגדל ולא ימול את עצמו, הרי הוא מבטל מצות עשה.

לדעת ה'אבני נזר' (א"ח סי' תקן), לשון הרמב"ם "וכל יום ויום" היא בדיוק, היינו שרק בחלוף יום שלם מבטל מצות עשה. אך יש אומרים (דבר אברהם ח"א סי' לג) שהכוונה לכל רגע ורגע, שהרי אין כל משמעות ליום דווקא.

ומכאן, שבמילה שלא בזמנה, יש להזדרז לערוך את הברית בהקדם האפשרי ולא לחכות שהקרואים יתאספו, שהרי בכל רגע של עיכוב יש ביטול מצות עשה (דבר אברהם שם).

ואם יש לפנינו שתי בריתות, אחת בזמנה והשנייה שלא בזמנה, יש אומרים להקדים את המילה בזמנה כי 'חביבה מצוה בשעתה' (יד אליהו סי' מא). אך לדעת ה'דבר אברהם' יש להקדים

"בריתו של אברהם אבינו"

שבת קודש ט"ז סיון ה'תש"ע

למול את בנו, ותר על המצוה שמוציא בל ישראל שמוצו כל ערל שביניהן.

הלכות מילה פרק ג, הלכה א: ואבי הבן מברך בברכה אחרת... להקניסו בבריתו של אברהם אבינו; שמוצו על האב

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ לג

על קיום תורה ומצוות, שנכרתה לקראת מתן תורה, אלא הכוונה לכריתת הברית שבה נתהוותה הקדושה והמציאות של עם ישראל, כנאמר (לך יו, ט) "זאת בריתי.. ביני וביניכם ובין זרעך אחרריך".

ולכן הכנסת הבן לבריתו של אברהם אבינו שייכת לאב במיוחד: השם 'ישראל' בא לכל יהודי בירושה מהוריו, כי מיד בלידתו הוא נכנס לכלל ישראל, והמילה (שמהותה כניסה לבריתו של אברהם אבינו) מהווה המשך לכך, כי שלימות שם 'ישראל' נוצרת בעת הברית. וכיון שהוריו 'הכניסו' אותו לכלל ישראל – על האב לגמור ולהשלים כניסה זו על ידי מצות מילה.

(לקוטי שיחות ח"ז עמ' 55)

מלשון הרמב"ם משמע שלא זו בלבד שמילת הבן מוטלת על האב יותר מאשר על כלל ישראל, כי אם גם שענין זה, שהנימול נכנס "בבריתו של אברהם אבינו", בא לידי ביטוי בעיקר במצות האב. והביאור:

כתב הרמב"ם (פיהמ"ש חולין סוף) "אין אנו מלין מפני שאברהם אבינו ע"ה מל עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני שהקב"ה צוה אותו ע"י משה רבינו". ועם כל זאת, מהותה של הברית היא "בריתו של אברהם אבינו", וגם נוסח הברכה הוא בהתאם לכך. ומאי הברית שכרת הקב"ה עם אברהם אבינו? אין זו הברית

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שלישי עמ' א

הגמרא את הלשון 'וידח וירבעם', אמר רבי חנין, בשתי מקלות המצויות זו את זו – כאדם המחזיק שתי מקלות בשתי ידיו, ומשליך את האחד באויר, ובעודו באויר מכהו במקל השני ומשליכו בכך למרחק, כך ירבעם הדיח והרחיק את ישראל מאחרי ה' בעל כרחם, שאמר שמי שיעלה לרגל יזרח, וכמו שהתבאר לעיל.

אגב ירבעם שעשה שני עגלי זהב, מביאה הגמרא מימרות נוספות בענין העגל שעשו ישראל במדבר: נאמר בפסוק (דברים א כ), 'וְדִי וְהָב' אֲמָרוּ דְבִי רַבִּי יִנָּאי – בבית מדרשו של רבי ינאי, אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, בשביל כסף וזהב שחשפעת להן לישראל בכמות גדולה כל כך עד שיאמרו דִּי, זהו שגֵרם להם לעשות להם אֱלֹהִי וְהָב, מַשָּׁל למה הדבר דומה, אִין אֲרִי דִוְרָם וְנוֹחֵם להפחיד את בעלי החיים האחרים מִתּוֹךְ קוּפָה שֶׁל תָּבָן – כשיש לו רק תבן למאכלו, כיון שאז הוא רעב ואינו מתגאה על אחרים, אֵלָּא מִתּוֹךְ קוּפָה שֶׁל בָּשָׂה, שמתוך שובעו הוא מתגאה על בעלי החיים האחרים ונודם עליהם ודורסם, וכך ישראל חוטאים רק כשיש להם ממון רב מידי.

מימרא נוספת: אמר רבי אושעיא, עד זמנו של ירבעם, הָיוּ יִשְׂרָאֵל יוֹנְקִים מִעֵגֶל אֶחָד, כלומר, נענשים מחמת עגל אחד שעשו במדבר בזמן משה רבינו, מִכָּאֵן וְאִילָף – לאחר זמנו של ירבעם, הרי הם יונקים מִשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה עֲגֻלִּים – משנים שעשה ירבעם, ו'שלשה' כלומר העגל השלישי הוא העגל שעשו במדבר.

הגמרא מביאה מימרות נוספות בענין חטא העגל: אמר רבי יצחק, אִין לָךְ כָּל הַפּוֹרְעָנוּת וְהַפְּרָעָנוּת שֶׁבָּאָה לְעוֹלָם על ישראל, אף שבאה על חטאים אחרים, שֶׁאִין בָּהּ אֶחָד מִעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה בְּהֶכְרַע לִימְרָא על

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום רביעי עמ' ב

אף שהחטיא את ישראל בפסלו, וכמו שיבאר להלן, מִפְּנֵי שִׁפְתּוֹ היתה מצויה לעוברי דרכים, שֶׁנֶּאֱמַר 'כָּל הָעוֹבֵר וְשָׁב אֶל הַלְלוֹת'. הגמרא מביאה דרשות בענין פסלו של מיכה. נאמר בפסוק: 'וְעָבַר בֵּינָם צִרְחָה וְהָיָה בֵּינָם גִּלְיָם' (זכריה יא), אמר רבי יוחנן, זֶה פֶּסֶלֹ שֶׁל מִיכָה, שכשעברו ישראל בים העביר עמו מיכה את השם שכתב משה כדי להעלות את ארונו של יוסף מהנילוס, ועל ידי שם זה גרם מיכה לעשיית עגל הזהב במדבר, וזו ה'צרה' שעברה בים יחד עם ישראל.

תנאי, רבי נתן אומר, מִנְּהָ – מקומו של מיכה, ועד לשילה מקום המשכן, היה מרחק שְׁלֹשָׁה מֵאֵלָּן בלבד, וְהָיָה עֲשֵׂן הַמִּצְרָכָה שעל גבי המזבח במשכן וְעֲשֵׂן הַקְּרִבָּנוֹת של פֶּסֶל מִיכָה מִתְעַרְבִין זֶה בָּזֶה, בִּקְשׁוֹ מִלֵּאכֵי הַשָּׁרֵת לְדוֹחֵפוֹ לְמִיכָה, אמר להן הקדוש ברוך הוא הִנֵּחוּ לוֹ, שִׁפְתּוֹ מְצוּיָה לְעוֹבְרֵי דְרָכִים. מסיימת הברייתא, וְעַל דָּבָר זֶה נַעֲשֶׂה אֲנִשִּׁי 'לְגֹשֶׁת בְּנִיבָעָה', כשבאו ישראל להלחם בבני בנימין על כך שחיפו על אנשי גבעת בנימין שהתעללו בפילגש וגרמו למיתתה, ונפלו ישראל בידי בני בנימין ונהרגו מהם ארבעים אלה

– כלומר שיעור קטן, כשיעור שצריך המוכר להוסיף לקונה מעט יותר מהמשקל ששילם עליו, שֶׁל עֵגֶל הָרֵאשׁוֹן שעשו ישראל במדבר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב לד) 'וְבָיִים פִּקְדֵי וּפִקְדֹתֵי עֲלֵיהֶם חֲטָאתָם', כלומר, 'ביום פקדי', בשעה שאעניש אותם על חטאים אחרים, אוסיף לפקוד עליהם גם מעט מעון זה של חטא העגל.

אמר רבי חנינא, לְאַחַר עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה דורות מעת שחטאו ישראל בעגל שבמדבר, כשחורב בית המקדש הראשון בעת מלכותו של צדקיה מלך יהודה, נִגְבָּה פֶּסֶק זֶה – התקיים הפסוק 'וְבָיִים פִּקְדֵי וּפִקְדֹתֵי עֲלֵיהֶם חֲטָאתָם', שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ט א) 'וַיִּקְרָא בְּאָזְנוֹ קוֹל גְּדוֹל לְאֹמֶר קְרָבוּ פִּקְדוֹת הָעִיר וְאִישׁ בְּלִי מִשְׁחָתוֹ בִּידוֹ', ופסוק זה נאמר על חורבן הבית הראשון, ופירוש הלשון 'קְרָבוּ פִּקְדוֹת הָעִיר' הוא שהתקרב היום של קיום העונש 'ביום פקדי ופקדתי'.

הגמרא ממשיכה לבאר את הפסוקים בענין ירבעם: 'אַחַר הַדָּבָר הַזֶּה לֹא שָׁב יִרְבֵּעִם מִדְּרָבּוֹ הָרָעָה' (מלכים א' יג לג), מֵאִי 'אַחַר הַדָּבָר הַזֶּה', אמר רבי אבא, אַחַר שֶׁכְּבִיכּוֹל תִּפְשׁוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִירְבֵּעִם בְּבִגְדוֹ, וְאֵמֶר לוֹ, חֲזוּר בְּךָ מִחֲטֹאֶיךָ, וְאִנִּי וְאַתָּה וְכָן יֵשִׁי נְטִייל בִּנְךָ עֲדָן, כלומר, תזכו לקבל פני השכינה, ותהנו מזיו השכינה, אמר לו ירבעם, מִי ילך בְּרֹאשׁ, אמר לו ה', בָּן יֵשִׁי בְּרֹאשׁ ואתה אחריו. אמר ירבעם, אִי הָכִי לֹא בְּעֵינָא – אם כך, איני רוצה בכך, ולא אחזור בתשובה.

מביאה הגמרא מעשה בענין זה: רבי אבהו הוה רגיל דְּהוּהָ קָא דְּרִישׁ – היתה ררכו לדרוש ב'שְׁלֹשָׁה מַלְכִּים' האמורים במשנתנו (נ). שאין להם חלק לעולם הבא. פעם אחת חָלַשׁ – נעשה חולה, וקָבִיל עָלֵיהּ דָּלָא דְּרִישׁ – קיבל על עצמו שלא לדרוש עוד בגנותם, אמנם בְּיוֹן

איש, ובאמת צדקו במלחמתם ולא היו צריכים להזהר, אלא שאמר להן הקדוש ברוך הוא, בְּכַבּוּדִי לֹא מְחִיתֶם – לא יצאתם למלחמה על חילול כבודי, שמיכה הקים פסל והחטיא את ישראל, ורק על כְּבוֹדִי שֶׁל בָּשָׂר וְדָם מְחִיתֶם – יצאתם למלחמה מחמת ההתעללות בפילגש והריגתה, ולכן נענשו.

אגב כך שהוזכרה זכותו של מיכה שהיתה פיתו מצויה לעוברי דרכים, מביאה הגמרא מימרא נוספת בענין זה: אמר רבי יוחנן מִשּׁוֹם רַבִּי יוֹסֵף בֶּן קַסְמָא, גְּדוּלָּה לְגִימָתָה – אכילה שמאכילים את האורחים, שְׁהִרְחִיקָה שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת של גויים מִיִּשְׂרָאֵל, והם עמון ומואב שנאסרו לבוא בקהל ה' עד עולם, והיה זה מחמת אכילה ושתיה שמנעו מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כו ה) 'עַל דָּבָר אֲשֶׁר לֹא קָדַמוּ אֲתֶכֶם בְּלָחֶם וּבְמַיִם'. ורבי יוחנן דִּידִיחָה אֲמַר – ורבי יוחנן עצמו אמר מימרא אחרת בענין הלגימה, שהיא מְרַחֶקֶת אֶת הַקְּרוֹבִים, וּמְקַרְבֶּת אֶת הַרְחוקִים, וּמַעֲלָמֶת עֵינַיִם מִן הַרְשָׁעִים, וּמַשְׁרָה שְׂכִינָה על נְבִיאֵי הַבַּעַל, וְשִׁנְתָה עוֹלָה וְדוֹן.

מבארת הגמרא: מצאנו שהלגימה מְרַחֶקֶת אֶת הַקְּרוֹבִים,

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - י"ט"ז סיון ה'תש"ע

יום ראשון י' סיון ה'תש"ע

הלכות ספר תורה פרק ח

א. פֶּרֶשֶׁה פְּתוּחָה, יֵשׁ לָהּ שְׁתֵּי צוּרוֹת: אִם גָּמַר בְּאִמְצַע
הַשִּׁיטָה, מֵנִיחַ שָׁאֵר הַשִּׁיטָה פְּנוּי, וּמִתְחִיל הַפֶּרֶשֶׁה שֶׁהִיא
פְּתוּחָה מִתְחִלַת הַשִּׁיטָה הַשְּׁנִיָּה, כְּגוֹן זֶה: בְּמָה דְּבָרִים
אֲמֹרִים? שְׁנֹשְׂאָר מִן הַשִּׁיטָה רֹחַ כְּשֶׁעוֹר תִּשַּׁע אוֹתִיּוֹת;
אָבֵל אִם לֹא נִשְׂאָר אֵלָּא מְעַט, אוֹ אִם גָּמַר בְּסוֹף הַשִּׁיטָה -
מֵנִיחַ שִׁיטָה שְׁנִיָּה כְּלָהּ פְּנוּיָה בְּלֹא כְּתָב, וּמִתְחִיל הַפֶּרֶשֶׁה
הַפְּתוּחָה מִתְחִלַת שִׁיטָה הַשְּׁלִישִׁית, כְּגוֹן זֶה:
ב. וּפֶרֶשֶׁה סְתוּמָה, יֵשׁ לָהּ שְׁלֹשׁ צוּרוֹת: אִם גָּמַר בְּאִמְצַע
הַשִּׁיטָה, מֵנִיחַ רֹחַ כְּשֶׁעוֹר [תִּשַּׁע אוֹתִיּוֹת], וּמִתְחִיל לְכַתֵּב
בְּסוֹף הַשִּׁיטָה מִתְחִלַת הַפֶּרֶשֶׁה שֶׁהִיא סְתוּמָה, עַד שִׁימְצֵא
הַרֹחַ בְּאִמְצַע, כְּגוֹן זֶה: וְאִם לֹא נִשְׂאָר מִן הַשִּׁיטָה כְּדִי
לְהֵנִיחַ הַרֹחַ כְּשֶׁעוֹר וְלַכְתֵּב בְּסוֹף הַשִּׁיטָה תְּכָה אַחַת - יֵנִיחַ
הַכֹּל פְּנוּי, וְיֵנִיחַ מְעַט רֹחַ מֵרֹאשׁ שִׁיטָה שְׁנִיָּה, וְיִתְחִיל לְכַתֵּב
הַפֶּרֶשֶׁה הַסְתוּמָה מֵאִמְצַע שִׁיטָה, כְּגוֹן זֶה: וְאִם גָּמַר בְּסוֹף
הַשִּׁיטָה, מֵנִיחַ מִתְחִלַת שִׁיטָה הַשְּׁנִיָּה כְּשֶׁעוֹר הַרֹחַ, וּמִתְחִיל
לְכַתֵּב הַסְתוּמָה מֵאִמְצַע הַשִּׁיטָה, כְּגוֹן זֶה: נִמְצְאָת אוֹמֵר,
שֶׁפֶּרֶשֶׁה פְּתוּחָה, תִּתְחַלֵּת מִתְחִלַת הַשִּׁיטָה לְעוֹלָם; וּפֶרֶשֶׁה
סְתוּמָה, תִּתְחַלֵּת מֵאִמְצַע הַשִּׁיטָה לְעוֹלָם.
ג. סֵפֶר תוֹרָה שְׂאֵינוֹ מְגִה בְּמֵלֶא וְחֶסֶר, אֶפְשָׁר לְתַקְּנוֹ
וּלְהַגִּיהוּ כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ; אָבֵל אִם טָעָה בְּרוּחַ הַפִּרְשִׁיּוֹת וְכַתֵּב
פְּתוּחָה סְתוּמָה, אוֹ סְתוּמָה פְּתוּחָה, אוֹ שֶׁהִפְסִיק בְּרוּחַ
וְהֵנִיחַ פְּנוּי בְּמָקוֹם שְׂאֵין בּוֹ פֶּרֶשֶׁה, אוֹ שֶׁכָּתֵב כְּדִרְכּוֹ וְלֹא
הִפְסִיק בְּרוּחַ בְּמָקוֹם הַפֶּרֶשֶׁה, אוֹ שֶׁשָּׁנָה צוּרַת הַשִּׁיטָה
[שִׁירַת הַיָּם וְהָאֲדִינִי] - הָרִי זֶה פָּסוּל, וְאֵין לוֹ תִּקְוָה, אֵלָּא
לְסַלֵּק אֶת כָּל הַדָּף שֶׁטָּעָה בּוֹ.
ד. וּלְפִי שְׂרָאִיתִי שְׁבוּשׁ גָּדוֹל בְּכָל הַסְּפָרִים שְׂרָאִיתִי
בְּדָבָרִים אֵלּוּ, וְכֵן בְּעֲלֵי הַמְּסֻרוֹת שֶׁכּוֹתְבִין וּמַחְבְּרִין לְהוֹדִיעַ
הַסְּתוּמָה וְהַפְּתוּחָה, נִחְלָקִין בְּדָבָרִים אֵלּוּ, בְּמִתְחַלֵּקַת
הַסְּפָרִים שֶׁסּוּמְכִין עֲלֵיהֶן - רָאִיתִי לְכַתֵּב הֵנָּה כָּל פִּרְשִׁיּוֹת
הַתּוֹרָה, הַסְּתוּמָה וְהַפְּתוּחָה, וְצוּרוֹת הַשִּׁירוֹת, כְּדִי לְתַקֵּן
עֲלֵיהֶן כָּל הַסְּפָרִים וּלְהַגִּיהֶם מִקֵּץ. וְסֵפֶר שֶׁסּוּמְכֵנוּ עֲלָיו
בְּדָבָרִים אֵלּוּ, הוּא הַסֵּפֶר הַדִּיעַ בְּמִצְרַיִם, שֶׁהוּא כּוֹלֵל
אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים סְפָרִים [כָּל הַתּוֹרָה נְבִיאִים וְכְּתוּבִים], שֶׁהִיא
בִּירוּשָׁלַיִם מִכְּמָה שָׁנִים לְהַגִּיהָ מִמֶּנּוּ הַסְּפָרִים, וְעָלָיו הָיוּ
הַכֹּל סוּמְכִין, לְפִי שֶׁהִגִּיהוּ בְּן אֲשֵׁר, וְדָקְדַק בּוֹ שָׁנִים הֶרְבֵּה,
וְהִגִּיהוּ פְּעָמִים רַבּוֹת כְּמוֹ שֶׁהִעֲתִיקוּ. וְעָלָיו סִמְכִיתִי בַּסֵּפֶר
תּוֹרָה שֶׁכְּתָבְתִּי בְּהִלְכָתוֹ.
ה. סֵפֶר בְּרָאשִׁית: יְהִי רָקִיעַ, יָקוּ הַמַּיִם, יְהִי מֵאֲרֶת, יִשְׂרָצוּ
הַמַּיִם, תּוֹצֵא הָאָרֶץ, וְיִכְלֹה, אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם - כָּלֵן
פְּתוּחָה, וְהֵן שֶׁבַע פִּרְשִׁיּוֹת; אֵל הָאֲשֶׁה אָמַר, וְיִלְאֲדֵם אָמַר
- שְׁתִּיחֶן סְתוּמָה; וְיִאמֶר ה' אֱלֹהִים - פְּתוּחָה; וְהָאֲדָם יָדַע,
זֶה סֵפֶר, וְיָחִי שֵׁת, וְיָחִי אֱנוֹשׁ, וְיָחִי קִינָן, וְיָחִי מִתְּחִלָּה,
וְיָחִי יִרְדָּה, וְיָחִי חֲנוֹךְ, וְיָחִי מֵתוֹשֶׁלַח, וְיָחִי לָמֶךְ, וְיָחִי נֹחַ -

אַחַת עֶשְׂרֵה פִּרְשִׁיּוֹת אֵלּוּ, כָּלֵן סְתוּמָה; וְיָרָא ה', אֵלֶּה
תּוֹלְדֵת נֹחַ - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחָה; וְיִאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ, וְיִבְרָךְ
אֱלֹהִים אֶל נֹחַ, וְיִאמֶר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ - שְׁלֹשָׁתָן סְתוּמָה;
וְיִהְיֶה כְּנִי נֹחַ, וְאֵלֶּה תּוֹלְדֵת כְּנִי נֹחַ - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחָה; וְכִנְעָן
יָלַד, וְיִלְשָׁם יָלַד - שְׁתִּיחֶן סְתוּמָה; וְיָחִי כָל הָאָרֶץ, אֵלֶּה
תּוֹלְדֵת שֵׁם - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחָה; וְאָרְפַּכְשָׁד חִי, וְשִׁלַּח חִי, וְיָחִי
עֶבֶר, וְיָחִי פֶלֶג, וְיָחִי רֶעוּ, וְיָחִי שְׂרוּג, וְיָחִי נַחֲוֹר, וְיָחִי תֵרַח
- כָּלֵן סְתוּמָה, וְהֵן שְׁמוֹנֶה פִּרְשִׁיּוֹת; וְיִאמֶר ה' אֶל אַבְרָם,
וְיָחִי רָעַב, וְיָחִי בִימֵי אֲמֶרְפֶּל - שְׁלֹשָׁתָן פְּתוּחָה; אַחֵר
הַדְּבָרִים, וְשָׂרִי אֲשֶׁת אַבְרָם, וְיָחִי אַבְרָם, וְיִאמֶר אֱלֹהִים אֶל
אַבְרָהָם - אַרְבַּעָתָן סְתוּמָה; וְיָרָא אֱלֹהִי - פְּתוּחָה; וְיִסַּע
מִשֵּׁם, וְה' פָּקַד - שְׁתִּיחֶן סְתוּמָה; וְיָחִי בַּעַת הַהוּא, וְיָחִי
אַחֵר, וְיָחִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים, וְיִהְיֶה חֲמִי שָׂרָה - אַרְבַּעָתָן
פְּתוּחָה; וְאַבְרָהָם זָקֵן - סְתוּמָה; וְיִסַּף אַבְרָהָם, וְאֵלֶּה תּוֹלְדֵת
יִשְׁמָעֵאל, וְאֵלֶּה תּוֹלְדֵת יִצְחָק, וְיָחִי רָעַב - אַרְבַּעָתָן
פְּתוּחָה; וְיָחִי עֲשׂו, וְיָחִי כִי זָקֵן יִצְחָק, וְיִצְאָ יַעֲקֹב -
שְׁלֹשָׁתָן סְתוּמָה; וְיִשְׁלַח יַעֲקֹב - פְּתוּחָה; וְיִבְאָ יַעֲקֹב, וְיִצְאָ
דִּינָה - שְׁתִּיחֶן סְתוּמָה; וְיִאמֶר אֱלֹהִים, וְיָרָא אֱלֹהִים, וְיִהְיֶה
כְּנִי יַעֲקֹב, וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת עֲשׂו - אַרְבַּעָתָן פְּתוּחָה; אֵלֶּה כְּנִי
שְׂעִיר - סְתוּמָה; וְאֵלֶּה הַמִּלְכִּים, וְיִשָּׁב יַעֲקֹב, וְיָחִי בַּעַת -
שְׁלֹשָׁתָן פְּתוּחָה; וְיִוֹסֵף הוֹרֵד מִצְרַיִם - סְתוּמָה; וְיָחִי אַחֵר
הַדְּבָרִים, וְיָחִי מִקֵּץ - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחָה; וְיִגַּשׁ אֱלֹהִי, וְאֵלֶּה
שְׁמוֹת, וְאֵת יְהוּדָה - שְׁלֹשָׁתָן סְתוּמָה; וְיָחִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים,
וְיִקְרָא יַעֲקֹב, שְׁמֵעוֹן וְלֵוִי, יְהוּדָה, וְיִבְרָא, יִשְׂשָׁכָר - כָּלֵן
פְּתוּחָה, וְהֵן שֵׁשׁ; דָּן, גָּד, מָאֲשֶׁר, נַפְתָּלִי, בֵּן פֶּרֶת יוֹסֵף -
חֲמִשָּׁתָן סְתוּמָה; בְּנִימִין - פְּתוּחָה. מִנֵּיחַ הַפְּתוּחָה, שְׁלֹשׁ
וְאַרְבָּעִים; וְהַסְּתוּמָה, שְׁמוֹנֶה וְאַרְבָּעִים; הַכֹּל, אַחַת
וְחֲמִשִּׁים פִּרְשִׁיּוֹת.
סֵפֶר וְאֵלֶּה שְׁמוֹת: וְיָקָם מִלֵּךְ חֹדֶשׁ, וְיִלְךְ אִישׁ, וְיָחִי בִימֵים
הַרְבִּים - שְׁלֹשָׁתָן פְּתוּחָה; וּמִשָּׁה הָיָה רָעָה - סְתוּמָה; וְיִלְךְ
מִשָּׁה, וְיִאמֶר ה' אֶל אֶהֱרֹן - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחָה; וְיִבְרָךְ אֱלֹהִים
אֶל מִשָּׁה - סְתוּמָה; וְיִבְרָךְ ה' אֶל מִשָּׁה, וְיִבְרָךְ ה' אֶל מִשָּׁה
וְאֶל אֶהֱרֹן - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחָה; אֵלֶּה רָאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם, וְיִבְרָךְ
ה' אֶל מִשָּׁה - שְׁתִּיחֶן סְתוּמָה; וְיִאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה רָאָה
נִתְתִּיד, וְיִאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה וְאֶל אֶהֱרֹן - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחָה;
וְיִאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה כְּבֹד, וְיִאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה אָמַר אֶל אֶהֱרֹן
- שְׁתִּיחֶן סְתוּמָה; וְיִאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה בֹא - פְּתוּחָה; וְיִאמֶר
ה' אֶל מִשָּׁה אָמַר אֶל אֶהֱרֹן, וְיִאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה הִשְׁכֵּם -
שְׁתִּיחֶן סְתוּמָה; וְיִאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה בֹא אֶל פְּרַעֲזָה, וְיִאמֶר
ה' אֶל מִשָּׁה וְאֶל אֶהֱרֹן - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחָה; וְיִאמֶר ה' אֶל
מִשָּׁה הִשְׁכֵּם - סְתוּמָה; וְיִאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה, וְיִאמֶר ה' אֶל
מִשָּׁה בֹא אֶל פְּרַעֲזָה - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחָה; וְיִאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה
נָטָה יָדָךְ - סְתוּמָה; וְיִאמֶר . . וְיָחִי חֲשָׁף, וְיִאמֶר . . עוֹד
נִגַּע אַחֵד - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחָה; וְיִאמֶר מִשָּׁה, וְיִאמֶר ה' אֶל
מִשָּׁה, וְיִאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה וְאֶל אֶהֱרֹן - שְׁלֹשָׁתָן סְתוּמָה;

הראשון, ויקח, ויתן את השלחן, וישם את המנחה, וישם
את מזבח, וישם את מסך, וישם את הכיור, ויקם את החצר
- כלן סתומות, והן שמונה; ויכס הענן - פתוחה. מנן
הפתוחות, תשע ושישים; ומנן הסתומות, חמש ותשעים;
הכל, מאה וארבע ושישים פרושיות.
ספר ויקרא: ואם מן הצאן - סתומה; ואם מן העוף -
פתוחה; ונפש כי תקריב, וכי תקריב, ואם מקריב על
המזבח, ואם מנחת מרחשת, ואם תקריב - חמשותף
סתומות; ואם זבח, ואם מן הצאן, ואם עז, וידבר, ואם כל
עדת, אשר נשיא, ואם נפש, ואם כבש, ונפש כי תקטא -
כלן פתוחות, והן תשע; ואם לא תשיג, וידבר ה' - שתיקה
סתומות; ואם נפש, וידבר דנפש, וידבר דצו - שלשתן
פתוחות; וזאת תורת - סתומה; וידבר דזה קרבן, וידבר
דדבר אל בני ישראל, וידבר דקח את אהרן - כלן פתוחות,
והן שש; ויהי ביום השמיני - סתומה; וידבר ה' אל אהרן,
וידבר משה, וידבר ה' אל משה - שלשתן פתוחות; וזה
לכם, וכי ימות - שתיקה סתומות; וידבר דאשה כי תזריע,
וידבר דאדם כי יהיה, נגע צרעת, ובשר - ארבעתן פתוחות;
או בשר - סתומה; ואיש או אשה - פתוחה; ואיש או אשה
כי יהיה בעור בשרם, ואיש כי ימרט, והבגד - שלשתן
סתומות; וידבר דזאת תהיה - פתוחה; ואם דל - סתומה;
וידבר דכי תבאו, וידבר דדברו אל בני ישראל - שתיקה
פתוחות; ואיש כי תצא - סתומה; ואשה כי תהיה -
פתוחה; ואשה כי יזוב - סתומה; וידבר דאחרי מות, וידבר
דדבר אל אהרן, וידבר דדבר אל בני ישראל - שלשתן
פתוחות; איש איש, ערות אביו, ערות אשת אביו, ערות
אחותו, ערות בת בנו, ערות בת אשתו, ערות אחות אביו,
ערות אחות אמו, ערות אחי אביו, ערות כלמך, ערות אשת
אחיו, ערות אשה ובתה - כלן סתומות, והן ששים עשרה;
וידבר דדבר אל כל עדת, וכי תבאו אל - שתיקה פתוחות;
וכי יגור - סתומה; וידבר דאשר יתן מזרעו, ויאמר ה' אל
משה אמר אל הכהנים - שתיקה פתוחות; והלכה הגדול,
וידבר דדבר אל אהרן - שתיקה סתומות; וידבר דוינזורו,
וידבר דדבר אל אהרן ואל בניו - שתיקה פתוחות; וידבר
דשור או פשב - סתומה; וידבר דדבר אל בני ישראל, אלה
מועדי ה', וידבר דכי תבאו אל הארץ - שלשתן פתוחות;
וספרתם לכם - סתומה; וידבר דבחודש השביעי - פתוחה;
וידבר דאף בעשור - סתומה; וידבר דבחמשה עשר יום,
וידבר דצו את בני ישראל, ולקחת סלת - שלשתן פתוחות;
ויצא בן אשה - סתומה; וידבר דהוצא את המקלל, וידבר
דבהר סיני - שתיקה פתוחות; וספרת לך, כי ימוך אחיו,
ואיש כי ימכר, וכי ימוך אחיו ומטה, וכי ימוך אחיו עמך,
וכי תשיג יד - כלן סתומות, והן שש; אם בחקתי, ואם לא
תשמעו לי - שתיקה פתוחות; ואם בזאת - סתומה; וידבר
דאיש כי יפלא - פתוחה; ואם בהמה - סתומה. מנן
הפתוחות, ששים וחמשים; והסתומות, שש וארבעים;
הכל, שמונה ותשעים.

ויקרא משה - פתוחה; ויהי בחצי הלילה - סתומה; ויסעו
בני ישראל, ויאמר ה' אל משה ואהרן - שתיקה פתוחות;
ויהי בעצם - סתומה; וידבר כו' קדש לי, והיה כי יבאך -
שתיקה פתוחות; ויהי בשלח - סתומה; וידבר ה' וכו'
וישבו ויחננו, ויאמר ה' אל משה מה תצק, ויאמר ה' נטה
את ידך, אז ישר משה, ותקח מרים - חמשותף פתוחות;
ויסע משה, ויבאו אילמה, ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר
- שלשתן סתומות; וידבר ה' אל משה - פתוחה; ויאמר
ה' אל משה - סתומה; ויסעו כל עדת, ויבא עמלק, ויאמר
ה' אל משה כתב, וישמע יתרו, בחודש השלישי - חמשותף
פתוחות; וידבר אלהים את כל הדברים, אנכי, לא תשא -
שלשתן סתומות; וכו' - פתוחה; כבוד, לא תרצה, לא
תנאף, לא תגנב, לא תענה, לא תחמד, לא תחמד - כלן
סתומות, והן שבע; וכל העם - פתוחה; ויאמר ה' אל משה
- סתומה; ואלה המשפטים - פתוחה; וכי ימלו, מכה איש,
וכי יזד, ומכה אביו, וגנב איש, ומקלל אביו, וכי יריב, וכי
יכה איש, וכי ינצו אנשים, וכי יכה איש - כלן סתומות,
והן עשר; וכי יגח שור - פתוחה; וכי יפתח, וכי יגח, כי
יגנב איש, כי יבער איש, כי תצא אש, כי יתן, כי יתן איש
- כלן סתומות, והן שבע; וכי ישאל - פתוחה; וכי יפתח,
מכשפה, זבח לאלהים - שלשתן סתומות; אם כסף -
פתוחה; אלהים לא תקלל, לא תשא, כי תפגע, כי תראה,
לא תשא - חמשותף סתומות; הנה אנכי - פתוחה; לא תהיה
משפלה - סתומה; ואל משה אמר - פתוחה; ויאמר ה' -
סתומה; וידבר ה' - פתוחה; ועשו ארון - סתומה; ועשית
שלחן, ועשית מנרת - שתיקה פתוחות; ואת המשכן -
סתומה; ועשית את הקרשים - פתוחה; ועשית פרכת,
ועשית את המזבח, ועשית את חצר המשכן, ואתה תצוה,
ואתה תקרב - חמשותף סתומות; ועשו את האפד - פתוחה;
ועשית משבצת, ועשית חשן, ועשית את מעיל, ועשית
ציץ, וזה הדבר, וזה אשר תעשה - כלן סתומות, והן שש;
ועשית מזבח, וידבר דכי תשא, וידבר דועשית כיוור, וידבר
דבשמים - ארבעתן פתוחות; ויאמר דקח לך סמים, וידבר
דראה קראתי - שתיקה סתומות; ויאמר ה' - פתוחה; ויתן
אל משה - סתומה; וידבר דלך רד, ויפן וירד - שתיקה
פתוחות; וידבר דלך עלה - סתומה; ויאמר משה, ויאמר
ה' אל משה, ויאמר ה' אל משה פסל, ויאמר ה' אל משה
כתב - ארבעתן פתוחות; ויקהל משה - סתומה; ויאמר
משה, ויאמר משה אל בני ישראל - שתיקה פתוחות; ויעשו
כל חכם לב - סתומה; ויעש יריעת - פתוחה; ויעש את
הקרשים - סתומה; ויעש בצלאל, ויעש את השלחן, ויעש
את המנרה, ויעש את מזבח הקטרת - ארבעתן פתוחות;
ויעש את מזבח העלה, ויעש את הכיור, ויעש את החצר,
אלה פקודי, כל הזהב - חמשותף סתומות; ויעש את האפד
- פתוחה; ויעשו את אבני - סתומה; ויעש את החשן, ויעש
את מעיל - שתיקה פתוחות; ויעשו את הכתנת שש, ויעשו
את ציץ, ותכל - שלשתן סתומות; ויבאו את המשכן,
וידבר דביום החדש - שתיקה פתוחות; ויהי בחודש

הראשון, וביום הבכורים - שתיהן סתומות; ובחדש
השביעי - פתוחה; ובצפור, ובחמשה עשר, וביום השני,
וביום השלישי, וביום הרביעי, וביום החמישי, וביום
הששי, וביום השביעי, ביום השמיני - כלן סתומות, והן
תשע; וידבר משה, וידבר ה' - שתיהן פתוחות; ויצאו
משה ואֶלְעָזָר, ויאמר אֶלְעָזָר, ויאמר דָּשָׁא - שְׁלֹשֶׁת
סתומות; ומקנה רב - פתוחה; ויאמרו אם מִצָּאנוּ, ויגשו
אֵלָיו - שתיהן סתומות; ויאמר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה, אֵלֶּה מִסְעֵי -
שתיהן פתוחות; וישמע הַכְּנַעֲנִי, וידבר דְּבַעְרַב־ת - שתיהן
סתומות; וידבר דָּצוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וידבר דָּאֵלֶּה שְׁמוֹת
הָאֲנָשִׁים, וידבר דְּבַעְרַב־ת מוֹאָב, וידבר דְּבַר אֶל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל, ויקרבו ראשי - חֲמִשָּׁתָן פתוחות. מִנֵּן הפתוחות,
שְׁתֵּים וְתִשְׁעִים; וסתומות, שֵׁשׁ וְשִׁשִּׁים; הַכֹּל, מֵאָה
ושמונה וחמשים פְּרָשִׁיּוֹת.

ספר אֵלֶּה הַדְּבָרִים: ויאמר ה' אֵלֵי, ונִפְּן ונִעְבֵּר, וידבר ה',
ויאמר ה' אֵלֵי רָאָה, וְאֶתְחַנֵּן - חֲמִשָּׁתָן סתומות; ועתה
יִשְׂרָאֵל, כִּי תוֹלִיד בָּנִים, אֲזִי יְבָרִיל, ויקרא מֹשֶׁה - אַרְבַּעַת
פתוחות; אֲנָכִי, לֹא תִשָּׂא, שְׁמוֹר, כְּבֹד, לֹא תִרְצַח, וְלֹא
תִנְאַף, וְלֹא תִגְנֹב, וְלֹא תַעֲנֶה, וְלֹא תִחְמֹד, וְלֹא תִתְאַנֶּה, אֶת
הַדְּבָרִים - כֻּלָּן סתומות, והן אחת עשרה; שְׁמַע יִשְׂרָאֵל -
פתוחה; וְהָיָה כִּי יִבְיָאָךְ, לֹא תִנְסֹו, כִּי יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ, כִּי יִבְיָאָךְ
- אַרְבַּעַת סתומות; וְהָיָה עָקֵב - פתוחה; כִּי תֹאמַר -
סתומה; כֹּל הַמִּצְוָה, וְהָיָה אִם שָׁכַח תִּשְׁכַּח, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל,
בַּעַת הַהוּא, וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל - חֲמִשָּׁתָן פתוחות; כִּי הֶאֱרַן,
וְהָיָה אִם שְׁמַע, כִּי אִם שְׁמוֹר תִּשְׁמְרוּן, רָאָה אֲנִכִּי, וְהָיָה כִּי
יִבְיָאָךְ, כִּי יִחִיב, כִּי יִכְרִית - כֻּלָּן סתומות, והן שֶׁבַע; כִּי
יָקוֹם - פתוחה; כִּי יִסְתַּף, כִּי תִשְׁמַע, בָּנִים אִתָּם, לֹא תֹאכַל,
אֶת זֶה תֹאכְלוּ, כֹּל צִפּוֹר טְהוֹרָה - כֻּלָּן סתומות, והן שֵׁשׁ;
עֶשֶׂר תַּעֲשֶׂר - פתוחה; מִקְצָה שְׁלֹשׁ שָׁנִים, מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים,
כִּי יִהְיֶה בָךְ אֲבִיּוֹן, כִּי יִמָּכַר לָךְ - אַרְבַּעַת סתומות; כֹּל
הַבְּכוֹר, שְׁמוֹר אֶת חֵדֶשׁ - שתיהן פתוחות; שְׁבַע שְׁבַעַת -
סתומה; חַג הַסֵּכֶת - פתוחה; שְׁפָטִים וְשִׁטְרִים, לֹא תִטַּע
לָךְ, לֹא תִזְבַּח, כִּי יִמָּצָא בְּקִרְבְּךָ - אַרְבַּעַת סתומות; כִּי
יִפְּלֹא - פתוחה; כִּי תִבֵּא, לֹא יִהְיֶה לַכְּהֲנִים, וְהָיָה יָדְךָ, וְכִי
יָבֹא הַלֵּוִי, כִּי אִתָּה בָּא, כִּי יִכְרִית - כֻּלָּן סתומות, והן שֵׁשׁ;
וְכִי יִהְיֶה אִישׁ - פתוחה; לֹא תִסֵּיג, לֹא יָקוֹם עַד, כִּי תִצָּא
לְמִלְחָמָה, כִּי תִקְרַב אֶל עִיר, כִּי תִצּוֹר - חֲמִשָּׁתָן סתומות;
כִּי יִמָּצָא חֵלֶל - פתוחה; כִּי תִצָּא לְמִלְחָמָה, כִּי תִהְיֶינָּה לְאִישׁ,
כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ, וְכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ, לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר, לֹא
תִרְאֶה אֶת חֲמוֹר, לֹא יִהְיֶה כְּלִי גִבֹּר - כֻּלָּן סתומות, והן
שֶׁבַע; כִּי יִקְרָא - פתוחה; כִּי תִבְנֶה, לֹא תִחְרַשׁ, גְּדִלִים, כִּי
יִקַּח אִישׁ, וְאִם אָמַת הָיָה, כִּי יִמָּצָא אִישׁ, כִּי יִהְיֶה נֹעֲרָה
בְּתוּלָה, וְאִם בְּשׂוּרָה יִמָּצָא, כִּי יִמָּצָא, לֹא יִקַּח אִישׁ, לֹא יָבֹא
פְּצוּעַ, לֹא יָבֹא מְמוֹר, לֹא יָבֹא עֲמוּנִי, לֹא תִתְעַב אֲדָמִי, כִּי
תִצָּא מִחֶנֶּה, לֹא תִסְגִּיר, לֹא תִהְיֶה קֹדֶשֶׁה, לֹא תִשְׁיֹף, כִּי תִדֹּר
גִּדֵּר, כִּי תִבֵּא בְּכָרֶם, כִּי תִבֵּא בְּקִמָּת, כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, כִּי
יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה, כִּי יִמָּצָא, הַשְּׁמֶר בְּגִנַּע הַצִּרְעָת, כִּי
תִשָּׂה בְּרִעָה, לֹא תַעֲשֶׂק שְׁכִיר עֲנִי, לֹא יוֹמְתוּ אֲבוֹת, לֹא

סֵפֶר בְּמִדְבַּר סִינִי: וְהָיָה בְּנֵי רְאוּבֵן - סתומה; לְבָנִי שְׁמַעוֹן,
לְבָנִי גַד, לְבָנִי יְהוּדָה, לְבָנִי יִשְׁשָׁכָר, לְבָנִי זְבוּלֹן, לְבָנִי יוֹסֵף,
לְבָנִי מְנַשֶּׁה, לְבָנִי בְנִימֵן, לְבָנִי דָן, לְבָנִי אֲשֵׁר, בְּנֵי נַפְתָּלִי,
אֵלֶּה הַפְּקָדִים, וידבר דָּאָךְ אֶת מֹשֶׁה לֵוִי, וידבר דָּאִישׁ עַל
דְּגָלוֹ - כֻּלָּן פתוחות, והן אַרְבַּע עשרה; דְּגָל מַחֲנֶה רְאוּבֵן,
וְנֹסַע אֲהֵל, דְּגָל מַחֲנֶה אֶפְרַיִם, דְּגָל מַחֲנֶה דָן - אַרְבַּעַת
סתומות; אֵלֶּה פְּקוּדֵי, וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת, וידבר . הַקָּרֵב, וידבר
. . וְאֵנִי, וידבר דְּפָקֵד - חֲמִשָּׁתָן פתוחות; וְלִקְהָת, ויאמר
דְּפָקֵד - שתיהן סתומות; וידבר דָּחַת, וידבר דְּנִשְׂא, וידבר
דָּאל תִּכְרִיתוּ, וידבר דְּנִשְׂא - אַרְבַּעַת פתוחות; בְּנֵי מְרָרִי,
וּפְקוּדֵי בְּנֵי גִרְשׁוֹן - שתיהן סתומות; וידבר דָּצוּ, וידבר
דָּאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ, וידבר דָּאִישׁ כִּי תִשָּׁטֵה, וידבר
דָּאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִפְּלֹא, וידבר דְּבַר אֶל אֶהֱרֹן - חֲמִשָּׁתָן
פתוחות; יִכְרֹךְ, יָאָר, יִשָּׂא, וְשָׂמוּ, וְהָיָה בְּיוֹם כָּלוֹת מֹשֶׁה,
וְהָיָה הַמִּקְרִיב - כֻּלָּן סתומות, והן שֵׁשׁ; בְּיוֹם הַשְּׁנִי, בְּיוֹם
הַשְּׁלִישִׁי, בְּיוֹם הָרְבִיעִי, בְּיוֹם הַחֲמִישִׁי, בְּיוֹם הַשְּׁשִׁי, בְּיוֹם
הַשְּׁבִיעִי, בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי, בְּיוֹם הַתְּשִׁיעִי, בְּיוֹם הָעֲשָׁרִי, בְּיוֹם
עֲשִׂיתִי עֶשֶׂר, בְּיוֹם שְׁנַיִם עֶשֶׂר, זֹאת חֲנֻכַּת, וידבר דְּבַהֲעֵלְתָךְ,
וידבר דָּחַת אֶת הַלִּוִּים - כֻּלָּן פתוחות, והן אַרְבַּע עשרה;
וידבר דְּזֹאת אֲשֶׁר לַלִּוִּים - סתומה; וידבר דְּוִיעֲשׂוּ, וידבר
דְּכִי יִהְיֶה טָמֵא - שתיהן פתוחות; וְכִיּוֹם הַקִּים - סתומה;
וידבר דְּעֲשֶׂה לָךְ, וְהָיָה בְּשָׁנָה הַשְּׁנִית - שתיהן פתוחות;
וּיֹאמַר מֹשֶׁה לַחֲבֹב, וְהָיָה בְּנֹסַע - שתיהן סתומות; וְהָיָה הָעַם
כְּמִתְאַנְּנִים, וּיֹאמַר דָּאֶסְפָּה לִי, וּיֹאמַר דְּהִיד ה' תִּקְצֹר, וּתְדַבֵּר
מִרְגֵּם - אַרְבַּעַת פתוחות; וּיֹאמַר ה' פִּתְאֵם - סתומה;
וּיֹאמַר דְּוָאֲבִיָּה, וידבר דְּשִׁלַּח לָךְ, וּיֹאמַר דְּעַד אָנֶּה יִנְאַנְנִי,
וידבר דְּעַד מָתִי, וידבר דְּכִי תִבֹּאוּ, וידבר דְּבִבְאָכֶם - כֻּלָּן
פתוחות, והן שֵׁשׁ; וְכִי תִשְׁגוּ, וְאִם נָפַשׁ אַחַת - שתיהן
סתומות; וְהָיָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - פתוחה; וּיֹאמַר דְּמוֹת יוֹמֵת -
סתומה; וּיֹאמַר דְּוִעֲשׂוּ לָהֶם, וּיִקַּח קֶרֶח - שתיהן פתוחות;
וידבר דְּהִבְדִּילוּ, וידבר דְּהַעֲלוּ, וידבר דְּאָמַר אֶל אֶלְעָזָר -
שְׁלֹשֶׁת סתומות; וְיִלְנוּ - פתוחה; וידבר דְּהִרְמוּ - סתומה;
וידבר דְּוִקַּח מֵאִתָּם, וּיֹאמַר דְּהִשָּׁב, וּיֹאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל -
שְׁלֹשֶׁת פתוחות; וּיֹאמַר ה' אֶל אֶהֱרֹן - סתומה; וידבר ה'
אֶל אֶהֱרֹן - פתוחה; וְלְבָנֵי לֵוִי - סתומה; וידבר דְּוָאֵל
הַלִּוִּים, וידבר דְּזֹאת חֲקַת, וּיִבֹּאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וידבר דָּחַת
אֶת הַמִּטָּה - אַרְבַּעַת פתוחות; וּיֹאמַר דְּיַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם,
וּיִשְׁלַח מֹשֶׁה - שתיהן סתומות; וּיִסְעוּ מִקֶּדֶשׁ - פתוחה;
וּיִשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי - סתומה; וּיִסְעוּ מִהַר הָהָר - פתוחה; אֲזִי
יִשִּׁיר - סתומה; וּיִשְׁלַח יִשְׂרָאֵל - פתוחה; וּיִקַּח בָּלֶק -
סתומה; וּיִשָּׁב יִשְׂרָאֵל, וידבר דְּפִינְקִס, וידבר דְּצִרוֹר, וּיֹאמַר
ה' - אַרְבַּעַת פתוחות; בְּנֵי שְׁמַעוֹן, בְּנֵי גַד, בְּנֵי יְהוּדָה, בְּנֵי
יִשְׁשָׁכָר, בְּנֵי זְבוּלֹן, בְּנֵי יוֹסֵף, אֵלֶּה בְּנֵי אֶפְרַיִם, בְּנֵי בְנִימֵן,
אֵלֶּה בְּנֵי דָן, בְּנֵי אֲשֵׁר, בְּנֵי נַפְתָּלִי - כֻּלָּן סתומות, והן אחת
עשרה; וידבר ה' - פתוחה; וְאֵלֶּה פְּקוּדֵי הַלֵּוִי, וּתְקַרְבֶּנָּה -
שתיהן סתומות; וּיֹאמַר דָּכֵן בְּנוֹת צִלְפָּחֵד, וּיֹאמַר דְּעֵלֶה -
שתיהן פתוחות; וידבר מֹשֶׁה - סתומה; וידבר דָּצוּ, וְכִיּוֹם
הַשְּׁבַת, וּבְרָאשֵׁי חֲדָשִׁיכֶם - שְׁלֹשֶׁת פתוחות; וּבַחֲדָשׁ

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - יום ראשון י' סיון ה'תש"ע -

מתוך מהדורת "משנה תורה השלם" - חזק

לז

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת ליהוה ויאמרו
לאמור אשירה ליהוה כי נאה נאה סוס
ורכבו רמה בים: עזי וזמרת יהי ויהי לי
לישועה זה אלי ואנוהו אלהי
אבי וארממנהו: יהוה איש מלחמה יהוה
שמו: מרעבת פרתה וחילו ירה בים ומבחר
שלשיו טבעו בים סוף: תהמות יבסמיו ירדו במצולת כמו
אבן: ומינה יהוה נאדרי בכח ומינה
יהוה תרעץ אוב: וברכב נאונך תהרם
קמיד תשלח חרנד ואכלמו פקש: וברוח
אפיד נערמו מים נצבו כמו נד
גלים קפאו תהמות בלב ים: אמר
אוב ארדף אשיג אחלק שלל תמלאמו
נפשי אריק חרבי תורישמו ירי: נשפת
כרוחד כסמו ים צללו כעופרת במים
אדירים: מי כמכה באלם יהוה
כמכה נאדר פקדש נורא תהלת עשה
פלא: נמית ומינה תבלעמו ארץ: נחית
בחדד עם זו גאלת נהלת כענד אל נה
קדש: שמעו עמים ורגזון חיל
אחו ושב פלשת: אז נבהלו אלופי
אדום אילי מואב ואחזמו רעד נמוגו
כל ושב כנען: תפל עליהם אמתה
ופחד בנרל ורועד ידמו באבן עד
יעבר עמד יהוה עד יעבר עם זו
קנית: תבאמו ותפעמו בהר נחלתך
לשבתך פעלת יהוה מקדש אדני בוננו
ירד: יהוה ימלך לעלם נעד: כי
כא סוס פרתה ברכבו ובפרשיו בים וישב עליהם את מי
הים ובני ישראל חלכו בכישה בתוך הים:
כל התורה בלה בין בשירות בין בשאר הכתב, ותפנו
שתהא אות סמוכה לחברתה ביותר, ולא תדבק בה ולא
תתרחק ממנה - כדי שלא תראה התבה כשתי תבות, אלא
יהיה בין אות לאות כחוט השערה; ואם הרחקי אות מאות,
כדי שתראה התבה כשתי תבות לתינוק שאינו רגיל, הרי
זה פסול, עד שיתקן.

הלכות ספר תורה פרק ט

א. אין עושין ספר תורה, לא ארכו יתר על הקפו, ולא
הקפו יתר על ארכו. וכמה הוא ארכו? בגויל [קלף עבה] -
ששה טפחים, שהם ארבע ועשרים אצבע ברחב הגודל של
יד; ובקלף [שהוא דק יותר] - או פחות או יותר, והוא שיהא
ארכו כהקפו. וכן אם עשה בגויל פחות מששה ומעט את
הכתב, או יתר על הששה והרחיב בכתב, עד שיהיה ארכו
כהקפו - הרי זה כמחצה.
ב. שעור הגליון [שוליים. קלף ריק ללא כתב] מלמטה,
ארבע אצבעות; ולמעלה, שלש אצבעות; ובין דף [עמוד]
לדף, שתי אצבעות. לפיכך, צריך שנינים בתחלת כל ריעה

1 תטה, כי תקצר, כי תחבט, כי יהיה ריב, כי ישובו אחים, כי
2 ינצו אנשים, לא יהיה לך בכיסך - בלן סתומות, והן חמש
3 ושלשים; וזכור את אשר עשה, והיה כי תבוא - שתיקן
4 פתוחות; כי תכלה לעשר, היום הזה - שתיקן סתומות;
5 ויצו משה וזקני ישראל - פתוחה; וידבר משה, ויצו משה
6 את העם, ארור האיש אשר יעשה פסל, ארור מקלה, ארור
7 מסיג, ארור משגה, ארור מטה, ארור שכב עם כל בהמה,
8 ארור שכב עם אחרתו, ארור שכב עם חתנתו, ארור מכה,
9 ארור לקח שחד, ארור אשר לא יקים - בלן סתומות, והן
10 שלש עשרה; והיה אם שמע, והיה אם לא תשמע - שתיקן
11 פתוחות; אלה דברי הברית - סתומה; ויקרא משה, אתם
12 נצבים - שתיקן פתוחות; והיה כי יבאו, כי המצוה, ראה
13 נתתי - שלשיתן סתומות; וילך משה - פתוחה; ויקרא משה
14 - סתומה; ויאמר ה' אל משה הן, האזינו השמים, ויבא
15 משה, וידבר ה' אל משה בעצם, וזאת הברכה - חמשיתן
16 פתוחות; וזאת ליהודה - סתומה; וללוי - פתוחה; לבנימן,
17 וליוסף, ולזבולון, ולגד, ולדן, ולאשר, ויעל משה - בלן
18 סתומות, והן שבע. מנין הפתוחות של ספר זה, ארבע
19 ושלשים; והסתומות, מאה ארבע ועשרים; הכל, מאה
20 שמונה וחמשים. ומנין הפתוחות של כל התורה, מאתים
21 ותשעים; והסתומות, שלש מאות תשעה ושבעים; הכל,
22 שש מאות ששים ותשעה.

23 צורת שירת האזינו - כל שיטה ושיטה, יש באמצעה רוח
24 אחד [של תשע אותיות] בצורת הפרשה הסתומה, ונמצאת כל
25 שיטה חלוקה לשטים; וכותבין אותה בשבע וששים שיטות.
26 ואלו הן התבות שבראש כל שיטה ושיטה: האזינו, יערה,
27 כשעירים, כי, הצור, אל, שחת, הלה, הלוא, זכר, בהנחל,
28 יצב, כי, ימצאהו, יסבנהו, כנשר, ה', ירכבהו, וינקהו,
29 חמאת, בני, ודם, שמנת, וינבל, בתועבת, אלהים, לא,
30 ותשפח, מפעם, אראה, בנים, כעסוני, בגוי, ותיקד, ותלהט,
31 חצי, וקטב, עם, גם, אשבייתה, פן, ולא, ואין, יבינו, ושנים,
32 נה, ואבינו, ומשדמת, אשכלת, וראש, חתום, לצת, וחס,
33 ועל, ואפס, צור, ישתי, יהי, ואין, מחצתי, כי, אם, אשיב,
34 אשפיר, מדם, הרנינו, ונקם. ואלו הן התבות שבראש חצי
35 כל שיטה אחרונה, שהן באמצע הדף: ותשמע, תזל,
36 וכרכיבים, הבו, כי, צדיק, דור, עם, הוא, שאל, בהפרידו,
37 למספר, יעקב, ובתהו, יצרנהו, יפרש, ואין, ויאכל, ושמן,
38 עם, עם, וישמן, ויטש, וקנאהו, וזבחו, חדשים, צור, וירא,
39 ויאמר, כי, הם, ואני, כי, ותאכל, אספה, מזי, ושן, מחוץ,
40 אמרתי, לולי, פן, כי, לוי, איכה, אם, כי, ענבמו, חמת,
41 הלא, לי, כי, כי, ואמר, אשר, יקומו, ראו, אני, ואין,
42 ואמרתי, ותאחו, ולמשנאי, וחרבי, מראש, כי, וכפר: שירת
43 הים - כותבין אותה בשלשים שיטה: שיטה ראשונה,
44 כדרךך; ושאר השיטות, אחת מניחין באמצעה רוח אחד,
45 ואחת מניחין הרוח בשני מקומות באמצעה, עד שתמצא
46 השיטה חלוקה לשלש, ונמצא רוח כנגד הכתב וכתב כנגד
47 הרוח. וזה היא צורתה:

ט. רחב הגודל האמור בכל השעורין האלו ובשאר שעורי
תורה בלה, והוא הבינוני - כבר דקדקנו בשעורו, ומצאנוהו
רחב שבע שעורות בינוניות זו בצד זו בדחק; והן כארץ
שתי שעורות ברוח. וכל טפח האמור בכל מקום, הוא
ארבע אצבעות מזו; וכל אמה, ששה טפחים.

י. ספר תורה שכתבתי אני - רחב כל דף ודף מדפיו, ארבע
אצבעות; ושירת הים ושירת האזינו, רחב כל דף משתיקו
שש אצבעות; ומגן השיטין שבכל דף ודף, אחת וחמשים;
ומגן הדפין של כל הספר, מאתים ששה ועשרים דף; וארץ
כל הספר, אלה ושלש מאות וששים ושש אצבעות, בקרוב.
יא. אלו השש אצבעות היתרות בחשבון, לגליון שבתחלת
הספר ובסופו. והעורות שכתבנו בהם, עורות אילים.
ובזמן שתקצה לכתב על פי המדות האלו, או קרוב להן
מעט, הן חסר דף אחד או שנים או שלשה, או יתר דף או
שנים או שלשה - לא תיגע ולא תהא צריך לחשבון, אלא
מיד יבוא לך ארכו כהקפו.

יב. אין עושין ביריעה פחות משלשה דפין, ולא יתר על
שמונה דפין; נזדמנה לו יריעה בת תשעה דפין, חולק
אותה ארבעה לכאן וחמשה לכאן. במה דברים אמורים?
בתחלת הספר, או באמצעו; אבל בסוף הספר, אפלו פסוק
אחד בדף אחד, עושין אותו דף אחד לבדו, ותופרין אותו
עם שאר היריעות.

יג. בשתופרין היריעות, אין תופרין אותן אלא בגידין של
בהמה או חיה טהורה, ואפלו מנבלות וטרפות שלהן, בדרך
שתופרין התפלין; ודבר זה, הלכה למשה מסיני. לפיכך,
אם תפרן שלא בגידין, או בגדי בהמה טמאה - פסול, עד
שימיר ויחזר ויתפר בהלכה.

יד. בשתופרין היריעות, אינו תופר כל היריעה בלה
מתחלתה ועד סופה, אלא מניח מעט מלמעלה ומעט
מלמטה בלא תפירה, כדי שלא תקרע היריעה באמצעה
כשיגלל. ועושה לו שני צמודים של עץ, אחד בתחלתו
ואחד בסופו. ותופר העור ששיר בתחלה ובסוף על
הצמודים בגידין, כדי שיהא נגלל עליהן; וירחיק בין
הצמוד והכתב שבדף.

טו. ספר תורה שנקרעה בו יריעה - בתוף שתי שיטות
[בתוך הכתב בין אות לאות], יתפר; בתוף שלש, לא יתפר.
במה דברים אמורים? בישן שאין צפצו [מי פרי האלון שבו
עובד הקלף] נכר; אבל אם נכר הגויל שהוא עפוי - תופר,
ואפלו קרע הבא בתוף שלש. וכן בין דף לדף, ובין תבה
לתבה - יתפר. וכל הקרעים - אין תופרין אותן, אלא בגידין
שתופרין בהן היריעות זו לזו; ובכל הקרעים - יזהר שלא
תחסר אות אחת, או תשתנה צורתה.

הלכות ספר תורה פרק י

א. נמצאת למד, שעשירים דברים הן, שכל אחד מהן פוסל
ספר תורה; ואם נעשה בו אחד מהן - הרי הוא כחמש מן
החמשים שמלמדין בהן התינוקות, ואין בו קדשת ספר
תורה, ואין קורין בו בדרים; ואלו הן: (א) אם נכתב על

ובסופה, רחב אצבע אחת וכדי תפירה - שנמצא כשתתפר
היריעה, יהיה בין כל דף ודף בכל הספר בלו, שתי
אצבעות. ויניח מן העור בתחלת הספר ובסופו, כדי לגל
עמוד. וכל השעורין האלו, למצה; ואם חסר או הותר,
לא פסול.

ג. ביצד יתפון אדם, עד שיעשה הספר שיהיה ארכו
כהקפו? מתחיל ומרבע העורות בשנה [ברחבם], ועושה
רחב כל עור מהן ששה טפחים, קצב [מדח] אחד לכל.
ואחר כך גולל העורות, ועושה מהן כרך אחד, מהדק יפה
יפה; ומוסיף בעורות ומהדק, עד שיעשה הקף הכרך ששה
טפחים, שהוא רחב העור. ומודד בחוט של שני, שמקיפו
על הכרך.

ד. ואחר כך יעשה כנה שנה, יהיה ארכה ארבע ארבעים או
חמשים אצבעות; ויחלק אצבע אחת מהן בכנה לשנים
ולשלשה ולארבעה חלקים, כדי שידע בו שעור חצי אצבע,
ורביע אצבע, וכיצא בזה החלק. וימדד כל עור ועור בכנה
זו, עד שידע כמה אצבע יש בכל עור ועור, כדי שידע כמה
אצבע בארך כל הכרך.

ה. ואחר כך לוקח עורות אחרים, שנים או שלשה, לבדק
בהן שעור הכתב, וכותב בהן דף אחד. ודבר ידוע, שארך
הדף שבע עשרה אצבעות, לפי שהוא מניח גליון למעלה
שלש, ולמטה ארבע; אבל רחב הדף, הוא לפי הכתב - אם
דק אם עבה. וכן מגין השיטות שבדף, יבואו לפי הכתב,
לפי שבין שיטה לשיטה, כמלא שיטה.

ו. ואחר שכותב הדף שבדק בו לפי מה שירצה, ימדד רחב
הדף באצבעות הכנה; ויוסיף על רחב הדף שתי אצבעות
שבין דף ודף, ויחשב כמה דפין יבואו בכרך שגלל מאותו
הכתב שבדק בו, וידע חשבון הדפין. ויראה כמה נכתב
בדף זה שבדק בו מן התורה בלה, ומשער לפי הספר שהוא
כותב ממנו. ומחשב - אם עלתה כל התורה לפי מגן
הדפין, זה הוא הכתב שכותב בו בכרך; ואם הוציא
החשבון שהדפין יותר מן התורה [עודף דפים על הכתב],
ירחיב בכתב עד שיתמעט מגן הדפין, ויבדק בדף אחר;
ואם הוציא החשבון שהתורה יתר מן הדפין, ימעט בכתב
עד שירבה במגן הדפין, ויבדק בדף אחר. וכן בדף אחר
דף, עד שיבוא החשבון אחד. מאחר שידע רחב הדפין
ושעור הכתב, מתחיל באותו הכרך.

ז. ומחלק כל עור ועור, דפין דפין בשרטוט, כפי רחב הדף
שבדק בו, ועלה בחשבון. וכשישאר לו מן העור שלש
אצבעות או ארבע יותר על הדף האחרונה שביריעה, מניח
ממנו רחב אצבע וכדי תפירה, ויקץ השאר ואל יחוש -
שבאחרונה יתוסף עורות אחרות על הכרך שגלל, כנגד כל
התוספות שקוצץ מכל עור ועור; ואינו צריך לחשב דבר
זה, שהכתב מושכו לפי מגן הדפין [מנין הדפים הוא כרוחב
הכתב].

ח. וכן הרוצה לעשות רחב הספר יותר על ששה או פחות
מששה, על הדרך הזאת הוא מחשב, ויצא ארכו כהקפו,
בלא פחות ולא יותר - והוא, שלא יטעה בחשבון.

המרחץ, או לבית הפסא, או לבית הקברות - אף על פי
שהוא כרוף במטפחות, ונתון בתוך התיק שלו. ולא יקרא
בו, עד שירחיק ארבע אמות מן הקבר, או מן המת, או
מבית הפסא. ולא יאחז הספר כשהוא ערם. ואסור לישב
על מטה שספר תורה עליה.

ז. בית שיש בו ספר תורה - אסור לשמש משתו בו, עד
שיוציאנו, או עד שייחננו בכלי, ויתן הפלי בכלי אחר שאינו
מזמן לו [מיוחד, מיוחד]; אבל אם היה מזמן לו - אפלו עשרה
כלים זה בתוך זה, בכלי אחד הן, או עד שיעשה לו מחצה
גבוהה עשרה טפחים, אם אין לו בית אחר; אבל אם יש לו
בית אחר - אסור לשמש משתו, עד שיוציאנו.

ח. כל הטמאין, ואפלו נדות, ואפלו גוים - מתרין לאחז
ספר תורה, ולקרות בו; שאין דברי תורה מקבלין טמאה.
והוא, שלא יהיו ידיו מטונפות, או מלכלכות בטיט; אלא
ירחצו ידיהן, ואחר כך יגעו בו.

ט. כל הרואה ספר תורה כשהוא מהלך, חייב לעמד מפניו.
ויהיו הכל עומדין, עד שיעמד זה שהוא מהלך בו כשיגיענו
למקומו, או עד שיתפסה מציניהם; ואחר כך, יהיו מתרין
לישב.

י. מצוה ליחד לספר תורה מקום, ולכבד אותו המקום,
ולהדרו יתר מדי; דברים שבלוחות הברית, הן הן שכל
ספר וספר. לא ירק אדם כנגד ספר תורה, ולא יגלה ערוותו
כנגדו, ולא יפשוט רגליו כנגדו, ולא יניחנו על ראשו
כמשוי. ולא יחזיר אחוריו לספר תורה, אלא אם פן היה
גבוה ממנו עשרה טפחים.

יא. היה מהלך ממקום למקום וספר תורה עמו - לא יניח
ספר תורה בתוך השק, ויניחנו על גבי החמור וירפב עליו;
ואם היה מתפחד מן הגנבים, מטר. ואם אין שם פחד -
מניחו בחיקו כנגד לבו, והוא רוכב על בהמה והולך. כל
מי שיושב לפני ספר תורה, יושב בכבד ראש ובאימה ופחד,
שהוא העד הנאמן על כל באי עולם, שנאמר: "והיה שם
כך לעד"; ויכבדנו כפי כחו. אמרו חכמים הראשונים: 'כל
המחלל את התורה, גופו מחלל על הבריות; וכל המקבד
את התורה, גופו מקבד על הבריות'.

ברייך רחמנא דסייען

יום שני י"א סיון ה'תש"ע

הלכות ציצית

מצות עשה אחת, והיא - לעשות ציצית על כנפי הפסות.
ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

הלכות ציצית פרק א

א. ענף שעושין על כנף הבגד ממין הבגד - הוא הנקרא
'ציצית', מפני שהוא דומה לציצית הראש, שנאמר: 'ויקחני
בציצת ראשי'. וזה הענף - הוא הנקרא 'לבן', מפני שאין אנו
מצוין לצבעו. ואין לחוט הענף מנזן מן התורה.

עור בהמה טמאה; (ב) שנכתב על עור בהמה טהורה
שאינו מצבד; (ג) או שהיה מצבד שלא לשם ספר תורה;
(ד) שנכתב שלא במקום כתיבה, על הגויל במקום בשר
ועל הקלף במקום שער; (ה) שנכתב מקצתו על הגויל,
ומקצתו על הקלף; (ו) שנכתב על דוכסוסטוס [חלק העור
הפנימי בבהמה]; (ז) שנכתב בלא שרטוט; (ח) שנכתב שלא
בשחר העומד [המתקיים זמן רב]; (ט) שנכתב בשאר
לשונות; (י) שכתבו גוי וכיוצא בו משאר פסולין;
(יא) שכתב האזכרות [שמות הקב"ה] בלא כונה; (יב) שחסר
אפלו אות אחת; (יג) שהוסיף אפלו אות אחת; (יד) שנגע
אות באות; (טו) שנפסקה צורת אות אחת, עד שלא תקרא
כל עקר, או תדמה לאות אחרת - בין בעקר [בתחילת]
הכתיבה, בין בגנב [שניקבה האות], בין בקרע, בין
בטשטוש [נמחקה מקצת האות]; (טז) שהרחיק או הקריב
בין אות לאות, עד שתראה התבה כשתי תבות, או שתי
תבות כתבה אחת; (יז) ששנה צורת הפרשיות; (יח) ששנה
צורת השירות; (יט) שכתב בשאר הכתב כשירה;
(כ) שתפר היריעות שלא בגידי טהורה. ושאר כל הדברים
- למצוה, לא לעבב.

ב. ספר תורה הפשר - נוהגין בו קדשה ותרעומה גדול.
ואסור לו לאדם למכר ספר תורה, אפלו אין לו מה יאכל,
ואפלו יהיו לו ספרים רבים, ואפלו ישן לקח בו חדש.
לעולם אין מוכרין ספר תורה, אלא לשני דברים - שילמד
תורה בדמיו, או שישא אשה בדמיו: והוא, שלא יהיה לו
דבר אחר למכר.

ג. ספר תורה שבלה, או שנפסל - נותנין אותו בכלי חרש,
וקוברין אותו אצל תלמיד חכמים; וזו היא גנייתו. מטפחות
[מעילי] ספרים שבלו, עושין אותן תכריכין למת מצוה; וזו
היא גנייתן.

ד. תיק שהוכן לספר תורה, והנח בו; וכן המטפחות,
והארון, או המגדל [בימה להנחת הס"ת בעת קריאתו]
שמניחין בו ספר תורה, אף על פי שהספר בתוך התיק; וכן
הפסא שהוכן להניח עליו ספר תורה, והנח עליו ספר תורה
- הפל תשמישי קדשה הן, ואסור לזרקן; אלא כשיבלי או
כשישברו, נגזזין. אבל הבימות שעומד עליהן אחז ספר
תורה, והלוחות [דגם לוחות הברית] שכותבין בהן לתינוק
להתלמד - אין בהן קדשה. וכן רמוגי כסף וזהב וכיוצא
בהן, שעושין לספר תורה לנואי - תשמישי קדשה הן;
ואסור להוציאן לחל, אלא אם פן מכר אותן לקנות בדמיהן
ספר תורה או חמש.

ה. מטר להניח ספר על גבי ספר, ואין צריך לומר על גבי
החמשין. ומניחין חמשין על גבי נביאים וכתובים, אבל אין
מניחין נביאים וכתובים על גבי החמשין, ולא חמשין על
גבי ספר תורה. וכל כתבי הקדש, אפלו הלכות והגדות -
אסור לזרק אותן. הקמיעין [קלפים עם שמות הקודש לסגולה]
שיש בהם ענינים של כתבי הקדש - אין נכנסין בהן לבית
הפסא, אלא אם פן היו מחפות עור.

ו. לא יאחז אדם ספר תורה בזרועו, ויכנס בו לבית

מנהגנו; ואם רצה לכתוב בלא מנין חליות, עושה. כללו של
 דבר - יתפנן להיות הכרוף שלישי, והענף שני שלישי. ויש
 מי שאינו מדקדק בדבר זה בלבד; ואם כרף הלכן על רב
 החוטין, או שלא כרף אלא חלזה אחת - כשרה.
 י. אחד חוטי הלכן, ואחד חוטי התכלת - אם רצה לעשות
 שזורין [מכמה חוטים], עושה; אפלו היה החוט כפול
 משמונה חוטין, ושזור עד שנעשה פתיל אחד - אינו נחשב
 אלא חוט אחד.
 יא. חוטי ציצית, בין לכן בין תכלת - צריכין טויה לשם
 ציצית. ואין עושין אותה, לא מן הצמר הנאחז בקוצים
 כשהצאן רובצין ביניהן, ולא מן הנימין [שעורות] הנתלשין
 מן הכמה, ולא משזירי שתי שהאורג משיר בסוף הבגד
 - אלא מן הגזה של צמר, או מן הפשתן. ואין עושין אותה,
 לא מן הצמר הגזול, ולא משל עיר הנחת [שעבדה עבודה
 זרה], ולא משל קדשים; ואם עשה, פסולה. המשתתנה
 לבהמה, צמרה פסול לציצית; אבל המשתתנה לפשתן
 הנוטע - הרי זה כשר, שהרי נשתנה.
 יב. ציצית שעשה אותה גוי - פסולה, שנאמר: "דבר אל
 בני ישראל . . ויעשו להם ציצת"; אבל אם עשה אותה
 ישראל בלא פונה, כשרה. וציצית שנעשת מן העשוי
 מקדם, פסולה.
 יג. כיצד? הביא כנף [מבגד אחר] שיש בה ציצית, ותפרה
 על הבגד - אפלו יש באותה הכנף אמה על אמה, פסול,
 שנאמר: "ועשו להם ציצת", ולא מן העשוי - שהרי זה
 דומה למי שנעשת מאליה. ומתר להתיר ציצית מבגד זה,
 ולתלותה בבגד אחר, בין לכן בין תכלת.
 יד. תלה החוטין בין שתי כנפים מזו לזו, וקשר כנף זו
 בהלכתה וכנף זו בהלכתה, ואחר כך חתכן באמצע, ונפרדו
 זה מזה - פסול; שהרי בעת שקשרן היו פסולין, לפי ששתי
 הכנפים מערות [מחוברות] זו בזו בחוטין שביניהן, ובשעה
 שפסקן, נעשו שתי ציציות - נמצא עושה מן העשוי.
 טו. הטיל ציצית על ציצית [ארבע ציציות בנוסף לארבע
 ציציות] - אם נתבונן לבטל את הראשונה - מתיר הראשונה
 או חותכה, וכשרה. ואם נתבונן להוסיף - אף על פי שחתך
 אחת משתיהן, הרי זו פסולה; שהרי כשהוסיף פסל הכל,
 וכשהתיר או חתך התוספת, נמצא השאר נעשה מן העשוי,
 שעשיתו הראשונה פסולה היתה.
 טז. וכן המטיל לבעלת שלש [כנפים], ואחר כך השלימה
 לארבע [הוסיף כנף רביעית], והטיל לרביעית - פלה פסולה,
 שנאמר: "תעשה", ולא מן העשוי.
 יז. אין כופלין את הטלית לשנים, ומטילין ציצית על
 ארבע כנפיה כשהיא כפולה, אלא אם כן תפרה בלה, ואפלו
 מרוח אחת.
 יח. נפסק הכנף שיש בה הציצית - חוץ לשלש אצבעות,
 תופרה במקומה; בתוך שלש, לא יתפר. נתמעטה זוית של
 בגד שבין חוטי הציצית ובין סוף האריג - אפלו לא נשאר

ב. ולוקחין חוט צמר שנצבע כעין הרקיע, וכורכין אותו
 על הענף; וחוט זה, הוא הנקרא 'תכלת'. ואין למנין
 הכריכות שכוורף חוט זה שעור מן התורה.
 ג. נמצאו במצנה זו, שתי צויות - שיעשה על הכנף ענף
 יוצא ממנה, ושיכרוף על הענף חוט תכלת, שנאמר: "ועשו
 להם ציצת, ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת".
 ד. התכלת, אינו מעכב את הלכן; והלכן, אינו מעכב את
 התכלת. כיצד? הרי שאין לו תכלת, עושה לכן לבדו; וכן
 אם עשה לכן ותכלת, ונפסק הלכן, ונתמעט עד הכנף,
 ונשאר התכלת לבדו - כשר.
 ה. אף על פי שאין אחד מהן מעכב את חברו, אינן שתי
 מצוות, אלא מצות עשה אחת היא; והלובש טלית שיש
 בה לכן, או תכלת, או שניהם כאחד - הרי קיים מצות עשה
 אחת. אמרו חכמים הראשונים: "והיה לכם לציצת", מלמד
 ששניהם מצוה אחת. וארבע הציציות מעכבות זו את זו,
 שארבעתן מצוה אחת.
 ו. כיצד עושין הציצית? מתחיל מצוית של טלית שהיא
 סוף האריג, ומרחיק ממנה לא יותר על שלש אצבעות
 למעלה, ולא פחות מקשר גודל [מפרק ראשון של האצבע עד
 הציפורן]; ומכניס שם ארבעה חוטין, וכופלן באמצע -
 נמצאו שמונה חוטים משלשלין [משתלשלים], תלויין מן
 הקרן. וארבע החוטין השמונה, אין פחות מארבע אצבעות;
 ואם היו יותר על כן, אפלו אמה או שתיים - כשרות. וכל
 האצבעות [שיעורן-], בגודל. ויהיה אחד משמונת החוטין,
 חוט תכלת; והשבעה, לכן.
 ז. ולוקח חוט אחד מן הלכן, וכורף בו כריכה אחת על
 שאר החוטין בצד [בשפת] הבגד, ומניחו; ולוקח חוט
 התכלת, וכורף בו שתי כריכות בצד כריכה של לכן,
 וקושר. ואלו השלש כריכות, הם הנקראין 'חליה'. ומרחיק
 מעט, ועושה חליה שניה בחוט של תכלת לבדו; ומרחיק
 מעט, ועושה חליה שלישית; וכן עד חליה אחרונה, שהוא
 כורף בה שתי כריכות של תכלת, וכריכה אחרונה של לכן
 - מפני שהתחיל בלכן, מסים בו, שמעלין בקדש, ולא
 מורידין. ולמה יתחיל בלכן? כדי שיהא סמוך לכנף מינה
 [מין הכנף]. ועל הרף זה, הוא עושה בארבע הכנפות.
 ח. כמה חליות הוא עושה בכל כנף? לא פחות משבע,
 ולא יותר על שלש עשרה; וזו היא מצוה מן המבחר. ואם
 לא כרף עליה אלא חלזה אחת, כשרה; ואם כרף התכלת
 על רב הציצית, כשרה. ונזאי התכלת - שיהיו כל החליות
 בשליש החוטין המשלשלין, ושני שלישיהן ענף [שאינו
 כורף]. וצריך לפרדו [שהיו החוטים נפרדים], עד שיהיה
 כציצית שער הראש.
 ט. העושה לכן בלא תכלת - לוקח אחד משמונת החוטין,
 וכורף אותו על שאר החוטין עד שלישי, ומניח שני
 שלישיהן ענף. וכריכה זו - אם רצה לכתוב אותה חליות
 חליות, כעין שכוורף בתכלת - הרשות בידו, וזה הוא

פסולת, שְׁמָא הִחֲלִיפָהּ. וְאִם הִיְתָה בְּכָלִי, וְהִיָּה חֲתוּם בְּשָׁנִי
חֲתוּמֹת (שְׁנֵי סִימְנֵי טְגִירָה), חֲתוּם בְּתוֹךְ חוֹתָם - כְּשֶׁרָה;
בְּחוֹתָם אֶחָד, פְּסוּלָה.

ז. הַמוֹצָא תְּכַלֵּת בְּשׁוֹק, אֶפְלוּ מִצָּא חוּטִין מִפְּסָקִין
(מִפּוֹרְדִּים) וְשׁוֹרִין (כְּחוּטֵי צִיצִית) - פְּסוּלָה. הַלּוֹקֵחַ טְלִית
מִצִּיצֵת מִן הַשּׁוֹק מִיֶּשְׁרָאֵל, הָרִי הִיא בְּחֻזְקָתָהּ. מִן הַגּוֹי - מִן
הַתֶּגֶר [טוֹחַר], כְּשֶׁרָה; מִן הַהֲדִיט [שְׁאִינוּ טוֹחַר], פְּסוּלָה.
ח. טְלִית שֶׁהִיא כֹּלָה אֲדָמָה, אוּ יִרְקָה, אוּ מִשְׁאֵר צִבְעוֹנִין
- עוֹשֶׂה חוּטִי לְכֵן שְׁלֹה כְּעֵין צִבְעָה: אִם יִרְקָה, יִרְקָה; וְאִם
אֲדָמָה, אֲדָמָה. הִיְתָה כֹּלָה תְּכַלֵּת - עוֹשֶׂה לְכֵן שְׁלֹה מִשְׁאֵר
צִבְעוֹנִין, חוּץ מִן הַשָּׁחַר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאֶה כְּתְּכַלֵּת; וְכוּרֶךְ
עַל הַכָּל חוּט אֶחָד תְּכַלֵּת, כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשֶׂה בְּשִׁאֵר צִיצִיּוֹת
שְׁאִינָן צְבוּעִין.

ט. קָשָׁה עֲנֹשׁ מִי שְׁאִינוּ מֵנִיחַ לְכֵן, יֵתֵר מֵעֲנֹשׁ מִי שְׁלֹא
הֵנִיחַ תְּכַלֵּת: לְפִי שֶׁהִלְכָן, מִצּוֹי לִכָּל; וְהַתְּכַלֵּת, אֵינָה מִצּוֹיָה
לִכָּל - לְפִי שְׁאִינָה מִצּוֹיָה בְּכָל מָקוֹם וְלֹא בְּכָל זְמַן, מִפְּנֵי
הַצִּבְעָה שְׁאֻמְרָהּ.

הַלְכוֹת צִיצִית פָּרָק ג

א. כְּסוּת שֶׁחִיב אָדָם לַעֲשׂוֹת בָּהּ צִיצִית מִן הַתּוֹרָה - הִיא
כְּסוּת שֵׁשׁ לָהּ אַרְבַּע כִּנְפִים, אוּ יוֹתֵר עַל אַרְבַּע; וְהַתְּהִיָּה
מִדְּתָהּ, כְּדִי שִׁיתְּכֶסֶּה בָּהּ רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ שֶׁל קֶטֶן הַמְּהַלֵּךְ לְבִדּוֹ
בְּשׁוֹק, וְאִינוּ צָרִיךְ אַחֵר לְשִׁמְרוֹ וְלִילֵךְ עִמּוֹ; וְהַתְּהִיָּה הַכְּסוּת
שֶׁל צֶמֶר אוּ שֶׁל פִּשְׁתִּים, בְּלִבָּד.

ב. אֲכַל טְלִית שֶׁל שָׂאֵר מִיָּנִין - כְּגוֹן בְּגָדֵי מָשִׁי, וּבְגָדֵי צֶמֶר
גָּפֹן, וּבְגָדֵי צֶמֶר גְּמָלִים, וְצֶמֶר אֲרָנְבִים, וְנוֹצָה [צִמְרָה] שֶׁל
עוֹזִים, וְכִיּוֹצָא בָּהֶן - אֵין חִיבִין בְּמִצְוַת צִיצִית אֶלָּא מִדְּבָרֵי
חֻקִּים, כְּדִי לְהַזְהִיר בְּמִצְוַת צִיצִית; וְהוּא, שֶׁתְּהִיָּה מְרַבֶּעֶת אוּ
יֹתֵר עַל אַרְבַּע, וְהִיָּה שְׁעוֹרָה כְּשֶׁעוֹר שְׁאֻמְרָהּ. שֶׁכֵּל הַבְּגָדִים
הָאֻמְרוֹרִים בְּתוֹרָה סֵתֵם, אֵינָם אֶלָּא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים בְּלִבָּד.

ג. "עַל אַרְבַּע כִּנְפֹת כְּסוּתְךָ" - "אַרְבַּע", וְלֹא בַּעֲלַת שְׁלֹשׁ.
אִם בֶּן - "אַרְבַּע", וְלֹא בַּעֲלַת חֲמֵשׁ? תִּלְמִיד לֹמַר: "אֲשׁוּר
תִּכְסֶּה בָּהּ", אֶפְלוּ בַּעֲלַת חֲמֵשׁ אוּ יוֹתֵר עַל זֶה. וְלֹמַה אָנִי
מַחֲבִיב בַּעֲלַת חֲמֵשׁ וּפּוֹטֵר בַּעֲלַת שְׁלֹשׁ, וּשְׁתִּיתִּין אֵינָן בַּעֲלֵי
אַרְבַּע כִּנְפֹת? מִפְּנֵי שֵׁשׁ בְּכָלִל חֲמֵשׁ, אַרְבַּע. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁהוּא
עוֹשֶׂה צִיצִית לְבַעֲלַת חֲמֵשׁ אוּ שֵׁשׁ, אֵינוּ עוֹשֶׂה אֶלָּא לְאַרְבַּע
הַכִּנְפִים הַמְּרַחֲקוֹת זֶה מִזֶּה מֵאוֹתָן הַחֲמֵשׁ אוּ הַשֵּׁשׁ בְּלִבָּד,
שְׁנֵאֻמְרָה: "עַל אַרְבַּע כִּנְפֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תִּכְסֶּה בָּהּ".

ד. כְּסוּת שֶׁל בְּגָד, וּכְנָפֶיהָ שֶׁל עוֹר - חִיבָתָהּ; הִיא שֶׁל עוֹר,
וּכְנָפֶיהָ שֶׁל בְּגָד - פְּטוּרָה; שְׁאֵין הוֹלְכִין אֶלָּא אַחֵר עָקֵר
הַכְּסוּת. כְּסוּת שֶׁל שְׁנֵי שְׁתִּפִּין - חִיבָתָהּ, שְׁנֵאֻמְרָה: "עַל כִּנְפֵי
בְּגִדֶיהֶם"; לֹא נֶאֱמַר "כְּסוּתְךָ", אֶלָּא לְמַעַט הַשְּׂאוֹלָה -
שֶׁהִטְלִית הַשְּׂאוֹלָה, פְּטוּרָה מִן הַצִּיצִית שְׁלִשִׁים יוֹם; מִכָּאֵן
וְאֵילָךְ, חִיבָתָהּ.

ה. כְּסוּת שֶׁל צֶמֶר - עוֹשִׂין לְכֵן שְׁלֹה חוּטִי צֶמֶר; וּכְסוּת
שֶׁל פִּשְׁתָּן - עוֹשִׂין לְכֵן שְׁלֹה חוּטִי פִּשְׁתָּן, מִמִּינָהּ. וּשְׁאֵר
בְּגָדִים, עוֹשִׂין לְכֵן שֶׁל כָּל מִין וּמִין מִמִּינוֹ - כְּגוֹן חוּטֵי מָשִׁי
לְכְּסוּת מָשִׁי, וְחוּטֵי נוֹצָה [צִמְרָה עוֹזִים] לְכְּסוּת נוֹצָה. וְאִם רָצָה

מִן הָאֲרִיג אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא, כְּשֶׁרָה. וְכֵן אִם נִתְמַעֲטוּ חוּטֵי
הַצִּיצִית - אֶפְלוּ לֹא נִשְׁתַּיֵּר מִהֶן אֶלָּא כְּדִי עֲנִיבָהּ, כְּשֶׁרָה;
וְאִם נִפְסַק הַחוּט מִעֲקָרוֹ, אֶפְלוּ חוּט אֶחָד - פְּסוּלָה.

הַלְכוֹת צִיצִית פָּרָק ב

א. תְּכַלֵּת הָאֻמְרוֹה בְּתוֹרָה בְּכָל מָקוֹם, הִיא הַצֶּמֶר הַצְּבוּעַ
כְּפִתוֹךְ שֶׁבִּכְחַל [כַּצִּבְע כַּחֲלוּל הַמְעוֹרֵב בַּצִּבְע לְבָן]; וְזוֹ הִיא
דְּמוּת הָרָקִיעַ הַנִּרְאִית לְעֵין בְּטֶהְרֹו שֶׁל רָקִיעַ [כַּשֶּׁהוּא לֵלָא
עֲנִיָּם]. וְהַתְּכַלֵּת הָאֻמְרוֹה בְּצִיצִית, צָרִיךְ שֶׁתְּהִיָּה צִבְעוֹתָהּ
צִבְעָה יְדוּעָה, שְׁעוֹמְדָת בְּרָפִיָּה, וְלֹא תִשְׁתַּמָּהּ. וְכָל שְׁלֹא נִצְבַּע
בְּאוֹתָהּ הַצִּבְעָה, פְּסוּל לְצִיצִית; אִף עַל פִּי שֶׁהוּא כְּעֵין
הָרָקִיעַ, כְּגוֹן שֶׁצִּבְעוּ בְּאִיסְטִיס [מִיּוֹצֵב] אוּ בְּשִׁאֵר הַמִּשְׁחִירִין
[הַצּוֹבְעִים בַּצִּבְע כַּחֲלוּל חֻזַק] - הָרִי זֶה פְּסוּל לְצִיצִית. וְרַחֵל בַּת
עֲזָ [שְׂאֻמָּה עַז וְאִבִּיהָ אֵיל], צִמְרָה פְּסוּל לְצִיצִית.

ב. בִּיצֵד צוֹבְעִין תְּכַלֵּת שֶׁל צִיצִית? לּוֹקְחִין הַצֶּמֶר, וְשׁוֹרִין
אוֹתוֹ בְּסִיד; וְאַחֵר כְּךָ מְכַבְּסִין אוֹתוֹ, עַד שֶׁיְהִיָּה נָקִי;
וּמִרְתִּיחִים אוֹתוֹ בְּאֶהֱלָא [מִין צִמְחָה] וְכִיּוֹצָא בּוֹ, כְּדֶרֶךְ
שֶׁהַצִּבְעִין עוֹשִׂין כְּדִי שִׁיקְלֹט אֶת הָעֵין [הַצִּבְעִין]. וְאַחֵר כְּךָ
מְבִיאִין דָּם חֲלוֹזֵן, וְהוּא דָּג שְׂדוּמָה עֵינִי [מִדְּמָהוּ] לְעֵין
[צִבְעִין] הַיָּם, וְדָמוֹ שֶׁחֹר כְּדִיו, וְכִינָם הַמִּלָּח [יָם הַגְּדוֹל] הוּא
מִצּוֹי. וְנוֹתֵנִין אֶת הַדָּם לְיֹרֶה, וְנוֹתֵנִין עִמּוֹ סִמְמָנִין [מִינֵי
צִבְעִים] כְּמוֹ הַקְּמוֹנִיָּה וְכִיּוֹצָא בָּהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַצִּבְעִין עוֹשִׂין;
וּמִרְתִּיחִין אוֹתוֹ, וְנוֹתֵנִין בּוֹ הַצֶּמֶר, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כְּעֵין הָרָקִיעַ.
וְזוֹ הִיא צוּרַת תְּכַלֵּת שֶׁל צִיצִית.

ג. תְּכַלֵּת שֶׁל צִיצִית, צָרִיכָה צִבְעָה לְשִׁמָּה; וְאִם צִבְעָה
שְׁלֹא לְשִׁמָּה, פְּסוּלָה. וְהִיְרָה שֵׁשׁ בָּהּ הַצִּבְע - אִם צִבְעָה בָּהּ
מַעֲט צֶמֶר לְכִדְקוֹ אִם הוּא יִפֶּה אִם לֹא, נִפְסָלָה הִיְרָה כֹּלָה.
אֶלָּא בִּיצֵד יַעֲשֶׂה? לּוֹקֵחַ הַצִּבְע מִן הִיְרָה בְּכָלִי קֶטֶן, וּמֵנִיחַ
בּוֹ מַעֲט צֶמֶר שְׂבּוּדֵק בּוֹ; וְשׁוֹרֵף אֶת שְׂבּוּדֵק, שֶׁהִרִי נִצְבַּע
לְבִדִּיקָה. וְשׁוֹפֵף הַצִּבְע שֶׁבְּכָלִי שְׂבּוּדֵק בּוֹ, שֶׁהִרִי פָּגְמוֹ
וּפְסָלוֹ; וְצוֹבַע הַתְּכַלֵּת בְּשִׁאֵר הַצִּבְע, שְׁלֹא נִפְגַּם.

ד. הַתְּכַלֵּת אֵינָה נִלְקַחַת אֶלָּא מִן הַמִּמְחָה - חוּשְׁשִׁין, שְׁמָא
לֹא נִצְבָּעָה לְשִׁמָּה. וְאִף עַל פִּי שֶׁנִּלְקַחַת מִן הַמִּמְחָה, אִם
נִבְדָּקָה וְנוֹדַע שֶׁנִּצְבָּעָה בְּאֶחָד מִשְׁאֵר צִבְעוֹנִין הַמִּשְׁחִירִין
שְׁאִינָן עוֹמְדִין - פְּסוּלָה.

ה. בִּיצֵד בּוֹדֵקִין אוֹתָהּ עַד שִׁיְדַע אִם נִצְבָּעָה כְּהִלְכָתָהּ, אִם
לֹא? לּוֹקְחִין תֶּבֶן וְרִיר [נַחַל] שֶׁל שְׂבּוּל [מִין שְׂרָפָה], וְכִי
רָגְלִים שֶׁנִּתְחַמְצוּ [שֶׁעֲבָרוּ עֲלֶיהֶם] אַרְבָּעִים יוֹם; וְשׁוֹרִין
הַתְּכַלֵּת בְּכָלֵן, מַעַת לַעַת. אִם עֲמָדָה בְּעֵינָהּ [בַּצִּבְעָה] וְלֹא
כֶּהָ [כַּהֲתָה], כְּשֶׁרָה. וְאִם כֶּהָ - לּוֹקְחִין בָּצֵק שֶׁל שְׁעוֹרִין
שֶׁמַּעֲפָשִׁין [מִחֲמִיצִים] אוֹתוֹ לְמוֹרִיס [מִיֵּץ דָּגִים], וְנוֹתֵנִין אֶת
זֶה הַתְּכַלֵּת שֶׁנִּשְׁתַּמָּה בְּתוֹכּוֹ, וְאוֹפֶה הַבָּצֵק בְּתַנּוּר; וּמוֹצִיאִין
הַתְּכַלֵּת מִן הַפֶּתַח, וְרוֹאִין אוֹתָהּ: אִם כֶּהָ מִמֶּה שֶׁהִיְתָה,
פְּסוּלָה; וְאִם הוֹסִיף עֵינָהּ [הַתְּחֻזָּה צִבְעָה], וְהִשְׁתַּחֲרָה יוֹתֵר
מִמֶּה שֶׁהִיְתָה קִדְּם אֶפֶיָּה - כְּשֶׁרָה.

ו. חָצֵר [כְּפֹר אוּ מוֹשָׁב] שְׁמוֹכְרִין בָּהּ הַתְּכַלֵּת, וְהִיוּ מִחוֹזְקִין
בְּכִשְׁרוֹת - לּוֹקְחִין מִמֶּנָּה סֵתֵם, וְאֵין צָרִיךְ בְּדִיקָה, וְהָרִי הִיא
בְּחֻזְקָתָהּ, עַד שֶׁתִּחְשַׁד. הַמִּפְקִיד תְּכַלֵּת אֶצֶל הַגּוֹי - הָרִי זֶה

1 לעשות לכן של שאר מינים מצמר או מפשתים, עושה;
2 מפני שהצמר והפשתים פוטרין בין במינן בין שלא במינן.
3 ושאר מינין - במינן, פוטרין; שלא במינן, אין פוטרין.
4 ו. ומה הוא לעשות חוטי צמר בכסות של פשתן, או חוטי
5 פשתן בכסות של צמר, אף על פי שהוא לכן לבדו, בלא
6 תכלת? בדין הוא שיהא מתר, שהשעטנז מתר לענין ציצית,
7 שהרי התכלת צמר היא, ומטילין אותה לפשתן. ומפני מה
8 אין עושין כן? מפני שאפשר לעשות הלכן שלה ממינה,
9 וכל מקום שאמה מוצא עשה ולא תעשה, אם יכול אתה
10 לקיים את שניהם, הרי מוטב; ואם לאו, יבוא עשה וידחה
11 את לא תעשה. וכאן, אפשר לקיים את שניהם.

12 ז. כסות של פשתן - אין מטילין בה תכלת, אלא עושה הלכן
13 בלבד של חוטי פשתן; לא מפני שהציצית נדחית מפני
14 השעטנז, אלא גזירה זו מדברייהם [מדברנן], שמא יתפסה בה
15 בלילה שאינו זמן חיוב ציצית, ונמצא עובר על לא תעשה
16 בעת שאין שם מצות עשה - שחובת הציצית ביום, ולא
17 בלילה, שנאמר: "וראיכם אתו", בשעת ראייה. וסומא, חיב
18 בציצית - אף על פי שאינו רואה, אחרים רואין אותו.
19 ח. מתר לאדם ללבש ציצית בלילה, בין בחל בין בשבת,
20 ואף על פי שאינו זמנה, ובלבד שלא יברך; ומאימתי יברך
21 על הציצית בשחר? משיכיר בין תכלת שבה ללכן שבה.
22 וכיצד מברך עליה? 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם,
23 אשר קדשנו במצוותיו, וצונו להתעטף בציצית'. וכל זמן
24 שמתעטף בה ביום, מברך עליה קדם שיתעטף; ואינו מברך
25 על הציצית בשעת עשייתה, מפני שסוף המצוה הוא
26 שיתעטף בה.

27 ט. ומתר להכנס בציצית לבית הכסא ולבית המרחץ. נפסקו
28 לו חוטי לכן, או תכלת - זורקן באשפה, מפני שהיא מצוה
29 שאין בגופה קדשה. ואסור למכר טלית מציצת לגוי, עד
30 שיתיר ציציותיה; לא מפני שיש בגופה קדשה - אלא שמא
31 יתעטף בה, ויתלונה עמו ישראל, וידמה שהוא ישראל,
32 ויהרגנו. נשים ועבדים וקטנים, פטורין מן הציצית מן
33 התורה; ומדברי חכמים, שכל קטן שיודע להתעטף, חיב
34 בציצית, כדי לחנכו במצוות. ונשים ועבדים שרצו להתעטף
35 בציצית, מתעטפים בלא ברכה; וכן שאר מצוות עשה
36 שהנשים פטורות מהן - אם רצו לעשות אותה בלא ברכה,
37 אין ממחין בידן. טמטום ואנדורגניוס [ספקי זכר ספקי נקבה],
38 חביבין בכלן [בכל המצוות] מספק; לפיכך אין מברכין, אלא
39 עושין בלא ברכה.

40 י. היאך חיוב מצות הציצית? כל אדם שהוא חיב לעשות
41 מצוה זו - אם יתפסה בכסות הראויה לציצית - יטיל לה
42 ציצית, ואחר כך יתפסה בה; ואם נתפסה בה בלא ציצית, הרי
43 בטל מצות עשה. אבל הבגדים הראויים לציצית - כל זמן שלא
44 יתפסה בהן אדם, אלא מקפלין ומנחין - פטורין מן הציצית;
45 שאינה חובת הטלית, אלא חובת האיש שיש לו טלית.

46 יא. אף על פי שאין אדם מחיב לקנות טלית ולהתעטף
47 בה כדי שיעשה בה ציצית - אין ראוי לאדם חסיד לפטר
48 עצמו ממצוה זו; אלא לעולם ישתדל אדם להיות עטוף

49 בכסות המחייבת בציצית, כדי שיקים מצוה זו. ובשעת
50 התפלה, צריך להזהר ביותר; וגנאי גדול הוא לתלמיד
51 חכמים, שיתפלל והוא אינו עטוף בציצית.
52 יב. לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית, שהרי הכתוב
53 שקלה ותלה בה כל המצות כלן, שנאמר: "וראיכם אתו,
54 וזכרתם את כל מצות ה'".

ברוך רחמנא דסייענן

יום שלישי י"ב סיון ה'תש"ע

הלכות ברכות

55 מצות עשה אחת, והיא לברך את שם הקדוש ברוך הוא
56 אחר אכילה. ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

הלכות ברכות פרק א

60 א. מצות עשה מן התורה לברך אחר אכילת מזון, שנאמר:
61 "ואכלת ושבעת, וברכת את ה' אלהיך". ואינו חיב מן
62 התורה, אלא אם שבע, שנאמר: "ואכלת ושבעת, וברכת";
63 ומדברי סופרים [מדברנן], שאפלו אכל פזית, מברך אחריו.
64 ב. ומדברי סופרים, חיב אדם לברך על כל מאכל תחלה,
65 ואחר כך ינהה ממנו. וכן אם הריח ריח טוב, יברך ואחר
66 כך ינהה ממנו. ואפלו נתפון לאכל או לשותות כל שהוא,
67 מברך ואחר כך ינהה; וכל הנהנה מן העולם בלא ברכה,
68 מעל [כאילו גזל מהקדש]. וכן מדברי סופרים, לברך אחר
69 כל מה שיאכל וכל מה שישתה - והוא שישתה רביעית,
70 והוא שיאכל פזית. ומטעמת [סעימה לשם בדיקת הטעם] -
71 אינה צריכה ברכה, לא לפנייה ולא לאחריה, עד רביעית.
72 ג. וכשם שמברכין על ההנהה - כך מברכין על כל מצוה
73 ומצוה, ואחר כך יעשה אותה. וברכות רבות תקנו חכמים
74 דרך שבח והודיה, ודרך בקשה, כדי לזכר את הבורא תמיד,
75 אף על פי שלא נהנה ולא עשה מצוה.

76 ד. נמצאו כל הברכות כלן, שלשה מינין: ברכות ההנהה,
77 וברכות המצוה, וברכות היראה - שהן דרך שבח והודיה
78 ובקשה, כדי לזכר את הבורא תמיד וליראה ממנו.
79 ה. ונסח כל הברכות, עזרא ובית דינו תקנום. ואין ראוי
80 לשנותן, ולא להוסיף על אחת מהן, ולא לגרע ממנה; וכל
81 המשנה ממטבע [נוסח] שטבעו חכמים בברכות, אינו אלא
82 טועה. וכל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות [ה' אלוקינו
83 מלך העולם] - אינה ברכה, אלא אם כן היתה סמוכה
84 לחברתה.

85 ו. וכל הברכות כלן, נאמרין בכל לשון; והוא, שיאמר
86 פענן שתקנו חכמים. ואם שנה את המטבע, הואיל והזכיר
87 אפורה ומלכות וענין הברכה, אפלו בלשון חל, יצא.

88 ז. כל הברכות כלן, צריך שישמיע לאזנו מה שהוא אומר;
89 ואם לא השמיע לאזנו, יצא - בין שהוציא בשפתיו, בין
90 שברך בלבד.

91 ח. כל הברכות כלן, לא יפסיק בין הברכה ובין דבר
92 שמברכין עליו בברכים אחרים. ואם הפסיק, צריך לחזור

אחריו 'אמן'. התינוקות, מלמדין אותן הברכות פתקן; ואף על פי שהן מברכין לבטלה בשעת למידה, הרי זה מותר. ואין עונין אחריהן 'אמן'; והעונה אחריהן 'אמן', לא יצא ידי חובתו.

טז. כל העונה 'אמן' אחר ברכותיו, הרי זה מגנה; והעונה אחר ברכה שהיא סוף ברכות אחרונות, הרי זה משבח - כגון אחר 'בונה ירושלים' בברכת המזון, ואחר ברכה אחרונה של קריית שמע ערבית. וכן בסוף כל ברכה שהיא סוף ברכות אחרונות, עונה בה 'אמן' אחר עצמו.

יז. ולמה יענה 'אמן' בבונה ירושלים, והרי אחריה ברכת הטוב והמטיב? מפני שברכה זו בימי חכמי משנה תקנוה, וכאלי היא תוספת; אבל סוף עקר הברכות של מזון, היא 'בונה ירושלים'. ולמה לא יענה 'אמן' אחר 'אֵהָבָת עוֹלָם'? מפני שהיא סוף ברכות ראשונות. וכן כל פיוצא בה, מברכות שמברכין אותן תחלה לדבר, כגון ברכות שמברכין לפני קריאת המגלה, והדלקת נר חנוכה - לא יפסיק ב'אמן' בין הברכה ובין הדבר שברך עליה.

יח. ולמה לא יענה 'אמן' אחר ברכת הפרות וכיוצא בה? מפני שהיא ברכה אחת; ואין עונין 'אמן' אלא אחר ברכה אחרונה שקדמה אותה ברכה אחרת, או ברכות, כגון ברכות מלך [במוצאי שמיטה], וברכות כהן גדול [ביוהכ"פ], וכיוצא בהן - להודיע שכבר השלים כל ברכותיו, ולפיקף עונה 'אמן'. יט. כל האוכל דבר האסור, בין בזדון בין בשגגה - אינו מברך עליו לא בתחלה, ולא בסוף. כיצד? הרי שאכל טבל [שלא הופרש תרומות ומעשרות], ואפלו טבל דדבריהם [מדרבנן], או שאכל מעשר ראשון שלא נטלו כל תרומותיו, או מעשר שני והקדש שלא נפדו כהלכתן - אינו מברך; ואין צריך לומר, אם אכל נבלות וטרפות, או שתה יין נסוף, וכיוצא בהן.

כ. אבל אם אכל דמאי [נתבואת עם הארץ, שספק אם הופרשה], אף על פי שאינו ראוי אלא לעניים, או מעשר ראשון שנשלה תרומתו, אף על פי שלא נטל ממנו חשבון תרומה גדולה, והוא שהקדימו בשבילים [הקדים הלוי את הכהן ונטל חלקו כשעדיין התבואה בשבליה], או מעשר שני והקדש שנפדו, אף על פי שלא נתן את החמש [הדרוש בפדייתם] - הרי זה מברך תחלה וסוף; וכן כל פיוצא בהן.

הלכות ברכות פ"ק ב

א. סדר ברכת המזון, כך היא: ראשונה ברכת 'הזן', שניה ברכת 'הארץ', שלישית 'בונה ירושלים', רביעית 'הטוב והמטיב'. ברכה ראשונה, משה רבנו תקנה; שניה, תקנה יהושע; שלישית, תקנה דוד ושלמה בנו; וברכה רביעית, חכמי משנה תקנוה.

ב. הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית, ואכלו פתן - אין מברכין לפניו, ומברכים לאחר סעודתן שתי ברכות בלבד, כדי שלא יבטלו ממלאכת בעל הבית: ברכה ראשונה - בתקנה; שניה - פותח בברכת 'הארץ', וכולל 'בונה ירושלים' בברכת 'הארץ', וחותם בברכת 'הארץ'.

והברך שניה; ואם הפסיק בברכים שהן מענין דבר שמברכין עליו, אינו צריך לברך שניה. כיצד? כגון שברך על הפת, וקדם שיאכל אמר: 'הביאו מלח', 'הביאו תבשיל', 'תנו לפוני לאכל', 'תנו מאכל לבהמה', וכיוצא באלו - אינו צריך לברך; וכן כל פיוצא בזה.

ט. כל הברכות כפול, מותר לשמא לברך אותן, בין שהיה טמא טמאה שהוא יכול לעלות [ליטהר] ממנה בו ביום [בטבילה], בין טמאה שאינו יכול לעלות ממנה בו ביום. ואסור למברך לברך קשהוא ערם, עד שיכסה ערוותו. במה דברים אמורים? באיש; אבל אשה - יושבת ופניה [שלמטה] טוחות [דבוקות] בקרקע, ומברכת.

י. כל הברכות כפול, אף על פי שברך ויצא ידי חובתו, מותר לו לברך לאחרים שלא יצאו ידי חובתן, כדי להוציאן - חוץ מברכת ההנהיגה שאין בה מצוה, שאינו מברך לאחרים אלא אם כן נהנה עמהן. אבל ברכת ההנהיגה שיש בה מצוה - כגון אכילת מצה בלילי הפסח, וקדוש היום - הרי זה מברך לאחרים ואוכלין ושותין, אף על פי שאינו אוכל ושותה עמהן.

יא. כל השומע ברכה מן הברכות מתחלתה ועד סופה, ונתפנו לצאת בה ידי חובתו - יצא, ואף על פי שלא ענה 'אמן'; וכל העונה 'אמן' אחר המברך, הרי זה כמברך - והוא, שיהיה המברך חייב באותה ברכה. היה המברך חייב מדברי סופרים, ועונה חייב מן התורה - לא יצא ידי חובתו, עד שיענה 'אמן', או ישמע ממי שהוא חייב בה מן התורה כמותו.

יב. רבים שנתעזו [התכנסו] לאכל פת, או לשותות יין, וברך אחד מהן, וענו כפול 'אמן' - הרי אלו מותרין לאכל ולשתות; אבל אם לא נתפנו לאכל כאחד, אלא זה בא מעצמו וזה בא מעצמו - אף על פי שהן אוכלין מפקר אחד, כל אחד ואחד מברך לעצמו. במה דברים אמורים? בפת ויין בלבד; אבל שאר אכלים ומשקין, אינן צריכין הסבה [התכנסות לאכול יחד], אלא אם ברך אחד מהן, וענו כפול 'אמן' - הרי אלו אוכלין ושותין, אף על פי שלא נתפנו להסב כאחד.

יג. כל השומע אחד מישראל מברך ברכה מפל הברכות כפול - אף על פי שלא שמע הברכה כלה מתחלתה ועד סופה, ואף על פי שאינו חייב באותה ברכה - חייב לענות 'אמן'; ואם היה המברך גוי, או מין [אפיקורס], או כותי [שומרונים], או תינוק המתלמד, או שהיה גדול ושנה מטבע [נוסח] הברכה - אין עונין אחריה 'אמן'.

יד. כל העונה 'אמן' - לא יענה לא אמן חטופה [בהבלעת האל"ף], ולא אמן קטופה [בהבלעת הנו"ן], ולא אמן קצרה, ולא אמן ארבה, אלא בינונית; ולא יגביה קולו יותר מן המברך. וכל מי שלא שמע הברכה שהוא חייב בה, לא יענה 'אמן' בכלל העונים.

טו. כל המברך ברכה שאינה צריכה, הרי זה נושא שם שמים לשוא; והרי הוא כנשבע לשוא, ואסור לענות

אם ה'יה אלמון ששוא אלמנה, מברכין אותה ביום ראשון
בלבד; ואם ה'יה בחור ששוא אלמנה או אלמון ששוא
בתולה, מברכין אותה כל שבעת ימי המשטה.

י. ברכה זו שמוסיפין בבית חתנים, היא ברכה אחרונה
משבע ברכות של נשואין. במה דברים אמורים? בשהיו
האוכלין הם שעמדו בברכת נשואין, ושמעו הברכות; אבל
אם היו האוכלין אחרים שלא שמעו ברכת נשואין בשעת
נשואין, מברכין בשבילם אחר ברכת מזון שבע ברכות,
בדרך שמברכין בשעת נשואין – והוא שיהיו עשרה,
וחתנים מן המניין.

יא. אלו הן שבע ברכות: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך
העולם, שהכל ברא לכבודו'; 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך
העולם, יוצר האדם'; 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם,
אשר יצר את האדם בצלמו, בצלם דמות תבניתו, והתקין
לו ממנו בנים עדי עד; ברוך אתה ה', יוצר האדם'; 'שוש
תשיש ותגל עקרה, בקבוץ בניה לתוכה בשמחה; ברוך
אתה ה', משמח ציון בבניה'; 'שמח תשמח רעים אהובים,
כשמחך יצירך מקדם בגן עדן; ברוך אתה ה', משמח עמו
ובונה ירושלים'; 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר
ברא ששון ושמחה, חתן וכלה, גילה ורנה אהבה ואהבה
שלום ורעות. מהרה ה' אלהינו ישמע מערי יהודה ומחוצות
ירושלים, קול ששון קול שמחה, קול חתן וקול כלה, קול
מצהלות חפת חתנים ממשטה ונערים מנגינתם; ברוך אתה
ה', משמח חתן עם הכלה'.

יב. שכח ולא הזכיר בשבת או ביום טוב קדשת היום –
אם נזכר קדם שיתחיל בברכה רביעית – בשבת אומר:
'ברוך אשר נתן שבת מנוחה לעמו ישראל לאות ולברית
קדש, ברוך אתה ה' מקדש השבת'; ביום טוב אומר: 'ברוך
אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה, ברוך
אתה ה' מקדש ישראל והזמנים'. ומתחיל בברכה רביעית,
וגומר. ואם נזכר אחר שהתחיל בברכה רביעית – פוסק
וחוזר לראש, שהוא ברכת 'הזן'.

יג. בראשי חודשים, שכח ולא אמר 'עלה ויבוא' – אם
נזכר קדם שיתחיל בברכה רביעית – אומר: 'ברוך אשר נתן
ראשי חודשים לעמו ישראל לזכרון, ואינו חותם בה;
ומתחיל בברכה רביעית, וגומר. ואם נזכר אחר שהתחיל
ברכה רביעית – גומר אותה, ואינו חוזר. וכן בחלו של
מועד. ובחגגה ובפורים, שכח ולא הזכיר הענין בברכת
המזון – אינו חוזר.

יד. מי שאכל, ושכח ולא ברך – אם נזכר קדם שיתאכל
המאכל שבמעיו, חוזר ומברך. וכן אם נעלם ממנו, ולא ידע
אם ברך או לא ברך – חוזר ומברך; והוא, שלא נתאכל
המזון שבמעיו.

הלכות ברכות פרק ג

א. חמשה מינין הן – החטין, והשעורין, והפסמין (חיטים
מדבריות), ושבלת שועל (שעורה מדברית), והשפון.
הפסמין, ממין החטין; ושבלת שועל, והשפון, ממין

ואם היו עושין בסעודתן (עובדים תמורת מזון) בלבד, או
שהיה בעל הבית מסב עמהן – מברכין בתקנן ארבע ברכות,
בשאר כל אדם.

ג. ברכת 'הארץ' – צריך לומר הודיה בתחלתה ובסופה,
וחותם בה 'על הארץ ועל המזון'; וכל שלא אמר 'ארץ'
חמדה טובה ורחבה בברכת 'הארץ', לא יצא ידי חובתו.
וצריך להזכיר בה ברית ותורה, ולהקדים ברית לתורה;
שהברית הזאת שאומרים בברכת 'הארץ', היא ברית מילה
שנכתרה עליה שלש עשרה בריתות; והתורה בלה נכתרה
עליה שלש בריתות, שנאמר: "אלה דברי הברית מלכך
הברית", "אתם נצבים וגו' לעברך בברית ה'".

ד. ברכה שלישית – פותח בה 'רחם ה' אלהינו על ישראל
עמך ועל ירושלים עירך', או 'נחמנו ה' אלהינו בירושלים
עירך'; וחותם בה 'בונה ירושלים', או 'מנחם עמו בבנין
ירושלים' – ולפיכך נקראת ברכה זו 'נחמה'. וכל מי שלא
אמר מלכות בית דוד בברכה זו – לא יצא ידי חובתו, מפני
שהיא ענין הברכה; שאין נחמה גמורה, אלא בחזרת
מלכות בית דוד.

ה. בשבתות ובמים טובים, מתחיל בחממה ומסיים בנחמה,
ואומר קדשת היום באמצע. כיצד? מתחיל: 'נחמנו ה'
אלהינו בציון עירך', או 'רחם ה' אלהינו על ישראל עמך
ועל ירושלים עירך'; ומסיים: 'מנחם עמו בבנין ירושלים',
או 'בונה ירושלים'. ואומר באמצע בשבת: 'אלהינו ואלהי
אבותינו, רצה והחליצנו במצותיך ובמצות יום המנוח
השביעי הזה, ונשבת בו וננוח בו כמצות רצונך, ואל תהא
צרה ויגון ביום מנוחתנו'. ובמים טובים אומר 'עלה
ויבוא'; וכן בראשי חודשים ובחלו של מועד, מוסיף
באמצע ברכה שלישית 'עלה ויבוא'.

ו. בחגגה ובפורים, מוסיף באמצע ברכת 'הארץ' על
הנסים, בדרך שמוסיף בתפלה. ויום טוב או ראש חודש
שחל להיות בשבת, מזכיר 'רצה והחליצנו' תחלה, ואחר
כך 'עלה ויבוא'; וכן ראש חודש שחל להיות בשבת,
מזכיר 'על הנסים' בברכת 'הארץ', ורצה והחליצנו 'ועלה
ויבוא' בתחמה.

ז. ברכה רביעית, צריך להזכיר בה שלש מלכיות.
וכשמברך האורח אצל בעל הבית, מוסיף ברכה לבעל
הבית. כיצד מברכו? אומר: 'יהי רצון שלא תבוש בעל
הבית בעולם הזה, ולא תכלם לעולם הבא'; ויש לו רשות
להוסיף בברכת בעל הבית, ולהאריך בה.

ח. וכשמברכין בבית האבל, אומר בברכה רביעית: 'המלך
החי, הטוב והמטיב, אל אמת, דין אמת, שופט בצדק,
שליט בעולמו לעשות בו כרצונו, שאנחנו עמו ועבדיו,
ובכל אנו חביבין להודות לו ולברכו'; ומבקש רחמים על
האבל לנחמו כפי מה שירצה, וגומר 'הרחמן'.

ט. בבית חתנים, מברכין ברכת חתנים אחר ארבע ברכות
אלו, בכל סעודה וסעודה שאוכלים שם; ואין מברכין
ברכה זו לא עבדים, ולא קטנים. ועד כמה מברכין אותה?

אופין - הואיל ואין עליה צורת פת, מברך עליה בפתחלה 48
 'בורא מיני מזונות'; ואם קבע סעודתו עליה, מברך 49
 'המוציא'. וכן עשה שלשה ברכוש או בשמן או בחלב, או 50
 שערב בה מיני תבלין ואפאה, והיא הנקראת 'פת הבאה 51
 בכיסנין' [עשויה כיסים כיסים ונילושה בדבש וכיו"ב] - אף 52
 על פי שהוא פת, מברך עליה 'בורא מיני מזונות'; ואם 53
 קבע סעודתו עליה, מברך 'המוציא'. 54
 י. ארז שבשלו, או שעשה ממנו פת - בפתחלה מברך עליו 55
 'בורא מיני מזונות', ולבסוף 'בורא נפשות'; ובלבד שלא 56
 יהא מערב עם דבר אחר, אלא ארז לבדו. אכל פת דחן, או 57
 פת של שאר מיני קטניות - בפתחלה מברך 'שהכל', ולבסוף 58
 'בורא נפשות רבות'. 59
 יא. כל שמברכין עליו בפתחלה 'המוציא', מברכין לאחריו 60
 ברכת המזון כסדרה ארבע ברכות; וכל שמברכין עליו 61
 בפתחלה 'בורא מיני מזונות', מברכין לאחריו ברכה אחת 62
 מעין שלש - חוץ מן הארז. 63
 יב. במה דברים אמורים? שאכל מפזית ולמעלה; אכל 64
 האוכל פחות מפזית, בין מן הפת בין משאר אכליו, 65
 והשותה פחות מבריעית, בין מן היין בין משאר משקין - 66
 מברך בפתחלה ברכה הראויה לאותו המין, ולבסוף אינו 67
 מברך כלל. 68
 יג. וזו היא ברכה אחת שמעין שלש: 'ברוך אתה ה' 69
 אלהינו מלך העולם, על המהיה ועל הפלילה ועל ארץ 70
 חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת את אבותינו; רחם ה' 71
 אלהינו על ישראל עמו ועל ירושלים עירו ועל ציון משכן 72
 כבודך, והצלנו לתוכה ושמחנו בבנינה ונברכך עליה 73
 בקדשה ובטהרה; ברוך אתה ה', על הארץ ועל המהיה'. 74
 ובשבתות וימים טובים, אומר בברכה זו בכללה מעין 75
 קדשת היום, כדרך שמזכיר בברכת המזון. 76

יום רביעי י"ג סיון ה'תש"ע

הלכות ברכות פ"ד

א. כל המברך ברכת המזון או ברכה אחת מעין שלש, 77
 צריך לברך אותה במקום שאכל. אכל כשהוא מהלך - ישב 78
 במקום שפסק, ויברך; אכל כשהוא עומד - ישב במקומו, 79
 ויברך. שכח ברכת המזון, ונזכר קדם שיתאכל המזון במעיו 80
 - מברך במקום שנזכר; ואם היה מזיד, חוזר למקומו 81
 ומברך, ואם ברך במקום שנזכר, יצא ידי חובתו. וכן אם 82
 ברך כשהוא עומד, או כשהוא מהלך - יצא ידי חובתו; 83
 ולכתחלה, לא יברך ברכת המזון, ולא ברכה שמעין שלש, 84
 אלא כשהוא יושב, ובמקום שאכל. 85
 ב. מי שנסתפק לו אם ברך 'המוציא' או לא ברך - אינו 86
 חוזר ומברך, מפני שאינה מן התורה. שכח לברך 'המוציא' 87
 - אם נזכר עד שלא גמר סעודתו, חוזר ומברך; ואם לאחר 88
 שגמר, אינו חוזר ומברך. 89
 ג. היה אוכל בבית זה, ופסק סעודתו והלך לבית אחר, או 90
 שהיה אוכל וקרא לו חברו לדבר עמו, ויצא לו לפתח ביתו 91
 92
 93

השעורין. וחסות המינין האלו - כשהן שבלים, נקראים 1
 'תבואה' בכל מקום; ואחר שדשין וזורין אותן [ברוח 2
 לנקותן], נקראין 'דגן'; וכשטוחנין את אחד מהן ולשין את 3
 קמחו ואופין אותו, נקרא 'פת'. והפת הנעשה מאחד מהן, 4
 היא הנקראת 'פת' בכל מקום, בלא לונה [ללא שם נוסף]. 5
 ב. האוכל פת - חייב לברך לפניו: 'ברוך אתה ה' אלהינו 6
 מלך העולם, המוציא לחם מן הארץ'. אכל דגן שלוק 7
 [מבושל] כמות שהוא - מברך לפניו 'בורא פרי האדמה', 8
 ולאחריו 'בורא נפשות רבות'. אכל קמח - מברך לפניו 9
 'שהכל', ולאחריו 'בורא נפשות'. 10
 ג. קמח של אחד מחמשת המינין, שקלהו וערבו במים או 11
 בשאר משקין - אם היה עבה כדי שיהיה ראוי לאכילה, 12
 ולעטו - מברך עליו בפתחלה 'בורא מיני מזונות'; ואם היה 13
 רך כדי שיהיה ראוי לשתייה - מברך עליו בפתחלה 'שהכל', 14
 ולבסוף 'בורא נפשות'. 15
 ד. קמח של אחד מחמשת המינין שבשלו בקדרה, בין 16
 לבדו בין שערכו עם דברים אחרים - כגון לביבות [עוגות 17
 סולת] וכיוצא בהן, וכן הדגן שחלקו או כתשו ובשלו 18
 בקדרה - כגון הריפות וגרש כרמל [חיסים בצורות שונות] 19
 וכיוצא בהן, וכל זה הוא הנקרא 'מעשה קדרה', וכן כל 20
 תבשיל שערב בו אחד מחמשת המינין, בין קמח בין פת 21
 - בפתחלה, מברך עליו 'בורא מיני מזונות'. 22
 ה. במה דברים אמורים? כשהיה אותו המין חשוב אצלו, 23
 ולא היה טפלה; אכל אם היה אחד מחמשת המינין שערב 24
 טפלה - אינו מברך אלא על העקר, ופוסט את הטפלה. וזה 25
 כלל בברכות - כל שהוא עקר ועמו טפלה, מברך על העקר 26
 ופוסט את הטפלה, בין שהיתה הטפלה מערבת עם העקר, 27
 בין שלא היתה מערבת. 28
 ו. כיצד היא הטפלה המערבת? לפת [מין ירק] או כרוב 29
 שבשלו וערב בו קמח של אחד מחמשת המינין כדי לברקו 30
 [לעשותו סמיר] - אינו מברך עליו 'בורא מיני מזונות', 31
 שהלפת הוא העקר וקמח זה טפלה; שכל דבר שמערבין 32
 אותו כדי לדבק, או כדי לתן ריח, או כדי לצבץ התבשיל 33
 - הרי זה טפלה לו; אכל אם ערב כדי לתן טעם בתערבת, 34
 הרי הוא עקר. לפיכך, מיני דבש שמבשלין אותן ונותנין 35
 בהן חלב חשה כדי לדבק, ועושים מהן מיני מתיקה - אינו 36
 מברך עליו 'בורא מיני מזונות', מפני שהדבש הוא העקר. 37
 ז. כיצד היא הטפלה שאינה מערבת? הרי שצריך לאכל דג 38
 מליח, ואכל הפת עמו כדי שלא יזיק המליח גרונו ולשונו 39
 - מברך על המליח ופוסט את הפת, מפני שהפת טפלה לו; 40
 וכן כל פיוצא בזה. 41
 ח. הפת שפיתת אותה פתים [פידרה לפידורים], ובשלה 42
 בקדרה או לשה במרק - אם יש בפתייתין פזית, או שנזכר 43
 שהן פת ולא נשתנת צורתה - מברך עליה בפתחלה 44
 'המוציא'; ואם אין בהן פזית, או שעברה צורת הפת 45
 בבשול - מברך עליה בפתחלה 'בורא מיני מזונות'. 46
 ט. עשה שנגאפת בקרקע כמו שהערכיים שוכני המדברות 47

מחמת הסעודה [כגון פירות], שבאו בתוך הסעודה - טעונין
ברכה לפנייה, ואין טעונין ברכה לאחריה. ודברים הבאים
לאחר הסעודה, בין מחמת הסעודה בין שלא מחמת
הסעודה - טעונין ברכה לפנייה ולאחריה.

יב. בשבתות וימים טובים, ובסעודת הקזות היום, ובצאת
שיצא מן המרחץ, וכיצא בנה, שאדם קובע סעודתו על
היין - אם ברוך על היין שלפני המזון, פטר את היין
ששותה לאחר המזון קדם שיברך ברכת המזון; אבל בשאר
הימים, צריך לחזור ולברך בתחלה על היין שלאחר המזון.
בא להן יין בתוך המזון, כל אחד ואחד מברך לעצמו, שאין
בית הבליעה פנוי, שיענו הכל אחר אחד 'אמן'; ואינו פוטר
את היין שלאחר המזון.

הלכות ברכות פרק ה

א. נשים ועבדים, חביבין בברכת המזון; וספק יש בדרך אם
הן חביבין מן התורה, לפי שאין קבוע לה זמן, או אינן חביבין
מן התורה. לפיכך, אין מוציאין את הגדולים ידי חובתן.
אבל הקטנים, חביבין בברכת המזון מדברי סופרים, כדי
לחנכן במצוות.

ב. שלשה שאכלו פת כאחד, חביבין לברך ברכת המזון קדם
ברכת המזון. ואי זו היא ברכת המזון? אם היו האוכלין
משלשה עד עשרה, מברך האחד מהן, ואומר: 'נברך
שאכלנו משלו'; והכל עונין: 'ברוך שאכלנו משלו ובטובו
חיינו', והוא חוזר ומברך: 'ברוך שאכלנו משלו ובטובו
חיינו'.

ג. ואחר כך מתחיל ואומר: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך
העולם, הוה', עד שגומר ארבע הברכות; והן עונין 'אמן'.
אחר כל ברכה וברכה.

ד. היו האוכלין מצושה ולמעלה, מזמנין בשם. כיצד?
המברך אומר: 'נברך לאלהינו שאכלנו משלו', והן עונין:
'ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו', והוא חוזר
ואומר: 'ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו',
ומתחיל ברכת המזון.

ה. הסועד בבית חתנים - משיתחילו להתעסק בצרכי
סעודת נשואין ולהכניח, ועד שלשים יום אחר הנשואין -
מברך: 'נברך שהשמחה במעונו שאכלנו משלו', והן עונין:
'ברוך שהשמחה במעונו שאכלנו משלו ובטובו חיינו',
והוא חוזר ואומר: 'ברוך שהשמחה במעונו שאכלנו משלו
ובטובו חיינו'. ואם היו עשרה - מברך: 'נברך לאלהינו
שהשמחה במעונו שאכלנו משלו', והם עונין: 'ברוך
אלהינו שהשמחה במעונו שאכלנו משלו ובטובו חיינו',
והוא חוזר ואומר: 'ברוך אלהינו שהשמחה במעונו
שאכלנו משלו ובטובו חיינו'. וכן סעודה שעושין אותה
אחר הנשואין מחמת הנשואין עד שנים עשר חדש, מברך
'שהשמחה במעונו'.

ו. הכל חביבין בברכת המזון, כדרך שחביבין בברכת המזון
- אפלו כהנים שאכלו קדשי קדשים בעצרה. וכן כהנים

1 וחזר - הואיל וישנה מקומו, צריך לברך למפרע על מה
2 שאכל, וחוזר ומברך בתחלה 'המוציא', ואחר כך גומר
3 סעודתו.

ד. חברים שהיו יושבין לאכל, ויצאו לקראת חתן או
5 לקראת פלה - אם הניחו שם זקן או חולה - חוזרין למקומן
6 וגומרין סעודתן, ואינן צריכין לברך שניה. ואם לא הניחו
7 שם אדם - פשהו יוצאין, צריכין ברכה למפרע; ויבשהו
8 חוזרין, צריכין ברכה לכתחלה.

ה. וכן אם היו מסבין לשתייה, או לאכילת פרות; שכל
10 המשנה מקומו, הרי פסק אכילתו, ולפיכך מברך למפרע
11 על מה שאכל, וחוזר ומברך שניה לכתחלה על מה שהוא
12 צריך לאכל. והמשנה מקומו מפנה לפנה בבית אחד, אינו
13 צריך לחזור ולברך. אבל במזרחיה של [עין] תאנה ובה לאכל
14 במערבה, צריך לחזור ולברך.

ו. ברוך על הפת, פטר את הפרפרת [מריחה ותוספת]
16 שאוכלין בהן הפת, ממיני התבשיל ופרות, וכיצא בהן;
17 אבל אם ברוך על הפרפרת, לא פטר את הפת. ברוך על
18 מעשה קדרה [מיני דגן שנתבשלו בקדירה], פטר את
19 התבשיל [שלא ממיני דגן]; ברוך על התבשיל, לא פטר את
20 מעשה קדרה.

ז. גמר בלבו מלאכל או מלשתות, ואחר כך נמלך לאכל
22 או לשתות - אף על פי שלא שנה מקומו, חוזר ומברך;
23 ואם לא גמר בלבו, אלא דעתו לחזור לשתות או לאכל -
24 אפלו פסק כל היום בלו, אינו צריך לברך שנית.

ח. היו שותין, ואמרו: 'בואו ונברך ברכת המזון', או 'בואו
26 ונקדש קדוש היום' - נאסר להם לשתות, עד שיברכו או
27 יקדשו; ואם רצו לחזור ולשתות קדם שיברכו או יקדשו,
28 אף על פי שאינם רשאים - צריכים לחזור ולברך 'בואו פרי
29 הגפן', ואחר כך ישתו. אבל אם אמרו: 'בואו ונבדיל', אינן
30 צריכין לחזור ולברך.

ט. היו מסבין לשתות יין, ובהן מיין אחר, כגון שהיו
32 שותין אדם והביאו שחר, או ישן והביאו חדש - אינן
33 צריכין לברך ברכת היין פעם שניה; אבל מברכין: 'ברוך
34 אתה ה' אלהינו מלך העולם, הטוב והמטיב'.

י. אין מברכין על אכל מפל האכלין, ולא על משקה מפל
36 המשקין, עד שיבוא לפניו; ואם ברוך ואחר כך הביאו
37 לפניו, צריך לחזור ולברך. נוטל אכל וברך עליו, ונפל מידו
38 ונשרף או שטפו נהר - נוטל אחר וחוזר ומברך עליו, אף
39 על פי שהוא מאותו המין; וצריך לומר 'ברוך שם כבוד
40 מלכותו לעולם ועד' על ברכה ראשונה, כדי שלא להוציא
41 שם שמים לבטלה. עומד אדם על אמת [תעלת] המים,
42 ומברך ושותה, אף על פי שהמים שהיו לפניו בשעת
43 הברכה, אינן המים ששתה - מפני שלכך נתפנו מתחלה.

יא. דברים הבאים בתוך הסעודה, והן מחמת הסעודה
45 [כגון בשר ודגים] - אינן צריכין ברכה לא לפנייה ולא
46 לאחריה; אלא ברכת 'המוציא' שבתחלה, וברכת המזון
47 שבסוף, פוטרין הכל, שהכל טפלה לסעודה. ודברים שאינן

יד. שלשה שאכלו כאחד, וקדם אחד מהן וברך לעצמו - 48
 מומנין עליו, ויצאו השנים ידי חובת זמון; והוא לא יצא 49
 בזמון זה, שאין זמון למפרע [אחר ברהמ"ז]. 50
 טו. שנים שאכלו, כל אחד ואחד מברך לעצמו; ואם היה 51
 אחד יודע ואחד אינו יודע, זה שידע מברך בקול רם, 52
 והשני עונה 'אמן' אחר כל ברכה וברכה, ויוצא ידי חובתו. 53
 וכן מברך לאביו, ועבד מברך לרבו, ואשה מברכת לבעלה, 54
 ויוצאין ידי חובתן; אבל אמרו חכמים: 'תבוא מארה למי 55
 שאשתו ובניו מברכין לו'. 56
 טז. במה דברים אמורים שיצאו ידי חובתן? בזמן שאכלו 57
 ולא שבעו, שהן חייבין לברך מדברי סופרים, ולפיכך 58
 מוציאין אותן קטן או עבד או אשה מידי חובתן. אבל אם 59
 אכל ושבע, שנתחייב בברכת המזון מן התורה - אין אשה 60
 או קטן או עבד מוציאין אותו מידי חובתו; שכל החיב 61
 בדרך מן התורה - אין מוציאין אותו מידי חובתו, אלא 62
 החיב באותו הדבר מן התורה כמותו. 63
 יז. הנכנס אצל אחרים, ומצאן מברכין ברפת הזמון - 64
 אם מצא המברך אומר 'נברך', הוא עונה 'ברוך ומברך'; 65
 ואם מצא האוכלים עונין 'ברוך שאכלנו', הוא עונה 66
 אחריהן 'אמן'. 67

הלכות ברכות פרק ו

א. כל האוכל הפת שמברכין עליה 'המוציא' - צריך נטילת 68
 ידים תחלה בסוף, ואף על פי שהיא פת חליץ; ואף על פי 69
 שאין ידיו מלכלכות, ואינו יודע להן טמאה - לא יאכל, 70
 עד שיטל שתי ידיו. וכן כל דבר שטבולו במשקין - צריך 71
 נטילת ידים תחלה. 72
 ב. כל הנוטל ידיו - בין לאכילה, בין לקרית שמע, בין 73
 לתפלה - מברך בתחלה 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו על 74
 נטילת ידים'; שזו מצות חכמים היא, שנוצטוונו בתורה 75
 לשמע מהן, שנאמר: "על פי התורה אשר יורוך". ומים 76
 אחרונים - אין מברכין עליהן, שאין אלא מפני הסכנה; 77
 ולפיכך חייב אדם להזהר בהן ביותר. 78
 ג. נטילת ידים בין תבשיל לתבשיל, רשות - רצה נוטל, 79
 רצה אינו נוטל. ופרות של חליץ - אינן צריכין נטילת ידים, 80
 לא בתחלה ולא בסוף; וכל הנוטל ידיו לפרות, הרי זה 81
 מגסי הרוח [גאוותנים]. כל [מדד] את המלח, (כל שהמלח 82
 בו) צריך נטילת ידים באחרונה - שפא יש בו מלח סדומית 83
 או מלח שטבעו כטבע מלח סדומית, ויעביר ידיו על עניו 84
 ויסמא; מפני זה חייבין לטל ידים בסוף כל סעודה, מפני 85
 המלח. ובמחנה, פטורין מנטילת ידים בתחלה, מפני שהן 86
 טורדין במלחמה; וחייבין באחרונה, מפני הסכנה. 87
 ד. עד היכן היא נטילת ידים? עד הפרק [חיבור כף היד 88
 והזרוע]; וכמה שעור המים? רביעית לכל שתי הידים. וכל 89
 שחוצץ בטבילה, חוצץ בנטילת ידים; וכל [סוג מים] העולה 90
 [המשלים] למידת המקנה [מ' טאה], עולה לשעור רביעית. 91
 ה. כל הצריך נטילת ידים - אם הטביל ידיו במי מקוה, 92
 93

וישראלים שאכלו כאחד, ואכלו הכהנים תרומה וישראל 1
 חליץ - חייבין בזמון. נשים ועבדים וקטנים, חייבין בזמון 2
 כחייבין בברכת המזון. 3
 ז. נשים ועבדים וקטנים - אין מומנין עליהן [אין מצרפים 4
 לזימון], אבל מומנין לעצמן. ולא תהא תבונה של נשים 5
 ועבדים וקטנים, מפני הפריצות - אלא נשים לעצמן, או 6
 עבדים לעצמן, או קטנים לעצמן; ובלבד שלא יזמנו בשם. 7
 אנדרוגינוס [שיש בו סימני נקבות וזכרות] מומן למינו, ואינו 8
 מומן לא לנשים ולא לאנשים, מפני שהוא ספק. והטמטום 9
 [שארין בו לא סימני נקבות ולא זכרות] אינו מומן כלל. קטן 10
 היודע [מבין] למי מברכין - מומנין עליו, ואף על פי שהוא 11
 כבן שבע או כבן שמונה; ומצטרף בין למנין שלשה בין 12
 למנין עשרה לזמן עליו. והנכרי, אין מומנין עליו. 13
 ח. אין מומנין אלא על מי שאכל מבוית פת ומעלה. שבעה 14
 שאכלו פת, ושלשה אכלו עמהן ירק או ציר [מין מאכלים 15
 מבושלים] וכיוצא בזה - מצטרפין לזמן בשם; והוא, שיהא 16
 המברך מאוכלי הפת. אבל ששה שאכלו פת, וארבעה ירק 17
 - אין מצטרפין, עד שיהא אוכלי הפת רב הנפר. במה 18
 דברים אמורים? בעשרה; אבל בשלשה - צריך שיאכל כל 19
 אחד מהן כזית פת, ואחר כך מומנין. 20
 ט. שנים שאכלו ונגמרו מלאכל, וכא שלישי ואכל - אם 21
 יכולין לאכל עמו כל שהוא אפלו משאר אכלין, מצטרף 22
 עמהן. וחקם גדול שבמסבין - הוא שמברך לכלן, אף על 23
 פי שלא בא אלא באחרונה. 24
 י. שלשה שאכלו כאחד, אינן רשאים לחלק [לברך כל אחד 25
 בנפרד]; וכן ארבעה, וכן חמשה. ששה, יש [מותר] להן 26
 לחלק [לשתי קבוצות], עד עשרה; עשרה אינן רשאים לחלק, 27
 עד שיהיו עשרים; שכל זמן שיחלקו ותהיה ברפת הזמון 28
 לכל חלק וחלק בזמון הפל. יש להם לחלק. 29
 יא. שלשה בני אדם שבאו משלש חבורות של שלשה 30
 שלשה, אינן רשאים לחלק [ומזמנים אף שלא אכלו יחד]; 31
 ואם כבר זמן כל אחד ואחד מהן בתבירה שלו, רשאים 32
 לחלק, ואינן חייבין בזמון, שפבר זמנו עליהן. שלשה 33
 שישבו לאכל - אף על פי שכל אחד ואחד אוכל משלו, 34
 אינן רשאים לחלק. 35
 יב. שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד - בזמן שמקצתן 36
 רואין אלו את אלו, מצטרפין לזמון אחד; ואם לאו, אלו 37
 מומנין לעצמן ואלו מומנין לעצמן. ואם יש שמש אחד 38
 בגניהם, שהוא הולך ומשמש מחבורה זו לחבורה זו - 39
 מצטרפין לזמון אחד, אף על פי שאין מקצת אלו רואין 40
 מקצת אלו; והוא, שישמעו שתייהן כל דברי המברך בבאור 41
 [בבהירות]. 42
 יג. שלשה שאכלו, ויצא אחד מהן לשוק - קוראין לו, כדי 43
 שיכון לשמע מה שהן אומרים, ומומנין עליו והוא בשוק, 44
 ויצא ידי חובתו; ולכשיחזור למקומו, יברך ברפת המזון 45
 לעצמו. אבל עשרה שאכלו, ויצא אחד מהן - אין מומנין 46
 עליו, עד שיחזור וישב במקומו עמהן. 47

אין שם אחר - מניח הפלי בין ברפיו, וצק על ידיו, או יטה
החבית על ידיו, ויטל; או נוטל ידו אחת וצק בזו על זו,
והחזיר וצק בראשונה על השנייה. והקוף, נוטל לידים.
יד. השקת [אבן חלולה] שדולה האדם [מים] בידו או
בגלגל ונותן לתוכה, והמים נמשכין ממנה באמה והולכין
ומשכין הנקרות או בהקמה, והנחית ידיו בשקת, ועברו
המים ושטפו על ידיו - לא עלתה לו נטילה, שהרי אין כאן
נותן על ידיו; ואם היו ידיו קרובות לשפיכת הדלי, עד
שנמצאו המים שטפו על ידיו מכל נתינת האדם - עלתה
לו נטילה.
טו. מים שנסתפק לו אם נעשה מהן מלאכה או לא נעשה,
אם יש בהן פשעור או שאין בהן, אם הן טהורין או טמאין,
ספק נוטל ידיו ספק לא נוטל ידיו - ספקו טהור; שכל ספק
שכשטהרת ידים, טהור.
טז. מים ראשונים - צריך שיגביה ידיו למעלה, שלא יצאו
מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים; ואחרונים - צריך
שישפיל ידיו למטה, כדי שיצא כל כח המלח שעל ידיו.
מים ראשונים, נוטלים בין על גבי כלי בין על גבי קרקע;
ואחרונים, אינן נוטלין על גבי קרקע. מים ראשונים, בין
בחמי האור [שהוחמו באש] בין בצונן. אחרונים, אין נוטלין
בחמין - והוא, שהיו חמים שהיד סולדת בהן, מפני שאין
מצבירין את הנהמא, שאינו יכול לפשפש בהן; אבל אם
היו פושרין, נוטלין מהן באחרונה.
יז. נוטל אדם ידיו שחרית, ומתנה [מכיוון] עליהן כל היום,
ואינו צריך לטל ידיו לכל אכילה ואכילה; והוא, שלא
הסיח דעתו מהן; אבל אם הסיח דעתו מהן, צריך לטל ידיו
בכל עת שצריך נטילה.
יח. לט אדם את ידיו במפה, ואוכל בהן פת או דבר
שטבולו במשקה, אף על פי שלא נוטל ידיו. המאכיל
לאחרים, אינו צריך נטילת ידים; והאכיל, צריך נטילת
ידים, אף על פי שאינו נוגע במאכל, אלא אחר הוא
המאכילו. והוא הדין לאוכל במגרפה [כעין מזלג], שצריך
נטילת ידים.
יט. אסור להאכיל מי שלא נוטל ידיו, אף על פי שהוא נותן
לתוך פיו. ואסור לזלזל בנטילת ידים; וצוויים הרבה צוה
חכמים על נטילת ידים, והזהירו על הדבר. אפלו אין לו
מים אלא כדי לשתות, נוטל ידיו במקצתן, ואחר כך אוכל,
ושותה מקצתן.
כ. צריך אדם לנגב את ידיו, ואחר כך יאכל; וכל האוכל
בלא נגוב ידים, כאוכל לחם טמא. וכל הנוטל ידיו
באחרונה, מנגב ואחר כך מקבר. וחכף לנטילת ידים, ברפת
המזון - לא יפסיק ביניהם בדבר אחר; אפלו לשתות מים
אחר שנטל ידיו באחרונה, אסור עד שיברך ברפת המזון.

יום חמישי י"ד סיון ה'תש"ע

הלכות ברכות פרק ז

א. מנהגות רבות נהגו חכמי ישראל בסעודה, וכלן דרין

אינו צריך דבר אחר; ואם הטבילין במים שאין בהן שיעור
מקנה, או במים שאובין שבקרקע, לא עשה כלום, שאין
המים השאובין מטהרין את הידים אלא בנטילה.
ו. כל הנוטל ידיו, צריך להזהר בארבעה דברים: במים
עצמן, שלא יהיו פסולין לנטילת ידים; ובשעור, שהיה
בהן רביעית לכל שתי הידים; ובפלי, שהיו המים שנוטלין
בהן בכלי; ובנוטל, שהיו המים באין מכח נותן.
ז. ארבעה דברים פסולין את המים - שנוי מראה, וגלוי,
ועשית מלאכה בהן, והפסד שמונע את ההקמה מלשתות
מהן. כיצד? מים שנשתנו מראיהן - בין בכלים בין
בקרקעות, בין מחמת דבר שנפל לתוכם בין מחמת מקומן
- הרי אלו פסולין. וכן אם נתגלו גלוי האוסר אותן מן
השתיה, נפסלו לנטילת ידים [שמא נחש נתן בהם ארסון].
ח. כל מים שנעשה בהן מלאכה - נעשו שופכין, ופסולין
לנטילת ידים. כיצד? מים שאובין שהדיח בהן פלים, או
ששרה בהן פתו, וכיוצא בזה, בין בכלים בין בקרקעות -
פסולין לנטילת ידים. הדיח בהן פלים מודחין או חדשים,
לא פסלן. מים שהנחתום מטביל בהן את הפעכין [עוגות
יבשות], פסולין; ושהוא חופן [נוטל בכפו] מהן בשעת
לישה, כשרין - שהמים שבחפניו, הן שנעשו בהן מלאכה,
אבל המים שחופן מהם, הרי הן בכשרותן.
ט. וכל מים שנפסלו משתיית הפלב - כגון שהיו מרים או
מלוהטין או עכורין או ריחן רע, עד שלא ישתה אותן הפלב
- בכלים, פסולין לנטילת ידים; ובקרקעות, כשרין להטביל
בהן. חמי טבירה - במקומן, מטבילין בהן את הידים; אבל
אם נוטל מהן בכלי, או שהפליג מהן אמה [משך מהו תעלה]
למקום אחר - אין נוטלין מהן לא ראשונים ולא אחרונים,
מפני שאינן ראויין לשתית ההקמה.
י. יש לנוטל [לכתחילה] לתן על ידיו מעט מעט, עד שיתן
פשעור; ואם נתן הרביעית בלה בשטיפה אחת, כשר.
נוטלין ארבעה [או] חמשה [בני אדם] זה בצד זה, או יד זה
על גבי יד זה, בשטיפה אחת - ובלבד שיפפו ידיהן [לא
ידחקו ידיהם זו לזו], כדי שיכבדו ביניהן המים, ויהיה באותה
השטיפה כדי רביעית לכל אחד ואחד.
יא. אין נותנין לידים לא בדרךנות הפלים [שנשברו], ולא
בשולי [תחתית] המחתך [כלי חרט גדול], ולא בחרסים [שברו
חרט], ולא במגופת [מכסה] החבית. ואם חתך [הרחיב]
המגופה לנטילה, נותנין ממנה לידים; וכן החמת [נוד]
שתקנה, נותנין בה לידים. אבל שק וקפה - אף על פי שתקנו,
אין נותנין מהן לידים. ולא יתן לחברו בחפניו, שאין חפניו
כלי. וכלים שנשברו שבירה המטהרת אותן מיד טמאה -
אין נותנין בהם לידים, מפני שהן שברי פלים.
יב. בכל הפלים נוטלין לידים, אפלו כלי גללים וכלי אדמה
- והוא, שהיו שולמים. כלי שאינו מחזיק רביעית, או שאין
בו רביעית - אין נותנין ממנו לידים.
יג. הכל כשרין לתן לידים, אפלו חרש שטה וקטן. אם

בבתי חתנים; וזורקין לפניהם קליות ואגוזים בימות החמה, 49
אבל לא בימות הגשמים, מפני שנמאסין. ואין נוטלין ידיהם 50
בזין, בין חי בין מזוג. וכן אין מפסידין שאר אכלין 51
ומשקין, דרך בזוי ובעיטה [ולזל]. 52

י. אסור לאורחין לטל כלום ממה שלפניהם, ולתן ביד בנו 53
או בתו של בעל הבית - שמא יתביש בעל הסעודה, שיהי 54
אין לו אלא מה שהביא לפניו, ונמצאו הקטנים נוטלין 55
אותו והולכין. לא ישלח אדם לחברו חבית זין, ושמן צף 56
על פניה - שמא ישלח לו אדם חבית שפלה שמן, וידמה 57
שהיא זין, ושמן הוא שעל פניה בלבד, ויזמן אורחים, 58
ויתביש. וכן כל כיוצא בדרך אלו, המביאין לידי בושה 59
לבעל הסעודה - אסורין. 60

יא. גמרו מלאכל - מסלקין את השלחן ומכבדין 61
[מסאטאים] את המקום שאכלו בו, ואחר כך נוטלין את 62
ידיהן; שמא ישאר שם פרווין שיש בהן בזה, שאסור 63
להלך עליהן ולרחץ עליהן; אבל פרווין שאין בהן בזה, 64
מתיר לאבדן ביד. 65

יב. הביאו להם מים לנטילה - כל שמברך ברפת המזון, 66
הוא נוטל ידיו תחלה, כדי שלא ישב הגדול וידי מזהמות, 67
עד שיטל אחר. ושארו הסועדין, נוטלין ידן בסוף זה אחר 68
זה; ואין מכבדין בדרך זה [טול לפני], שאין מכבדין 69
בידים מזהמות, ולא בדרכים, ולא בגשרים [לומר לגדול 70
"לך לפני"] - אלא בפתח הראוי למזונה, ובשעת פניסה. 71
יג. גמרו לטל את ידיהן, ונגבו ידיהן, וברכו ברפת המזון, 72
והביאו את המגמר [בשמים] - הגדול שמברך ברפת המזון, 73
הוא מברך על המגמר, וכלן עונין 'אמן'. 74

יד. אם היה שם זין (של כוס ברכה ובשמים) - מביאין 75
כוס מחזיק רביעית, או יתר על רביעית, ומביאין מין 76
בשמים; או חזו את הזין בימינו, ואת הבשמים בשמאלו, 77
ומברך ברפת המזון; ואחר כך מברך על הזין, ואחר כך 78
מברך על הבשמים. אם היה הבשמים שמן ערב וכיוצא בו, 79
טחו בראש השמש [מגב ריח הבשמים על ראש שמשו]; ואם 80
היה השמש תלמיד חכמים, טחו [מגב] בכתל, כדי שלא 81
יצא מבשם לשוק. 82

טו. אף על פי שאין ברפת המזון טעונה זין, אם ברח על 83
הזין פמנהג שאמרנו, צריך שידח כוס של ברכה מבפנים, 84
וישטף אותו מבחוץ; וימלאנו זין חי, ויבין שהגיע לברפת 85
'האריך', נותן לתוכו מעט מים, כדי שיהא ערב לשתיה. 86
ואין משיחין על כוס של ברפת המזון, אלא הכל שותקין, 87
עד שתכלה ברפת המזון והזין, וישתו. 88

הלכות ברכות פ"ק ח

א. כל פרות האילן - מברכין עליהן בתחלה 'בורא פרי 90
העץ', ובסוף 'בורא נפשות רבות'; חוץ מחמשת המינין 91
הנחובין בתורה, והן ענבים ורמונים ותאנים וזיתים 92
ותמרים - שהוא מברך עליהן בסוף ברכה אחת מעין שלש. 93
וכל פרות הארץ והירקות - מברכין עליהן בתחלה 'בורא 94
פרי האדמה', ולבסוף 'בורא נפשות רבות'. ודברים שאין 95

ארץ; ואלו הן: כשנכנסין לסעודה, גדול שבכלן נוטל ידיו 1
תחלה, ואחר כך נכנסין, ויושבין מסבין. וגדול מסב בראש, 2
ושני לו למטה ממנו; היו שלש מכות, גדול מסב בראש, 3
ושני לו למעלה ממנו, ושלישי לו למטה ממנו. 4

ב. בעל הבית מברך 'המוציא', ומשלים [מסיים] הברכה 5
ואחר כך בוצע; והאורח מברך ברפת המזון, כדי שיברך 6
לבעל הבית. ואם היו כלן בעלי הבית - גדול שבכלן בוצע, 7
והוא מברך ברפת המזון. 8

ג. אין הבוצע רשאי לבצע, עד שביאו מלח ולפתן [כל דבר 9
הנאכל עם הפת] לפני כל אחד ואחד, אלא אם כן נתפנונו 10
לאכל פת חרבה [כמות שהיא]. ואינו בוצע לא פרוסה קטנה, 11
מפני שהוא נראה כצור עין, ולא פרוסה יותר מכפיצה, מפני 12
שנראה כרעבתן; ובשבת יש לו לבצע פרוסה גדולה. ואינו 13
בוצע, אלא ממקום שבשל [נאפה] יפה יפה. 14

ד. מצוה מן המבחר, לבצע מכפר שלמה; אם היה שם 15
שלמה של שעורים ופרוסה של חטים, מניח פרוסה בתוך 16
שלמה, ובוצע משתיהן, כדי שיבצע מחטים ומשלמה. 17
בשבת ובמים טובים, חייב לבצע על שתי פירות; נוטל 18
שתיהן בידו, ובוצע אחת מהן. 19

ה. הבוצע נותן פרוסה לפני כל אחד ואחד, והאחד נוטל 20
בידו; ואינו נותן ביד האוכל, אלא אם כן היה אבל. 21
והבוצע, הוא פושט ידיו תחלה ואוכל; ואין המסבין רשאים 22
לטעם, עד שיטעם המברך; ואין הבוצע רשאי לטעם, עד 23
שיכלה 'אמן' מפי רב המסבין. ואם רצה הבוצע לחלק 24
כבוד לרבו, או למי שהוא גדול ממנו בחכמה, ויניחנו 25
לפשט ידו קדם לו - הרשות בידו. 26

ו. שנים, ממתנין זה לזה בקערה [אם אחד הפסיק לצורך 27
שתיה וכיו"ב]; שלשה, אין ממתנין. גמרו [הפסיקו] מהן 28
שנים, השלישי מפסיק עמהן; גמר אחד מהן, השנים אין 29
מפסיקין לו, אלא אוכלין והולכין, עד שגומרין. אין משיחין 30
בסעודה, כדי שלא יבוא לידי סכנה. ומפני זה, אם בא להן 31
זין בתוך המזון - כל אחד ואחד מברך לעצמו, שאם ברח 32
אחד ויענה העונה 'אמן' בשעת הבליעה, יבוא לידי סכנה. 33
ואין מסתלקין בפני האוכל, ולא במנתו, שלא לביישו. 34

ז. השמש העומד לפני המסבין, אינו אוכל עמהן; ודרך 35
רחמנות היא לתן לתוך פיו מכל תבשיל ותבשיל, כדי לישוב 36
דעתו. ואם נתנו לו זין, מברך על כל כוס וכוס שנותנין לו, 37
מפני שאין שתייתו תלויה בראונו, אלא ברצונו. 38

ח. יצא אחד מן המסבין להשתין מים, נוטל ידו אחת [וז 39
שנגעה] ונכנס; דבר עם חברו והפליג [שהח], נוטל שתי ידיו 40
ונכנס. ואם היו מסבין לשתיה, נכנס ויושב במקומו ונוטל 41
ידיו, ואחר כך מחזיר פניו לאורחין; ולמה נוטל במקומו? 42
שמא ידמו שלא נוטל ידיו, מפני שאין שם אכילה. 43

ט. אין מניחין בשר חי [שאינו מבושל] על הפת, ואין 44
מעבירין כוס מלא [משקין] על הפת, ואין סומכין את 45
הקערה בפת. ואין זורקין את הפת, ולא את החתיכות; ולא 46
את האכלין שאין להן קלפין, כגון תותים ותאנים וענבים, 47
מפני שהן נמאסין. ומתיר להמשיך [להזרים] זין בצנורות 48

שהתבשל[ו], והשכר, והחמץ, והגובאי [מין חגב], והמלח, 49
 והקמחין [מין פטריות], והפטריות - על כלן הוא מברך 50
 תחלה 'שהכל'. וכל שמברכין לפניו 'שהכל', מברכין 51
 לאחריו 'בורא נפשות רבות על כל מה שפרא, חי 52
 העולמים'. וכל הטעון ברכה לאחריו, טעון ברכה לפניו. 53
 ט. שמרים [של יין] שנתן עליהם שלשה [מדות] מים, 54
 והוציא ארבעה - מברך עליהן 'בורא פרי הגפן', שזה יין 55
 מזוג הוא; הוציא פחות מארבעה - אף על פי שיש בהן 56
 טעם יין, מברך עליהן תחלה 'שהכל'. 57
 י. ברוך על פרות האילן 'בורא פרי האדמה' - יצא; ועל 58
 פרות הארץ 'בורא פרי העץ' - לא יצא. ועל הכל, אם ברוך 59
 'שהכל' - יצא, ואפלו על הפת ועל היין. 60
 יא. לקח כוס של שכר בידו, והתחיל הברכה על מנת לומר 61
 'שהכל', וטעה ואמר 'בורא פרי הגפן' - אין מחזירין אותו. 62
 וכן אם היו לפניו פרות הארץ, והתחיל הברכה על מנת 63
 לומר 'בורא פרי האדמה', וטעה ואמר 'בורא פרי העץ' - 64
 אין מחזירין אותו. וכן אם היה לפניו תבשיל של דגן, ופתח 65
 וברך על מנת לומר 'בורא מיני מזונות', וטעה ואמר 66
 'המוציא לחם' - יצא; מפני שבטעה שהזכיר השם 67
 והמלכות, שהן עקר הברכה, לא נתפנו אלא לברכה הראויה 68
 לאותו המין, והואיל ולא היה בעקר הברכה טעות, אף על 69
 פי שטעה בסופה - יצא, ואין מחזירין אותו. 70
 יב. כל הברכות האלו שנסתפק לו בהן אם ברוך אם לא ברוך 71
 - אינו חוזר ומברך, לא בתחלה ולא בסוף; מפני שהן מדברי 72
 סופרים. שכח והכניס אכלין לתוך פיו בלא ברכה - אם היו 73
 משקין - בולען, ומברך בסוף; ואם היו פרות שאם זרקן 74
 ומאסו, כגון תותים וענבים - מסלקן לצד אחד ומברך, ואחר 75
 כך בולען; ואם אינן נמאסים, כגון פולים ואפונים - פולטן 76
 מפיו עד שיברך ופיו פנוי, ואחר כך אוכל. 77
 יג. היו לפניו מיני הרבה - אם היו ברכותיהן שוות - 78
 מברך על איזה מהן שירצה, ופוסט את השאר; ואם אין 79
 ברכותיהן שוות - מברך על כל אחד מהן ברכה הראויה לו, 80
 ואי זה מין שירצה להקדים מקדים. ואם אינו רוצה בזה 81
 יותר מזה - אם יש ביניהן אחד משבעת המינים, עליו הוא 82
 מברך תחלה; וכל הקודם בפסוק, קודם לברכה. והשבועה, 83
 הן האמורין בפסוק זה: "ארץ חשה ושערה, וגפן ותאנה 84
 ורמון; ארץ זית שמן, ודבש". ודבש זה, הן התמרים; 85
 והתמרים קודמין לענבים - שהתמרים שני ל'ארץ' [השני 86
 שבפסוק], והענבים שלישי ל'ארץ' [הראשון]. 87
 יד. ברכה אחת שמעין שלש של חמשת מיני הפירות ושל 88
 יין, היא של מיני הדגן; אלא שבעל הפירות הוא אומר: 'על 89
 העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה 90
 וכו'; ועל היין הוא אומר: 'על הגפן ועל פרי הגפן'. 91
 וחותם בשתייהן: 'על הארץ ועל הפירות'; ואם היה בארץ 92
 ישראל, חותם בהן: 'על הארץ ועל פרותיה'. ויש מי 93
 שמוסיף בברכה שמעין שלש, קדם חתימה: 'פי אל טוב 94
 ומטיב אתה', שהוא מעין ברכה רביעית; ויש מי שאומר 95
 שלא תקנו ברכה רביעית אלא בברכת המזון בלבד. 96

גדולן מן הארץ, כגון בשר וגבינה ודגים וביצים ומים וחלב 1
 ודבש וכיוצא בהן - בתחלה מברך 'שהכל', ולבסוף 'בורא 2
 נפשות רבות'. והשוותה מים שלא לריות צמאו - אינו טעון 3
 ברכה, לא לפניו ולא לאחריו. 4
 ב. הסוכט פרות והוציא מהן משקין - מברך עליהן 5
 בתחלה 'שהכל', ולבסוף 'בורא נפשות'; חוץ מן הענבים 6
 והיתים - שעל היין הוא מברך בתחלה 'בורא פרי הגפן', 7
 ולבסוף ברכה אחת מעין שלש, ועל השמן הוא מברך 8
 בתחלה 'בורא פרי העץ'. במה דברים אמורים? שהיה 9
 חושש בגרונו ושתה מן השמן עם מי השלקות וירקות 10
 מבוסלים וכיוצא בהן, שהרי נהנה בשתייתו; אבל אם שתה 11
 השמן לבדו, או שלא היה חושש בגרונו - מברך עליו 12
 'שהכל', שהרי לא נהנה בטעם השמן. 13
 ג. פרות או ירקות שדרכן להאכל חיים - אם בשלן או 14
 שלקן [בישולם הרבה ונימוחן], מברך עליהן בתחלה 'שהכל', 15
 ולבסוף 'בורא נפשות'. וירקות שדרכן להאכל שלוקין, כגון 16
 כרוב ולפת [מין ירק] - אם אכלן חיים, מברך עליהן בתחלה 17
 'שהכל'. ודברים שדרכן להאכל חיים ומבשלין - אכלן בין 18
 חיים בין מבשלין - מברך עליהן בתחלה ברכה הראויה 19
 להן: אם היו פרות עץ, מברך 'בורא פרי העץ'; ואם היו 20
 פרות אדמה או ירקות, מברך 'בורא פרי האדמה'. 21
 ד. ירקות שדרכן להשלק ששלקן - מברך על מי שלק שלקן 22
 'בורא פרי האדמה'; והוא, ששלקן לשותות מימיהן, שמימי 23
 שלקות כשלקות, במקום שדרכן לשתותן. דבש תמרים, 24
 מברכין עליו תחלה 'שהכל'. אבל תמרים שמעכן בידו, 25
 והוציא גרעינין שלקן, ונשין כמו עסה - מברך עליהן 26
 בתחלה 'בורא פרי העץ', ולבסוף ברכה אחת מעין שלש. 27
 ה. הקנים המתוקים שסוחטין אותן, ומבשלין מימיהן עד 28
 שיקפא [ייעשה גוש] וידמה למלח - כל הגאונים אמרו, 29
 שמברכין עליו 'בורא פרי האדמה', ומקצתם אמרו, 'בורא 30
 פרי העץ'; וכן אמרו, שהמוציא אותן קנים, מברך 'בורא 31
 פרי האדמה'. ואני אומר שאין זה פרי, ואין מברכין עליו 32
 אלא 'שהכל'; שלא יהיה דבש אלו הקנים שנשתנה על ידי 33
 האור [ע"י בישול באש], גדול מדבש תמרים שלא נשתנה, 34
 ומברכין עליו 'שהכל'. 35
 ו. הקור, והוא ראש הדקל שהוא כמו עץ לכן - מברך עליו 36
 בתחלה 'שהכל'. קפרס [עלים] של צלף [מין אילן] - מברך 37
 עליו 'בורא פרי האדמה', מפני שאינו פרי; והאכיונות 38
 [גרגירים] של צלף, הן הפרי שהן בצורת תמרים דקים 39
 קטנים - ומברך עליהן 'בורא פרי העץ'. 40
 ז. הפלפלין והזנגביל [מין קינומן] - בזמן שהן רטבין, 41
 מברך עליהן תחלה 'בורא פרי האדמה'; אבל יבשין, אינן 42
 טעונין ברכה לא לפנייהן ולא לאחריהן - מפני שהן תכלין, 43
 ואינן אכל. וכן אכלין שאינן ראויין לאכילה, ומשקין שאינן 44
 ראויין לשתיה - אינן טעונין ברכה, לא לפנייהן ולא 45
 לאחריהן. 46
 ח. הפת שעפשה, והיין שהקרים [החמץ], ותבשיל שעברה 47
 צורתו, והנובלות [פירות שנשרו מהעץ] שהן פגין [קודם 48

47 עצי בשמים; וישל שדה, 'בורא עשבי בשמים'. הנה, ומי
48 הנה, והלבונה, והמצטטכי [נחל היוצא מעץ הנקרא שרף],
49 וכיוצא בהן - 'בורא עצי בשמים'.
50 ז. שלשה מיני ריח טוב, אין מברכין עליהן; ואלו הן: ריח
51 טוב שאסור להריח בו, וריח טוב העשוי להעביר ריח רע,
52 וריח טוב שלא נעשה להריח בעצמו של ריח זה.
53 ח. ביצד? בשמים של עבודה זרה, ובשמים שעל ערוה מן
54 העריות - אין מברכין עליהן, לפי שאסור להריח בהן.
55 בשמים של מתי, ובשמים של בית הכסא, ושמן העשוי
56 להעביר את הזנה - אין מברכין עליהן, לפי שנעשו
57 להעביר ריח רע. מגמר שמגמרין בו את הפלים ואת
58 הפגדים - אין מברכין עליו, לפי שלא נעשה להריח בעצמו
59 של מגמר. וכן המרים בגדים המגמרין, אינו מברך, לפי
60 שאין שם עקר בשם, אלא ריח בלא עקר.
61 ט. בשמים של מסכה [סעודה] של גוים - אין מברכין
62 עליהן; שסתם מסכת גוים, לעבודה זרה. היה מהלך חוץ
63 לפרך והריח ריח טוב - אם רב העיר גוים, אינו מברך;
64 ואם רב ישראל, מברך. נתערב ריח שמברכין עליו, בריח
65 שאין מברכין עליו - הולכין אחר הרב.

יום שישי ט"ו סיון ה'תש"ע

הלכות ברכות פרק י

67 א. ברכות אחרות ודברים אחרים הרבה שאין בהן פתיחה
68 [בברור] ולא חתימה [בברור], תקנו חכמים דרך שבח והודיה
69 להקדוש ברוך הוא, כמו ברכות התפלה שפבר כתבנום;
70 והם אלו: הבונה בית חדש, והקונה פלים חדשים בין יש לו
71 פיוצא בהן בין אין לו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך
72 העולם, שהחנינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה'.
73 ב. וכן הוואה את חברו לאחר שלשים יום, מברך
74 'שהחנינו'; ואם ראהו לאחר שנים עשר חדש, מברך: 'ברוך
75 אתה ה' אלהינו מלך העולם, מחיה המתים'. הוואה פרי
76 המתחדש משנה לשנה, בתחלת ראיתו מברך 'שהחנינו'.
77 ג. שמע שמועה טובה, מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך
78 העולם, הטוב והמטיב'; שמע שמועה רעה, מברך: 'ברוך
79 דין האמת'. וחיב אדם לברך על הרעה בטובת נפש, כדרך
80 שמברך על הטובה בשמחה - שנאמר: "ואהבת את ה'
81 אלהיך, בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך", ובכלל אהבה
82 זו היתה שנצטוינו בה, שאפלו בעת שצער לו, יודה וישבח
83 בשמחה.
84 ד. הגיעה אליו טובה, או ששמע שמועה טובה - אף על
85 פי שהדברים מראין, שטובה זו תגרום לו רעה - מברך
86 'הטוב והמטיב'; וכן אם נגעה אליו רעה, או ששמע
87 שמועה רעה - אף על פי שהדברים מראין, שרעה זו גורמת
88 לו טובה - מברך 'דין האמת'; שאין מברכין על העתיד
89 להיות, אלא על מה שארע עתה.
90 ה. ירדו גשמים רבים - אם יש לו שדה, מברך 'שהחנינו';
91 ואם היתה שלו ושל אחרים, מברך 'הטוב והמטיב'. ואם

1 טו. שתה יין ואכל תמרים ואכל תבשיל של חמשת מיני
2 דגן, מברך באחרונה ככה: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך
3 העולם, על המחיה ועל הפלפלה, ועל הגפן ועל פרי הגפן,
4 ועל העץ ועל פרי העץ, ועל תנובת השדה, ועל ארץ חמדה
5 וכו'; וחותם: 'ברוך אתה ה', על הארץ, ועל המחיה, ועל
6 הפרות'.
7 טז. אכל אם אכל בשר ושתה יין - מברך בסוף על זה
8 בפני עצמו, ועל זה בפני עצמו. אכל תאנים או ענבים,
9 ותפוחים ואגסים וכיוצא בהן - מברך בסוף ברכה אחת
10 מעין שלש, והיא כוללת הכל, מפני שכלן פרות העץ הן.
11 וכן כל פיוצא בזה.

הלכות ברכות פרק ט

12 א. כשם שאסור לו לאדם להנות במאכל או במשקה קדם
13 ברכה - כך אסור לו להריח ריח טוב קדם ברכה. וכיצד
14 מברכין על ריח טוב? אם היה זה שיש לו הריח עצ או מין
15 עץ, מברך עליו 'בורא עצי בשמים'; ואם היה עשב או מין
16 העשב, מברך 'בורא עשבי בשמים'; ואם היה לא מצע ולא
17 מאדמה, כגון המור שהוא מן [הדם של] החיה - מברך
18 'בורא מיני בשמים'; ואם היה פרי הראוי לאכילה, כגון
19 אתרוג ותפוח - מברך 'שנתן ריח טוב בפרות'. ועל הכל -
20 אם אמר 'בורא מיני בשמים', יצא.
21 ב. אין מברכין על המגמר [בשמים המונחים על גחלים בוערות
22 להדיף ריחם], עד שתמלה תימורתו [עשנו]. וכיצד מברכין
23 עליו? אם היה זה הנשרף שנתן ריח עצ, מברכין 'עצי
24 בשמים'; ואם היה עשב, מברכין 'עשבי בשמים'; ואם היה
25 ממין חיה וכיוצא בה, מברכין 'בורא מיני בשמים'.
26 ג. שמן של אפרסמון וכיוצא בו, מברך עליו 'בורא שמן
27 ערב'; אבל שמן זית שכבשו או ששחנו עד שחזר ריחו
28 נודף, מברך עליו 'בורא עצי בשמים'. שמן שבשמו [ערבו
29 עם בשמים] כעין שמן המשתה, מברך עליו 'בורא מיני
30 בשמים'. הביאו לפניו שמן והדס, מברך על ההדס ופוטט
31 את השמן, מפני שברכה אחת לשניהן, והיא 'עצי בשמים'.
32 ד. היו לפניו בשם שהוא עצ ובשם שהוא עשב, אין ברכת
33 אחד מהן פוטרת את חברו, אלא מברך על זה לעצמו, ועל
34 זה לעצמו. הביאו לפניו יין ושמן - אוחד יין בימינו, ושמן
35 בשמאלו; ומברך על היין ושותהו, וחוזר ומברך על השמן
36 ומריח בו, וטחו בראש השמש [שלא יצא לשוק בידים
37 מבושמות]; ואם היה השמש תלמיד חכמים, טחו בכתל.
38 ה. דבר שהוא ספק אם מן העץ אם מן האדמה, מברך
39 עליו 'בורא מיני בשמים'; בשם שערכו הרוכל ממנין
40 הרבה, מברך עליו 'בורא מיני בשמים'. נכנס לחנותו של
41 בושם שיש בה מינין הרבה, מברך 'בורא מיני בשמים'. אם
42 ישב שם כל היום בלו, אינו מברך אלא אחת; נכנס ויצא
43 נכנס ויצא, מברך על כל פעם ופעם.
44 ו. השושנה ותלפי הים [צמחים שבשפת הים], מברכין
45 עליהן 'בורא עצי בשמים'. נרגס [מין צמח] של גנה, 'בורא

י. ה'רואה בתי ישראל בישובן - מברך: 'ברוך אתה ה' 49
אלהינו מלך העולם, מציב גבול אלמנה; בחרבן - מברך: 50
'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, דין האמת'. ה'רואה קברי 51
ישראל - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר 52
יצר אתכם בדין, וזן אתכם בדין, וכלכל אתכם בדין, והחיה 53
אתכם בדין, והמית אתכם בדין, והוא עתיד להקים אתכם 54
לחיי העולם הבא בדין; ברוך אתה ה', מחיה המתים'. 55
יא. ה'רואה שש מאות אלף בני אדם כאחד - אם גוים הן 56
- אומר: 'ב'ששה אמכם מאד, חפרה יולדתכם; הנה אחרית 57
גוים, מדבר ציה וערכה'; ואם ישראל הן, ובארץ ישראל 58
- מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, חכם הרזים'. 59
ה'רואה מחכמי אמות העולם - אומר: 'ברוך אתה ה' 60
אלהינו מלך העולם, שנתן מחכמתו לבשר ודם; חכמי 61
ישראל, מברך: 'שנתן מחכמתו ליראיו'; מלכי אמות 62
העולם, מברך: 'שנתן מכבודו לבשר ודם'; מלכי ישראל, 63
מברך: 'שנתן מכבודו ליראיו'. 64
יב. ה'רואה את הפושי, ואת המשנין בצורת פניהן או 65
באבריהן - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, 66
משנה הבריות'. ה'רואה סומה, או קטע [בידיו או ברגליו], 67
ומכחי שחין, ובהקנין [מלאים בהרות], וכיוצא בהן - מברך: 68
'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, דין האמת'; ואם נולדו 69
בן ממעי אמן, מברך: 'משנה הבריות'. ה'רואה פיל וקוף 70
וקפוף [מיו עוף], מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, 71
משנה הבריות'. 72
יג. ה'רואה בריות טובות ומתקנות ביותר, ואילנות טובות 73
- מברך: 'שפכה לו בעולמו'. היוצא לשדות ולגנות בימי 74
ניסן, וראה אילנות פורחות ונצנים [פרחים] עולים - מברך: 75
'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שלא חסר בעולמו 76
כלום, ובקרא בו בריות טובות נאות, כדי {להתנאות} 77
(ליהנות) בהן בני אדם'. 78
יד. על הרוחות שנשבו בנעף [בסערה], ועל הברקים, ועל 79
הרעמים, ועל קול ההברה [רעש] שתשמע בארץ כמו רחים 80
גדולים, ועל האור שבאורי שיראו באלו הן כוכבים נופלים 81
ורצים ממקום למקום, או כמו כוכבים שיש להן זנב - על 82
כל אחד מאלו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, 83
שכחו מלא עולם; ואם רצה - מברך: 'ברוך אתה ה' 84
אלהינו מלך העולם, עושה בראשית'. 85
טו. על החרים, ועל הגבעות, על המדברות, ועל הימים, 86
ועל הנהרות - אם ראה אחד מהן אחר שלשים יום - 87
מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, עושה 88
בראשית'. ה'רואה את היס הגדול [אוקינוס] משלשים יום 89
לשלשים יום או יותר - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך 90
העולם, העושה את היס הגדול'. 91
טז. ה'רואה קשת בענן - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך 92
העולם, וזכר הברית, נאמן בבריתו, וקיים במאמרו'. ה'רואה 93
לבנה בחדושה - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך 94
העולם, אשר במאמרו ברא שחקים, וברוח פיו כל צבאם, 95
חק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידתם, ששים ושמיים 96
לעשות רצון קוניהם, פועלי אמת שפעלתם אמת; וללבנה

אין לו שדה, מברך: 'מודים אנחנו לך ה' אלהינו, על כל 1
טפה וטפה שהורדת לנו; ואלו פינו מלא שירה בים, 2
ולשוננו רנה כהמון גליו, ושפתותינו שבח כמרחבי הרקיע, 3
ועינינו מאירות בשמש וכירח, וידינו פרושות כנשרי שמים, 4
ורגלינו קלות כאלות - אין אנו מספיקין להודות לך ה' 5
אלהינו, ולברך את שמך מלפנינו, אפילו על אחת מאלה אלפי 6
אלפים ורב רבבי רבבות פעמים הטובות שעשית עמנו ועם 7
אבותינו מלפנים - ממצרים גאלתנו ה' אלהינו, מבית 8
עבדים פדיתנו, ברעב ונתנו, ובשבע כלכלתנו, ומחרב 9
הצלתנו, ומדבר מלטתנו, ומחללים רעים רבים דליתנו 10
מלפניו; ועד הנה עזרנו רחמיו ה' אלהינו, ולא עצבנו 11
חסדיך. על כן, אברים שפלגת בנו, ורוח ונשמה שפצחת 12
באפנו, ולשון אשר שמת ברוך פינו - הן הם ברנה יודו 13
לך, ויברכו את שמך, מלפנינו. ברוך אתה ה', רב ההודיות 14
אל התשבחות'. 15
ו. מאימתי מברכין על הגשמים? משירבו המים על הארץ, 16
ויצלו אבצבועות מן המטר על פני המים, וילכו 17
האבצבועות זה לקראת זה. 18
ז. אמרו לו: 'מת אביו וירשתו' - אם יש עמו אחין - מברך 19
בתחלה 'דין האמת', ואחר כך 'הטוב והמטיב'; ואם אין 20
עמו אחים, מברך 'שהחיה'. קצבו של דבר - שכל טובה 21
שהיא לו ולאחרים, מברך 'הטוב והמטיב'; וטובה שהיא 22
לו לבדו, מברך 'שהחיה'. 23
ח. ארבעה צריכין להודות - חולה שנתרפא, וחבוש שיצא 24
מבית האסורים, ויורגי היס ששיעלו, והולכי דרכים כשיגיעו 25
ל'שוב; וצריכין להודות בפני עשרה, ושנים מהם חכמים, 26
שנאמר: 'וירוממוהו בקהל עם, ובמושב זקנים יהללוהו'. 27
וכיצד מודה? עומד ביניהן ומברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו 28
מלך העולם, הגומל לחיים טובות, שגמלני כל טוב; וכל 29
השומעין אומרים: 'שגמלך טוב, הוא יגמלך, סלה'. 30
ט. ה'רואה מקום שנעשו בו נסים לישראל, כגון ים סוף 31
ומעברות הירדן [שעברו בו ישראל בימי יהושע] - מברך: 32
'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שעשה נסים לאבותינו 33
במקום הזה; וכן כל מקום שנעשה בו נס לרבים. אבל 34
מקום שנעשה בו נס ליחיד - אותו היחיד ובונו וכן בנו 35
מברך כשיראה אותו המקום: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך 36
העולם, שעשה לי נס במקום הזה, או: 'שעשה נס לאבי 37
במקום הזה'. ה'רואה גב אריות [שהושלך בו דניאל], וכבשן 38
האש [שהושלכו בו חנניה מישאל ועזריה] - מברך: 'ברוך 39
אתה ה' אלהינו מלך העולם, שעשה נס לצדיקים במקום 40
הזה'. ה'רואה מקום שעובדין בו עבודה זרה - מברך: 'ברוך 41
אתה ה' אלהינו מלך העולם, שנתן ארץ אפים לעוברי 42
רצונו'. מקום שנעקרה ממנו עבודה זרה - אם בארץ ישראל 43
הוא - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שעקר 44
עבודה זרה מארצנו; ואם בחוצה לארץ הוא - מברך: 45
'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שעקר עבודה זרה מן 46
המקום הזה; ואומר בשתיקה: 'כשם שעקרת מן המקום 47
הזה, כך תעקר מכל המקומות, ותשיב לב עובדיהן לעבדך'. 48

זֶה לְשִׁלּוֹם; יֵצֵא בְּשִׁלּוֹם - אֹמֵר: 'מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' 49
אֱלֹהֵי, שֶׁהוֹצֵאתִנִּי מִכֶּרֶךְ זֶה לְשִׁלּוֹם; וְכִשְׁם שֶׁהוֹצֵאתִנִּי 50
בְּשִׁלּוֹם, כֶּךָ תוֹלִיכֵנִי לְשִׁלּוֹם, וְתִסְמְכֵנִי לְשִׁלּוֹם, וְתַצְעִידֵנִי 51
לְשִׁלּוֹם, וְתַצְלִילֵנִי מִכָּף כָּל אוֹיֵב וְאוֹרֵב בְּדֶרֶךְ.' 52
כּו. כָּללוּ שֵׁל דְּכָר: לְעוֹלָם יֵצֵעַ אָדָם עַל הַעֲתִיד לְבוֹא, 53
וַיִּבְקֹשׁ רַחֲמִים; וַיִּתֵּן הַהוֹדָה עַל שְׁעָבֶר, וַיּוֹדֶה וַיִּשְׁבַּח כְּפִי 54
כְּחוֹ. וְכָל הַמְּרָבָה לַהֲדוּת אֵת ה' וַלְשִׁבְחוֹ תָמִיד, הָרִי 55
זֶה מִשְׁבַּח. 56

הַלְכוֹת בְּרִכּוֹת פָּרָק יא

א. כָּל הַבְּרִכּוֹת כֵּלָן - פּוֹתֵחַ בָּהֶם ב' בְּרוּךְ, וְחוֹתֵם בָּהֶם 57
ב' בְּרוּךְ; חוּץ מִבְּרָכָה אַחְרוֹנָה שֶׁל קְרִית שְׁמַע, וּבְרָכָה 58
הַסְּמוּכָה לַחֲבֵרְתָּהּ, וּבְרַכַּת הַפְּרוֹת וְהַדּוּמָה לָהּ, וּבְרַכַּת 59
עֲשִׂית הַמַּצּוֹת. וְאֵלּוּ הַבְּרִכּוֹת שֶׁאֲמַנְנוּ שֶׁהֵן דֶּרֶךְ שִׁבְחָה 60
וְהוֹדָה - יֵשׁ מִהֵן שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ ב' בְּרוּךְ, וְאֵינּוּ חוֹתֵם, 61
וְיֵשׁ מִהֵן שֶׁהוּא חוֹתֵם ב' בְּרוּךְ, וְאֵינּוּ פּוֹתֵחַ, אֲלָא מְעַט 62
מִבְּרִכּוֹת הַמַּצּוֹת, כְּגוֹן בְּרַכַּת סֶפֶר תּוֹרָה, וּכְגוֹן רוֹאֶה 63
קִבְרֵי יִשְׂרָאֵל - מֵאֵלּוּ שֶׁהֵן דֶּרֶךְ שִׁבְחָה וְהוֹדָה. אֲכַל שָׂאֵר 64
בְּרִכּוֹת הַמַּצּוֹת כֵּלָן - פּוֹתֵחַ בָּהֶן ב' בְּרוּךְ, וְאֵינּוּ חוֹתֵם. 65
ב. יֵשׁ מַצּוֹת עֲשֵׂה שֶׁאָדָם חַיִּב לְהַשְׁתַּדֵּל וְלִדְרֹךְ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה 66
אוֹתָהּ, כְּגוֹן תַּפְלִין וְסֶכֶה וְלוּלָב וְשׁוֹפָר; וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִין 67
'חוּבָה', לְפִי שֶׁאָדָם חַיִּב עַל כָּל פְּנִים לַעֲשׂוֹתָן. וְיֵשׁ מַצּוֹת 68
שֶׁאֵינָן חוּבָה אֲלָא דּוּמִין לְרִשּׁוּת, כְּגוֹן מְזוֹזָה וּמַעֲקֶה [לגג] - 69
שֶׁאֵין אָדָם חַיִּב לְשַׁכֵּן בְּבֵית הַחַיִּב בְּמִזְוֶה, כְּדִי שֶׁיַּעֲשֶׂה 70
מְזוֹזָה, אֲלָא אִם רָצָה לְשַׁכֵּן כָּל יָמָיו בְּאֵהָל אוֹ בְּסִפְיָנָה, יֵשׁ; 71
וְכֵן אֵינּוּ חַיִּב לְבָנוֹת בֵּית, כְּדִי לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה. וְכָל מַצּוֹת עֲשֵׂה 72
שֶׁבִּין אָדָם לְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא, בֵּין מַצּוֹה שֶׁהִיא חוּבָה, בֵּין 73
מַצּוֹה שֶׁאֵינָה חוּבָה - מִבְּרָךְ עָלֶיהָ קֹדֶם לַעֲשִׂיתָהּ. 74
ג. וְכֵן כָּל הַמַּצּוֹת שֶׁהֵן מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים - בֵּין מַצּוֹת שֶׁהֵן 75
חוּבָה מִדְּבָרֵיהֶם [מַדְּבֻנָּן], כְּגוֹן מִקְרָא מְגִלָּה וְהִדְלָקַת נֵר 76
שֶׁבֶת וְהִדְלָקַת נֵר חֲנֻכָּה, בֵּין מַצּוֹת שֶׁאֵינָן חוּבָה, כְּגוֹן עֲרוֹב 77
[חֲצִירוֹת; תַּבְשִׁילִין] וְנִטְלַת יָדַיִם - מִבְּרָךְ עַל הַכָּל קֹדֶם 78
לַעֲשִׂיתָן, 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמַצּוֹתָיו וְצִוְּנוּ לַעֲשׂוֹת'. וְהֵיכֵן 79
צִוְּנוּ? בַּתּוֹרָה, שֶׁפָּתוּב בָּהּ: 'אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לָךְ - תַּעֲשֶׂה.' 80
נִמְצָא עֲנִין הַדְּבָרִים וְהַצֵּעַן, כֶּךָ הוּא - אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ 81
בְּמַצּוֹתָיו, שֶׁצִּוְּהָ בָּהֶן לְשִׁמְעַ מֵאֵלּוּ, שֶׁצִּוְּנוּ לְהִדְלִיק נֵר שֶׁל 82
חֲנֻכָּה, אוֹ לְקַרוֹת אֵת הַמְּגִלָּה; וְכֵן שָׂאֵר כָּל הַמַּצּוֹת 83
שֶׁמִּדְּבָרֵי סוֹפְרִים. 84
ד. וְלָמָּה אֵין מִבְּרָכִין עַל נְטִילַת יָדַיִם בְּאַחְרוֹנָה [מִיָּם 85
אַחֲרוֹנִים]? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא חִזְבוּ בְּדָבָר זֶה אֲלָא מִפְּנֵי הַסִּכָּנָה, 86
וְדָבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם סִכָּנָה, אֵין מִבְּרָכִין עַל עֲשִׂיתָן. הָא לָמָּה 87
זֶה דּוּמָה? לְמִי שֶׁסָּגַן אֵת הַמִּים וְאַחֵר כֶּךָ שֶׁתֵּה בְּלִילָה, מִפְּנֵי 88
סִכָּנַת עֲלוּקָה [תּוֹלַעַת מִים מְסוּכָּנָה], שֶׁאֵינּוּ מִבְּרָךְ 'וְצִוְּנוּ לִסְגֹּן 89
אֵת הַמִּים'; וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה. 90
ה. הַעוֹשֶׂה מַצּוֹה, וְלֹא בָרַךְ - אִם מַצּוֹה שֶׁעֲדִין עֲשִׂיתָהּ 91
קִיַּמְתָּ, מִבְּרָךְ אַחֵר עֲשִׂיהָ; וְאִם דָּבָר שֶׁעָבֶר הוּא, אֵינּוּ מִבְּרָךְ. 92
כִּיצַד? הָרִי שֶׁנִּתְעַטֵּף בְּצִיצִית, אוֹ שֶׁלְּבַשׁ תַּפְלִין, אוֹ שֶׁיִּשְׁבַּח 93
בְּסֶכֶה, וְלֹא בָרַךְ תַּחֲלָה - חוֹזֵר וּמִבְּרָךְ אַחֵר שֶׁנִּתְעַטֵּף, 'אֲשֶׁר 94
95

אָמַר שֶׁתַּתְּחַדֵּשׁ, לְהִיּוֹת עֹטֶרֶת תַּפְאָרֶת לַעֲמוּסֵי כְּטָן, שֶׁהֵם 1
עֲתִידִין לְהַתְּחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ, וּלְפָאֵר לְיוֹצְרָם עַל כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ; 2
בְּרוּךְ אַתָּה ה', מִחֲדָשׁ חֲדָשִׁים.' 3
יז. וְצִרִף לְבָרַךְ בְּרָכָה זוֹ מַעֲמָד; שֶׁכָּל הַמִּבְרָךְ עַל הַחֲדָשׁ 4
בְּזִמְנוֹ, כָּאֵלּוּ הַקְּבִיל פְּנֵי שְׂכִינָה. וְאִם לֹא בָרַךְ עָלָיו בְּלִילָה 5
הָרֵאשׁוֹן - יֵשׁ לוֹ לְבָרַךְ עָלָיו עַד שֶׁשָּׂה עֹשֶׂר יוֹם בַּחֲדָשׁ, עַד 6
שֶׁתַּמְלֵא פְּגִימָתוֹ [יִתְמַלָּא עֵיגוּלָה]. 7
יח. הַרְוָאָה אֵת הַחֲמֶה בְּיוֹם תַּקּוּפַת נִסָּן שֶׁל תַּחֲלַת 8
הַמַּחְזֹר שֶׁל שְׁמוֹנֶה וָעֶשְׂרִים, שֶׁהַתְּקוּפָה בַּתַּחֲלַת לֵיל רַבִּיעִי 9
- כְּשֶׁרוֹאֶה אוֹתָהּ בְּיוֹם רַבִּיעִי בַּבֶּקֶר, מִבְּרָךְ 'עוֹשֶׂה 10
בְּרָאשִׁית'. וְכֵן כְּשֶׁתַּחֲזֹר הַלְכָנָה לַתַּחֲלַת מִזֵּל טָלָה בַּתַּחֲלַת 11
הַחֲדָשׁ, וְלֹא תִהְיֶה נוֹטָה לֹא לַצִּפּוֹן וְלֹא לְדָרוֹם; וְכֵן 12
כְּשֶׁיִּחְזְרוּ כָּל כּוֹכָב וְכוֹכָב מִמְּחֻשֶׁת הַכּוֹכָבִים הַנִּשְׁאָרִים 13
לַתַּחֲלַת מִזֵּל טָלָה, וְלֹא יִהְיֶה נוֹטָה לֹא לַצִּפּוֹן וְלֹא לְדָרוֹם; 14
וְכֵן בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְאֶה מִזֵּל טָלָה עוֹלָה מִקְצֵה הַמַּזְרָח - עַל 15
כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ, מִבְּרָךְ 'עוֹשֶׂה בְּרָאשִׁית'. 16
יט. הַרְוָאָה בְּתֵי אַמּוֹת הָעוֹלָם בִּישׁוּבָן, אֹמֵר: "בֵּית גָּאִים, 17
יִסַּח ה'"; בְּחִרְבָּנָן, אֹמֵר: "אֵל נְקָמוֹת, ה'"; אֵל נְקָמוֹת, 18
הַפּוֹעֵץ". וְכֵן אִם רָאָה קִבְרֵי אַמּוֹת הָעוֹלָם, אֹמֵר: "בּוֹשָׁה 19
אִמְכֶם מֵאֵד, חֲפָרָה יוֹלְדֶתְכֶם". 20
כ. הַנִּכְנָס לְמִרְחֵץ - אֹמֵר: 'יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, 21
שֶׁתַּכְנִיסֵנִי לְשִׁלּוֹם, וְתוֹצִיאֵנִי לְשִׁלּוֹם; וְתַצְלִילֵנִי מִזָּה וּמִפְּיוּצָא 22
בְּזָה, לַעֲתִיד לְבוֹא'. וְכִשְׁצֵא מִן הַמִּרְחֵץ, אֹמֵר: 'מוֹדָה אֲנִי 23
לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שֶׁהַצִּלְתִּי מִן הָאוֹר'. 24
כא. הַנִּכְנָס לְהַקִּיז דָּם - אֹמֵר: 'יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, 25
שֶׁיִּהְיֶה עֶסֶק זֶה לִי לְרַפְּאוּת, כִּי רֹפֵא שֶׁל חַנּוּם אַתָּה'; 26
וְכִשְׁצֵא, אֹמֵר: 'בְּרוּךְ רֹפֵא חוֹלִים'. 27
כב. הַהוֹלֵךְ לְמַד אֵת גִּרְנוֹ [לַמְדוֹד כְּמוֹת פִּירוּתִין] - אֹמֵר: 28
'יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שֶׁתַּשְׁלַח בְּרָכָה בְּמַעֲשֶׂה יָדִי'; 29
הַתַּחֲלִיל לְמַד, אֹמֵר: 'בְּרוּךְ הַשּׁוֹלֵחַ בְּרָכָה בְּכָרִי הַזֶּה'; 30
[עֲרִימָה]. מִדָּד וְאַחֵר כֶּךָ בִּקְשׁ רַחֲמִים, הָרִי זוֹ תַּפְלַת שְׁוֹא; 31
וְכָל הַצּוּעָק לְשַׁעֲבֹר, הָרִי זוֹ תַּפְלַת שְׁוֹא. 32
כג. הַנִּכְנָס לְבֵית הַמִּדְרָשׁ - אֹמֵר: 'יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' 33
אֱלֹהֵי, שֶׁלֹּא אֶפְשֵׁל בְּדָבָר הַלְכָה, שֶׁלֹּא אִמַּר עַל טָמֵא טְהוֹר, 34
וְעַל טְהוֹר טָמֵא, עַל מֵתָר אֲסוּר, וְעַל אֲסוּר מֵתָר; וְאֵל אֶפְשֵׁל 35
בְּדָבָר הַלְכָה, וַיִּשְׁמַחוּ בִּי חֲבֵרֵי [עַל כְּשִׁלּוֹנִי]; וְאֵל יִפְשְׁלוּ 36
חֲבֵרֵי, וְאַשְׁמַח בָּהֶם'. 37
כד. וּבִיצִיאָתוֹ מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ, אֹמֵר: 'מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' 38
אֱלֹהֵי, שֶׁשִּׁמְתָּ חֻלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי בֵית הַמִּדְרָשׁ, וְלֹא שִׁמְתָּ חֻלְקִי 39
מִיּוֹשְׁבֵי קֶרְנֹת; שֶׁאֵין מִשְׁפָּחִים, וְהֵם מִשְׁפָּחִים - אֲנִי מִשְׁפָּחִים 40
לְדָבָרֵי תּוֹרָה, וְהֵם מִשְׁפָּחִים לְדָבָרִים בְּטָלִים; אֲנִי עֶמֶל, וְהֵם 41
עֶמֶלִין - אֲנִי עֶמֶל וּמִקְבֵּל שָׂכָר, וְהֵם עֶמֶלִין וְאֵינָן מִקְבֵּלִין 42
שָׂכָר; אֲנִי רֵץ, וְהֵם רָצִים - אֲנִי רֵץ לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבּוֹא, וְהֵם 43
רָצִין לְבָאֵר שַׁחַת'. 44
כה. הַנִּכְנָס לְפָרֶךְ - אֹמֵר: 'יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, 45
שֶׁתַּכְנִיסֵנִי לְכָרֶךְ זֶה לְשִׁלּוֹם'; וְאִם נִכְנָס בְּשִׁלּוֹם - אֹמֵר: 46
'מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שֶׁהַכְנַסְתִּי לְשִׁלּוֹם'. וְכִשְׁיִבְקֹשׁ 47
לְצֵאת - אֹמֵר: 'יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שֶׁתּוֹצִיאֵנִי מִכֶּרֶךְ 48

47 וְצָנִי לַעֲשׂוֹת מַעֲקָה; הַפְּרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת לַעֲצָמוֹ,
48 מִבְּרֶךְ 'לְהַפְרִישׁ'; מִלֵּאֵת בְּנוֹ, מִבְּרֶךְ 'לְמוֹל אֶת הַבֶּן'; שְׁחַט
49 פֶּסַח וְחִגְיָתוֹ, מִבְּרֶךְ 'לְשַׁחֵט'.
50 יג. אֲכַל אִם קָבַע מְזוּזָה לְאַחֲרִים, מִבְּרֶךְ 'עַל קָבִיעַת
51 מְזוּזָה'; עֲשֵׂה לָהֶן מַעֲקָה, מִבְּרֶךְ 'עַל עֲשִׂית מַעֲקָה'; הַפְּרִישׁ
52 לָהֶם תְּרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת, מִבְּרֶךְ 'עַל הַפְּרִישַׁת תְּרוּמָה'; מִלֵּאֵת
53 בֶּן חִבְרוֹ, מִבְּרֶךְ 'עַל הַמִּילָה'. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּאֵלֹו.
54 יד. עֲשֵׂה הַמַּצָּה לוֹ וּלְאַחֲרִים בְּאֶחָד - אִם הִיתָה מַצָּה
55 שְׂאִינָה חֻבְכָּה, מִבְּרֶךְ 'עַל הַעֲשִׂיָה'; לְפִיכָךְ הוּא מִבְּרֶךְ 'עַל
56 מַצּוֹת עֲרִיב'. הִיתָה חֻבְכָּה וְנִתְּכָן לְהוֹצִיא עֲצָמוֹ מִיַּד חֻבְכָּה,
57 וּלְהוֹצִיא אַחֲרִים - מִבְּרֶךְ 'לַעֲשׂוֹת'; לְפִיכָךְ הוּא מִבְּרֶךְ
58 'לְשַׁמֵּעַ קוֹל שׁוֹפֵר'.
59 טו. נִטַּל אֶת הַלּוּלָב - מִבְּרֶךְ 'עַל נְטִילַת לּוּלָב'; שְׂפִינָן
60 שֶׁהִגְבִּיהוּ, יֵצֵא יְדֵי חֻבְכָּתוֹ. אֲכַל אִם בֶּרֶךְ קִדְּם שְׂיִטַּל -
61 מִבְּרֶךְ 'לְטַל לּוּלָב', כְּמוֹ 'לִישָׁב בִּסְפָה'. וּמִכַּאֲן אִתָּה לְמַד,
62 שֶׁהַמִּבְּרֶךְ אַחֵר שֶׁעֲשֵׂה, מִבְּרֶךְ 'עַל הַעֲשִׂיָה'. אֲכַל נְטִילַת
63 יְדִים וּשְׁחִיטָה, הוֹאִיל וּבְדִבְרֵי הָרְשׁוּת הֵן - אֶפְלוּ שְׁחַט
64 לַעֲצָמוֹ - מִבְּרֶךְ 'עַל הַשְׁחִיטָה' וְעַל כְּסוּי הַדָּם, וְעַל נְטִילַת
65 יְדִים. וְכֵן הוּא מִבְּרֶךְ 'עַל בְּעוֹר חִמְצִי', בֵּין שְׂבִדָּק לַעֲצָמוֹ
66 בֵּין שְׂבִדָּק לְאַחֲרִים - שְׁמַעַת שְׁגָמַר בְּלָבוֹ לְכַטֵּל, נִעֲשֶׂת
67 מַצּוֹת הַבְּעוֹר קִדְּם שְׂיִבְדָּק, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר בְּמִקּוּמוֹ.
68 טז. כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מְנַהֵג - אֵף עַל פִּי שְׁמַנְהֵג נְבִיאִים הוּא,
69 כְּגוֹן נְטִילַת עֲרִבָה בְּשִׁבְעֵי שָׁל חֵג, וְאִין צָרִיף לֹאמַר מְנַהֵג
70 חֻקִּים, כְּגוֹן קְרִיאַת הַהֵלֵל בְּרָאשֵׁי חֻדָּשִׁים וּבְחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד
71 שֶׁל פֶּסַח - אִין מִבְּרַכִּין עָלָיו. וְכֵן כָּל דָּבָר שִׁיתְּפַק לָךְ אִם
72 טַעוֹן בְּרָכָה אִם לֹא, עוֹשִׂין אוֹתוֹ בְּלֹא בְרָכָה. וְלַעֲלוֹם יִזְהַר
73 אָדָם מִבְּרָכָה שְׂאִינָה צָרִיכָה, וְיִרְבֶּה בְּבִרְכּוֹת הַצָּרִיכוֹת; וְכֵן
74 דָּוִד אוֹמֵר: "בְּכָל יוֹם אֲבָרְכֶךָ".

75 בְּרִיף רַחֲמָנָא דְסִיעִין

הלכות מילה

76 מַצּוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְמוֹל אֶת הַזְּכָרִים בְּיוֹם הַשְּׂמִינִי.
77 וּבְאִוֵּר מַצָּה זֶה - בְּפָרְקִים אֵלֹו.

הלכות מילה פָּרָק א

78 א. מִילָה - מַצּוֹת עֲשֵׂה שְׁחִיבִין עָלֶיהָ בֵּרַת, שְׁנַאֲמַר: "וְעָרַל
79 זָכָר, אֲשֶׁר לֹא יְמוֹל אֶת בָּשָׂר עָרְלָתוֹ - וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא
80 מִעַמּוּקָה". וּמַצָּה עַל הָאֵב לְמוֹל אֶת בְּנוֹ, וְעַל הָרֵב [האדון]
81 לְמוֹל אֶת כָּל עֶבְדֵּי [הכנענים] "יְלִיד בֵּית, וּמִקְנֵת פֶּסֶף".
82 עֶבֶר הָאֵב אוֹ הָאֶדוֹן וְלֹא מִלֵּאֵת אוֹתוֹ, בְּטַל מַצּוֹת עֲשֵׂה; וְאִינוֹ
83 חֵיב בֵּרַת, שְׂאִין הַבֵּרַת תְּלוּי אֵלָא בְּעָרַל עֲצָמוֹ. וּבֵית דִּין
84 מַצּוִין לְמוֹל אוֹתוֹ הַבֶּן אוֹ הָעֶבֶד, בְּזִמְנוֹ; וְלֹא יִנְחוּ עָרַל,
85 לֹא בְּיִשְׂרָאֵל, וְלֹא בְּעַבְדִּיהֶן.
86 ב. אִין מְלִין בְּנוֹ שֶׁל אָדָם שְׂאִל מִדַּעְתּוֹ, אֵלָא אִם בֶּן עֶבֶר
87 וְנִמְנָע לְמוֹלוֹ, שְׂבִית דִּין מְלִין אוֹתוֹ עַל כְּרַחוּ. נִתְעַלֵּם מִבֵּית
88 דִּין, וְלֹא מִלּוֹ אוֹתוֹ - כְּשִׁיגְדַל, הוּא חֵיב לְמוֹל אֶת עֲצָמוֹ;
89

1 קִדְּשָׁנוּ בְּמַצּוֹתָיו וְצָנִי לַהֲתַעֲשֹׂף בְּצִיצִית; וְכֵן מִבְּרֶךְ אַחֵר
2 שְׁלֹבֵשׁ תְּפִלִּין, 'לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין', וְאַחֵר שְׂיִשָּׁב בִּסְפָה, 'לִישָׁב
3 בִּסְפָה'. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּאֵלֹו.
4 ו. אֲכַל אִם שְׁחַט בְּלֹא בְרָכָה, אִינוֹ חוֹזֵר אַחֵר שְׁחִיטָה
5 וּמִבְּרֶךְ: 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמַצּוֹתָיו וְצָנִי עַל הַשְׁחִיטָה'; וְכֵן
6 אִם כִּסֶּה הַדָּם בְּלֹא בְרָכָה, אוֹ הַפְּרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת, אוֹ
7 שְׂטָבֵל, וְלֹא בֶרֶךְ - אִינוֹ חוֹזֵר וּמִבְּרֶךְ אַחֵר עֲשִׂיָה. וְכֵן כָּל
8 פִּיּוּצָא בְּזָה.
9 ז. אִין לָךְ מַצָּה שְׂמִבְּרַכִּין אַחֵר עֲשִׂיָה לַעֲלוֹם, אֵלָא טְבִילַת
10 הַגֵּר בְּלִבָּד - שְׂאִינוֹ יָכוֹל לֹאמַר 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמַצּוֹתָיו
11 וְצָנִי', וְעַדִּין לֹא נִתְקַדַּשׁ וְלֹא נִצְטָנָה, עַד שְׂיִטָּבֵל; לְפִיכָךְ,
12 אַחֵר שְׂיִטָּבֵל, מִבְּרֶךְ עַל הַטְבִּילָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא דְּחוּי מַעֲקָרוֹ
13 [מִלְּפָנֵי הַטְבִּילָה], וְלֹא הִיא רְאוּי לְבְּרָכָה.
14 ח. כָּל מַצָּה שֶׁעֲשִׂיָהּ הִיא גִּמְרָ חִיּוּבָה, מִבְּרֶךְ בְּשַׁעַת
15 עֲשִׂיָהּ; וְכָל מַצָּה שֶׁיֵּשׁ אַחֵר עֲשִׂיָה צְרוּי אַחֵר, אִינוֹ מִבְּרֶךְ
16 אֵלָא בְּשַׁעַת שְׁעוֹשָׁה הַצְּרוּי הָאַחֲרוֹן. כִּיצַד? הַעוֹשָׂה סְפָה, אוֹ
17 לּוּלָב, אוֹ שׁוֹפֵר, אוֹ צִיצִית, אוֹ תְּפִלִּין, אוֹ מְזוּזָה - אִינוֹ
18 מִבְּרֶךְ בְּשַׁעַת עֲשִׂיָה 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמַצּוֹתָיו וְצָנִי לַעֲשׂוֹת
19 סְפָה', אוֹ 'לּוּלָב', אוֹ 'לְכַתֵּב תְּפִלִּין'; מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ אַחֵר עֲשִׂיָה
20 צְרוּי אַחֵר. וְאִמְתִּי מִבְּרֶךְ? בְּשַׁעַת שְׂיִשָּׁב בִּסְפָה, אוֹ כְּשִׁינְעֻנֵּעַ
21 הַלּוּלָב, אוֹ כְּשִׁישִׁמַּע קוֹל הַשׁוֹפֵר, אוֹ כְּשִׁיתַּעֲשֹׂף בְּצִיצִית,
22 וּבְשַׁעַת לְבִישַׁת תְּפִלִּין, וּבְשַׁעַת קָבִיעַת מְזוּזָה. אֲכַל אִם עֲשֵׂה
23 מַעֲקָה - מִבְּרֶךְ בְּשַׁעַת עֲשִׂיָה: 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמַצּוֹתָיו וְצָנִי
24 לַעֲשׂוֹת מַעֲקָה'; וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.
25 ט. כָּל מַצָּה שֶׁהִיא מִזְמָן לְזִמְנוֹ, כְּגוֹן שׁוֹפֵר וְסְפָה וְלּוּלָב
26 וּמִקְרָא מְגִלָּה וְגַר חֲנֻכָּה, וְכֵן כָּל מַצָּה שֶׁהִיא קִנְיָן לוֹ, כְּגוֹן
27 צִיצִית וְתְּפִלִּין וּמְזוּזָה וּמַעֲקָה, וְכֵן מַצָּה שְׂאִינָה תְּדִירָה
28 וְאִינָה מַצּוּיָה בְּכָל עֵת, שְׁחִירִי הִיא דּוּמָה לְמַצָּה שֶׁהִיא מִזְמָן
29 לְזִמְנוֹ, כְּגוֹן מִילַת בְּנוֹ וּפְדִיּוֹן הַבֶּן - מִבְּרֶךְ עָלֶיהָ בְּשַׁעַת עֲשִׂיָה
30 'שֶׁהִחְיִינוּ'. וְאִם לֹא בֶרֶךְ עַל סְפָה וְלּוּלָב וּכְיִצָּא בְּהֵן
31 'שֶׁהִחְיִינוּ' בְּשַׁעַת עֲשִׂיָה, מִבְּרֶךְ עָלֶיהָ 'שֶׁהִחְיִינוּ' בְּשַׁעַת שִׁיּוּצָא
32 יְדֵי חֻבְכָּתוֹ בְּהֵן; וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּהֵן.
33 י. אַחַד הַעוֹשָׂה מַצָּה לַעֲצָמוֹ, וְאַחַד הַעוֹשָׂה אוֹתָהּ לְאַחֲרִים
34 - מִבְּרֶךְ קִדְּם עֲשִׂיָה, 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמַצּוֹתָיו וְצָנִי
35 לַעֲשׂוֹת'; אֲכַל אִינוֹ מִבְּרֶךְ 'שֶׁהִחְיִינוּ', אֵלָא עַל מַצָּה שֶׁעֲשֵׂה
36 לַעֲצָמוֹ. הִיוּ לְפָנָיו מַצּוֹת הַרְבֵּה, אִינוֹ מִבְּרֶךְ 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
37 בְּמַצּוֹתָיו וְצָנִי עַל הַמַּצּוֹת' - אֵלָא מִבְּרֶךְ עַל כָּל אַחַת
38 וְאַחַת בְּפָנֵי עֲצָמָה.
39 יא. כָּל הַעוֹשָׂה מַצָּה, בֵּין שֶׁהִיתָה חֻבְכָּה עָלָיו בֵּין שְׂאִינָה
40 - אִם עֲשֵׂה אוֹתָהּ לַעֲצָמוֹ, מִבְּרֶךְ 'לַעֲשׂוֹת'; עֲשֵׂה אוֹתָהּ
41 לְאַחֲרִים, מִבְּרֶךְ 'עַל הַעֲשִׂיָה'.
42 יב. כִּיצַד? לְבַשׁ תְּפִלִּין, מִבְּרֶךְ 'לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין'; נִתַּעֲשֹׂף
43 בְּצִיצִית, מִבְּרֶךְ 'לַהֲתַעֲשֹׂף בְּצִיצִית'; יִשָּׁב בִּסְפָה, מִבְּרֶךְ
44 'לִישָׁב בִּסְפָה'. וְכֵן הוּא מִבְּרֶךְ 'לְהַדְלִיק גֵּר שֶׁל שַׁבָּת',
45 וְלִגְמַר אֶת הַלֵּל. וְכֵן אִם קָבַע מְזוּזָה לְבֵיתוֹ, מִבְּרֶךְ 'לְקַבֵּעַ
46 מְזוּזָה'. עֲשֵׂה מַעֲקָה לְגֹו, מִבְּרֶךְ 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמַצּוֹתָיו

48 שֶׁהֵן נִמְלִין לְשִׁמּוֹנָה דּוֹחָה אֶת הַשָּׁבֶת, אִם חָל שְׁמִינִי שְׁלֶחֶן
49 בַּשָּׁבֶת; חוּץ מִלִּיד בֵּית שְׁלֹא טְבֵּלָה אִמּוֹ עַד שְׁלִידָה - שְׁאָף
50 עַל פִּי שְׁנִמּוֹל לְשִׁמּוֹנָה, אִינוּ דּוֹחָה אֶת הַשָּׁבֶת.
51 יֵא. קֵטֶן שְׁנוֹלֵד כְּשֶׁהוּא מְהוּל, וּמִי שְׁנוֹלֵד בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי
52 לְעִבּוּרוֹ קֹדֶם שֶׁתִּגְמַר בְּרִיתוֹ שֶׁהוּא כְּנָפֵל מִפְּנֵי שְׁאִינוֹ חִי,
53 יוֹצֵא דָפֶן, וְאֵנְדְּרוּגִינוֹס, וּמִי שֵׁשׁ לוֹ שְׁתֵּי עָרְלוֹת - אֵינָן
54 דּוֹחִין אֶת הַשָּׁבֶת, אֲלָא נִמְלִין בְּאַחַד בַּשָּׁבֶת, שֶׁהוּא יוֹם
55 תְּשִׁיעִי לָהֶן.
56 יב. מִי שְׁנוֹלֵד בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת, סָפֵק בְּיוֹם סָפֵק בְּלִילָה - מוֹנִין
57 מִן הַלִּילָה, וְנִמְלֵל בְּתִשְׁעֵי שֶׁהוּא סָפֵק שְׁמִינִי. וְאִם נוֹלֵד
58 עָרֵב שָׁבֶת בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת - אִינוּ דּוֹחָה אֶת הַשָּׁבֶת, אֲלָא נִמְלֵל
59 בְּאַחַד בַּשָּׁבֶת; שְׁאִין דּוֹחִין אֶת הַשָּׁבֶת מִסָּפֵק.
60 יג. מִי שְׁנוֹלֵד בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי - אִם הָיָה שְׁלֵם בְּשָׁעָרוֹ
61 וּבְצִפְרָנָיו - הָרִי זֶה וְלֹד שְׁלֵם וּכְן שְׁבָעָה הוּא, אֲלָא
62 שֶׁנִּשְׁתַּהֲהָ; וּמִתֵּר לְטַלְטְלוֹ בַּשָּׁבֶת וְאִינוּ כְּאֶבֶן, וּמִלִּין אוֹתוֹ
63 בַּשָּׁבֶת. אֲבָל אִם נוֹלֵד וּשְׁעָרוֹ לָקוּי, וְאֵין צִפְרָנָיו שְׁלֵמִין
64 בְּבִרְתָּן - הָרִי זֶה בֵּין שְׁמוֹנָה וְדַאי, שְׁלֹא הָיָה רָאוּי לְהוֹלֵד
65 אֲלָא בְּתִשְׁעֵי, וְיֵצֵא קֹדֶם שִׁיגְמַר; לְפִיכָךְ, הוּא חָשׁוּב כְּאֶבֶן,
66 וְאִסּוּר לְטַלְטְלוֹ בַּשָּׁבֶת. וְאָף עַל פִּי כֵן, אִם שָׁהָ שְׁלֹשִׁים יוֹם
67 - הָרִי הוּא וְלֹד שֶׁל קִנְמָא, וְהָרִי הוּא כְּשֶׁאֵר הַנוֹלְדִין לְכָל
68 דָּבָר; שְׁכָל שֶׁשָּׁהָ שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּאֶדָם, אִינוּ גָּפֵל.
69 יד. מִי שְׁנוֹלֵד בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי לְעִבּוּרוֹ - אִם נוֹלֵד שְׁלֵם -
70 הָרִי זֶה וְלֹד שֶׁל קִנְמָא, וּמִלִּין אוֹתוֹ בַּשָּׁבֶת. סָפֵק בֵּין שְׁבָעָה,
71 סָפֵק בֵּין שְׁמוֹנָה - נִמְלֵל בַּשָּׁבֶת מִכָּל פְּנִים: אִם בֵּין שְׁבָעָה הוּא
72 וְשְׁלֵם הוּא, בְּדִין שִׁידְחָה שָׁבֶת; וְאִם בֵּין שְׁמוֹנָה הוּא, הָרִי זֶה
73 שְׁמֵל מִכְחַתָּךְ בְּשֵׁר הוּא, לְפִי שְׁזָה גָּפֵל, אִם הוּא בֵּין שְׁמוֹנָה.
74 טו. הוֹצֵא הָעֶבֶר רֹאשׁוֹ חוּץ לְמַעַי אִמּוֹ בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת - אָף
75 עַל פִּי שְׁלֹא יֵצֵא כְּלוֹ אֲלָא בְּלִילִי שָׁבֶת, אֵין מְלִין אוֹתוֹ
76 בַּשָּׁבֶת. וְכָל מִי שְׁאִינוּ דּוֹחָה אֶת הַשָּׁבֶת - אִינוּ דּוֹחָה אֶת יוֹם
77 טוֹב רִאשׁוֹן; וְדּוֹחָה אֶת יוֹם טוֹב שֵׁנִי. וּבְשֵׁנִי יָמִים טוֹבִים
78 שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אִינוּ דּוֹחָה לֹא אֶת הָרִאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשֵּׁנִי;
79 וְכֵן מִילָּה שְׁלֹא בְּזִמְנָה, אֵינָה דּוֹחָה שְׁנֵי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה.
80 טז. חוֹלָה, אֵין מְלִין אוֹתוֹ עַד שִׁיבְרִיא; וּמוֹנִין לוֹ מַעַת
81 שִׁיחִיָּה מִחֲלִיו, שְׁבָעַת יָמִים מַעַת לָעַת, וְאַחֲרֵי כֵךְ מְלִין אוֹתוֹ.
82 בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁחְלָצְתוֹ חֲמָה [יֵצֵא מִמֶּנּוּ הַקְדַּחַת],
83 וּכְיוֹצֵא בְּחִילִי זֶה [שֶׁל כָּל הַגּוֹף]; אֲבָל אִם כְּאֶבֶן לוֹ עֵינָיו -
84 בָּעַת שִׁתְּפָתָחוּ עֵינָיו וְיִרְפְּאוּ, מְלִין אוֹתוֹ מִיָּד. וְכֵן כָּל כְּיוֹצֵא
85 בְּזֶה [שֶׁהַחֲוִלִּי הוּא בִּאֲבָר מִטּוֹיִים].
86 יז. קֵטֶן שְׁנִמְצָא בְּשְׁמִינִי שְׁלוֹ יָרֵק בְּיוֹתֵר - אֵין מְלִין אוֹתוֹ,
87 עַד שִׁיפֵּל [יְתוּסָף] בּוֹ דָם וְיִחְזְרוּ מִרְאִיו כְּמִרְאֵה הַקֶּטְנִים
88 הַבְּרִיאִים. וְכֵן אִם הָיָה אֶדָם בְּיוֹתֵר כְּמִי שֶׁצָּבָעוּ [אוֹתוֹ] -
89 אֵין מְלִין אוֹתוֹ, עַד שִׁיפֵּל עַד בּוֹ דָּמוֹ וְיִחְזְרוּ מִרְאִיו כְּמִרְאֵה הַקֶּטְנִים;
90 הַקֶּטְנִים; מִפְּנֵי שְׁזָה חָלִי הוּא. וְצָרִיף לְהִזְהֵר בְּדָבָרִים אֵלּוּ
91 הַרְבֵּה, וְאֵין מְלִין אֲלָא וְלֹד שְׁאִין בּוֹ שֵׁם [שׁוּם] חָלִי; שֶׁסִּפְּקַת
92 נִפְשׁוֹת דּוֹחָה אֶת הַכָּל, וְאֶפְשָׁר לְמוֹל לְאַחֵר זָמֵן; וְאִי אֶפְשָׁר
93 לְהַחֲזִיר גִּפְשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל לְעוֹלָם.
94 יח. אִשָּׁה שֶׁמָּלָה [נִתְּנָה לְמוֹל אֶת] בְּנָה רִאשׁוֹן וּמֵת מִחֲמַת

1 וְכָל יוֹם יוֹם שִׁינְעֵבֶר עָלָיו מִשִּׁיגְדֵּל וְלֹא יְמוֹל אֶת עַצְמוֹ,
2 הָרִי הוּא מְבַטֵּל מַצּוֹת עֲשֵׂה; אֲבָל אִינוּ חִיב כְּרֵת, עַד שִׁמּוֹת
3 וְהוּא עָרֵל, בְּמִזִּיד.
4 ג. אֶחָד עָבַד שְׁנוֹלֵד בְּרִשׁוֹת יִשְׂרָאֵל, וְאַחַד עָבַד הַנִּלְקַח מִן
5 הַגּוֹיִם - הַכָּל, חִיב הָרֵב לְמוֹלָן; אֲלָא שְׁלִידָה בֵּית, נִמְלֵל
6 לְשִׁמּוֹנָה; וּמִקְנַת כֶּסֶף, נִמְלֵל בְּיוֹם שְׁנִלְקַח - אֶפְלוּ לְקַחוּ
7 בְּיוֹם שְׁנוֹלֵד, נִמְלֵל בְּיוֹמוֹ.
8 ד. יֵשׁ מִקְנַת כֶּסֶף [עֲבַד שְׁנִקְנָה] שְׁנִמְלֵל לְשִׁמּוֹנָה, וְיֵשׁ יָלִיד
9 בֵּית [שְׁנוֹלֵד לְשִׁפְחוֹת] שְׁנִמְלֵל בְּיוֹם שְׁנוֹלֵד. בִּיצֵד? לְקַח
10 שְׁפָחָה וְלְקַח עֲבָרָה עֲמָה וְיִלְדָה, הָרִי זֶה נִמְלֵל לְשִׁמּוֹנָה; וְאָף
11 עַל פִּי שְׁלִקַּח הָעֶבֶר בְּפָנֵי עַצְמוֹ, וְהָרִי הָעֶבֶר עַצְמוֹ מִקְנַת
12 כֶּסֶף - הוֹאִיל וְקָנָה אִמּוֹ קֹדֶם שֶׁתִּלְדָה, נִמְלֵל לְשִׁמּוֹנָה.
13 ה. לְקַח שְׁפָחָה לְעִבְרִיָּה [קָנָה רַק הַעֲבוּרִים שְׁתוּלִיד], אוֹ
14 שְׁלִקַּח שְׁפָחָה עַל מִנֵּת שְׁלֹא לְהַטְבִּילָה לְשֵׁם עֲבָדוֹת [שֶׁתִּקְבֵּל
15 עַל עֲצָמָה מַצּוֹת כֹּאשָׁה] - אָף עַל פִּי שְׁנוֹלֵד בְּרִשְׁתּוֹ, נִמְלֵל
16 בְּיוֹם שְׁנוֹלֵד; שֶׁהָרִי הַנוֹלֵד הֵזָה, כְּאִלוֹ הוּא מִקְנַת כֶּסֶף לְבָדּוֹ,
17 וּכְאִלוֹ הַיּוֹם קָנָה, שְׁאִין אִמּוֹ בְּכָלֵל שְׁפָחוֹת [שֶׁל] יִשְׂרָאֵל,
18 כְּדִי שִׁיחִיָּה הֵבֵן יָלִיד בֵּית. וְאִם טְבֵּלָה אִמּוֹ [לְשֵׁם עֲבָדוֹת]
19 אַחֵר שְׁלִידָה, הָרִי זֶה נִמְלֵל לְשִׁמּוֹנָה.
20 ו. לְקַח עָבֵד גְּדוֹל מִן הַגּוֹיִם, וְלֹא רָצָה הָעֶבֶד לְמוֹל -
21 מְגַלְגִּלִין עִמּוֹ [מִשְׁכַּנְעִים אוֹתוֹ] כָּל שָׁנִים עֶשֶׂר חֹדֶשׁ; יֵתֵר עַל
22 כֵּן, אִסּוּר לְקַיְמוֹ כְּשֶׁהוּא עָרֵל, אֲלָא חוּזֵר וּמוֹכְרוֹ לַגּוֹיִם. וְאִם
23 הִתְנָה עָלָיו מִתְחִלָּה, וְהוּא אֲצֵל רְבוֹ הַגּוֹי, שְׁלֹא יְמוֹל אוֹתוֹ
24 - מִתֵּר לְקַיְמוֹ וְהוּא עָרֵל; וּבִלְבָד שִׁיִּקְבֵּל עָלָיו שְׁבַע מַצּוֹת
25 שְׁנִצְטוּי בְּנִי נָח, וְיִהְיֶה כְּגֵר תוֹשָׁב [כְּגוֹי שֶׁיִּבֵּל ד' מַצּוֹת];
26 אֲבָל אִם לֹא קָבֵל עָלָיו שְׁבַע מַצּוֹת, יִהְיֶה מִיָּד. וְאֵין מְקַבְּלִין
27 גֵּר תוֹשָׁב, אֲלָא בְּזָמֵן שֶׁהֵיבֵל נִוְהָג.
28 ז. גוֹי שֶׁנִּכְנַס לְקַחֵל יִשְׂרָאֵל, חִיב מִילָּה תְּחִלָּה; וְאִם מִלְּ
29 כְּשֶׁהָיָה גוֹי, צָרִיף לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דָם בְּרִית כְּשִׁתְּגִיר. וְכֵן קֵטֶן
30 שְׁנוֹלֵד כְּשֶׁהוּא מְהוּל, צָרִיף לְהַטִּיף מִמֶּנּוּ דָם בְּרִית בְּיוֹם
31 הַשְּׁמִינִי. אֵנְדְּרוּגִינוֹס, וְהוּא הִילּוּד שֵׁשׁ לוֹ זִכְרוֹת כְּזָכֵר
32 וְנִקְבּוֹת כְּנִקְבָה - צָרִיף לְמוֹל אוֹתוֹ בְּשְׁמִינִי; וְכֵן יוֹצֵא דָפֶן
33 [נוֹלֵד בְּנִיתוּחַ קִיסְרִין]. וּמִי שֵׁשׁ לוֹ שְׁתֵּי עָרְלוֹת, מְלִין אֶת
34 שְׁתֵּיהֶן בְּשְׁמִינִי.
35 ח. אֵין מְלִין לְעוֹלָם אֲלָא בְּיוֹם, אַחֵר עֲלוֹת הַשֶּׁמֶשׁ - בֵּין
36 בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי, שֶׁהוּא זְמַנָּה, בֵּין שְׁלֹא בְּזִמְנָה, שֶׁהוּא מִתְּשִׁיעִי
37 וְהִלָּאָה, שְׁנִאָמַר: "וּבְיוֹם הַשְּׁמִינִי" - "בְּיוֹם", וְלֹא בְּלִילָה.
38 וְאִם מִלְּמַשְׁעֵלָה עֲמוּד הַשֶּׁחֶר, כְּשֵׁר. וְכָל הַיּוֹם כְּשֵׁר
39 לְמִילָּה; וְאָף עַל פִּי כֵן, מַצּוֹה לְהַקְדִּים בְּתַחֲלַת הַיּוֹם -
40 זְרִיזִין, מְקַדִּימִין לְמַצּוֹת.
41 ט. מִילָּה בְּזִמְנָה, דּוֹחָה אֶת הַשָּׁבֶת; וְשְׁלֹא בְּזִמְנָה - אֵינָה
42 דּוֹחָה לֹא אֶת הַשָּׁבֶת, וְלֹא אֶת יוֹם טוֹב. וּבֵין בְּזִמְנָה וּבֵין
43 שְׁלֹא בְּזִמְנָה, דּוֹחָה אֶת הַצִּרְעָה. בִּיצֵד? שֶׁאִם הִיתָה בְּהֵרָת
44 [נִגַּע צִרְעָת] בְּעוֹר הָעֶרְלָה, חוֹתְכָה עִם הָעֶרְלָה; אָף עַל פִּי
45 שֶׁקִּיצַת נִגַּע הַצִּרְעָת כְּלֹא תַעֲשֶׂה - יְכוּא עֲשֵׂה, וְיִדְחָה אֶת
46 לֹא תַעֲשֶׂה.
47 י. כְּשֶׁם שְׁמִילַת הַבְּנִים דּוֹחָה אֶת הַשָּׁבֶת - כֵּךְ מִילַת הָעֲבָדִים

ז. וכן אין שוחקין לה [למילה] סממנין [מיני רפואה], ואין
מחמין לה חמין, ואין עושין לה אספלונית, ואין טורפין
[מערבין] יין ושמן. לא שחק כמון [מין זרע] מערב שבת,
לועס בשניו ונותן; ואם לא טרף יין ושמן, נותן זה לעצמו
וזה לעצמו. זה הכלל: כל שאפשר לעשותו מערב שבת,
אינו דוחה את השבת; אבל אם שכוה ולא הכינו
המכשירין, תדחה המילה לתשיעי.

ח. מלו את הקטן בשבת, ואחר כך נשפכו החמין או
נתפזרו הסממנין - עושין לו הכל בשבת, מפני שספנה היא
לו. מקום שדרפן להרחיץ את הקטן, מרחיצין אותו בשבת:
ביום המילה בין לפני המילה בין לאחר המילה, או
בשלישי של מילה שחל להיות בשבת, בין רחיצת כל גופו
בין רחיצת מילה, בין בחמין שהוחמו מערב שבת בין
בחמין שמחמין לו בשבת - מפני שספנה היא לו.

ט. שכוה ולא הביאו ספין מערב שבת, אומרים לגוי להביא
ספין בשבת, ובלבד שלא יביא אותו דרך רשות הרבים.
כללו של דבר: כל דבר שעשיתו בשבת אסורה עלינו
משום שבות [איסור מדברנו, להרבות השביתה בשבת], מתר
לנו לומר לגוי לעשות אותן כדי לעשות מצוה בזמנה;
ודבר שעשיתו אסורה עלינו משום מלאכה, אסור לנו לומר
לגוי לעשותו בשבת.

י. מכשירי מילה [דברים המסייעים למילה], אפלו בזמנה -
אין דוחין את יום טוב, הואיל ואפשר לעשותו מערב יום
טוב; וקל וחומר הדברים: אם לא דחו מכשירי מילה שבות
שהיא מדבריהם, היאך ידחו לא תעשה של תורה? אבל
שוחקין לה סממנין ביום טוב, הואיל וראויין לקדשה [לחבל
בהם תבשיל], וטורפין לה יין ושמן.

הלכות מילה פ"ק ג

א. המל - מברך קדם שימול 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו
על המילה', אם היה מל בן חבור; ואם מל בנו, מברך
'למול את הבן'. ואבי הבן מברך ברכה אחרת: 'ברוך אתה
ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו
להכניסו בבריתו של אברהם אבינו'; שמצוה על האב למול
את בנו, יתר על המצוה שמצוין כל ישראל שימולו כל ערל
שביניהם; לפיכך, אם אין שם אביו, אין מברכין אחרים
ברכה זו. ויש מי שהורה שיברכו אותה בית דין או אחד
מן העם; ואין ראוי לעשות כן.

ב. ואם היו שם עומדין - אומרים: 'קדם שהכניסו לברית,
בן תכניסוהו לתורה ולחפה ולמעשים טובים'.

ג. ואחר כך מברך אבי הבן, או המל, או אחד מן העם
העומדין שם: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר
קדש ידיו מברך, וחק בשארו שם, וצאצאיו חתם באות
ברית קדש; על כן בשכר זאת אל חי חלקנו לעד צורנו,
צוה בצוה קדושים להציל ידידות שארנו משחת; ברוך
אתה ה', כורת הברית'. ואבי הבן מברך 'שהצילנו'.

ד. המל את הגרים - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך
העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו למול את הגרים

המילה שהכשילה את כחו, וכן מלה את השני ומת כן
מחמת המילה, בין מבצל זה, בין מבצל אחר - הרי זו לא
תמול את השלישי בזמנו, אלא ממתינין לו עד שיגדיל
מעט ויתחזק כחו.

יום שבת קודש ט"ז סיון ה'תש"ע

הלכות מילה פ"ק ב

א. הכל פשרין למול; ואפלו הערל ועבד וקטן ואשה מלין,
במקום שאין שם איש. אבל גוי, לא ימול כלל; ואם מל,
אינו צריך לחזור ולמולו שניה. ובכל מלין, אפלו בצר [אבו
חדה] ובזכויות, ובכל דבר שפורת; ולא ימול בקרומית [חוד]
של קנה, מפני הסכנה. מצוה מן המבחר למול בברזל, בין
בספין בין במספרים; ונהגו כל ישראל בספין.

ב. כיצד מוהלין? חותכין את כל העור החופה את העצמה,
עד שתתגלה כל העצמה; ואחר כך פורעין את הקרום הרך
שלמטה מן העור בצפרן, ומחזיריו לכאן ולכאן, עד שיראה
בשר העצמה. ואחר כך מוצין את המילה, עד שיצא הדם
ממקומות רחוקים, כדי שלא יבוא לידי סכנה; וכל מל
שאינו מוצין, מעבירין אותו [מפטרין אותו מהיות מוהל].
ואחר שמוצין, נותן עליה אספלונית או רטיה [מיני
תחבושות] וכיוצא בהן.

ג. יש ציצין [שאריות עור העטרה] מעבדין את המילה, ויש
ציצין שאין מעבדין. כיצד? אם נשאר מעור הערלה, עור
החופה את רב גבהה של עצמה - הרי זה ערל כמות שהיה;
ואותו העור החופה הנותר, הוא ציץ המעכב. ואם לא
נשאר ממנו אלא מעט, שאינו חופה רב גבהה של עצמה
זו - זה הוא ציץ שאינו מעכב.

ד. המל - כל זמן שעוסק במילה - חוזר בין על ציצין
המעכבין, בין על ציצין שאינן מעכבין. פירש [סילק ידי] -
על ציצין המעכבין, חוזר; על ציצין שאינן מעכבין, אינו
חוזר. מל ולא פירע את המילה, כאלו לא מל.

ה. קטן שבשרו רך ומדלדל [רפוי], או שהיה בעל בשר עד
שיראה כאלו אינו מהול - רואין אותו בעת שיתקשה: אם
נראה שהוא נמול, אינו צריך כלום; וצריך לתקן [לדחוק]
הבשר מכאן ומכאן, מפני מראית העין. ואם בעת שיתקשה
לא יראה שהוא נמול - חוזרין וקוצצין מן הבשר המדלדל
מכאן ומכאן, עד שתראה העצמה גלויה בשעת קשוי. ודבר
זה, מדברי סופרים; אבל מן התורה, אף על פי שהוא נראה
כערל, הואיל ומל, אינו צריך למול פעם שניה.

ו. עושין כל צרכי מילה בשבת, מלין ופורעין ומוצצין,
וחוזר על ציצין המעכבין, אף על פי שפירש; ועל ציצין
שאין מעכבין, כל זמן שלא פירש; ונותן עליה אספלונית.
אבל מכשירי מילה, אין דוחין את השבת. כיצד? הרי
שלא מצאו ספין - אין עושין ספין בשבת, ולא מביאין
אותו במקום למקום; ואפלו במבוי [רחוב סתום משלושה
צדדים] שאינו מערב [שלא עשו בו עירוב], אין מביאין אותו
מחצר לחצר, ואין צריך לדבריהם נדחה מפני הקצת
הספין, הואיל ואפשר להביאו מערב שבת.

בשבת קודש לומדים מכאן גם הלומדים ספר המצוות

סדר תפלות כל השנה

48

49 נהגו העם לקרות בכל יום בשחר, אחר שקורין פְּרַשְׁת צו
50 וברכת כהנים, קוראין משנה זו: אלו דברים שאין להם
51 שעור - הפאה, והבכורים, והראיין, וגמילות חסדים; אלו
52 דברים שאדם אוכל פרותיהן בעולם הזה, והקורן קְנִימָה לו
53 לעולם הבא - פבור אב ואם, וגמילות חסדים, והקצאת שלום
54 בין אדם לחברו, ותלמוד תורה כנגד כלם. אמר רבי זירא,
55 בנות ישראל הם החמירו על עצמן, שאפלו רואות דם טפה
56 כחֲרָדֵל, יושבות עליה שבצת זמים נקיים. תנא דבי אליהו,
57 כל השונה הלכות, מבטח לו שהוא בן העולם הבא,
58 שנאמר: "הליכות עולם לו" - אל תקרא 'הליכות', אלא
59 'הלכות'. אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, תלמיד חכם
60 מרבים שלום בעולם, שנאמר: "וכל בניך למודי ה', ורב
61 שלום בניך". לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר, ומודה על
62 האמת, ודובר אמת בלבו; יִשְׁפִּים ויאמר: רבון כל
63 העולמים! לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך,
64 כי על רחמיך הרבים. מה אנו, מה חיינו, מה חסדנו, מה
65 צדקנו, מה מעשינו, מה נאמר לפניך, ה' אלהינו. הלא
66 הגבורים - כאין לפניך, ואנשי השם - כלא היו, וחכמים -
67 כבלי מדע, ונבונים - כבלי השכל. כי כל מעשינו תהו, וימי
68 חיינו הֶכֶל לפניך, כמו שכתוב בדברי קדשך: "ומותר האדם
69 מן הבהמה - אין, כי הכל הֶכֶל". אבל אנחנו עמך, בני
70 ברייתך, בני אברהם אברהם, שנשבעת לו בחר המורה; ורע
71 יצחק עקיף, שנעקד על גבי מזבחך; צדת יעקב בנך
72 בכורך, שמאחזבתך שאהבת אותו ושמתך ששמתך בו,
73 קראת אותו ישראל וישרון. לפיכך, אנו חביבין להודות לך,
74 ולשבחך, ולפארה, ולרוממך, ולתן הודיה ושבח לשמך.
75 חביבין אנו לומר לפניך בכל יום, ערב ובקר, "שמע, ישראל;
76 ה' אלהינו, ה' אחד". אשכנו, מה טוב חלקנו, מה נעים
77 וגרלנו, מה יפה מאד ירשתנו. אשכנו, שאנו משכמין
78 ומעריבין ואומרים: "שמע, ישראל; ה' אלהינו, ה' אחד".
79 אתה הוא קדם שנברא העולם, ואתה הוא אחר שנברא
80 העולם; אתה הוא בעולם הזה, ואתה הוא לעולם הבא;
81 אתה הוא ראשון, ואתה הוא אחרון. קדש את שמך הגדול
82 והקדוש בעולמך, ובשועתך תרים ותגביה קרננו. ברוך
83 מקדש את שמו ברבים. אתה הוא ה' לבדך. אתה עשית את
84 השמים ושמי השמים וכל צבאם, הארץ וכל אשר עליה,
85 הימים וכל אשר בהם, ואתה מחיה את כלם, וצבא השמים
86 לך משתחוים. אתה הוא, ושנותיך לא יתמו. ה' מלך, ה'
87 מלך, ה' ימלך לעולם ועד. ברוך ה' לעולם, אמן ואמן.
88 ברכה ראשונה שמברכין לפני פסוקי הזמירות, זה הוא
89 גְּסֻתָּה: ברוך שאמר וְהָיָה העולם, ברוך הוא. ברוך אומר
90 ועושה, ברוך גזור ומקיים; ברוך מרחם על הארץ, ברוך
91 מרחם על הבירות; ברוך מעביר אפלה ומביא אורה, ברוך

1 ולהטיף מהם דם ברית, שאלמלא דם ברית, לא נתקיימו
2 שמים וארץ, שנאמר: "אם לא בריתי יומם ולילה - חקות
3 שמים וארץ לא שמתי".
4 ה. המל את עבדו - מברך: 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו
5 למול את העבדים ולהטיף מהן דם ברית, שאלמלא דם
6 ברית, לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר: "אם לא בריתי
7 יומם ולילה - חקות שמים וארץ לא שמתי". ואם מל עבד
8 של אחרים, מברך 'על מילת העבדים'. והמל אדם גדול -
9 צריך לכסות ערותו עד שיברך, ואחר כך מגלהו ומל אותו.
10 ו. גוי שמל קדם שיתגיר, וקטן שנולד כשהוא מהול -
11 כשמשפין מהן דם ברית, אינן צריכין ברכה. וכן
12 אנדרוגינא [יש לו סימני זכרות ונקבות] - אין מברכין על
13 מילתו, מפני שאינו נדא.
14 ז. גוי שצריך לחתך ערלתו מפני מכה או שחין שנולד בה
15 - אסור לישראל לחתך לו אותה; שהגויים - לא מעלין
16 [מצילין] אותן מידי מיתה, ולא מורידין אותן אליה, ואף
17 על פי שנעשית מצוה ברפואה זו, שחרי לא נתפון למצוה.
18 לפיכך, אם נתפון הגוי למילה, מתר לישראל למול אותו.
19 ח. מאוסה היא הערלה שנתגנו בה {הרשעים} {הגויים},
20 שנאמר: "כי כל הגוים ערלים". וגדולה היא המילה, שלא
21 נקרא אברהם אבינו שלם, עד שמל, שנאמר: "התהלך לפני,
22 והיה תמים, ואתנה בריתי ביני ובינך". וכל המפר בריתו של
23 אברהם אבינו, והניח ערלתו [שלא נימול], או משכה [כיסה]
24 העטרה שלא יהא נראה מהול - אף על פי שיש בו תורה
25 ומעשים טובים הרבה, אין לו חלק לעולם הבא.
26 ט. בוא וראה, כמה חמורה מילה: שלא נתלה [המתין]
27 המלאך למשה רבנו עליה אפלו שעה אחת, אף על פי
28 שהיה בדרך [וביקש המלאך להורגו על שלא מל]. וכל מצוות
29 התורה נכרתו עליהן שלש בריתות בלבד, שנאמר: "אלה
30 דברי הברית אשר צוה ה' את משה לברת את בני ישראל
31 בארץ מואב, מלבד הברית אשר כרת אתם בחרב"; ושם
32 הוא אומר: "אתם נצבים היום... לעברך בברית ה'
33 אלהיך". הרי שלש בריתות. ועל המילה, נכרתו שלש
34 עשרה בריתות עם אברהם אבינו: ואתנה בריתי ביני
35 ובינך, "אני, הנה בריתי אתך", ונתקמתי את בריתי ביני
36 ובינך, "לברית עולם", ואתה את בריתי תשמר, וזאת
37 בריתי אשר תשמרו, ויהיה לאות ברית", ויהיה בריתי
38 בבשרכם, "לברית עולם", את בריתי הפר, ונתקמתי את
39 בריתי אתו, "לברית עולם", ואת בריתי אקים את יצחק.
40 בריך רחמנא דסיען. נגמר ספר שני, בעזרת שדי. ומנן
41 פרקים של ספר זה, ששה וארבעים: הלכות קרית שמע,
42 ארבעה פרקים; הלכות תפלה וברכת כהנים, חמשה עשר
43 פרקים; הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה, עשרה פרקים;
44 הלכות ציצית, שלשה פרקים; הלכות ברכות, אחד עשר
45 פרקים; הלכות מילה, שלשה פרקים.
46 (ברוך רחמנא דסיען)

ומושיע בכל עת צרה וצוקה, אלא אתה. פודה ומציל
ומפגנס ומרחם, אלוה על כל הבריות; אדון התולדות,
המהלל בתשבחות, המנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים
רבים. וה' אלהים אמת, לא ינום ולא ישן; המעורר ישנים,
המקיץ רדומים, סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים
- ויה' אנוחנו מודים. ואלו פינו מלא שירה בים, ולשוננו
רנה כהמון גליו, ונשפתינו שבח כמרחבי הרקיע, וציננו
מאירות כשמש וכירח, וידינו פרושות כנשרי שמים,
ורגלינו קלות כאילות - אין אנו מספיקין להודות לך ה'
אלהינו, ויברך את שמך מלפנו, על אחת מאלף אלפי
אלפים ורב רבתי רבבות פעמים הטובות, שעשית עמנו ועם
אבותינו, מלפנים ועד הנה; ממצרים גאלתנו ה' אלהינו,
מבית עבדים פדיתנו, ברעב ונתנו, ובשבע כלכלתנו, ומחרב
הצלתנו, מדבר מלטהנו, ומחללים רעים רבים דליתנו; ועד
הנה עצוננו ורחמך, ולא עצובנו חסדיך. על כן, אברים
שפלגת בנו, ורוח ונשמה שנפחת באפינו, ולשון אשר שמת
בפינו - הן הן יודו ויברכו את שמך ה' אלהינו, על רב נסי
פלאיך. כי כל פה לך יודה, וכל לשון לך תשבח, וכל עין
לך תצפה, וכל בך לך תברע, וכל קומה לפניך תשתחוה,
וכל הלכות ייראו, והקורבים והפוליות יזמרו לשמך, כדבר
שנאמר: כל עצמותי תאמנה, ה' מי כמוך, מציל עני מתוך
מקומו, ועני ואביון מגוללו; ונאמר: רננו צדיקים בה',
לישרים נאנה תהלה. בפי ישירים תתקדש, ויברך קדושים
תתברך, ויכלשון כל חסידים תתקדש, ויברך קדושים
תתהלל, וימקהלות רבבות עמך כל בית ישראל יתפאר
שמך ה' אלהינו, שכן חובת כל היצורים לפניך ה' אלהינו,
להודות, להלל, לשבח, לפאר, לרומם, לגדל ולהדר על כל
דברי ומירות שירות תשבחות דוד בן ישי עבדך, משיחך.
ישתבח שמך לעד מלפנו, המלך הגדול והקדוש בשמים
ובארץ; כי לך נאה, ה' אלהינו וכו'. וכן נהגו לקרות מזמור
שיר ליום השבת, כל המזמור, קדם שיתחילו פסוקי
הזמירות ביום השבת וביום הכפורים. ויש מקומות שנהגו
לקרות הלל גדול בשבתות קדם פסוקי הזמירות, ויש
מקומות שנהגו לקרות שירי המעלות - הכל כמנהגם.
ברכה ראשונה שלפני קריאת שמע בשחר, זה הוא נסחה:
ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, יוצר אור ובזר חשך,
עשה שלום ובזר את הכל; המאיר לארץ ולדרין עליה,
המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית. מה רבו מעשיך
ה', כלם בתכמה עשית, מלאה הארץ קננה. המלך המרומם
שמו לבדו מאז, המשבח המפאר המתנשא וטוב מימות
עולם. אלהי עולם מלפנו, ברחמך הרבים רחם עלינו, אדון
עזנו צור משגבנו, מגן ישענו משגב בעדנו. אל ברוך גדול
דעה, התקין ופעל זהיר חמה, טוב יצר כבוד לשמו,
מאורות נתן סביבות עזו, פנות צבאות קדושים רוממי שדי
תמיד יספרו לאל קדשתי. תתברך ה' אלהינו, בשמים
ממעל ועל הארץ מתחת; ועל כל שבת מעשה ידך,
ומאורות אשר יצרת - הם יפארו, סלה. תתברך לעד
צורנו, מלפנו, גואלנו, בורא קדושים. ישתבח שמך לעד

משלם שכר טוב ליראיו. ברוך שאין לפניו לא עולה ולא
שכחה, לא קצב ולא מרמה, לא משוא פנים ולא מקח שחד.
ברוך אל חי לעד, וקנס לנצח. ברוך אתה ה' אלהינו מלך
העולם, האל המהלל בפי עמו, משבח ומפאר בלשון כל
חסידיו ועבדיו; ובשירי דוד בן ישי עבדך משיחך, נהללך
ה' אלהינו בשבחו ובזמרו. נודך, נשבחך, נפאריך, נרוממך,
נמליכך, נזכיר שמך מלפנו אלהינו יחד. יחיד, חי העולמים,
משבח ומפאר, עדי עד שמו. ברוך אתה ה', מלך מהלל
בתשבחות.
וקורא פסוקים אלו: יהי כבוד ה' לעולם, ישמח ה'
במעשיו. יהי שם ה' מברך, מעתה ועד עולם. ממזרח
שמש, עד מבוא, מהלל שם ה'. רם על כל גוים, ה'; על
השמים כבודו. ה', שמך לעולם; ה', זכרך לדר ודר. ה',
בשמים הכין כסאו; ומלכותו, בכל משלה. ישמחו השמים,
ותגל הארץ; ויאמרו בגוים, ה' מלך. ה' ימלך לעולם ועד.
ה' מלך עולם ועד; אברו גוים מארצו. ה' הפיר עצת גוים,
הניא מחשבות עמים. עצו עצו, ותפר; דברי דבר ולא
יקום, כי עמנו אל. רבות מחשבות בלב איש, ונצת ה' -
היא תקום. עצת ה', לעולם תעמוד; מחשבות לבו, לדר
ודר. כי הוא אומר, ויהי; הוא צוה, ויעמד. כי בחר ה' בציון,
איה למושב לו. כי יעקב, בחר לו יה; ישראל, לסגולתו. כי
לא יטש ה' עמו, וינחלתו לא יעזוב. והוא רחום יספר עון,
ולא ישחית; והרבה להשיב אפו, ולא יעיר כל חמתו. ה',
הושיעה; המלך יעננו ביום קראנו. אשרי יושבי ביתך, עוד
יהללך סלה. אשרי העם שפכה לו, אשרי העם שה' אלהיו.
וקורא מ"תהלה לדרו, ארוממך אלהי המלך וכו', עד סוף
ספר תלים.
ואחר כך, קורא פסוקים אלו: ברוך ה' לעולם, אמן ואמן.
ימלך ה' לעולם, אמן ואמן. ויברך דוד את ה' לעיני כל
הקהל, ויאמר דוד: ברוך אתה ה' אלהי ישראל אבינו,
מעולם ועד עולם. לך ה' הגדלה והגבורה והתפארת והנצח
וההוד, כי כל בשמים ובארץ, לך ה' הממלכה, והמתנשא
לכל לראש. והעשיר והפבור מלפניך, ואתה מושל בכל,
ויבדך פח וגבורה; ויבדך לגדל ולחזק לכל. ועתה אלהינו,
מודים אנו לך, ומהללים לשם תפארתך. ויברכו שם
בבך, ומרומם על כל ברכה ותהלה.
ברכה אחרונה שלאחר פסוקי הזמירות, זה הוא נסחה:
ישתבח שמך לעד מלפנו, המלך הגדול והקדוש בשמים
ובארץ; כי לך נאה ה' אלהינו, שיר ושבח, הלל וזמרה,
ברכות והודיות, גדלה תהלה ותפארת, עז מלכות וממשלה,
נצח וגבורה, מעתה ועד עולם. ברוך אתה ה' אלהינו מלך
העולם, מלך גדול התשבחות, אל ההודיות, אדון כל
המעשים, הבוחר בשירי זמרה, חי העולמים. וקורא השירה
עד סופה, כמנהג המקום.
בשבת נהגו כל העם להוסיף לפני ברכה זו נסח זה: נשמת
כל חי תברך את שמך, ה' אלהינו; ורוח כל בשר לך תפאר,
ותרומם את זכרך מלפנו תמיד לדר ודר, מעולם ועד עולם
אתה הוא האל, ומבלעדיך אין אלהים; ואין לנו מלך גואל

הוא אדון לעמך, ומלך גבור לריב ריכם לאבות ובנים; 49
אמת, אמה הוא ראשון ואמה הוא אחרון, ומבלעדיך אין 50
לנו מושיע. אמת, ממצרים גאלתנו, ה' אלהינו, מבית 51
עבדים פדיתנו, וכל בכורי מצרים בדרך הונת, ובכורך 52
גאלת, וים סוף בקעת, וזדים טבעת, וידידים עברו מים, 53
ויכסו מים צריהם, עד אחד מהם לא נותר. ועל זאת שבחו 54
גאילים, ורוממו לאל, ונתנו ידיים שירות ומירות תשבחות 55
למלך אל חי וקדם. רם ונשא, גדול גבור ונורא, משפיל 56
גאים עדי ארץ, מגביה שפלים עדי מרום, מוציא אסירים, 57
ופודה ענוים, ועוזר דלים, ועונה לעמו ישראל בעת שועם 58
אליו; תהלה לאל עליון, ברוך הוא. משה וכל בני ישראל 59
לך אמרו שירה - בשמחה רבה, אמרו כלם: מי כמוך באלם 60
ה', מי כמוך נאדר בקדש, נורא תהלת, עשה פלא. ה' ימלך 61
לעולם ועד. ונאמר: גאלנו, ה' צבאות שמו, קדוש ישראל. 62
ברוך אתה ה', גאל ישראל.

ברכה ראשונה שלפני קריית שמע של ערבית, זה הוא 64
נסחה: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר בדרך 65
מצרים ערבים, בחקמה פותח שערים, בתבונה משנה עתים, 66
מחליף את הזמנים, מסדר את הפוכים במשמרותיהם 67
ברקיע פצונו. בורא יומם ולילה, גולל אור מפני חשך 68
וחשך מפני אור, מעביר יום ומביא לילה, מבדיל בין יום 69
ללילה, ה' צבאות שמו, קדוש ישראל. ברוך אתה ה', 70
המצרים ערבים.

ברכה שנייה: אהבת עולם ישראל עמך אהבת, תורה 72
ומצוות וחקים ומשפטים אותם למדת. על כן ה' אלהינו, 73
בשכנו ובקומנו נשית בחקי רצונך, ונשמח ונעלז בדרך 74
תורתך לעולם ועד, כי הם חיינו וארץ ימינו, ובהם נהגה 75
יומם ולילה. ואהבתך לא תסור ממנו לעולם ועד, כי היא 76
עטרת ראשנו. ברוך אתה ה', אוהב את עמו ישראל לעד. 77
ברכה ראשונה שלאחר קריית שמע של ערבית, זה הוא 78
נסחה: אמת אמונה כל זאת קדם עלינו, כי הוא ה' אלהינו 79
ואנחנו ישראל עמו; אמת מלפנו, ואפס זולתו - הפודנו מיד 80
מלכים, הגואלנו מכף עריצים, האל הנפער לנו מצרינו, 81
המשלם גמול לכל אויבי נפשנו, השם נפשו בחיים, ולא 82
נתן למוט ורגלנו, המדריכנו על כמות אויבינו, וירם קרנו 83
על כל שונאינו. העושה לנו נקמה בפרעה, אותות ומופתים 84
באדמת בני חם, המפכה בעברתו כל בכורי מצרים, ויוצא את 85
ישראל מתוכם לחרות עולם; המעביר בנו בין גזרי ים סוף, 86
ואת רודפיהם ואת שונאיהם בתהומות טבע. ראו בנים את 87
גבורתו, והודו ושבחו לשמו; ומלכותו ברוצן קבלו עליהם, 88
וענו כלם בשמחה רבה ואמרו: מי כמוך באלם ה', מי כמוך 89
נאדר בקדש; נורא תהלת, עשה פלא. ה' ימלך לעולם ועד. 90
ונאמר גואלנו, ה' צבאות שמו - קדוש ישראל. ברוך אתה 91
ה', גאל ישראל.

ברכה אחרונה שלאחר קריית שמע של ערבית, זה הוא 93
נסחה: השכיבנו ה' אלהינו לשלום, והעמידנו לחיים 94
ולשלום, ופרס עלינו ספת שלומך, ותקננו בעצה טובה 95
מלפניך. והגן בעדנו, ושמרנו והצילנו מכל דבר רע ומפחד 96

מלפנו, יוצר משרתים, אשר משרתיו עומדים ברום עולם, 1
משמיעים את קולם יחד בדברי אלהים חיים ומלך עולם. 2
כלם אהובים, כלם ברויים, כלם גבורים, עושים באימה 3
רצון קוניהם באהבה. וכלם מקבלים עליהם על מלכות 4
שמים זה מזה, ונותנים רשות זה לזה להקדיש לצורם בנחת 5
רוח, בשפה ברויה, ובנעימה טהורה. כלם באחד עונים 6
בירה, ואומרים: קדוש קדוש קדוש, ה' צבאות; מלא כל 7
הארץ כבודו. והאופנים וחיות הקדש, יחד מתנשאים 8
לעמם, משבחים ואומרים: ברוך כבוד ה' ממקומו. לאל 9
ברוך נעמיות יתנו, למלך אל חי וקדם ומירות יאמרו 10
ותשבחות ישמיעו, כי הוא לבדו פועל גבורות, עושה 11
חדשות, וזרע צדקות, מצמיח ישועות, אדון נפלאות, 12
מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית - באמור: "לעשה 13
אורים גדולים, כי לעולם חסדו", התקנת מאורות לשמח 14
עולם. ברוך אתה ה', יוצר המאורות.

ברכה שנייה: אהבת עולם אהבתנו, ה' אלהינו; חמלה 16
גדולה ימרה חמלת עלינו. אבינו מלפנו, בעבור שמך, 17
ובעבור אבותינו אשר בטחו בך, ותלמדנו חקי חיים, בן 18
תחנונו, אבינו. אב הרחמן, המרחם, רחם נא עלינו, ותן 19
בלבנו להבין להשפיל לשמע וללמד ולשמר ולעשות 20
ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה; והאר עינינו 21
במצוותיך, ודבק בלבנו יראתך, ויחד לבבנו לאהבה את 22
שמך. ומלך עלינו מהרה אתה לבדך, כי שם קדשך באמת 23
נקרא עלינו. ובעבור שמך, האל הגדול הגבור והנורא, 24
מהרה באהבה תרים קרנו ותושיענו למען שמך. בך 25
בטחנו, לא גבוש, ובשמך חסינו, לא נכלם ולא נכשל עד 26
עולמי עד; כי אבינו מלפנו אתה, נגילה ונשמחה בישועתך. 27
רחמיך ה' אלהינו וחסדיך, אל יעזבונו נצח סלה ועד. והבא 28
עלינו ברכה ושלום מארבע כנפות הארץ, והוליכנו מהרה 29
קוממיות לארצנו. כי בנו בחרת מכל עם ולשון, וקרבתנו 30
לשמך הגדול, להודות לך וליהודך ולרוממך, ולאהבה את 31
שמך. ברוך אתה ה', הבוחר בעמו ישראל באהבה.

ברכה אחרונה שלאחר קריית שמע בשחר, זה הוא נסחה: 33
אמת ויציב, נכון וקדם, ישר ונאמן, אהוב וחיבי, נחמד 34
ונעים, נורא ואדיר, מחנן ומקבל, טוב ויפה הדבר הזה 35
עלינו לעולם ועד. אמת, אלהי עולם מלפנו, צור יצקב מגן 36
ישענו; לדר ודר הוא קדם ושמו קדם, וכסאו נכון, ומלכותו 37
ואמונתו קימת, ודבריו חיים ונאמנים לעד ולעולמי 38
עולמים, עלינו ועל אבותינו, על בנינו ועל כל דורותינו, 39
ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך; על הראשונים ועל 40
האחרונים - דבר טוב וקדם באמת, חק ולא יעבר. אמת, 41
שאמה הוא ה' אלהינו ואלהי אבותינו, מלפנו ומלך 42
אבותינו, גואלנו וגואל אבותינו, יוצרנו וצור ישועתנו, 43
פודנו ומצילנו, מעולם הוא שמך, ואין לנו אלהים עוד 44
וזולתך. עזרת אבותינו אתה הוא מעולם, מגן ומושיע 45
לבניהם אחריהם בכל דור ודור. ברום עולם מושבך, 46
ומשפטך וצדקתך עד אפסי ארץ. אמת, אשרי איש אשר 47
ישמע מצוותיך, ותורתך ודברך ישים על לבו; אמת, אתה 48

הגוים, להודות לשם קדשך, להשתבח בתהלתך. כי לא יטש
 ה' את עמו, בעבור שמו הגדול, כי הואיל ה' לעשות אתכם
 לו לעם. ועלו מושיעים בחר ציון, לשפט את הר עשו; והיתה
 לה' המלוכה. והיה ה' למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה
 ה' אחד, ושמו אחד. אלהינו שבשמים, קנים שמך ומלכותך
 עלינו תמיד. בדרך נפש החיים ונפש המתים, אשר בידו נפש
 כל חי ורוח כל בשר איש. בדרך אפקיד רוחי; פדית אותי ה',
 אל אמת. ואנחנו עמך, וצאן מרעיתך; נודה לך לעולם, לדור
 ודור נספר תהלתך. ה', הצילה נפשי משפת שקר, מלשון
 רמיה. ישראל נושע בה' תשועת עולמים, לא תבשו ולא
 תכלמו עד עולמי עד. יהי ה' אלהינו עמנו, כאשר היה עם
 אבותינו, אל יעזבנו ואל יטשנו; להטות לכבנו אליו, ללכת
 בכל דרכיו, ולשמר מצותיו וחקיו ומשפטי, אשר צוה את
 אבותינו. כל הנשמה תהלל יה, הללו יה. ברוך ה' ביום, ברוך
 ה' בלילה; ברוך ה' בבקר, ברוך ה' בערב; ברוך ה' בשכבנו,
 ברוך ה' בקומנו. תמיד נהללך, סלה, ונשיח באמונתך. ברוך
 אתה ה', המולך בכבודו, חי וקנים תמיד ימלך לעולם ועד.

לילה, ושבר השטן מלפנינו ומאחרינו, ושמר צאתנו
 ובואנו, כי שומרנו ומצילנו אתה. ובצל כנפיד תסתירנו,
 כדבר שנאמר: הנה לא יגום ולא יישן, שומר ישראל.
 ברוך... שומר עמו ישראל לעד. ברוך ה' לעולם, אמן
 ואמן; ימלך ה' לעולם, אמן ואמן. וירא כל העם, ויפלו על
 פניהם ויאמרו: ה' הוא האלהים, ה' הוא האלהים. ברוך
 שם כבודו לעולם, וימלא כבוד ה' את כל הארץ. ברוך ה'
 ביום, ברוך ה' בלילה; ברוך ה' בבקר, ברוך ה' בערב;
 ברוך ה' בשכבנו, ברוך ה' בקומנו. האל אשר בידו נפשות
 החיים והמתים, אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש.
 בדרך אפקיד רוחי; פדית אותי ה', אל אמת. יראו עינינו
 וישמח לבנו ותגל נפשנו בישועתך, באמור לציון, מלך
 אלהינו. ה' מלך, ה' מלך, ה' ימלך לעולם ועד. ברוך אתה
 ה', המולך בכבודו חי וקנים תמיד ימלך לעולם ועד.
 ונהגו מקצת העם להוסיף פסוקין באמצע ברכה זו, וקוראין
 פסח הזה: וירא כל העם, ויפלו על פניהם ויאמרו: ה' הוא
 האלהים, ה' הוא האלהים. הושיענו ה' אלהינו, וקבצנו מן

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ט"ז סיון ה'תש"ע

דברים אמורים? בשדה קטנה שהיא חמשים אמה על שתי
 אמות או פחות; אבל אם היתה יתרה על זו, אין הבור או
 הניר מפסיקה לשנים, אלא אם פן היה בו רחב בית רבע.
 אבל זרע אחר כל שהוא, מפסיק בה.
 ה. אכלה גובאי [מין אדבה], או קרסמוה נמלים באמצעה
 - אם חרש מקום שאכלו, הרי זה מפסיק.
 ו. הזורע בהר שאינו בלו שנה, אלא יש בו תלים תלים
 גבוהין ומקומות מקומות עמקות - אף על פי שאינו יכול
 לחרש אותו בלו ולזרע אותו כאחד, אלא נחרש המקום
 הגבוה בפני עצמו - הרי זה בשדה אחת, ומניח פאה אחת
 בסוף ההר על כל ההר.
 ז. מדרגות שהן גבוהות עשרה טפחים, נותן פאה מכל
 אחת ואחת; ואם היו ראשי שורות מערבין, נותן מאחת על
 הכל. היו פחות מעשרה - אף על פי שאין ראשי השורות
 מערבין, נותן מאחת על הכל. היה סלע על פני כל השדה
 - אם עוקר הוא את המחרשה מצד זה ונותנה מצד זה,
 מפסיק; ואם לאו, אינו מפסיק.
 ח. הזורע שדה שיש בה אילנות - אף על פי שהיא מלבנות
 מלבנות [ערוגות מרובעות] בין האילנות, ואין כל הזרע
 מערב - נותן פאה אחת לכל השדה; שהדבר ידוע ששדה
 אחת היא, ומפני מקום האילנות נחלק הזרע.
 ט. במה דברים אמורים? בשדה האילנות כל עשרה בתוך
 בית סאה; אבל אם היו כל עשרה אילנות ביתר מבית סאה,
 הרי זה נותן פאה מכל מלבן ומלבן - שהרי האילנות
 מרחקין הרבה, ולא מפני האילנות זרע מלבנות מלבנות.

יום ראשון י' סיון ה'תש"ע 35
 הלכות מתנות עניים פרק ג 36
 א. אין מניחין את הפאה משדה על חביתה. כיצד? היו
 לו שתי שדות - לא יקצר את האחת בלה, ויניח בשנה
 פאה הראויה לשתייהן, שנאמר: "לא תכלה פאת שדה
 בקצריך", שניח בל אחת ואחת פאה הראויה לה. ואם
 הניח משדה על חביתה, אינה פאה.
 ב. היתה שדה זרועה בלה מין אחד, והיה נחל בתוך
 השדה, אף על פי שאינו מושך, או אמת [=תעלת] המים
 שאינו יכול לקצר מה שבשני צדדיה כאחת, והוא שתיקה
 מושכת וקבועה - הרי זה בשתי שדות, ונותן פאה מצד זה
 לעצמו ופאה מצד זה לעצמו.
 ג. וכן אם היה מפסיק [מפריד] בה דרך היחיד שהוא רחב
 ארבע אמות, או דרך הרבים הרחב שש עשרה אמה. אבל
 שביל היחיד, והוא הפחות מארבע אמות, או שביל הרבים
 הפחות משש עשרה אמה - אם היה קבוע בימות החמה
 ובימות הגשמים, מפסיק; ואם אינו קבוע בימות הגשמים
 - אינו מפסיק, אלא הרי היא בשדה אחת.
 ד. היה מפסיק בה ארץ בורה שאינה זרועה ולא חרושה,
 או ארץ נירה - והיא שנוחרשה ולא נזרעה - או שהפסיק
 בה זרע אחר, כגון שהיה חטים מכאן וחטים מכאן
 ושעורים באמצע, או שקצר באמצעה אפלו קדם שתביא
 שליש וחרש מקום שקצר - הרי זה נפסקת לשתי שדות;
 והוא, שיהיה רחב כל אחד מאלו, בשלשה תלמים של
 פתיח [=תחילת החרישה] - והוא פחות מבית רבע. במה

כ. שנים שלקחו אילן אחד, נותנין ממנו פאה אחת; לקח
זה צפון וזה דרום - זה נותן פאה לעצמו, וזה נותן פאה
לעצמו.

כא. התרובין - כל שאדם עומד בצד חרוב זה וחרבו בצד
חרוב אחר, ורואין זה את זה - הרי הן בלן כשדה אחת,
ופאה אחת לכלן; היו שני הצדדין רואין את האמצעיים,
ואין הצדדין רואין זה את זה - מפריש מצד אחד מן
הראשונים על האמצעיים ומן האמצעיים על הראשונים,
אבל לא יפריש מצד ראשון זה על צד האחר.

כב. היתים - כל שיש מהן ברוח אחת מרוחות העיר, כגון
זיתים שיש במערב העיר בלן, או במזרח - הרי הן כשדה
אחת, ופאה אחת לכלן.

כג. הבוצר את מקצת פרמו מכאן ומכאן, כדי להקל מעל
הגפן עד שימצאו שאר האשכולות רוח ויוסיפו - הוא
הנקרא 'מדל'; וכבר בארנו, שהבוצר מרוח אחת אינו מדל,
ולפיכך נותן מן הנשאר פאה הראויה לכל - ואף על פי
שבוצר לשוק. אבל אם הדל למכר בשוק, אינו נותן פאה
לזה שהדל; הדל להביא לביתו - נותן מן הנשאר שהגית
לדרך, פאה הראויה לכל.

יום שני י"א סיון ה'תש"ע

הלכות מתנות עניים פרק ד

א. איזה הוא לקט? זה הנופל מתוך המגל בשעת הקצירה,
או הנופל מתוך ידו כשקובץ השבלים וקוצר; והוא, שיהיה
הנופל שבלת אחת או שתיים; אבל אם נפלו שלש כאחת,
הרי שלששתן לבעל השדה. והנופל מאחר המגל, או מאחר
היד - אפלו שבלת אחת, אינה לקט.

ב. היה קוצר בידו בלא מגל - הנופל מתוך ידו אינו לקט;
אבל התולש דברים שתולשין אותן - הנופל מתוך ידו
לקט. היה קוצר או תולש דבר שדרכו להתלש, ואחר שקצר
מלא ורועו או תלש מלא קמצו, הנהו קוצר ונפל מידו על
הארץ - הרי זה של בעל הבית.

ג. היה קוצר ונשארה שבלת אחת לא נקצרה, ונקצר כל
סביבותיה - אם היה ראשה מגיע לקמה שבצדה ויכולה
להקצר עם הקמה, הרי היא של בעל השדה; ואם לאו,
הרי היא של עניים.

ד. היו שתי שכולות זו בצד זו - הפנימית יכולה להקצר
עם הקמה, והחיצונה יכולה להקצר עם הפנימית ואינה
יכולה להקצר עם הקמה - הפנימית נצלת, ומצלת את
החיצונה; שהרי היא [השכולות שאין ראשה מגיע לקמה]
כנופלת מתוך המגל, ואף על פי שעדין לא נקצרה.
והשבלים שבקש, הרי הן של בעל השדה.

ה. הרוח שפזרה את העמרים, ונתערב קציר של בעל הבית
עם הלגט - אומדין את השדה כמה לקט היא ראיה
לעשות, ונותן לעניים; מפני שזה אנס. וכמה הוא שעור
זה? ארבעת קבין תבואה לכל בית כור.

ו. לקט שנפל לארץ, ולא לקטוהו עניים, ובא בעל הבית
והגדיש את הקציר שלו על הארץ - ביצד הוא עושה?

י. וכן מלבנות הבצלים שבין הירק - נותן פאה אחת לכל
הבצלים, ואף על פי שהירק מבדיל ביניהן ומשימו מלבנות
מלבנות.

יא. שדה שהיא בלה ורועה מין אחד, וכיון שהתחילו בה
מקומות ליבש קצר או תלש מה שיבש מכאן ומכאן, עד
שנשאר הלח מפרד מלבנות מלבנות מרחקות זו מזו - אם
היה דרך בני אדם שם לזרע מאותו המין צרונות צרונות,
כגון שבת או חרדל - הרי זה מניח פאה מכל מלבן ומלבן,
שהרואה אומר: 'צרונות צרונות נורעו'; ואם היה מין
שזורעין אותו שדות, כגון תבואה וקטניות - נותן פאה
אחת לכל.

יב. כמה דברים אמורים? כשהיה יבש מכאן ויבש מכאן
ולח באמצע [ומתחיל לקצור בקצה השדה כדרך כל
הקוצרים]; אבל לח מכאן ולח מכאן ויבש באמצע, מניח
מן היבש בפני עצמו ומן הלח בפני עצמו.

יג. שדה שזרעה בצלים או אפונים או פולין וכיוצא בהן,
והיה בדיעתו למכר מקצתן לחין בשוק, ומניח מקצת השדה
יבש ויעשה ממנו גרן - חיב להניח פאה לזה שמוכר אותו
לח בפני עצמו, ולזה שקוצר אותו יבש בפני עצמו;
שהשוק והגרן, כשני מינין הן.

יד. הזרע את שדהו מין אחד - אף על פי שהוא עושהו
שני גרנות, מניח פאה אחת; ורעה שני מינין - אף על פי
שהוא עושה אותן גרן גרן אחד, נותן פאה למין זה בפני עצמו
ופאה למין זה בפני עצמו.

טו. ורעה שני גונים ממין אחד, כגון שזרעה שני מיני חטים
או שני מיני שעורים - אם עשין גרן אחד, נותן פאה אחת;
שתי גרנות, נותן שתי פאות; ודבר זה, הלכה למשה מסיני.
טז. האחין שחלקו, נותנין שתי פאות; חזרו ונשתתפו,
נותנין פאה אחת. השתפין שקצרו חצי השדה, ואחר כך
חלקו - זה שלקח הקצור, אינו מפריש כלום; וזה שלקח
הקמה, מפריש על החצי שלקח בלבד. חזרו ונשתתפו,
וקצרו החצי האחר בשתפות - כל אחד מהן מפריש מחלקו
שבקמה על חלק חבירו שבקמה, אבל לא על החצי שנקצר.
יז. שדה שהגיע חציה עד שליש, וחציה לא הגיע, והתחיל
וקצר בחצי שהגיע חציו, ואחר כך הביאה בלה שליש,
ואחר כך גמר החצי הראשון שהגיע בתחלה - מפריש מן
הראשון על האמצעיים, ומן האמצעיים על הראשון ועל
האחרון; אבל לא מן הראשון על האחרון.

יח. המוכר מקומות מקומות משדהו לאנשים הרבה - אם
מכר כל השדה, כל אחד ואחד נותן פאה מחלקו שלקח.
ואם התחיל בעל השדה לקצר, ומכר מקצת ושייר מקצת -
בעל השדה נותן פאה הראויה לכל; שפיון שהתחיל לקצר,
נתחייב בכל. ואם מכר תחלה - מפריש הלווקח על מה
שלקח, ובעל השדה על מה ששייר.

יט. שדה אילן, אין מפסיק בה אלא גדר גבוה המבדיל בין
האילנות; אבל אם היה הגדר מבדיל מלמטה, והבדים
והפאות מערבין מלמעלה ונוגעין בגדר על גבו - הרי זה
כשדה אחת, ונותנין פאה לכל.

יז. איזו היא עוללות? זה אשכול הקטן שאינו מעבה
באשכולות, שאין לו כתר, ואין ענביו נטפות זו על זו אלא
מפזרות. יש לה כתר ואין לה נטף, נטף ואין לה כתר -
הרי היא של בעל הכרם; ואם ספק - לעניים.

יח. איזה הוא כתר? פסיגין המהכרות בשדרה זו על גבי
זו; נטף, ענבים המהכרות בשדרה ויורדות; והוא שיהיו
כל הענבים שבעוללות, נוגעין בפס ידו (שיכול לגעת בכל
גרגר בנפרד). ולמה נקרא שמו 'עולל'? מפני שהוא לשאר
האשכולות בעולל לאיש.

יט. ואין בעל הבית חייב לבצר העוללות ולתנן לעניים,
אלא הן בוצרין אותן לעצמן; וגרגר יחידי, הרי הוא
עוללות.

כ. זמורה שהיה בה אשכול, ובארבעה של זמורה עוללת
- אם נקצת [נחתכת] עם האשכול, הרי היא של בעל
הכרם; ואם לאו, הרי היא לעניים.

כא. כרם שכלו עוללות, הרי הוא של עניים - שנאמר:
"וכרמך לא תעולל", אפלו פלו עוללות. ואין הפרט
והעוללות נוגעין אלא בכרם בלבד.

כב. אין העניים זוכין לקח פרט ועוללות, עד שיתחיל בעל
הכרם לבצר את כרמו - שנאמר: "כי תבצר פרמך, לא
תעולל"; וכמה יבצר ויהיו זוכין בהן? שלשה אשכולות
שהן עושין רביע.

כג. המקדיש את כרמו עד שלא נודעו העוללות, אין
העוללות לעניים; ואם משנודעו העוללות - העוללות
לעניים, ויתנו שכר גדולם להקדש.

כד. הזמר את הגפן אחר שנודעו העוללות, הרי זה זומר
בדרך; וכשם שפורת האשכולות, כך פורת העוללות.

כה. גוי שמכר כרמו לישראל לבצר, חייב בעוללות;
ישראל וגוי שהיו שותפין בכרם - חלקו של ישראל חייב,
ושל גוי פטור.

כו. בן לוי שנתנו לו מעשר טבל, ומצא בו עוללות - נתנן
לעני; ואם נקצת עם האשכול (הרי היא שלו) - יש לו [אף]
לעשיותה תרומת מעשר על מקום אחר.

כז. מי שהיו לו חמש גפנים, ובצרן לתוך ביתו - אם
לאכלן ענבים [בציר עראי] - פטור מן הפרט ומן השכחה
ומן הרבעי, וחייב בעוללות [נשאר החיוב בעוללות מותנה
בבציר]; ואם בצרן יין - חייב בכל, אלא אם כן שיר
מקצתו.

יום שלישי י"ב סיון ה'תש"ע

הלכות מתנות עניים פרק ה

א. העמר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל השדה, שכחו
בעל השדה ולא שכחוהו פועלים, שכחוהו אלו ואלו והיו
שם אחרים עובדין ורואין אותו בשעה ששכחוהו - אינו
שכחה; עד שישכחוהו כל אדם. ואפלו עמר הטמון - אם
נשפח, הרי זה שכחה.

ב. היה בעל השדה בעיר, ואמר: "יודע אני שהפועלים
שוכחין עמר שבמקום פלוני" - שכחוהו, הרי זה שכחה; ו

מפנה הגדיש שלו פלו למקום אחר, וכל השבלים הנוגעות
בארץ - פלן לעניים; מפני שאין אנו יודעין איזו היא מהן
שהיתה לקט, וספק מתנות עניים לעניים - שנאמר:
"תעזב", הנח לפניהן משלך.

ז. ולמה אין אומדין אותה, ויתן לעניים מה שראויה
לעשות לקט? מפני שעבר והגדיש על הלקט, קנסוהו;
ואפלו היה שוגג, ואפלו היה הלקט שעורים והגדיש עליו
חטים, ואפלו קרא לעניים ולא באו, ואפלו הגדישוהו
אחרים שלא מדעתו - כל הנוגעות בארץ, הרי הן לעניים.

ח. הצרף לרביץ [=להרטיב] את שדהו קדם שילקטו העניים
לקט שבה - אם הזקו מרבה על הפסד הלקט, מתר לרביץ;
ואם הפסד הלקט מרבה על הפסדו, אסור לרביץ. ואם קביץ
את כל הלקט, והניחו על הגדר עד שיבוא העני וישלנו -
הרי זה מדת חסידות.

ט. זרעים הנמצאים בחרי הנמלים - אם היו החרים
בתוך הקמה, הרי הוא של בעל השדה; שאין לעניים
מתנה בתוך הקמה. ואם היו במקום שנקצר - הרי זה של
עניים; שמא מן הלקט גרוהו. ואף על פי שנמצא שחר,
אין אומדין: 'הרי זה משנה שעברה' - שספק הלקט, לקט.
י. שבלת של לקט שנתערכה בגדיש - הרי זה מפריש שתי
שבולות, ואומר על אחת מהן: 'אם הלקט היא זו, הרי היא
לעניים; ואם אינה לקט - הרי המעשרות שהיא חייבת בהן
שבולת זו, קבועים בשבלת שניה'; וחזור ומתנה בן על
שבולת שניה, ונותן את אחת מהן לעני, והאחרת תהיה
מעשר.

יא. לא ישכר אדם את הפועל, על מנת שילקט בנו אחריו;
אבל האריסין והמכורות והמוכר קמתו לחברו לקצור, ילקט
בנו אחריו. ויש לפועל להביא את אשתו ובניו ללקט
אחריו, ואפלו שברו לטל חצי הקציר או שלישו או רביעו
בשכרו.

יב. מי שאינו מניח את העניים ללקט, או שהוא מניח את
אחד ומונע את אחד, או שסיע את אחד מהן על חברו -
הרי זה גוזל את העניים.

יג. ואסור לאדם להרביץ ארי וכיוצא בו בתוך שדהו, כדי
שיראו העניים ויבכרו. היו שם עניים שאינן ראוין לטל
לקט - אם יכול בעל הבית למחות בגדן, ממחה; ואם לאו,
מניחן מפני דרכי שלום.

יד. המפקיר את הלקט עם נפילת רבו - אינו הפקר; מאחר
שנשאר רבו, אין לו בו רשות.

טו. איזה הוא פרט? זה גרגר אחד או שני גרגרין, הנפרטין
מן האשכול בשעת הבצירה; נפלו שלשה גרגרין בבת
אחת, אינו פרט.

טז. היה בוצר וכורת את האשכול, והסבף בעלין ונפל
לארץ ונפרט - אינו פרט. היה בוצר ומשליף לארץ -
בשמןפנה האשכולות, אפלו חצי אשכול הנמצא שם, פרט;
וכן אשכול שלם שנפרט שם, הרי הוא פרט [כמגדיש על
הלקט שהוזכר למעלה]. והמניח את הכלכלה תחת הגפן
בשעה שהוא בוצר, הרי זה גוזל את העניים.

למקום שלישי, ומקום שלישי לגרן, ושכח העמר בשעה
 שפנה מקום למקום – אם פנה העמרים למקום שהוא גמר
 מלאכה ושכח, יש לו שכחה; וכשיפנה מקום שהוא גמר
 מלאכה לגרן, אין לו שכחה. ואם פנה העמרים למקום
 שאינו גמר מלאכה ושכח, אין לו שכחה; וכשיפנה מקום
 שאינו גמר מלאכה, יש לו שכחה.
 יג. איזה הוא מקום שהוא גמר מלאכה? זה מקום שדעתו
 לקבץ כל העמרים שם ולדוש אותן שם, או להוליכן משם
 למקום גדיש שהוא הגרן; ומקום שאינו גמר מלאכה, הוא
 המקום שמקבצין בו העמרים כדי לעשות מהם אלוט
 גדולות כדי להוליכן למקום אחר.
 יד. שתי פריכות המבדלות זו מזו – שכחה; ושלש – אינן
 שכחה. שני עמרים המבדלין זה מזה – שכחה; ושלשה –
 אינן שכחה.
 טו. שני צבוגי זיתים והחרובין המבדלין זה מזה – שכחה; ושלשה –
 אינן שכחה. שני חצגי פשתן – שכחה; ושלשה –
 אינן שכחה.
 טז. שתי גפנות, וכן בשאר האילנות – שנים המבדלין זה
 מזה – שכחה; ושלשה – אינן שכחה; ושנאמר: "לעני ולגר
 תעזב אתם" – אפלו היו שנים, אחד לעני ואחד לגר.
 יז. היו כל העמרים של קב קב, ואחד של ארבעת קבין
 ושכחו – הרי זה שכחה; יתר על הארבעה – אינו שכחה.
 וכן אם היו של שני שני קבין, ואחד יתר על שמונת קבין
 – אינו שכחה.
 יח. העמר שיש בו סאתים, ושכחו – אינו שכחה, שנאמר:
 "ושכחת עמר בשדה", עמר ולא גדיש – אף על פי שכל
 העמרים סאתים סאתים. שכח שני עמרים – אף על פי שיש
 בשניהן סאתים – הואיל ואין בכל אחד מהן סאתים, הרי
 אלו שכחה; וכן יראה לי שהן שכחה, אפלו היה בשניהן
 יתר מסאתים.
 יט. קמה שיש בה סאתים, ושכחה – אינה שכחה; אין בה
 סאתים – רואין את השבילים הדקות כאלו הן בריאות
 וארכות, ואת השדופות כאלו הן מלאות, ואם היתה ראויה
 אחר אמרן זה לעשות סאתים ושכחה, אינה שכחה.
 כ. שכח סאה תבואה עקורה, וסאה שאינה עקורה – אינן
 מצטרפין, אלא שניהן שכחה; וכן בשום ובבצלים ובפרות
 האילן – אם שכח מקצתן בקרקע ומקצתן תלוש, ובשניהן
 סאתים – אינן מצטרפין, אלא שניהן שכחה.
 כא. השוכח עמר בצד הקמה שאינה שכוחה – אינה
 שכחה, שנאמר: "כי תקצר ושכחת עמר"; שסביבותיו
 קציר – שכחה, אבל עמר שסביבותיו קמה – אינה שכחה.
 וכן אם שכח קמה בצד קמה שאינה שכוחה – אפלו היתה
 זו שאינה שכוחה קלח אחד – הרי זו מצלת את השכוחה,
 ויהיה מתר לקחתה. אבל אם שכח עמר או קמה בצד עמר
 שאינו שכוח – אפלו היה בו סאתים – אינו מציל אותו,
 והרי השכוח לעניים. אין קמת חבירו מצלת על עמר שלו;
 ואין קמת שעורים מצלת על עמר חטים, עד שתהיה הקמה
 ממין העמר.

ואם היה בשדה ואמר כן, ושכחוהו – אינו שכחה;
 שהשכוח מעקרו בשדה, הוא השכחה, אבל בעיר, אפלו
 זכור ולבסוף שכח, הרי זה שכחה – שנאמר: "ושכחת עמר
 בשדה", לא בעיר.
 ג. עמדו העניים בפניו או חפזוהו בקש והוא זוכר את הקש,
 או שהחזיק בו להוליכו לעיר והניחו בשדה ושכחו – אינו
 שכחה; אבל אם נטלו ממקום למקום, אף על פי שהניחו
 סמוך לגפה או לגדיש או לבקר או לפלים, ושכחו – הרי
 זה שכחה.
 ד. נטל עמר להוליכו לעיר, והניחו על גבי חבירו, ושכח
 את שניהן – אם זכר העליון [מצד עצמו] קדם שטיפגע
 [שיתקל] בו, אין התחתון שכחה [שהרי הוא מכוסה
 בעליון]; ואם לאו, התחתון שכחה.
 ה. עפו עמרים בריח חזקה לתוך שדה חבירו, ושכח שם
 עמר – אינו שכחה, שנאמר: "קצירך בשדה"; אבל פזרה
 עמריה בתוך שדהו, ושכח – הרי זה שכחה.
 ו. הנוטל עמר ראשון ושני ושלישי, ושכח את הרביעי –
 אם היה שם ששי, אין הרביעי שכחה עד שיטל החמישי;
 ואם היו חמשה בלבד – משישהה כדי לטל את החמישי,
 הרי הרביעי שכחה.
 ז. שדה שעמריה מערבבין, ושכח את אחד מהן – אינו
 שכחה, עד שיטל את כל סביבותיו.
 ח. הלוחף והשום והבצלים וכיוצא בהן – אף על פי שהן
 טמונין בארץ, יש להן שכחה. הקוצר בלילה ושכח קמה,
 או שעמר בלילה ושכח עמר, וכן הסומה ששכח – יש להן
 שכחה; ואם היה הסומה או הקוצר בלילה מתכוון לטל את
 הגס הגס, אין לו שכחה. וכל האומר: 'הריני קוצר על מנת
 מה שאני שוכח, אני נוטל' – יש לו שכחה; שכל המתנה
 על הכתוב בתורה, תנאו בטל.
 ט. תבואה שקצרה עד שלא נגמרה להאכילה לבהמה, וכן
 אם קצרה אגדות אגדות ולא עשאה עמרים, וכן השומים
 והבצלים שתלשן אגדות קטנות להמכר לשוק ולא עשאו
 עמרים להעמיד מהן גרן – אין להן שכחה.
 י. הקוצר שהתחיל לקצר, ושכח לפניו ולאחריו – שלאחריו
 שכחה, ושלפניו אינו שכחה, שנאמר: "לא תשוב לקחתו" –
 אינו שכחה, עד שיעבר ממנו ויניחו לאחריו.
 יא. שנים שהתחילו לקצר מאמצע השדה, זה פניו לצפון
 וזה פניו לדרום, ושכחו לפניו ולאחריהן – שלפניהן
 שכחה; מפני שכל אחד מהן, זה שלפניו – הוא לאחריו
 של חבירו. והעמר ששכחוהו לאחריהן במקום שהתחילו
 ממנו, אינו שכחה; מפני שהוא מערב עם השורות שמן
 המזרח למערב, והן מוכיחין עליו שאינו שכוח. וכן
 השורות של עמרים שפנו אותן לגרן, והתחילו שנים
 מאמצע שורה, ושכחו עמר באמצע בין אחריהן – אינו
 שכחה; מפני שהוא באמצע השורה שמן המערב למזרח
 שעדיין לא התחילו בה, והיא מוכחת עליו שאינו שכוח.
 יב. הקוצר, ואלם אלוטות אלוטות, וחזר ופנה האלוטות, והן
 הנקראין 'עמרים', במקום זה למקום אחר, ומקום השני

1 **כב.** השוכח אילן בין האילנות, אפלו היה בו כמה סאין
2 פרות, או ששכח שני אילנות - הרי הן שכחה; שלשה -
3 אינה שכחה.

4 **כג.** כמה דברים אמורים? באילן שאינו ידוע ומפרסם
5 במקומו, כגון שהיה עומד בצד הגת או בצד הפרצה; או
6 במעשיו, כגון שהיה עושה זיתים הרבה; או בשמו, כגון
7 שהיה לו שם ידוע, כגון 'זית הנטופה' בין הזיתים, שהוא
8 נוטף שמן הרבה, או 'השפכני' או 'הבישני'. אבל אם היה
9 בו אחד משלשה דברים אלו - אינו שכחה, שנאמר:
10 "ושכחת עמר בשדה"; עמר שאפה שוכחו לעולם, ואין
11 אתה יודע בו אלא אם תשוב ותראהו - יצא זה, שאפה
12 זוכרו לאחר זמן ואף על פי שלא תפגע בו, מפני שהוא
13 ידוע ומפרסם.

14 **כד.** היה מסים בדעתו, הרי זה כמפרסם וידוע. היה עומד
15 בצד הדקל, הדקל מסומו. היו שניהן זית נטופה וכיוצא בו,
16 זה מסים את זה. היתה כל שדה זית נטופה, ושכח אחת
17 מהן או שתים - יש לו שכחה. כמה דברים אמורים? שלא
18 התחיל באילן זה המפרסם. אבל אם התחיל בו ושכח
19 מקצתו - הרי זה שכחה, ואף על פי שהוא מפרסם; והוא,
20 שהיה הנשאר בו פחות מסאתים; אבל סאתים - אינו
21 שכחה, אלא אם פן שכח כל האילן, כמו שבארנו.

22 **כה.** זית העומד באמצע השורות לבדו, ושלש שורות של
23 זיתים מקיפין אותו משלש רוחותיו - אף על פי שאין בכל
24 שורה מהן אלא שני זיתים, ושכח את האמצעי - אינו
25 שכחה; שהרי השורות הסתירוהו. ולמה אמרו זית בלבד?

26 מפני שהיה שם חשוב בארץ ישראל באותו הזמן.
27 **כו.** איזה הוא שכחה בעריס? כל שאינו יכול לפשט את
28 ידו ולטלה; ובפרס, משיעבר מן גפן מן הגפנים וישפח
29 אותה; בדלית ובדקל, משייר הימנו; ושאר כל האילן,
30 משיפנה וילף לו. כמה דברים אמורים? שלא התחיל בו;
31 אבל אם התחיל בו ושכחו - אינו שכחה, עד שיבצר את
32 כל סביבו.

33 **כז.** המפקיר את פרמו, והשפים בבקר וזכה בו לעצמו,
34 ובצרו - חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה; שהרי
35 "שדך" ו"כרמך" אני קורא בו - מפני שהיה לו, והרי
36 הוא שלו. אבל אם זכה מן ההפקר בשדה של אחרים,
37 הרי זה פטור מן הכל. ובין כך ובין כך פטור מן
38 המעשרות, כמו שיתבאר.

יום רביעי י"ג סיון ה'תש"ע

הלכות מתנות עניים פרק ו

41 **א.** מתנה אחרת ששית יש לעניים בזרע הארץ, והוא
42 המעשר שנותנין לעניים, והוא הנקרא מעשר עני.

43 **ב.** וזה הוא סדר הפרשת תרומות ומעשרות: אחר שקוצר
44 זרע הארץ, או אוסף פרי העץ, ותגמר מלאכתו - מפרש
45 ממנו אחד מן החמשים, וזה הוא הנקרא 'תרומה גדולה',
46 ונותנה לכהן; ועל זה נאמר בתורה: "ראשית דגנך תירשך
47 ויצהרדך". ואחר כך מפרש מן השאר אחד מן העשרה, וזה

48 הוא הנקרא מעשר ראשון, ונותנו ללוי; ועל זה נאמר
49 בתורה: "כי את מעשר בני ישראל וגו'", ונאמר: "ולבני
50 לוי, הנה נתתי כל מעשר בישראל".

51 **ג.** ואחר כך מפרש מן השאר אחד מעשרה, והוא הנקרא
52 מעשר שני, והוא לבעליו, אוכלין אותו בירושלים; ועליו
53 נאמר: "ואם גאל גאל איש ממעשרו", ועליו נאמר: "עשר
54 תעשר . . ואכלת לפני ה' אלהיך, במקום אשר יבחר לשכן
55 שמו שם, מעשר דגנך וכו'".

56 **ד.** על הסדר הזה מפרשין בשנה ראשונה מן השבוע,
57 ובשנה ובכביעית ובחמישית; אבל בששית ובשלישית מן
58 השבוע - אחר שמפרשין מעשר ראשון, מפרש מן השאר
59 מעשר אחר ונותנו לעניים, והוא הנקרא מעשר עני, ואין
60 בשתי שנים אלו מעשר שני אלא מעשר עני; ועליו נאמר
61 בתורה: "מקצה שלש שנים, תוציא את כל מעשר תבואתך
62 בשנה ההיא, והנחת בשעריך. ובא הלוי וכו'", ועליו נאמר:
63 "כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית,
64 שנת המעשר וכו'".

65 **ה.** שנת השמיטה - בלה הפקר; ואין בה לא תרומה, ולא
66 מעשרות כלל, לא ראשון ולא שני, ולא מעשר עני. ובחוצה
67 לארץ, שאין בה שמטת קרקע - מפרשין בארץ מצרים
68 ובעמון ומואב, מעשר ראשון ומעשר עני; מפני שארצות
69 אלו קרובות לארץ ישראל, כדי שיהיו עניי ישראל נסמכין
70 עליה בשביעית. והלכה למשה מסיני, שהיו מפרשין
71 בארץ עמון ומואב מעשר עני בשביעית. אבל בשנער,
72 מפרשין בשביעית מעשר שני, כסדר רב השנים.

73 **ו.** מעשר ראשון שלוקח הלוי, מפרש ממנו אחד מעשרה,
74 ונותנו לכהן, והוא תרומת מעשר; ועליו נאמר בתורה: "ואל
75 הלויים תדבר".

76 **ז.** בעל השדה שעברו עליו עניים, והיה לו שם מעשר עני
77 - נותן לכל עני שיעבר עליו מן המעשר כדי שבעו, שנאמר:
78 "ואכלו בשעריך, ושבעו". -

79 **(ח).** כדי שבעו? וכמה? אם מן החטים נתן, לא יפחות
80 מחצי קב; ואם מן השעורים נתן, לא יפחות מקב; ואם מן
81 הפסמין, לא יפחות מקב וחצי; ואם מן הגרגרות, לא
82 יפחות מקב; ואם מן הדבילה, לא יפחות ממשקל חמש
83 ופשימים סלע; ואם מן הזין, לא יפחות מחצי לג; ואם מן
84 השמן נתן, לא יפחות מרביעית; מן הארז, רבע הקב. נתן
85 לו ירק, נותן לו משקל ליטרה, והוא משקל חמשה ושלשים
86 דינר; מן התרובין, שלשת קבין; מן האגוזים, עשרה; מן
87 האפרסקין, חמשה; מן הרמונים, שתיים; ואתרוג, אחד. ואם
88 נתן לו משאר הפרות, לא יפחות מכדי שימכרם ויקח
89 בדמיהן מזון שתי סעודות.

90 **ט.** היה לו דבר מועט, והעניים מרבין ואין בו כדי לתן לכל
91 אחד ואחד פשעור - נותן לפניהן, והן מחלקין ביניהן.
92 **י.** ומעשר עני המתחלק בגזן - אין בו טובת הנאה לבעלים,
93 אלא העניים באין ונוטלין על פרה; ואפלו עני שבישראל,
94 מוציאין אותו מידו. אבל המתחלק בבית - יש בו טובת
95 הנאה לבעלים, ונותנו לכל עני שינצח.

אֹתָהּ לְאִישׁ. אֶפְלוּ הִיָּה דָרְכּוֹ שֶׁל זֶה הָעַנִּי לִרְכֹּב עַל הַסּוֹס
וְעָבַד רֵץ לִפְנָיו, וְהָעַנִּי וְיָרַד מִנְכָּסָיו - קוֹנִין לוֹ סוֹס לִרְכֹּב
עָלָיו וְעָבַד לְרוּץ לִפְנָיו, שְׁנֵאמַר: "דִּי מַחְסוּרוֹ אֲשֶׁר יִחְסַר
לוֹ"; וּמִצְוָה אֲתָהּ לְהַשְׁלִים חֲסוּרוֹ, וְאֵין אֲתָהּ מִצְוָה לַעֲשׂוֹ.
ד. יְתוֹם שֶׁבָּא לְהַשְׁאִיף אִשָּׁה - שׁוֹכְרִין לוֹ בֵּית, וּמִצְוֵינוּ לוֹ
מִטָּה וְכָל כְּלֵי תַשְׁמִישׁוֹ, וְאַחֵר כֶּף מִשְׁיָאִין לוֹ אִשָּׁה.
ה. בֶּא עֲנִי וְשָׂאֵל דִּי מַחְסוּרוֹ, וְאֵין יָד הַנוֹתֵן מִשְׁגָּת - נוֹתֵן
לוֹ כִּפֵּי הַשְּׂגָת יָדוֹ. וְכִמָּה? עַד חֲמֵשׁ נִכְסָיו, מִצְוָה מִן
הַמִּבְחָר; וְאַחֵר מִצְוָה בְּנִכְסָיו, בִּינּוּנִי; פָּחוֹת מִכֶּן, עֵין
רְעָה. וְלַעֲשׂוֹלֵם אֵל יִמְנַע אֲדָם עֲצָמוֹ מִשְׁלִישִׁית הַשֶּׁקֶל בְּשָׁנָה;
וְכָל הַנוֹתֵן פָּחוֹת מִזֶּה, לֹא קָנָם מִצְוָה. וְאֶפְלוּ עֲנֵי הַמִּתְפָּרְנִס
מִן הַצִּדְקָה, חֵיב לִתֵּן צִדְקָה לְאַחֵר.
ו. עֲנִי שֶׁאֵין מִפִּירִין אוֹתוֹ, וְאָמַר: 'רָעַב אֲנִי, הֶאֱכִילוּנִי' - אֵין
בוֹדֵקִין אַחֲרָיו שֶׁמָּא רִמָּא הוּא, אֲלֵא מִפִּרְנָסִין אוֹתוֹ מִיָּד. הִנֵּה
עָרֵם, וְאָמַר: 'כִּסּוּנִי' - בּוֹדֵקִין אַחֲרָיו שֶׁמָּא רִמָּא הוּא; וְאִם
הֵיָּ מִפִּירִין אוֹתוֹ - מְכַסִּין אוֹתוֹ לִפִּי כְּבוֹדוֹ מִיָּד, וְאֵין בּוֹדֵקִין
אַחֲרָיו.
ז. מִפִּרְנָסִין וּמִכָּסִּין עֲנִי גוֹיִם עִם עֲנִי יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי דְרָכֵי
שְׁלוֹם. וְעֲנִי הַמִּחְזֵר עַל הַפִּתְחִים, אֵין נִזְקָקִין לוֹ לְמַתָּה
מִרְבָּה; אֲבָל נוֹתְנִין לוֹ מַתָּה מוֹעֲטָה. וְאִסּוּר לְהַחֲזִיר אֶת הָעַנִּי
שֶׁשָּׂאֵל רִיקָם, וְאֶפְלוּ אֲתָהּ נוֹתֵן לוֹ גְּרוּגְרָת אַחַת, שְׁנֵאמַר:
"אֵל יֵשֵׁב דָּךְ, נִכְלָם".
ח. אֵין פּוֹחֲתִין לְעַנִּי הַעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, מִכֶּכֶר אַחֵר
הַנִּמְכָּר בְּפוֹדֵדִין כְּשֶׁהֵיָּ הַחֲטִים אַרְבַּע סָאִין בְּסֻלַּע [וְשֶׁהוּא
כֶּכֶר שֶׁל רוֹבַע הַקֶּב, וְיֵשׁ בּוֹ כַּדֵּי שְׁתֵּי טַעוּדוֹת]; וְכִכֶּר בְּאַרְנָה כָּל
הַמְדוּת. וְאִם לֵן - נוֹתְנִין לוֹ מִצֵּעַ שִׁישׁ עָלָיו, וְכִסֵּת לִתֵּן פִּתְחֵי
מִרְאֲשׁוֹתָיו, וְשִׁמֵּן וְקִטְנִית; וְאִם שָׁבַת - נוֹתְנִין לוֹ מְזוֹן שְׁלֹשׁ
סַעֲוִידוֹת, וְשִׁמֵּן וְקִטְנִית וְדָג וְיִרְקָה. וְאִם הֵיָּ מִפִּירִין אוֹתוֹ,
נוֹתְנִין לוֹ לִפִּי כְּבוֹדוֹ.
ט. עֲנִי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֵה לִקַּח צִדְקָה, מַצְרִימֵן עָלָיו וְנוֹתְנִין לוֹ
לְשֵׁם מַתָּה אוֹ לְשֵׁם הַלְוָה; וְעֲשִׂיר הַמַּרְעִיב אֶת עֲצָמוֹ, וְעֵינוֹ
צָרָה בְּמִמּוֹנוֹ שֶׁלֹּא יֵאָכֵל מִמּוֹנוֹ וְלֹא יִשְׁתֶּה - אֵין מִשְׁגִּיחִין בּוֹ.
י. מִי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֵה לִתֵּן צִדְקָה, אוֹ שִׁיתָן מְעַט מִמָּה
שֶׁרָאִי לוֹ - בֵּית דִּין כּוֹפִין אוֹתוֹ, וּמִכָּן אוֹתוֹ עַד שִׁיתָן
מִה שֶׁאֵמְדוּהוּ לִתֵּן; וְיִוָּרְדִין לְנִכְסָיו בְּפָנָיו, וְלִזְקָחִין מִהֵן
מִה שֶׁרָאִי לוֹ לִתֵּן. וּמִמִּשְׁכָּנֵי עַל הַצִּדְקָה, וְאֶפְלוּ בְּעַרְבֵי
שָׁבָתוֹת.
יא. אָדָם שׁוֹעַ [=נָדִיב] שֶׁהוּא נוֹתֵן צִדְקָה יֵתֵר מִן הָרָאִי לוֹ,
אוֹ שֶׁמַּצֵּר לַעֲצָמוֹ וְנוֹתֵן לְבָבָאִין כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְבַּשֵּׁשׁ - אִסּוּר
לְתַבְעוֹ וְלַגְבוֹת מִמּוֹנוֹ צִדְקָה; וּגְבָאִי שֶׁמְכַלִּימוֹ וְשׁוֹאֵל מִמּוֹנוֹ -
עֲתִיד לְהַפְרַע מִמּוֹנוֹ, שְׁנֵאמַר: "וּפְקַדְתִּי עַל כָּל לִחְצִי".
יב. אֵין פּוֹסְקִין צִדְקָה עַל הִתּוֹמִים, וְאֶפְלוּ לְפִדְיוֹן שְׁבוּיִים,
וְאֵף עַל פִּי שִׁישׁ לֵהֵן מִמּוֹן הַרְבֵּה; וְאִם פֶּסֶק הַדֵּין עָלֵיהֶן כְּדִי
לְשׁוֹם לָהֶם שֵׁם, מִתֵּר. גְּבָאִי צִדְקָה לִזְקָחִין מִן הַנְּשִׁים וּמִן
הַתִּינוּקוֹת דְּכָר מוֹעֵט, אֲבָל לֹא דְכָר מִרְבָּה - שִׁחְזָקַת הַמִּרְבָּה,
גְּנָבָה אוֹ גִּזְל מִשָּׁל אַחֲרִים. וְכִמָּה הוּא מוֹעֵט שְׁלֵהֵן? הַכֹּל לִפִּי
עֲשִׂיר הַבְּעָלִים אוֹ עֲנִיּוֹתָן.

יא. הִיָּה לוֹ מַעֲשֵׂר בְּגָרָן, וְרָצָה לְתַנּוֹן לְעַנִּי קְרוֹבּוֹ אוֹ מִיָּדוֹ
- יֵשׁ לוֹ לְהַפְרִישׁ מִחֻצָּה לְתַנּוֹן לוֹ, וְהַחֲצִי - מִחֻלְקוֹ לְכָל עֲנִי
שִׁיעֵבֵר, כִּשְׁעוֹר שֶׁאֵמְרָנוּ.
יב. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים, שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן לְעַנִּי אֲלֵא כְּדִי שֶׁיָּבִעוּ?
בַּשָּׂדֶה; אֲבָל אִם הִיָּה הַמַּעֲשֵׂר בְּבֵית, מִחֻלְקוֹ לְכָל הָעַנִּיִּים
אֶפְלוּ בְּזוּת בְּזוּת; שֶׁאֵינוֹ מִצְוָה לִתֵּן כְּדִי שֶׁיָּבִעוּ אֲלֵא בַּשָּׂדֶה
- שֶׁהָרִי אֵינוֹ מוֹצֵא שֵׁם לִקַּח, שְׁנֵאמַר: "וְאָכְלוּ בַּשְּׂעִרִי,
וְשִׁבְעוּ".
יג. בָּאוּ אִישׁ וְאִשָּׁה לְבֵית - נוֹתְנִין לְאִשָּׁה תַּחֲלָה, וּפּוֹטְרִין
אוֹתָהּ; וְאַחֵר כֶּף נוֹתְנִין לְאִישׁ. אָב וּבִנּוֹ, אִישׁ וּקְרוֹבּוֹ, שְׁנֵי
אַחִין, שְׁנֵי שְׁתָּפוּיִן, שֶׁהֵיָּה אַחֵד מֵהֶן עֲנִי - נוֹתֵן לוֹ הָאַחֵר
מַעֲשֵׂר עֲנִי שְׁלוֹ.
יד. שְׁנֵי עֲנִיִּים שֶׁקָּבְלוּ שָׂדֶה בְּאַרְסוֹת - זֶה מִפִּרִּישׁ
מַעֲשֵׂר עֲנִי מִחֻלְקוֹ וְנוֹתְנֵהוּ לְחִבְרוֹ, וְכֵן חִבְרוֹ מִפִּרִּישׁ
מִחֻלְקוֹ וְנוֹתֵן לוֹ.
טו. הַמִּקְבֵּל שָׂדֶה לְקָצֵר, אִסּוּר בְּלָקֵט שִׁכְחָה וּפָאָה וּמַעֲשֵׂר
עֲנִי. אֵימָתִי? בְּזִמֵּן שֶׁקָּבְלָה מִמֶּנּוּ לִקַּח חֵלֶק בְּכָל הַשָּׂדֶה, כְּגוֹן
שֶׁנָּתַן לוֹ שְׁלִישָׁה אוֹ רִבְעִיָּה בַּשָּׂדֶה. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ בַּעַל
הַשָּׂדֶה: 'שְׁלִישׁ מִה שֶׁאֲתָה קוֹצֵר בְּלִבְדִּי שֶׁלָּךְ', אוֹ רִבְעִיָּה
מִה שֶׁתִּקְצֹר' - הָרִי זֶה אֵין לוֹ כְּלוֹם עַד שִׁיקְצֹר, וּבִשְׁעַת
הַקָּצִיר עֲנִי הוּא; לְפִיכָךְ, מִתֵּר בְּלָקֵט שִׁכְחָה וּפָאָה. וְאִסּוּר
בְּמַעֲשֵׂר עֲנִי - שֶׁאֵין מִפִּרִּישֵׁן מַעֲשֵׂר עֲנִי אֲלֵא אַחֵר שֶׁקָּצֵר,
וְהָרִי זֶכֶה בְּחֻלְקוֹ שֶׁקָּצֵר.
טז. הַמּוֹכֵר אֶת שָׂדֶהוּ קָרָע וּפְרוֹת, וְהָעַנִּי - הָרִי זֶה מִתֵּר
בְּלָקֵט שִׁכְחָה וּפָאָה וּמַעֲשֵׂר עֲנִי שְׁלֵה. וְהַלּוּקָח אִסּוּר בְּהֵן,
וְאֵף עַל פִּי שֶׁצִּדְדִין לֹא נָתַן דָּמִים; וְאֶפְלוּ לָוֶה הַדָּמִים וּלְקַחָהּ,
הָרִי זֶה אִסּוּר בְּמַתָּנוֹת עֲנִיִּים.
יז. מַעֲשֵׂר עֲנִי - אֵין פּוֹרְעִין מִמּוֹנוֹ מִלּוֹה, וְאֵין מִשְׁלֵמִין מִמּוֹנוֹ
אֶת הַתְּגִמּוּלִין [הַחֲזֹר טוֹבָה], וְאֵין פּוֹדִין בּוֹ שְׁבוּיִים, וְאֵין
עוֹשִׂין בּוֹ שׁוֹשְׁבֵינּוֹת [מַתָּנָה לְזוֹג הַנִּישָׂא], וְאֵין נוֹתְנִין מִמּוֹנוֹ
דְּכָר לְצִדְקָה; אֲבָל מִשְׁלָחִין מִמּוֹנוֹ דְּכָר שֶׁל גְּמִילוּת חֲסִדִּים,
וְצִרְיָהּ לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא מַעֲשֵׂר עֲנִי. וְנוֹתְנִין אוֹתוֹ לְחִבְרָה עִיר
[לְרֹב - כַּמַּתָּנָה] בְּטוֹבָה. וְאֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִהָּאָרֶץ לְחוּצָה
לְאֶרֶץ, שְׁנֵאמַר: "וְהַנּוֹחֵת בַּשְּׂעִרִי", וְאָמַר: "וְאָכְלוּ
בַּשְּׂעִרִי, וְשִׁבְעוּ".

יום חמישי י"ד סיון ה'תש"ע

הלכות מתנות עניים פרק ז

א. מִצְוָה עֲשֵׂה לִתֵּן צִדְקָה לְעַנִּי יִשְׂרָאֵל כִּפִּי מִה שֶׁרָאִי
לְעַנִּי, אִם הִתֵּה יָד הַנוֹתֵן מִשְׁגָּת - שְׁנֵאמַר: "פֶּתַח תִּפְתַּח
אֶת יָדְךָ לוֹ", וְנֵאמַר: "וְהִתְחַזַּקְתָּ בּוֹ, גֵּר וְתוֹשֵׁב וְחֵי עִמָּךְ",
וְנֵאמַר: "וְחֵי אַחִיד עִמָּךְ".
ב. וְכָל הַרוֹצֵה עֲנִי מִבְּקָשׁ, וְהַעֲלִים עֵינָיו מִמּוֹנוֹ, וְלֹא נָתַן לוֹ
צִדְקָה - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: "לֹא תֵאמָר אֶת לִבְכֶּךָ,
וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ, מֵאִחִיד הָאֲבִיוֹן".
ג. לִפִּי מִה שֶׁחָסַר הָעַנִּי, אֲתָהּ מִצְוָה לִתֵּן לוֹ - אִם אֵין לוֹ
כֶּסֶף, מְכַסִּים אוֹתוֹ; אֵין לוֹ כְּלִי בֵּית, קוֹנִין לוֹ כְּלִי בֵּית;
אֵין לוֹ אִשָּׁה, מִשְׁיָאִין אוֹתוֹ אִשָּׁה; וְאִם הִתֵּה אִשָּׁה, מִשְׁיָאִין

יג. עני שהוא קרובו, קודם לכל אדם; ועניי ביתו, קודמין לעניי עירו; ועניי עירו, קודמין לעניי עיר אחרת, שנאמר: "לא אחיד לעניך ולאבניך בארצך".

יד. מי שהלך בסחורה, ופסקו עליו אנשי העיר שהלך שם צדקה - הרי זה נותן לעניי אותה העיר. ואם היו רבים, ופסקו עליהן צדקה - נותנין; וכשהן באין, מביאין אותה עמקן ומפרינסין בה עניי עירם. ואם יש שם חבר עיר ותלמיד חכם המתעסק בצרכי הציבור - יתנו אותה לחבר עיר, והוא מחלקה כמו שיראה לו.

טו. האומר: 'יתנו מאתים דינר לבית הפנסת', או 'יתנו ספר תורה לבית הפנסת' - יתנו לבית הפנסת שהוא רגיל בו; ואם היה רגיל בשניהם, יתנו לשניהם. האומר: 'יתנו מאתים דינרין לעניים', יתנו לעניי אותה העיר.

יום שישי ט"ו סיון ה'תש"ע

הלכות מתנות עניים פרק ח

א. הצדקה, הרי היא בכלל הנדרים. לפיכך, האומר: 'הרי עלי סלע לצדקה', או 'הרי הסלע הזה צדקה' - חייב לתנה לעניים מיד; ואם אחר, חייב ב"לא תאחר לשלמו" - שהרי בידו לתן מיד, והעניים מצויין הן. אם אין שם עניים, מפריש ומניח עד שימצא עניים. ואם התנה שלא יתן עד שימצא עני, אינו צריך להפריש; וכן אם התנה בשעה שגדר בצדקה או התנדב אותה, שיהיה גבאין רשאין לשנותה ולצורף אותה בזהב - הרי אלו מתרין.

ב. המתפס בצדקה, חייב כשאר הנדרים. ביצד? אמר: 'הרי סלע זו כזו', הרי זו צדקה. הפריש סלע ואמר: 'הרי זו צדקה', ולקח סלע שניה ואמר: 'זו' - הרי השניה צדקה, ואף על פי שלא פרש.

ג. הנודר צדקה ולא ידע כמה נדר, יתן עד שיאמר: 'לא לכך נתכונתי'.

ד. אחד האומר: 'סלע זו לצדקה', או האומר: 'הרי עלי סלע לצדקה', והפריש הסלע - אם רצה לשנותה באחרת, מתר; ואם משהגיע ליד הגבאי, אסור לשנותה. ואם רצו הגבאין לצרף המעות ולעשותן דינרין, אינן רשאין; אלא אם אין שם עניים לחלק - מצרפין לאחרים, אבל לא לעצמן.

ה. היה לעניים הנאה בעפוב המעות ביד הגבאי כדי לעשות לאחרים לתן - הרי אותו הגבאי מתר ללוות אותן המעות של עניים, ופורע; שהצדקה, אינה כהקדש שאסור להנות בו.

ו. מי שהתנדב מנורה או נר לבית הפנסת, אסור לשנותה; ואם לדבר מצוה, מתר לשנותה, אף על פי שלא נשתקע שם בעליה מעליה, אלא אומרין: 'זו המנורה' או 'נר של פלוני'. ואם נשתקע שם הבעלים מעליה, מתר לשנותה אפילו לדבר הרשות.

ז. כמה דברים אמורים? בשהיה המתנדב ישראל; אבל אם היה גוי - אסור לשנותה אפילו לדבר מצוה, עד שישתקע שם בעליה מעליה; שמא יאמר הגוי: 'הקדשתי דבר לבית הפנסת של יהודים, ומכרו אותו לעצמן'.

ח. גוי שהתנדב לבדק הבית, אין מקבלין ממנו תחלה. ואם

לקחו ממנו, אין מחזירין לו; ואם היה דבר מסים, כגון קורה או אבן, מחזירין לו - כדי שלא יהיה לזון דבר מסים במקדש, שנאמר: "לא לכם ולנו, לבנות בית לאלהינו". אבל לבית הפנסת, מקבלין מהן לכתחילה; והוא, שיאמר: 'בדעת ישראל הפרשתי'; ואם לא אמר - טעון גניזה, שמא בלבו לשמים. ואין מקבלין מהן לחומת ירושלים, ולא לאמת המים שבה - שנאמר: "ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים".

ט. אסור לישראל לטל צדקה מן הגוים בפרהסיא; ואם אינו יכול לחיות בצדקה של ישראל, ואינו יכול לטלה מן הגוים בצנעה - הרי זה מתר. ומלך או שר מן הגוים ששלח ממוין לישראל לצדקה - אין מחזירין אותו לו, משום שלום מלכות; אלא נוטלין ממנו, ונותן לעניי גוים בסתר, כדי שלא ישמע המלך.

י. פדיון שבויים, קודם לפרישת עניים ולכסותם. ואין לה מצוה רבה כמו פדיון שבויים; שהשבוי, הרי הוא בכלל הרעבים והצמאים, ובכלל הערמים, ועומד בסכנת נפשות. והמעלים עינו מפדיונו - הרי זה עובר על "לא תאמץ את לבך, ולא תקפץ את נדך", ועל "לא תעמד על דם רעך", ועל "לא ירדנו בפרך לעיניך"; ויבטל מצות "פתח תפתח את נדך", ומצות "וחי אחיד עמך", "ואהבת לרעך כמוך", ו"הציל לקחים למות", והרבה דברים כאלו. ואין לה מצוה רבה בפדיון שבויים.

יא. אנשי העיר שגבו מעות לבנות בית הפנסת, ויבא להם דבר מצוה - מוציאין בו את המעות. קנו אבנים וקורות - לא ימכרו אותם לדבר מצוה, אלא לפדיון שבויים; אף על פי שהביא את הלבנים, וגדרו את האבנים [התקינו לבניין], ופצלו את הקורות, והתקינו הכל לבנין - מוכרין הכל לפדיון שבויים בלבד. אבל אם בנו וגמרו - לא ימכרו את בית הפנסת, אלא יגבו לפדיונם מן העבור.

יב. אין פודין את השבויים ביתר על דמיהם, מפני תקון העולם - שלא יהיו האויבים רודפים אחריהם לשבותם; ואין מכריחין את השבויים, מפני תקון העולם - שלא יהיו האויבים מכבדין עליהם את העל, ומרבים בשמירתם.

יג. מי שמכר עצמו ובניו לגוים, או שלחה מהן, ושבו אותן או אסרו אותן בהלואתן - פעם ראשונה ושניה, מצוה לפדותו; שלישית, אין פודין אותו, אבל פודין את הבנים לאחר מיתת אביהם. ואם בקשו להרגו, פודין אותו מידם אפילו אחר אחר כמה פעמים.

יד. עבד שנשבה - הואיל וטבל לשם עבדות וקבל עליו מצוות, פודין אותו בישראל שנשבה; ושבו שנסתמד אפילו למצוה אחת, כגון שהיה אוכל נבלה להכעיס וכיוצא בזה - אסור לפדותו.

טו. האשה קודמת לאיש, להאכיל ולכסות ולהוציא מבית השבי - מפני שהאיש דרכו לחזר ואין האשה דרכה לחזר, ובשטה מרבה; ואם היו שניהן בשביה, ונתבעו שניהן לדבר צוה - האיש קודם לפדות, לפי שאין דרכו לכך.

ז. רשאי בגי העיר לעשות קפה תמחוי, ותמחוי קפה, ולשנותן לכל מה שיצאו מצרכי צבור, ואף על פי שלא התנו בן בשעה שגבו; ואם היה במדינה חכם גדול שחכל גובין על דעתו, והוא יחלק לעניים כפי מה שיצאה - הרי זה רשאי לשנה אותן לכל מה שיצאה לו מצרכי צבור. ח. גבאי צדקה, אינן רשאים לפרש זה מזה בשוק, אלא כדי שיהיה זה פורש לשער וזה פורש לתנות (נשמר קשר עין), וגובין. ט. מצא הגבאי מעות בשוק - לא יתנם לתוך כיסו (שלא יחשד שמכניס לכיסו מכספי הצדקה), אלא נותנן לתוך ארנקי של צדקה; ולכשיגיע לביתו, יטלם. י. היה הגבאי נושה בבכור מנה, ופרעו בשוק - לא יתנם לתוך כיסו, אלא יתנם לתוך ארנקי של צדקה; ולכשיגיע לביתו, יטלם. ולא ימנה מעות הקפה שנים שנים אלא אחד אחד, מפני החשד (שלוקח לעצמו מטבע מול מטבע) - שגאמר: "והיתם נקיים מה" ומישראל". יא. גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק - מצרפין המעות דינרין לאחרים, ואין מצרפים לעצמן; גבאי תמחוי שאין להם עניים לחלק - מוכרין לאחרים, ואין מוכרין לעצמם. ואין מחשבים בצדקה עם גבאי צדקה, ולא בהקדש עם הגזברין - שגאמר: "אף לא יחשב אתם הפסד הנתן על ידם, כי באמונה הם עשים". יב. מי שישב במדינה שלשים יום, כופין אותו לתן צדקה לקפה עם בגי המדינה; ישב שם שלשה חדשים, כופין אותו לתן תמחוי; ישב שם ששה חדשים, כופין אותו לתן צדקה בפסות שמכסים בה עניי העיר; ישב שם תשעה חדשים, כופין אותו לתן צדקה לקבורה שקוברין בה את העניים ועושים להן כל צרכי קבורה. יג. מי שיש לו מזון שתי סעודות, אסור לו לטל מן התמחוי; היו לו מזון ארבע עשרה סעודות, לא יטל מן הקפה. היו לו מאתים זוז, אף על פי שאינו נושא ונותן בהם, או שהיו לו חמשים זוז, והוא נושא ונותן בהן - הרי זה לא יטל לקט שכחה ופאה ומעשר עני; היו לו מאתים חסר דינר - אפלו אלה נותנין לו כאחד, הרי זה מתר לקח. היו בידו מעות, והרי הן עליו חוב, או שהיו ממשכנין לכתבת אשתו - הרי זה מתר לקח. יד. עני שצרך, ויש לו חצר וכלי בית, אפלו היו לו כלי כסף וכלי זהב - אין מחיבין אותו למכר את ביתו ואת כלי תשמישו, אלא מתר לקח; ומצוה לתן לו. במה דברים אמורים? בכלי אכילה ושתיה ומצעות ומלבוש וכיוצא בהן; אבל אם היו כלי כסף או כלי זהב כגון מנורה או עלי וכיוצא בהן, מוכרין ולוקח פחות מהן. במה דברים אמורים? קדם שיגיע לגבות מן העם נכי אם מתרומה פרטית; אבל אחר שגבה הצדקה - מחיבין אותו למכר כליו ולקח אחרים פחותין מהן, ואחר כך יטל. טו. בעל הבית שהיה מהלך מעיר לעיר, ותמו לו המעות בדרך, ואין לו מה יאכל עתה - הרי זה מתר לקח לקט

טז. יתום ויתומה שבאו להשיא אותן - משיאין את האשה קדם לאיש, מפני שבשתה של אשה מרבה; ולא יפתחו לה ממשקל ששה דינרין ורביע דינר של כסף טהור; ואם יש בכיס של צדקה, נותנין לה לפי כבודה. יז. היו לפנינו עניים הרבה, או שבויים הרבה, ואין בכיס כדי לפרנס או כדי לכסות או כדי לפדות את כלן - מקדימין את הכהן ללוי, ולוי קודם לישראל, וישראל לחלל, וחלל לשותקי, ושותקי לאסופי, ואסופי לממזר, וממזר לנתי; ונתי קודם לגר, שהנתי גידל עמנו בקדשה; וגר קודם לעבד משחרר, לפי שהיה בכלל ארור [- כנען עבד וגו']. יח. במה דברים אמורים? בשחיו שוין בחכמה; אבל אם היה כהן גדול עם הארץ וממזר תלמיד חכמים, תלמיד חכמים קודם. וכל הגדול בחכמה, קודם את חברו; ואם היה אחד מהן רבו או אביו - אף על פי שיש שם גדול מהן בחכמה, רבו או אביו שהוא תלמיד חכמים קודם לזה שהוא גדול מהן בחכמה.

יום שבת קודש ט"ז סיון ה'תש"ע

הלכות מתנות עניים פרק ט

א. כל עיר שיש בה ישראל - חביב להעמיד מהן גבאי צדקה, אנשים ידועים ונאמנים, שיהיו מחזירין על העם מערב שבת לערב שבת, ולוקחין מכל אחד ואחד מה שהוא ראוי לתן, ודבר הקצוב עליו; והן מחלקין המעות מערב שבת לערב שבת, ונותנין לכל עני ועני מזונות המספיקין לשבעת ימים. וזו היא הקצאת [הנקודות] קפה של צדקה. ב. וכן ממעדין גבאין שלוקחין בכל יום יום מכל חצר פת ומיני מאכל ופרות, או מעות ממי שהוא מתנדב לפי שעה; ומחלקין את הגבוי לערב בין העניים, ונותנין לכל עני ממנו פרנסת יומו. וזה הוא הנקרא 'תמחוי'. ג. מעולם לא ראינו ולא שמענו בקהל מישראל, שאין להן קפה של צדקה; אבל התמחוי - יש מקומות שנהגו בו, ויש מקומות שלא נהגו בו. והמנהג הפשוט היום, שיהיו גבאי הקפה מחזירין בכל יום ומחלקין מערב שבת לערב שבת. ד. בתעניות, מחלקין מזונות לעניים; וכל תענית שאכלו העם ולנו, ולא חלקו צדקה לעניים - הרי אלו כשופכי דמים, ועליהם נאמר בפרשה: "צדק גלין בה" - ועתה מרצחים". במה דברים אמורים? בשלא חלקו הפת והפרות שאוכלין בה הפת, כגון תמרים או ענבים; אבל אם אחרו המעות או החטים, אינן כשופכי דמים. ה. הקפה אינה נגבית אלא בשנים, שאין עושין שררה על הצבור בממון בפחות משנים; ומתר להאמין אחד על המעות של קפה. ואינה נחלקת אלא בשלשה, מפני שהוא כדיני מזונות, שנותן לכל אחד די מחסורו לשבת. והתמחוי נגבה בשלשה, שאינו דבר קצוב ונודשים לקצוב בעצמם תוך כדי הגבייה; ומתחלק בשלשה. ו. התמחוי נגבה בכל יום, והקפה מערב שבת לערב שבת; והתמחוי לעניי עולם, והקפה לעניי אותה העיר בלבד.

מחִיבִין אוֹתוֹ לִמְכֹּר; אֲלֹא אוֹכֵל מֵעֵשֶׂר עֲנִי וְהוֹלֵךְ, עַד
שִׁמְכֹר בְּשׂוּהָ, וַיִּדְעוּ הַכֹּל שְׂאִינוֹ דְּחוּק לִמְכֹּר.
יח. עֲנִי שְׂגָבֹו לוֹ כְּדֵי לְהַשְׁלִים מַחְסוֹרוֹ, וְהוֹתִירוֹ עַל מָה
שֶׁהוּא צָרִיף - הָרִי הַמּוֹתֵר שָׁלוֹ; וּמוֹתֵר עֲנִיִּים, לְעֲנִיִּים. מוֹתֵר
שְׂבוּיִים, לְשְׂבוּיִים; וּמוֹתֵר שְׂבוּיִי, לְאוֹתוֹ שְׂבוּיִי. מוֹתֵר מְתִים,
לְמְתִים; מוֹתֵר הַמֵּת, לְיוֹרְשֵׁיו.
יט. עֲנִי שֶׁנֶּתֶן פְּרוּסָה לְתַמְחֹוֹ, אוּ פְּרוּטָה לְקַפָּה - מְקַבְּלִין
מִמֶּנּוּ; וְאִם לֹא נָתַן, אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לִתֵּן. נָתַנוּ לוֹ בְּגָדִים
חֲדָשִׁים, וְהַחֲזִיר לָהֶן אֶת הַשִּׁחְקִין - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ; וְאִם לֹא
נָתַן, אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לִתֵּן.

שְׂכִיחָה וּפְאָה וּמֵעֵשֶׂר עֲנִי, וְלִהְנוֹת מִן הַצִּדָּקָה; וְלִכְשִׁינִיעַ
לְבֵיתוֹ, אֵינוֹ חַיֵּב לְשַׁלֵּם - שְׁהָרִי עֲנִי הִיָּה בְּאוֹתָהּ שְׁעָה. הָא
לְמָה זֶה דּוּמָה? לְעֲנִי שֶׁהֶעֱשִׂיר, שְׂאִינוֹ חַיֵּב לְשַׁלֵּם.
טז. מִי שֶׁהָיָה לוֹ בְּתִים וְשִׁדּוֹת וּכְרָמִים, וְאִם מְכָרָן עֲתָה
בְּיָמֵי הַגִּשְׁמִים מוֹכֵר בְּזוֹל, וְאִם הִנִּיחָן עַד יְמֹת הַחֶמְדָּה
מוֹכְרָן בְּשׂוּיָהֶם - אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לִמְכֹּר, אֲלֹא מְאֻכִּלִין
אוֹתוֹ מֵעֵשֶׂר עֲנִי עַד חֲצִי דְמִיָּהֶן; וְלֹא יִדְחֵק עֲצָמוֹ, וְיִמְכֹּר
שָׁלֹא בְּזָמַן מְכִירָה.
יז. הָיָה שְׂאֵר הָאֲדָם מוֹכְרִין בִּיקָר, וְהוּא אֵינוֹ מוֹצֵא מִי
שִׁיקָח מִמֶּנּוּ אֲלֹא בְּזוֹל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דְּחוּק וְטָרוּד - אֵין

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ט"ז סיון ה'תש"ע

יום שלישי י"ב סיון ה'תש"ע
יום רביעי י"ג סיון ה'תש"ע
יום חמישי י"ד סיון ה'תש"ע
מצות עשה יט.
המצוה הי"ט — הַצּוּוֹי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ לְהוֹדוֹת לוֹ
יְתַעֲלֶה אַחֵר כָּל-אֲכִילָהּ, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה:
"וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו'"
(דברים ח, י). וְלִשׁוֹן הַתּוֹסֵפֶתָא (ברכות ריש פרק ו):
"בִּרְכַּת הַמְּזוֹן מִן-הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ
וּבֵרַכְתָּ אֶת-ה'". וּכְבָּר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה
מְקוֹמוֹת בְּמַסְכֵּת בְּרָכוֹת.
יום שישי ט"ו סיון ה'תש"ע
מצות עשה יט. רטו.
המצוה הי"ט נדפסה ביום הקודם.
המצוה ה'רט"ו — הַצּוּוֹי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ לְהַמּוֹל, וְהוּא
אָמְרוּ יְתַעֲלֶה לְאַבְרָהָם: "הַמּוֹל לָכֶם כָּל-זָכָר"
(בראשית יז, י). וּבִפְרוּשׁ הוֹדִיעָה הַתּוֹרָה עַל הַכֹּהֵן
לְמַבְטֵל מִצְוֹת עֲשֵׂה זוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "וְעָרַל
זָכָר אֲשֶׁר לֹא-יְמוֹל אֶת-בָּשֶׁר עָרְלָתוֹ וּנְכַרְתָּה וְגו'"
(שם שם, יד). וּכְבָּר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק
י"ט מִשְׁבֹּת (קל). וּפֶרֶק ד' מִיְבֻמוֹת (מז:). וְאֵין

יום ראשון י' סיון ה'תש"ע
מצות עשה יז.
המצוה הי"ז — הַצּוּוֹי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ שְׂכַל-מִלָּךְ
הַיּוֹשֵׁב אֲצִלָּנוּ עַל כֹּסֵא הַמְּלָכוֹת יִכְתֹּב סֵפֶר תּוֹרָה
לְעַצְמוֹ וְלֹא יִפְרֹד מִמֶּנּוּ, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה:
"וְהָיָה כְּשִׁבְתּוֹ עַל כֹּסֵא מַמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ אֶת-
מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת" (שם יז, יח). וּכְבָּר נִתְבָּאֵרוּ
כָּל-דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִסְנֵה־דְרִין (כא).
יום שני י"א סיון ה'תש"ע
מצות עשה יד.
המצוה הי"ד — הַצּוּוֹי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ בְּמַעֲשֵׂה צִיצִית,
וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית וְגו' וְנָתַנוּ
עַל-צִיצִית הַכֹּהֵן פְּתִיל תְּכֵלֶת" (במדבר טו, לח). אָף
אֵינָה נִמְנִית כְּשֶׁתִּי מִצְוֹת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִכָּלֵל הוּא
אֲצִלָּנוּ (מנחות לח:). "הַתְּכֵלֶת אֵינָה מְעַפֵּקֶת אֶת-
הַלָּבָן וְהַלָּבָן אֵינוֹ מְעַפֵּב אֶת-הַתְּכֵלֶת", שֶׁכֵּן אָמְרוּ
בְּסִפְרֵי (פרשת שלח שם): "יָכוֹל שֶׁהֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת:
מִצְוֹת תְּכֵלֶת וּמִצְוֹת לָבָן? תֵּלְמוּד לּוֹמֵר: וְהָיָה לָכֶם
לְצִיצִית — מִצְוָה אַחַת הִיא וְאֵינָה שְׁתֵּי מִצְוֹת". וְזוֹ
אֵין הַנָּשִׁים חַיִּבוֹת בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּתַחֲלֵת גְּמָרָא
קְדוּשִׁין (לג:). וּכְבָּר נִתְבָּאֵרוּ כָּל-דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק
ד' מִמְּנַחוֹת (לח. ואילך).

הָאֵשָׁה מִצְוָה עַל מִילַת בְּנָה כְּמוֹ שֶׁהָאָב מִצְוָה עַל
כָּךְ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּקִדּוּשֵׁין (בט.).

יום שבת קודש ט"ז סיון ה'תש"ע

מצות עשה רטו. סדר תפלות

כל השנה, נהגו העם .. ימלוך עלינו וכו'

הַמִּצְוָה הָרַט"ו — הַצְּוִי שֶׁנֶּצְטְוִינוּ לְהַמּוֹל, וְהוּא
אָמְרוּ יִתְעַלֶּה לְאַבְרָהָם: "הַמּוֹל לָכֶם כָּל-זָכָר"
(בראשית יז, י). וּבִפְרוּשׁ הוֹדִיעָה הַתּוֹרָה עַל הַפֶּתַח

לְמַכְבֵּל מִצְוֹת עֲשֵׂה זֶה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְעָרַל
זָכָר אֲשֶׁר לֹא-יְמוּל אֶת-בְּשָׁרוֹ עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָהּ וְגו'"
(שם שם, יד). וּכְכֹר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֶה בְּפֶרֶק
י"ט מִשְׁבֶּת (קל). וּפֶרֶק ד' מִיִּכְמוֹת (מז:). וְאֵין
הָאֵשָׁה מִצְוָה עַל מִילַת בְּנָה כְּמוֹ שֶׁהָאָב מִצְוָה עַל
כָּךְ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּקִדּוּשֵׁין (בט.).
סֵדֶר תְּפִלוֹת כָּל-הַשָּׁנָה נִדְפַס לַעֲלֵל ע' נז

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שישי עמ' ב

מזכיר רבה בר מרי את דבריו: דא לא תימא הכי – שאם לא תפרש
כן את הפסוק, אם כן יקשה עליך פסוק אחר, שנאמר בשירת דבורה
לגבי יעל שזהרגה את סיסרא, 'תבורך מנשים יעל אשת חבר הקניזי
מנשים באהל תבורך' (שופטים ה כד), ויש לברר, 'נשים באהל' שהוזכרו
בפסוק, מאן נינהו – מי הן, הרי הכוונה לשרה, רבקה, רחל ולא,ה,
שלגביון נאמרה בתורה לשון 'אהל', ואם כן קשה, אורח ארעא
למימר הכי – וכי דרך ארץ היא לומר שיעל תבורך יותר מהאמהות,
שרה רבקה רחל ולא,ה, הרי ודאי אין זו הכוונה, אלא 'מעין' קאמר
– כוונת הפסוק שהיא תבורך כשם שהאמהות היו מבורכות, והכא
נמי 'מעין' קאמר – וגם כאן, בנוסח שאמרו לו עבדיו לדוד הכוונה
ששמו וכסאו של שלמה יהיו טובים וגדולים כשל דוד.
מביאה הגמרא את דעת החולק בפירוש הפסוק. אומרת הגמרא:
ורבה בר מרי, פליגא – חולק על דבריו דרב יוסי בר חוני, דאמר
רב יוסי בר חוני, ככל אדם מתקנא, חוץ מבני ותלמידו, והראיה
לכך שאין אדם מתקנא בבניו היא משלמה המלך, שאמרו עבדי דוד
לדוד המלך 'יטב אלהים את שם שלמה משמך ויגדל את כסאו
מפסאך, ויהאיה שאינו מתקנא בתלמידו, איבעית אימא – אם
תרצה תאמר שלומדים זאת ממה שביקש אלישע מאלהיו רבו ויהי
נא פי שנים ברוך אל' (מלכים ב' ב ט), והסכים אליהו לבקשתו.
ואיבעית אימא – ואם תרצה תאמר שלומדים זאת ממה שעשה
משה רבינו ליהושע בן נון תלמידו, שה' אמר לו 'וסמכת את ירך
עליו' (במדבר כו יח), והוא הוסיף משלו וסמכו בשני ידים, שנאמר (שם כו
כג) 'ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו'. ומוכח מדברי רבי יוסי בר חוני
שכוונת עבדי דוד היתה שבאמת יגדל שם וכסא שלמה משמו וכסאו
של דוד.

הגמרא ממשיכה לדרוש את הפסוקים בפרשת בלעם. נאמר בפסוק:
'וישם ה' דבר בפי בלעם ויאמר שוב אל בלק וכה תדבר' (במדבר כג ד),
מבארת הגמרא מהו 'דבר' ששם ה' בפיו, רבי אליעזר אומר, מלאך
– שמסר ה' את בלעם ביד מלאך, שלא יניח לו לקלל את ישראל.
רבי יוחנן אומר, 'חכה' שתופסים בה דגים, כביכול הניח ה' בפיו
חכה, שלא תניח לו לקלל, אלא יברך נגד רצונו.
אמר רבי יוחנן, מברכתו של אותו רשע – בלעם, אתה למד מה
היה בלעם לקלל, שהרי נאמר (דברים כו י) 'ולא אבה ה' אלהיו לשמע
אל בלעם ויהפך ה' אלהיו לך את הקללה לברכה', ואם כן כל קללה
שביקש בלעם לומר, נהפכה לברכה באותו ענין, מבאר רבי יוחנן:
ביקש בלעם לומר שלא יהו להם בתי גנסיות ובתי מדרשות, והפך
ה' את דבריו ואמר 'מה טובו אלהיו 'עקב' (במדבר כד ח), והיינו בתי
מדרשות. ביקש לומר שלא תשרה שכניה עליהם, והפך ה' את

דבריו ואמר 'ומשכנותיו ישראל' (שם), שתשרה שכניה על ישראל.
ביקש לומר שלא תהא מלכותן של ישראל נמשכת, ואמר 'בנחלים
נמיו' (שם כד ו), שתיטה ותתארך המלכות של ישראל כנחל, שזורם
תמיד ללא הפסקה. ביקש לומר שלא יהא להם זיתים וברמים,
ואמר 'בגנות עלי נהר' (שם). ביקש לומר שלא יהא ריחן של ישראל
נודף, וזהו משל לכך שלא יקיימו מצוות, ואמר 'בנחלים נטע ה',
ו'אהלים' הוא מין בשמים, והיינו שיהא ריחן נודף ממצוות. ביקש
לומר שלא יהיו להם מלכים בעלי קומה, ואמר 'בארזים עלי מים'
(שם), והיינו שיהיו מלכיהם גבוהים כארזים. ביקש לומר שלא יהיה
להם מלך בן מלך, אלא ימרו במלכם וימליכו עליהם מלך אחר,
וירבו ביניהם מחלוקות, ואמר 'יוג מים מדינו' (שם כד ז), והיינו, כמו
שהמים נזלים מהדלי עצמו, כך המלכות תמשך מבניו של המלך
הקודם, ולא ממקום אחר. ביקש לומר שלא תהא מלכותן שולטת
באומות, ואמר 'וורעו במים רבים' (שם), שישלטו על האומות
שמכוונים מים רבים. ביקש לומר שלא תהא עזה – חזקה מלכותן,
ואמר 'וירם מאנג מלכו' (שם), והתרגום של 'וירם' הוא 'ויתקף',
כלומר שתהא מלכות ישראל תקיפה וחזקה. ביקש לומר שלא תהא
(אימת) [איומה] מלכותן – שלא יהיו האומות יראים ממלכות
ישראל, ואמר 'ותנשא מלכותו', שתהיה מלכותם מרוממת והכל
יהיו יראים מהם.
הגמרא מביאה מימרא בענין ברכתיו של בלעם: אמר רבי אבא בר
בהנא, בולס – כל ברכתיו של בלעם חזרו לקללה והתקיימו
בישראל, כפי שהיתה כוונתו באמת, חוץ מבתי גנסיות ובבתי
מדרשות, שלא התקיימה קללתו שלא יהיו לישראל בתי גנסיות
ובתי מדרשות. ומוכיח זאת רבי אבא בר כהנא, שנאמר (דברים כג ו)
'ויהפוך ה' אלהיו לך את הקללה לברכה כי אהבה ה' אלהיו,
ויש לדיוק שנאמרה בפסוק 'קללה' בלשון יחיד, ולא 'קללות', ללמד
שרק קללה אחת הפך ה' לגמרי לברכה, ואילו שאר הקללות לא
נהפכו לגמרי, אלא בסוף התקיימו בישראל.
מימרא נוספת: אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יוחנן, מאי
דכתיב – מה פירוש הפסוק 'נאמנים פצעי אוהב ונעתרות' – נהפכות
מהנאמנותו נשיות שונא' (משלי כו י), מוכח קללה שקילל אחיה
השילוני את ישראל, יותר מברכה שברכם בלעם הרשע, שהרי
אחיה השילוני קילל את ישראל בלשון 'קנה', שנאמר (מלכים א' יד
טו) 'והכה ה' את ישראל באשך יגור תקנה במים' וגו', כלומר,
שיהא קיומם של ישראל חלוש מאד, כקיומו של הקנה במים, שנודד
ממקומו מחמת כל סיבה קטנה, אמנם בלשון זו יש גם ברכה, מה קנה
זה עומד במקום מים, וגויעו

שמואל-א יב יג-יט

יָנֻעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בַּחֲרָתָם אֲשֶׁר שָׁאַלְתָּם וְהִנֵּה נָתַן יְהוָה עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ: יִדְאֻם-תִּירָאוּ אֶת-יְהוָה וְעַבַּדְתֶּם אֹתוֹ וְשָׁמַעְתֶּם בְּקוֹלוֹ וְלֹא תִמְרוּ אֶת-פִּי יְהוָה וְהִיתֶם גַּם-אַתֶּם וְגַם-הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר מֶלֶךְ עֲלֵיכֶם אַחֵר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: טו וְאִם-לֹא תִשְׁמָעוּ בְּקוֹל יְהוָה וּמְרִיתֶם אֶת-פִּי יְהוָה וְהִיתָה יַד-יְהוָה בָּכֶם וּבְאַבְתֵּיכֶם: טז גַּם-עָתָה הִתְיַצְבוּ וּרְאוּ אֶת-הַדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אֲשֶׁר יְהוָה עֹשֶׂה לְעֵינֵיכֶם: יז הֲלוֹא קִצִּיר-חֲטִים הַיּוֹם אֶקְרָא אֶל-יְהוָה וַיִּתֵּן קָלוֹת וּמָטָר וַדְּעוּ וּרְאוּ כִּי-רָעַתְכֶם רַבָּה אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם בְּעֵינֵי יְהוָה לְשֹׂאֵל לָכֶם מֶלֶךְ: יח וַיִּקְרָא שְׁמוּאֵל אֶל-יְהוָה וַיִּתֵּן יְהוָה קָלֹת וּמָטָר בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּירָא כָּל-הָעָם מְאֹד אֶת-יְהוָה וְאֶת-שְׁמוּאֵל: יט וַיֹּאמְרוּ כָּל-הָעָם אֶל-שְׁמוּאֵל הִתְפַּלֵּל בְּעַד-עַבְדֶּיךָ אֶל-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאַל-נָמוֹת כִּי-יִסְכְּנוּ עַל-כָּל-חַטֹּאתֵינוּ רָעָה לְשֹׂאֵל לָנוּ מֶלֶךְ: י

רש"י

(יד) והיתם גם אתם. ותתקיימו לאורך ימים גם אתם גם המלך: (טו) והיתה יד ה' בכם ובאבותיכם. כלומר והיתה בכם אחר שהיתה באבותיכם. ורבותינו אמרו (יבמות סג ב): בכם ובאבותיכם, חטוטי שכבי, והיא מכת בזיון על המתים: (טז) התיצבו וראו וגו'. וכשם שעל ידי תפלתי אני יכול לשנות את העתים, כך אם פגעה בכם

מלחמה, היה כח בתפלתי לעמוד על האויב, ולא הייתם צריכים לשאול מלך בחיי, ואף על פי שאני זקן: (יז) הלא קציר חטים היום. והגשמים סימן קללה, וקשה בעיני הקב"ה להביא פורענות חנם, אף על פי כן יש בי כח, ואקרא אל ה' ויתן קולות ומטר: ודעו וראו. כי לא הייתם צריכים לשאול מלך לזלזל בי:

מצודת דוד

מצודת ציון

(יג) ועתה הנה המלך. אבל עתה מה שעבר אין, כי הלא המלך הנה הוא מולך ועומד: אשר בחרתם. רצה לומר: הלא זהו המלך אשר בעבור התשועה שעשה בחרתם בו, אחר אשר שאלתם על המלך והקב"ה הסכים על ידכם והמליכו, חזרתם ובחרתם בו מעצמיכם, ואם כן אחר כל זאת שוב אין להשיב, ומלך ימלוך: (יד) אם תיראו. רצה לומר: אך אם תיראו את ה' וכו', אז כולכם תהיו אחר ה', כי הוא ילך לפניכם למלחמה, ואתם תלכו אחריו: (טו) יד ה'. מכת יד ה': ובאבותיכם. ובמלכיהם, כי כל שר ומושל נקרא בלשון אב, וכן (בראשית מה ח) וישימני לאב לפרעה: (טז) גם עתה. רצה לומר: ואם תשיבו לומר, אם שאלת המלך רעה היתה בעיני ה', למה הסכים על ידינו, על זה אשיב לכם, גם עתה אחר שהסכים, התיצבו וראו וכו', ומזה תשכילו לדעת דרכי ה', אשר ימלא שאלת השואל אף אם היא רעה בעיני ה', וגם אם לשואלה לא לטובה יחשב: (יז) הלא קציר חטים היום. ואם כן עתה המטר לקללה תחשב, ואף רעה היא בעיני ה', להביא הקללה בעולם על לא דבר: אקרא וכו'. ועם כל זאת כאשר אקרא אל ה' על המטר, ישמע קולי ויתן קולות רעמים ומטר, כי כן ימלא שאלת המבקש, הטובה היא אם רעה: ודעו. ובזה דעו שרבה רעתכם וכאשר אמרתי, ואף שהסכים המקום עמכם, כי כן מעשה ה', אבל האמת הוא שעשיתם הרע לעצמכם, וגם רעה בעיני ה': (יח) ויקרא שמואל. על המטר כאשר אמר: את ה'. בעבור חטא שאלת המלך: ואת שמואל. על שהמליכו מלך בחייו, וכאלו מאסו בו: (יט) על כל חטאתינו. על החטאים אשר עשינו מאז, הוספנו עוד לעשות הרע בשאלת המלך:

דברי הימים ב ל ז-טו

ו ואל־תִּהְיוּ כַּאֲבוֹתֵיכֶם וּכְאֲחֵיכֶם אֲשֶׁר מָעְלוּ בַיהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם וַיִּתְּנֵם
 לְשִׁמָּה כַּאֲשֶׁר אַתֶּם רֹאִים: ח עָתָה אֲל־תִּקְשׁוּ עֲרַפְכֶם כַּאֲבוֹתֵיכֶם תִּנּוּי־ד
 לַיהוָה וּבָאוּ לְמִקְדָּשׁוֹ אֲשֶׁר הִקְדִּישׁ לְעוֹלָם וַעֲבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וַיֵּשֶׁב
 מִכֶּם חֲרוֹן אַפּוֹ: ט כִּי בְשׁוֹכְכֶם עַל־יְהוָה אֲחֵיכֶם וּבְנֵיכֶם לְרַחֲמִים לִפְנֵי
 שׁוֹבֵיהֶם וּלְשׁוֹב לָאָרֶץ הַזֹּאת כִּי־חֲנוּן וְרַחוּם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלֹא־יִסִּיר פָּנָיו
 מִכֶּם אִם־תִּשׁוּבוּ אֵלָיו: י וַיִּהְיוּ הָרָצִים עֲבָרִים מֵעִיר וְלָעִיר בְּאֶרֶץ־אֲפִרַיִם
 וּמְנַשֶּׁה וְעַד־זַבְלוֹן וַיִּהְיוּ מִשְׁחִיקִים עֲלֵיהֶם וּמִלַּעְגִּים בָּם: יא אַךְ אֲנָשִׁים
 מֵאֲשֶׁר וּמִנְשֶׁה וּמִזַּבְלוֹן נִכְנְעוּ וַיָּבֹאוּ לִירוּשָׁלַם: יב גַּם בַּיהוָה הִיִּתָּה יָד
 הָאֱלֹהִים לָתֵת לָהֶם לֵב אֶחָד לַעֲשׂוֹת מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים בְּדָבָר יְהוָה:
 יג וַיֵּאָסְפוּ יְרוּשָׁלַם עִם־רַב לַעֲשׂוֹת אֶת־חֹג הַמִּצְוֹת בַּחֲדָשׁ הַשָּׁנִי קָהָל לָרַב
 מָאֵד: יד וַיָּקָמוּ וַיִּסִּירוּ אֶת־הַמִּזְבְּחוֹת אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם וְאֵת כָּל־הַמִּקְדָּשׁוֹת
 הַסִּירוּ וַיִּשְׁלִיכוּ לַנָּחַל קִדְרוֹן: טו וַיִּשְׁחֲטוּ הַפֶּסַח בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר לַחֲדָשׁ הַשָּׁנִי
 וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם נִכְלְמוּ וַיִּתְקַדְּשׁוּ וַיָּבִיאוּ עֹלֹת בַּיֵּית יְהוָה:

רש"י

אלהיכם: (יד) המקטורות. מקום שהיו בו
 כהנים ולוים: (טו) והכהנים והלוים נכלמו.
 שעיכבו להתקדש ולפיכך עכבו כל כך מלבוא
 עד עתה כי לא יוכלו להאמין בדבר הזה קודם
 לכן לפי שהזניח אחז מכהן וכך היו אומרים
 אפשר אתמול עבד אחז עבודת כוכבים ובנו
 יחזקיהו לאלתר בשנה ראשונה מיד בחדש
 הראשון ויאמר לכהנים וללוים לעבוד לאל
 אחד לבדו ויצטרך לנו ולכך נתעצלו ונתרשלו
 מלבא וגם שאר יהודה שלפניו הזניח אחז
 וכשחקרו והבינו בדבר שהכל היה לשם שמים
 באו ויתקדשו כלם:

מצודת ציון

(ז) לשמה. לתמהון: (ח) אל תקשו. הוא ענין מליצה
 כאלו נתקשה העורף עד שא"א להחזיר הפנים מול ה'
 ואמר מעתה אל תקשו והחזירו פניהם אל ה': (יב) יד
 האלהים. כח האלהים: (טו) נכלמו. ענין בושה:

(ז) ואל תהיו כאבותיכם וכאחיכם. פתרון
 וא"ת עדיין בוטחים אנו שיעלה מעלינו מלך
 אשור אל תהיו כאבותיכם כל דור ודור שהיה
 לפניכם, ומה אירע להם כשעזבו את ה' וימעלו
 בו מעל ויתנם לשמה כאשר אתם רואים:
 (ח) עתה אל תקשו ערפכם וגו'. בשובכם על
 ה' אחיכם ובניכם יהיו לרחמים לפני שוביה'
 ולשוב לארץ הזאת, אפילו אותן קצת שגלו
 כבר שהיו נלחמים עם ישראל ויכלו להם
 ומוליכין את בניה' ואת בנותיהם בשביה ואם
 תשובו אליו יתנם לרחמים לפני שוביהם
 לשובם לארץ הזאת כי חנון ורחום ה'

מצודת דוד

(ח) תנו יד. ר"ל תקעו כף דרך התחייבות: (ט) אחיכם
 ובניכם. אשר הם בגולה יתן אות' המקום לרחמים לפני
 שוביהם לתת להם רשות לשוב לארץ הזאת:
 (יא) ומנשה ומזבלון. אף ששחקו על הרצים מ"מ אנשים
 מהם נכנעו ובאו: (יב) לב אחד. ר"ל הסכמה אחת: בדבר

ה'. בדבר שהוא מצות ה': (יד) המקטורות. המזבחות העשויות להקטיר בהם לע"ג את הקטורת: (טו) נכלמו. על
 מה שאחרו להתקדש עד הנה ובעבורם עברו השנה: ויביאו עולות. לרצות לה' על מה שאחרו להתקדש:

לא שרו לן עורבא – לא התירו לנו עורב באכילה, ולא אסרו לן יונה – ולא אסרו עלינו לאכול יונה, ואין לנו צורך בלימודם וקבלתם, כיון שהכל כבר מפורש בתורה.

מביאה הגמרא מעשה בענין זה: רבא, כי הווי מיתא מריפתא דבי פנימין קמיה – כשהיו אותם אנשים מבית בנימין הרופא מביאים לו בהמה שיש בה שאלה של טריפה, כי הווי הווי בה מעמא ליתמירא – אם היה רואה בה טעם להתיר, אמר להו, תחזו דקא שרינא לבו עורבא – ראו שאני מתיר לכם 'עורב', שאף שיש בה צד של טריפות אני מתירה לכם, כי הווי הווי לה מעמא לאיסורא – אם היה רואה בה טעם לאסור, אמר להו, תחזו דקא אסרנא לבו יונה – ראו שאני אוסר עליכם 'יונה', כלומר אף שזו בהמה טהורה ונשחטה כדיק, הרי היא אסורה לכם, והיתר ואיסור אלו אינם כתובים בפירוש בתורה, אלא חכמים למדום ודרשום, ומתוך זה ראו שיש תועלת בלימוד התורה על ידי תלמידי חכמים.

רב פפא אמר, מידו אפיקורוס, פגון אדם דאמר על תלמידי חכמים 'הני רבנן' – אותם חכמים, בלשון זלזול, ואינו אומר בדרך כבוד 'רבותינו שבמקום פלוני'. מספרת הגמרא: רב פפא, פעם אחת אישתלי – שכח וטעה בלשונו, ואמר 'פגון הני רבנן', ואיתיב בתעניתא – וישב בתענית כתשובה על דבר זה.

הגמרא מביאה מעשה בענין דומה: לוי בר שמואל ורב הונא בר חיאי, הווי פתגמי מטפחות ספרי דבי רב יהודה – היו מתקנים את מטפחות ספרי הקדש של רב יהודה, לפי שגזרו חכמים שכתבי הקדש יהיו מטמאים את הידים, והיו עושים להם מטפחות כדי שיוכלו לקרוא בהם בלי לגעת בספרים עצמם, כי כמון מגילת אסתר – כשהגיעו למגילת אסתר, הסתפקו אם היא צריכה מטפחת, אך דעתם נטתה שאינה צריכה, וכדעת האומר (מגילת ט) שמגילת אסתר לא ניתנה כדי שיכתובה, אלא כדי שיקראה בעל פה, ואמרי – אמרו לרב יהודה בדרך שאלה שהתשובה ידועה להם, 'הא (מגילת אסתר) לא בעי מטפחת' – מגילת אסתר בודאי אינה צריכה מטפחת. אמר להו רב יהודה, כי האי גוונא נמי מיתו בי אפיקורותא – גם אופן אמירתכם נראית כאפיקורסות וזלזול בתלמידי חכמים, שהיה לכם לשאול בדרך שאלה, האם מגילת אסתר צריכה מטפחת או שאינה צריכה.

הגמרא מביאה אופן נוסף של 'אפיקורוס': רב נחמן אמר, אפיקורוס זה אדם הקורא את רבו בשמו, ואינו אומר 'רבי פלוני'. דאמר רבי יוחנן, מפני מה נענש גיחוי שלא יהיה לו חלק לעולם הבא, מפני שקרא לאלישע רבו בשמו, שנאמר (מלכים ב' ח ט) 'ואמר גיחוי אדני המלך זאת האשה וזה בנה אשר החיה אלישע'.

הגמרא מביאה מעשה שמבואר בו אופן נוסף של אפיקורסות: יתיב רבי ירמיה קמיה דרבי זירא – היה רבי ירמיה יושב לפני רבי זירא, ויתב רבאמר והיה רבי זירא יושב ודורש, עתיד הקדוש ברוך הוא להוציא נחל מביית קדשי הקדשים, ועליו – על שפת הנחל יצמחו כל מיני מנדים – פירות מתוקים, שנאמר (יחזקאל מז יב) 'ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל, לא יבול עלהו, ולא יתם פריו, להחדשו יכפר' – בכל חודש יתבשלו בו פירות חדשים כי מימיו מן המקדש [המה] יוצאים, והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה. אמר ליה לרבי זירא יהוא סבא – זקן אחד, יישר – יפה אמרת, וכן אמר רבי יוחנן כדברך (יישר).

אמר ליה ושאלו רבי ירמיה לרבי זירא, כי האי גוונא מיתו אפיקורותא – האם מה שאמר אותו זקן שכך אמר רבי יוחנן, נראה כאפיקורסות, שאמר לו מדעתו 'יישר' מלבד מה שסייעו מדברי רבי יוחנן, נראה כאילו רבי זירא צריך לסייעו. אמר ליה – השיב לו רבי זירא, הא [האי] סייע קא מפסיע (ליה) [לך] – הרי זקן זה בא לסייע לדברי, ואין בזה משום אפיקורסות.

המשך רבי זירא ואמר לרבי ירמיה: אלא אי שמיע לה, הא שמיע לה – אלא אם שמעת על דבר דומה לזה שיש בו משום אפיקורסות, בודאי כך שמעת, שבאופן המובא עתה יש משום אפיקורסות. כי הא – כמו מעשה זה שהיה: יתיב רבי יוחנן וקא דריש – שהיה רבי יוחנן יושב ודורש, עתיד הקדוש ברוך הוא להביא אכנים טובות

ומרגליות, שהן בגודל שלשים אמות על שלשים אמות, וחוקק בהם חלל בגודל של עשר אמות רוחב, ברום – בגובה עשרים אמות, ומעמין בשערי ירושלים, שנאמר (ישעיה נד יב) 'ושמתי ברכוד שמשותיך ושמשותיך לאבני אקדח וגו' וכל גבולך לאבני חפץ, ו'ברכוד שמשותיך' היינו שהחלונות המכונים 'שמשות' יהיו עשויות מאבן טובה ששמה 'ברכוד', ושערי ירושלים יהיו 'לאבני אקדח', שה יקדח בהם כמו שקודחים במקדח, עד שיחוקק בהם עשר ברום עשרים. ללגלג עליו אותו תלמיד, ואמר, השתא כביעתא דצילצלא לא משפחין – בזמן הזה איננו מוצאים אבן טובה אפילו בגודל של ברא עוף קטן ששמו 'צילצלא', כולי האי משפחין – וכי לעתיד לבוא נמצא אבנים טובות גדולות כל כך, של שלשים אמה על שלשים אמה.

למים – לאחר זמן, הפליגה ספינתו של אותו תלמיד בים, חוינהו – ראה התלמיד למלאכי השרת, דקא מנסרי – שהיו מנסרים אכנים טובות ומרגליות, שהם בגודל שלשים אמה על שלשים אמה וחוקק בהם עשר אמות בגובה עשרים, אמר להו אותו תלמיד, הני למאן – אבנים טובות אלו שאתם מנסרים, למי הן מיועדות. אמרי – אמרו לו מלאכי השרת, אבנים טובות אלו עתיד הקדוש ברוך הוא להעמין בשערי ירושלים. כי דר – כשחזר אותו תלמיד לעירו, אשכחיה – מצאו לרבי יוחנן דיתבי וקא דריש, אמר ליה אותו תלמיד, רבי, דריש, וידך נא לה דרוש, בשם שאמר בדרשו, שעתיד הקדוש ברוך הוא להעמיד אבנים טובות גדולות בשערי ירושלים, כך ראיית. אמר לו רבי יוחנן, ריקה – אדם ריק מחכמה, אם לא ראיית בעיניך לא האמנת לדברי, מלגלג על דברי חכמים אתה, יהב ביה עיניה – נתן בו רבי יוחנן את עיניו, ועשאו גל של עצמות – מת אותו תלמיד.

הגמרא מקשה מבריייתא על דרשתו של רבי יוחנן: מיתבי, שנינו בבריייתא, נאמר בפסוק (ויקרא כו יא) 'ואלך אתכם קוממיות', ודרשו פסוק זה על העתיד לבא, רבי מאיר אומר, בא הפסוק לומר שיהיה גובה האנשים מאתיים אמה, כיון ש'קוממיות' הוא לשון שתי קומות, והיינו בשתי קומות של אדם הראשון, שהיה קומתו מאה אמה (חגיגה יב). רבי יהודה אומר, 'קוממיות' היינו מאה אמה, כנגד אורך ההיכל שבבית המקדש הראשון וכוותליו, שהם יחד מאה אמה, שנאמר (תהלים קמד יב) 'אשר בנינו בנמיצים מגודלים בנעוריהם בנותינו בנות מחומכות תבנית היכל וגו', ר' תנחומי היכל' היינו כשיעור ההיכל, ומכל מקום קשה על דברי רבי יוחנן, כיון שתהיה קומת האנשים מאה או מאתיים אמה, כיצד יוכלו להכנס בשערי ירושלים שיהיה גובהם רק עשרים אמה, כמו שאמר רבי יוחנן.

מתרצת הגמרא: כי קאמר רבי יוחנן שיחוקק בהם ה' עשר בגובה של עשרים, היינו לבוי דבי ויקא – לחלונות שהשמש והאור נכנסים בהם, אבל השערים עצמם יהיו גבוהים יותר.

הגמרא מבארת את הפסוק שהביא רבי ירמיה לעיל. נאמר בפסוק: 'ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל וגו', והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה' (יחזקאל מז יב). מבררת הגמרא: מאי – מה כוונת הפסוק 'ועלהו לתרופה'. מביאה הגמרא מחלוקת: רבי יצחק בר אבדימי ורב חסדא פירשו את הלשון 'לתרופה' כאילו נכתב 'להתיר פה', ונחלקו לאיזה פה כוונת הפסוק. חד אמר להתיר פה של מעלה, שכל אילם האוכל מעלים אלו נפתח פיו, ויכול לדבר. וחד אמר להתיר פה של מטה – רחם של עקרות, שכל עקרה האוכלת ממנו נפתח רחמה, ויולדת. איתמר (נמי) – שנינו מחלוקת זו גם בבריייתא, חזקיה אמר, להתיר פה אילמין, והיינו 'פה של מעלה', ובר קפרא אמר, להתיר פה עקרות, והיינו 'פה של מטה'. מביאה הגמרא ביאור נוסף: רבי יוחנן אמר, עלים אלו יהיו 'לתרופה' ממש. מבררת הגמרא, מאי לתרופה, רבי שמואל בר נחמני אמר לתואר פנים של בעלי הפה, כלומר, 'בעלי הפה' שהם תלמידי חכמים הלומדים תורה בפיהם, ומצערם עצמם בעולם הזה על לימוד התורה, יהיה להם תואר פנים נאה לעולם הבא, על ידי עלים אלו. הגמרא מביאה מימרא בענין שרם של תלמידי חכמים המצערם עצמם בעולם הזה: דריש רבי יהודה ברכי סימון, כל המשחיר פניו

לא שרו לן עורבא. לא אמרו לנו שום חידוש שלא מצינו בתורה (דשרינן עורבא) ודקא שרינא לכו עורבא. שדיתא זה אינו מצוי בתורה אלא סופרים אמרוהו: כגון דאמר הנהו רבנן. כאדם שאומר אותו ת"ח דלשון בוי הוא זה שהיה לו לומר רבותינו שבמקום פלוני ל"א כגון דאמר הני רבנן דכשהוא מספר שום דבר מרבנן אומר הני ולשון גנאי הוא הני אבל הנהו רבנן

אינו גנאי: כי ממש מגלת אסתר. לתקן לה מטפחת אמרי הא מגלת אסתר לא בעיא מטפחת כלומר בלשון בעיא א"ל לרב יהודה הא ודאי לא צריכא מטפחת כגון האחרות ולשון גנאי הוא דהוה להו למימר לרבם בלשון שאלה כך צריכה או אינה צריכה: מעיין בית ה'. יצא והשקה את נחל שטים (יואל ד':) מנדים. דינור"ס בלע"ז כל מיני פירות מתוקים: יכבר. בכל חדש וחדש יתבשרו בו פירות: בשמו. שאומר פלוני ואינו אומר מורי רבי פלוני: א"ל ההוא סבא יישר וכן אמר רבי יוחנן. דברידך ר' יוחנן נמי הכי קאמר כדאמרת מ"ר ולא גרסינן וכן אמר רבי יוחנן יישר: כי האי גוונא. מי מיהו כאפקרותא: אלא אי שמעי לך מידה הא שמעי לך: לגלג עליו אותו תלמיד. אדרבי יוחנן דהיינו אפקירותא: בדכר. אבן טובה וכן שמה: שמשותף. חלונות שהשמש זורח בהם כמו (תהלים פד) שמש ומגן היינו שמש ממש (ל"א) לאבני אקדש שהקב"ה חוקק כבמקדח עד שחוקק בהם עשר ברום עשרים: צילצלתא. עוף קטן: גל של עצמות. שמת דאדם שמת נעשה גל של עצמות: קוממיות. שתי קומות של אדם הראשון כדאמרינן בחגיגה (דף יב.) שמיעטו הקב"ה והעמידו על מאה אמה שנאמר ותשת עלי כפך כף בנימטריא הכי הוי: כנגד היכל וכו'. שכן

שמיע לך. כי הא דיתבי רבי יוחנן וקא דריש, עתיד הקדוש ברוך הוא להביא אבנים טובות ומרגליות, שהן שלשים על שלשים אמות, וחוקק בהם עשר ברום עשרים ומעמידן בשערי ירושלים, שנאמר ושמתי פדכוד שמשותף ושעירד לאבני אקדח וגו'. לגלג עליו אותו תלמיד, אמר, השתא כביעתא דצילצלתא, לא משפחין. כולי האי, משפחין. לימים, הפליגה ספינתו בים, חזינהו למלאכי השרת, דקא מוסרי אבנים טובות ומרגליות. אמר להו, הני למאן. אמרי, עתיד הקדוש ברוך הוא להעמידן בשערי ירושלים. כי הדר אשפחיה לרבי יוחנן דיתבי וקא דריש, אמר ליה, רבי, דרוש, ולך נאה לדרוש. בשם שאמרת, כך ראיתי. אמר לו, ריקה, אם לא ראית לא האמנת, מלגלג על דברי חכמים אתה, והב ביה עיניה ועשאו גל של עצמות. מיתבי, ואולך אתכם קוממיות, רבי מאיר אומר, מאתים אמה, בשתי קומות של אדם הראשון. רבי יהודה אומר, מאה אמה, כנגד היכל וכו'. אמר 'אשר בגיניו פנמיעים מגודלים פנעוריהם פנחתינו כוונות מחוטבות תבנית היכל' וגו'. כי קאמר רבי יוחנן, לכי דבי זיקא. מאי 'עלהו לתרופה'? רבי יצחק בר אבודימי ורב חסדא, חד אמר, להתיר פה של מעלה. וחד אמר, להתיר פה של מטה. איתמר (נמי), חזקיה אמר, להתיר פה אילמין. בר קפרא אמר, להתיר פה עקרות. רבי יוחנן אמר, 'לתרופה' ממש. מאי 'לתרופה'? רבי שמואל בר נחמני אמר, לתואר פנים של בעלי הפה. דרש רבי יהודה ברבי סימון, כל המשחיר פניו על דברי תורה בעולם הזה, הקדוש ברוך הוא מביהק וזיוו לעולם הבא, שנאמר 'מראהו פלכגון בחור פארוזים'. אמר רבי תנחום ברבי חנילאי, כל המרעיב עצמו על דברי תורה בעולם הזה, הקדוש ברוך הוא משביעו לעולם הבא, שנאמר 'יריון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם'. כי אתא רב דימי אמר, עתיד הקדוש ברוך הוא ליתן לכל צדיק וצדיק 'מלא עומסו', שנאמר 'ברוך ה' יום יום נעמם לנו האל' 'שועתנו סלה'. אמר ליה אביו, וכי אפשר לומר כן, והלא כבר נאמר 'מי מיד בשעלו מים ושמם בחרת תפן'. אמר ליה, מאי טעמא לא שכיחת באגדתא דאמרי במערבא משמיה דרבא בר מרי, עתיד הקדוש ברוך הוא ליתן לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות, שנאמר 'להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא', 'יש' בגימטריא, תלת מאה ועשרה הוי. תניא, רבי מאיר אומר, במדה שאדם מודד, מודדין לו, דכתיב 'בספאפה בשלחה תריבנה'. אמר רבי יהושע, וכי אפשר לומר כן, אדם נותן מלא עומסו לעני בעולם הזה, הקדוש ברוך הוא נותן לו מלא עומסו לעולם הבא, והכתיב 'שמם בחרת תפן'. ואתה, אי אתה אומר כן, איזו היא מדה מרובה, מדת טובה מרובה או מדת פורענות.

היה אורך כל ההיכל עם הכותלים דכתיב (מלכים א ו) והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו וכותל מורח שש אמות וכותל מערב שש אמות ואמה אחת טרקסין הרי י"ג אמות ואולם עשר אמה רוחב וכותל האולם שש הרי כ"ט ומאחורי האולם תא אחד רחבו שש וכותל ה' הרי מ' וס' אמה של אורך הבית הרי מאה והיאך יכולין לכוף קומתן וליכנס בפתח שאין לו אלא רום עשרים כדאמרת: אשר בנינו. כלומר בנינו שלנו יהיו לעתיד כאילנות גבוהין מגודלים: ובנותינו. ובנות שלנו כוויות המחוטבות לתבנית היכל כלומר ככותל ההיכל מחוטבות כמו (דברים כט) מחוטב עציץ ליטא אחרניא אהיכל דבית שני קאמר דקים לן היכל ס' אורך ברום מאה הוא: לכי דבי זיקא. לחלונות שהשמש והאור נכנסין בהן אבל השערים גבוהים יותר: ולהתיר פה של מטה. להתיר פה אלמים שיהו מדברים: להתיר פה של מטה. רחם של העקרות האובלות מן העלץ נפקדות: איתמר נמי חזקיה וכו'. והיינו דך דלעיל לתרופה: מראהו בלבגון. ובתיב לעיל מיניה שחורות כעורב וסמך ליה חבו ממתקים: יריון מדשן ביתך. אמר לי רבי דלעיל מינה מהאי קרא מיירי ענינא דמרעיב את עצמו וקאמר יריון מדשן ביתך שחוקק"ה משביען לעוה"ב. מלא עומסו. מלא חופנו של הקב"ה טובה: וכי אפשר לומר כן. היאך אדם יכול לקבל מלא עומסו של הקב"ה והרי אין לו מקום ליתן דכל העולם כולו אינו אלא כמזרת ועד אגודל: באותן עולמות יתן לצדיק את העומס: במדה שאדם מודד. אם מודד נתן דקה לעני מלא חפניו הקב"ה מודד בחפניו ונותן לו: וכי אפשר לומר כן. שיהא הקב"ה נותן לאדם מלא חפניו והלא אינו יכול לסבול כל כך: הוי

שמיע לך. כי הא דיתבי רבי יוחנן וקא דריש, עתיד הקדוש ברוך הוא להביא אבנים טובות ומרגליות, שהן שלשים על שלשים אמות, וחוקק בהם עשר ברום עשרים ומעמידן בשערי ירושלים, שנאמר ושמתי פדכוד שמשותף ושעירד לאבני אקדח וגו'. לגלג עליו אותו תלמיד, אמר, השתא כביעתא דצילצלתא, לא משפחין. כולי האי, משפחין. לימים, הפליגה ספינתו בים, חזינהו למלאכי השרת, דקא מוסרי אבנים טובות ומרגליות. אמר להו, הני למאן. אמרי, עתיד הקדוש ברוך הוא להעמידן בשערי ירושלים. כי הדר אשפחיה לרבי יוחנן דיתבי וקא דריש, אמר ליה, רבי, דרוש, ולך נאה לדרוש. בשם שאמרת, כך ראיתי. אמר לו, ריקה, אם לא ראית לא האמנת, מלגלג על דברי חכמים אתה, והב ביה עיניה ועשאו גל של עצמות. מיתבי, ואולך אתכם קוממיות, רבי מאיר אומר, מאתים אמה, בשתי קומות של אדם הראשון. רבי יהודה אומר, מאה אמה, כנגד היכל וכו'. אמר 'אשר בגיניו פנמיעים מגודלים פנעוריהם פנחתינו כוונות מחוטבות תבנית היכל' וגו'. כי קאמר רבי יוחנן, לכי דבי זיקא. מאי 'עלהו לתרופה'? רבי יצחק בר אבודימי ורב חסדא, חד אמר, להתיר פה של מעלה. וחד אמר, להתיר פה של מטה. איתמר (נמי), חזקיה אמר, להתיר פה אילמין. בר קפרא אמר, להתיר פה עקרות. רבי יוחנן אמר, 'לתרופה' ממש. מאי 'לתרופה'? רבי שמואל בר נחמני אמר, לתואר פנים של בעלי הפה. דרש רבי יהודה ברבי סימון, כל המשחיר פניו על דברי תורה בעולם הזה, הקדוש ברוך הוא מביהק וזיוו לעולם הבא, שנאמר 'מראהו פלכגון בחור פארוזים'. אמר רבי תנחום ברבי חנילאי, כל המרעיב עצמו על דברי תורה בעולם הזה, הקדוש ברוך הוא משביעו לעולם הבא, שנאמר 'יריון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם'. כי אתא רב דימי אמר, עתיד הקדוש ברוך הוא ליתן לכל צדיק וצדיק 'מלא עומסו', שנאמר 'ברוך ה' יום יום נעמם לנו האל' 'שועתנו סלה'. אמר ליה אביו, וכי אפשר לומר כן, והלא כבר נאמר 'מי מיד בשעלו מים ושמם בחרת תפן'. אמר ליה, מאי טעמא לא שכיחת באגדתא דאמרי במערבא משמיה דרבא בר מרי, עתיד הקדוש ברוך הוא ליתן לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות, שנאמר 'להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא', 'יש' בגימטריא, תלת מאה ועשרה הוי. תניא, רבי מאיר אומר, במדה שאדם מודד, מודדין לו, דכתיב 'בספאפה בשלחה תריבנה'. אמר רבי יהושע, וכי אפשר לומר כן, אדם נותן מלא עומסו לעני בעולם הזה, הקדוש ברוך הוא נותן לו מלא עומסו לעולם הבא, והכתיב 'שמם בחרת תפן'. ואתה, אי אתה אומר כן, איזו היא מדה מרובה, מדת טובה מרובה או מדת פורענות.

היו **אומר מדה טובה מרובה ממדת פורענות**. בדמיידה טובה כתיב דלתות ובמדת פורענות כתיב ארורות ולת' גדול מארורב דד' ארורות יש בדלת במסכת יומא בפרק יום הכפורים (דף עו). אלמא מדה טובה מרובה ומעבשיו אין לתמוה היאכל כי באדם כח לקבל שחר כל כך שחרי ימדה פורענות נותן הקב"ה כח באדם לקבל כל שכן שנותן כח באדם לקבל מדה טובה. **פירענות**.

היו אומר, מדה טובה מרובה מפת פורענות. במדה טובה, כתיב 'וַיִּצְוָה שְׁחָקִים מִמֶּעַל וַיְדַלְתִּי שָׁמַיִם פֶּתַח, וַיִּסְמְרָם עֲלֵיהֶם מִן הַלַּאֲבֹל'. ובמידת פורענות, הוא אומר וַיִּצְרֹבוּתָם הַשָּׁמַיִם בְּנִתְחֹו'. במידת פורענות כתיב 'וַיִּצְאוּ וַיִּרְאוּ בַּפָּרִי הָאֲנָשִׁים הַפּוֹשְׁעִים כִּי כִי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת אִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דְרָאוֹן לְכָל בָּשָׂר', והלא אדם מבוזש אצבעו באור בעולם הזה, מיד נבות. אלא, בשם שגותן הקדוש ברוך הוא כח ברשעים לקבל פורענותם, כך גותן הקדוש ברוך הוא כח בצדיקים לקבל טובתן: רבי עקיבא אומר, אף הקורא בספרים החיצונים וכו': תנא, בספרי צדוקים. רבי יוסף אומר, בספר 'בן סירא' נמי אסור למקרי. אמר ליה אביו, מאי מעמא. אילימא, משום דכתב [בית] 'לֹא תִינָמוֹשׁ גִּילְתָּנָא מֵאֲדוּנִיָּה דְלֹא לִיזִיל מִשְׁבִּיָּה לְחִבְלָא', 'אַלֹא צִלִּי יְתִיה בְּנוֹרָא וַאֲיִכּוֹל בֵּיה תִרְתִּין גְּרָצִים'. אי מפשטיה, באורייתא נמי כתב לֹא תִשְׁחִית אֶת עֵצָה'. אי מדרשא, אורח ארעא קא משמע לן, דלא ליבעול שלא בדרפה. ואלא משום דכתב 'בֵּית לְאִבִּיהָ מִמְּמוֹנַת שָׂוָא, מִפְּחָדָה לֹא יִישֹׁן לָהּ בָּנִים. הִזְקִינָה, שְׂמָא תַעֲשֶׂה כְּשָׁפִים. הָא, רַבָּנָן נָמִי אִמְרוּהָ, 'אי אִפְשָׁר לַעֲוֹלָם בְּלֹא זָכָרִים וּבְלֹא נָקֻבוֹת, אִשְׁרֵי מִי שְׁבָנוּ זָכָרִים, אוֹי לוֹ לְמִי שְׁבָנוּ נָקֻבוֹת'. אָלֹא, מִשּׁוּם דְּכָתִיב 'לֹא תַעֲלֵל דְּוָא בְּלָדָה, דְּנָבְרִי גִירְיוֹן קָטַל דְּוָא'. הָא, שְׁלֵמָה אִמְרָה 'דְּאָנָה בְּלָב אִישׁ יִשְׁחָנָה'. רַבִּי אֲמַי וְרַבִּי אֲסִי, חֵד אֲמַר, 'יִשְׁחָנָה מִדַּעְתָּ'. וְחֵד אֲמַר, 'יִשְׁחָנָה לְאַחֲרִים'. וְאַלֹא, מִשּׁוּם דְּכָתִיב 'מִנַּע רַבִּים מִתְּתוֹךְ בֵּיתְךָ' 'לֹא תִבִּי אֶל בֵּיתְךָ'. וְהָא, רַבִּי נָמִי אִמְרָה, דְּתַנָּי, רַבִּי אֲמַר, לַעֲוֹלָם לֹא יִרְבֶּה אֲדָם רַעִים

30 בַּתּוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁנֶאֱמַר 'אִישׁ רָעִים לְהַתְרוּעֵעַ'. אֵלֶּה, מִשּׁוּם דִּכְתִּיב 'וְלִדְקוֹ, קוֹרְטִמָּן. סִכָּן,
31 דִּנְפָח בִּכְסִיָּה, לֹא צָחִי. אָמַר, בְּמֵאֵי אֵיכוֹל לֶחֶמָא, לֶחֶמָא סָב מִיְּנֵה. מֵאַן דָּאִית לִיָּה מַעֲבֵרְתָּא
32 אָמַר רַב יוֹסֵף, מִלֵּי מַעֲלִיתָא דָּאִית בֵּיהּ, דְּרִישֵׁנָן לֵהוּ. אִשָּׁה טוֹבָה, מִתְּנֵה טוֹבָה, בְּחִיק יָרָא אֱלֹ
33 מֵאֵי תַּקְנִיתֶיהּ, וְנִרְשָׁנָה מִבֵּיתוֹ וְיִתְרַפָּא מִצִּרְתּוֹ. אִשָּׁה יָפָה, אֲשֶׁרִי בַעֲלָהּ, מִסְפֵּר יָמָיו בְּפָלִים
34 בְּמַצּוֹדֶתָהּ. אֵל תַּט אֶצֶל בַּעֲלָהּ לְמַסּוֹד עֲמֹ וְיֵן וְשָׁכַר, כִּי בְּתוֹאֵר אִשָּׁה יָפָה רַבִּים הוֹשָׁתָו
35 רוֹכֵל, הַמְגִילִים לְדַבֵּר עֲדוּהָ, בְּנִינָיוּ מִכַּעֲרֵי גִחִלָתָּ. 'כְּכֻלּוֹב מִלֵּא עוֹף, כֵּן בְּתִיחֵם מִלֵּאִים מִרְמֹ
36 תָּבִיא בֵּיתָךְ, רַבִּים יִהְיוּ דֹרְשֵׁי שְׁלוֹמָךְ, גִּלָּה סוֹדְךָ לְאַחֵר מֵאַלְפָּה. 'מְשׁוֹכֶכֶת חִקְךָ שְׁמוֹר תַּפְחִי פִּ
37 מִה יֵלֵךְ יוֹם, שֶׁמָּא לְמַחֵר אֵינְנוּ, וְנִמְצָא מִצְטָעֵר עַל עוֹלָם שְׂאִינוּ שְׁלוֹ. 'כֹּל יָמֵי עֲנִי רָעִים', כֵּן
38 גַּגּוּ, וּבְמָרוֹם הָרִים כְּרָמוֹ, מִמָּטֵר גִּגִּים לִנְגֹּ וּמַעֲפֵר כְּרָמוֹ לְכֶרְמִים. 'אִסְיֹן וְיִרְ"א, רַב"א, מִשְׁרֵי
39 יוֹחֲנָן, 'מִרְח"ם, 'הוֹשִׁיעַ', מְקַצֵּר. אָמַר רַבִּי יוֹדָא, אָמַר רַב, מֵאֵי דִּכְתִּיב 'כֹּל יָמֵי עֲנִי רָעִים',
40 תְּמוֹד', אֱלֹ בַעֲלֵי מִשְׁנֶה. רַבָּא אָמַר, אִיפְכָא. וְהֵינָּה דְאָמַר רַב מִשְׁרָשָׁא מִשְׁמִיָּה דְרַבָּא, מֵאֵי ד
41 בַעֲלֵי מִשְׁנֶה. 'בֹּבֶקֶע עֲצִים יִסְכֵּן כֶּם' אֱלֹ בַעֲלֵי תַלְמוּד. רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, 'כֹּל יָמֵי עֲנִי רָעִים',
42 מִשְׁתָּה תְּמוֹד', זֶה שֵׁישׁ לוֹ אִשָּׁה טוֹבָה. רַבִּי יֵצִיא אָמַר, 'כֹּל יָמֵי עֲנִי רָעִים', זֶה אֶסְתִּים. 'טוֹ
43 רַבִּי יוֹחֲנָן אָמַר, 'כֹּל יָמֵי עֲנִי רָעִים', זֶה רַחֲמֵי. 'טוֹב לֵב מִשְׁתָּה תְּמוֹד' זֶה אֶכּוּרִי. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ

שדעתו

במין מעבר: כולי, עלמא לא יכלי ליה. בערמימותיה דמתוך שחשב כל ימיו בערמות
הוא משים ידו לקונו ומוטך אדום שמחשב עד שנקרחה ל"א גרסינן הכרתא מי שיש
לו היכר בוקנו שסעד כולי עלמא שלא סעדו אין יכולין להגיע לכחו ל"א גוררתא
והוא לשון קרחה וכל הני דברי רוח ולכן אין קורין בה דרשינן. כלומר אמרינן להו
בפרקא ומשמענין להו לעיל כלבלי צרעת כגון כל
הני אשה טובה כי אשה רעה בה מעשה רעה צרעת נבלעל
מה תקנתו יגרשנה מביתו כך הלשון של ספר
בן סירא אשה רעה מתנה רעה ליג: כפליים.
מרוכב הגנא חשובין כפליים: אל תא אצל
בעל. למסוך עמו יין ושכר: רבים היו פצעי
רוכל. כמה וכמה מכות מקבל רוכל המחזיר
בעיר [ונושא] נכבשתי נשים ונטקו עמדם
שפעמים שמחצאו בעלה עמה מתיחד עם
אשתו ומכחו ופוצעו: המרנילים לדבר
עבירה. ינאוף הרי הן בניצויץ מבעיר נחלת
כשבים המבעיר את הפחם כך כל אשר להם
כלה הורלין: נחלת. אקרי פחם שזמור
כדאמורין (ברכות דף גג:) הללים ענומינו
מיר: כבלוב. דירה של עופות: רבים יהיו
דורשי שלומך. שתהא מתאהב עם הכל ואף
על פי כן לא תגלה סודך לכלום אלא לאחד
מני אלק: מה ילד יום. מה אירע היום שמא
למחר איננו שמת אלה היום: ונמצא. שמיר
על יום שאינו עתיד להיגמר והיינו עולם
שאינו שם שהוא מסתער עליו דרואג על
חנם מיום המחרת שלא תבא עליו צרה: כל
ימי עני רעים וטוב לב משתה. פסוק הוא
במשל (טו): כשפל גנים גנו. שעני הוא ואינו
יכול להגביהו לפיכך ממטר גנים לגנו שיעור
גמטר הגנים הגבוהים עליו ומולפים עליו
הגשמים ואין לו מנוחה אפילו בלילות:
בסרים הרים כרמו. שאין לו השגת יד לקנות
כרם בשפלה בדמים יקרים וקונו לו באחד מן
ההרים בול וכל עפר שהוא מוציא לזבל
(ולדייר) מוליק הרוח מן ההר לשאר כרמים
שבקעה למנוח העני נפסד: תלמוד.
שקשה לתלמוד מרוב קשיות וטוביות תשובה
משנה. נוחה ללמוד: רבא אמר איכא.
דבעלי תלמוד נהנין מגיעו שידעו להורות
איסור והותר אבל בעלי משנה שונה ואינו
יודע מהו אומר דאן מורין הלכה מתוך
משנה: רבא יבחרת.

שדטו

וְאֵלָא מְשֻׁם דְּכִתְיִב בְּבִין סִירָא, מְנַע רַבִּים מִתּוֹךְ בֵּיתָךְ – מִנֵּע בְּנֵי
אִדָּם שְׂאִין לָךְ עֵסֶק עֵמָהּ וְאִינֵךְ צָרִיךְ אוֹתָם מִלְּהַכְנֵס לְבֵיתְךָ, וְלֹא
הִכְלָ תִּבְיָא אֶל בֵּיתְךָ – וְאִף אוֹתָם שְׂאִתָּה מִתְּעַסֵּק עֵמָהּ, אֵל
תַּכְנִיסֵם תְּמִיד לְבֵיתְךָ, אֵלָא הַשְׁתַּדֵּל לְדַבֵּר עֵמָהּ בַּחוּץ. וְהָא רַבִּי נִמְי
אֶמְרָה – וְהִי גַם רַבִּי יְהוּדָה הַנְּשִׂיא אִמְרָ כֵּן, דְּתִנְיָא בְּבֵרִיתָא, רַבִּי
אִמְרָ, לְעוֹלָם לֹא יִרְכָּה אֶדָּם רַעִים וְחִבְרִים בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שְׁנֵאמַר
(מִשְׁלֵי יח כד) 'אִישׁ רַעִים לְחִתְרוֹעֵץ' – אִדָּם שִׁישׁ לוֹ חֲבֵרִים רַבִּים, סוֹפוֹ
שְׂאוֹתָם חֲבֵרִים מֵרַעִים לוֹ, כִּיּוֹן שְׂהוּא מִתְּקוּסֵט עֵמָהּ.
אֶלָּא מְשֻׁם דְּכִתְיִב בְּבִין סִירָא דְּבָרִים בְּטָלִים אֱלוֹ, וְלִדְקָן – אִדָּם
שִׁזְקֵנוּ דֵּק וְחִלְשׁ, קוֹרְטֵמָן – הוּא חֲכָם וְחִרְיָף מֵאִדָּ. עֲבָדְקָן – אִדָּם
שִׁזְקֵנוּ עֵבֶה, סִבְכָן – הוּא שׁוֹטֵה. דְּנִפְחָ בְּכִסְיָה – הַנוֹשֵׁף בְּכוֹסוֹ לְהַסִּיר
אֶת הַקֶּצֶף שֶׁעַל גְּבִי הָיִין, לֹא צָחִי – הִרִי זֶה סִימָן שְׂאִינוּ צִמָּא, שְׂאֵם
לֹא כֵן הִיָּה מִמַּהֵר לְשִׁתּוּתָהּ. וְכֵן אִם אֶמְרָ הָאִדָּם בְּמֵאִי אִיכּוֹל לְחֵמָא
– עִם אִיזָה לִפְתָן אוֹכֵל אֶת הַלֶּחֶם, לְחֵמָא סָב מִיָּנִיה – טוֹל מִמֶּנּוּ אֶת
הַלֶּחֶם, כִּיּוֹן שְׂאִינוּ רַעֲב, שְׂאִילוֹ הִיָּה רַעֲב הִיָּה אוֹכֵל אֶת הַלֶּחֶם כְּמוֹת
שְׂהוּא. מֵאֵן דְּאִיתִי לִיָּה מַעְפְּרָתָא בְּדִיקְנִיה – אִדָּם שִׁזְקֵנוּ מִחוּלְק
לְשָׁנִים וּבִינֵיהֶם יֵשׁ לוֹ כְּמִין מַעְבֵּר בֵּינֵיהֶם, בּוֹלִי עֲלֵמָא לֹא יִכְלִי לִיָּה
– כֹּל בְּנֵי הָאִדָּם אֵינֵם יֹכֵלִים לְהַתְּגַבֵּר עַל עֲרֻמוּמֵייתוֹ, שְׂמַחְמַת שְׂהוּא
חוֹשֵׁב כֹּל יְמֵיו מִחֲשָׁבוֹת עֲרֻמָּה הִרִי הוּא מְנִיחַ יְדוֹ בְּזִקְנוֹ וּמִתְּלַשׁ
בְּשַׁעְרוֹ, עַד שֶׁנִּקְרָחָה אֲמַצְעֵיתוֹ זְקֵנוֹ, שְׁכַל הַדְּבָרִים הִלְלוּ הֵם דְּבָרִים
בְּטָלִים, וְלִכּוֹן אֲסוּר לְקָרוֹא בְּסִפְרוֹ.
הַגְּמָרָא מִבִּאֲרַת שְׂמַכֵּל מְקוֹם יֵשׁ דְּבָרִים שְׂמוֹתָר לְקָרוֹא בְּבִין סִירָא:
אֶמְרָ רַבִּי יוֹסֵף, אִף שְׂאֲסוּר לְעִסּוֹק בְּסִפְרוֹ זֶה מִחֲמַת הַדְּבָרִים הַבְּטָלִים
שְׁבוּ, מִכֵּל מְקוֹם מִלִּי מַעְלִיתָא דְּאִיתִי בֵּית דְּרִשְׁיָן לְהוֹ – יֵשׁ לְדִרּוֹשׁ
בְּרַבִּים אֶת הַדְּבָרִים הַטּוֹבִים הַכְּתוּבִים בּוֹ, וְאִילוֹ הֵם הַדְּבָרִים הַטּוֹבִים
שְׁבוּ, אֲשֶׁה מִוִּכְּה הִרִי הִיא מִתְּנָה מִוִּכְה, בְּחִיק אִדָּם יִרָא אֱלֹהִים
תְּנָתָן – תִּנְשָׁא לוֹ. אֲשֶׁה רַעְיָה, הִרִי הִיא כְּצִרְעָתָ לְכַעֲלָה, מֵאִי
תִּפְקִיתָהּ – מֵהָ תִּקְנָתוֹ שֶׁל אִדָּם שִׁנְשָׂאָה, יִנְרִשְׁנָה מִכִּיתוֹ וְיִתְרַפָּא
מִצִּרְעָתוֹ. אֲשֶׁה יָפֶה, אֲשֶׁרִי פְעֵלָה, שְׂמִתּוֹךְ הַנְּאִתוֹ מִסְּפֵר יְמֵיו נִחְשָׁב
כְּכַפְּלִים. הַעֲלֵם עֵינֵיךְ מֵאֲשֶׁתָּה הֵן שְׂהִיא אֲשֶׁת אִישׁ, פֶּן תִּלְכֹּד
בְּמִצְדוֹתָהּ, אֵל תֵּט – אֵל תִּטָּה אֶת דְּרִכְךָ וְאֶצֶּל פְּעֵלָה לְמִסְכּוֹ וְלִמְזוֹג
וְלִשְׁתּוֹתוֹ עֲמוֹ יִין וְשִׁכָּר, כִּי בְּתוֹרָא אֲשֶׁה יָפֶה אֲנִשִּׁים רַבִּים הוֹשִׁתָּהּ
– נִכְשָׁלוּ, וְצִיצִימִים כֹּל הָרוֹנִיָּה, רַבִּים הִיוּ פְּצַעֵי רוֹכֵל הַמִּסְתוּבָּב
בְּעִיּוֹת לְמַכּוֹר תְּכִשִּׁיטֵי נִשִּׁים, שְׁלַפְעָמִים הוּא בֵּיתָא אֲשֶׁה לְמַכּוֹר לָהּ
תְּכִשִּׁיטִים, וְכִשְׂמוֹצָאוֹ בְּעֵלָה בְּבִיתוֹ מִתִּיחַד עִם אֲשֶׁתוֹ, מִכְּהוּ וּפּוֹרְצֵנוּ.
בְּנֵי אִדָּם הַמְּרִינִלִים עֲצָמָם לְדִבְרֵי עֲרֻה וְחוֹטֵאִים, הִרִי זֶה בְּנִיצוּץ
מִבְּעִיר נִחְלָתָ – כְּמוֹ שֶׁנִּיצוּץ אֵשׁ אֶחָד מִבְּעִיר אֶת כָּל הַפָּחַם, כִּךְ
חֲטִאִיהֶם מְכַלִּים אֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם, וְעֵלֵיהֶם נִאֲמַר הַפִּסּוֹק (יִרְמִיָּה ה כז)
'כְּכִלּוֹב מִלֵּא עוֹף, שְׂהַעוּפּוֹת נִרְאִים מִבְּחוּץ, וְאִף נּוֹצְתֵיהֶם יוֹצְאוֹת
הַחוּצָה, בֶּן בְּתִיהֶם שֶׁל אוֹתָם בְּנֵי אִדָּם הַרְגִּילִים בְּעִרְוָה מְלֵאִים
מִרְמָה, וְלֹא יִתְכֵן שְׂלֹא יִתְגַּלֵּה מַעֲרַמְתָּם בַּחוּץ.
מִמְשִׁיכָה הַגְּמָרָא לְהִבְיָא דְּבָרִים טוֹבִים הַכְּתוּבִים בְּסִפְרוֹ בִּין סִירָא: מְנַע
רַבִּים מִתּוֹךְ בֵּיתָךְ – אֵל תַּכְנִיס לְבֵיתְךָ אֶת הָאֲנָשִׁים שְׂאִינֵךְ זְקוֹק לָהֶם
לְעַסְקֵךְ, וְלֹא הִכְלָ תִּבְיָא אֶל בֵּיתָךְ – אִף אֶת אוֹתָם שְׂנֵצְרִים
לְעַסְקֵךְ, אֵל תִּבְיָאֵם תְּמִיד לְתוֹךְ בֵּיתְךָ, אֵלָא בְּדֶרֶךְ כָּלֵל תִּדְבֵּר עֵמָהּ
בַּחוּץ. רַבִּים הִיוּ דוֹרְשֵׁי שְׁלוֹמָךְ – תִּהְיֶה יָדִיד וְאֶהוּב עַל כָּל בְּנֵי
הָאִדָּם, וְאִף עַל פִּי כֵן גִּלָּה סוֹדֶךְ רַק לְאַחַר מֵאֲחָל מְכַל יְדִידֶךְ, וְעַל זֶה
נִאֲמַר (מִכְהֵה טו טז) אִף 'מִשְׁוֹכֶכֶת חִיקָךְ – מֵאֲשֶׁתְךָ, שְׂמוֹר פְּתָחִי פִּיד' –
שְׂלֹא תִסְפֵּר לָהּ אֶת סוֹדוֹתֶיךָ.
אֵל תִּצַּר צִרְתָּ מִיָּה – אֵל תִּצְטַעֵר הַיּוֹם מִחֲמַת צָרָה שְׂאִתָּה חוֹשֵׁשׁ
שְׂתּוּבָא מִחַר, כִּי לֹא תִדַּע מָה יִלְד יוֹם, שְׂמָא לְמִיָּה אוֹתוֹ אִדָּם
שְׂמַצְטַעֵר אֵינְנוּ בְּעוֹלָם, אֵלָא מֵת. וְנִמְצָא שְׂהוּא מִצְטַעֵר הַיּוֹם עַל
עוֹלָם שְׂאִינוּ שְׁלוֹ – שְׂאִינוּ עֲתִיד לְהִיוֹת בּוֹ.
נִאֲמַר בְּפִסּוֹק (מִשְׁלֵי טו טז): 'כֹּל יְמֵי עֲנִי רַעִים' – כֹּל יְמֵיו שֶׁל הָעֲנִי רַעִים.
בֶּן סִירָא אִמְרָ, לֹא רַק יְמֵיו רַעִים, אֵלָא אִף בְּלִילֹת רַע לוֹ, כִּיּוֹן
שְׂבִשְׁפֵּל גָּנִים גָּזוּ – גַּג בֵּיתוֹ נִמּוֹךְ מִכֵּל גִּגוֹת הַבָּתִּים הָאֲחֵרִים, וְכִמְרָם
הָרִים בְּרִמּוֹ – וְהִכְרַם שְׁלוֹ נִמְצָא בְּרֵאשׁ הַהֵר, שְׂהוּא הַמְּקוֹם הַזֶּה
בִּיּוֹתָר, וְאִין לוֹ מִנּוּחָה בְּלִילָה כִּיּוֹן שְׂבִשְׁפֵּל גָּנִים גָּזוּ – כֹּל הַגִּשְׁמִים
שׂוֹרִידִים עַל הַגִּגּוֹת הָאֲחֵרִים
זוֹרֵמִים לִגַּג שְׁלוֹ, שְׂהוּא הַנִּמּוֹךְ מִכּוֹלָם, וְהַגִּשְׁמִים אֵינּוּ מְנִיחַ לוֹ לִישׁוֹן,
הַמִּשְׁכָּן בַּעֲמוֹד קִיח

הִיוֹ אִמְרָ, מִדָּה מִוִּכְה מְרֻכָּה מִמִּדַּת פּוֹרְעָנוּת, וְרֵאזִיה לְדַבֵּר,
שְׂבִמְדָּה מִוִּכְה – לִגְבִי יְרִידַת הַמֶּן בְּמִדְבַר בְּתִיב (וְהַלֵּלִים עַח כג-כד) וְיִצְו
שְׂחִקִים מִמַּעַל וְדִלְתִי שְׂמִים פִּתָּה, וְיִמְטֵר עֲלֵיהֶם מִן הַלֵּב, וְהִיוּ
שְׂנִפְתָּחָה לָהֶם הַטּוֹבָה בְּמִידָה שֶׁל שְׁתֵּי דִלְתוֹת, וְכִמִּידַת פּוֹרְעָנוּת –
לִגְבִי יְרִידַת הַמְּבּוֹל הוּא אִמְרָ (בְּרֵאשִׁית ז יא) 'וְאֶרְוֹבוֹת הַשְּׂמִים נִפְתָּחוּ',
שְׂנִפְתָּחָה עֲלֵיהֶם הָרַעָה בְּשִׁיעוֹר שֶׁל שְׁתֵּי אֲרוּבוֹת, וְכִיּוֹן שְׂאִרְבַּע
אֲרוּבוֹת יֵשׁ בְּדִלַת נִמְצָאָת מִידָה טוֹבָה מְרֻכָּה אֲרַבְעָה עַמְמִים עַל
מִידַת פּוֹרְעָנוּת.
וְהִרְאִיָּה לְכָךְ שְׂמִידַת פּוֹרְעָנוּת נִתְּנָת עַל הָאִדָּם יוֹתֵר מִמָּה שְׂהוּא יִכּוֹל
לְסַבּוֹל, שְׂהִרִי בְּמִידַת פּוֹרְעָנוּת בְּתִיב (וְשִׁיעִיה טו כד) 'וְיִצְאוּ וְרֵאוּ בְּפָנֵי
הָאֲנָשִׁים הַפּוֹשְׁעִים כִּי כִי תוֹלְעָתָם לֹא תָמוּת וְאֲשֶׁם לֹא תִכְבֶּה וְהִיוּ
דְּרֵאוֹן לְכָל בָּשָׂר, וְהָלֹא אִם אֶדָּם מוֹשִׁיט אֶצְבְּעוֹ בְּאוֹר – וְבִאֲשׁ
בְּעוֹלָם הָיָה מִיָּד נִכּוֹה, וְאִף עַל פִּי כֵן כְּתוּב בְּפִסּוֹק שְׂהִאֵשׁ שֶׁל
הַרְשָׁעִים לֹא תִכְבֶּה לְעוֹלָם, וְיִתֵּן בָּהֶם ה' כַּח לְסַבּוֹל, מְסִיִּים רַבִּי מֵאִיר
אֶת תְּשׁוּבוֹתוֹ, אֶלָּא בְּשֶׁם שְׁנוֹתֵן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּחַ בְּרִשְׁעִים
לְקַבֵּל פּוֹרְעָנוּתָם, כְּמוֹ שְׂהַתְּבָאֵר עֵתָה, כִּךְ נִוְתֵן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
בְּחַ בְּצִדִּיקִים לְקַבֵּל מִוִּכְהָ, שְׂבִאֻתָּהּ מִידָה שְׂאִדָּם מִדּוֹד מוֹדֵדִים לוֹ,
וְהַנּוֹתֵן מִלֵּא חוֹפְנִיו לְעַנֵּי יִקְבֵּל טוֹבָה מֵה' בְּשִׁיעוֹר מִלֵּא חוֹפְנִיו, וְיִתֵּן בּוֹ
ה' כַּח לְקַבֵּל אֶת כָּל הַטּוֹבָה הַזֶּה.
שְׂנִינוּ בְּמִשְׁנָה (y): 'וְאֵל שְׂאִין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, רַבִּי עֲקִיבָא
אִמְרָ, אִף תְּקוּרָא בְּכַפְּרִים הַחִיצוֹנִים'.
הַגְּמָרָא מִבִּאֲרַת מֵהָ הֵם סְפָרִים חִיצוֹנִים' שְׂאֲסוּר לְקָרוֹא בָּהֶם: תִּנְא –
שְׂנִינוּ בְּבֵרִיתָא שְׂכוּנוֹת רַבִּי עֲקִיבָא הִיא לְקוּרָא בְּכַפְּרִי צְדוֹקִים,
שְׂכוּפָרִים בְּה'. רַבִּי יוֹסֵף אִמְרָ, בְּכַפְּרִי בֶּן סִירָא נִמְי אֲסוּר לְמִיָּקְרִי
– גַּם כֵּן אֲסוּר לְקָרוֹא, לְפִי שִׁישׁ בּוֹ דְּבָרִים בְּטָלִים, וְהַקּוּרָא בּוֹ בֹא לְיָדִי
בִּטּוֹל תּוֹרָה.
אֶמְרָ לִיָּה אֲבִי רַבִּי יוֹסֵף, מֵאִי טַעְמָא – אֱלוֹ דְּבָרִים בְּטָלִים כְּתוּבִים
בּוֹ, שְׂמַחְמַת כֵּן אֲסוּר לְקָרוֹא בּוֹ. אֶלִּיָּא מְשֻׁם דְּכִתְבִי בְּתִיב [בִּיה] כֵּן, לֹא
תִּנְיָמוֹשׁ יִגְלִדְנָא מֵאוֹדִיָּה דְּלֹא לִיָּיל מְשִׁבִּיה לְחִבְלָא – לֹא תִקְלוֹף
דָּג שְׂמִשְׁמו 'גִּלְדָּנָא', אֲפִילוֹ אֵת אֶת הָעוֹר שֶׁל אוֹנוֹ, שְׂלֹא יִלֵּךְ הָעוֹר
לְאִיבּוֹד תְּפִסִּידוֹ, אֶלָּא צָלִי יִתִּיה בְּנִירָא וְאִיכּוֹל בִּיה תִּרְתִּין
גְּרִיזִים' – אֵלָא צֵלָה אוֹתוֹ אִישׁ, וְנִמּוֹךְ שְׂהוּא גְדוֹל תּוֹכֵל לְאִכּוֹל
עִימוֹ שְׁתֵּי חִלוֹת, שְׂדַבֵּר זֶה נִרְאָה כְּדִבְרִים בְּטָלִים. וְהִרִי אִי מִשְׁפָּטִיָּה
– אִם נִדּוֹן אֶת הַדְּבַר כְּפִי פִשְׁטוֹתוֹ, שְׂלֹא יִשְׁלִיךְ לְאִיבּוֹד אֶת עוֹר הַדָּג,
בְּאוֹרִיָּתָא נִמְי כְּתִב – בְּתוֹרָה גַּם כֵּן כְּתוּב דְּבַר מַעֲיֵן זֶה, שְׂנִאֲמַר
(דְּבָרִים כ ט) 'כִּי תִצּוֹר אֶל עִיר יְמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עֲלֶיהָ תִּתְּפֶשֶׁה לֹא
תִּשְׁחִית אֶת עֲצָהּ, הִרִי שְׂהַקְפִּידָה הַתּוֹרָה עַל הַשְׁחָתָת אֵילִין בַּחֲיִים,
וְכִךְ גַּם יֵשׁ לְהַקְפִּיד עַל אִיבּוֹד עוֹר הַדָּג. אִי מִדְּרָשָׁא – וְאִם כּוּוֹנֵתָךְ
לְמָה שְׂרַמְז בֶּן סִירָא דְּבִבְרִיו אֱלוֹ, הִרִי גַם זֶה אֵינוֹ בְּכָלֵל דְּבָרִים בְּטָלִים,
לֹא אִוְרָא אֶרְעָא קָא מְשַׁמַּע לָן – לִימֵד אוֹתוֹנוּ מִנְּהַג דֶּרֶךְ אֶרֶץ, דְּלֹא
לִיבְעוֹל אִדָּם אֶת אֲשֶׁתוֹ שְׂלֹא בְּדִרְכָּה, שְׂלֹא יוֹצִיא זֶרְעוֹ לְבִטְלָה.
מִמְשִׁיךְ אֲבִי: וְאֵלָא מְשֻׁם דְּכִתְבִי בְּסִפְרוֹ בִּין סִירָא דְּבַר זֶה, בְּתִיב לְאִבְיָה
הִרִי הִיא מִמְּמוֹנֵת שְׂאוֹ, מִפְּחָדָה לֹא יִישֵׁן בְּלִילָה, וְמֵהָ הַפְּחַד שִׁישׁ
לְאִדָּם עַל בְּתוֹ, בְּקִמְנוּתָה – קוֹדֵם שְׂהִבְיָאָה שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת, שְׂמָא
תִּתְּפֶשֶׁה לְזִנוּת. בְּנִצְרוּתָה – אַחֲרֵי שְׂהִבְיָאָה שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת, וְקוֹדֵם
שְׂבִגְרָה, וְאִינָה רֵאוּיָה עֲדִין לְנִישׁוּאִין, שְׂמָא תִזְנוּה. בְּגִרָה, וְהִיא
רֵאוּיָה לְהַנְשָׂא, שְׂמָא לֹא תִינְשָׂא. נִישָׂאָה, שְׂמָא לֹא הִיוּ לָהּ בְּנִים.
הִזְקִינָה, שְׂמָא תִעֲשֶׂה בְּשִׁפְסִים, וְאִף דְּבַר זֶה נִרְאָה כְּדִבְרִים בְּטָלִים.
הָא רַבְּנָן נִמְי אִמְרוּה – הִרִי גַם חֲכָמִים אִמְרוּ כֵן, 'אִי אֶפְשָׁר לְעוֹלָם
בְּלֹא זְכָרִים וּבְלֹא נִקְבוֹת, אֲשֶׁרִי מִי שְׂבִנְנוּ זְכָרִים, אוֹי לוֹ לְמִי
שְׂבִנְנוּ נִקְבוֹת'.
אֶלָּא מֵהָ תִאֲמַר, שְׂהוּא מְשֻׁם דְּכִתְבִי בְּסִפְרוֹ בִּין סִירָא 'לֹא תַעֲלִי דְּוִיָּא
בְּלִבָּהּ, דְּנִגְרִי יִגְבִּירִין קָמֵל דְּוִיָּא' – לֹא תִבְיָא דִּאֲגָה בְּלִבְךָ, שְׂהִרִי
הִדִּאֲגָה הוֹרֵגַת אֲפִילוֹ אֲנָשִׁים גִּבּוֹרִים, הָא שְׂלִמָה אִמְרָה – הִרִי גַם
שְׂלִמָה הַמְּלִךְ אִמְרָ דְּבַר זֶה, שְׂנִאֲמַר (מִשְׁלֵי יב כה) 'דְּאִנָּה בְּלִבִּי אִישׁ
יִשְׁחָנָה', וְדִרְשׁוּ לִשּׁוֹן זֶה גַם כֵּאִילוֹ נִאֲמַר 'יִשְׁחָנָה' וְנִחְלַקוּ בּוֹזֵה רַבִּי
אִמִּי וְרַבִּי אִסִּי, חֵד מֵהֶם אִמְרָ, 'יִשְׁחָנָה מִדְּעוּתָה' – יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ
מִדִּאֲגָתוֹ, וְלֹא יִחְשׁוֹב בָּהּ, וְהָא אִמְרָ, 'יִשְׁחָנָה לְאֲחֵרִים' – יִסְפֵּר
לְאֲחֵרִים עַל דִּאֲגָתוֹ, וְעַל כָּל פְּנִים מִבּוּאֵר כֵּאֵן שְׂלֹא טוֹב לוֹ לְאִדָּם
לְהִיוֹת שְׂרִי בְּדִאֲגָה, וְאִם כֵּן אֵין אֱלוֹ דְּבָרִים בְּטָלִים.

שְׁדַעְתוֹ קֶצֶר – שנותן ללבו את כל דאגות חבריו, וכן דואג שמא יבואו לו מאורעות רעים, וְמוֹזֵב לֵב מוֹשֶׁתֶּה תְּמִיד' זֶה שְׁדַעְתוֹ רַחֲבָה, ואינו דואג כל כך.

הגמרא דנה בביאור הפסוק על פי פשוטו: וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוִי, נאמר בפסוק 'כָּל יָמֵי עֲנִי רָעִים', וקשה, כיצד ניתן לומר כן, וְהָאִכָּא – והרי יש שְׁפָתוֹת וְיָמִים מוֹכִיבִים, שאף עני שבִּישְׂרָאֵל יש לו מעדנים לאכול. מתרצת הגמרא: פסוק זה מתפרש בְּדִשְׁמוּאֵל, וְאָמַר שְׁמוּאֵל, שִׁינוּי נֶסֶת – שינוי הרגל האכילה של האדם, תְּחִלָּת – הוא הגורם לחולי מַעֲיִיִם, ונמצא שרק שבתות וימים טובים הם רעים עבור העני, שהוא משנה את דרך אכילתו לאכילת מעדנים שאינו רגיל בהם בימות השבוע, ודבר זה גורם לו לחולי מעיים.

תְּנִי רַבְּנָן, הַקּוּרָא פְּסוּק שֶׁל שִׁיר הַשִּׁירִים, וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בְּמִין זָמַר – שר אותו במנגינה של שיר, ולא בגנינת טעמי המקרא של אותו פסוק, שדבר זה אסור בכל פסוק, ואפילו בפסוקי שיר השירים שעיקרם הוא שירה, וכן הַקּוּרָא פְּסוּק בְּבֵית מִשְׁתָּאוֹת של יין בְּלֹא זְמַנּוֹ – שלא בזמן המתאים לאמירת אותו פסוק, אלא אומרו כדי לשחוק עם בני המשתה, מְבִיא רָעָה לְעוֹלָם. והטעם לכן, מִפְּנֵי שְׁבִאוֹתוֹ זְמַן הַתּוֹרָה הוֹנֵרֶת שָׁךְ, וְעוֹמֶדֶת לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאִמְרַת לִפְנֵינוּ, רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עֲשֹׂאֵנוּ בְּיָד בְּכָדוֹר שֶׁמִּנְגִּין בּוֹ לְצִיִּים. אָמַר לָהּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא תּוֹרָה, בְּתִי, בְּשִׁעָה שִׁישְׂרָאֵל אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, בְּמָה יִתְעַסְקוּ אִם לֹא בַּפְּסוּקֵי הַתּוֹרָה. אָמַר לִפְנֵינוּ, רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם בְּעָלֵי מִקְרָא הֵן, וְעַסְקוּ בַּתּוֹרָה וּבְכִיבָאִים וּבְכַתוּבִים. אִם בְּעָלֵי מִשְׁנָה הֵן, וְעַסְקוּ בַּמִּשְׁנָה, בְּהַלְבוֹת וּבְהִנְדוּת, וְאִם בְּעָלֵי תַלְמוּד הֵן, וְעַסְקוּ בְּהַלְבוֹת פֶּסַח בַּפֶּסַח, בְּהַלְבוֹת עֲצֶרֶת בַּעֲצֶרֶת, בְּהַלְבוֹת חֹג בְּחֹג, ואינם צריכים לעשות מפסוקי התורה שירים.

הַעִיד רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן חֲנִינָא, כָּל הַקּוּרָא פְּסוּק בְּזְמַנּוֹ, כְּגוֹן שֶׁמִּקְדָּשׁ בְּיוֹם טוֹב עַל הַיָּין וְאוֹמַר עַלֵי פְּסוּקִים מַעֲנִינוּ שֶׁל יוֹם טוֹב, מְבִיא מוֹכָה לְעוֹלָם, שְׁנָאִמַר (משלי טו כג) 'שְׁמִיחָה לְאִישׁ בְּמַעֲנָה פִּי וְדָבָר בַּעֲתוֹ מָה טוֹב'.

שינוי במשנה: רבי עקיבא אומר, אף הקורא בספרים החיצונים, וְהַלּוּחֵשׁ עַל הַמִּכָּה וְכו', ואומר כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאי, אין לו חלק לעולם הבא.

הגמרא מבארת את דברי רבי עקיבא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דִּין זֶה שֶׁהַלּוּחֵשׁ עַל הַמִּכָּה אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וּבִרְזָקָה בָּהּ – רק אם ירק עליה קודם לכן, ועונושו הוא לִפִּי שְׁאֵין מוֹבִירִין שֵׁם שְׁמִים עַל הַרְקִיקָה, שזוהו דרך ביוק, אבל ללא ריקה מותר להזכיר פסוקים על המכה.

הגמרא מבארת אילו פסוקים אסור ללחוש על הרקיקה: אִתְּמַר, רַב אָמַר, אֲפִילוּ אֶת הַפְּסוּק 'נִנְעָ צִרְעָה כִּי תִהְיֶה בְּאֶדָם וְהוּבֵא אֶל הַכֹּהֵן' (ויקרא יט ט), שאין בו הזכרת השם, אסור להזכירו על הרקיקה לשם רפואה, והעושה כן אין לו חלק לעולם הבא. וזהו שלא כדברי רבי יוחנן, האומר שרק המזכיר שם שמים על הרקיקה אין לו חלק לעולם הבא.

רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, אֲפִילוּ אֶת הַפְּסוּק 'וַיִּקְרָא אֵל מֹשֶׁה' (ויקרא א א), שאין בו הזכרת נגעים ומחלות שיכול האדם להעלות בדעתו שתועיל לו אמירת הפסוק כ'לחש', אלא כוונתו ללמוד תורה ולהתרפא בזכות לימוד התורה, גם כן אסור ללחוש על המכה, כיון שהוא מראה בזה כאילו סגולת התורה היא לרפאות מחלות, ובאמת סגולת התורה יתירה שמונעת מלכתחילה את המחלות מלבוא על האדם.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת גם בענין לחשים: תְּנִי רַבְּנָן, אף שאסרו חכמים להשתמש בשבת ברפואות (שבת נג), מכל מקום סְכִין וּמִשְׁמָשִׁין בְּכָנִי מַעֲיִים שֶׁל חוּלָה בְּשִׁבְתָּ, כיון שסיכנה אינה ברפואה אלא כשתייה, כמבואר במסכת שבת (פא), ואין בכך איסור. וכן לוחשין לחישת נְחָשִׁים וְעַקְרָבִים בְּשִׁבְתָּ כְּדִי שֶׁלֹא יִזְקוּ, ואין בכך משום צידה, אף שמחמת הלחשים אין הנחשים והעקרבנים יכולים לזוז ממקומם. וּמַעֲבִירִין כָּלִי שֶׁל בְּרוֹז עַל גַּב הָעֵץ כְּדִי לַקְרָה בְּשִׁבְתָּ. אָמַר רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שְׁמוֹתָם לְהַעבִיר כָּלִי עַל גַּבֵּי הָעֵץ, בְּכָלִי הַנִּיפֵל – שמונת

לשטללו בשבת, כגון מפתח, סכין וטבעת, אָכַל בְּכָלִי שְׂאִינוֹ נִיפֵל, שגורו חכמים באיסור 'מוקצה' שלא יטלטלוהו, אָסוּר לְהַנִּיחוֹ עַל גַּב הָעֵץ.

אומרת הברייתא דין נוסף: וְאֵין שׁוֹאֲלִין בְּדָבָר שְׂדִים בְּשִׁבְתָּ – אדם שאיבד חפץ אינו רשאי לשאול את השדים היכן הוא, כיון שנאמר בישעיה (נח יג) עַל יוֹם הַשִּׁבְתָּ 'וְכַבְּדִתוּ מַעֲשֵׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמִּצּוֹא חֶפְצֶךָ וְדָבָר דְּבָר', וחיוש חפציו על ידי שדים כלול באיסור של 'מִמִּצּוֹא חֶפְצֶךָ' רַבִּי יוֹסִי אָמַר, אָף בְּחוּל אָסוּר לְשׂאוֹל אֶת הַשְּׂדִים הֵיכָן חֶפְצוֹ שֶׁאֵבְדוּ, כטעם שיבואר להלן.

אָמַר רַב הוֹנָא, (אין) הִלְכָה בְּרַבִּי יוֹסִי. ממשך רב הונא ואומר, וְאָף רַבִּי יוֹסִי לֹא אָמַרְהָ, שאסור לשאול בחול, אֲלֵא מִשּׁוּם סְכָנָה שֶׁישׁ בַּדְּבַר, שלפעמים מכריח את השד לומר לו דבר שאינו רוצה, ומתוך כך כועס עליו ומזיקו, כִּי הָא – כמו מעשה זה שהיה, דְּרַב יִצְחָק בֶּר יוֹסֵף, דְּמַחֲמַת שְׁהִיָּה שׁוֹאֵל אֶת הַשֵּׁד בִּיקֶשׁ הִלָּה לְהוֹזִיקוֹ וְאִכְלָע בְּאִרְזָא – ובלע בעץ ארז, וְאִתְּעָבִיר לִיה נִיפָא – ונעשה לו נס, פָּקַע אִרְזָא וּפְלָטִיָּה – התבקע הארז ופלטו, ולכן אסר רבי יוסי להשתמש בשאלת שדים אף ביום חול.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין רפואה בשבת: תְּנִי רַבְּנָן, סְכִין וּמִשְׁמָשִׁין בְּכָנִי מַעֲיִים שֶׁל חוּלָה בְּשִׁבְתָּ, וּבְלָכָד שְׂאֵל יַעֲשֶׂה בְּדָרְךָ שְׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחוּל.

מבשרת הגמרא: הִכִּי עָבִיר – כיצד הוא עושה את הסיכה והמשמוש בשבת, שלא יהא זה כדרך העשיה בחול. רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, סָךְ וְאַחֵר בְּדִ מִשְׁמָשׁ, ויש בזה שינוי, כיון שבחול הדרך היא למשמש תחילה ואחר כך לסוך. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, סָךְ וּמִשְׁמָשׁ בְּבֵית אַחֵת, שרק זה נחשב שינוי, אבל לא יסוך ואחר כך ימשמש.

הגמרא ממשיכה לדון בשאלת שדים: תְּנִי רַבְּנָן, שְׂדֵי שְׁמֵן – שאלת שדים שנעשית על ידי שמן, וְשְׂדֵי בִיצִים – שאלה הנעשית על ידי קליפות של ביצים, מוֹתְרִין לְשׂאוֹל בָּהֶן, כיון שאין בהם סכנה, אֲלֵא הֵטַעַם שֶׁאֵין שׁוֹאֲלִים הוּא מִפְּנֵי שְׁמִכּוּבָן – שהם משקרים, ואין תועלת בתשובתם.

ממשיכה הברייתא: אותם ששואלים בשמן, לוחשין בשאילתם רק על שְׁמֵן שְׁנִמְצָא בְּכָלִי, וְאֵין הֵם לוחשין עַל שְׁמֵן שְׁנִמְצָא בְּיָד, כיון שאין להם תועלת בשאלה זו, לְפִיכָךְ, סְכִין מִשְׁמָשׁ שְׁפִיד – יכול אדם לסוך את עצמו משמן הנמצא ביד של אחר ואינו צריך לחשוש שנשאלו בו לשדים, וְאֵין סְכִין מִשְׁמָשׁ שְׁפִיד, כיון שיתכן שנשאלו בו השדים ויש בו משום סכנת שד.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: רַב יִצְחָק בֶּר שְׁמוּאֵל בֶּר מִרְתָּא, אִינְיָלָע לְהַהוּא אוֹיְשְׁפִיזָא – הוזמן למלון אחד, אִינְיָלָע לִיה מִשְׁחָא בְּמִנָּא – הביאו לפניו שמן בכלי, שָׁף – סך בו רב יצחק את פניו, נִפְקֵן לִיה צִימְתִּי בְּאִפְּהִיָּה – ומחמת כן יצאו לו פצעים בפניו, לפי שהיה זה שמן שנשאלו בו לשדים, והזיקו השד. נִפְקֵן לְשׁוֹן – יצא רב יצחק לשוק, צִימְתִּיָּה הָיִיתָ אִתְּתָא – ראתה אותו אשה אחת שהייתה בקיאה במעשי לחישות, וְיָקָא דְּחִמָּתָא קָא הוֹיָאָה הָכָא – איני רואה שנאחו כך שד ששמו 'חמת', עָבְדָא לִיה מִלְתָּא, וְאִיתְּסִי – עשתה לו דבר מסוים המועיל לסלק את השד, והתרפא רב יצחק.

הגמרא מביאה מימרא בענין רפואות: אָמַר לִיה רַבִּי אֲבָא לְרַבָּה בֶּר מִרְ, בְּתִיב – נאמר בפסוק (שמות טו כב) 'וַיֹּאמֶר אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ וְהִיָּשֶׁר בְּעֵינֶיךָ תַעֲשֶׂה וְהִאֲזִנָּה לְמִצְוֹתַי וְשִׁמְרַתָּ כָּל חֻקֵּי כָל הַמִּחְלָה אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי ה' רַפְּאֵל', ולכאורה קשה, וְכִי מֵאַחֵר שְׂאֵל שָׁם עַלֵי ה' שום מחלה, רַפְּאֵה לָמָּה – מדוע הוצרך לסיים 'כי אני ה' רפואי', והרי מי שאינו חולה לא יזקוק לרפואות. אָמַר לִיה רַבָּה בֶּר מִרְ לְרַבִּי אֲבָא, הִכִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִקְרָא זֶה, מַעֲצָמוֹ נִדְרָשׁ – הוא מובן מצד עצמו, שְׁנָאִמַר בְּתוֹחֵלֶת הַפְּסוּק 'וַיֹּאמֶר אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ, וְיִשׁ לְדִיִּיק, שֶׁרָא אִם תִּשְׁמַע לְקוֹל ה' לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ כָּל מַחֲלָה, וְאִם לֹא תִשְׁמַע, אֲשִׁים עֲלֶיךָ מַחֲלֹת אֵלּוּ, וְאָף עַל פִּי כֵן, 'כִּי אֲנִי ה' רַפְּאֵל' – ירפא אותם הקדוש ברוך הוא.

הגמרא מביאה מעשה בענין יסורים שמחמת חטא: אָמַר רַבָּה בֶּר מִרְ, תְּנִי, בְּשִׁחְלָה רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן הוֹרְקָנוֹס, נִכְנָסוּ תַלְמִידָיו לְבִקְרוֹ, אָמַר

בשבת. בשביל שלא יזיקו ואין בכך משום צידה: בלי על העין. שכן דרך ליתן כלי
מתכות על העין כדי לקרר העין. אינ' כגון שעושין לאדם חשש בעינו מקיפין עינו
בטבעת: כלי הניטל. כגון מפתח סכין וטבעת: בדבר שרים. שכן עושין כשאובדין שום
דבר שואלין במעשה שדים והם מגידים להם ואסור לעשות בשבת משום ממצוא
חפצך (ישעיה נח): אף בחול אסור. לשאול
בשרים בדמפרש לקמן משום סכנה: כי הא
דבר יצחק. יהיה שואל במעשה שדים ובקש
השד להזיקו ונעשה לו נס ובלעו הארו: כך
ואחר כך ממשמש. הו' שנוי דבחול דרך
למשמש ואח"כ לטור: שרי שמן. יש מעשה
שדים ששואלין על ידי שמן וקרי להו שרי
שמן והיוני שרי בוחן ויש ששואלין בשפופרת
של ביצה וקרי להו שרי ביצים: אלא
שכחבין. לכך נמנעו מלשאול בהו: לוחשים
על שמן שבכלי. אותן העושין מעשה שדים
דרכן ללחוש על שמן שבכלי ואין דרכן
ללחוש על שמן שביד שאינו מועיל לפיכך
אדם יכול לטור על ידו משמן שביד ואין
לחוש שמא נעשה בו מעשה שדים ואין בו
סכנת חשד: שף. טך שמן בפניו: צמחין.
אבעבועות מלני: זיקא דחמת. רוח של אותו
שד ששמו חמת אני רואה בפניו אהחוקי:
חמה עזה יש בעולם. על עצמו היה אומר
שכעס עליו המקום והכבד חוליו: שכל זמן
שהייתי רואה את רבי שאין יינו מחמיין וכו'.
כלומר שהייתה הצלחה בכל מעשיו: אמרתי
קבל רבי את עולמו. כל שכרה רואה רבי
בצער. ושכרו משתמר להבא לכך אני שמח:
מדינש. מתקלקל ונעשה צלול מחמת
חמימות: כלום חסרתי. שאתה אומר אני
סובל עונותי: שגלגל חמה בעולם הוה. ולא
לעתיד שמאורות מתהדרות: חביבין יסורין.
שמכפרין עליו:

גם

שדעתו קצרה. משים ללבו כל דאגות חבירו דוואג על כל מה שעתידי לבא עליו:
רחבה. ואינו משים ללבו דאגה כל כך ל"א דעתו קצרה רגון: והא איכא שבתות
וימים טובים. שאין לך עני בישראל שאין לו מעדנים: שנוי וסת. משנה וסת ואוכל
יותר שאינו רגיל לאכול היינו תחילת חולי מעיים לפיכך אפילו שבתות וי"ט רעים
למ' הג' הקורא שיר השירים ועושה אותו
בהו זמרי. שקורא בגנינה אחרת שאינו נקוד
בה ועושה אותה כמין שיר אע"פ שמשיר
השירים הוא ועיקרו שיר אסור לעשותו כמין
שיר אלא בקריאתו: הקורא פסוק בבית
המשתאות בלא זמנו. במסמס על יינו עושה
שיחוקתיו בדברי תורה וקורא פסוקים בקול
רם לשחק בהם בני המשתה אבל אם אומר
בזמנו על המשתה כגון שהוא יום טוב ונטול
כוס בידו ואומר עליו דברי הגדה ופסוקים
מענינו של יום מביא טובה לעולם: וברוקק.
שכן דרך מלחשים לרקק קודם הלחש ואסור
לחזקו פסוק על הלחשה ויש לחשים שדרכן
לרקק אחריהם ואומר אותן בלשון לעז
ומזכירין להם שם בלשון לעז וא"ל רבי
דמותר דאין אסור אלא לחוש אחר הרקיקה
דנראה שמוכיר השם על הרקיקה ועוד לא
נאסר אלא בלשון הקודש אבל בלעז לא:
אפילו נגע צרעת. אפילו לחוש (אחרי האז)
קרא דלית ביה שם שמים על הרקיקה שקורא
נגע צרעת כי תהיה באדם והובא אל הכהן
(ויקרא יג) לשם רפואה אין לו חלק לעולם
הבא: ואפילו ויקרא אל משה. שאין בו לא
חולי ולא נגע דאין ראוי ללחשו על המכה
ואין מוכירו לשם רפואה אלא כסבור הוא
להנצל בזכות דברי תורה שהוא חזקיר אסור
ללחשו: וממשמשין במעיים. של חולה
בשבת ואין בכך משום רפואה דסיכה איתקש
לשתיה: ולוחשין על נחשים ועל עקרבים

שדעתו קצרה. וטוב לב משהתה תמיד, זה שדעתו רחבה.
ואמר רבי יהושע בן לוי, כל ימי עני רעים, והאיכא
שבתות וימים טובים. בדישמואל, דאמר שמואל, שינוי
וסת, תחלת חולי מעיים. תנו רבנן, הקורא פסוק של שיר
השירים, ועושה אותו כמין זמרי, והקורא פסוק בבית
המשתאות בלא זמנו, מביא רעה לעולם. מפני שהתורה
חונקת שק, ועומדת לפני הקדוש ברוך הוא, ואומרת
לפניו, רבונו של עולם, עשאוני בןיך ככנור שמנגנין בו
לצים. אמר לה, בתי, בישעה שאוכלין ושותין, במה
יתעסקו. אמרה לפניו, רבונו של עולם, אם פעלי מקרא
הן, יעסקו בתורה ובנביאים ובכתובים. אם פעלי משה
הן, יעסקו במשנה, בהלכות ובהגדות. ואם פעלי תלמוד
הן, יעסקו בהלכות פסח בפסח, בהלכות עצרת בעצרת,
בהלכות חג ביה. העיד רבי שמעון בן אלעזר משום רבי
שמעון בן חנניא, כל הקורא פסוק בזמנו, מביא טובה
לעולם, שנאמר ודבר בעתו מה טוב: והלוחש על המכה
וכו': אמר רבי יוחנן, וברוקק בה, לפי שאין מזכירין שם
שמים על הרקיקה. איתמר, רב אמר, אפילו נגע צרעת.
רבי חנינא אמר, אפילו ויקרא אל משה. תנו רבנן, סכין
וממשמשין בבני מעיים בשבת, ולוחשין לחישה נחשים
ועקרבים בשבת, ומעבירין פלי על גב העין בשבת. אמר
רבן שמעון בן גמליאל, במה דברים אמורים, בכלי הניטל.
אבל בכלי שאינו ניטל, אסור. ואין שואלין בדבר שדים

בשבת, רבי יוסי אומר, אף בחול אסור. אמר רב הונא, (אין) הלכה כרבי יוסי. ואף רבי יוסי לא אמרה, אלא משום סכנה. כי הא
דבר יצחק בר יוסף, דאיבעל בארזא, ואתעביד ליה ניסא, פקע ארזא ופלטיה. תנו רבנן, סכין וממשמשין בבני מעיים בשבת, ובלבד
שלא יעשה בדרך שהוא עושה בחול. היכי עבדי, רבי חמא ברבי חנינא אמר, קד ואחר קד ממשמש. רבי יוחנן אמר, קד וממשמש
בבת אחת. תנו רבנן, שרי שמן ושרי ביצים, מותרין לשאול בהן, אלא מפני שמכבדין. לוחשין על שמן שבפלי, ואין לוחשין על שמן
שבידי, לפיכך, סכין משמן שבידי, ואין סכין משמן שבפלי. רב יצחק בר שמואל בר מרתא, איקלע לההוא אושפזא. אייתי ליה מלשחא
במנא, שף, נפקן ליה צימחי באפיה. נפק לשוק, חותימה ההיא איתתא. אמרה, זיקא דחמת קא חזינא חכא, עבדא ליה מלתא. ואיתסי.
אמר ליה רבי אבא לרבה בר מרי, בתיב כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך פי אני ה' רפאך, וכי מאחר שלא שם,
רפואה למה? אמר ליה, הכי אמר רבי יוחנן, מקרא זה, מעצמו נדרש, שנאמר ויאמר אם שמע תשמע לקול ה' אלהיך, אם תשמע,
לא אשים. ואם לא תשמע, אשים. אף על פי כן, פי אני ה' רפאך. אמר רבה בר בר חנה, בשחלה רבי אליעזר, נכנסו תלמידיו לבקר.
אמר להן, חמה עזה יש בעולם. התחילו הן בוכין, ורבי עקיבא משחק. אמרו לו, למה אתה משחק. אמר להן, וכי מפני מה אתם
בוכים. אמרו לו, אפשר ספר תורה שריו בצער ולא נבכה. אמר להן, לכך אני משחק, שכל זמן שאני רואה רבי שאין יינו מחמיין,
ואין פשתנו לוקה, ואין שמנו מבאיש, ואין דובשנו מדביש, אמרתי שמא חס ושלום קיבל רבי עולמו. ועכשיו שאני רואה רבי בצער,
אני שמת. אמר לו, עקיבא, כלום חסרתי מן התורה בולה. אמר לו, לימדתנו רבינו כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא
יחטא. תנו רבנן, בשחלה רבי אליעזר, נכנסו ארבעה זקנים לבקר, רבי טרפון, ורבי יהושע, ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא. נענה
רבי טרפון ואמר, טוב אתה לישראל ממיפה של גשמים, שמיפה של גשמים בעולם הזה, ורבי בעולם הזה ובעולם הבא. נענה רבי
יהושע ואמר, טוב אתה לישראל יותר מגלגל חמה, שגלגל חמה בעולם הזה, ורבי בעולם הזה ובעולם הבא. נענה רבי אלעזר בן
עזריה ואמר, טוב אתה לישראל יותר מאב ואם, שאב ואם בעולם הזה, ורבי בעולם הזה ובעולם הבא. נענה רבי עקיבא ואמר, חביבין
יסורין. אמר להם, סמכוני ואשמעה דברי עקיבא תלמידי, שאמר חביבין יסורין. אמר לו, עקיבא, זו מנזן לך. אמר, מקרא אני דורש,
בן שתיים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים [וגו']. ונעש הרע בעיני ה' ובתיב
גם

גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה. היינו תלמידי חזקיה כדקיימא לן בהשותפין בבבא בתרא (דף טו.) חזקיה וסיעתו כתבו משלי מכלל דחזקיה היה מלמד לכל וכדאמרו (לעיל דף צד.) נעץ חרב על פתח בית המדרש וכל שכן שלמנשה בנו לימד: מכל טורח שטירה בו. ללמוד: שבאו בעליהם. שלא באו לבקש לפני הקב"ה בתפלה אלא באו בעליהם שאמרו דברים של

נצחון שאין להם תשובה: הברכה אחת היא. ובי אין לך ברכה יותר תשובה ניצחת השיבו ועלתה לו: מנשה. בא בעליהם שלא להתפלל למקום אלא לבסוף אם לא תושיעני מה העויל לי שקראתי לך יותר משאר אלהות והיינו דכתיב ויבנע לפני (ה) אלהי אבותיו מכלל דעד השואת לפני אלהות אחרים נבנע: תנא. כי אמרין הוזהר את השם באותיותיו אין לו חלק לעולם הבא בגבולין אבל במקדש לא שהרי בשם היו מברכין: ובלשון ענה. אפילו במקדש לא לשון ענה לעו שאינו הוזהר באותיותיו בלשון הקדש שלנו אלא שאר לועזין ענה לשון בלעזי: ופשה (ישעיה כח) מיר לא ענה לשון עוגה מקום שיש בו חבורת בני אדם שמדברין דברי חול גבולין קרי חוץ למקדש ואסור לפרש שם בן ארבעים ושנים בלשון ענה חוץ למקדש ואי עבד אין לו חלק אבל בלשון קדש אינו נענש כל כך ובמקדש הואיל והגוה לחזקיר פירושו אינו נענש: שריבץ עם. שריבץ את ישראל והשפילם: עשה מריבה בעם. הריבם אלו עם אלו בעסק עבודה זרה זה עובד זה מוחה בידו ובאו לידי מחלוקת: שריבץ ולא ראה. היה סבור להביט יפה ולעמוד על דבר עיקר ולא ראה שטעה כדאמרין לקמן ראה אינו ראה מאמתו וכו': נתמכרם בבנין. של מצרים שנתנוהו בבנין במקום לבנה כדמפרש באגדה שאמר לו משה להקב"ה אתה הרעת לעם הזה שעבשני אם אין להם לבנים משימין בניהם של ישראל בבנין אמר לו הקב"ה קוצים הם מכלין שגולי לפני אילו הם חיים היו רשעים (גמורים) ואם תרצה תנסה ודוציא את מלך החרץ ודוציא את מיכה. איש שיוצאת מאמתו. הוא סבר, איהו מליך. ולא היא, ירבעם הוא דנפק מיניה. אחיתופל ראה צרעת שזרחה לו על אמתו. הוא סבר, איהו מליך. ולא היא, פת שבוע

מתמסכן: הוא סבר איהו מליך. ולכן נתמסך שבע בן בכרי וקבץ כל ישראל אליו והיה רוצה למלוך כדכתיב במקרא: איהו מליך. ולכן נעשה יועץ לאבשלום כדי שתשוב המלוכה מדוד לאבשלום ובין כך ובין כך יתגלגל הדבר וחשוב אליו: על מי מריבה. שבעון שאמר שמעו נא המורים נעשו ולא נכנס לארץ ישראל: ומנא לן דלא אתי. ירבעם לעלמא דאתי והכי נמי מפרש

לקמן בבבלי שלשה מלכים וארבעה הדיוטות: חוכיה את שלמה. כדמפרש ואזיל דאמר דוד אביך וכו': ומפני מה נענש שהוכיחו ברכים. לביישו: פרץ פרצות בחומה כדי שיעלו (וירדו) (וינסו) בריות: ואתה גדרת אותם כדי לעשות אנגריא. כדי שינסו בשערים לידע מיד מנכס כדי לגבות מס לבת פרעה מיר לא שסגר השערים ועשה מגדל לבת פרעה על אחד מן השערים וכולם עוברים דרך שם כדי שיהיו מצויין עמה לכבדה ולעבדה כל עבודת בית המלך קרי אנגריא לא שהיה רגיל שלמה לסגור דלתות העזרה ומצניע מפתחות בידו ודרכו של מלך לישן ג' שעות ביום וישראל עומדין על העזרה עד שיעמוד המלך ואמר לו ירבעם אתה רוצה שיתנו לך אנגריא לבת פרעה אשתך שתתן להם מפתחות: (בית) [את] המלוא. אחת מן הפרצות גדר ומלאו לכותל החומה ובנה שם מגדל לבת פרעה ולאנשים שעובדי לה לעיל מהאי קרא כתיב וירם יד במלך כלומר קם בדברים כנגד עומדין ומרד בו: שחליץ תפילין בפניו. שהיה לו לפנות לצד אחר מפני אימת מלכותו ולחלוץ שלא בפניו לא חלוץ תפילין בפניו לבא להתריס כנגדו בחזקה: חליץ תפילין. אין נכון להיות בגלוי ראש לפני המלך והוא התחיל במרד בכך להראות ולומר לו שאינו נחב כמלך: גמירי דאין ישיבה. הלכה למשה מסיני ולא מקרא: שהושיב רשע אצל צדיק. ואומר להם להעמיד להם צלם אחד בבית אל ואחד בידן הסכימו עמו: אמר לו רשע לצדיק. סלקא דעתך גברא כירבעם פלח לעבודה זרה אלא לנטינהו בעי אמר דעתנו שלם עמו תרצה דברך וכך היה מטעה רשע לצדיק עד שהיו כולן חתומים שהן היו רוצים ושוב לא היו יכולים לחזור בה: ואף

בתו הוא דנפקא מינה שלמה. איצטגניי פרעה, דאמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב 'המה מי מריבה', המה שראו איצטגניי פרעה, ומעו. ראו שמושיעין של ישראל במים הוא לוקה, אמרו 'כל הבן תילוד היאורה תשליכוהו'. והן לא ידעו, שעל עסקי מי מריבה לוקה. ומנא לן דלא אתי לעלמא דאתי, דכתיב 'ויהי בדבר הזה לחפאת בית ירבעם ולהכחיד ולהשמיד מעל פני האדמה', 'להכחיד' בעולם הזה, 'ולהשמיד' לעולם הבא. אמר רבי יוחנן, מפני מה זכה ירבעם למלכות, מפני שהוכיח את שלמה. ומפני מה נענש, מפני שהוכיחו פרצים, שנאמר 'וזה הדבר אשר הרים יד במלך שלמה בנה את המלוא סגר את פרץ עיר דוד אביו'. אמר לו, דוד אביך פרץ פרצות בחומה כדי שיעלו ישראל לרגל, ואתה גדרת אותם כדי לעשות אנגריא לבת פרעה. ומאי 'וזה אשר הרים יד במלך', אמר רב נחמן, שחליץ תפילין בפניו. אמר רב נחמן, גסות הרוח שהיה בו בירבעם, מרדתו מן העולם, שנאמר 'ויאמר ירבעם בלבו עתה תשוב הממלכה לבית דוד, אם יעלה העם הזה לעשות זבחים בבית ה' בירושלים ושב לב העם הזה אל אדוניהם אל רחבעם מלך יהודה ותרגוני ושב אל רחבעם מלך יהודה'. אמר, גמירי, דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית יהודה בלבד. בין דחוו ליה לרחבעם דיתבי, ואנא קאימנא. סכרי, הא מלפא והא עבדא. ואי יתיבנא, מורד במלכות הוא וקטלן לי, ואזלו בתריה. מיד 'וינעץ המלך נעש שני עגלי זהב ויאמר אליהם רב לכם מעלות וירושלים הזה אלתיך ישראל אשר העלוד מארץ מצרים, וישם את האהרן בבית אל ואת האהרן נתן בן'. מאי 'וינעץ', אמר רב יהודה, שהושיב רשע אצל צדיק. אמר להו, חתמיתו על פל דעבידנא. אמרו ליה, הין. אמר להו, מלפא בעינא למיהו. אמרו ליה, הין. כל דאמינא לכו עבדתו? אמרו ליה, הין. אפילו למפלח לעבודת פוכבים? אמר ליה צדיק, חם ושלום. אמר ליה רשע, לצדיק, סלקא דעתך דגברא בירבעם, פלח לעבודת פוכבים. אלא, למינסינהו הוא דקא בעי, אי קבליתו למימריה.

מוחה בידו שלא יעבדנה. דבר אחר, 'ירבעם', ש'עשה מריבה בין
 ישראל לאביהם שבשמים, שהחטיאם בעבודה זרה. ממשיכה
 הברייתא: ולמה נקרא שמו 'בן נבט', בן של אותו אדם ש'נבט ולא
 ראה' – שהיה סבור להביט היטב ולהבין את עיקר הדבר, ולא ראה
 היטב, ולא הבינו, כמו שיבאר להלן.
 תנא, אביו של ירבעם, הוא המכונה 'נבט', והוא 'מיכה' שהיה בימי
 השופטים והעמיד פסל לעבודה זרה (שופטים יז), והוא 'שבע בן בכרי',
 שלאחר שמרד אבשלום ונהרג ורצו כל העם להחזיר את דוד
 למלכות, חידש שבע בן בכרי את המרד (שמואל ב' כ א). מבארת
 הברייתא את שמותיו: 'נבט', ש'נבט ולא ראה' – שהיט להבין את
 עיקר הדבר, ולא הבינו, וכמו שיבאר, 'מיכה' ש'נתמכמוך בבנין' –
 שהיה במצרים בזמן השעבוד, והיו המצרים מניחים תינוקות של
 ישראל בבנין במקום לבנים, וכשהתערעם משה רבינו על גזירה זו
 השיב לו הקדוש ברוך הוא שאם יגדלו תנוקות אלו יהיו רשעים,
 והרשה לו ה' לנסות את הדבר, והוציא משה רבינו אחד מהם, ואכן
 אותו תינוק כשגדל עבד עבודה זרה והכשיל את ישראל. מוסיפה
 הברייתא: ומה שמו האמיתי, שבע בן בכרי שמו.
 הגמרא מביאה ברייתא המבארת מה ראה 'נבט' ולא הבין: תנו רבנן,
 שלשה ניבטו ולא ראו – הביטו דבר שהוא סימן לדבר מסוים ולא
 הבינוהו לעיקרו, ואילו הן, נבט, ואחיתופל, ואיצטנני – החווים
 בכוכבים של פרעה. מבארת הגמרא: נבט, ראה אש שיוצאת
 מאמתו, הוא סבר שזה סימן דאיהו מלך – שהוא עצמו יהיה מלך,
 ולכן מרד במלכות דוד המלך וחשב שהוא יהיה מלך, כמבואר לעיל
 ש'נבט' הוא שבע בן בכרי, ולא היא – ולא זה היה הרמז ביציאת
 האש מאמתו, אלא ירבעם הוא דנפסק מיניה – ירבעם הוא שיצא
 מנבט, ומלך על ישראל, וזה היה הסימן של האש. ממשיכה הגמרא:
 אחיתופל ראה צרעת שזרחה לו על אמתו, הוא סבר שדבר זה
 הוא סימן דאיהו מלך – שהוא עצמו יהיה מלך, ולכן כשמרד
 אבשלום בדוד המלך הצטרף אליו אחיתופל ונעשה יועצו, כדי
 שתיטל תחילה המלכות מדוד, וסבר שאחר כך יתגלגל הדבר שגם
 אבשלום לא ימלוך, והוא עצמו יהיה מלך, ולא היא – ולא זה היה
 הרמז שבצרעת, אלא פת שבע בן נבט – היה זה סימן לבת שבע
 נכדתו של אחיתופל שנישאה לדוד המלך דנפקא מינה שלמה –
 שנולד ממנה שלמה המלך.
 ממשיכה הגמרא: איצטנני פרעה טעו בראייתם, דאמר רבי חמא
 ברבי חנינא, מאי דבית – מהו פירוש הפסוק שנאמר לאחר שגור
 ה' על משה שלא יכנס לארץ ישראל מחמת שכשבא להוציא מים
 מהסלע אמר לישראל
 'שמעו נא המורים' (במדבר כ יא), 'המה מי מריבה אשר רבו בני
 ישראל את ה' ויפקדו בם' ומלשון 'המה' נראה שאלו מים ידועים
 שכבר הוזכרו במקום אחר, וכוונת הפסוק היא ה'המים שראו
 איצטנני פרעה ומעו, ומה היתה טעותם, שראו בכוכבים שמושיעו
 של ישראל במים הוא לזקה, ולכן אמרו לפרעה לגזור ש'כל הבן
 תילוד היאורה תשליכוהו' והן לא ידעו – לא הבינו ש'שעל עסקי מי
 מריבה לזקה' – שמשנה רבינו עתיד להענש על ענין זה של מי מריבה,
 ולא הועילה להם גזירתם בהשלכת הילדים ליאור.
 הגמרא מבררת את האמור במשנה שליירבעם אין חלק לעולם הבא.
 שואלת הגמרא: ומאי לן דלא אתי לעולם הבא? – ומנין לנו שאין
 לירבעם חלק לעולם הבא, דבית (מלכים א' יג לד) אחרי שהובאו
 חטאות ירבעם שבנה במות לעבודה זרה, ועשה חלק מהעם כהנים
 לעבודה זרה זו, ויהי בדבר הזה לחטאת בית ירבעם ולהכחיד
 ולהשמיד מעל פני האדמה, ויש לדרוש את הפסוק כך, 'להכחיד',
 היינו בעולם הזה, שלא נשאר ממנו שום צאצא, אלא כולם נהרגו
 על ידי בעשא מלך ישראל שמלך אחרי (מלכים א' טו כז),
 'להשמיד' היינו לעולם הבא, שלא יהיה לו חלק לעולם הבא.
 הגמרא מביאה מימרא בענין ירבעם בן נבט: אמר רבי יוחנן, מפני
 מה זכה ירבעם בן נבט למלכות, מפני שהוכיח את שלמה המלך,
 כמו שיבאר להלן. ומפני מה נענש ירבעם וכשל בעבודה זרה, ולא
 עמדו לו זכויותיו להגן עליו שלא יכשל, מפני שהוכיחו לשלמה

אם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי ו-תלמידיו חזקיה
 מלך יהודה, כלומר, שחזקיה ותלמידיו העתיקו את ספר משלי של
 שלמה המלך כדי ללמד תורה לעם ישראל, ואם כן תמוה הדבר,
 מדוע עשה מנשה את הרע בעיני ה', וכי אביו חזקיה מלך יהודה
 לכל העולם כולו לימד תורה כמבואר בפסוק שהעתיקו את ספר
 משלי ללמד לכל, ואילו למנשה בנו לא לימד תורה, והרי לא יתכן
 הדבר, ובודאי לימדו אביו תורה, אלא יש ללמוד ממעשה זה שמכל
 מורה שפרך בו חזקיה אביו, ומכל עמל שעמל בו, לא העלהו
 למנוח – לא החזיר את מנשה לדרך הישרה אלא יסורין שבאו עליו,
 שנאמר (דברים יג יג) 'וידבר ה' אל מנשה ואל עמו ולא הקשיבו,
 ויבא ה' עליהם שרי הצבא אשר למלך אשור וילכדו את
 מנשה בחרוים' – וטבעת שמנחים בלחי החיה' ויאסרוהו בנחשתם
 ו-בשלשלאות של נחושת' וילכדו בבלה, ובתיב בפסוק הבא
 'ובהצר לו חלה את פני ה' אלהיו ויפגע מאד מלפני ה' אלהי
 אבותיו, ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחנונו וישיבחו ירושלים
 למלכותו וידע מנשה כי ה' הוא האלהים', הא (הרי) למדת
 ממעשה זה שחכביו הם היסורים, שהועילו למנשה יותר מכל
 התורה שלימדו אביו חזקיה.
 אגב שהוזכר כאן המעשה במנשה מלך יהודה מביאה הגמרא
 ברייתא בענינו: תנו רבנן, שלשה בני אדם באו לפני הקדוש ברוך
 הוא שלא בדרך תפילה, אלא כעליה – בטענת התנצחות והתגרות
 שאי אפשר להשיב עליה תשובה הוגנת, ואילו הן, קין, עשו ומנשה.
 מבארת הברייתא: קין, דבית (בראשית ד י) לאחר שהרג קין את הבל,
 'ויאמר קין אל ה' גדול עוני מנשוא', ופירוש הפסוק הוא שאמר קין
 לפני, רבוננו של עולם, כלום ו-וכי גדול עוני שהרגתי את אחי
 מעונם של ששים ריבוא – כל ישראל שעתידין לחטוא לפניך
 בחטא העגל, ואתה סולח להם, ומחמת טענה זו מחל לו הקדוש
 ברוך הוא.
 ממשיכה הברייתא: עשו, דבית (בראשית כו לח), לאחר שבא יעקב
 אבינו ולקח את ברכתיו של עשיו, 'ויאמר עשו אל אביו הברכה
 אחת היא לך אחי רכבני גם אני אבי וישא עשו קלו ויברך', וכוונתו
 בטענה זו היתה כפני הקדוש ברוך הוא, וכי אין לו ברכות נוספות,
 ואם לא היתה טענה מתקבלת היה לו מקום להתרה שאכן שתי
 רשויות חלילה, ואין כל הברכות מסורות ביד ה', ולכן התקבלה
 טענתו.
 וכן מנשה בא בעלילה, שכשהיה שבו ביד מלך בבל, לא התפלל מיד
 לה', אלא בתחילה קרא לאלוהות הרבה – לכל העבודות הזרות
 שעבד, ולא הושיעוהו, ורק לבסוף קרא לאלהי אבותיו, ועל ידי זה
 היתה לו טענה לה', שאמר לו, שאם לא יושיענו מצרתו נמצא שלא
 הועילה לו תפילתו לה' יותר מתפילותיו לעבודות זרות, ולמדו כן
 מלשון הפסוק 'ובהצר לו חלה את פני ה' אלהיו ויפגע מאד מלפני
 אלהי אבותיו, ומהלשון 'אלהי אבותיו' יש ללמוד שעד אותה שעה
 היה מתפלל לאלהים אחרים, ורק בסוף קרא לה' אלהי אבותיו.
 שנינו במשנה: אפא שאול אומר, אף ההונה את השם באותיותיו
 וכו' אין לו חלק לעולם הבא.
 הגמרא מבארת מתי נאמר דין זה: תנא – שנינו בברייתא, דין זה
 שההונה את השם המפורש אין לו חלק לעולם הבא הוא באחד משני
 אופנים, ויבגולין – או כשהגה את השם מחוץ לבית המקדש, בכל
 גבול ארץ ישראל, ואפילו בלשון הקודש, ויבגולין ענה – או כשהגה
 את השם בלשון לעז שאינה לשון הקודש, ואפילו בבית המקדש,
 אבל המזכיר את השם בלשון הקדש, ובבית המקדש, אינו נענש, כיון
 שנהגו להזכירו שם, כמבואר במסכת תמיד (פ"ז מ"ב).
 שנינו במשנה: שלשה מלכים וארבעה דריוטות וכו' אין להם חלק
 לעולם הבא, שלשה מלכים, ירבעם אחאב ומנשה.
 הגמרא מביאה ברייתא בענין ירבעם בן נבט: תנו רבנן, למה נקרא
 שמו 'ירבעם', לפי שריבע עם – גרם לעם ישראל לשבת לארץ
 רבוצים ומושפלים מחמת החטאים שהחטיאם. דבר אחר, נקרא שמו
 'ירבעם' לפי ש'עשה מריבה בעם' – שמחמת שגרם להם לעבוד
 עבודה זרה היו רבים זה עם זה, שהאחד עובד לעבודה זרה, וחבירו

אומרת הגמרא: ואף אחיה השילוני שהיה נביא וצדיק גמור משה
מחמת עצוה זו וקתם על אותו כתב שיעשו כל מה שיאמר להם
ירבעם.

מוכיחה הגמרא שאחיה השילוני חתם לירבעם: דהא – שהרי יהוא
בן נמשי שמלך על ישראל לאחר זמן צדיקא רבה הוה – צדיק גדול
היה, שנאמר (מלכים ב' י-לא) 'ויאמר ה' אל יהוא יען אשר הטיבות
לעשות הישר בעיני ככל אשר בלבבי עשית לבית אחאב בני
רביעים ישבו לך על פסא ישראל', ומוכח שהיה צדיק, ומכל מקום
כתוב בפסוק שאחריו 'ויהוא לא שמר ללכת בתורת ה' אלהי
ישראל ככל לבבו לא סר מה לזכור ירבעם אשר החטיא את
ישראל', ומאי נראה ליה – מה גרם לו שלא סר מעגלי הזהב
שהעמיד ירבעם, והרי צדיק גמור היה, אמר אבני, ברית בריתה
לשפתים – אדם האומר בשפתיו דבר, אף אם בלבו לא התכוין לכך,
הדיבור עצמו גורם שאותו דבר יקרה, שנאמר כשרצה יהוא להרוג
את כל הכהנים שהעמיד אחאב לביעל, לעבודה זרה, העמיד פנים
כאילו הוא גם רוצה לעבוד את הבעל, ואמר 'אחאב עבד הבעל
מעת יהוא יעברנו תרבה' (שם יד), ועל ידי כך הצליח לאסוף את כל
כהני הבעל למקום אחד, והרגם, ומחמת שאמר בשפתיו 'יהוא
יעבדנו הרבה', נגרם הדבר שלא סר מאחרי חטאות ירבעם בן נבט.
רבא אמר, הטעם שלא הסיר את עגלי הזהב של ירבעם, כיון
שחוקמו של אחיה השילוני ראה, ומעתה, ומכאן מוכח מה שהתבאר
לעיל, שאף אחיה השילוני טעה וחתם.

דכתיב (דושה ה' ב) 'ושחטה שטים העמיקו ואני מוסר לכולם',
ובביאור פסוק זה אמר רבי יוחנן, אמר הקדוש ברוך הוא, הם –
הרשעים העמיקו משלי – החמירו בעבודה זרה שלהם יותר ממה
שהחמירתי אני במצוותי, שהרי אני אמרתי רק שכל מי שאינו עולה
לרגל לבית המקדש עובר בעשה, וזהו ואני מוסר לכולם, שאני
אמרתי רק שמי שלא יעלה לרגל יענש ביסורים, שעבר על איסור
עשה, ואילו הם אמרו, כל העולה לרגל ידקר בחרב, וזה פירוש
הפסוק 'ושחטה שטים העמיקו', שעבודה זרה מכונה 'שטים', לפי
סוטים אחריה לשחוט לפניה קרבנות, והם העמיקו והחמירו יותר
ממני, להרוג את מי שעולה לרגל לירושלים, כדי שמתוך כך ילכו
כולם לעגלי הזהב לשחוט לפניהם קרבנות.

הגמרא מביאה כמה דרשות על לשון 'עת', שהראשונה בהם היא
בענין ירבעם: נאמר בפסוק (מלכים א' יא כט) 'ויהי בעת ההיא וירבעם
יצא מירושלם וימצא אותו אחיה השילוני הנביא בדרך והוא
מתכסה בשלמה חדשה ושניהם לבדם בשדה, תנא בברייתא משום
רבי יוסי, מה כונת הפסוק 'ויהי בעת ההיא', שמשמע שוה עת
מסוימת, שעת היא שמוזמנת לפורענות, שבאותה עת נחלקה
מלכות בית דוד, וכמו שאמר לו אחיה השילוני (שם יא-לא) 'יתפש
אחיה בשלמה החדשה אשר עליו ויקרעה שנים עשר קרעים, ויאמר
לירבעם קח לך עשרה קרעים כי כה אמר ה' אלהי ישראל הנני קרע
את הממלכה מיד שלמה ונתתי לך את עשרה השבטים'.

מביאה הגמרא דרשות נוספות: נאמר בפסוק לגבי עבודה זרה
ועובדיה (ירמיה נא יח), 'הכל המזה מעשה תעתעים בעת פקודתם
יאבדו' ובביאור הלשון 'בעת פקודתם' תנא משום רבי יוסי, זו היא
עת מוזמנת לפורענות, כלומר שעתיד בית המקדש להחרב באותו
זמן. נאמר בפסוק לגבי זמן ביאת המשיח, (ישעיה מט ח), 'כה אמר ה'
בעת רצון עניתיך וביום ישועה צורתיך' תנא משום רבי יוסי, זו
היא עת מוזמנת למזבח, שזוהו הזמן שמשח עתיד לבוא בו. נאמר
בפסוק לאחר חטא העגל כשאמר ה' למשה רבינו שישלח לישראל
ולא ישימדם (שמות לב לד), 'וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם'
ובביאור הלשון 'יום פקד' תנא משום רבי יוסי, עת היא מוזמנת
לפורענות, שיום תשעה באב הוא עת מוזמנת לפורענות, שבאותו
יום חזרו המרגלים מארץ ישראל ובכו ישראל בכיה של חנינו,
ובאותו יום נחרבו בית המקדש הראשון והשני. נאמר בתחילת
הפרשה של מעשה תמר ויהודה (בראשית לח א), 'ויהי בעת ההיא ויירד
יהודה מאת אחיו' ובביאור הלשון 'בעת ההיא' תנא משום רבי
יוסי, זו עת מוזמנת לפורענות, שבאותו זמן בא יהודה על תמר בלא

שהכירה, וכשראו שהתעברה חשדו בה שזינתה עם אחר ורצו
לשורפה, ובאותו זמן מתו שני בניו של יהודה, ער ואונן, שהיו
נשואים לתמר. נאמר בפסוק לאחר שמת שלמה המלך והמליכו
ישראל את רחבעם בנו (מלכים א' יב א), 'וילך רחבעם שכם כי שכם
כא כל ישראל להמליך אותו תנא משום רבי יוסי, העיר שכם היא
מקום המיומן לפורענות, בשכם עינו את דינה בת יעקב אבינו,
שלקחה שכם בן חמור בעל כרחה ועינה אותה (בראשית לד), בשכם
מכרו אחיו את יוסף, ובשכם נחלקה מלכות בית דוד, כשבא
רחבעם בן שלמה לשכם כדי שימליכוהו ישראל, מרדו שם ישראל
במלכותו, שנאמר (שם יב יז) 'וישבו העם את המלך דבר לאמר מה לנו
חלק בך ולא נחלק בך ישי לאהליך ישראל', והמליכו עליהם את
ירבעם בן נבט, שנאמר (שם יב כ) 'ויהי בשמע כל ישראל כי שב ירבעם
וישלחו ויקראו אתו אל העדה וימליכו אתו על כל ישראל לא היה
אחרי בית דוד וזלתי שבט יהודה לבדו, ושאר השבטים הלכו אחרי
ירבעם בן נבט'.

הגמרא דורשת את הפסוקים העוסקים בירבעם: נאמר בפסוק (מלכים
א' יא כט), 'ויהי בעת ההיא וירבעם יצא מירושלם וימצא אותו אחיה
השילוני הנביא בדרך והוא מתכסה בשלמה חדשה ושניהם לבדם
בשדה'. דורשת הגמרא, וירבעם יצא מירושלם, אמר רבי חנינא
בר פפא, פסוק זה מלמד שירבעם ירבעם מפתקה של ירושלים,
כלומר הוציא עצמו מלכות שבו רשומים כל אנשי ירושלים, שלא
יזיה לו חלק בעיר ובעבודתה. וימצא אותו אחיה השילוני הנביא
בדרך והוא מתכסה בשלמה חדשה ו-בבגד חדש ושניהם לבדם
בשדה, מאי 'בשלמה חדשה' – מה בא הפסוק להשמיענו בכך
שהיה מתכסה בבגד חדש, אמר רב נחמן, פסוק זה הוא רמז לתורתו
של ירבעם שהיתה בשלמה חדשה, מה שלמה חדשה אין בה שום
דופי – פגם, אף תורתו של ירבעם לא היה בה שום דופי – שום
גמגום. דבר אחר, 'שלמה חדשה', שהיהש אחיה השילוני וירבעם
בן נבט בדברי תורה דברים שלא שמעה און מעולם. ממשיכה
הגמרא לבאר: מאי 'ושניהם לבדם בשדה', אמר רב יהודה, אמר
רב, שכל תלמידי חכמים דמיין לפנייהם – לפני אחיה וירבעם קטנים
בעשבי השדה. ואיכא דאמר – ויש מי שפירש, שכל מעמי התורה
מגולין להם בשדה.

הגמרא דורשת פסוקים נוספים על מעשה ירבעם: נאמר בפסוק (מלכים
א' יד) 'לכן תתני שלוחים על מורשת גת בתי אכזיב לאכזיב למלכי
ישראל, אמר רבי חנינא בר פפא, כך הוא פירוש הפסוק, יצאה גת
קול ואמרה להן לישראל, מי שהרג את הפלשתי והוריש אתכם
גת – וכי ראוי הדבר, שדוד המלך שהרג את גלית ועל ידי כך הוריש
לכם את העיר גת שהיתה ברשות פלשתים, תתנו שלוחים לבניו –
תשלחו את בניו מלמלך עליכם, ותמליכו עליכם אחרים, בתי אכזיב
לאכזיב למלכי ישראל – כיון שכיבתם בבית דוד לילך אחר מלכים
אחרים, לכן תימסרו ביד 'אכזיב', וזיינו ביד עובדי כוכבים שהם
מכונים 'שטי קב' (תהלים מ ה), ששטים מדרך חסד לדרכי כזב.

הגמרא מביאה מימרא נוספת שמוכר בה ענינו של ירבעם: אמר רב
חנינא בר פפא, כל הנחנה מן העולם הזה בלא ברכה, כאילו גזול
להקדוש ברוך הוא, שחכמים תיקנו לברך על כל דבר ודבר, וכאילו
גזול לבגנות ישראל – לעם ישראל, שמונע מהם ברכה, שנאמר (משלי
כח כב) 'גזול אכזי ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית',
ואין 'אכזי' האמור בפסוק זה אלא הקדוש ברוך הוא, שנאמר (דברים
לב ו) 'הלא הוא אביך קנך', ואין 'אמו' האמורה כאן אלא בגנות
ישראל, שנאמר (משלי א ח) 'שמע בני מוסר אביך ואל תפוש תורת
אמך', ותורת אמך היינו כמו תורת אומות, שזוהי עם ישראל.
דורשת הגמרא את סיום הפסוק: מאי 'חבר הוא לאיש משחית',
שאותו אדם שנהנה מהעולם הזה בלא ברכה חבר הוא לירבעם בן
נבט, שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים, לפי שהוא חוטא,
ואחרים הרואים אותו מזלזל בברכות לומדים ממנו וחוטאים אף הם,
והרי הוא חוטא ומחטיא את הרבים, כירבעם בן נבט.

הגמרא דורשת פסוק נוסף: נאמר בפסוק (מלכים ב' יא כא), 'ויהי ירבעם
(בן נבט) את ישראל מאחרי ה' והחטיאם חטאה גדולה' מבארת

נמסרין לאכוב ביד גוים שהן שטי כוב: אין אביו אלא חקב"ה שנאמר וכו'. ואין גזילה כלפי מעלה וכפלי כנסת ישראל אלא זו כלבר שמונע מלבך כנסת ישראל הוא גזול להקב"ה שחכמים תקנו על כל דבר ודבר ברכה כדאמר התם (בברכות דף לה.) כל הטועם ואינו מברך נקרא גזול שנאמר לה' הארץ ומלואה: כשתי מקלות המתויות זו את זו. כאדם שיש בידו מקל א' ומכה בו

מקל אחד ומתויו ומשליכו ברחוק כך הדתי ירבעם את ישראל מאחרי ה' בעל ברחם: ודי וחב. אידי דאיירי עד השתא בעגלים של ירבעם מפרש האי קרא: מתוך קופה של כשר. כשיש לו הרבה לאכול הוא נוחם: עד ירבעם היו ישראל יונקים מעגל אחד. לזקן על חטא עגל אחד שעשו במדבר: ה"ג מפאן ואילך היו יונקים משלשה עגלים. שנים מירבעם ושלישי של המדבר ולפי מה שכתוב בספרים שנים ושלישה עגלים נחא כלומר משנים שעשה ירבעם ושלישי שנעשה במדבר ושלישה היינו שלישי כמו (משלי ל) שלשה המה נפלאו ממנו וארבעה לא ידעתם: אחד מעשרים וארבעה בהביע לישראל. לאו דוקא אלא כלומר דבר מועט מאד כמה שחך המשקל נוטה לצד זה יותר מצד זה כ"ב (דף פט.) כמה היו הכרע לטרא: לאחר כ"ד דורות למעשה העגל: פסוק זה. דכתיב בעגל וביום פקדי והכא בימי צדקיה כשחורב הבית כתוב קרבו פקודות העיר קרב אותו מעשה שנאמר וביום פקדי וממעשה העגל עד צדקיה כ"ד דורות דיבמי נחשן נעשה העגל צא וחשוב כמה דורות מנחשן עד צדקיה נחשן שלמון בנו בועז בנו עזר בני ישי בנו דוד בנו שלמה בנו רחבעם בנו אביה בנו אסא בנו יהושפט בנו יורם בנו אחזיה בנו יואש בנו אמציה בנו עוזיה בנו יותם בנו אחז בנו חזקיה בנו מנשה בנו אמון בנו יאשיהו בנו יהואחז ויהויקים בניו ומלכו זה אחר זה דוד אחר הם יהויכין בנו של יהויקים הרי כ"ד יהויקים לא סיים מלכותו שהוגלה לבבל עם החרש והמסגר והמליכו צדקיהו דודו במקומו והלכך לא קא חשיב צדקיהו באפיה בפניה דהוא מלך דודו כ"ד. דהוה דריש בשלשה מלכים. דהוה קאי במתני דשלשה מלכים אין להם חלק: איתחא

ואף אחיה השילוני מעה בדבר. דסבר לנסוייהו אתי וחתם באותו מעשה: שנאמר ויאמר ה' אל יהוא וגו' לעשות הישר וכתבי יהוא לא שמר ללכת בתורת ה'. ואמרין מאי גרמא ליה ואמר רבא חותמו של אחיה השילוני ראה וטעה מכלל דהוא טעה: ושחמא שטים העמיקו. שטים עובדי עבודה זרה על שם שטים אחריה לשחוט לעבודה זרה: העמיקו. והחמירו שאמרו שכל

מי שנולה לרגל ידקר בחרב כדי שילכו וישחטו לפני העגלים: ואני מוסר לכולם. כלומר אנכי לא חשתי כל כך לכבד עצמי לומר כל מי שאינו עולה לרגל ידקר בחרב כמו שחשו הם לכבד עבודה זרה אלא יסורין בעלמא יסרתים כלומר דעבר בעשה ל"א שטים כלומר שטיות שלחם שסרו מאחרי העמיקו עד שחטו שחיבו מיתה כל מי שנולה לרגל ומנח את העגלים. ושחטה לשון שחטה: מוזמנת לפורענות ששם נחלקה מלכות ישראל דסמך ליה ויקח את השלמה ויקרעה לשנים עשר קרעים וגו': וביום פקדי. בתשעה באב שבכל השנה למותן פקדי. שנה שממנו במדבר יום מוזמן לפורענות בו חזרו מרגלים בו נחרב הבית בראשונה ובשניה: ויהי כעת ההיא וירד יהודה. מוזמנת לפורענות שחמר נתחייבה שירפא ומתו שני בניו: בשכם מכיו אחיו את יוסף. כדכתיב (בראשית לו) הלא אחיך רועים בשכם ודודן דכתיב בקרא היינו כפר הסמוך לשכם ונקראת על שם שכם אי נמי כמדרשו שהיו דנין עליו להרגו: בשכם נחלקה מלכות בית דוד. כדכתיב במלכים (א יב): מפאתה של ירושלים. מכללה שלא לחזור בה לעולם ולא לטול חלק בעבודתה: מפאתה. כגון (ב"מ דף פו.) נפל פתקה מרקיעא כלומר מחזקת של ירושלים הכתוב וחתום בה: שום דופי. גימגום בגמ': שחדרו. דרשו דברי תורה בין ירבעם לאחיה: יצתה בת קול ואמרה. כשחמליכו את ירבעם: מי שחרג. דוד: את הפלשתי. ועי' כן היה מוריש לכס גת לכן תתנו שלוחים לבניו שתעזבו מלכות בית דוד ותמליכו אותם: בתי אכזיב לאכזב. למלכי בית דוד אתם מכובים והלכתם אחר מלכי ישראל לפיכך תהיו

אמר רב נחמן, בשלמה חדשה. מה שלמה חדשה, אין בה שום דופי. אף תורתו של ירבעם, לא היה בה שום דופי. דבר אחר, שלמה חדשה, שחידשו דברים שלא שמעה און מעולם. מאי ישניהם לכדם בשדה, אמר רב יהודה, אמר רב, שכל תלמידי חכמים דומין לפניהם בעשבי השדה. ואיכא דאמר, שכל מעמי תורה מגולין להם בשדה. לכן תתני שלוחים על מורשת גת בתי אכזיב לאכזב למלכי ישראל, אמר רבי חנינא בר פפא, יצאה בת קול ואמרה להן, מי שהרג את הפלשתי והוריש אתכם גת, תתנו שלוחים לבניו, בתי אכזיב לאכזב, למלכי ישראל. אמר רב חנינא בר פפא, כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה, פאילו גזול להקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל, שנאמר גזול אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית. ואין אביו אלא הקדוש ברוך הוא, שנאמר הלא הוא אביך קנדי. ואין אמו אלא כנסת ישראל, שנאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אבך. מאי הקדוש ברוך הוא לאיש משחית, חבר הוא לירבעם בן נבט, שהשחית ישראל לאביהם שבשמים. וידך ירבעם את ישראל מאחרי ה' והחמיאם חמאה גדולה, אמר רבי חנין, פשתי מקלות המתויות זו את זו. ודי וזהב, אמרו דבי רבי ינאי, אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, בשביל כסף וזהב שהשפעת להן לישראל עד שיאמרו דיי, גרם להם לעשות להם אלהי זהב. מושל, אין ארי דורם ונזהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר. אמר רבי אשעיא, עד ירבעם, היו ישראל יונקים מעגל אחד. מפאן ואילך, משנים ושלישה עגלים. אמר רבי יצחק, אין לך כל פורענות ופורענות שפאה לעולם שאין בה אחד מעשרים וארבעה בהרע לימרא של עגל הראשון, שנאמר וביום פקדי ופקדתי עליהם חמאתם. אמר רבי חנינא, לאחר עשרים וארבעה דורות, נגבה פסוק זה, שנאמר ויקרא באוני קול גדול לאמר קרבו פקדות העיר ואיש בלי משחתו בידו. אחר הדבר הזה לא שב ירבעם מדרך הרעה מאי אחר? אמר רבי אבא, אחר שתפשו תקדוש ברוך הוא לירבעם כנגדו, ואמר לו, חזור בך, ואני ואתה וכן ישי נטיל בגן עדן. אמר לו, מי בראש. בן ישי בראש, אי הכי לא פנינא. רבי אבהו הוה רגיל, דהוה קא דריש ב"שלשה מלכים. חלש, קביל עליה דלא דריש. בין

1 איתפת. נתרפא: אמרו לו. תלמידיו לא קבלת עילון וכו': אמר אינהו מי חדרו בהו.
2 מדרבם הרעה דאנא אחר לי מלדרשו: אוקי אשלשה מלכים. אוקי סיום חר פירקא
3 עד שהגיעו לג' מלכים: אמר למחר נפתח בחבירין. נדרוש בחבירינו שהיו תלמידי
4 חכמים כמותנו ואין להם חלק לעתיד: א"ל. מנשה בחלום חבירך וחברא דאביך אנן.
5 כלומר וכי סבור אתה שנהיה חבירך וחבירי

דאבון: מהיבא בעית למשרא המוציא. אינך
7 יודע מאיזה מקום בפת אתה צריך לבצוע
8 המוציא: וחבירך קרית לו. ואתה קורא אותו
9 חבירך: מהיבא דקרים בשולא. דרפתא
10 ממקום שנקרמין פניה של פת בתנור דהיינו
11 מלמעלה או מסביבות הפת או משוליו אבל
12 באמצע לא שאם הביאו לפניו פרוסה של
13 לחם לא יתא בוצע ומבדק אלא משולי הפת
14 ולא מאמצעיתו ל"א מהיבא דקדים כלומר
15 מהיבא שמקדים לאפות והיינו חך ל"א מהיבא
16 דגמר בשולא ממקום שהלחם אפוי יפה ולא
17 מאותו מקום שקורין בשול' וראשון נראה:
18 חיות נקוט שיפולי גלימך. היית מגבה שפת
19 חלוקך מבין רגליך כדי שתתא כל לרוץ והיית
20 רץ לשם מפני יצר עבודה זרה שהיה שולט:
21 נפתח ברבנותא. נתחיל לדרוש ברבנותינו ולא
22 אמר בחבירינו: אח לשמים. רע לשמים
23 כדאמרין (מגילה דף יא.) באחשורוש את
24 וראש: דבתיב ואח לצרה יולד. ווי לצרה
25 אלמא אח לשון רעה ווי: אב לעבודה זרה.
26 שהיה אורבה ביותר דכתיב כרחם אב אלמא
27 אב מרחם וחני קראי בכדי נקט להו: וידי
28 הנקל. באחאב כתוב וכלומר קלות היו
19 יוחנן, אין לך כל תלם ותלם בארץ ישראל, שלא העמיד

29 לאחאב כל חטאותיו של ירבעם: מפני מה תלה הכתוב בירבעם. דבכמה מקומות
30 כתיב לא סר מכל חטאת ירבעם ולא כתיב אחאב אע"פ שהיה רשע ממנו: תחלה
31 לקלקלה. שהיה מלך ראשון שהקדיח את תבשילו: גם מזבחותם. הכי רישיה דקרא
32 בגלגל שזורים וכו' גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי: משתין בקיר. ת"ח משית
33 בקירות לבו: ומניין שכבר את התורה דכתיב
34 וזהו כל מחמד עיניך ושימו בידו והיינו ספר
35 תורה ועל זה השיבו את הדבר הזה לא אוכל
36 לעשות: ודילמא. מחמד עיניו היינו עבודה
37 זרה: לא ס"ד. מדאמרי ליה זקנים לא תשמע
38 ולא תאבה ואי עבודה זרה מי הוו אמרו ליה
39 הכי: סבי דבתא. זקנים שפלים שהיו רשעים
40 כמו שמצינו באבשלום דקרי ליה לטבי
41 דבתא זקנים: שקול הית. מחצה עונות
42 ומחצה זכויות ממהדרי כולי האי מי פתח את
43 אחאב משמע דבקושי גדול נענש: רוחו של
44 נבות. שלפי שהוא הרג נבות היה רוחו מחזר
45 לפתוח ולהפילה: דפרע קנינה. קנאה הפורע
46 נוקם חמתו וקנאתו מחריב ביתיה כרוח של
47 נבות שנקם כעסו מאחאב ויצא ממחיצתו של
48 הקב"ה: קודר אוכרות. מוחק שמות שבתורה:
49 וכותב שם עבודה זרה תחתיהן. לפיכך היה
50 מתחאב שאילו היה עושה בפרהסיא לא היו
51 מניחין ואותו לעשות כן קודר כמו (עירובין
52 נח.) מקדיין בהרים ל' (נוקב) (מחטט ונוקד):
53 שנשה ית. ששכח הקב"ה: שהנשי. השכיח: מה
54 אחאב אין לו חלק. כדאמרן עובד לעולם הבא:
55 ושניהם. רבי יהודה דאמר יש לו חלק ורבנן
56 דאמרי אין לו חלק:

בגלל

20 עליו אחאב עבודת פוכבים, והשתחוה לו. ומנא לן דלא אתי לעלמא דאתי, דכתיב 'והכרתיו לאחאב משתין בקיר ועצור ועזוב בישראל'.
21 'עצור' פעולם הנה, 'ועזוב' לעולם הבא. אמר רבי יוחנן, מפני מה זכה עמרי למלכות, מפני 'שהוסיף פרך אחד בארץ ישראל', שנאמר
22 'ויקן את ההר שמרון מאת שמר בכפרים כסף ויבן את ההר ויקרא [את] שם העיר אשר בנה על שם שמר אדני ההר שמרון'. אמר
23 רבי יוחנן, מפני מה זכה אחאב למלכות עשרים ושתים שנה, מפני שפיבד את התורה שניתנה בעשרים ושתים אותיות, שנאמר 'וישלח
24 מלאכים אל אחאב מלך ישראל העיירה, ויאמר לו כה אמר בן הדר כספך וזהבך לי הוא ונשיך ובניך הנפוצים לי הם', 'כי אם פעת
25 מחר אשלח את עבדי אליך וחפשו את ביתך ואת בתי עבדיך ותיה כל מחמד ענייך ושימו בידם ולקחו, ויאמר למלאכי בן הדר אמרו
26 לאדוני המלך כל אשר שלחת [אל עבדך] בראשונה אעשה, והדבר הזה לא אוכל לעשות', מאי מחמד ענייך? לאו, ספר תורה. דילמא,
27 עבודת פוכבים. לא סלקא דעתך, דכתיב 'ויאמרו אליו כל הזקנים וכל העם [אל תשמע ולוא תאבה]'. ודילמא סבי דבתא הוו, מי
28 לא פתיב 'ויישר הדבר בעיני אבשלום [ובעניי כל זקני ישראל]', ואמר רב יוסף, סבי דבתא. התם, לא פתיב 'וכל העם', הכא, פתיב
29 'וכל העם', דאי אפשר דלא הוו בהון צדיק, וכתיב 'והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הכרפים אשר לא פרעו לפעל וכל תפה אשר
30 לא נשק לו'. אמר רב נחמן, אחאב, שקול הית, שנאמר 'ויאמר ה' מי יפתה את אחאב ויעל ויפול ברמות גלעד ויאמר זה בכה וזה
31 אומר בכה'. מתקיף לה רב יוסף, מאן דכתיב ביה דק לא היה כאחאב אשר התמפר לעשות הרע בעיני ה' אשר הסתה אותו איובל
32 אשתו, ותנינא, בכל יום היתה שוקלת שקלי זהב לעבודת פוכבים, ואת אמרת שקול היתה? אלא, אחאב וותרן בכמונו היתה, ומתוך
33 שהיתה תלמידו חכמים מנכסיו, ביפרו לו מחצה. 'ויצא הרוח ויעמד לפני ה' ויאמר אני אפתנו ויאמר ה' אליו פמה. ויאמר אצא והייתי
34 רוח שקר בפי כל נביאיו ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה כן'. מאי 'רוח'? אמר רבי יוחנן, רוחו של נבות הנזרעאלי. מאי 'צא'? אמר
35 רבינא, 'צא ממחיצתי', שכן כתיב 'דובר שקרים לא יכון לנגד עיני'. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי 'דפרע קנינה מחריב ביתיה'. ויעש
36 אחאב את האשרה ויוסף אחאב לעשות להקעים את ה' אלהי ישראל מפל מלכי ישראל אשר היו לפניו, אמר רבי יוחנן, שכתב על
37 דלתות שמרון 'אחאב כפר באלהי ישראל, לפיכך אין לו חלק באלהי ישראל'. 'ויבקש את אחזיהו וילכדהו והוא מתחאב בשמרון'. אמר
38 רבי לוי, שהיה קודר אפרות, וכותב עבודת פוכבים תחתיהן. 'מנשה', שנשה יה. דבר אחר, 'מנשה', שהנשי את ישראל לאביהם
39 שבשמים. ומנל דלא אתי לעלמא דאתי, דכתיב 'בן שתיים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים', ויעש [אשרה]
40 כאשר עשה אחאב מלך ישראל, מה אחאב אין לו חלק לעולם הבא, אף מנשה אין לו חלק לעולם הבא: רבי יהודה אומר, מנשה יש
41 לו חלק לעולם הבא, שנאמר 'ויתפלל מנשה אל ה' ויעתר לו וכו': אמר רבי יוחנן, ושיניהם מקרא אחד דרשו, שנאמר 'ונתתים לועזה
42 לכל ממלכות הארץ בגלל מנשה בן יחזקיהו'. מר סבר, בגלל מנשה שעשה תשובה, ואינהו לא עבדו. ומר סבר,

בגלל

1 ישראל ייעשנו בגלל מנשה, דלא עבד תשובה – שלא עשה
2 תשובה על חטאיו, והחטיא את כל ישראל אחריו.
3 אמר רבי יוחנן, כל האומר מנשה אין לו חלק לעולם הבא, מרפה
4 – מחליש ידיו של בעלי תשובה, שימנעו מלעשות תשובה, כיון
5 שיחששו שתידחה תשובתם כמו שנדחתה תשובתו של מנשה.
6 מביאה הגמרא ברייתא בענין זה: דתני תנא קמיה דרבי יוחנן – שהרי
7 שנה אחד החכמים שהיה שונה ברייתות לפני רבי יוחנן, מנשה עשה
8 תשובה במשך (ל) שלשים ושלש שנים, והראה לכו, דכתבי (מלכים ב'
9 כא א, א) בן שנים עשרה שנה מנשה במלכו וחמישים וחמש שנה מלך
10 בירושלים, ויעש (הרע) ואשר עשה אחאב מלך ישראל,
11 ומשמע שעבד מנשה עבודה זרה כשעור השנים שעבדה אחאב,
12 וכמה שנים מלך אחאב, עשרין ותרתין שנים – עשרים ושתיים שנה
13 (מלכים א' טו כט), ומנשה כמה מלך, חמישים וחמש שנים, כאמור בפסוק
14 לעיל, דל מינייהו עשרים ותרתין – הורד עשרים ושתיים שנה שחטא
15 מאותם חמישים וחמש שנה שמלך, פשו להו תלתין ותלת – נשאר
16 שלשים ושלש שנה שבהם עשה מנשה תשובה.
17 אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי, מאי דכתיב (דהי"ב לג
18 א) וישמע אליו ויחתר לו, והרי ויעתר לו מבעי ליה – היה הנביא
19 צריך לכתוב, אלא מלמד שעשה לו תקדוש ברוך הוא כמין
20 מתחרת ברוקע כדי לקבלו בתשובה, והוצרך הקדוש ברוך הוא
21 לעשות לו מחתרת זו מפני מדת הדין שקיטרגה ואמרה שלא
22 יקבלוהו בתשובה.
23 הגמרא דורשת לשונות שנאמרו לגבי מלכי יהודה: ואמר רבי יוחנן
24 משום רבי שמעון בר יוחאי, מאי דכתיב (ירמיה כו א) בראשית
25 ממלכות יהויקים בן יאשיהו, וכתבי (שם כח א) בראשית ממלכת
26 צדקיה, מדוע נכתבה כאן לשון בראשית, וכי עד האידנא לא הו
27 מלך – וכי עד עתה לא היו מלכים בישראל, ואם משום שזו היתה
28 תחילת מלכותם, היה הנביא אומר בשנה הראשונה, אלא יש
29 לדרוש מלשון זו שבפש תקדוש ברוך הוא לתקדוש את העולם כולו
30 לתוהו ובוהו כמו שהיה בזמן בראשית, בשביל יהויקים שהיה מלך
31 רע, אך נסתכל הקדוש ברוך הוא באנשי דורו שהיו צדיקים,
32 ונתקדשה דעתו. וכמו כן בפש תקדוש ברוך הוא לתקדוש את
33 העולם כולו לתוהו ובוהו בשביל דורו של צדקיה, שהיו רשעים,
34 נסתכל בצדקיה שהיה מלך צדיק, ונתקדשה דעתו. מקשה הגמרא:
35 והרי בצדקיה נמי כתיב ויעש הרע בעיני ה" (דהי"ב לו יב), מתרצת
36 הגמרא: כוונת הפסוק היא שהיה בידו של צדקיה למחות בבני דורו,
37 ולא מיחה בהם, אבל הוא עצמו היה מלך צדיק.
38 הגמרא דורשת פסוקים נוספים על מלכי יהודה: ואמר רבי יוחנן
39 משום רבי שמעון בר יוחאי, מאי דכתיב (משלי כט ט) איש חכם
40 נשפט את איש אטיל ורגו ושחק ואין נחת, אמר תקדוש ברוך
41 הוא, בעסקי על אחו בן יותם מלך יהודה, ונתתיו ביד מלכי דמשק,
42 ובמקום לשוב בתשובה הלך אחו וזיב וקימר [לאלהיהם], שנאמר
43 (דהי"ב כח כג) ויזבח לאלהי דמשק להם וזיב וקימר [בין] אלהי
44 מלכי ארם הם מעוררים אותם להם וזיב ויעורוניהם והם היו [לו]
45 להכשילו ולכל ישראל, וכאשר שחקתי עם אמציה – הראתי פנים
46 שוחקות לאמציה בן יואש מלך יהודה, ונתתי מלכי אדום בידו,
47 ובמקום להודות לה' שעזרו, הביא את אלהיהם והשתחוה להם,
48 שנאמר (דהי"ב כה יד) ויהי אחרי (כן) בא אמציה מהכות את
49 אדומים ויבא את אלהי בני שעיר ונעמיהם [לו] לאלהיהם ולפניהם
50 ישתחוה וללהם וקמר, וזהו פירוש הפסוק במשלי, איש חכם הוא
51 כינוי לקב"ה, שעושה משפט עם איש כסיל, שזה כינוי לאחו
52 ולאמציה מלכי יהודה, ורגו ושחק ואין נחת, בין כשהיה רגוז עליהם
53 ומענישם ובין כשהיה מראה להם פנים שוחקות ועוזרם, לא היו
54 עושים נחת רוח לפניו מלא היו מורדים בו ועובדים עבודה זרה.
55 אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי – זהו מה שרגילים בני אדם
56 לומר כשמתווכחים עם אדם, בכי ליה למר דלא ידע, חייכי למר
57 דלא ידע – בין אם מראים לו פנים קשות וגורמים לו לכבי, אינו מבין,
58 ובין אם מראים לו פנים מחייכות אינו מבין, ווי ליה למר דלא ידע
59 בין מב לביש – אוי לו לאותו אדם שאינו מבדיל בין טוב לרע.

60 הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבי יוחנן בשם רשב"י: נאמר בפסוק
61 לאחר שכבש נבוכדנצר את ירושלים, ויבאו כל [שרי] מלך בבל
62 (ויבאו) [וישב] בשער התנף (ירמיה לט א), אמר רבי יוחנן משום רבי
63 שמעון בר יוחאי, מהו המקום המכונה שער התנף, יש לדורשו
64 כאילו נאמר שער התנף, והיינו מקום שמתחבין בו הלכות – הר
65 הבית והעזרה, ששם היו יושבים הסנהדרין ופוסקים הלכות. אמר רב
66 פפא, היינו דאמרי אינשי – זהו מה שרגילים בני אדם לומר,
67 באתרא דמריה תלא ליה וינייה – באותו מקום שבעל הבית היה
68 תולה את כלי זינו ומלחמותו, תמן קולבא רעיא קולתיה תלא – שם
69 תולה הרועה הנבל את כדו, כלומר, באותו מקום שחכמי הסנהדרין
70 היו פוסקים הלכות, שם ישבו שרי בבל הרשעים לדון את דיניהם.
71 הגמרא מביאה כמה מימרות שאמר רב חסדא בשם רבי ירמיה בר
72 אבא: (סמן לדרשות אלו, על שדה – על שדה איש עצל עברתי,
73 ב'תים) – ארבע כתות שאינן מקבלות פני שכניה. לא תאונה' – לא
74 תאונה אליך רעה'.
75 אמר רב חסדא, אמר רבי ירמיה בר אבא, מאי דכתיב – כיצד יש
76 לדרוש את הפסוק במשלי (כד ל-לא) על שדה איש עצל עברתי ועל
77 ב'תים אדם חסר לב, והנה עלה כולו קמשונים כפס פניו הרולים
78 ונדר אבניו נהרסה, כך יש לדורשו, על שדה איש עצל עברתי,
79 זה אחר, והוא קרוי עצל לפי שחתם את התורה שאם יעסקו בה, ובטל
80 את העבודה, כמבואר דל' (ע"ב). ועל ב'תים אדם חסר לב, זה
81 מנשה, שמוקח את שמוות ה' מספר התורה, והרס את המזבח (שם),
82 וכיון שעשה כן רק כדי להכעיס את ה' הוא מכונה חסר לב, שזהו
83 כינוי לאדם הסבור להכעיס את שנגדו, ובאמת אינו מכעיסו אלא
84 רק גורם הפסד לעצמו. והנה עלה כולו קמשונים – מין קוצים, זה
85 אמו, שביטל את העבודה לגמרי, עד שהעכבישים ארגו את קוריהם
86 על גבי המזבח (שם), וכאילו כיסהו בקוצים. כפס פניו הרולים – מין
87 קוצים, זה יהויקים, שכיסה את פניו מליהנות מאורו של הקדוש ברוך
88 הוא, ואמר שאינו צריך לאורו אלא יכול להשתמש באור של זהבו
89 (שם). ונדר אבניו נהרסה, זה צדקיהו מלך יהודה שנחרב בית
90 המקדש בימיו.
91 הגמרא מביאה מימרא נוספת של רב חסדא: ואמר רב חסדא, אמר
92 רבי ירמיה בר אבא, ארבע ביתות – קבוצות אנשים אין מקבלות
93 פני שכניה, בת לצים, בת שקרנים, בת חניפים ובת מספרי לשון
94 הרע, והמקור לכו, בת לצים, דכתיב (הושע ז ט) משה ידו את
95 לוץצים, שהקדוש ברוך הוא מושך את עצמו כביכול מלהתקרב
96 ללוץצים. בת שקרנים, דכתיב (תהלים קא ז) דובר שקרים לא יבן
97 לנגד עיני. בת חניפים, דכתיב (איוב יג טו) כי לא לפניו נהג יבוא.
98 בת מספרי לשון הרע, דכתיב (תהלים ה ה) כי לא אל חפץ רשע אתה
99 לא יגורד רע, וכוונת הפסוק צדיק אתה ה', ולכן לא יהיה במגורד
100 רע – לא יגורו איתך אותם בני אדם רעים, והפסוק עוסק במספרי
101 לשון הרע, שהרי בהמשך המזמור נאמר (שם ה ט) תאבד דברי כוב איש
102 דמים ומרמה יתעב ה', וכן נאמר שם (שם ה ט) כי אין בפהו כבונה
103 ו-נראים כאוהבים, והם אויבים, קרבים הוות ו-מחשבותיהם מרמהו
104 קר פתוח גרונם ו-קבר הבולע את המת כך גרונם בולע בני אדם
105 בדיבורם לשונם יחליקו ו-לדבר בלשון חלקלקות.
106 ואמר רב חסדא, אמר רבי ירמיה בר אבא, מאי דכתיב – כיצד
107 יש לדרוש את הפסוק בתהלים (צא ט) לא תאונה אליך רעה ונגע לא
108 יקרב באהלה, כך היא הדרשה: לא תאונה אליך רעה' שלא
109 ישלט (בחן) [בך] יצר הרע, ונגע לא יקרב באהלה, שלא תמצא
110 אשתך ספק נדה בשעה שתבא מן הדרך, שאהל' הוא כינוי לאשתו
111 של האדם (מקס ט), וכשבא מן הדרך ומוצא ספק נדה, יצור תוקפו
112 ואומר לו שמא טהורה היא, ובחנם אתה נמנע מלקרב אליה. דכתיב
113 אחר, לא תאונה אליך רעה, שלא יבעתוך חלומות רעים
114 ונהרהורים רעים, ונגע לא יקרב באהלה, שלא יהא לך בן או
115 תלמיד שמקדיח תבשילו ב'רבים – שיצא לתרבות רעה.
116 מזמור זה שבתהלים נאמר על שלמה המלך ומבארת הגמרא מי
117 ברכו בכל הברכות הללו. אומרת הגמרא: עד כאן – עד הפסוק ונגע
118 לא יקרב באהלה, ב'רבו אביו – דוד המלך, שכן דרך האב לברך את

בגלל מנשה דלא עשה תשובה. והמשיכן כולן אחריו: כאשר עשה אחאב. דמשמע כשיעור השנים שחטא אחאב במלכו חטא מנשה והיינו כ"ב שנה שחטא בהם כנגד כ"ב שנים שמלך אחאב: פשו להו ל"ג. שעשה תשובה: וישמע אליו ויחתר לו. ומבחוץ כתיב ויעתר לו כך שמעתי: מדת הדין. היתה מעבבת שלא להקביל פני מנשה בתשובה ועשה הקב"ה מחתרת ברקיע

ופשט ידו וקבלו בלא ידיעת מדת הדין: מאי דכתיב בראשית ממלכות יהויקים ובראשית ממלכת צדקיה. מיט כתיב בהני בראשית יתרי מאחרני: וכי עד האינא לא הוו מלכי. ואי משום תחלת ממלכתו קאמר ד"ל למכתב בשנה ראשונה למלכותו אלא להכי שני קרא בדיבוריה וכתיב בראשית ללמדך מעשה בראשית היה בימי יהויקים שבקש הקב"ה להחזיר את עולמו לתהו ובהו כמו שהיה מבראשית: כיון שנסתכל בדורו. של יהויקים שהיו צדיקים שעדיין לא גלו החרש והמסגרי: דורו של צדקיהו. היו רשעים שכל הצדיקים הגלו כבר עם יהויכין: איש חכם נשפט. זה הקב"ה שנקרא ה' איש מלחמה (שמות טו) איש אויל אלו מלכים שבסמוך אחו ואמציא ורגו ושחק ואין נחת בין שהוא כועס עמם: בין שהוא שחוק עמם: אינן יראין מלפניו ואינם חתים לחזור למוטב: בבי ליה למר בו. לא דוקא נקט מר אלא משום דהכי מילי דאינשי כשהוא חכם כשהוא רוצה להישפט ולהתנוכח עמיהו בין שהוא שחוק עליהם בין שהוא כועס עמיהו אינם יראים מלפניו ואינם חתים לחזור למוטב: מקום שהיו מחתכין בו. ודורשין הלכות נהפך למושב לצים של שיר מלך בבל: בשער התוך. לשון חותך והיינו בהר הבית ובעזרה ששם היו יושבים סנהדרין ובדאמר בעלמא (לעיל דף פו:) ג' כתי דינן היו שם אחד בלשכת הגזית ואחד על פתח העזרה ואחד על פתח הר הבית: קולתיה תלא. כלומר במקום שהיו חותכין הלכות בו

י'זבח לאלהי דרמשק הפפים בו ויאמר [פי] אלהי מלכי ארם הם מעוררים אותם להם אופח ויעוררני והם היו [לו] להכשילו ולכל ישראל. שחקתי עם אמציא ונתתי מלכי אדום בידו, הביא אלהיהם והשתחוה להם, שגאמר י'והי אחרי בא אמציא מהפכות את אדומים ויבא את אלהי בני שיעיר ונעמידם [לו] לאלהים ולפניהם ישתחוה ולהם יקמר. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, בכי ליה למר דלא ידע, חייכי למר דלא ידע, ווי ליה למר דלא ידע בין טב לביש. ויבאו כל [שרי] מלך בכל [וישבו] בשער התוך, אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי, מקום שמתחבין בו הלכות. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, באתרא דמריה תלא ליה וינייה, תמן קולבא רעיא קולתיה תלא. (סימן על שדה' בתיים' לא תאונה'). אמר רב חסדא, אמר רבי ירמיה בר אבא, מאי דכתיב על שדה איש עצל עברתי ועל פרם אדם חסר לב, והנה עלה כולו קמשונים כפסו פניו חרולים וגדר אכניו נהרסה. על שדה איש עצל עברתי, זה אחו. ועל פרם אדם חסר לב, זה מנשה. והנה עלה כולו קמשונים זה אמון. כפסו פניו חרולים זה יהויקים. וגדר אכניו נהרסה, זה צדקיהו שנחרב בית המקדש בימיו. ואמר רב חסדא, אמר רבי ירמיה בר אבא, ארבע ביותות אין מקבלות פני שכניה, פת לצים, פת שקרנים, פת חניפים, פת מספרי לשון הרע. פת לצים, דכתיב ידו את לוץצים. פת שקרנים, דכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. פת חניפים, דכתיב פי לא לפניו חנף יבוא. פת מספרי לשון הרע, דכתיב פי לא אל חפץ רשע אמה לא יגורד רע, צדיק אמה, ולא יהיה במגורד רע. ואמר רב חסדא, אמר רבי ירמיה בר אבא, מאי דכתיב לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך, לא תאונה אליך רעה' שלא ישלח [כד] יצר הרע. ונגע לא יקרב באהלך, שלא תמציא אשתך ספק נדה בשעה שתבא מן הדרך. דבר אחר, לא תאונה אליך רעה, שלא יבעתוך חלומות רעים והרהורים רעים. ונגע לא יקרב באהלך, שלא יהא לך בן או תלמיד שמקדיח תכשילו ברבים. עד פאן ברכו אביו, מכאן ואילך ברכתו אמו, פי מלאכיו יצוה לך לשמורך בכל דרכיך, על פפים ישאונך וגו' על שחל ופתן תדרוך וגו'. עד פאן ברכתו אמו, מכאן ואילך ברכתו שקימ, כי

דנן שרי בבל דינים שלהם: באתרא דמריה תלא וינייה. מקום שהאדון תולה כליה קולבא רעיא. נבל רועה: קולתיה תלא. כדו תלה לשם כמו (בראשית כד) כדה דמרגמינן קולתא. ל"א קודתיה מקדרתו כמו (סוטה דף ט.) מקדה של חרס: והנה עלה כולו קמשונים זה אמון. שהעלה שממית ע"ג המזבח לקמן: כסו פניו חרולים זה יהויקים. שסכה פניו מאורו של הקב"ה כדאמר לקמן כלום אנו צריכים אלא לאורו יטול אורו: על שדה איש עצל עברתי זה אחו. ולהכי קרי ליה עצל שחתם את התורה ובטל את העבודה לקמן: ועל פרם אדם חסר לב זה מנשה. שקרד אונות והרס את המזבח (ל"א) חרולים אורטיג"ש: זה צדקיה. שהיה צדיק ונהרס בית המקדש בימיו: משך ידו את לוץצים. משך הקב"ה את ידיו מן הלוצצים שלא להתקרב אצלם: לא יגורד רע. היינו מספרי לשון הרע דכתיב בתריה תאבד דוברי כזב איש דמים וגו' ועוד דכתיב בתריה קרבם הוות קבר פתוח גרוגם וגו': שלא תמציא אשתך ספק נדה וכו', והיינו באהלך באשתך כדאמרי' אין אהליו אלא אשה ובן ושעה שאדם בא מן הדרך קשה לו כשימצא את אשתו ספק נדה יותר מנדה ודאית שעל ספק הוא מיצר ויצרו תקפו ואומר טהורה היא ועל חנם אני מונע: עד כאן ברכו אביו. דוד אביו לשלמה בנו מסתמא לפי ענין הברכות יש לידע סודר ברכות שכן דרך האב בדרים האלו בספק נדה וביצירה ובהרהורים רעים ובבנים ותלמידים שלא יקדיחו תבשילם ברבים אבל אשה אינה נותנת דעת בכך אלא מממרת הלב שיש לה מתפללה על בנה שינצל מאבן גנף ומרחץ ושרין לפיכך קא דריש לפי הענין שאלו ברכות ברכתו אמו כי מלאכיו יצוה לך מיר ועוד משום דכתיב כי מלאכיו משמע ליה דסליק ענין אחד דברכה ומכי מלאכיו עד כי בי חשק סליק דוד ענין הלבך מוקים דמי לדמי דע"כ ברכו אביו וכו'. מ"ה: כי

הביא אלהיהם והשתחוה להם, שגאמר י'והי אחרי בא אמציא מהפכות את אדומים ויבא את אלהי בני שיעיר ונעמידם [לו] לאלהים ולפניהם ישתחוה ולהם יקמר. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, בכי ליה למר דלא ידע, חייכי למר דלא ידע, ווי ליה למר דלא ידע בין טב לביש. ויבאו כל [שרי] מלך בכל [וישבו] בשער התוך, אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי, מקום שמתחבין בו הלכות. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, באתרא דמריה תלא ליה וינייה, תמן קולבא רעיא קולתיה תלא. (סימן על שדה' בתיים' לא תאונה'). אמר רב חסדא, אמר רבי ירמיה בר אבא, מאי דכתיב על שדה איש עצל עברתי ועל פרם אדם חסר לב, והנה עלה כולו קמשונים כפסו פניו חרולים וגדר אכניו נהרסה. על שדה איש עצל עברתי, זה אחו. ועל פרם אדם חסר לב, זה מנשה. והנה עלה כולו קמשונים זה אמון. כפסו פניו חרולים זה יהויקים. וגדר אכניו נהרסה, זה צדקיהו שנחרב בית המקדש בימיו. ואמר רב חסדא, אמר רבי ירמיה בר אבא, ארבע ביותות אין מקבלות פני שכניה, פת לצים, פת שקרנים, פת חניפים, פת מספרי לשון הרע. פת לצים, דכתיב ידו את לוץצים. פת שקרנים, דכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. פת חניפים, דכתיב פי לא לפניו חנף יבוא. פת מספרי לשון הרע, דכתיב פי לא אל חפץ רשע אמה לא יגורד רע, צדיק אמה, ולא יהיה במגורד רע. ואמר רב חסדא, אמר רבי ירמיה בר אבא, מאי דכתיב לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך, לא תאונה אליך רעה' שלא ישלח [כד] יצר הרע. ונגע לא יקרב באהלך, שלא תמציא אשתך ספק נדה בשעה שתבא מן הדרך. דבר אחר, לא תאונה אליך רעה, שלא יבעתוך חלומות רעים והרהורים רעים. ונגע לא יקרב באהלך, שלא יהא לך בן או תלמיד שמקדיח תכשילו ברבים. עד פאן ברכו אביו, מכאן ואילך ברכתו אמו, פי מלאכיו יצוה לך לשמורך בכל דרכיך, על פפים ישאונך וגו' על שחל ופתן תדרוך וגו'. עד פאן ברכתו אמו, מכאן ואילך ברכתו שקימ, כי

בי כי חשק. לא שייך אלא ברבנא דעלמא כלומר אותו שחפץ בי וביראתי אפלטוה:
ע' שברשעים תלויה. שאינה כתובה בשיתות אותיות התיבה אלא תלויה היא למעלה
ונראה בכתוב רש"י: כיון שנעשה אדם רש מלמטה. שיש לו שונאין ואין רוח
הבריות נוחה הימנו: נעשה רש מלמעלה. בידוע ששונאין אותו מלמעלה להכי כתוב

רש"י שני מיני רשות: ולא נכתבה. לעיין

כלל: משום כבודו של דוד. שאין הדבר נודע
בצדיקים ודוד היו לו שונאים הרבה: ונחמיה
בן חכליה. שהיו לו שונאים הרבה מגויים
שמבקשים להרגו על שדיה בונה בית המקדש
בדכתיב בעזרא (נחמיה ד) ואחת מחזקת
השלה וגו' לא היו לו קנאים מישראל
דכתיב (שם ז) רבים ביהודה בעלי שבעה לו
כי הוא חתן לשכניה בן ארח שהיו מבזין
אותו. בקדושין (דף ע.) מפרש להאי קרא
ולחכי איכתבא לומר שברשעים אמרין ולא
בצדיקים: היה שונה חמשים וחמשה פנים
בתורת כהנים. ספר ויקרא היה מחדש בו כל
שנה ושנה ודורשו מפלפול: לא חיון. לא
היו לעולם הבא עם הצדיקים ואין נדון נמי
בגיהנם ודוקא קאמר מלכי ישראל אבל
שלמה וצדיקה מבית דוד אתו ואף על גב
דכתיב בהו יעש הרע חיון הן לעתיד: אחו
ואחיה. ממלכי יהודה וקים להו שהיו רשעים
ואמון ויהויקים לא חשיב ואף על גב דהו
רשעים מאד כדלקמן בתנא קים להו דחיון:
הורג את כולו. שהיו נבקעין בכבוד המשאוי:
כמ"ד שהרג ישעיה. ואחא קאמר קרא מלא
את ירושלים פה לפה שנשמתו של צדיק
שקולה כמו שמלא את ירושלים חללים:
כתוב. (במלכים) ודב"ל וגו' וישם את פסל
הסמל אשר עשה בבית האלילים: וכתבי:
והעמיד את האשרים והפסילים ביה"ש (שם):
ולבסוף עשה. מנשה לאותו דמות ד'
פרצופים: כדי שתראה שכינה מכל צד.
שתכנס להיכל תראה פרצוף כנגדו ותבעוס:
מלחשתר עליו שני רעים. שכינה ודמות
הפרצוף: מצע. בית המקדש: תעשה לו מסכה
צרה. כאשה שנעשית צרה לחברתה: העלה

עליה אחו' וגו'. מנשה העמידו בהיכל, שנאמר וישם

את פסל האשרה אשר עשה בבית אשר אמר ה' אל דוד ואל שלמה [בנו] בבית הוה ובירושלים אשר בחרתי מכל שבטי ישראל
אשים את שמי לעולם. אמן הכניסו לבית קדשי הקדשים, שנאמר כי קצר המצע מהשתרע והמפסקה צרה בהתפנס'. מאי כי קצר
המצע מהשתרע, אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יוחנן, [פי] קצר המצע זה מלחשתר עליו שני רעים באחד. מאי והמפסקה
צרה וגו', אמר רבי שמואל בר נחמני, רבי יוחנן כי הוה מטי להאי קרא, הוה קא בכי. מי שכתב בו 'בזנס פגור מי הים', תעשה
לו מסכה צרה. [אחו בפל את העבודה] וחתם את התורה, שנאמר 'צור תעודה חתום תורה בלמודי'. מנשה קדר את האזכרות,
והרס את המזבח. אמן [שרף את התורה], והעלה שממית על גבי המזבח. אחו התיר את הערוה. מנשה בא על אחותו. אמן
בא על אמו, שנאמר כי הוא אמן הרבה אשמה. רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד אמר, ששרף את התורה, וחד אמר, שפא על אמו.
אמרה לו אמו, כלום יש לך הנאה ממקום שיצאת ממנו. אמר לה, כלום אני עושה אלא להכעיס את בוראי. כי אתא יהויקים,
אמר קמאי לא ידעי לארגוני. כלום אנו צריכין אלא לאורו, יש לנו זהב פרויים שאנו משתמשין בו, וטול אורו. אמרו לו, והלא
בספ וזהב שלו הוא, שנאמר 'לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות'. אמר להם, כבר נתנו לנו, שנאמר 'השמים שמים לה' והארץ
נתן לבני האדם'. אמר לה רבא לרבה בר מרי, מפני מה לא מנו את יהויקים, משום דכתיב ביה 'ויתר דברי יהויקים ותועבותיו
אשר עשה והנמצא עלי'. מאי והנמצא עלי, רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד אמר, שחקק שם עבודה פוככים על אמותו. וחד אמר,
שחקק שם שמים על אמותו. אמר ליה, במלכים לא שמעתי, בהדיוטות שמעתי. מפני מה לא מנו את מיכה, מפני שפתו מצויה
לעוברי דרכים, שנאמר 'כל העובר ושב אל הלוים'. ועבר בים צרה והפה בים גלים, אמר רבי יוחנן, זה פסלו של מיכה. תנאי,
רבי נתן אומר, מגרב לשילה, שלשה מילין, והוה עשן המערכה ועשן פסל מיכה מתערבין זה בזה, בקשו מלאכי השרת לדחפו.
אמר להן הקדוש ברוך הוא, הניחו לו, שפתו מצויה לעוברי דרכים, ועל דבר זה נעשיו אנשי פלגש בגבעה. אמר להן הקדוש
ברוך הוא, בבבודי לא מחיתם, על בבודי של בשר ודם מחיתם. אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן קסמא, גדולה לגימה שהרחיקה
שתי משפחות מישראל, שנאמר 'על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים'. ורבי יוחנן ידידיה אמר, מרחקת את הקרובים,
ומקרבת את הרחוקים, ומעלמת עינים מן הרשעים, ומשרה שכינה על נביאי הפעל, ושנגתה עולה ודון. מרחקת את הקרובים,

שממית. קורי עכביש ששטל עבודה מכל וכל עד שארגו עכביש קוריהן ע"ג המזבח:
חיה. נעשה לו כחית: ממקום שיצאת משם. מקום שאדם יוצא ממנו שבע הוא
ממנו ואינו מתאזה להנאת אותו מקום: קמאי לא ידעי לארגוני. מלכים ראשונים
שלפנינו לא היו יודעים להכעיס המקום כמו שהוא חרף ואמר כלום אנו צריכין אלא
לאורו שמאיר לנו השמש יבא ויטול אורו:
שאנו משתמשין בו. שמאיר ביה: אפרו לו.
בני דורו והלא כסף וכו' דבני דורו צדיקים
היו כדאמרן נסתכל בדורו של יהויקים
ונתקרה דעתו: מפני מה לא מנו את
יהויקים. בהדי הנך שאין להם חלק לעולם
הבא: משום דכתיב ויתר דברי יהויקים.
בתמיהה משום דכתיב ביה רשע כזה לא
מנאוהו: שם עבודה ירה על גופו. מתוך
שדיה אדוק בה: שם שמים. משום בזיון:
במלכים לא שמעתי. מפני מה לא מנו את
יהויקים: בהדיוטות שמעתי. מפני מה לא מנו
מיכה בהדי ארבעה הדיוטות דמתניתין: פתו
מצויה לעוברי דרכים. שהיו כל העולם
מתארחין אצלו כדכתיב (במקרא) כל העובר
ושב אל הלוים זה מיכה: זה פסלו של מיכה.
כשכתב משה את השם והשליכו על גילוס
לחולות ארונן של יוסף בא מיכה ונטלו
בהחבא והיינו דכתיב ועבר בים צרה
כשהעביר הקדוש ברוך הוא לישראל עבר
מיכה עמדם שבידו השם לעשות העגל לא:
מיכה עשה פסל והביאו עמו שבעברו ישראל
הים: גרב. מקומו של מיכה בגרב הוה פסלו
של מיכה קבוע ובשילה היה המושכן:
לדחפו. למיכה: ועל דבר זה. על פסלו של
מיכה שלא מיתו ישראל בידו נעשו אנשי
פילגש בגבעה שנפלו ביד בנימין והרגו מהם
ארבעים אלק: לנימה. אכילה שמאכילין
אורחים: שתי משפחות. עמון ומואב שלפי
שלא קדמו ישראל בלחם ובמים נכתב שלא
יבאו בקהל: מעלמת עינים מן הרשעים.
מעלמת מעיני המקום שלא להביט ברשעו
לשלם לו כדרכו הרעה אלא עושה כאילו
אינו רואה במעשהו:

עמן

את פסל האשרה אשר עשה בבית אשר אמר ה' אל דוד ואל שלמה [בנו] בבית הוה ובירושלים אשר בחרתי מכל שבטי ישראל
אשים את שמי לעולם. אמן הכניסו לבית קדשי הקדשים, שנאמר כי קצר המצע מהשתרע והמפסקה צרה בהתפנס'. מאי כי קצר
המצע מהשתרע, אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יוחנן, [פי] קצר המצע זה מלחשתר עליו שני רעים באחד. מאי והמפסקה
צרה וגו', אמר רבי שמואל בר נחמני, רבי יוחנן כי הוה מטי להאי קרא, הוה קא בכי. מי שכתב בו 'בזנס פגור מי הים', תעשה
לו מסכה צרה. [אחו בפל את העבודה] וחתם את התורה, שנאמר 'צור תעודה חתום תורה בלמודי'. מנשה קדר את האזכרות,
והרס את המזבח. אמן [שרף את התורה], והעלה שממית על גבי המזבח. אחו התיר את הערוה. מנשה בא על אחותו. אמן
בא על אמו, שנאמר כי הוא אמן הרבה אשמה. רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד אמר, ששרף את התורה, וחד אמר, שפא על אמו.
אמרה לו אמו, כלום יש לך הנאה ממקום שיצאת ממנו. אמר לה, כלום אני עושה אלא להכעיס את בוראי. כי אתא יהויקים,
אמר קמאי לא ידעי לארגוני. כלום אנו צריכין אלא לאורו, יש לנו זהב פרויים שאנו משתמשין בו, וטול אורו. אמרו לו, והלא
בספ וזהב שלו הוא, שנאמר 'לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות'. אמר להם, כבר נתנו לנו, שנאמר 'השמים שמים לה' והארץ
נתן לבני האדם'. אמר לה רבא לרבה בר מרי, מפני מה לא מנו את יהויקים, משום דכתיב ביה 'ויתר דברי יהויקים ותועבותיו
אשר עשה והנמצא עלי'. מאי והנמצא עלי, רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד אמר, שחקק שם עבודה פוככים על אמותו. וחד אמר,
שחקק שם שמים על אמותו. אמר ליה, במלכים לא שמעתי, בהדיוטות שמעתי. מפני מה לא מנו את מיכה, מפני שפתו מצויה
לעוברי דרכים, שנאמר 'כל העובר ושב אל הלוים'. ועבר בים צרה והפה בים גלים, אמר רבי יוחנן, זה פסלו של מיכה. תנאי,
רבי נתן אומר, מגרב לשילה, שלשה מילין, והוה עשן המערכה ועשן פסל מיכה מתערבין זה בזה, בקשו מלאכי השרת לדחפו.
אמר להן הקדוש ברוך הוא, הניחו לו, שפתו מצויה לעוברי דרכים, ועל דבר זה נעשיו אנשי פלגש בגבעה. אמר להן הקדוש
ברוך הוא, בבבודי לא מחיתם, על בבודי של בשר ודם מחיתם. אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן קסמא, גדולה לגימה שהרחיקה
שתי משפחות מישראל, שנאמר 'על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים'. ורבי יוחנן ידידיה אמר, מרחקת את הקרובים,
ומקרבת את הרחוקים, ומעלמת עינים מן הרשעים, ומשרה שכינה על נביאי הפעל, ושנגתה עולה ודון. מרחקת את הקרובים,

וְיִשָּׁם אֶת פֶּסֶל הָאֲשֶׁרָה אֲשֶׁר עָשָׂה בְּכִית אֲשֶׁר אָמַר ה' אֵל דָּוִד
וְאֵל שְׁלֹמֹה [כְּנָן] בְּכִית הָיָה וּבִירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בְּחֶרְתִּי מִכָּל שְׁכֵמִי
יִשְׂרָאֵל אֲשִׁים אֶת שְׁמִי לְעוֹלָם. אֲמֹן בְּנוֹ שֶׁל מְנַשֶּׁה הִכְנִיסוּ לְבֵית
קִדְשֵׁי הַקִּדְשִׁים, שְׁנָאֲמַר (ישעיה כח ב) 'כִּי קֶצֶר הַמִּצֵּעַ מִהַשְׁתַּרֵּעַ
וְהַמִּסְכָּה צָרָה כְּהַתְכַנֵּם, וְכך נִרְשָׁה הַפְסוּקָה, מֵאִי 'כִּי קֶצֶר הַמִּצֵּעַ
מִהַשְׁתַּרֵּעַ, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, [כִּי] קֶצֶר
הַמִּצֵּעַ וְהַמִּלְחָמָה עָלָיו שְׁנֵי רָעִים בָּאֵחָד – כְּבִיכּוֹל קָטָן הוּא קֹדֶשׁ
הַקִּדְשִׁים, שֶׁשֶּׁם הַשְּׂכִינָה שׁוּרָה, מְכַדִּי שִׁיכּוֹלוּ לְהִיטֵב בּוֹ גַם הַשְּׂכִינָה
וְגַם הַצֶּלֶם שֶׁהִכְנִיס שֵׁם אֲמֹן.
מִבְּאֵר הַגִּמְרָא אֵת הַמִּשְׁכָּה הַפְסוּקָה: מֵאִי 'וְהַמִּסְכָּה צָרָה וְגו'
כְּהַתְכַנֵּם, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי, רַבִּי יוֹנָתָן כִּי הָיָה מֵאִי לְהֵאֵי
קָרָא הָיָה קָא בְּבִי – כְּשֶׁהִיָּה רַבִּי יוֹנָתָן מְגִיעַ בְּלִמְדוֹ לַפְסוּקָה, הִידָּה
בּוֹכָה, וְאָמַר כִּךְ, מִי שֶׁכָּתֹב בּוֹ – הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁנֵאֲמַר עָלָיו
(תהלים לג ז) 'בִּזְנוֹם כָּבֹד מִי הָיָה', שִׁיכּוֹל לְהַרְחִיב אֶת הָעוֹלָם אֲפִילוּ
בְּמִקּוֹם הַמִּים, שִׁיכּוֹל לִיבֹשׁ אֶת הַמִּים וּלְעֹשׂוֹת שֵׁם יְבֹשֶׁה, הַעֲשֵׂה לוֹ
מִסְכָּה צָרָה – תְּהִיָּה לוֹ אוֹתָהּ עֲבוּדָה זֹרָה 'צָרָה', כֹּאשֶׁה שְׁנֵאֲמַר בַּעֲלָה
אִשָּׁה נֹסֶפֶת וְנַעֲשִׂית 'צָרָה' לָהּ, וְהוּא פִירוּשׁ הַפְסוּקָה 'וְהַמִּסְכָּה צָרָה',
שֶׁכְּבִיכּוֹל נַעֲשִׂית אוֹתָהּ עֲבוּדָה זֹרָה 'צָרָה' לְקֹדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא.
[אֲחֻזָּה בְּכָל אֶת הַעֲבוּדָה] בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְהָתֵם אֶת הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא
יַעֲסֹק בָּהּ, שְׁנָאֲמַר (ישעיה כט ט) 'צֹר תַּעֲזוֹדֶה תְּחִלָּה תִּתֵּן בְּלִמְדוֹ',
וְצֹר תַּעֲזוֹדֶה, הֵינִי שֶׁבֶטֶל אֶת עֲבוּדַת הַקִּרְבָּנוֹת שֶׁהִיא מַעֲדִידָה
שֶׁהַשְּׂכִינָה שׁוּרָה בִּישְׂרָאֵל, וְחִתּוֹם תּוֹרָה בְּלִמְדוֹ, הֵינִי שֶׁחֲתָם אֶת
הַתּוֹרָה. מְנַשֶּׁה קִדְּרָה אֶת הַאֲזִקִּיּוֹת – מַחֲקָה אֶת שְׁמוֹת ה' שֶׁבִּסְפָּר
הַתּוֹרָה, וְהָרַם אֶת הַמִּזְבֵּחַ. אֲמֹן [שָׂרָף אֶת הַתּוֹרָה], וְהַעֲלָה
שְׁמָמִית עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁבִּטֵּל אֶת הַעֲבוּדָה לְגִמְרִי, עַד שֶׁהָיָה
עֲבִישִׁים אֹרִגִּים עָלָיו אֶת קוֹרֵיהֶם. אֲחֻזָּה הִתִּיר אֶת הָעֵרֻוֹת – נַעֲשִׂית
לוֹ כְּדִיתֵר, מִתּוֹךְ שֶׁהוֹרֵג בָּהּ. מְנַשֶּׁה בָּא עַל אֲחֻזָּתוֹ. אֲמֹן בָּא עַל
אֲמֹן, שְׁנָאֲמַר (דְּהֵי"ב לג כג) 'כִּי הוּא אֲמֹן הִרְבָּה אֲשִׁמְהוּ, וּבִבְיָאוֹר
הַפְסוּקָה 'הִרְבָּה אֲשִׁמְהוּ' נִחְלָקוּ רַבִּי יוֹנָתָן וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, חֵד מֵהֶם אָמַר,
שְׂשָׂרָף אֶת הַתּוֹרָה, וְחֵד אָמַר, שְׂבָא עַל אֲמֹן. מִסְפַּרְתָּ הַגִּמְרָא:
אֲמַרְהִי לוֹ אֲמֹן שֶׁל אֲמֹן, כְּלוֹם יֵשׁ לָהּ הָנֶאֱחָה מִמִּקּוֹם שִׁינְאָתָהּ מִמֶּנּוּ,
וְהִירִי אֵין לְאִדָּם הֵנָּה מִבְּיָאָה זֹו. אָמַר לָהּ, כְּלוֹם אֲנִי עוֹשֶׂה – הִירִי
כָּל מִה שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה אֵינוֹ לִשְׁם הֵנָּה, אֲלֵא כְּדִי לְהַכְעִים אֶת בּוֹרְאִי.
מִסְפַּרְתָּ הַגִּמְרָא: כִּי אֲתָם – כִּשְׁבָא וּמִלְךְ יְהוֹיָקִים בֶּן יֹאשִׁיָּהוּ, אָמַר,
קָמָאִי לֹא יִדְעִי לְאִרְגוֹנִי – הַמְלָכִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁלִּפְנֵי לֹא יָדְעוּ
לְהַכְעִים וּלְחַרֵּף אֶת הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּמוֹנִי, וְכך אָמַר, כְּלוֹם אֲנִי
צָרִיכִין אֲלֵא לְאוֹרִי – הִירִי כָּל מִה שֶׁאֲנִי צָרִיכִים אֶת ה' הוּא בִּשְׁבִיל
מֵאוֹרוֹתָיו שֶׁמֵּאִיר לָנוּ עַל יְדֵי זִרְחַת הַשֶּׁמֶשׁ, הִירִי יֵשׁ לָנוּ זֶהֱ פְרוּיִים
– שֵׁם זֶהֱ שְׁאוֹרֵי גְדוֹל, שְׂאֲנוּ מִשְׁתַּמְשִׁין בּוֹ, וְיִפּוֹל הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא
אֶת אֲוִרֵי, וְאֵינֵנו צָרִיכִים לוֹ. אָמַרְהִי לוֹ לִיהוֹקִים בְּנֵי דוֹרוֹ שֶׁהָיָה
צָדִיקִים, וְהֵלֵא בְּסָף וְהָבִי שֶׁלֹּא הוּא – שֶׁל הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנָאֲמַר
(תני ב ח) 'לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נֶאֱמַר ה' צָבָאוֹת, וְאֵף זֶהֱ פְרוּיִים בְּכָלֵל,
וְאֵם כֵּן עֲדִיין אֲתָה צָרִיךְ אֶת הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא. אָמַר לָהֶם יְהוֹיָקִים,
כֶּבֶד נִתְּנוּ לָנוּ, שְׁנָאֲמַר (תהלים קטו טז) 'הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לָהּ' וְהָאָרֶץ נִתְּנוּ
לְבְנֵי הָאָדָם'.
אָמַר לִיָּה רַבָּה לְרַבָּה בַּר מְרִי, מִפְּנֵי מִה לֹא מָנוּ אֶת יְהוֹיָקִים בְּכָלֵל
הַמְלָכִים שֶׁאֵין לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הָבָא, מִשּׁוּם דְּכָתִיב בִּיה – וְכִי יִתְכֵן
שׁוֹדֵהוּ מִחֲמַת שְׁנֵאֲמַר בּוֹ (דְּהֵי"ב לג ח) 'וְיִתֵּר דְּבָרֵי יְהוֹיָקִים וְתוֹעֲבֹתָיו
אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנְמִצָּא עָלָיו', וְדִרְשׁוּ חֲכָמִים מֵאִי 'וְהִנְמִצָּא עָלָיו, רַבִּי
יוֹנָתָן וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר נִחְלָקוּ בְּדִבְרֵי, חֵד אָמַר שֶׁחֶקֶק שֵׁם עֲבוּדָת בּוֹכְבִּים
עַל אֲמָתוֹ, מִתּוֹךְ שֶׁהִיא דְּבוּק בַּעֲבוּדָה זֹרָה, וְחֵד אָמַר שֶׁחֶקֶק שֵׁם
שְׁמִים עַל אֲמָתוֹ, כְּדִי לְבוֹתֵה אֶת
שֵׁם ה', כְּלוֹמַר, וְכִי מִפְּנֵי עֲשֵׂה מַעֲשֶׂה רָשָׁע שְׂכֹזָה לֹא מִנְאוּהוּ, וְהִירִי
אֲדַרְבָּה, כִּיֹּן שֶׁהִרְשִׁיעַ כָּל כִּךְ הָיָה צָרִיכִים לְמַנּוּתוֹ בֵּין הַמְלָכִים שֶׁאֵין
לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הָבָא.
אָמַר לִיָּה רַבָּה בַּר מְרִי, אֶת הַטַּעַם שֶׁלֹּא מָנוּ אֶת יְהוֹיָקִים בְּמִלְכִּים
שֶׁאֵין לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הָבָא, לֹא שְׁמַעְתִּי, אֲבָל דְּבַר כַּעֲזֵן זֶהֱ בְּמִנִּית
הַהִדְיוּמוֹת שֶׁאֵין לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הָבָא, שְׁמַעְתִּי, וְכך הוּא הַדְּבַר,
מִפְּנֵי מִה לֹא מָנוּ אֶת מִיכָּה בְּכָלֵל אֵלּוּ שֶׁאֵין לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הָבָא,

כִּי כִי חֶשֶׁק וְאִפְלָטָהוּ אֲשַׁנְהוּ כִּי יָדַע שְׁמִי, וְקִרְאִי וְאֶעֱנֶהוּ עִמּוֹ
אֲנִכִּי בְּצֶרֶה אֲחַלְצֶהוּ וְאֶכְבְּדֶהוּ, אוֹרֶךְ יָמִים אֲשַׁבְּעֶהוּ וְאֶרְאֶהוּ
בִּישׁוּעָתִי (תהלים צא יד–טז), שֶׁרַק הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא יִכּוֹל לֹמַר דְּבַר זֶה,
שֶׁכִּיֹּן שֶׁשְׁלֹמֹה הִמְלִיךְ חֶשֶׁק בִּי וִירָא מִמֶּנִּי, לָכֵן אִפְלָטָהוּ מִכָּל צָרָה.
אָמַר רַבִּי שְׁמַעְזֵן בֶּן לִקְיָשׁ, מֵאִי דְכָתִיב 'וְיִמְנַע מִרְשָׁעִים אוֹרֶם
וְזִרְעֵי רָמָה תִּשְׁכַּר' (איוב לח טז), מִפְּנֵי מִה הָאוֹת עִי"ן שֶׁל הַתִּיבָה
רְשָׁעִים תְּלִוּיָה בְּאוֹרֵי שְׁמַעַל שׁוֹרֵת שֶׁאֵר הָאוֹתִיּוֹת, וְנִרְאָה הַדְּבַר
כִּאִילוּ אֵינָה שִׁיכַת לְתִיבָה זֹו וְכַתּוּב 'רְשָׁעִים' בְּלִשׁוֹן רַבִּים, לְלַמֵּד,
שֶׁכִּיֹּן שְׁמַעְזֵה אָדָם רֵשׁ מִלְמָה – שִׁישׁ לוֹ שְׁוֹנָאִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְאֵין
רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נֹחַה מִמֶּנּוּ, נַעֲשֶׂה רֵשׁ מִלְמָה – הִירִי זֶה סִימָן שֶׁגַם
בְּשֵׁמִי שְׁוֹנָאִים אוֹתוֹ.
שׁוֹאֵל הַגִּמְרָא: וְלֹא נִכְתְּבָה בְּכָל – מִדּוּעַ נִכְתְּבָה הָאוֹת עִי"ן
כְּשֶׁהִיא תְּלִוּיָה, וְהִירִי אֵין צוֹרֵךְ לְכֹתְבָהּ בְּכָל, וְהִידָּה רֵאוּי לְכַתּוּב רַק
רְשָׁעִים. רַבִּי יוֹנָתָן וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר תִּירְצוּ קוּשִׁיָּה זֹו, חֵד מֵהֶם אָמַר, מִפְּנֵי
כְּבוֹדוֹ שֶׁל דָּוִד הִמְלִיךְ, שֶׁהָיָה לוֹ שְׁוֹנָאִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, וּמִכָּל מִקּוֹם הִידָּה
אֲהוּב בְּשֵׁמִים, וּמִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ לֹא נִכְתַּב דְּבַר זֶה בְּפִירוּשׁ בְּפִסּוּקִי. וְחֵד
אָמַר, מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל נַחֲמָנִי בֶּן כְּחִלְיָה, שֶׁהָיָה לוֹ שְׁוֹנָאִים רַבִּים
מֵאוֹמוֹת הָעוֹלָם, שֶׁבִּיקְשׁוּ לְהוֹרִגוֹ עַל שֶׁבָּנָה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְלָכֵן
נִכְתְּבָה שֵׁם הָאוֹת עִי"ן, שֶׁאִפְשָׁר לְקַרְאוֹ אֶת הַתִּיבָה גַם כִּרְשָׁעִים, כְּדִי
לְלַמֵּד שֶׁכָּלֵל זֶה נִאֲמַר רַק לְגַבִּי רְשָׁעִים, וְלֹא לְגַבִּי צָדִיקִים.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה בְּרִיתָא בְּעִנְיֵן מְנַשֶּׁה מֶלֶךְ יְהוּדָה: תְּנִי רִבְנָן, מְנַשֶּׁה
הָיָה שׁוֹנֵה – לְוִמֵּד חֲמִשִּׁים וְחֲמִשָּׁה פָּנִים – דְּרַכִּים שְׁוֹנִים כְּתוּרָה
בְּהִנָּם – סִפֵּר וִיקְרָא, כְּנִגְדֵי שְׁנֵי מִלְכוּתוֹ, שֶׁכָּל שָׁנָה הִידָּה מִפְּלַפֵּל בּוֹ
וְדוֹרְשׁוֹ בְּאוֹפֵן חֲדָשׁ. אֲחָאֵב הִידָּה שׁוֹנָה בּוֹ שְׁמָנִים וְחֲמִשָּׁה פָּנִים.
וְיִרְבְּעָם הִידָּה שׁוֹנָה בּוֹ מֵאָה וְשִׁלְשָׁה פָּנִים.
תְּנִיָּה בְּרִיתָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמַר, אֲבָשָׁלוֹם שְׁמֵרד כְּדוּד אֲבִיו,
אֵין לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הָבָא, שְׁנָאֲמַר (שְׁמַא"ל ב יח טז) 'וְיִסְבּוּ עֲשָׂרָה נְעָרִים
נִשְׂאִי כָּלִי יוֹאֵב וְיִבְנוּ אֶת אֲבָשָׁלוֹם וְיִמְתוּהוּ, וְיֵשׁ לְדֹרוֹשׁ אֶת כָּפַל
הַלִּשׁוֹן, וְיִבְנוּהוּ' בְּעוֹלָם הָהָ, וְיִמְתוּהוּ' לְעוֹלָם הָבָא.
תְּנִיָּה, רַבִּי שְׁמַעְזֵן בֶּן אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, אֲחֻזָּה וְאֲחֻזָּה
מִלְכֵי יְהוּדָה הִרְשָׁעִים, וְכָל מִלְכֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּתוּב בָּהֶן 'וְעָשָׂה הָרַע
בְּעֵינֵי ה', לֹא חֵיין לְעוֹלָם הָבָא וְגַם לֹא נִידוֹנִין בְּגִיהֶנֶם.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה אֶת הַפְּסוּקִים שְׁנֵאֲמָרוּ לְגַבִּי מְנַשֶּׁה. נִאֲמַר בְּפִסּוּקִי:
'וְגַם דָּם נָקִי שֶׁפָּדַר מְנַשֶּׁה הִרְבָּה מֵאִדָּה עַד אֲשֶׁר מָלָא אֶת יְרוּשָׁלַם
פֶּה לִפֶּה לְבַד מִחֲמַתָּהוּ אֲשֶׁר הִחֲמִיָּה אֶת יְהוּדָה לְעֹשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי
ה'" (מלכים ב כא טז), וּמֵהוּ אוֹתוֹ דָּם נָקִי שֶׁשֶּׁפָּר מְנַשֶּׁה 'הִרְבָּה מֵאִדָּה, הִבָּא
תְּרִגְמִיָּה – כֹּאן, בְּבָבֶל, פִּירוּשׁוֹ שְׁכֻנוֹת הַפְּסוּקָה כִּכְר שֶׁהָיָה אֶת יִשְׂרָאֵל
הַנְּבִיא, שֶׁהִידָּה אֲבִי אֲמֹן. בְּמַעֲרֵבָא אָמַר – וּבִארְץֵי יִשְׂרָאֵל פִּירוּשׁוֹ,
שְׁעָשָׂה צֶלֶם שֶׁמִּשְׁקְלוֹ מִשְׁאָוִי אֶלֶף כִּנִּי אָדָם, וּבְכָל יוֹם יוֹם הָיָה
נוֹשָׂאִים אוֹתוֹ אֶלֶף בְּנֵי אָדָם וְהוֹרֵג (אֶת) בּוֹלָם – הָיָה כּוֹלֵם נִהַרְגִים
מִחֲמַת כּוֹבֵד הַמִּשְׁאֹוִי.
אוֹמֵר הַגִּמְרָא: כְּמֵאֵן אֲוִלָּה הֵא דְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה – כְּפִי אִידָּה
מִהַרְשִׁיעִים נִאֲמָרָה מֵימָרָא זֹו שֶׁל רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה, 'שְׁקוּלָה נִשְׁמָה
שֶׁל צָדִיק אֲחָד כְּנִגְדֵי כָּל הָעוֹלָם בּוֹלוֹ, כְּמֵאֵן דְאָמַר שְׁכֻנוֹת הַפְּסוּקָה
שֶׁאֵת יִשְׂרָאֵל הָרַג מְנַשֶּׁה, וְעַל זֶה אָמַר הַפְּסוּקָה 'עַד אֲשֶׁר מִילָא אֶת
יְרוּשָׁלַם פֶּה לִפֶּה, שֶׁשְׁקוּלָה נִשְׁמָתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּנִגְדֵי כָּל הָעוֹלָם וְלָכֵן
נִחְשַׁב כִּאִילוּ מִילָא אֶת כָּל יְרוּשָׁלַם חֲלָלִים.
הַגִּמְרָא מוֹסִיפָה לְהַבִּיא אֶת חֲטָאוֹתֵיהֶם שֶׁל מִלְכֵי יְהוּדָה. מִקְשָׁה
הַגִּמְרָא: לְגַבִּי מְנַשֶּׁה כְּתִיב (דְּהֵי"ב לג ז) 'וְיִשָּׁם אֶת פֶּסֶל הַסֶּמֶל אֲשֶׁר
עָשָׂה בְּבֵית הָאֱלֹהִים, וּמִשְׁמַע עֲשֵׂה רַק פֶּסֶל אֶחָד, וְכָתִיב (שם לג ט)
'וְהַעֲמִיד הָאֲשִׁרִים וְהַפְּסִילִים, וּמִשְׁמַע שֶׁהַעֲמִיד כְּמֵה פְסִילִים. מִתְרַצָּה
הַגִּמְרָא: אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, הִידָּה זֶה פֶּסֶל אֶחָד, אֲלֵא שֶׁכָּתְּבָהּ עֲשֵׂה לוֹ
מְנַשֶּׁה פְּרָצוֹת אֲחָד – תְּמוֹנָת פָּנִים אֲחָת, וְלִבְסוֹף עֲשֵׂה לוֹ אֲרִבְעָה
פְּרָצוֹתִים מֵאַרְבַּעַת צַדִּי, כְּדִי שֶׁכָּל צֶד שֶׁתְּכַסֵּה הַשְּׂכִינָה לְבֵית
הַמִּקְדָּשׁ תִּרְאָה שְׂכִינָה אֶת פְּרָצוֹף הַעֲבוּדָה וְהָ תִּכְבְּעוּם.
אוֹמֵר הַגִּמְרָא: אֲחֻזָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה הַעֲמִידוֹ – לְאוֹתוֹ צֶלֶם בְּעִלְיָה שֶׁל
בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שְׁנָאֲמַר (מלכים ב כג יב) 'וְאֵת הַמִּזְבְּחוֹת אֲשֶׁר עַל הַגֵּן
עָלִיתָ אֲחֻזָּה וְגו', וּמִכּוֹנָה הַעֲלִיָּה עַל שְׁמוֹ, כִּיֹּן שֶׁהוּא הִנִּיחַ שֵׁם אֶת
הַעֲבוּדָה זֹרָה. וּמְנַשֶּׁה בֶּן בְּנֵי הַעֲמִידוֹ בְּהִכָּל עֲצֻמּוֹ, שְׁנָאֲמַר (שם כא ז)

מַעֲמֹן וּמוֹאֵב, שהיו קרובים של ישראל, שהרי יצאו מלוט שהיה בן אחיו של אברהם אבינו, ומחמת שלא קידמו את ישראל בלחם ומים בצאתם ממצרים נענשו ונאסרו לבוא בקהל ה' עד עולם. ומצאנו שהלגימה מִקְרֶבֶת אֶת הַרְחֻקִּים, מִיתָרוּ, דָּאֵמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּשֹׁכֵר שאמר יתרו לבנותיו קְרָאן לֹא יֵאָכֵל לָחֶם' (שמות ב ד) ואכל משה רבינו על שולחנו, וְכֹן בְּנֵי כְנִיז' של יתרו וַיֵּשְׁבוּ בְּלִשְׁכַּת הַנְּזִיזָה, שְׁנָאֵמַר (דה"א ב בנה) (וממשפחות) (ומשפחות) סוֹפְרִים יוֹשְׁבֵי יַעֲבֹן תְּרַעְתִּים שְׂמֻעָתִים סוֹכְתִים הָמָּה הַקִּינִים הַקָּאִים מִחֲמַת אֲבִי בֵּית רַבִּי, וְהַקִּינִים' הם צאצאי יתרו, דְּבָתִּיב הָתֵם – שהרי נאמר (שופטים טו א) וַיֵּבֶן קִינִי חֹתָן מִשָּׁה עָלוּ מִעֵיר הַתְּמָרִים [–יריחו] אֶת בְּנֵי יְהוּדָה מִדְּבַר יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּנִגְבַּב עָרֵד – הלכו ללמוד תורה אצל יעבץ, שהיה במדבר יהודה שבנגב ערד] וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹן וַיֵּשֶׁב אֶת הָעָם' – ישב עם התלמידים היושבים לפניו. ומצאנו שהלגימה מַעֲלָמָה עֲנִיִּים מִן הַרְשָׁעִים, מְמִירָה, וכמו שהתבאר לעיל (א) שנמנע הקדוש ברוך הוא מלהענישו על הפסל שעשה, מחמת שהיתה פיתו מצויה לעוברי דרכים.

ומשנה שְׂכִינָה עַל נְבִיאֵי הַכַּעַל, מַחֲבִירוֹ שֶׁל עֵדוֹ הַנְּכִיבָא, בזמן שומלך ירבעם על ישראל שלח ה' את עדו הנביא לבית אל, שם הקים ירבעם את עגל הזהב לעבודה זרה, ואמר לו להתנבא שם על הפורענות העתידות לבוא על הכהנים לעבודה זרה, והזהירו ה' שלא יאכל ולא ישותה שם, והיה שם נביא שקר שאמר לעידו הנביא שה' ציווה לומר לו שיאכל וישותה אצלו, והאמין לו עדו הנביא ואכל ושתה אצלו, ואחרי שהאכילו והשקהו שרתה על נביא השקר רוח נבואה אמיתית, דְּבָתִּיב (מלכים א' יג ב) וַיְהִי הֵם יוֹשְׁבִים אֶל הַשִּׁלְחָן וַיְהִי דְּבַר ה' אֶל הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר הָשִׁיבוּ, ואמר לו בשם ה' שכעונו על כך שעבר את ציוויו ה' ואכל ושתה, לא יבוא לקבר אבותיו, וכך היה שנהרג בדרך על ידי אריה ונקבר שם.

וְשִׁנְגָתָהּ עוֹלָה וְזָדוֹן – אף השוגג בכך שלא נתן מאכל ומשקה לחבירו, נענש כאילו היה מזיד, דָּאֵמַר רַבִּי יְהוּדָה, אָמַר רַבִּי, אֲלֵמְלִי – אם הלווהו יְהוֹנָתָן בן שאול לְדוֹד ו–היה נותן לו כליווי לדרכנו שְׁתֵּי בְּכֻרוֹת לָחֶם בשעה שברח דוד מלפני שאול, לא היה דוד נצרך לבקש לחם מהזכונים שבנוב, וממילא לא נִהְרְגָה נֹזֵב עֵיר הַכְּהֻנִּים – שחשד בהם שאול שהם מורדים בו מחמת שסייעו לדוד, וְלֹא הָיָה נִמְרָד דּוֹאֵג הָאֲדוֹמִי מהעולם הבא, שהוא שאמר לשון הרע על כהני נוב, שנתנו אוכל לדוד, וְלֹא הָיָה נִהְרָג שְׂאוֹל וְשִׁלְשֵׁת בְּנָיו, ששאול נהרג כעונש על הריגת כהני נוב, ואף יהונתן נהרג כעונש על כך שלא נתן לחם לדוד, הגם שהיה שוגג בדבר.

הגמרא חוזרת לדון במלכי יהודה. התבאר בברייתא לעיל (ק) שאחו ואחזיה אינם חיים לעולם הבא. שואלת הגמרא: וּמַפְנֵי מַה לֹא מָנוּ במשנתנו אֶת אֲחֹז מֶלֶךְ יְהוּדָה בין המלכים שאין להם חלק לעולם הבא. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה בַּר אֲבָא, מַפְנֵי שְׂמוּטָל בֵּין שְׁנֵי צִדִּיקִים, והיינו בֵּין יוֹתָם אֲבִי הַחֻזְקָהוּ בְּנוֹ. ומשום כבודם לא מנו אותו יחד עם אלו שאין להם חלק לעולם הבא.

רַב יוֹסֵף אָמַר, מַפְנֵי שֶׁהָיָה לוֹ בִּשְׁת פְּנִיִּים מִיִּשְׁעֵיהוּ הַנְּבִיא, שְׁנָאֵמַר בשעה שבאו רצין מלך ארם ופקח בן רמליהו מלך ישראל להלחם באחו מלך יהודה, ושלח ה' את ישעיהו הנביא לומר לו שלא יחשוש מהם, (ישעיה א' א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל יִשְׁעִיהוּ צֵא נָא לְקִרְיַת אַחֲזָה וְיִשְׂאֵר יָשׁוּב בְּנֵד אֶל קִצָּה הַתְּעֵלָה הַכְּרֶכֶה הַעֲלִינָהּ אֶל מִסְלַת שְׂדֵה כּוֹבֵס' ויש לדרוש מאי – מדו 'כוֹבֵס' שהוזכר בפסוק, אִיכָא דָּאֲמַרִּי – יש שפירשו דְּבִכְשִׁינָהּ לְאִפְסָה וְחִלָּף – שכבש וכיסה את פניו ועבר כך ליד ישעיהו הנביא, כדי שלא יראהו, ו'כוֹבֵס' הוא מלשון 'כובש', וְאִיכָא דָּאֲמַרִּי – ויש שפירשו, אוֹכְלָא דְּקִצְרִי סַחַף אֲרִישִׁיה וְחִלָּף – סל של כובסים, שהוא מלא חורים ומזלפים ממנו מים על הבגדים, הניח אחו על ראשו ועבר ליד ישעיהו, ולפי שני הפירושים הסתיר את פניו מישעיהו מחמת שהתבייש ממנו על רוב חטאיו, ומחמת כן יש לו חלק לעולם הבא.

שואלת הגמרא: מַפְנֵי מַה לֹא מָנוּ אֶת אֲמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה בכלל המלכים שאין להם חלק לעולם הבא. משיבה הגמרא: מַפְנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל יֵאֻשְׁהוּ שְׁהִיָּה בְּנוֹ שֶׁל אֲמוֹן. מקשה הגמרא: אִם כֵּן, מַנְשָׂה נָמִי

לֹא נָמִי – גם את מנשה לא היה לנו למנות בכלל המלכים שאין להם חלק לעולם הבא, מַפְנֵי כְּבוֹדוֹ שֶׁל חֻזְקָהוּ אֲבִיו, ואילו במשנתנו הוא מנוי בכלל אותם מלכים. מתרצת הגמרא: בְּרָא מִזְבֵּי אֲבָא, אֲבָא לֹא מִזְבֵּי בְרָא – בן צדיק יכול להציל את אביו הרשע, ולכן הציל יאשיהו הצדיק את אמונו הרשע שהיה אביו, אבל אין האב יכול להציל את בנו, ולכן לא הציל חזקיהו את מנשה בנו. מוכיחה הגמרא שאין אב מציל את בנו, דְּבָתִּיב (דברים לב ט) וַיֹּאֲזִן מִיָּדִי מִצִּיל, ודרשו בספרי (האזינו פסוק שבת) אֵין אֲבִירָהֶם מִצִּיל אֶת יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ, וַיֹּאֲזִן יִצְחָק מִצִּיל אֶת עֵשָׂו.

אומרת הגמרא: הִשְׁתָּא דְּאֵתִית לְהִכִּי – עתה שהוצרכת לומר סברא זו, שכן מזכה את אביו, יש ליישב שֶׁאֲחִי נָמִי לֹא אִימְנֵי – גם את אחו לא מנו משום כְּבוֹדוֹ שֶׁל חֻזְקָהוּ בְּנוֹ, ולא משום שהיתה לו בושת פנים מישעיהו.

שואלת הגמרא: וּמַפְנֵי מַה לֹא מָנוּ אֶת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה בין אותם מלכים שאין להם חלק לעולם הבא. משיבה הגמרא, מִשְׁוֹם דְּבָרֵיו דְּרַבִּי חִיָּא בְּרַבִּי אֲבוּיָה, דָּאֵמַר רַבִּי חִיָּא בְּרַבִּי אֲבוּיָה, בְּתִיב עַל גּוֹלְגֻלְתּוֹ [שֶׁל] יְהוֹיָקִים 'זֹאת וְעוֹד אַחֲרָת', כלומר, נקמה אחת כבר נעשתה בגולגולתו ותיעשה בה נקמה נוספת, ונמצא שכבר התכפרו לו חטאיו, ולכן יש לו חלק לעולם הבא. מספרת הגמרא את הנקמות שנעשו בו: וְקִינֵי – סבו דְּרַבִּי פְּרִידָא, אֲשִׁכַּח גּוֹלְגֻלְתָּא דְּהוּהוּ קָא שְׂרָא בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַיִם – מצא גולגולת מושלכת בשער ירושלים, וְכִתְבִּיב קָא – וכתוב עליה 'זֹאת וְעוֹד אַחֲרָת', קִבְּרָהּ, וְלֹא אִיִּקְבְּרָהּ – קברה באדמה, ולא נקברה, אלא יצאה שוב. חזר וקִבְּרָהּ, וְשׁוּב לֹא אִיִּקְבְּרָהּ אלא יצאה. אָמַר סבו של רבי פרידא, בודאי גּוֹלְגֻלְתּוֹ שֶׁל יְהוֹיָקִים הָיָא, דְּבָתִּיב בִּיה – שנאמר עליו בפסוק (ירמיה כב ט) 'קְבוּרַת חֲמוֹר 'קָבַר חֲמוֹר וְהַשְׁלַךְ וְגו'' מהלָּא לְשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַם, וחזו עונשו שלא יוכלו לקבורו ולכן גולגולתו יצאה מקברה. אָמַר סבו של רבי פרידא, סוף סוף מַלְכָּא הוּא – יהויקים היה מלך, וְלֹא אִיִּכְשֵׁר לְזִלְזוּלִי בִּיה – ואין הדבר כשר לזלזל בו שיהא מוטל כך בשדה, בְּרַכָּה בְּשִׁירָא וְאוֹתָנָה בְּסִיפָתָא – כרכה בבגדי משי והניחה בארגו שבביתו. חוֹתֵתָהּ דְּבִיתָהּ – ראתה אשתו את הגולגולת שהביא לביתו, סָכְרָא הָא דְּאֵיתָתָא קִמְיִיתָהּ הוּהוּ – וחשבה שזו גולגולתה של אשתו הראשונה, דָּהָא לֹא קָא מִנְשֵׂי לָהּ – שאינו שוכח אותה. שְׁנָא דְּתַנּוּרָא וְקִלְתָּהּ – הסיקה אשתו את התנור, ושרפה בה את אותה גולגולת של יהויקים מלך יהודה. וְהִינּוּ דְּבָתִּיב עַל אוֹתָהּ גּוֹלְגֻלְתָּא 'זֹאת וְעוֹד אַחֲרָת', שמלכד הנקמה הראשונה שלא ניתנה גולגולתו לקבורה, נעשתה בה נקמה נוספת, שנשרפה בתנור.

הגמרא מביאה ברייתא בענין חזקיהו מלך יהודה: תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר, בְּשִׁבְלִי שאמר חזקיהו לה' בתפילתו 'הַשְׁכֵּם בְּעֵינֶיךָ עֲשִׂיתִי' (מלכים ב' כ א), וְלֹא הָיָה זֶה דִּיבּוּר הַגּוֹן שהחזיק טובה לעצמו, לכן נכשל בדבר נוסף, שכששואמר לו ישעיהו הנביא שה' ירפאהו, לא האמין אלא שאל 'מַה אוֹת' כי ירפא ה' לִי' (שם כ ח), שיעבירה גוררת עבירה. וּבְשִׁבְלִי שאמר 'מַה אוֹת' הוסיף ונכשל בכך שִׁנְכָרִים אָכְלוּ עַל שׁוֹלְחָנוֹ, והיינו בשעה שנעשה לו נס וחזרה השמש לאחוריה עשר מעלות, וראה זאת מרודך מלך בבל ושלח לחזקיהו את עבדיו עם ספרים ומנחה לכבודו, והאכילם חזקיהו על שולחנו. וּבְשִׁבְלִי שִׁנְכָרִים אָכְלוּ עַל שׁוֹלְחָנוֹ גַּרְם גְּלוּת לְכַנְיָ, וכמו שאמר לו ישעיהו הנביא אחר כך שמחמת כן הוא יענש ו'מִמְּנִיךָ אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִמֶּךָ אֲשֶׁר תּוֹלִיד יִקְחוּ וְהָיוּ סְרִיסִים בְּהִיכַל מֶלֶךְ בָּבֶל' (שם כ יח).

אומרת הגמרא: דְּבַר זֶה מְסִייעַ לֵיהּ [לחזקיהו] – הוא ראייה למימרא שאמר חזקיהו, דָּאֵמַר חֻזְקָהּ, כֵּל הַמִּזְמוֹן עוֹבְדִים בּוֹכְבִּים לְתוֹךְ בֵּיתוֹ וּמִשְׁמֵשׁ עָלָיו, גֹּרָם גְּלוּת לְכַנְיָ, שְׁנָאֵמַר (שם) 'מִמְּנִיךָ אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִמֶּךָ [אֲשֶׁר תּוֹלִיד] יִקְחוּ וְהָיוּ סְרִיסִים בְּהִיכַל מֶלֶךְ בָּבֶל'. הגמרא מבארת מה עשה חזקיהו לעבדי מלך בבל שבאו לבקרו. נאמר בפסוק (ישעיה א-א) 'בָּעֵת הַהוּא שִׁלַּח מִרְדֵּךְ בְּלָאֲדָן בֶּן בְּלָאֲדָן מֶלֶךְ בָּבֶל סְפָרִים וּמִנְחָה אֶל חֻזְקִיהוּ וַיִּשְׁמַע כִּי חָלָה וַיִּחָזֵק, וַיִּשְׁמַח עֲלֵיהֶם חֻזְקָה וַיִּרְאֵם אֶת (כל) בֵּית נְכֵתָה אֶת הַכֶּסֶף וְאֶת הַזָּהָב וְאֶת הַבְּשָׂמִים וְאֶת הַשֶּׁמֶן הַטּוֹב וְגו'' וְאֶת כָּל בֵּית כְּלָיו וְאֶת כָּל אֲשֶׁר

כדי שלא יכירו ישעיה שהיה מתיביש [ומנמו]: יאשיהו. בן אמו: חזקיהו. אבי מנשה:
[וכרא מוכה אבא וכו']. יאשיה מוכה אמו אביו ולא חזקיה מנשה בנו דכתיב אין מידי
מציל ודרשין ליה בהגדה אין אברהם מציל וכו': השתא דאתית להכי. דברא מוכה
לאבא: אחו נמי. לא תימא דכבשינהו [ולאפיה] אלא מפני כבודו של חזקיה לא מנאחה:

מפני מה לא מנא את יהויקים. באותן שאן
להם חלק [ולעודו]: מושם דר' חייא בר
אביו. שכתב על שלא ניתן לקבורה וכל
הני מפני מה לא מנא לא בעי אלא מהדר דהו
רשעים גמורים כדחשיבנא להו לעיל אחו
חתם את התורה וכו': ואת יעודי כול נקמה
נעשית בה כבר ועוד אחרת תעשה בה:
פרידא. כך שמו: סיפא. ארגו: כשביל הטוב
מה אות. כשביל חזקיה [ושכיבא את] עצמו
דאמר הטוב בעיניך עשיתי גרם לו שאמר מה
אות כי אעלה בית ה' ששאל אות מהקב"ה
שעבירה גוררת עבירה: אכלו נכרים על
שולחנו. אותם ששלח לו מרודך בלאון
ספרים ומנחה על ידם: ומשמש עליו. כגון
חזקיה דאמרין לקמן אשתו השקטה עליהם:
גורם גלות. דכתיב וישמח עליהם חזקיהו
ויראם את [כל] בית נכתה וכתיב בתריה
ומבניך אשר יצאו ממך יקחו והיו סריסים
בהיכל מלך בבל: אשתו השקטה עליהם. היא
עצמה מוזגת להם והיינו בית נכתה לשון
מנכה על שם צלע שנפחתה מן האדם וממנה
נברא אשה: בית נגזר. והכי מתרגמין בית
נגזרתי ומנחם פתר במחברתו לשון סמנים
כמו [בראשית] לא נבאת וצרי ולוט: זין אוכל
זין. כגון פירולא דשליט בפירולא: איבת. ל"ו
ביגמטריא: ל"ו בריתות בביתות [דף ב].
חשיב לה: לקו בא"ב. שכל מגילת איבה
סדורא באלפא ביתא: במה בדר. שיושמן
יחידים ואינן מתיראין לא מן הגוים ולא מן
חיות רעות: רבתי עם. עם שמתרבה והולך
יותר משאר עם: קטנה לגדול. ש"ז של קטן
אינו מבושל ואינו מרודע מהר כשל גדול וכן
רחם של קטנה אינה קולטת מהר כשל גדולה
לפיכך משיאין גדולה לקטן כדי לכשתוד
זרעו [ומבושל] קולט מהר וקטנה לגדול כדי
שיהא שכבת זרעו קולט מהר ולא קטנה לקטן
ששוהין להוליד ולא קטן וקטנה ממש אלא
שעומדין על פרקן וראיין הם להוליד ומידו
אין זרע שלהם מבושל כל כך:

אחד

עמון ומואב. קרובין לישראל שבאו מלוט בן אחי אברהם ורחקן המקום שלא יבאו
בקהל ל"א קרובין ממש ליכא למימר דהא מדין מבני קטורה היו בני אברהם וקרובים
היו בני מדין לישראל יותר מעמון ומואב שהם בני אברהם אלא עמון ומואב שכנים
וקרובים היו לארץ ישראל ומדין רחוקים להם היו: וישבו בלשכת הגזית. ממשפחות

סופרים והאי קרא מפרש ליה כולי בספרי
בפרשת יאמר משה לחובב: המה הקנים
הבאים מחמת אבי בית רכב. וקנים אלו בניו
של יתרו דכתיב ובני קני חותן משה ובניו של
יתרו הן הן בניו של רכב דכתיב הקנים
הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב [ירמיה]
[לה] ולבית הרבבים אמר ירמיהו כי כה אמר
ה' [וגו'] יען אשר שמעתם [על] מצות [יהונדב]
אביכם [וגו'] לא יכרת איש לינובך בן רכב
[ועומד] לפני כל הדימים ואמרין בספרי אפשר
גוים הם ונכנסין להיכל והרי כל ישראל לא
נכנסו להיכל אלא שהיו יושבין בסנהדרין
ומורין בדברי תורה. מר: מביב. דאמרין
לעיל הניחו לו שפתו מצויה לעוברי דרכים:
ומשרה שכינה על נביאי הבעל מחברו אל
עדו הנביא. דעוד הנביא נתנבא על מזבח בית
אל שיהרב מפני שהעמיד בו ירבעם צלמים
דכתיב [כמ"א יג] והנה איש האלהים בא
מיהודה וגו' ויאמר מזבח מזבח ומפרש בסדר
עולם דהיינו עדו הנביא ובא נביא השקר
והטעהו לעדו והשיבו לבית אל והעבירו על
מצות הקב"ה שאמר לו לא תשוב לבית אל
והאכילו וזכותו שהאכילו שרתה עליו שכינה
שנאמר ויהי דבר ה' אל האיש הנביא אשר
השיבו להאכילו אצל: ושגגתה עולה ודון.
שהרי מצונו ביהונתן ששגג ולא הלווה לדוד
שתי כבורות ונענש דאמר רב יהודה וכו':
לווהו. לשון לווה: לא נהרגה נוב. שלא היה
צריך דוד לשאול לחם מכהני נוב ולא היה
דואג מלשך עליהם: ולא היה שאול נהרג. על
אותו עון: שמושל. דאביו יתם ובנו חזקיה:
ושאר מישראל ששבו להיות בניך ותלמידך
וכל מי ששוב לביתך דהיינו תלמידיו
דמתרגמין ושאר: דלא חטאו ודחבו חטאי
דמתלמידיו: מאי כובם דכבשינהו לאפיה.
שכבש את פניו ודיה מתיביש מפני ישעיה:
כובם. כמו כובש: אוכלא דקצרי סחף
ארישה. כלי מנוקב של כובסין שמולפין בו
מים על הבגדים ואותו כלי הפך אחו על ראשו

גולגלתו של יהויקים היא, דכתיב ביה
בשיראי, ואתבה בספיפא. חזיתא דביתחו, סברא, הא דאיתתא קמיתא הוה, דהא לא קא מנשי לה. שגרא תנורא וקלתה, תיינו
דכתיב 'זאת ועוד אחרת'. תניא, אמר רבי שמעון בן אלעזר, בשביל הטוב בעיניך עשיתי'. 'מה אות', בשביל 'מה אות', נכרים אכלו
על שולחנו, בשביל שנכרים אכלו על שולחנו גרם גלות לבניו. מסייע ליה לחזקיה, דאמר חזקיה, כל המזון עובד פוכבים לתוך ביתו
ומשמש עליו, גורם גלות לבניו, שגאמר 'ומבניך אשר יצאו ממך יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל'. 'וישמח עליהם
חזקיה ויראם את בית נכתה את הפספס ואת ההזב ואת הבשמים ואת השמן הטוב' וגו'. אמר רב, מאי 'בית נכתה', אשתו השקטה
עליהם. ושמואל אמר, בית נגזר הרעה להם. ורבי יוחנן אמר, זין אוכל זין. הרעה להן 'איבה ישבה בדר', אמר רבא, אמר רבי יוחנן,
מפני מה לקו ישראל ב'איבה', מפני שעברו על שלשים ושש בריתות שבתורה. אמר רבי יוחנן, מפני מה לקו באל"ף ב"ת, מפני
שעברו על התורה שניתנה באל"ף ב"ת. 'ישבה בדר', אמר רבא, אמר רבי יוחנן, אמר הקדוש ברוך הוא, אני אמרתי 'וישכן ישראל
במח בדר עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף שמיו וערפו מל'. עכשיו, יהיה בדר מושכם. 'העיר רפתי עם', אמר רבא, אמר רבי יוחנן,
שהיו משיאין קטנה לגדול, וגדולה לקטן, כדי שיהיו להם בנים הרבה. 'היתה באלמנה', אמר רב יהודה, אמר רב, 'באלמנה', ולא
אלמנה ממש, אלא פאשה שהלך בעלה למדינת הים, ודעתו לחזור אליה. 'רפתי בגוים שרתי במדינות', אמר רבא, אמר רבי יוחנן,
כל מקום שהן הולכין, נעשין שרים לארדיהן. תנו רבנן, מעשה בשני בני אדם שנשבו בהר הפרקלי, והיה שבאי מהלך אחריהם,

אמר

לְהוֹתוֹ צָנוּעַ: דָּרָךְ. הַשְּׂבָאִי דֶּרֶךְ הַגִּמְלָה 1
וְהַמְהוּגִי וּמִצָּא דְבִרְיֵיהֶם וְאִמְרוּ אוֹתָם 2
וְהוֹדִים עַל אוֹתוֹ שְׂבָאִי אֲדוֹנִיָּהם שְׂהוּא בִן 3
קִלְתָּתָר מֶלֶךְ אֲשַׁקְשָׁק בְּלִעָז' שְׂהִיָּה דִיקוּנָא 4
דְּדוּמָה לְמִגְמַת פְּנִי שֶׁל אוֹתוֹ קִלְתָּתָר עַל מֶלֶךְ 5
שְׂבֻנוֹת הַזֹּלִידָה: עַל עֶשְׂקִי לִלְלָה. לְפִי שִׁבְכוּ 6
אוֹתוֹ לִילָה בְּבֵית חָנָם: קוּלוּ נִשְׁמַע יוֹתֵר 7
מִכּוּזִים. כְּדַאמְרִינָן בַּעֲלָמָא (יוֹמָא דָּף ב.) מִפְּנֵי 8
מָזָא אִין הָקוּל נִשְׁמַע בְּיוֹם כְּבִלְיָה מִפְּנֵי לִגְלָל 9
חֲמָה הַמְנַסֵּר בִּרְקִיעַ וְהִיָּינוּ דְכָתִיב בְּכָה תִּבְכֶּה 10
בְּלִילָה כְּפִי שִׂיחָא קוּלָּה נִשְׁמַע וְיִרְחַמוּ עֲלֶיהָ 11
וּאֶף עַל בִּין אִין מִנְחָם לֵהּ כּוּכְבִּים וּמִזְלוֹת 12
כּוּכְבִּים. שׁוֹכְמֹר דְּרַמִּים עֲלִי: כּוּכָה כְּנַגְדָּהּ. 13
מִתּוֹךְ נִשְׁמַע בְּהִיאָא מִרְכָּךְ לְבוּ שֶׁל אֲדָם 14
הַשּׁוֹמֵעַ קוּלוּ לִבְכוֹת עֲמֹ: רִיסֵי עֵינָיו. שַׁעַר 15
שִׁבְכָתָהּ הָעֵין הִיא נֹפֵל וְנֹפֵל עַל הָעֵין מִרְבֹּב 16
דְּמַעוֹת: אֵלֵּי. קוֹנֵנוּ קִנְיָה מִתְרַגְּמִין אִילֵּיא: עַל 17
בַּעַל נַעֲרִיָּה. שְׂבוּכָה תְּמִיד וּמוֹצִיָּה דְּמַעוֹת: 18
קוּל לִחְיָה. לְשׁוֹן לַחוֹת וְעִירוֹת כְּגוֹן לֹחַ יְבוּשָׁה: 19
מִכָּאֵן לְקוֹבְלָנָא מִן חֲתוּרָה. כְּשֹׂאֲדִים מוֹדִיעַ 20
צַעְרוֹ לְאַחֵר צָרִיךְ שִׂיאֲמַר לוֹ אֵל תְּבָא זֹאת 21
לָךְ כִּמוֹ שְׂבָאָה אֵלֵּי כִי קִשָּׁה הוּא לִשְׁמוֹעַ 22
שְׁעֵמִים חֲתוּרָת עֲלִיָּו וְהַמְקִיד עַל כֶּךָ אִין בֹּ 23
מִשּׁוֹם יִחוּשׁ. לֵא לְקוֹבְלָנָא כְּשִׁישׁ לוֹ צָרָה 24
יִדְעִינָה לְרִבִּים קוֹבְלָנָא צַעֲקָה לֵא גִיד 25
דְּמִתְרַגְּמִין קָבֵל כְּאֲדָם שְׂאוֹמֵר לְחִבְרֹא 26
כְּנִגְדָּךְ אִני אוֹמְרִי: יוֹדֵנִי. וְשָׂרְף אוֹתָהּ וְהִיָּינוּ 27
עֲשֹׂאוֹתֵי כְּעוֹבְרֵי יוֹדֵנִי שְׂדֵנֵי בֹאֵשׁ כְּסוּדֹם: לֵא 28
אֵלֵיכֶם. נְבִיא הִיא מִתְנַדֵּד עַל הַחוּרְבָן כִּאִילוֹ 29
בֹּאָה עֲלֵיָּו צָרָה וְהַמְפָּכָה לְאַחֵרִים וְאוֹמְרִי לָהֶם 30
לְיִשְׂרָאֵל לֹא תִהְיֶה לָכֶם צָרָה כּוֹז כְּמִדּוּמָה לֵי 31
נְבִיא הִיא מְדַבֵּר כְּגִיד מִשְׁדָּה אוֹ כְּגִיד 32
הַשְּׂטִיטִים עַל הַגִּלָּה נִבְכּוּדְנִצָּר: יוֹדֵנִי. לְשׁוֹן 33
שְׂהִיָּה כִמוֹ (מִבְּרִיד כד) יוֹרֵד מִעֵקֶב בֹּאֲדֹם 34

41 מְשֹׁא פָּנִים יֵשׁ בְּדָבָר. וְהוֹאִיל וְיִשְׂרָאֵל רָעִים יוֹתֵר מִסְדּוּם לִמְדָּה לֹא נִחְפְּזוּ סְדּוּם
 42 לְשׁוֹן אַחֵר וְכִי מְשֹׁא פָּנִים יֵשׁ בְּדָבָר דִּהְיֶתָּה כְּתִיב וְה' הַמְּסִיר הוּא בְּעֶצְמוֹ וְהָכָא כְּתִיב
 43 שִׁלַּח עַל יַד שְׁלִיחַ: מִדָּה יִתִּירָה לְמִוְכָּה. דְּבִירוּשָׁלַם כְּתִיב יָדִי נִשְׁיֵם רַחֲמֵינוּ שְׁבָלוֹ
 44 יִלְדִּיקוּ הוּא לְבִרְוֹת לִמּוֹ שְׁחִינָה מִזְמֶנָּה
 45 חֲבֵרְתָּהּ וְאוֹכֶלֶת בְּנָה אֶלְמָא רַחֲמֵינוּ הִיוּ
 46 וְאִילוּ בְּסֻדּוֹם כְּתִיב יָד עֵנִי וְאִבְקִי לֹא חֲזִיקָה
 47 וּמִדָּה זוֹ כְּפָרָה עֲלֵיהֶם שְׁלֹא נִחְפְּזוּ לְשׁוֹן אַחֵר
 48 מִדָּה יִתִּירָה פּוֹרְעֵנוֹת גְּדוֹלָה הִיתָה בִּירוּשָׁלַם
 49 שֶׁלִּידֵיהֶם הִיוּ אוֹכֶלֶת זוֹ עַם זוֹ כְּתִיב הִיוּ
 50 לְבִרְוֹת לִמּוֹ וְאִילוּ סְדּוּם עֲלֵיהֶם גָּאָח שֶׁבַע
 51 לָחֶם שְׁלֹא טַעְמוֹ טַעַם עֲנִי הָא לִמְדָּה גְּדוֹל
 52 פּוֹרְעֵנוֹת יְרוּשָׁלַם מִפּוֹרְעֵנוֹת סְדּוּם וְלֹא הִיא
 53 מְשֹׁא פָּנִים דְּבָרָה: כִּלְה. לְשׁוֹן מִסְלָה כְּלוֹמֵר
 54 כִּל הָאֲבִירִים פִּסְלֵם קִדְּקָהּ וְעִשְׂאֵם פִּסְלוּם
 55 וְכַבְשִׁינָם מִכְּסֵלוֹ זֶה וְהִינֵנּוּ דְמִיא מְטַעֵב
 56 שֶׁנִּפְסַל וְאֵין לוֹ תַּקְנָה: מִפְּנֵי מַח הַקְּרִיִּם מ"א
 57 לַעֲי"ן. כִּרְבוֹ הָאֶלְפִּינָה בְּיָתָא שְׂאִיכָה: מִפְּנֵי
 58 מִרְגְּלִים. שְׁהִקְדִּינוּ מֵאִמֵּר פִּיהֶם עַד שְׁלֹא רָאוּ
 59 בְּעֵין: מִעֵם מִעֵם לָחֶם. שֶׁהַכּוֹתִים מִרְצָאִים
 60 טַעֲמֵם בְּלַחֲמֵם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּגְאָה הוּא לָחֶם
 61 כִּשְׁחֻגְלִין אוֹתוֹן: אִילוּ הִרְיִנֵּן. מַעַם מִשְׁטַט
 62 בְּשִׁבְלֵי עֲנוּתֵיהֶם יוֹדֵי לָחֶם עֲשִׂי לִמְאֹד
 63 אֲרִיבֵי: מִלְּמִיר תִּנְעוּקוֹת. שְׁעוּשִׁין מִלֵּאבָן
 64 רַמְיָה: מִי מֵנָא. לְהֵנָּה מַלְכִים וְהִדְיוּתוֹת דִּקְתָּנִי
 65 בְּמִתְנֵי אֵין לָחֶם חֶלֶק. קוּד אַחֵר. שְׁלֵמָה:
 66 דְּיוֹקְנֵה. שֶׁל דָּר אֲבִיו נִשְׁתַּחֲטַף לְפָנֵיהֶם שְׁלֹא
 67 מִנְּתוּנוֹ עֲשִׂה: מִי לֹא יִרְצֵב לִפְנֵי שׁוֹכִיִּם.
 68 בְּגִידָם: לִפְנֵי מַלְכִים יִרְצֵב. כִּי עַד חֶלֶק
 69 לִפְנֵי חֲשׂוֹנִים: הַמַּעֲמֵךְ יִשְׁלֻמָּה. וְכִי עֲלִיִּם
 70 לְשֶׁלֶם תְּשֻׁלוּמִי עֲנוּשׁוֹ לְאִדָּם שְׂאֵתִם נִמְאָסִים
 71 בּוֹ בְּשִׁלְמָה לִמּוֹר שֶׁאֵין לוֹ חֶלֶק לְעוֹלֵם הַבָּא:
 72 כִּי אַתָּה תִּבְחַר וְלֹא אֲנִי. וְכִי הַבְחִירָה בָּכֶם
 73 תְּלִידָה הִיא בִי לִמּוֹר מִי שִׁישׁ לוֹ חֶלֶק וְמִי אֵין
 74 לוֹ חֶלֶק וְלֹא בִי דְהִבְרֵי תְּלִידָה: דְּרִישׁוּתוֹת
 75 דְּרִישׁוּתִּים טוֹסֻקִים כְּדִבְכֵּיהֶם (נִדְיָא ל') הוּא הִרְעוּתָא
 76 בְּכַתֵּב אִמֵּת הִיוּ אוֹמְרִים שְׁלֹכּוֹם יֵשׁ לָחֶם
 77 חֶלֶק אֶפְיֻלוֹ לִמְנַשֶּׁה וְיִרְבַּעִם וְלֹאֲחָאָב: לִי
 78 גִלְעָד וְלִי מִנְשֶׁה. עַלִּי לְסַבּוֹל עֲנוּם כְּדִי שִׂידוֹ
 79 הֵם זֻכִּים: מִנְשֶׁה כְּמִשְׁמַעוֹ. מִנְשֶׁה בִּן חֲזַקִּיָּה:
 80 דָּקָא

שָׁקַע עַל כַּעַל נְעוּרֶיהָ. 'הָיוּ צָרִיהָ לְרֹאשׁ', אָמַר רַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הִיא פָּעַת הָרֹאשׁוֹן חָקַל אֶרְצָה וְכוּלָּן וְאֶרְצָה נִפְתְּלִי וְהָאֲחֵרוֹן הַכְּבִיד וְהַמְצִיק לְיִשְׂרָאֵל, אֵינוֹ עָרָה. 'לֹא אֵלֵיכֶם בָּל עֹזְבֵי דֶרֶךְ', אָמַר רַבָּא, בִּלְעָמְרָם, אָמַר רַב, עֲשָׂאוּנִי עֹזְבֵירָה עַל דֶּת, דְּאֵילוֹ בְּסֵדוֹם כְּתִיב 'נִמְוֹתֵי וַיִּרְדְּהָ' וְגו'. וְכְתִיב 'וַיִּגְדֵּל עֵזֶן בֶּת עַמִּי מִחֲמַטַּת סֵדוֹם', וְכִי בִירוּשָׁלַם, שְׁלֹא הִתְהַב בְּסֵדוֹם. דְּאֵילוֹ בְּסֵדוֹם כְּתִיב 'הִנֵּה זֶה הָיָה וְאֵילוֹ בִירוּשָׁלַם כְּתִיב 'וְדִי נָשִׁים רַחֲמִנּוֹת בִּשְׁלוּ יִלְדֵיהֶן'. סֵלָה כָּל פִּתְחֵם, אָמַר רַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּשִׁבּוֹל מֵה הַקְּדִים פ"א לַע"ו, אֲכָלוּ לֶחֶם ה' לֹא קָרְאוּ, אָמַר רַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בָּל הָאֲכָלוּ וְרָאִל, אֵינוֹ מוֹעֵם טַעַם לֶחֶם. 'לֹא קָרְאוּ', רַב אָמַר, אֵילוֹ תִּדְיִינִן. וְנִסְתָּ הַגְּדוּלָּה מִנְּאֻמִּים. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, בְּקִשׁוֹ עוֹד לְמִנּוֹת וְלֵיתָ. בָּהָא אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם, וְלִחְכָּה אֵשׁ בְּסַפְסְלֵיהֶם, וְלֹא הִשְׁגִּיחוּ מַלְכִים וְיִתְצַב בָּל וְיִתְצַב לִפְנֵי חֲשׁוּפִים, מִי שֶׁהִקְדִּים בֵּיתִי לְבֵיתוֹ, שְׁנָה, 'לִפְנֵי מַלְכִים וְיִתְצַב [בָּל וְיִתְצַב] לִפְנֵי חֲשׁוּפִים' וְלֹא הִשְׁגִּיחוּ בְּחֶרֶב וְלֹא אָנִי' וְגו'. דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמֹת הֵיוּ אוֹמְרִים, כּוּלָּן בָּאִין לַעֲוֹלָם מוֹאֵב סוּר רַחֲצִי עַל אָדָם אֲשֶׁלֶּד נִגְלִי עָלַי פְּלִשְׁתַּת הַתְּרוּעָה'. וְלִי זֶה רֹאשִׁי, זֶה יְרֵבֵעַם דִּקְאֵתִי אֶפְרַיִם. 'הַיּוֹדָה מִחוֹסְקִי', זֶה אֲחִיתּוֹפֶל

באש כאנשי סדום.
מקשה הגמרא: וכתוב בפסוק (איכה ד טו) ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום, וכיון שישאל חטאו יותר מסדום מדוע לא נהפכו כסדום, וכי משוא פנים יש בדבר. מתרצת הגמרא: אמר רבא, אמר רבי יוחנן, מדה יתירה – מעלה טובה היתה בירושלים, שלא היתה בסדום, דאילו בסדום כתוב (יחזקאל טו טז) הנה זה היה עון סדום אחתה גאון שבעת לחם ויד עני ואכילתו לא החזיקה וגו', שלא היו מרחמים כלל אחד על השני, ואילו בירושלים כתוב (איכה ד טו) יד י נשים רחמניות בשלו ולידיהן היו לברות למו, כלומר, כשהיתה האחת מבשלת את לידה כדי לאכול, היתה מזמינה את חברתה לאכול עמה, ומתוך שהיתה בהם מדת רחמים זו, הוקל עונשם ולא נהפכו.
ס'לה כל אפירי ה' בקרב' (איכה א טו), מבאר הגמרא: באדם שאומר לחברו 'נפסלה ממבע זו' וס'לה הוא מלשון מסילה כבושה, והיינו שפסל הקב"ה את כל האיברים שלהם, ועשאו פסולים וכבושים כמסילה.
פ'צו עולך פיהם כל אויבך' (שם ב טז), אמר רבא, אמר רבי יוחנן, בשביל מה הקדים הנביא במגילה זו ברוב הפרקים את הפסוק המתחיל באות פ"א, לפסוק המתחיל באות ע"ו, בשביל מרגלים שהיו במדבר, שאמרו בפיהם, הרמוז באות פ"א, מה שלא ראו בפעילותם הרמוזים באות ע"ו.
הגמרא מביאה דרשה נוספת של רבא בשם רבי יוחנן. נאמר בפסוק: 'אובלי עמי אכלו לחם ה' לא קראו' (תהלים יד ד), אמר רבא, אמר רבי יוחנן, כל גוי האוכל מלחמן של ישראל מועם טעם לחם, ושאינו אוכל מלחמן של ישראל אינו מועם טעם לחם, כלומר, יש להם טעם והנאה בלחמם של ישראל, כשגוזלים אותם. מבאר הגמרא את סיום הפסוק: 'ה' לא קראו', כלומר, עונש זה שהיה לחמם של ישראל מאכל לגויים הוא מחמת אותם שלא קראו בשם ה', ומי הם, רב אמר, אלו תרנין, שהיו מטים את הדין, ושמואל אמר, אלו מלמדי תינוקות, שעושים מלאכתם רמיה.
שנינו במשנה, שלשה מלכים וארבעה הדיוטות אין להם חלק לעולם הבא. שואלת הגמרא: מי מנאן כלומר מי הוא שישלם לדעת למי יש חלק לעולם הבא. אמר רב אשי, אנשי כנסת הגדולה מנאום, שהיו נביאים.
אמר רב יהודה, אמר רב, בקשו אנשי כנסת הגדולה עיד למנות אחד – את שלמה המלך, שלא יהיה לו חלק לעולם הבא, ובאה דמות דיוקנו של אבי – דוד המלך, ונשמחה לפניו לבקש שלא ימנעו עמם, ולא השגיחו עליה. באה אש מן השמים ולחכה אש בספסליהם, להוכיח להם שאין מסכימים מן השמים לדבריהם, ולא השגיחו עליה. יצאה בת קול ואמרה להם את הפסוק (משלי כב כט) 'חיות איש מהיר במלאכתו לפני מלכים ויתצב כל ויתצב לפני חשופים', כלומר, מי שהקדים בנין ביתו לבניית ביתו, וזהו שלמה המלך שבנה תחילה את בית המקדש ואחר כך את ביתו, ולכן הוא מכונה 'איש מהיר במלאכתו', ולא עוד, אלא שפית – ביה המקדש בנה במהירות, בשבע שנים, ואת ביתו בנה בשלש עשרה שנה, שלא הזדרז כל כך בבנייתו, לפני מלכים ויתצב – יעמוד עם המלכים בגן עדן, [כל ויתצב] לפני חשופים – ואין מקומו עם הרשעים בגיהנם, ולא השגיחו עליה. יצאה בת קול ואמרה את הפסוק (איוב לו ג) 'המעמך ישלמנה כי כאמת כי אתה תבחר ולא אני' וגו', כלומר, וכי הדבר תלוי בכם, והלא אינו תלוי אלא ברצון ה', והוא בחר בשלמה שיהיה לו חלק לעולם הבא.
הגמרא מביאה דעה החולקת על משנתנו: דורשי רשומות – דורשי לשונות הפסוקים היו אומרים, בולן פאין לעולם הבא, ואף ירבעם אחאב ומנשה, ואחיתופל גיחוי ודוא, ששאמרו (תהלים ס טו) 'לי גלעד ולי מנשה ואפרים מעוז ראשי יהודה מחוקקי מואב סיר רחצי על אדם אשליך גלעי עלי פלשת התרועע', ודרשו את הפסוקים כך, 'לי גלעד', (ולי מנשה) זה אחאב שנפל – נהרג במלחמה ברמות גלעד, ומיתתו היא כפרתו לבוא לחי העולם הבא. 'לי מנשה', במשמעו – מנשה מלך יהודה. 'אפרים מעוז ראשי', זה ירבעם דקאמי – שבא משבט אפרים, והיה ראש למלכי ישראל, ונמשח על ידי נביא, ואין זה ראוי שיהיה מיוזרי גיהנם. 'יהודה מחוקקי', זה אחיתופל

אמר לו אחד מהם – מהשבוים לחבירו, נמל שמחלכת לפנינו, סומא באחת מעיניה, ומעונה על גבה שתי נודות – כדים גדולים, אחת של יין ואחת של שמן, ושני בני אדם המנהיגים אותה, אחד ישראלי, ואחד נכרי. אמר להן [השפאל], עם קשה עורה – אף בלונתכם אינכם נכונים, אלא מחזיקים את עצמכם כחכמים או נביאים, מאין אתם יודעין דברים אלו. אמרו לו, נמל, אנחנו יודעים שהיא סומא באחת מעיניה, מעשבים שלפניה, שהיה מצד שרואה אוכלת ומצד שאינה רואה אינה אוכלת, ואנו רואים שרק בצד אחד של הדרך נאכלו העשבים. ומעונה שתי נודות אחת של יין ואחת של שמן, הנוד של היין מטפפת, והיין שוקע באדמה, ושל שמן מטפפת וצף, ומכך הבנו שהיא נושאת שתי נודות אלו. ושני בני אדם המנהיגים אותה אחד נכרי ואחד ישראלי, נכרי נפנה לצרכיו לדרך – באמצע הדרך, וישראל נפנה לצדדין, דרך צניעות. דף השבאי אחריהם, ומצא בדבריהם של השבוים, בא ונשקן על ראשו, והביא לביתו ועשה להן סעודה גדולה, והיה מרמז לפניהם, ואמר, ברוך שבתר פורעו של אברהם ונתן להם מחבתו, ויכל מקום שהן חולכים נעשין שרים לאדניהם. ופטרן משבייתו [והלכו] לבתיהם לשלום.
ממשיכה הגמרא לדרוש: 'ככה תבכה בלילה' (איכה א ב), שתי בכיות הללו שנגמרו בפסוק, למה – על מה הם. אמר רבא, אמר רבי יוחנן, אחד על חורבן מקדש ראשון, ואחד על חורבן מקדש שני. 'ככה תבכה בלילה', על עסקי לילה – נענשו ישראל לכבות בליל תשעה באב על חורבן בתי המקדש. מחמת דבר אחר שנעשה בלילה, שנאמר כשחזרו המרגלים ששלח משה רבינו ואמרו לשון הרע על ארץ ישראל, 'ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא' (במדבר יד א), אמר רבא, אמר רבי יוחנן, אותו [היום] [הלילה] ליל תשעה באב היה, אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל, אתם בבתים בכיה של חנם – ללא סיבה, שלא היה לכם לאומין לדיבה הרעה שהוציאו המרגלים על ארץ ישראל, ואני אקבע לכם בכיה לדורות, על חורבן בית המקדש.
דבר אחר, 'בלילה', שכל הבוכה בלילה קולו נשמע, כמבואר ביומא (א) שבינו אין תקול נשמע כל כך מחמת גלגל החמה המנסר ברקיע ומשמיע קול. דבר אחר, 'בלילה', שכל הבוכה בלילה בוכים ומולות מתמלאים עליו רחמים ובוכין עמו. דבר אחר, 'בלילה', שכל הבוכה בלילה, קול בכייתו נשמע בבירור, והשומוע את קולו בוכה בנגדו.
מביאה הגמרא מעשה בענין זה: מעשה באשה אחת, שכנתו של רבן גמליאל, שמת בנה, והיתה בוכה עליו בלילה, שמע רבן גמליאל את קולה ובכה בנגדה, עד שנשרו ריסי עיניו. למחר, הכירו בו תלמידיו שבכה בלילה, והוציאוה משכונתו למקום אחר, שלא ישמע את בכיה.
וידעשתה על לילה' (שם), אמר רבא, אמר רבי יוחנן, 'לחיה' הוא מלשון לחלוחית ונעורת, והיינו באשה שבוכה על בעל נעורה – בעלה הראשון שנשאה בנערותה, שהיא בוכה תמיד ודמעיתה מצויה, שנאמר (יואל ח ט) 'אלי – קונני' בפתולה חנונת שק על בעל נעורה'. 'היו צריה לראש' (איכה א ה), אמר רבא, אמר רבי יוחנן, כוונת הפסוק היא שכל המיצר לישראל נעשה ראש. דרשה נוספת: שנאמר (שעיר ח כב) 'כי לא מועה לאשר מוצק לה בעת הראשון הקל ארצה וכולון וארצה נפתלי והאחרון הכפיד דרך הים עבר הירדן גליל הגוים', אמר רבא, אמר רבי יוחנן, פירוש הפסוק 'כי לא מועה לאשר מוצק לה', שכל המציק לישראל אינו צר. 'לא אליכם כל עוברי דרך' (איכה א יב), אמר רבא, אמר רבי יוחנן, מנא לקובלנה מן התורה – שאדם המספר לאחרים על צרותיו צריך לומר להם שלא תבוא אליהם צרה כזו, ואין בזה חשש 'ניחוש', וכפי שאמר הנביא.
כל עוברי דרך, אמר רב עמרם, אמר רב, אמר הנביא, עשאוני בעוברי על דת – שדנם הקדוש ברוך הוא באש, דאילו בסדום כתוב (בראשית יט כד) 'וה' המטיר על סדום ועל עמרה גפרית ואש מאת ה' מן השמים, ואילו בירושלים כתוב (איכה א ג) 'ממרום שלח אש בעצמותי וירדנה' וגו', ולשון 'וירדנה' היינו ששרפם ה', שזן אותם

1 דְּקָאֲתִי מִשְׁבֵּט יְהוּדָה, וְהִיא רַבּוּ שֶׁל דּוּד, וּלְכֵן כִּינְהוּ דוּד בְּתַהֲלִימִים
 2 'מְחֻקְקִי', וּבִזְכוּת דּוּד תִּלְמִידוֹ זָכָה לְבּוֹא לְחֵי הָעוֹלָם הַבָּא. 'מִזְאָב
 3 סִיר רִחְצִי', זֶה נִחְוִי, שְׁלָקָה עַל עֶסְקִי רִחְצִיָּה, שֶׁאִמְרָא אֲלִישֵׁעַ לִנְעָמָן
 4 שִׁירָחָן בְּנֵהר וַיִּתְּרַפּא מִצַּרְעוֹתָיו, וְלֹא רָצָה לִיטּוֹל מִנְעָמָן שֶׁכָּר עַל כֵּךְ,
 5 וְנִיחְוִי הֵלָךְ לִנְעָמָן וּבִיקֶשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁכָּר בִּשְׁם אֲלִישֵׁעַ, וּמַחֲמַת כֵּן לָקָה
 6 בִּצְרַעַת, וַעֲנוּשׁ זֶה שֶׁל הִצְרַעַת כִּפּר עַל חֲטָאֵיו כְּדִי שִׁיזְכֶּה לְחֵי
 7 הָעוֹלָם הַבָּא. 'עַל אֲדָוָה אֲשֶׁלִּיךְ נִעְלִי' זֶה דְּרֹאֵן הָאֲדָוָה, וְנִעְלִי הֵיטָּן
 8 שְׁאֲנִיעִיל, אֲכַנִּס אוֹתוֹ בִּגְן עֵדֶן, וּלְכוּלָם יֵשׁ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.
 9 דּוֹרֶשֶׁת הַגְּמָרָא אֵת סִיּוּם הַפְּסוּק: 'עַלִי פִלְשֶׁת הַתְּרוּעָה', אֲמָרוּ
 10 מִלְּאֲבֵי הַשָּׂרֵת לִפְנֵי הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם יָבֹא
 11 דְּיוֹ שְׁהֵינָן אֶת הַפִּלְשֶׁתִי וְהוֹרִישׁ אֶת בְּנֵינוּ אֶת הָעִיר נָתַתְּ, שְׁהִיתָה
 12 בְּרִשּׁוֹת הַפְּלִשְׁתִּים, וַיִּצְעַק לִפְנֵיךְ עַל כֵּךְ שֶׁאַתָּה נּוֹתֵן חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא
 13 לְדֹרָאן וְאֲחִיתּוּפֵל שְׁהִי שׁוֹנָאִים אוֹתוֹ וּרְדִפּוּהוּ, מָה אַתָּה עוֹשֶׂה לוֹ
 14 כְּדִי לִפְיִסּוֹ. אֲמָר לָהֶן הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, עַלִי לְעִשְׂוֹתִי רִיעִים זֶה לָזֶה,
 15 וְהוּוּ לִשּׁוֹן 'הַתְּרוּעָה' שֶׁבִּפְסוּק.
 16 הַגְּמָרָא מְבִיאָה דִּין וְדִבְרִים שְׁהִיָּה בֵּין יִשְׂרָאֵל לְקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא.
 17 נֹאמַר בִּפְסוּק: 'מִדּוּעַ שׁוֹכְבָה הָעָם הַזֶּה יְרוּשָׁלַיִם מִשְׁכּוּבָה נִצְחָת' וְגו'
 18 (יִרְמְיָה ח ה'), אֲמָר רַבּוֹ, מַה בִּיאֹר הַלִּשּׁוֹן 'מִשְׁכּוּבָה נִצְחָת', תִּשְׁכּוּבָה
 19 נִצְחָת (וְשֶׁאִין לְהִשְׁבִּי חֲזוֹן) הַשִּׁיבָה בְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל לְנִבְיָא, אֲמָר
 20 לָהֶן נִבְיָא לְיִשְׂרָאֵל חֲזוֹן בְּתִשְׁכּוּבָה, שְׁהִי אֲבֹתֵיכֶם שְׁחֲטָאוּ הֵיכָן
 21 הֵם, הֲלֹא מִתּוֹ בַּעֲוֹנוֹם לָכֵן חֲזוֹן בְּתִשְׁכּוּבָה כְּדִי שֶׁלֹּא תִמְוֹתוֹ כִּמְוֹתָם.
 22 אֲמָרוּ (לָהֶן) [לִי], וְנִבְיָאֵיכֶם שְׁלֹא חֲטָאוּ, הֵיכָן הֵם, הֲלֹא גַם הֵם
 23 מִתּוֹ, וְאִם כֵּן גַּם אֲבוֹתֵינוּ שְׁחֲטָאוּ לֹא מִתּוֹ מַחֲמַת חֲטָאִים. מְבִיא רַב אֶת
 24 הַפְּסוּק שְׁבוּ רְמוּזִים דְּבָרִים אֵלּוּ: 'שְׁנֵאֲמַר (זִכְרִיָּה ה) 'אֲבֹתֵיכֶם אֵיָּה הֵם
 25 וְהַנְּבִיאִים הִלְעוּלָם יְחִיו', שֶׁאִמְרָא הַנְּבִיא אֶת תַּחֲלִילַת הַפְּסוּק, כִּיּוֹן
 26 אֲבוֹתֵיכֶם שְׁחֲטָאוּ, וְיִשְׂרָאֵל הִשְׁיבּוּ לוֹ אֶת הָאֲמֹר בְּסוּף הַפְּסוּק, שְׁהִי
 27 גַם הַנְּבִיאִים הַצַּדִּיקִים לֹא חִיו לְעוֹלָם. (אֲמָר לָהֶן אֲבֹתֵיכֶם) חֲזוֹן
 28 יִשְׂרָאֵל וְחֲזוֹן לְדִבְרֵי הַנְּבִיא, שְׁנֵאֲמַר (שֵׁם א ה) 'אֲדָּה דְּכָרִי וְחִזְקִי אֲשֶׁר
 29 צִוִּיתִי אֶת עֲבָדֵי הַנְּבִיאִים וְגו' הֲלֹא הִשְׁיגוּ אֲבֹתֵיכֶם וַיִּשְׁוּבוּ וַיֹּאמְרוּ
 30 כִּאֲשֶׁר זָמַם ה' צְבָאוֹת לַעֲשׂוֹת לָנוּ כְּדִרְכֵינוּ וְכִמְעַלְלֵינוּ כֵּן עָשָׂה
 31 אֲתָנוּ.
 32 הַגְּמָרָא מְבִיאָה דְּרִשָּׁה אַחֲרַת בִּבְיֹאֵר הַתְּשׁוּבָה הַנִּיצַחַת שֶׁל יִשְׂרָאֵל:
 33 שְׁמוּאֵל אֲמָר, זֶה הַתְּשׁוּבָה הַנִּיצַחַת שֶׁאִמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְנִבְיָא, בְּאֹר
 34 עֲשֶׂהָ בְּנֵי אָדָם וַיִּשְׁבּוּ לִפְנֵינוּ, אֲמָר הַנְּבִיא, חֲזוֹן בְּתִשְׁכּוּבָה. אֲמָרוּ
 35 לוֹ אוֹתָם עֲשֶׂהָ בְּנֵי אָדָם, עֲבָד שְׁמִכְרוּ רַבּוֹ, וְכֵן אִשָּׁה שְׁגִרְשָׁה
 36 בְּעֻלָּה, כָּלוּם יֵשׁ לָזֶה עַל זֶה כָּלוּם – וְכִי יִכּוֹל הָאָדָם לְתַבּוּעַ מִשְׁהוּ
 37 מַעֲבָדוֹ, אִם הִבְעֵל מֵאִשְׁתּוֹ, וְהִי דֹאֵי שְׁלֹא, וְכִךְ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
 38 אֵינוֹ יִכּוֹל לְתַבּוּעַ מִמֶּנּוּ שְׁנִקִּים מִצְוֹתָיו אַחֲרֵי שֶׁגִּרְשָׁנוּ מֵאֲרָצוֹ
 39 וּמִכְרֵנוּ בִּיד נְבוּכַדְנֶצַּר. אֲמָר לוֹ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְנִבְיָא, לָךְ אֲמֹר
 40 לָהֶן 'אֵיָּה סֶפֶר בְּרִיתוֹת אִמְכֶם אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיהֶן אִי מִי מִנּוּשֵׁי אֲשֶׁר
 41 מִכְּרִיתִי אֲתֶכֶם לוֹ הֵן בְּעִנְיֹתֵיכֶם וּבִפְתָּרָתָם וּבִפְשָׁעָתָם שְׁלַחְתִּיהֶן
 42 אִמְכֶם' (יִשְׁעִיָּה ג א), כְּלוּמָר, אֵינָכֶם נִשְׁמָכִים כֹּאשָׁה שֶׁחֲתַנְּשָׁהּ אוֹ
 43 כַּעֲבַד שְׁנִמְכָּר, אִלָּא כֹּאשָׁה שְׁמֹרֶה בְּבַעֲלָהּ וַיִּצָּאָה מִמֶּנּוּ לֵלֵא לָא, גַּט,
 44 וְכַעֲבַד שְׁפִשַׁע בְּרַבּוֹ, שֶׁרְבוּ נֹתְנוֹ לְאָדָם אַחֵר כַּעֲנוּשׁ, וְעַדִּין הוּא
 45 בְּרִשּׁוֹת רַבּוֹ הָרָאשׁוֹן, וְכִךְ אַתֶּם סוֹבְלִים רַק מַחֲמַת עֲוֹנוֹתֵיכֶם,
 46 וּבִשְׁתַּחֲוֹר בְּתִשְׁכּוּבָה אַחֲזִירְכֶם אֵלַי.
 47 וְהֵיטָּן דְּאֲמָר רִישׁ לְקִישׁ, מֵאִי דְכָתִיב – כִּיִּצַּד מִתְּפָרֵשׁ הַדָּבָר שֶׁנֹּאמַר
 48 בִּפְסוּקִים גַּם 'יְהוָה עֲבָדִי' (שְׁמוּאֵל ב' ג יח), וְגַם 'נְבוּכַדְנֶצַּר עֲבָדִי' (יִרְמְיָה מג
 49 ח), וּמִשְׁמַע שֶׁהֵם שׁוֹיִם, וְהִי דוּד הִיא צַדִּיק גְּמוּר וְנְבוּכַדְנֶצַּר רִשַׁע
 50 גְּמוּר, וְכִיִּצַּד הוֹשׁוּ בִּפְסוּקִים בְּלִשּׁוֹן 'עַבְדִּי', אֵלֹא גָּלוּ וַיְדוּעַ לִפְנֵי מִי
 51 שְׁאֲמָר וְהִיא הָעוֹלָם שְׁעָתִידִין יִשְׂרָאֵל לִזְמַר כֵּךְ – שְׁכִיּוֹן שְׁנִמְכָּרוֹ
 52 לְנְבוּכַדְנֶצַּר אֵין הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יִכּוֹל לְתַבּוּעַ מֵהֶם כְּלוּם, לִפְיָכֶךְ
 53 הַקְּדוּשׁ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וַיִּקְרָא לְנְבוּכַדְנֶצַּר 'עֲבָדִי', וְזֶה הַתְּשׁוּבָה
 54 לְיִשְׂרָאֵל, שְׁהִי עֲבָד שְׁקֵנָה נְכִסִּים, עֲבָד לְמִי וְנְכִסִּים לְמִי, הֲלֹא גַם
 55 הָעֶבֶד וְגַם הַנְּכִסִּים שְׂיִכִּים לְאָדָם, וְכִיּוֹן שְׁנְבוּכַדְנֶצַּר הוּא עַבְדּוֹ שֶׁל ה',
 56 הִרִי אֵין לוֹ קִנְיָן מִשְׁלוֹ, וְעַדִּין הֵם בְּרִשּׁוֹת ה'.

57 מְבִיאָה הַגְּמָרָא פְּסוּק בְּאוֹתוֹ עֲנִין: 'וְהָעוֹלָה עַל רִוְחָתָם הִיוּ לֹא תַתִּיה
 58 אֲשֶׁר אַתֶּם אוֹמְרִים נְהִיָּה כְּגוֹיִם בְּמִשְׁפָּחוֹת הָאֲרָצוֹת לְשָׂרֵת עֵין
 59 וְאֲכָן, חִי אֲנִי נֹאֵם ה' אֱלֹהִים אִם לֹא בְּיַד חֻזָּקָה וּבְיֹדֶעַ נְטוּיָה

60 וּבְחִימָה שְׁפּוּכָה אֲמִלּוּךְ עֲלֵיכֶם' (יִחְזְקָאל כב-לג), כְּלוּמָר, מַה שִׁישְׂרָאֵל
 61 מַעֲלִים בְּדַעַתָם שֶׁהֵם יִכּוֹלִים לְהִיּוֹת כְּכֹל הַגּוֹיִים וּלְעַבּוֹד עֲבוּדָה זֹרָה
 62 אֵינוֹ נִכּוֹן, אֵלֹא בַּעַל כְּרַחֵם יִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. אֲמָר רַב
 63 נַחֲמֵן, כָּל בִּי הָאִי רִיתְחָא לְרִיתְחָא רַחֲמָנָא עָלָן, וְלִפְרוֹקִינָן – הֲלֹאִי
 64 שִׁיכַעַס עֲלֵינוּ ה' כְּכֹל הַכַּעַס הָאֲמֹר בִּפְסוּק זֶה, וַיִּפְדֶּה אוֹתָנוּ מִהַגְּלוּת,
 65 וַיִּמְלֹךְ עֲלֵינוּ בַּעַל כְּרַחֲמָיו.
 66 הַגְּמָרָא מְבִיאָה פִּירוּשׁ נֹסֵף מַה הִיתָה ה' תְּשׁוּבָה נִיצַחַת' שֶׁל יִשְׂרָאֵל:
 67 'וַיִּסְרוּ לְמִשְׁפַּט אֱלֹהֵיו יוֹרְנֵנוּ' (יִשְׁעִיָּה כח כו), וּבְבִיאֹר הַפְּסוּק אֲמָר רַבָּה
 68 בַּר בַּר כְּהֵנָה, אֲמָר לָהֶן נִבְיָא לְיִשְׂרָאֵל, חֲזוֹן בְּתִשְׁכּוּבָה. אֲמָרוּ לוֹ,
 69 אֵין אֲנִי יִכּוֹלִין כִּיּוֹן שִׁיָּר חֲרַע שׁוֹלֵם בְּנֵנוּ. אֲמָר לָהֶם, יִסְרוּ אֶת
 70 יָצִירָתָם הָרַע, וְחֲזוֹר בְּתִשְׁכּוּבָה. אֲמָרוּ לוֹ, אֱלֹהֵינוּ יוֹרְנֵנוּ – ה' יוֹרֶה אֶת
 71 יִצְרָנוֹ לִלְכַּת בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל, אִם רָצוֹנוּ בַּכֵּךְ, וְאִם אֵינוֹ רָצָה לַעֲשׂוֹת כֵּן
 72 אַף אֲנַחְנוּ אֵינָנו חַיִּיבִים לַעֲשׂוֹת כֵּן.
 73 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה (ג): אֲרַפְּעָה הַדִּיּוֹטוֹת שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, הֵם
 74 בְּלָעִם וְדֹאֵן וְאֲחִיתּוּפֵל וְגוֹחִיו.
 75 הַגְּמָרָא מְבִיאָה דְּרִשּׁוֹת בַּעֲנִין שְׁמוֹ שֶׁל בְּלָעִם: 'בְּלָעִם', הִיא שְׁמוֹ כֵּךְ,
 76 לְרַמּוֹ שֶׁהוּא 'בְּלֵא עָם', כְּלוּמָר לַעֲתִיד לְבּוֹא לֹא יִהְיֶה לוֹ חֵלֶק עִם
 77 עָם, וְהֵיטָּן עִם יִשְׂרָאֵל. דְּבַר אַחֵר, נִקְרָא שְׁמוֹ 'בְּלָעִם' עַל שֶׁם שְׁכַלָּה
 78 עָם – שֶׁבִּלְבָּל אֶת עָם יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי הָעֵצָה שֶׁנָּתַן לְבִלְק, לְהַחֲטִיא אֶת
 79 יִשְׂרָאֵל בְּבִנְיוֹת מוֹאָב. וּמְכֹנָה גַּם 'כֵּן בְּעוֹר', לְרַמּוֹ שְׁכָא עַל בְּעוֹר –
 80 עַל בַּהֲמָה, וְדִיא הָאֲתוֹן שְׁהִי רֹכֵב עֲלֶיהָ.
 81 תִּנָּא בְּבִרְיָתָא, אֲבִיו שֶׁל בְּלָעִם שְׁקָל אֶת יִשְׂרָאֵל, הוּא 'בְּעוֹר'
 82 הַמְּזוּכָּר בְּכֹל מְקוֹם כֹּאבִיו שֶׁל בְּלָעִם, הוּא 'בּוֹשֵׁן רִשְׁעִיתִים' מֶלֶךְ אֲרָם,
 83 הַמְּזוּכָּר בְּסִפְר שׁוֹפְטִים (ג ח), שֶׁשְׁעַבַּד אֶת יִשְׂרָאֵל בְּזִמְן הַשּׁוֹפְטִים
 84 בְּשַׁעַר שְׁחֲטָאוֹ, עַד שֶׁנִּלְחַם בּוֹ עֲתַנְיָאֵל בֶּן קִנָּז, הוּא לָכֵן הָאֲרָמִי חוֹתֵנוּ
 85 שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוּ.
 86 מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא אֶת שְׁמוֹתָיו: 'בְּעוֹר', שְׁכָא עַל בְּעוֹר – עַל בַּהֲמָה.
 87 'בּוֹשֵׁן רִשְׁעִיתִים', הַעֲבָד (וְשַׁעֲשֵׁה) שְׁתֵּי מַעֲשֵׂי רִשְׁעִיּוֹת בִּישְׂרָאֵל,
 88 אַחַת בִּימִי 'עֵקֵב' אֲבִינוּ, שֶׁרָצָה לְהַרְגוֹ אוֹתוֹ וְאֵת בְּנָיו, כִּמּוֹ שֶׁנֹּאמַר
 89 'אֲרָמִי אֲבָד אָבִי' (דְּבָרִים כו ה), שֶׁבִּיקֶשׁ לְאַבֵּד אֶת הַכֹּל. וְאַחַת בִּימִי
 90 שְׁפּוּשׁ הַשּׁוֹפְטִים, כִּשְׁעַבְד אֶת יִשְׂרָאֵל. וְמָה שְׁמוֹ הָאֲמִיתִי, לָכֵן
 91 הָאֲרָמִי שְׁמוֹ.
 92 הַגְּמָרָא דּוֹרֶשֶׁת פְּסוּקִים נֹסְפִים בַּעֲנִין בְּלָעִם בֶּן בְּעוֹר: בְּתִיב בַּמְּקוֹם
 93 אֶחָד (בַּמִּדְבָּר כב ה) 'כֵּן בְּעוֹר', וּמִשְׁמַע שֶׁבְּעוֹר הִיא אֲבִיו שֶׁל בְּלָעִם,
 94 וּבְתִיב (שֵׁם כד א) 'כֵּנוּ בְּעוֹר', וּמִשְׁמַע שֶׁבְּנוֹ שֶׁל בְּלָעִם הוּא בְּעוֹר. אֲמָר
 95 רַבִּי יוֹהָנָן, 'בְּעוֹר' אֲבִיו שֶׁל בְּלָעִם, בְּנוֹ הוּא לוֹ בְּנִבְיָאוֹת – הִרִי הוּא
 96 כְּבִנּוֹ שֶׁל בְּלָעִם בְּנִבְיָאוֹת, שֶׁאֵף שֶׁבְּעוֹר הִיא נְבִיא, בְּלָעִם הִיא נְבִיא
 97 גְּדוֹל מִמֶּנּוּ.
 98 הַגְּמָרָא מְבִאֵרֵת אֶת הָאֲמֹר בַּמִּשְׁנָה שֶׁלְּבָלָעִם אֵין חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.
 99 מִדִּיּוֹת הַגְּמָרָא: בְּלָעִם, הוּא דְלֵא אֲתִי לְעֻלְמָא דְאֲתִי – רַק לְבָלָעִם
 100 אֵין חֵלֶק בְּעוֹלָם הַבָּא, וּמִשְׁמַע, דְּהָא שְׁכָא גּוֹיִם אַחֲרֵינוּ, אֲתוֹ – אֲבֹל
 101 כִּי שֶׁאֵר הַגּוֹיִם, יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, מִתְּנִיתִין מִנִּי – כִּדְעַת מִי
 102 הִיא מִשְׁנֵתֵינוּ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא, דְּתִנָּא – שְׁהִי שְׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא
 103 מִחֲלוּקַת בַּעֲנִין זֶה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר, נֹאמַר בִּפְסוּק (תַּחֲלִים ט יח) 'וַיִּשְׁוּבוּ
 104 רִשְׁעִים לְשִׁאוּלָה כָּל גּוֹיִם שְׁכַחִי אֱלֹהִים', וְכִךְ יֵשׁ לְדִרּוֹשׁ, 'וַיִּשְׁוּבוּ
 105 רִשְׁעִים לְשִׁאוּלָה' אֵלּוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁנִידוּנִים בְּגִיהֵנָם וְאֵין לָהֶם
 106 חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, 'כָּל גּוֹיִם שְׁכַחִי אֱלֹהִים', אֵלּוּ פּוֹשְׁעֵי עוֹבְדֵי
 107 בּוֹכְבִּים, שֶׁגַם לָהֶם אֵין חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. אֲבֹל לְשֶׁאֵר הַגּוֹיִם יֵשׁ חֵלֶק
 108 לְעוֹלָם הַבָּא, דְּכָרִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אֲמָר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְכִי נֹאמַר
 109 'כָּל גּוֹיִם', שֶׁמִּשְׁמַע שְׁבִתּוֹךְ הַגּוֹיִם יֵשׁ אֲנָשִׁים שֶׁהֵם 'שְׁכַחִי אֱלֹהִים'
 110 וְאֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, אֲבֹל לְשֶׁאֵר יֵשׁ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְהֵלֵא
 111 לֹא נִפְתָּר אֲמָר 'כָּל גּוֹיִם שְׁכַחִי אֱלֹהִים', וְהֵיטָּן שֶׁלְּכֹל הַגּוֹיִם אֵין
 112 חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. אֲמָר כִּי יֵשׁ לְדִרּוֹשׁ אֶת הַפְּסוּק, 'וַיִּשְׁוּבוּ רִשְׁעִים
 113 לְשִׁאוּלָה', וּמֵאֵן נִינְחוּ – וּמִי הֵם אוֹתָם רִשְׁעִים, 'כָּל גּוֹיִם שְׁכַחִי
 114 אֱלֹהִים', וְלִדְבָרֵינוּ כֹּל הַגּוֹיִם לֹא בָּאִים לְחֵי הָעוֹלָם הַבָּא.
 115 אֹמֶרֶת הַגְּמָרָא: וְאַף אוֹתוֹ רִשָּׁע – בְּלָעִם, נָתַן סִיּוּן בְּעֲצָמוֹ שֶׁאֵין לוֹ
 116 חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁהִי אֲמָר 'תְּמוֹת נִפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל וְתִהִי
 117 אַחֲרֵיתִי כְּמוֹהוּ' (בַּמִּדְבָּר כב י), כְּלוּמָר, אִם תְּמוֹת נִפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל –
 118 שֶׁאִמּוֹת בְּנַחַת עַל מִיטָתָהּ, תִּהְיֶה אַחֲרֵיתִי כְּמוֹהוּ – יִהְיֶה לִי חֵלֶק

משמע בעור בנו של בלעם היה: בנו הוא. לבלעם בנביאות שבלעם גדול מאביו היה
בנביאות: הא שאר גוים אתו. כלומר מדקא חשיב תנא דמתניתין דבלעם שהיה גוי
בהדי הדיוטות וקאמר דאין לו חלק מכלל דשאר גוים יש להם חלק. מתניתין מני
ובו, א"ל ר' יהושע אלו נאמר יושבו רשעים לשאולה בכל הגוים משמע כדקאמרת
השתא דכתיב בל גוים שכחי אלהים לא
משמע אלא אותו השוכחים אלוה כגון בלעם
ורשמותו אבל אחריני אתו כדאמרינן בריש
פרקין (דף צא): ורעו זרים צאנכם ובני נכר
אכריכם לעולם הבא: מאי ניתנו כל גוים
שכחי אלהים. דמשום הכי בורר הקב"ה
הרשעים שבהם ונותן אותם בגיהנם ואין להם
חלק לעתיד אבל השאר יש להם חלק: ואף
אותו רשע נתן סימן בעצמו. שאין לו חלק
לעתיד: תמות נפשי מות ישרים. אם ימות
מיתת עצמו תהא אחריתו כמדה דודאי יש לו
חלק עממה: ואם לאו. דלא ימות אלא יהרג
הנני הולך לעמי לגיהנם: לא היה להם שלום.
דכתיב המכה את מדין בשדה מואב: צהובין.
כעוסין באדם שכועס פניו צהובין: כריבושתא.
חולדה: כריבושתא ושוניא. אין להם שלום
מעולם: ביש גרא. מזל רע. כלום יש אב
ששונא את בנו. שהוא סבור שיאמר לו
הקב"ה קלל את בני דקאמר בלעם לינו פה
ההיללה: חוצפא אפילו כלפי שמיא מהני.
דאחרי ליה מה שהוציאו פניו לומר לשלוחו
בלק לינו פה שואמר לו הקב"ה בתחלה לא
תלך והדר אמר לך: מלכותא בלא תנא.
כלומר שררה גדולה ואינו חסר אלא כתר
מלכות: אנכי היום רך ומשוח מלך והאנשים
האלה קשים ממני. כלומר איני גדול מהם
אלא משיחת מלכות: שפי. כמו (חולין דף נד)
בורק דאטמא דשח מדוכתיה: שפיפון.
משמעו שתים: שתום העין. שתום פתוח כמו
שתומו ניכר כלומר עינו אחת פתוחה מכלל
דהאחרת סתומה ודכי נמי מותרגמין דרשפי
חזי אית דמרפשי שתום כמו סתום ולא
מילתא היא: קוסם באמתו. כגון מעלה
בכורה:

כרע

למשפט אלהיו וירנו, אמר רבה בר בר חנה, אמר להן נביא לישראל, חזרו בתשובה. אמרו לו, אין אנו יכולין, יצר הרע שולט בנו.
אמר להם, יסרו יצריכם. אמרו לו, אלהיו וירנו: ארבעה הדיוטות בלעם ודאג ואחיתופל וגחזי: בלעם, בלא עם, דבר אחר, בלעם
שבילה עם. בן בעור, שבא על בעיר. תנא, הוא בעור, הוא פושן רשעים, הוא לבן הארמי. בעור, שבא על בעיר. פושן רשעים,
דעבד שתי רשעיות בישראל, אחת בימי יעקב, ואחת בימי שפוט השופטים, ומה שמו לבן הארמי שמו. פתיב בן בעור, וכתוב ב'נו
בעור, אמר רבי יוחנן, אביו, בנו הוא לו בנביאות. בלעם, הוא דלא אתי לעלמא דאתי. הא שאר גוים אחריו, אתו. מתניתין מני, רבי
יהושע היא. דתניא, רבי אליעזר אומר, ישובו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלהים, ישובו רשעים לשאולה אלו פושעי ישראל.
כל גוים שכחי אלהים, אלו פושעי עובדי פוכבים, דברי רבי אליעזר. אמר לו רבי יהושע, וכי נאמר בכל גוים, והלא לא נאמר אלא
כל גוים שכחי אלהים. אלא, ישובו רשעים לשאולה, מאן ניתנו כל גוים שכחי אלהים. ואף אותו רשע, נתן סימן בעצמו, אמר
תמות נפשי מות ישרים. אם תמות נפשי מות ישרים, תהא אחריתו כמדה. ואם לאו, הנני הולך לעמי. וכלכו זקני מואב וזקני מדין,
תנא, מדין ומואב לא היה להם שלום מעולם, משל לשני פלכים שהיו בעדר, והיו צהובין זה לזה. בא זאב על האחד, אמר האחר,
אם איני עוזרו, היום הורג אותו, ולמחר בא עלי, הלכו שניהם והרגו הזאב. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, כריבושתא ושוניא
עבדו הלולא, מתרפא דביש גרא. ישובו שרי מואב עם בלעם, ושרי מדין להיכן אזול? פון דאמר להו לינו פה הלילה והשבותי
אתכם דבר, אמרו, כלום יש אב ששונא את בנו. אמר רב נחמן, חוצפא, אפילו כלפי שמיא מהני, מעיקרא פתיב לא תלך עמוכם,
ולכפוף פתיב קום לך אתם. אמר רב ששת, חוצפא, מלכותא בלא תאנא היא, דכתיב ואנכי היום רך ומשוח מלך והאנשים האלה
בני צריה קשים ממני וגו'. אמר רבי יוחנן, בלעם, חזיר ברגלו אחת היה, שצאמר ילך שפי. שמשון, בשתי רגליו, שצאמר שפיפון
עלי אורח הנושך עקבי סוס. בלעם, סומא באחת מעיניו היה, שצאמר שתום העין. קוסם באמתו היה, פתיב הקא נופל וגלוי עינים,
וכתיב היום הזה המן נופל על המטה וגו'. איתמר, מר זוטרא אמר, קוסם באמתו היה. מר בריה דרבינא אמר, שבא על אתונו. מאן
דאמר, קוסם באמתו היה, בדאמרן. ומאן דאמר, בא על אתונו היה, פתיב הקא כרע שכב, וכתוב היום הזה המן נופל וגלוי עינים

כרע

דקא אתי מיהודה. דקאמר לו דוד ואתה אנש כערכי אלופי ומיודעי שהיה קורא
לאחיתופל מיודעי קרובי שהיה משבט יהודה כדור: מואב סיר רחצי. דוד דקא אתי
ממואב: סיר רחצי. גחזי שסר ונצטרע על עסקי רחיצה: על אדום אשליך נעלי. אנעיל
אותם בגן עדן: אם יבא דוד שהרג את הפלשתי. ויצעק לפניך על שאתה נותן חלק
לדואג ואחיתופל לעוה"ב מה אתה עושה
לפנים דעתו שהה היו שונאין אותה אמר
להם. עלי לפייס ולעשותן ריעים ואהובים זה
לזה והיינו התרועעי לשון ריעות: ושמואל
אמר מאי תשובה נצחת כה"ג ובאן עשרה
בני אדם וכו': עבד שמכרו רבו. ומאחר
שמכרו הקב"ה לנבוכדנצר וגרשו מעליו יש
לו עלינו כלום: מאי דכתיב ודוד עבדי
נבוכדנצר עבדי. שקראו לאותו רשע עבד
כמו שקראו לדוד דכתיב בסוף ירמיה (מב)
הנני שולח ולקחתי את נבוכדנצר עבדי לא
מפני שדומה זה לזה אלא גלוי וידוע לפני מי
שאמר והיה העולם שעתידין ישראל לומר
כבר מכרנו הקב"ה לנבוכדנצר לפיכך הקדים
הקב"ה וקרא עבדי לנבוכדנצר כדי להחזיר
להן תשובה: עבד למי נכסים למי. כלומר
נבוכדנצר עבדי הוא וכל מה שקנה לי הוא
ועדיין לא יצאתם מרשותי: והעולה על
רוחכם היה לא תהיה. כל מה שאחם סבורים
לא יהיה: כל כי האי ריתחא. מי יתן ויבא לנו
זה הכעס בדומה שפולחן אמלוק עליכם
שיגאלנו בעל כרחנו וימלוק עלינו: א"ר אבא
בר כהנא. היינו תשובה נצחת דאמרו ליה
אלהים יורנו שאין אנו יכולין ליסר אותה: בלא
עם. שאין לו חלק עם עם: שבלה עם. שבלבל
ישראל בעצתו שהשיאו בלבק כדבעינן
למימר לקמן והפיל מהם כ"ד אלפים: בעור
שבא על בעיר. שבא על אתונו כמו בהמה
דמתרגמין בעיר: תנא הוא בעור. אביו של
בלעם הוא כושן רשעים הוא לבן הארמי:
אחת בימי יעקב. שדרף אחריו ובקש לעקור
הכל: ואחת בימי שופטים. לאחר מיתת
יהושע דכתיב (שופטים ג) ויחר אף ה'
בישראל ויתנם ביד כושן רשעים: בנו בעור.

האי ריתחא, לירתח רחמנא עלן, ולפרוקינן. ויפסרו
למשפט אלהיו וירנו, אמר רבה בר בר חנה, אמר להן נביא לישראל, חזרו בתשובה. אמרו לו, אין אנו יכולין, יצר הרע שולט בנו.
אמר להם, יסרו יצריכם. אמרו לו, אלהיו וירנו: ארבעה הדיוטות בלעם ודאג ואחיתופל וגחזי: בלעם, בלא עם, דבר אחר, בלעם
שבילה עם. בן בעור, שבא על בעיר. תנא, הוא בעור, הוא פושן רשעים, הוא לבן הארמי. בעור, שבא על בעיר. פושן רשעים,
דעבד שתי רשעיות בישראל, אחת בימי יעקב, ואחת בימי שפוט השופטים, ומה שמו לבן הארמי שמו. פתיב בן בעור, וכתוב ב'נו
בעור, אמר רבי יוחנן, אביו, בנו הוא לו בנביאות. בלעם, הוא דלא אתי לעלמא דאתי. הא שאר גוים אחריו, אתו. מתניתין מני, רבי
יהושע היא. דתניא, רבי אליעזר אומר, ישובו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלהים, ישובו רשעים לשאולה אלו פושעי ישראל.
כל גוים שכחי אלהים, אלו פושעי עובדי פוכבים, דברי רבי אליעזר. אמר לו רבי יהושע, וכי נאמר בכל גוים, והלא לא נאמר אלא
כל גוים שכחי אלהים. אלא, ישובו רשעים לשאולה, מאן ניתנו כל גוים שכחי אלהים. ואף אותו רשע, נתן סימן בעצמו, אמר
תמות נפשי מות ישרים. אם תמות נפשי מות ישרים, תהא אחריתו כמדה. ואם לאו, הנני הולך לעמי. וכלכו זקני מואב וזקני מדין,
תנא, מדין ומואב לא היה להם שלום מעולם, משל לשני פלכים שהיו בעדר, והיו צהובין זה לזה. בא זאב על האחד, אמר האחר,
אם איני עוזרו, היום הורג אותו, ולמחר בא עלי, הלכו שניהם והרגו הזאב. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, כריבושתא ושוניא
עבדו הלולא, מתרפא דביש גרא. ישובו שרי מואב עם בלעם, ושרי מדין להיכן אזול? פון דאמר להו לינו פה הלילה והשבותי
אתכם דבר, אמרו, כלום יש אב ששונא את בנו. אמר רב נחמן, חוצפא, אפילו כלפי שמיא מהני, מעיקרא פתיב לא תלך עמוכם,
ולכפוף פתיב קום לך אתם. אמר רב ששת, חוצפא, מלכותא בלא תאנא היא, דכתיב ואנכי היום רך ומשוח מלך והאנשים האלה
בני צריה קשים ממני וגו'. אמר רבי יוחנן, בלעם, חזיר ברגלו אחת היה, שצאמר ילך שפי. שמשון, בשתי רגליו, שצאמר שפיפון
עלי אורח הנושך עקבי סוס. בלעם, סומא באחת מעיניו היה, שצאמר שתום העין. קוסם באמתו היה, פתיב הקא נופל וגלוי עינים,
וכתיב היום הזה המן נופל על המטה וגו'. איתמר, מר זוטרא אמר, קוסם באמתו היה. מר בריה דרבינא אמר, שבא על אתונו. מאן
דאמר, קוסם באמתו היה, בדאמרן. ומאן דאמר, בא על אתונו היה, פתיב הקא כרע שכב, וכתוב היום הזה המן נופל וגלוי עינים

1 ברע נפל. מה כריעה דהתם דאית ביה נפילה בעילה היא אף כריעה דהכא דכתיב
2 נופל בעילה היא שבא על בהמתו: דעת בהמתו לא הוה ידע. מאי בעיא לאהדורי
3 כדמפרש דאמרי ליה שרי בלע מאי טעמא לא רכבת אסוסיא: ברמיבא. באחו לרעות
4 עשבים לחים: אמר להו למעינא בעלמא. לישא משאות ולא לרכוב: אמרה ליה אשר
5 רכבת עלי: אקראי בעלמא. כשאין לי סוס

6 מוזמן: אמרה לו מעודך: מעשה אישות.
7 שאתה בועלי: סוכנת: מחממת: מן השמים
8 ועד הגלגל. משטאו בשמים ועד שנכנסו
9 לארץ וחטאו בגלגל עשיתי עמהם צדקות
10 הרבה: כל אותן הימים. שדיה בלעם מצפה
11 לקללכם בשעה שהקב"ה כועס בה כל
12 הקללות מתקיימות: ה"ג לא זעם ה'. אותן
13 הימים לא זעם ה': אל זעם בכל יום. קרא
14 הוא: כמה זעמו הנע. כדמפיק ליה מקרא כי
15 רגע באפו חיים ברצונו: בתלת שעי קמייתא.
16 של יום זמן קימה שכל שלש שעות זמן קימה
17 לעמוד ממטתו וכועס הקב"ה בשעה שרואה
18 המלכים שמשחתים לחמה בשעה שמיניחין
19 בתריהם בראשם כדלקמן: כרבולא.
20 קירשת"א בלע"ז: כל שעתא נמי חזירא. רוב
21 שעות מתלבנות ומכספת שאינה כל שעה
22 בחזק אדמימות: סוריין סומק. אפי'
23 כשכספת יש בה שורות שורות אדומות
24 מאד כרגילותם אבל אותה שעה כולה
25 מכספת: גם עניש לצדיק לא טוב. אין נכון
26 לצדיק שיהא מעניש ולא הוה ליה איניש
27 נענש בשבילו: אהבה. שאהב הקב"ה את
28 אברהם ביטלה שורה של גדולה שחבש הוא
29 בעצמו: ושנאה. ששנא בלעם הרשע את
30 ישראל ביטלה שורה של גדולה שחבש הוא
31 בעצמו: מ"ב קרבנות. בין פרים לאילים ו'
32 פרים ח' אילים ג' עממים הרי מ"ב בין פרים

פרע נפל שכב' וגו'. 'יודע דעת עליון', השתא דעת
בהמתו לא הוה ידע, דעת עליון הוה ידע. מאי דעת
בהמתו, דאמרי ליה, מאי טעמא לא רכבת סוסיא. אמר
להו, שראי להו ברמיבא. אמרה ליה, 'הלא אנכי אתונד',
למעניא בעלמא. 'אשר רכבת עלי', אקראי בעלמא.
'מעודך עד היום הזה', ולא עוד, אלא שאני עושה [לך]
מעשה אישות בלילה, פתיב הכא 'ההספן הספנת',
וכתיב התם 'ותהי לו סוכנת'. אלא, מאי 'יודע דעת
עליון', שהיה יודע לבוון אותה שעה שהקדוש ברוך הוא
פועם בה. והיינו דקאמר להו נביא לישראל, 'עמי זכר נא
מה יעץ בלך מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור
מן השמים ועד הגלגל למען דעת צדקות ה'.' מאי 'למען
דעת צדקות ה', אמר להו הקדוש ברוך הוא לישראל,
דעו נא כמה צדקות עשיתי עמכם, שלא פעסתי כל אותן
הימים בימי בלעם הרשע, שאילמלא פעסתי כל אותן
הימים, לא נשתיר משונאיהן של ישראל שריד ופליט.
היינו דקאמר ליה בלעם בלך, 'מה אקב לא קבה אל,
[ומה] אועם לא זעם ה', מלמד שכל אותם הימים לא
זעם ה'. 'אל זעם בכל יום', וכמה זעמו, 'נע', שנאמר
'כי רגע באפו חיים ברצונו' וגו'. איבעית אימא, 'לך עמי
בא בהדרין וסגור דלתין בערך חבי כמעט רגע עד יעבר
זעם'. אימת רתח? בתלת שעי קמייתא, פי חזירא

ואילים: אורח ארעא למימר הכי. וכי דרך ארץ כן שיאמרו ויטב אלהים שם שלמה
משמך והא חלשא דעתיה דאמרי ליה שיהא גדול מאביה: מעין שפך. קאמר ליה
ומעין כסאך ולא גדול ממך: נשים באהל. שרה רבקה רחל ולא שרה ורבקה דכתיב
ויביאה יצחק האהלה שרה אמו וגו' רחל ולא דכתיב (בראשית לא) ויצא מאהל
לאה ויבא באהל רחל: אורח ארעא. שאמרה
דבורה ליעל (שנתהא) ברוכה משרה ורבקה
אלא מעין ברכת שרה קאמרה: ופליגא. היא
דמשנינן שם שלמה משמך מעין פליגא דר'
יוסי בר חזוני: בנו מניין. שאינו מקנא בה
משלמה. דקאמרי ליה לודר יטב אלהים שם
שלמה משמך: ותלמידו. איבעית אימא
דקאמר ליה לאליהו ויהי נא פי שנים ברווך
אלי ונתן לו אליהו ולא נתקא בה: ויסמך את
ידיו עליו ויצוהו. אע"ג דהקב"ה לא א"ל אלא
וסמכת את ידך עליו חדא אויל איהו וסמך
תרת: מלאך. שמסרו הקדוש ברוך הוא
למלאך שלא יניחנו לקלל: חבה. נתן בפי
בלעם שלא היה מניחו לקלל והיינו וישם:
מברכותיו אתה למד מה היה בלבו. דכתיב
ויהפוך ה' אליהן לך את הקללה לברכה הוא
היה רוצה לקללם בכך שלא יהיו בתי כנסיות
ולא נתן רשות אמר מה טובו אוהליך: ירחו
נודף. ממצות: וירם מאנג מלכו. מתרגמינן
ותתקף מאנג שתהא מלכותו עוזה: וכולם. כל
הברכות של בלעם חזרו לקללה כמו שדיה
כוונתו מתחילה: חזין מבתי כנסיות ובתי
מדרשות. שלא יפסקו מישראל לעולם:
תקללה לברכה. אחת מן הקללות הפך
לברכה שלא חזרה לעולם ולא כל הקללות
לברכות שחזרו: נערתות. נהפכות כמו עתר
שמהפך התבואה כלומר נאמנים פצעי אודב
ונהפכות נאמנות נשקות שונא:
מחליף

23 כרבולא דתרגולא. כל שעתא ושעתא נמי חזירא? כל שעתא ושעתא אית ביה סוריין סומקין. היהיא שעתא לית ביה סוריין סומקין.
24 ההוא מינא דהוה בשביבותיה דרבי יהושע בן לוי. דהוה קא מצער ליה. יומא חד נקט [תרגולא] ואמר ליה בכרעיה, ואותיב. אמר,
25 פי מוטא ההוא שעתא. אילמיה. פי מוטא ההוא שעתא. נמנים. אמר, שמע מינה לאו אורח ארעא, דכתיב ג' עניש לצדיק לא טוב/
26 אפילו במיני, לא איבעי ליה למימר הכי. תנא משמיה דרבי מאיר, בשעה שהתחמה זורחת, והמלכים מניחין בתריהן על ראשיהן,
27 ומשתחיים לחמה, מיד פועם. 'וקם בלעם בפקר ויחבוש את אתונו', תנא משום רבי שמעון בן אלעזר, אהבה מבטלת שורה של
28 גדולה, מאברהם, דכתיב 'וישכם אברהם בפקר'. שנאה מבטלת שורה של גדולה, מפלעם, שנאמר 'וקם בלעם בפקר ויחבוש את
29 אתונו'. אמר רב יהודה, אמר רב, לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוה אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה, בא לשמה. שבשכר
30 ארבעים ושתים קרבנות שהקריב בלך, ובה ויצאה ממנו רות. אמר רבי יוסי בר חזניא, רות, בתו של עגלון, בן גו' של בלך מלך מואב
31 היתה. אמר ליה רבא לרבה בר מרי, פתיב ייטב אלהים את שם שלמה מושמד ויגדל [את] פסאז מפסאד, אורח ארעא למימרא ליה
32 למלכא הכי? אמר ליה, 'מעין' [קאמרין] ליה. דאי לא תימא הכי, 'תבורך מנשים ועל אשת חבר הקניי מנשים באהל תבורך', 'נשים
33 באהל' מאן גינהו, שרה, רבקה, רחל ולא, אורח ארעא למימר הכי? אלא, 'מעין' קאמר. הכא נמי, מעין קאמר. ופליגא דרב יוסי בר
34 חזני, דאמר רב יוסי בר חזני, ככל אדם מתקנא, חזין מבני ותלמידו. בנו, משלמה. ותלמידו, איבעית אימא, 'ויהי נא פי שנים ברווך
35 אלי'. ואיבעית אימא, 'ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו'. 'וישם דבר בפי בלעם', רבי אליעזר אומר, מלאך. רבי יונתן אומר, 'חבה'. אמר רבי
36 יוחנן, מפרכתו של אותו רשע, אתה למד מה היה בלבו. ביקש לומר, שלא יהו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות, 'מה טובו אוהליך
37 יעקב'. לא תשרה שכינה עליהם, 'ומשכנותיו ישראל'. לא תהא מלכותו נמשכת, 'בנחלים נפיו'. לא יהא להם זיתים וקרימים, 'פגנות
38 עלי נהר'. לא יהא ריחן נודף, 'באהלים נטע'. לא יהיו להם מלכים בעלי קומה, 'פארוים עלי מים'. לא יהיה להם מלך בן מלך, 'יול
39 מים מדינך'. לא תהא מלכותן שולטת פאומות, 'וורעו במים רבים'. לא תהא עזה מלכותן, 'וירם מאנג מלכו'. לא תהא [אויפיה]
40 מלכותן, 'ותנשא מלכותו'. אמר רבי אבא בר כהנא, כולם חזרו לקללה חזין מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, שנאמר 'ויהפוך ה' אליהן
41 לך את הקללה לברכה פי אהבה ה' אליהן, 'קללה' ולא 'קללות'. אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יונתן, מאי דכתיב 'נאמנים
42 פצעי אודב ונערתות נשקות שונא' טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל, 'ותר מברכה שפרכם בלעם הרשע. אחיה השילוני
43 קילל את ישראל בקנה', שנאמר 'והכה את ישראל פאשר יגור הקנה במים' וגו'. מה קנה זה עומד במקום מים, וגיועו

שואלת הגמרא: **כָּל שְׁעָתָא וְשְׁעָתָא נִמְי הוּנָא** – הרי בכל שעה
משעות היום גם כן יש בכרובות צבע לבן, כלומר, שאינה אדומה
מאד. משיבה הגמרא: **כָּל שְׁעָתָא וְשְׁעָתָא אֵית בֵּיה סוּרְיָן סוּמְקִין**
– בכל שעה ושעה, אף שיש לבנוניות בכרובות של התרנגול, אך יש
שם גם שורות אדומות מאד, כהרגלם, ואילו **הָיָא שְׁעָתָא** – באותה
שעה שה' כועס, לית **בֵּיה סוּרְיָן סוּמְקִין** – אין בה שורות אדומות
מאד.
מביאה הגמרא מעשה בענין זה: **הָהוּא מִינָא דִּיהוּה בְּשִׁיבְבוּתִיה** –
מעשה במין, כופר בה, שגר בשכנותו דרבי יהושע בן לוי, דִּיהוּה
קָא מַצְעֵר לִיה – שהיה מצער את רבי יהושע בן לוי. **יֻמָּא חַד נִקְמִי**
(תרנגולתא) [תרנגולא] **וְאִסֵּר לִיה בְּכַרְעִיה** – יום אחד נטל רבי
יהושע בן לוי תרנגול וקשרו ברגליו, וְאִתִּיב – וישב להתבונן בו,
אִמֵּר, כִּי מָטָא הָהוּא שְׁעָתָא, אִלְמָיָה – כשיגיע אותו זמן שתלבין
כרובותיו לגמרי ואדע שה' כועס, אקלל את אותו מין. **כִּי מָטָא הָהוּא**
שְׁעָתָא – כשהגיעה אותה שעה שהלבינה הכרובות, נִמְנָם רבי
יהושע בן לוי, ולא יכל לקללו. **אִמֵּר, שְׁמַע מִינָה לֹא אֹרֶחָ אֲרַעָא**
– מוכח מכך שנגרם לו נמנום זה, שאין זה דרך ראיה לקלל בני אדם
בזמן שה' כועס, דְּבִתְיָב (משלי יו ב) **לֹא עֲנֶה לְצַדִּיק לֹא מוֹכֵחַ** – אין
נכון לצדיק להעניש בני אדם, אִפְּלִי בְּמִינִי – במינים, שהדין הוא
שמותר לסבב את מיתתם בידים, מכל מקום **לֹא אִפְּעִי לִיה לְמִימָר**
כִּי – לא ראוי לומר כן, לקלל בזמן שה' כועס.
הגמרא מבארת מדוע ה' כועס בשעות הראשונות של היום: **הֵנָּה**
בברייתא **מִשְׁמִיה דְּרַבִּי מֵאִיר, בְּשַׁעָה שְׁחִתְמָה זֹרְחָת, וְהַמְלָכִים שֶׁל**
אֹמֶת הָעוֹלָם מְנִיחִין בְּתִרְהִין עַל רִאשֵׁיהֶן, וּמִשְׁתַּחֲוִיִּים לַחֲמָה, מִיָּד
הוּא בּוֹעֵם, וכיון שדרך המלכים לקום עד שעה שלישית שביום (ברכות
טז), לכן הקדוש ברוך הוא כועס באותן שלש שעות, וכמו שהתבאר
לעיל.
הגמרא ממשיכה לדרוש את פרשת בלעם. נאמר בפסוק: **וַיִּקָּם בַּלְעָם**
בִּפְתָּךְ וַיַּחְבֹּשׁ אֶת אֲתוֹנוֹ וַיִּזְלַךְ עִם שָׂרֵי מוֹאָב (במדבר כב כא), **הֵנָּה**
מִשּׁוּם רָבִי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר, מציגו שמה **מִכְשָׁלַת שׁוֹרָה שֶׁל**
גְּדוּלָּה – הנהגת גדולה שדרך האדם לנהוג בעצמו, **מִכְשָׁלָהָ אֲבִינוּ**,
דְּבִתְיָב כשהלך אברהם לעקוד את יצחק בנו (בראשית כב א) **וַיִּשְׁכַּח**
אֲבִרְהָם בִּפְתָּךְ וַיַּחְבֹּשׁ אֶת חֲמורו וַיִּזְכֹּר אֶת שְׁנֵי נַעֲרָיו אֲתוֹ וְאֵת יִצְחָק
בְּנוֹ וַיִּבְקַע עֲצֵי עֵלְהָ וַיִּקָּם וַיִּזְלַךְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים, ואף
שהיה ראוי לאברהם שיחבשו עבורו אחרים את חמורו, מתוך אהבתו
לו: הודור וחבש בעצמו את חמורו ויצא לדרך. ומציגו שמה **שְׁנֵינָהּ**
מִכְשָׁלַת שׁוֹרָה שֶׁל גְּדוּלָּה, מִכְשָׁלָהּ הִרְשַׁע, שְׁנֵינָהּ (במדבר כב כא) **וַיִּקָּם**
בַּלְעָם בִּפְתָּךְ וַיַּחְבֹּשׁ אֶת אֲתוֹנוֹ, שמתוך שנאתו לישראל לא המתין
שאחרים יחבשו עבורו את אתונו, אלא חבשו בעצמו.
הגמרא לומדת הנהגות ראיות ממעשי בלק: **אִמֵּר רַבִּי יְהוֹדָה, אִמֵּר**
רַבִּי, לְעוֹלָם יַעֲסוֹק אָדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְוָה אִפְּלִי שְׁלֹא בְּשָׂא – שלא
לשם שמים, שמתוך שעוסק בהם **שְׁלֹא לְשִׁמְהָ**, בלא לאחר זמן
לעשות כן לשמה, והראיה לדבר, **שֶׁבְּשֹׁכֵר אֲרֻבָּעִים וּשְׁתֵּים קַרְבָּנֹת**
שֶׁהַקָּרִיב בָּלֵק, אֵף שֶׁעָשָׂה כֵן 'שְׁלֹא לְשִׁמְהָ', אֲלָא כִּדִּי לְקַלְלָא אֶת
יִשְׂרָאֵל, וְכֵּה וַיִּצָּא מִמֶּנּוּ דוֹת הַמּוֹאבִּיָּה, אִמָּה שֶׁל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד,
שְׁהָרִי אִמֵּר רַבִּי יוֹסִי בֶּר הוֹנָא, דוֹת הַמּוֹאבִּיָּה, בְּתוֹ שֶׁל עֲגִלּוֹן מֶלֶךְ
מוֹאב, בֶּן בְּנוֹ שֶׁל בָּלֵק מֶלֶךְ מוֹאָב הִתְּהָ.
הגמרא מביאה מימרא בענין שלמה המלך. מקשה הגמרא: **אִמֵּר לִיה**
רַבָּא לְרַבָּה בֶּר מְרִי, בְּתִיב בַּפְסוֹק שֶׁאִמְרוּ לוֹ עֲבָדֵי דְּדוֹד הַמֶּלֶךְ,
לאחר שצויה
שימליכו את שלמה בנו בחייו, **יִיטֵב אֱלֹהִים אֶת שֵׁם שְׁלֹמֹה מִשְׁמֵךְ**
וַיְגַדֵּל [אֶת] בְּסָאוֹ מִכְּסָאָהּ (מלכים א' א מז), האם **אֹרֶחָ אֲרַעָא לְמִימָרָא**
לִיה לְמַלְכָּא כִּי – וכי דרך ארץ היא לומר למלך כן, ששם בנו יגדל
יותר משמו, והרי הם מחלישים בכך את דעתו של דוד המלך.
מתרצת הגמרא: **אִמֵּר לִיה רַבָּה בֶּר מְרִי לְרַבָּא, 'מַעֲיִן' (קאמרה)**
[קאמרי] לִיה, כלומר, לא היתה כוונתם שייטב ה' את שם שלמה
יותר משמו של דוד המלך, אלא שייטב שמו של שלמה כמו שהיה
שמו של דוד המלך גדול, וכן מה שאמרו שיגדל כסאו מכסא דוד,
כוונתם היתה שיהיה כסאו גדול כמו שהיה כסא דוד גדול.

כָּרַע נָפֶל שְׂכָב וְגו', וכמו ששם לשון 'כרע שכב' מלמדת שסירא
בא על יעל, שנאמר 'שכב', כך לשון 'כרע שכב' שנאמרה בבלעם
משמעותה ביאה, והיינו שבא על אתונו.
נאמר בפסוק שאמר בלעם על עצמו **וַיִּזְדַּע דַּעַת עֲלִיּוֹן** (במדבר כד טז).
מקשה הגמרא: **הָשְׁתָּא** – עתה, הרי אפילו את דַּעַת בְּהִמְתָּ לֹא הָיָה
יָדַע, כמו שיבואר, דַּעַת עֲלִיּוֹן הָיָה יָדַע – וכי יתכן שידע את דעת ה'.
מבארת הגמרא את קושייתה: **מָאִי דַּעַת בְּהִמְתָּ** – היכן מצאנו שלא
ידע בלעם את דעת בהמתו, שנאמר (במדבר כב ל) **וַיִּתְאֶמֶר הָאֲתוֹן אֵל**
בַּלְעָם הָלוֹא אֲנִי אֶחָד אֲשֶׁר רִכַּבְתָּ עָלַי מַעֲרֹף עַד הַיּוֹם הַזֶּה הֲהִסְכֵּן
הִסְכַּנְתִּי לַעֲשׂוֹת לָךְ כִּי וַיֹּאמֶר לֹא, וכך הוא פירוש הפסוק, דִּמְרִי
לִיה – שאמרו לו שרי מואב לבלעם, **מָאִי מַעֲמָא לֹא רִכַּבְתָּ סוּסִיא**
– מדוע אינך רוכב על סוס, שהוא ממחר יותר ללכת. **אִמֵּר לִיהוּ**
בלעם, אכן יש לי סוס, אך **שְׂדָאִי לִיהוּ בְּרִמְיָכָא** – הנחתי אותו במקום
מרעה, לאכול עשבים לחים. **אִמְרָה לִיה** – אמרה האתון לבלעם
'הָלֹא אֲנִי אֲתוֹנָךְ'. אמר להם בלעם, אכן היא אתונית, אך אינה
משמשת אותי לרכיבה, אלא **לְמַעֲנִי בַּעֲלָמָא** – לנשיאת משאות
בלבד. המשיכה האתון ואמרה לו **'אֲשֶׁר רִכַּבְתָּ עָלַי'**, ולא רק
לנשיאת משאות. אמר להם בלעם, **אִמְרָאִי בַּעֲלָמָא** – בדרך מקרה
בלבד אני רוכב עליה, אך בדרך כלל אני רוכב על סוס. המשיכה
האתון ואמרה **'מַעֲרֹף עַד הַיּוֹם הַזֶּה'**, שתמיד אתה רוכב עלי, וְלֹא
עוֹד, אֲלֹא שְׂאֵנִי עוֹשֶׂה [לָךְ] מַעֲשֵׂה אִישׁוֹת בְּלִילָה. מבארת הגמרא
היכן נרמז דבר זה בפסוק, **בְּתִיב הָכָא** שאמרה לו האתון **'הֲהִסְכֵּן**
הִסְכַּנְתִּי, וּכְתִיב הָתָם לגבי דוד המלך שהיה זקן ואף כשכיסוהו
בבגדים היה לו קר, וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו בִּיקְשׁוּ לְאֹדְנֵי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה
בְּתוּלָה וַעֲמִידָה לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ וְתִהְיֶה לוֹ סָכְנָת וְשָׂכְבָה בְּחִיקָךְ וְחָם לְאֹדְנֵי
הַמֶּלֶךְ' (מלכים א' א ב), ומוכח ש'סוכנת' הוא לשון חימום. וכיון שהוכח
שבבלעם לא ידע אפילו מה בהמתו עומדת להשיב לו, ודאי לא ידע
את דעתו של הקדוש ברוך הוא.
מתרצת הגמרא: **מָאִי 'וַיִּזְדַּע דַּעַת עֲלִיּוֹן', שְׁהִיָּה בַלְעָם יִזְדַּע**
לְכוּוֹן אוֹתָהּ שַׁעָה שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בּוֹעֵם בָּהּ, וְהֵינִי דִקְאָמֵר
לָהּ – וזהו מה שאמר להם הנביא מיכה **לְיִשְׂרָאֵל** (מיכה ו ח) **'עֲמִי זָכַר**
נָא מִה יַעֲזִי בָלֵק מֶלֶךְ מוֹאָב וּמִה עָנָה אוֹתוֹ בַּלְעָם בֶּן בְּעוֹר מִן
הַשָּׁמַיִם וְעַד הַגִּלְגָּל לְמַעַן דַּעַת צַדִּיקוֹת ה', **מָאִי** – מה פירוש הפסוק
לְמַעַן דַּעַת צַדִּיקוֹת ה', **אִמֵּר לָהּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, דַּעוּ**
נָא בְּמִה צַדִּיקוֹת עֲשִׂיתִי עִמָּכֶם, שְׁלֹא בַּעֲסִיתִי כָל אוֹתוֹן הַיָּמִים בְּיָמֵי
בַּלְעָם הַרְשָׁע – כשרצה בלעם לקלל את ישראל, **שְׁאִילְמָלֹא בַּעֲסִיתִי**
כָּל אוֹתוֹן הַיָּמִים, לֹא נִשְׁתַּיֵּיר מִשּׁוֹנְאֵיהוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל – כלומר
מישראל! שְׁרִיד וּפְלִיט.
ממשיכה הגמרא ומבארת: וְהֵינִי דִקְאָמֵר לִיה בַּלְעָם לְבָלֵק כְּנִבּוּאָה
הראשונה, כשביקש לקלל את ישראל **מָה אֶקַּב לֹא קָבָה אֵל [וְכֵה]**
אֲנִי לֹא וְעַם ה', **מֶלֶךְ שֶׁכָּל אוֹתָם הַיָּמִים לֹא וְעַם ה'** (וגו' אותן
היום [הימים] **לֹא וְעַם ה'**), כלומר, שידע בלעם לכיון את השעה
שבה הקדוש ברוך הוא כועס, ואז מתקיימות הקללות, ורצה לקלל
את ישראל באותה שעה, ובאותם הימים לא כעס ה', ולא יכל בלעם
לקלל את ישראל.
הגמרא מביאה דרשה נוספת שבה מבואר זעמו של ה'. נאמר בפסוק:
אֵל וְעַם בָּכָל יוֹם (תהלים יב), מבררת הגמרא: **וְכֵהָ זִמְנָה הוּא וְעַמּוֹ**
שֶׁל ה'. משיבה הגמרא: **וְיָנַע, שְׁנֵינָהּ** (תהלים לו א) **כִּי יָנַע בָּאִפּוֹ חַיִּים**
בְּרַצוֹנִי וְגו', כלומר שרגע אחד הוא אפוף, כעסו של ה'. **אִיבָעִית**
אִימָא – ראינה נוספת לכך שזעמו של ה' הוא רגע, שנאמר (ישעיה כו ב)
לֵךְ עֲמִי בֹא בְּחִדְרֶיךָ וּסְגוֹר דְּלִתְיָךְ בְּעֶדְךָ חֲכִי – התחבאי! כְּמַעַט
יָנַע עַד יַעֲרֵב יָנַע, ומוכח שבאותו זמן שהוא רגע' עובר ה'זעם' של
ה'.
הגמרא מבררת מתי הוא זמן כעסו של ה'. מבררת הגמרא: **אִימָת**
רְתָה – באיזו שעה מהיום ה' כועס. אומרת הגמרא: **בְּתִלְתַּת שְׁעֵי**
קַמְיִיתָא – בשלשת השעות הראשונות שביום, כטעם שיבואר להלן,
והסימן לרגע הכעס שבאותם שעות הוא **כִּי חוּרָא בְּרַבְרָתָא**
דְּתִרְנָגוּלָא – בזמן שהכרובות של התרנגול נהיית לבנה, ולא אדומה
מאד כתמיד.

מחליף – לאחר שנקצץ הוא חוזר וגדל, ונשקשיו מרובין, ואפילו כל
רוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו במקומו, אלא
הוא הולך וקצץ עמקו – נע וגד עם הרוחות, כיון שהוא רך, ופיו
שדוממו – שקט הרוחות, עמר – נשאר הקנה במקומו, כך ישראל
משולים לאילו העומד על המים, שאף בשנת בצורת יש לו מים, וכך
לישראל יש תמיד ברכה, ואף אם הורגים בהם מתרבים שוב, ואף
אחרי כל הצרות שעוברות עליהם הם נשארים במקומם. אבל בלעם
הרשע, ברכו ב'ארו', ויש בזה קללה, מה ארו זה אינו עומד במקום
מים, ונשקשיו מועטין, ואין נעוץ מחליף – לאחר שקוצצים אותו
אינו חוזר וגדל, ואמנם אפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות
בו אין מזיזות אותו במקומו, אך כיון שנשכה בו רוח דרומית,
שהיא רוח קשה, מיד עוקרתו והופכתה על פניו, כך התכוין בלעם
לקלל את ישראל, ועל זה אמר שלמה המלך שטובים הם 'פצעי
אוהב', שהוא אחיה השילוני, שאף בקללתו נקט לשון ברכה,
מ'נשיקות שונא', וזו ברכותיו של בלעם, שרמוזים בהם קלות.
מוסיפה הגמרא עוד מעלה שיש בקנה: ולא עוד, אלא שזכה קנה
ליפול ממנו קולמוס לבתוב ממנו ספר תורה נביאים וכתובים.
הגמרא דורשת את דברי בלעם. נאמר בפסוק: 'וירא את הקני וישא
משלו ויאמר איתן מושקב ושים בסלע קנה' (במדבר כד כא), מבארת
הגמרא: אמר לו בלעם ליתרו המכונה קני, קני, וכי לא היית
עמנו באותה עצה שגור פרעה להשליך את ילדי ישראל לאיור,
דחיינו עמנו היית, ואם כן מי הושיבך אצל איתני עולם – חזקים
שבעולם, כיצד הגעת לזכות זו שבניך ישבו בסנהדרין, שהם 'איתני
עולם', וזהו ביאור הלשון 'איתן מושקב'.

מסייעת הגמרא למימרא זו: והיינו דאמר רבי חייא בר אבא, אמר
רבי סימא, שלשה אנשים היו בשעה שניתנה לפרעה אותה עצה,
של השלכת ילדי ישראל לאיור, ואילו הן, בלעם, איוב ויתרו. בלעם
שעץ עצה זו, נהרג, שנאמר (במדבר לא ח) 'זאת בלעם בן בעור הרגו
בהרב'. איוב ששחק כששמע עצה זו, ולא התנגד לה, נידון בפיסורין,
כמובא בספר איוב. ויתרו שברח מחמת שלא הסכים לעצה זו, וכו'
בני קני לישב בלשכת הקני – בסנהדרין, שנאמר (דחי' א' ב נח)
'ומשפחות סופרים יושבי יעץ תרעתיים שמעתיים סוכתיים המה
הקנינים הבאים מחמת אבי בית רבב', ומשפחות סופרים' היינו
סנהדרין, 'הקנינים' המוזכרים בפסוק הם בני קני של יתרו, דכתיב
'ובני קני חותן משה עלו מעיר התמרים' (שפטים א טו).
נאמר בפסוק: 'וישא משלו ויאמר אוי מי יהיה משמו אל' (במדבר כד
בא), (אמר רבי שמעון בן לקיש, אוי לו למי שמחיה עצמו בשם אל
– שעושה מעצמו אלוה). אמר רבי יוחנן, פירוש אחר לפסוק זה, אוי
לה לאומה שתמצא לעכב את ישראל מלהגאל בשעה שהקדוש
ברוך הוא עושה פדיון לבניו וגואל אותם, ומשל לדבר, מי מטייל
בסוחר – בגדו, בין לבית – אריה) ללביא, בשעה שנוקקין זה עם
זה, לעכבם שלא יזדקקו זה לזה, הרי ודאי הוא מסתכן בנפשו, כך
איו אומה תוכל לעכב את ישראל בשעה שזקדוש ברוך הוא
ירצה לגאולם.

נאמר בפסוק: 'וצים מיד בתיים' (שם כד כד), ו'צים' הם ספינות גדולות,
ובביאור בתיים 'אמר רב, זהו מקום ששמו 'ליבון אספיר', שמשם
יבואו אותם 'צים'. ונאמר בהמשך הפסוק 'וענו אשור וענו עמר',
מבארת הגמרא: שאותם אומות שיביא ה' לעתיד לבוא ביצי',
כלומר בספינות גדולות, עד ארץ אשור קמלי מיקמל – יהרגו את
כל האומות, מבאן ואלך – ומארץ אשור והלאה, משעבדי שיעבדו
– רק ישתעבדו באומות, ולא ייהרגו.

נאמר בפסוק לאחר שראה בלעם שאינו יכול לקלל את ישראל:
'ועתה הנני הולך לעמי לבא איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך
באחריית הימים' (במדבר כד יז). מדייקת הגמרא: מדוע אמר בלעם 'אשר
יעשה העם הזה לעמך', שמשמע שישאל הוצרכו למצוא דרך
להזיק למואבים, הרי 'עמך לעם הזה' מובעץ ליה – היה בלעם צריך
לומר שעצה זו היא כיצד יזיקו המואבים לעם הזה, כלומר לישראל.
אמר רבי אבא בר כהנא, לשון זו היא בארם שמקלל את עצמו,
ואינו רוצה לומר זאת בפירוש ולכן הוא תולה קללתו באחרים, וכך

כאן לא רצה בלעם לומר בפירוש שהמואבים מפחדים מישראל
וצריכים למצוא דרך להזיק להם, אלא אמר לשון שישתמע ממנה
כאילו ישראל הם צעריים להזיק למואבים.

מבארת הגמרא מה היתה עצתו של בלעם: אמר (להם) [לו] בלעם
לבלק, אלהיהם של אלו – של ישראל, שונא ויזמה הוא, והם
מתאווים לכלי פשתן – וישראל רוצים לקנות בגדי פשתן, בוא
ואשיאך – ואתן לך עצה כיצד להכשילים, ועל ידי כך יכעס עליהם
ה'. עשה להן קלעים – אהלים, והושיב בהן זונות, ועשה כן באופן
שתהיה זקניה יושבת מבחין, וילדה – צעירה מבפנים, וימכרו להן
כלי פשתן. עשה להן בלק קלעים ממקום ששמו 'חר שלג' ועד בית
השימות, והושיב בהן זונות, וזקניה מבחין וילדה מבפנים,
ובשעה שישראל אובלן ושותין ושמחין, ויוצאין לטייל בשוק,
ומגיעים לאותם קלעים, אומרת לו הזקניה היושבת בחור, אי אתה
מבקש – האם אינך רוצה לקנות כלי פשתן, והיתה הזקניה אומרת
לו את מחרים בשוק – כפי שהם שוים באמת, וילדה היושבת בפנים
אומרת לו את מחרים בפחות משווים האמית, וכך היו עושים שתים
ושלש פעמים, ואחר כך אומרת לו הילדה, הרי את כאן כבן בית,
שב ברור – בחר לעצמך אילו בגדים נאים אתה רוצה לקנות,
וציצורין – וכדים של יין עמוני מונח אצלך, ובאותה שעה צדין
לא אסר (יין של עמוני ולא) יין של נכרים, אמרה לו הילדה,
רצונך שתשתה בוס של יין, והיה שותה, כיון ששתה והשתכר בער
בו יצרו הרע, אמר לה לילדה, השמיעי לי לתשמיש. הוציאה
יראתה – עבודה זרה שלה מתוך חיקה, ואמרה לו עבוד לזה, אמר
לה, הלא יהודי אני ואסור לי לעבוד עבודה זרה. אמרה לו, ומה
איכפת לך, כלום – וכי מה מבקשים ממך, אלא פיעור – שתעשה
צרכיך בפני העבודה זרה, [והוא אינו יודע שעבודתה כבד] ולא
עוד, אלא שלאחר שעבד עבודה זרה, אמרה לו, אני מנחלתך עד
שתכפור בתורת משה רבך, שנאמר (דברים טו) 'המה באו כעל פיעור
וינורו לבשת' – וסרו מדרכם והלכו לעבודה זרה ויהיו שוקצים
באתניהם', שמתוך אהבתם לזנות היו משוקצים, שכפרו בקדוש ברוך
הוא.

נאמר בפסוק בענין זה (במדבר כה א) 'וישב ישראל בשמים ויחל העם
לזנות אל בנות מואב, רבי אליעזר אומר, 'שמים' היה שמה של
אותו מקום. רבי יהושע אומר, על שם מעשיהם של ישראל מכונה
המקום כך, והיינו על שם שנתעסקו בדברי שטות – בדברי עבירה.
נאמר בפסוק: 'ותקראן לעם לזבחי אליהו' (שם כה ב), ונחלקו
התנאים בביאור לשון 'ותקראן', רבי אליעזר אומר, ערימות פגוע
בהן, כדי שיהא יצרם תוקפם, וותקראן היינו שפגשו בהן ממש,
ואילו אדם הלבוש בבגדים, הרי פוגעים תחילה בבגדיו. רבי יהושע
אומר, 'ותקראן' הוא מלשון 'קרי', שמחמתן נעשו פולן בעלי קריין.
הגמרא מביאה מחלוקת נוספת של רבי אליעזר ורבי יהושע
במשמעות שם מקום: נאמר בפסוק לגבי מסעי בני ישראל ויחנו
ברפידים (שמות יז א), ומאי לשון 'רפידים', רבי אליעזר אומר רפידים
היה שמה. רבי יהושע אומר, לא היה זה שם המקום, אלא כונה
רפידים על שם שריפו עצמן מדברי תורה – נחלשו מלעסוק
בתורה, שנאמר (ירמיה מז א) 'לא הפנו אבות אל פנים מרפיון ידים',
כלומר, לא יפנו האבות להטיב לבנים, מפני שרפו ידיהם של הבנים
מדברי תורה.

הגמרא מביאה דרשה על פרשת בנות מואב: אמר רבי יוחנן, כל
מקום שנאמר בתורה לשון 'וישב', אינו אלא לשון צער, שנאמר
(במדבר כה א) 'וישב ישראל בשמים ויחל העם לזנות אל בנות מואב'. וכן נאמר
(בראשית לו א-ב) 'וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען' ואחר כך
נאמר 'ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם', ומתוך כך התגלגל
הדבר שנמכר יוסף למצרים. וכן נאמר (בראשית מז כז) 'וישב ישראל
בארץ גשן', ואחר כך נאמר 'ויקברו ימי ישראל למות'. וכן נאמר
(מלכים א' ה) 'וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו ותחת
תאנתו', ואחר כך נאמר (שם יא יד) 'ויקם ה' שטן לשלמה את הדר
האדומי מורע המלך הוא בארם'.

מחליף. לאחר שנצחק: אינו עומד במקום מים. והאי דכתיב כארזים עלי מים שכניה
היא דאמרה איהו אמר כארזים כלומר שאין עומדין במקום מים שכניה אמרה עלי
מים וכן כולדו מפרש באגדה בבב"ג כנחלים נטיו הוא אמר כנחלים פוסקין לפעמים
יצאה בת קול [אמרה] נטיו הוא אמר כננות אמרה בת קול עלי נהר הוא אמר כאחלים
יצאה בת קול ואמרה נטע ה': רוח דרומית.

קשה: לא עמנו היות באותה עצה. שגור
פרעה כל הבן חילוד היאורה בתמידי ודאי
היית כדלקמן: ומי הושיבך אצל איתני עולם.
שעתידים בניך לישב בלשכת הגזית והיינו
דכתיב איתן מושבך וכי בין איתני עולם אתה
יושב מי חוקיקך לכך: שמחיה עצמו בשם אל.
עושה עצמו אלוה כמו פרעה ודחיים: לשון
אחר מי שמחיה עצמו. כלומר אי להם לאותן
בני אדם שמחין ומעדינן עצמן בעוה"ז
ופורקין עול תורה מעל צוארם ומשמנין את
עצמם: משמו אל. כשמשים הקב"ה פדיון
לעצמו ומשלם גמול לצדיקים לעתיד לבא.
כך שמעתי: אוי לה לאומה שתמצא. אוי לה
לאומה שתהיה באותן הימים שיעלה על
דעתה לעכב ישראל: מי מטיל כסות בין
לביא וכו'. לעכבן שלא יודקוק זה לזה דמסוכן
הוא כלומר מי הוא שיכול לעכב את ישראל
ודקב"ה מכניסם: צי"ם. ספינות גדולות כמו
(ישעיה לג) וצי אדיר (בל) יעברנה וציים מיד
בתים אמר רב ליבא אספיר. דכתיב היינו
מקום ששמו כך: עד אשור מקבל קטילי.
ומאשור ואילך משעבדי להו שעבודי: וציים
מיד בתים וענו אשור. דקטילי להו וענו עבר
דמשעבדי להו עד אשור: בתים. רומים כלומר
אותן אומות שהביא הקב"ה בציים עתידין
להרוג את כל האומות עד אשור ומאשור
ואילך מניחין אותן ומשעבדין בהם (ומניחין
אותן) ולעתיד קא מיירי: הן הנה היו לבני
ישראל לא גרסינן אלא ה"ג הנני הולך לעמי
לכה איעצך אשר יעשה העם הוה לעמד עמך
לעם הוה מבעי ליה. שחשיא עצה לבלק
שנכשלו בה ישראל הן הנה היו לבני ישראל
נעשה העם הוה לעמד, עמך לעם הוה' מיפעי ליה?

דברר בלעם: ותולה קללתו בחברו. וכך בלעם לא רצה לתלות שפלות זה בבלק שיהא
הוא צריך לבקש עצה היאך יכשלו בה ישראל אלא בישראל תלה השפלות לומר
שחן צריכין לעצה שיכשלו בה בני מואב שלא תתקוף ידי מואב על ישראל והיינו
דכתיב אשר יעשה העם הוה לעמך. מ"ר. ל"א תולה קללתו בחברו כלומר שתלה
הכתוב קללה במואב ולא רצה לכתוב כלפי

ישראל כמו שאמר בלעם הרשע: קלעים.
אחלים של קלעים כמו שעושין בשוקים:
בערבות מואב מהר שלג. שניר: כשהיה אומר
לה. ישראל בלי פשתן זה בכמה זקנה אומרת
לו ימי שווי וילדה אומרת לו בפחות מכדי
שווי וכן עושין עד ב' או עד ג' פעמים: ברור
לעצמך. כל תכשיטין שאתה רוצה: צריצרי.
נדות: בוער בו. שהיה משתכר ובוער בו יצר
הרע: השמייעי. היי שומעת לתשמיש: פיעור.
כך היתה עבודתו של פער שמתרזים לפניו.
ה"ג כלום מבקשין ממך אלא פיעור והוא
עושה ושוב אומרת לו כפור בתורת משה רבך
והוא עושה: ויגורו לבשת. סרו מדרבם והלכו
אחר הבשת: כאהבם. מתוך תאות אהבתם
לזנות היו משוקצים ושופרין בהקב"ה:
ותקראן. בגופן ותקראן [משמע] לשון מקרה:
מא רפידים. איידי דלעיל אפילו ביה ר"א
ור' יהושע במשמעות דשטים נקט נמי רפידים
דפלגי ביה בבי האי גזונא: לא הפנו אבות אל
בנים. להטיב להם: מפני רפיון ידים. של
תורה ומצות והבי נמי רפידים רפיון ידים הוא
כלומר מפני שרפו ידים מן התורה בא עליהם
עמלק: שבר כ"ז אלפים מישראל. שהרגו
בעצתו הלך ליטול מבלק ומוקני מדין: גמלא
תבע קרני. כך בלעם שאל שכר ונהרג: גזו
מיניה. חתכו ממנו: בלעם בן בעור חתכם
הרגו בחור. ההוא קרא ביהושע כתוב:
ולבסוף. שנתן עינו לקלל את ישראל ניטלה
ממנו נבואה ונעשה קוסם: מסגני וישלמא
הוא. אשת סגנים ושרים היתה: אייון לגברא
גבר. זינתה למוכשי חבל ספינה ל"א גברי
חרשים:

אמר רבי אבא בר כהנא, באדם שמקלל את עצמו, ותולה קללתו באחרים. אמר [לו], אלהיהם של אלו שונא זימה הוא, והם מתאזרים
לכלי פשתן, בוא ואשיאך עצה. עשה להן קלעים, והושיב בהן זונות, וקניה מבחזין, וילדה מבפנים, וימכרו להן כלי פשתן. עשה
להן קלעים מהר שלג, עד 'בית השימות', והושיב בהן זונות, וקניה מבחזין, וילדה מבפנים, ובשעה שישאל אוקלין ושוחטין ושמהין,
ויוצאין לטייל בשוק, אומרת לו הקנינה, אי אתה מבקש כלי פשתן. וקניה אומרת לו בשנה, וילדה אומרת לו בפחות, שתים ושלש
פעמים, ואחר כך אומרת לו, הרי אתה כבן בית, שב ברור לעצמך. ויצאורי של יין עמוני מונח אצלך, ועדיין לא נאסר יין של נכרים.
אמרה לו, רצונך שתשתה כוס של יין, כן אתה כבן בית, שב ברור לעצמך. ויצאורי של יין עמוני מונח אצלך, ואמרה לו, עבד לזה.
אמר לה, הלא יהודי אני. אמרה לו, ומה איכפת לך, כלום מבקשים ממך, אלא פיעור, [והוא אינו יודע שעבודתה בכך], ולא עוד,
אלא שאיני מנחתך עד שתכפור בתורת משה רבך, שנאמר 'המה פאו בעל פעור ויגורו לבשת ויהיו שקוצים באהבה', וישב ישראל
בשטים, רבי אליעזר אומר, 'שטים' שמה. רבי יהושע אומר, שנתיסקו בדברי שטות. [ותקראן לעם לזכור אלהיהן], רבי אליעזר
אומר, גרומות פגעו בהן. רבי יהושע אומר, שנעשו כולן בעלי קריון. מאי לשון 'רפידים', רבי אליעזר אומר, רפידים שמה. רבי יהושע
אומר, שרפו עצמן מדברי תורה, שנאמר 'לא הפנו אבות אל בנים מרפיון ידים'. אמר רבי יוחנן, כל מקום שנאמר 'וישב', אינו אלא
לשון צער, שנאמר 'וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב'. וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ פנעו, ויבא יוסף את
דבתם רעה אל אביהם. ונאמר 'וישב ישראל בארץ גשן', ויקרבו ימי ישראל למות. וישב יהודה וישראל לכבש איש תחת גפנו ותחת
תאנתו, ויקם ה' שטן לשלמה את הדר האדומי מזרע המלך הוא באדום. ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם וגו' ואת בלעם בן
בעור הרגו בחרב, בלעם, מאי פעי התם? אמר רבי יוחנן, שהלך ליטול שכר עשרים וארבעה אלף [שהפיל מישראל]. אמר מר זוטרא
בר טוביה, אמר רב, היינו דאמרי אינשי, גמלא אזלא למיכעי קרני, אודני דהו ליה, גזיון מיניה. ואת בלעם בן בעור הקוסם, 'קוסם',
נביא הוא. אמר רבי יוחנן, בתחלה נביא, ולבסוף קוסם. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, מסגני וישלמא הוא, אייון לגברי נגרי.

הרגו אל חלליהם. מיתות הרבה משמע שתלאוהו והציטו אש תחת הצליבה וחתכו ראשו ונפל לתוך האש תלייה היינו חנק תחיבת הראש הרג כשנפל לארץ סקילה כשנפל לאור היינו שריפה: בר תלתין ותלת. ור"ח לית ליה דר' סימאי דאמר לעיל שלשה היו באותה עצה דפרעה בלעם ואיוב ויתרו דר' סימאי בלעם היה יותר מן מאתיים ועשר שנים דהא היה בעצת פרעה

דכל הבן הילוד והיארה תשליכוהו דלרבי סימאי כל אותן מאתיים ועשר שנים שהיו ישראל בגלות מצרים עד מלחמת מדין היה בלעם: חנירא. תרגום של פיסה: כד קטל יתיה פנחס ליספאה. שר צבא ואפילו קטליה אחר כל המלחמה נקראת על שמו: בכולהו מלכים והדיוטות: לא תפיש ותדרוש. לגנאי לבר מבלעם. דכל מה דמשכחת ליה לגנאי דרוש: (שמוא יצא זה לתרבות רעה) לאחר שיצא לתרבות רעה אמר ווי. לכך כתוב דוי: א"ל חקב"ה לדואג וחלא גבור איה בתורה. למה תתהלל לספר לשון הרע על דוד: לא חסד תורה עליך. לא חכם בתורה אתה דכתיב (משלי לא) ותורת חסד על לשונה: מרצחים. שהרג נוב: עלי פיד. ולא בלב: בתחלה ייראו. הצדיקים היו יראים שלא לימד אדם ממעשיו של דואג שהולך וחוטא ומצליח: ולכסוף. כשמת בחצי ימיו ושב גמולו בראשו ישחק: חיל בלע ויקאנו. המתן עד שתשכח תורתה: אמר לפניו ומכננו וירישנו אל. אל תמתין לו עד שתשכח אלא תמחר ותשכיחנו: בי מדרשא. מאהל זה בית המדרש: ושרשך מארץ חיים סלה. שורש שלו תכסח מארץ חיים דלא להווי ליה בנן רבנן: כל אותיות שבתורה. שהיה בקי בחסירות וחסירות: שוקל קלים וחמורים. יודע לדרוש בקל וחומר: במגדל הפורה באייר.

מתג עליונה שלמעלה מן הלמיד מפני מה כפופה למטה. לשון מיר מפי השמועה. ל"א במגדל הפורה באייר הנכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל אם הוא טמא אם לאו. ל"א ג' מאות הלכות במגדל הפורה באייר לעשות כיושן להעמיד מגדל באייר כגון שלש מאות הלכות בנטיעות קשואין דאמרן בפירקין דלעיל (דף סח). ולמורי נראה דה"ג שלש מאות הלכות במגדל העומד (באייר) ומשנה אות באהלות (פ"ד משנה א) דמשתעי בהכי מגדל העומד באייר וטומאה בתוכה כלים שבתוכו טמאים וכן נראה לר' רבותא למכנא בעיי. וללמוד תורה רחמנא לבא בעי דהא בשני דבר יהודה כולו תנאי בסדר נזיקין היה כל הגמרא שלחן לא היה אלא בסדר נזיקין שלא היו מרבין כל כך (לדרוש): האשה שכוונת ידק בקדירה. לא אשכחתי במסכת עוקצין: שכוונת ידק. בחומץ או בציר טהורים דאין מקבלין טומאה ע"י עוקצין שאם נגע טומאה בשרשי העלין טהורין שאין נעשין יד לעלין מאחר שכבשם שאין מניחין לשם אלא למראה: זיתים שכבשם בטרפיהן. איתא במסכת עוקצין (פ"ב מ"א): טרפיהן. עלין שלחן טהורין הויתם שאין נעשין להם בית יד להכניס להם טומאה: הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא. דלא הוה ידע מאי טעמא הן טהורין: תליסר מתיבתא. י"ג ישיבות שאנו עוסקין כולן במסכת עוקצין ויודעין אותה פיה ואפי' הכי בהם היו חסידים יותר ממנו דאלו רב יהודה בר: לא סביר. לא היו יודעין הלכה לפרשה כתקנה בטעמא: דלא סלקא להו שמעתתא בר. שלא זכו לקבוע הלכה כמותן: ומתרגמינן לחלוטין. ואנן תנן לשון חלוטין גבי מצורע: אלופי. היינו רבי.

אובל

ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב 'ויראו צדיקים ויראו ויבספו וישחקו'. ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב 'חיל בלע ויקאנו מבטנו וירישנו אל'. אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, ימות דואג. אמר לו, 'חיל בלע ויקאנו'. אמר לפניו, 'מבטנו וירישנו אל'. ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב 'גם אל יתעד לנצח'. אמר הקדוש ברוך הוא לדוד, גיית דואג לעלמא דאחי. אמר לפניו, 'גם אל יתעד לנצח'. מאי דכתיב 'חתך ויפחד מאהל ושרשך מארץ חיים סלה', אמר הקדוש ברוך הוא, לימרו שמעתא בי מרשא משמיה. אמר לפניו, 'חתך ויפחד מאהל'. ליהוי ליה בגין רבנן ושרשך מארץ חיים סלה'. ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב 'איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים', 'איה סופר', כל אותיות שבתורה. 'איה שוקל', ששוקל כל קלים וחמורים שבתורה. 'איה סופר' את המגדלים, שהיה סופר שלש מאות הלכות פסוקות במגדל הפורה באייר. אמר רבי [אמי], ארבע מאה בעיי, בעו דואג ואחיותפל במגדל הפורה באייר [ולא איפשט לחו חד]. אמר רבא, רבותא למכני בעיי? בשני דרב יהודה, פולי תנאי בניקין, ואנן קא מתנינן טובא בעוקצין, ובי הוה ממי רב יהודה, 'אשה שכוונת ידק בקדירה'. ואמרו לה, 'זיתים שכבשן בטרפיהן טהורים'. אמר, הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא. ואנן קא מתנינן בעוקצין, תלת סרי מתיבתא, ורב יהודה שלף מסאניה ואתא מטרא, ואנן צוחינן וליפא דמשגח בן. אלא, הקדוש ברוך הוא ליפא בעי, דכתיב 'וה' יראה ללכב'. אמר רב משרשיא, דואג ואחיותפל לא [הווי] סברי שמעתא. מתקוף לה מר וזטרא, מאן דכתיב ביה 'איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים', ואת אמרת לא הווי סברי שמעתא. אלא, דלא הוה סלקא להו שמעתא אליפא דהלכתא, דכתיב 'סוד ה' ליראיו'. אמר רבי אמי, לא מת דואג, עד ששכח תלמודו, שנאמר 'הוא ימות באין מוסר וברוב אולתו ישנה'. רב (אשי) אמר, נצמער, שנאמר 'הצמתה כל זונה מפך'. פתיב התם 'לצמיותו', ומתרגמינן 'לחלוטין'. ותנן, אין בין מוסר ומוחלט אלא פריעה ופרימה (סימן שלשה, ראו, וחצי, וקראו). אמר רבי יוחנן, שלשה מלאכי חבלה נדמנו לו לדואג, אחד ששייב תלמודו, ואחד ששרף נשמתו, ואחד שפיר עפרו בכתי גנסיות ובכתי מדרשות. (אמר רבי) [ואמר רבי] יוחנן, דואג ואחיותפל לא ראו זה את זה, דואג בימי שאול, ואחיותפל בימי דוד. ואמר רבי יוחנן, דואג ואחיותפל לא חצו ימיהם. תנאי נמי הכי, אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם, כל שנותיו של דואג לא היו אלא שלשים וארבע, ושל אחיותפל אינן אלא שלשים ושלש. ואמר רבי יוחנן, בתחלה קרא דוד לאחיותפל 'כב', ולבסוף קראו 'חבירו', ולבסוף קראו 'תלמידו'. בתחילה קראו רבו, 'ואתה אנש פערפי אלופי ומיודעי'. ולבסוף קראו חבירו, 'אשר יחרו נמתין סוד בבית אלהים נחלך ברגש'. ולבסוף קראו תלמידו, 'גם איש שלומי אשר במוחתי בו'.

אובל

וירישנו אל, אמר דוד המלך לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו של
עולם, ימות דואג, כעונש על מעשיו הרעים, שאמר לשון הרע
לשאל וגרם להריגת כהני נוב. אמר לו הקדוש ברוך הוא, חלילי בלע
ויקראנו – המתן עד שישכח דואג את כל התורה שלמד, וכאילו
יקיא את מה שבלע. אמר לפניו דוד, מבטנו וירישנו אל – אל
תמתין לו עד שישכח ויקיא מעצמו את תורתו, אלא וירישנו אל, ה'
ימהר וישכח ממנו את התורה, וימות.
ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב (תהלים נב ז), גם אל יתצד לנצח אמר
הקדוש ברוך הוא לדוד, יתי דואג לעלמא דאתי – יבוא דואג לחיי
העולם הבא, אמר לפניו דוד, גם אל יתצד לנצח – שה' ינתן
וישברו שלא יהיה לו חלק בעולם הבא, שהוא לנצח. ומאי דכתיב
בהמשך הפסוק ויחיד ויפחד מאהל וישרש מארץ חיים סלה,
אמר הקדוש ברוך הוא, לימרו שמעתא בי מדרשא משמיה –
יאמרו דברי תורה בבית המדרש משמו של דואג. אמר לפניו דוד,
והיחיד ויפחד מאהל, ואהל הוא כינוי לבית המדרש, שיחתך ויעקר
משם דואג לגמרי ולא יזכור דברי תורה בשמו. אמר הקדוש ברוך
הוא, ליתני ליה בגני רבנן – יהיו לדואג בנים תלמידי חכמים, אמר
לו דוד את האמור בסיום הפסוק וישרש מארץ חיים סלה, שיחתך
ה' את שורשיו מארץ החיים, והיינו שלא יהיו לו בנים תלמידי
חכמים.
ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב (שעשה לג יח), איה סופר איה שוקל
איה סופר את המגדלים יש לדרוש את הפסוק על דואג האדומי,
איה סופר – היכן הוא דואג שהיה סופר כל אותיות שבתורה,
כלומר שהיה בקי באותיות חסירות ויתירות שבכל התורה, כיצד יש
לכותבו, איה שוקל, שהיה שוקל כל קלים וחמורים שבתורה –
שידוע לדרוש וללמוד דינים בקל וחומר, איה סופר את המגדלים,
שהיה דואג סופר שלש מאות תלכות פסקות במגדל הפורח
באיור – במי שיוצא לחוץ לארץ בתוך תיבה, האם הוא נטמא
בטומאת ארץ העמים שגורו עליה חכמים.
אמר רבי (אמי), ארבע מאה בעי דואג ואחיתופל במגדל
הפורח באיור – ארבע מאות פסקות הסתפקו דואג ואחיתופל בענין
זה של מגדל הפורח באיור, ולא איפש' להו חד – ולא פשטו
אפילו ספק אחד, מחמת חומר וקושי הספיקות. אמר רבא, רבותא
למבעי בעי – וכי גדולה היא להסתפק ספיקות, והרי בשני דרב
יהודה בולי תנני בגויקין – בדורו של רב יהודה היו כולם עוסקים
רק בלימוד סדר נזיקין, ואנן קא מתנינן טובא בעוקצין – ואילו
אנחנו לומדים את כל ששת סדרי המשנה, ואפילו במסכת עוקצין
שבסוף סדר טהרות אנו שונים הרבה דינים, ומוכיח רבא שבזמן רב
יהודה לא היו בקיאים במסכתות אלו, שהרי כי הוה קמי רב יהודה
– כשהיה מגיע רב יהודה בלימודו למשנה זו, אשה שבושת ירק
בקרידה, ואמר לה – ויש אומרים למשנה זו (עוקצין פ"ב מ"א) ויתרים
שכבשו במרפיהו טהורים, אמר – היה רב יהודה אומר, היות דרב
ושמואל קא חזינא תבא – אני רואה כיצד סגויות חמורות כסגויות
שהיו עוסקין בהם רב ושמואל, שלא היה יודע מה הטעם לדינים
השונים במשניות אלו, ואנן קא מתנינן בעוקצין תלת כרי
מתבתא – ואילו אנחנו שונים שלש עשרה ישיבות במסכת עוקצין,
ובקיאם בה היטב, ואף על פי כן, כשלא היו יורדים גשמים, רב
יהודה שליף מסאניה ואתא מטרא – היה רב יהודה חולץ את
מנעלו בדרך עינוי, ומיד היו יורדים גשמים, ואנן צוחינן וליבא
דמשגח בן – ואילו אנחנו צוחים בתפילה על ירידת
גשמים, ואין משגיחים עלינו מן השמים לקבל את תפילתנו, אלא
מוכח מכך, שהקדוש ברוך הוא ליבא פגי – רצון ה' הוא כבונות
הלב של האדם, ולא רק בלימוד התורה, כיצד שבדורו של רב יהודה
היו חסידים יותר, היה ה' שומע לתפילתם, דכתיב (שמואל א' טו ז) ויה'
יראה ללבב!

המשך בעמוד קיח

הגמרא דורשת את הפסוק בענין בלעם. נאמר בפסוק: ואת בלעם בן
בעור הקוסם הרגו בני ישראל [בחרב] אל חלליהם (יהושע יג כב).
מבארת הגמרא: אמר רב, לשון אל חלליהם, שהיא לשון רבים,
באה ללמד שקיימו בו ישראל ארבע מיתות שנמסרו לבית דין,
סקילה, ושריפה, הרג ונהק, שתחילה תלו אותו וקיימו בוזה חנק,
והציתו אש תחתיו, וחתכו ראשו וקיימו בוזה 'סיף', ונפל לארץ
והתקיימה בו 'סקילה', וכשנפל לאש התקיימה בו 'שריפה'.
הגמרא מבארת בן כמה היה בלעם כשהרג: אמר ליה ההוא מינא
לרבי חנינא – שאל גוי אחד את רבי חנינא, מי שמעי לך בלעם בר
כמה הוה – האם ידוע לך בן כמה היה בלעם בשעה שנהרג על ידי
ישראל. אמר ליה רבי חנינא, מיתב לא פתיב – אין דבר זה מפורש
בפסוק, אלא יש ללמוד זאת מדכתיב בתהלים (נח כד) אנשי דמים
ומרמה לא יחצו ימיהם יש ללמוד שהיה בר תלתין ותלת שניין או
בר תלתין וארבע – או בן שלשים ושלש שנים או בן שלשים וארבע,
שהרי ימי האדם הם שבעים שנה, שנאמר (תהלים צ ז) ימי שנותינו בהם
שבעים שנה, ומזאת ממים אלו הם שלשים וחמש שנים, ומכך
שנאמר שאנשי דמים ומרמה אינם מגיעים לחצי ימיהם מוכח שלא
הגיע לגיל שלשים וחמש, אלא היה בן שלשים ושלש או שלשים
וארבע. אמר ליה אותו גוי, שפיר קאמרת – יפה דרשת, לדירי חזי
לי פנקסיה דבלעם – כיון שאני ראיתי את הפנס של בלעם, והוה
פתיב ביה – והיה כתוב בו כך, בר תלתין ותלת שניין בלעם חנינא
בר קמיל ויתיה פנחס ליסמאה – בן שלשים ושלש שנים היה בלעם
החיה, כשהרג אותו פנחס שר הצבא.
הגמרא מביאה מימרא בענין הדרשות על בלעם הרשע: אמר ליה
מר בריה דרבנא לבריה, בכולהו לא תפיש למדרש – בכל אותם
המנויים במשנה שאין להם חלק לעולם הבא, אל תרבה לדרוש
בגנותם, לבר – חוץ מבלעם הרשע, דכמה דמשפחת ביה דרוש ביה
– שכל מה שאתה מוצא לדרוש בגנותו, תדרוש.
הגמרא דורשת פסוקים שנאמרו לגבי דואג האדומי: פתיב בפסוק
במקום אחד ששמו היה 'דואג' (שמואל א' כ ח), ופתיב בפסוק במקום
אחר ששמו 'דויג' (שם בב יח), ויש לברר מה היה שמו האמיתי. אמר
רבי יוחנן, בתחילה יושב הקדוש ברוך הוא ודואג ושמו צא זה
לתרבות רעה, ולכן נקרא שמו 'דואג', ולאחר שצא לתרבות רעה,
אמר הקדוש ברוך הוא ווי שצא זה, לפי שהשכינה מצטערת על
אבדן הרשעים, ועל שם הלשון ווי נקרא שמו 'דויג'.
הגמרא מביאה דרשות בענין דואג האדומי: (סמן לדרשות אלו,
גבור ורשע, וצדיק, חיל וסופר).
אמר רבי יצחק, מאי דכתיב – כיצד נדרש הפסוק (תהלים נב א) מה
תתהלל ברעה הגבור חסד אל כל היום, כך יש לדורשו, אמר לו
הקדוש ברוך הוא לדואג, וכי לא גבור בתורה אתה, ואם כן מה
תתהלל ברעה – מדוע אתה מתהלל לספר לשון הרע על דוד, וכי
לא חסד אל נמוי עליך כל היום – וכי אינך עוסק בתורה המכונה
'תורת חסד' (משלי לא כ), ואין זה ראוי שתדבר לשון הרע.
ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב וירשע אמר אלהים מה לך לספר
חוקי? (שם נ טו), אמר לו הקדוש ברוך הוא לדואג הרשע, מה לך
לספר חוקי – מדוע אתה עוסק בתורה, בשאתה מגיע לפרשת
מרצחים ופרשת מספרי לשון הרע, מה אתה דורש בהם, והרי
אתה עצמך אמרת לשון הרע לשאל שאנשי נוב עיר הכהנים
מורדים בו, וגרמת לרציחתם, וכיצד אתה דורש פרשות אלו
להוציאם מידי פשוטם. דורשת הגמרא את סיום הפסוק (שם): ויתשא
בריתי עלי פיד, אמר רבי אמי, כוונת הפסוק ללמד שאין תורתו
של דואג אלא משפה ולחון, כלשון עלי פיד, שרק הוציא את
הלימוד בשפתי ולא השתיו אל ליבו, לקיים את מה שהוא לומד.
ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב ויראו צדיקים ויראו ועליו ישחקו
(שם נב ח), שבתחילה ויראו – פחדו הצדיקים שלא ילמדו בני אדם
ממעשיו של דואג, שהיה חוטא ומצליח, ולבסוף ישחקו – ולאחר
שמת בחצי ימיו, שמחו הצדיקים, שלא יהיה מי שילמד ממעשיו
הרעים.
ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב (איוב כ טו) חיל בלע ויקראנו מבטנו

1 – מצער את עצמו עד שמשחירים פניו על דברי תורה בעולם הזה,
 2 הקדוש ברוך הוא מבחיק זיויו – מאיר את פניו לעולם הבא,
 3 שְׁנֵאֱמַר (שיר השירים ה יא, טו–טז) 'קְרוּצוּתִי תִלְתְּלִים שְׁחֹרֹת כְּעֹרֶב וּגו',
 4 מְרַאֲהוּ כְּלָבָנוֹן כְּחֹר בְּאֲרָזִים, חכו ממתקים וכלו מחמדים, כלומר,
 5 המשחיר עצמו כעורב בעולם הזה, וזכה לעתיד לבא שיחיה מראתו
 6 כלבנון, חכו ממתקים וכולו מחמדים.
 7 אָמַר רַבִּי תַנְחוּם בְּרַבִּי חֲנִילָא, כָּל הַמְרַעִיב עַצְמוֹ עַל דְּבַרֵּי תוֹרָה
 8 בְּעוֹלָם הַזֶּה – שִׁמְחָתָהּ שְׂדוּא עוֹסֵק בְּדַבְרֵי תוֹרָה בֹּא לִידֵי רַעֲב,
 9 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְשַׁבְּעוֹ לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאֱמַר (תהלים לו ט) 'יְרִוּיוֹן
 10 מִדְּשֵׁן בֵּיתָךְ וְנַחַל עֲדִינָךְ תִּשְׁקֶם', ופסוק זה עוסק באותם שמרעיבים
 11 עצמם מחמת לימוד התורה.
 12 הגמרא מביאה דרשה נוספת בענין שחרם של צדיקים לעתיד לבוא:
 13 כִּי אָתָּא – כשבא רב דימי מארץ ישראל לבבל, אָמַר, עֲתִיד הַקְדוּשׁ
 14 בְּרוּךְ הוּא לִיתֵּן לְכָל צָדִיק וְצָדִיק טוֹבָה בְּשִׁיעוֹר 'מֵלֵא עוֹמֶסוֹ' –
 15 מלא חופנו של הקדוש ברוך הוא, שְׁנֵאֱמַר (תהלים סח ב) 'בְּרוּךְ ה' יוֹם
 16 יוֹם יַעֲמֹם לִנּוֹ הָאֵל יִשְׁוּעָתָנוּ סֵלָה'.
 17 מִקְשָׁה הַגְמָרָא: אָמַר לִיה אַבִּי, וְכִי אֶפְשָׁר לוֹמַר בֵּן, שֶׁאִדָּם יִכּוֹל
 18 לִקְבֹּל שִׁיעוֹר מֵלֵא חוֹפְנוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְהֵלֵא כְּכֹר נֵאֱמַר
 19 (ישעיה מ יב) 'מִי מִדֵּר בְּשִׁעָלוֹ מִים וְשָׁמַיִם בִּזְרֹת תִּבֶּן', כלומר שכל
 20 גודלם של השמים הוא בשיעור 'זרת' כלפי ה', כמו המרחק שמזהרת
 21 עד האגודל, ואם כן אין מקום בעולם לאותה טובה בשיעור 'מלא
 22 חופנו' של הקדוש ברוך הוא.
 23 מתרצת הגמרא: אָמַר לִיה רב דימי, מֵאִי מַעֲמָא לָא שְׂכִיחַת
 24 בְּאַנְדָּתָא – מדוע אינך מצוי ועוסק בדברי אגדה, שאם היית עוסק

25 בהם לא היה קשה לך כן, דְּאָמַרִי בְּמַעֲרָבָא מְשֻׁמְיָה דְּרַבָּא בַר מְרִי
 26 – שהרי אמרו בארץ ישראל בשם רבא בר מרי, עֲתִיד הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
 27 הוּא לִיתֵּן לְכָל צָדִיק וְצָדִיק שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרֵה עוֹלָמוֹת, שְׁנֵאֱמַר
 28 (משלי ח כא) 'לְהַנְחִיל אוֹהֲבֵי יֵשׁ וְאוֹצְרוֹתֵיהֶם אֱמֵלֵא', והמילה 'יש'
 29 בְּגִימְטְרִיא תִּלָּת מֵאוֹת וְעֶשְׂרֵה הֵי – היא בגימטריא שלש מאות
 30 ועשר, ובאותם עולמות יניחו הצדיקים את כל הטובה שיתן להם
 31 הקדוש ברוך הוא.
 32 הגמרא מביאה ברייתא בענין דומה: תַנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אֱמַר, בְּמִדָּה
 33 שְׁאֵרִם מוֹדֵד לְאַחֲרִים, באותה מדה מוֹדֵדִין לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם, דְּכִתְיִב
 34 לַגִּבִּי עוֹנֶשֶׁם שֶׁל הַמְצַרִּים כְּשִׁיבָאוּ יִשְׂרָאֵל מִמְצָרִים, 'בְּכִסְאָהָ
 35 בְּשִׁלְחָהּ תִּרְיֶכְנָה' (ישעיה כו ח), כלומר, כששילחו המצריים את ישראל
 36 נענשו במידה רעה, כפי שהם הרעו לישראל, ו'סאסאה' היינו 'סאה
 37 כנגד סאה', כלומר באותה מדה שהרעו בה נענשו, וכך גם במדה
 38 טובה, מקבל האדם שכר באותה מדה שבה הוא מטיב לאחרים.
 39 אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְכִי אֶפְשָׁר לוֹמַר בֵּן, והרי לפי זה נמצא שאם אָדָם
 40 נותן לוֹ מֵלֵא עוֹמֶסוֹ – מלא חופניו לְעִנִּי בְּעוֹלָם הַזֶּה, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
 41 נותן לוֹ מֵלֵא עוֹמֶסוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְעוֹלָם הַבָּא, וְהַכְּתִיב
 42 (ישעיה מ יב) 'שָׁמַיִם בִּזְרֹת תִּבֶּן', וכיון שהשמים נחשבות כלפי ה'
 43 כשיעור שמזהרת ועד האגודל בלבד, כיצד יוכל האדם לקבל טובה
 44 בשיעור מלא חופניו של ה'.
 45 השיב לו רבי מאיר: וְאָתָּה, אֵי אָתָּה אֱמַר בֵּן – וכי אפשר לומר
 46 שאין דרשה זו נכונה לגבי מידה טובה, שד' מטיב לאדם באותה
 47 מידה שהוא היטיב בה, והרי אִיזוֹ הִיא מִדָּה מְרֻבָּה, מִדָּת טוֹבָה
 48 מְרֻבָּה אוֹ מִדָּת פְּוִרְעָנוֹת מְרֻבָּה,

אגרות קודש

ב"ה, ט' סיון, תשט"ו
 ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מלפני חג זמן מ"ת, בו כתב שמרגיש שחסר לו איזה דבר בתורה או ביראת
 שמים וכו', אבל אינו מזכיר מאומה בהנוגע לדבר לימודו בנגלה ולסדר לימודו בחסידות, שבדאי אינם
 כדבעי, ובמילא אין פלא על הרגש הנ"ל, וכיון שמבקש עצה, הנה לפני התפלה (בימות החול) בבקר (יפריש
 איזה פרוטות לצדקה) וילמוד איזה ענין בחסידות, ששני ענינים אלו הם עצה שתקובל תפלתו, והרי
 התחלת בקשות צרכי האדם שהם ב"ב אמצעיית הוא חנינת דעת, כן יהי' זהיר בטבילת עזרא וילמוד
 תורה בהתמדה ושקידה, וכפירוש רש"י (מספרא) אם בחקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה, וכבר ידוע פסק
 רז"ל לא יגעת ומצאת אל תאמין.

בטח ידוע לו משלשת השיעורים השווים לכל נפש, מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ
 זי"ע בחומש תהלים ותניא הידועים, ועל כל פנים מכאן ולהבא יזהר לקיימם ותקותי חזקה שאם יעשה
 ככל הנ"ל, הנה לאט לאט יוטב במצב, ואף שתתחזק הכרתו שחסר הוא וצריך להשתלם, הנה ביחד עם זה
 בעת הלימוד וכן בקיום המצות בהידור תהי' שמחה בלבבו, וכמבואר בארוכה בתניא שאין שני הענינים
 סותרים זה את זה.

בברכה לתלמוד תורה ביראת שמים.

21 אַלעזר נכנסו אַרבעה זקנים לַבֵּקֶר, והם רבי מרשון, ורבי יהושע,
22 ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא. נענה רבי מרשון ואמר לרבי
23 אליעזר, מִי־אֵתָה לְיִשְׂרָאֵל מַפְיָפָה שֶׁל גִּשְׁמִים – ירידת גשמים,
24 שְׁמִיפָה שֶׁל גִּשְׁמִים טוֹבָה רַק בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְרַבִּי טוֹב לִנוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה
25 וּבְעוֹלָם הַבָּא, שְׁלִמְדֵנוּ תוֹרָה הַמְבִיאָה אוֹתָנוּ לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא.
26 נַעֲנֶה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְאָמַר, מִי־אֵתָה לְיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִגִּלְגַּל חֶמֶה –
27 מִהַשְׁמַשׁ שְׁמֵאִירָה אֶת הָאֶרֶץ, שְׁנִלְגַּל חֶמֶה טוֹב רַק בְּעוֹלָם הַזֶּה,
28 שְׁהִי לַעֲתִיד לֵבֵא יִתְבַּטְּלוּ הַמַּאֲרוֹת, וְרַבִּי טוֹב לִנוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה
29 וּבְעוֹלָם הַבָּא. נַעֲנֶה רַבִּי אֱלֵעָזֶר בֶּן עֲזַרְיָה וְאָמַר, מִי־אֵתָה לְיִשְׂרָאֵל
30 יוֹתֵר מֵאֵב וְאֵם, שֶׁאֵב וְאֵם טוֹבִים לֵאדָם רַק בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְרַבִּי טוֹב
31 לִנוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא. נַעֲנֶה רַבִּי עֲקִיבָא וְאָמַר לרבי
32 אליעזר, חֲבִיבִין הֵם הַיִּסּוּרִין, שִׁמְכֵפִים עֲלֵיךְ.
33 אָמַר לָהֶם רַבִּי אֱלֵעָזֶר, סִמְכּוֹנִי – עֲזוּרִי לָקוֹם וְאֶשְׁמָעָה אֶת דְּבָרֶי
34 עֲקִיבָא תִּלְמִידִי, שֶׁאָמַר חֲבִיבִין יִסּוּרִין. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלֵעָזֶר,
35 עֲקִיבָא, זֶה מִנֵּן לָךְ שְׁחִיסוּרִים חֲבִיבִים. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, מִקְרָא
36 אֲנִי דוֹרְשׁ, נִאֲמַר בַּפֶּסֶק לִגְבִי מִנְשָׁה בֶן חֻזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה (מלכים ב' כא
37 א-ג) 'בֶּן שְׁתֵּים עָשָׂר שָׁנָה מִנְשָׁה בְּמָלְכוֹ וְחֲמִשִּׁים וְחֲמִשׁ שָׁנָה מָלַךְ
38 בִּירוּשָׁלַם [וְגו']', וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינָיו ה' בְּתוֹעֵבָת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹרִישׁ ה'
39 מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל'. וּבְתֵיב בַּפֶּסֶק לִגְבִי חֻזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה, אֲבִיו שֶׁל
40 מִנְשָׁה,

1 לָהֶן רַבִּי אֱלֵעָזֶר, חֶמֶה עָזָה – כַּעַס גָּדוֹל יֵשׁ בְּעוֹלָם, שֶׁהַקֹּדֶשׁ בִּרְוֹךְ
2 הוּא כַּעַס עֲלָיו וְהַכְּבִיד עֲלָיו אֶת חֵלְיו, הַתְּחִילוּ הֵן – תִּלְמִידֵי שֶׁל
3 רַבִּי אֱלֵעָזֶר בּוֹבִין, וְאִילוּ רַבִּי עֲקִיבָא הִיָּה מִשְׁחָק – שְׂמַח. אָמַר
4 לוֹ הַתְּלִמִּידִים לרבי עקיבא לָמָּה אֵתָה מִשְׁחָק. אָמַר לָהֶן רַבִּי
5 עֲקִיבָא, וְכִי מִפְּנֵי מָה אֵתָם בּוֹכִים. אָמַר לוֹ, וְכִי אֶפְשָׁר הַדָּבָר
6 שֶׁסֶּפֶר תּוֹרָה – רַבִּי אֱלֵעָזֶר שֶׁהוּא חֹשֵׁב כַּסְפֵּר תּוֹרָה שְׂרָוִי וְנִמְצָא
7 בְּצִעֵר מַחֲמַת מַחֲלָתוֹ, וְלֹא נִכְבְּהָ עַל כֵּךְ. אָמַר לָהֶן, לִכְךָ אֲנִי
8 מִשְׁחָק, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֲנִי רוֹאֶה אֶת רַבִּי – רַבִּי אֱלֵעָזֶר שֶׁאֵין יָיִנוּ
9 מִחֲמִיץ, וְאֵין פְּשָׁתָנוּ לִקְוָה – נִיזוֹק, וְאֵין שְׂמֵנוּ מִכְּאִישׁ –
10 מִתְקַלְקֵל, וְאֵין דּוֹבֶשֶׁנוּ מִדְּבִישׁ – מִתְקַלְקֵל מַחֲמַת הַחוּם וְנַעֲשֶׂה
11 צִלּוֹל, אָמַרְתִּי בְּלִבִּי, שְׂמָא חָם וְשִׁלּוּם קִיבֵל רַבִּי אֶת עוֹלָמוֹ –
12 שֶׁכֵּר הָעוֹלָם הַבָּא הֵרָאוּ לוֹ קִיבֵל בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְאִילוּ עֲבָשׁוּ שֶׁאֲנִי
13 רוֹאֶה אֶת רַבִּי בְּצִעֵר, הִרִי שֶׁעַל מַעַט חֲטָאִיו הוּא נַעֲנֵשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה,
14 וְאֲנִי שְׂמָח שֶׁכֵּר מִשְׁתַּמֵּר לוֹ לַעֲתִיד לְבוֹא. אָמַר לוֹ רַבִּי
15 אֱלֵעָזֶר, עֲקִיבָא, בָּלָם וְכוּ' חִסְרָתִי מִן הַתּוֹרָה בּוֹקֵה דָבָר שֶׁלֹּא
16 קִיַּמְתִּיו, שִׁמְחַמֵּת כֵּן אֵתָה אוֹמֵר שֶׁאֲנִי סוֹבֵל מִחוּלִי זֶה. אָמַר לוֹ רַבִּי
17 עֲקִיבָא, לִימְדָתָנוּ רַבִּינוּ אֶת הַפֶּסֶק (קהלת א' ז) 'כִּי אָדָם אֵין צָדִיק
18 בְּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחָטָא', וְעַל מַעַט חֲטָאִים אִילוּ אֵתָה
19 סוֹבֵל עֲתָה.
20 הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא נּוֹסֶפֶת בְּאוֹתוֹ עֵינִי: תִּגְנוּ רַבָּנִן, בְּשִׁחְלָה רַבִּי

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שני עמ' ב

26 וירבעם אינו נחשב אלא כעבדו. ואי יתיבא – ואם אעבור על הדין
27 ואשב בפניו, מורד במלכות הוא – יהיה דיני כמורד במלכות,
28 וקמלין לי ואילו בתריה – ויהרגוני וילכו כל ישראל אחרי רחבעם,
29 שימלכו עליהם. מיד אירע מה שאומר בפסוק, 'וינועץ המלך ויעש
30 שני עגלי זהב ויאמר אליהם רב לכם מעלות ירושלים הנה אלחיה
31 וישראל אשר העלוד מארץ מצרים, וישם את האחד בבית אל ואת
32 האחד נתן בִּדְן' (שם יב כז-כט).
33 מבאר הגמרא את הפסוק: 'מאי וינועץ', כלומר איזו עצה עשה
34 בדבר שעל ידה הצליח להחטיא את כל ישראל בעבודה זרה של
35 עגלים אלו. אמר רב יהודה, שהושב אדם רשע אצל אדם צדיק
36 מישראל, ואמר להו – לצדיק ולרשע יחד, חתמיתו על כל דעבידנא
37 – האם תחתמו שתסכימו לכל מה שאעשה, אמרו ליה, הין – השיבו
38 לו, כן. אמר להו ירבעם, מלכא בעינא למיהוי – רצוני להיות מלך,
39 אמרו ליה, הין – כן, מסכימים אנו לכך. אמר להם ירבעם, כל
40 דאמינא לכו עבידתו – האם כל מה שאומר לכם תעשו, אמרו ליה
41 הין. המשך ושאלם, אפילו למפלח – אפילו לעבוד לעבודת
42 בוכבים, אמר ליה צדיק, חס ושלום, ודאי שלא נסכים לכך. אמר
43 ליה רשע לצדיק, סלקא דעתך דנגרא בירבעם פלח לעבודת
44 בוכבים – וכי אתה מעלה בדעתך שאדם גדול וצדיק כירבעם יעבוד
45 עבודת בוכבים, אלא למינסיננהו הוא דקא בעי, אי קבליתו
46 למינסיננהו – רק לנסותנו הוא רוצה, לראות אם אנו מקבלים את
47 מלכותו בלב שלם, וחתמו לו כולם, ואף הצדיקים שבישראל, ואחר
48 כך כשהעמיד את עגלי הזהב ואמר לישראל לעבוד עבודה זרה,
49 סמכו ישראל על חתימתם ושוב לא הועיל להם מה שחזרו בהם ולא
50 קיבלו העם את דבריהם.

1 ברבים כדי לביישו. שנאמר (מלכים א' יב-כז) 'וירבעם בן נבט אפרתי
2 וגו' עבד לשלמה ויגרם יד במלך, וזה הדבר אשר הרים יד במלך,
3 שלמה פנה את המלוא סגר את פרץ עיר דוד אביו, מבאר
4 הגמרא את סיום הפסוק, אמר לו ירבעם לשלמה המלך, דוד אבך
5 פרץ פתחות בחומה של ירושלים, כדי שיעלו ישראל לרגל
6 בקלות, שיהיו להם מקומות רבים להכנס מהם לירושלים, ואתה
7 גדרת אותם – את הפרצות, ויכולים להכנס רק מהשערים
8 הקבועים בחומה כדי שיוכלו לדעת מי נכנס ולגבות ממנו ממון,
9 כדי לעשות אנגריא – להעלות את אותו ממון כמס לבת פריעה
10 שנשאת לאשה. מבררת הגמרא את תחילת הפסוק: 'ומאי וזה
11 אשר הרים יד במלך, אמר רב נחמן, שחלץ ירבעם תפיליו
12 בפניו של שלמה המלך, ובכך גילה את ראשו בפניו, ודבר זה הוא
13 בזיון למלך.
14 הגמרא מבאר כיצד אירע שירבעם החטיא את ישראל בעבודה
15 זרה: אמר רב נחמן, גפוט הרוח – גאווה שהיה בו בירבעם, מדרתו
16 – הוציאנו מן העולם, שנאמר (מלכים א' יב-כז) 'ויאמר ירבעם בלבו
17 עתה תשוב הממלכה לבית דוד, אם יעלה העם הזה לעשות זבחם
18 בבית ה' בירושלים ושב לב העם הזה אל אדוניהם אל רחבעם
19 מלך יהודה והרגוני ושבו אל רחבעם מלך יהודה, מבאר הגמרא
20 מדוע חשש ירבעם מכך שיעלו ישראל לבית המקדש שבירושלים,
21 כיון שאמר ירבעם בלבו, גמירי – הלכה למשה מסיני היא דאין
22 ישיבה מותרת בעזרה של בית המקדש אלא למלכי בית יהודה
23 בלבד, ופיין דהוו ליה לרחבעם דתיב – כשיראו ישראל את רחבעם
24 מלך יהודה יושב, ואנא קאמינא – ויראו שאני – (ירבעם) עומד, סברי
25 הא מלכא והא עבדא – יחשבו שרחבעם הוא המלך האמיתי,

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום רביעי עמ' א

5 על בפנים ישאונך וגו' פן תגף באבן רגלך, על שחל ופתן
6 תדרוך וגו' תרמס כפיר ותניין. עד כאן ברכתו אמו, מבאן
7 ואילך – מפסוק זה והלאה ברכתו שמים – ברכתו השכינה,
8 וכך אמרה לו,

1 בנו בדברים אלו, של יצר הרע והרהורים רעים וכדומה, מבאן
2 ואילך – מפסוק זה והלאה, ברכתו אמו, שמתוך רכות הלב
3 של האם היא מברכתו שינצל מאבני גוף ושרים, ולכן אמרה
4 לו (שם צא יא-ג) 'כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכך,

למלחמה ברמות גלעד, ששם ימות, מוכח שבקושי גדול הענישו ה' והיינו כיון שהיה שקול במעשיו.

מקשה הגמרא: מִתְקַיֵּם לָהּ רַב יוֹסֵף, וכי אפשר לומר כן, מֵאֵן דִּבְתַּב בִּיה – מי שנאמר עליו (מלכים א' כב כה), 'רַק לֹא הָיָה בְּאֶחָב אֲשֶׁר הִתְמַכֵּר לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינָי ה' אֲשֶׁר הִסְתָּה אוֹתוֹ אוֹכֵל אֲשֶׁתוֹ וְיִתְנִיָּא – ושינוי בברייתא בביאור הפסוק, שִׁכְבָּל יוֹם הָיְתָה אִיזוֹב אֲשֶׁתוֹ שׁוֹקֵלֶת אֶת אֶחָב, ונותנת שִׁקְלִי יָהֵב כמשקלו לַעֲבֹדֶת בּוֹכְבִּים, וְאֵת אֶמְרַת שְׁקוֹל הָיָה – ואתה אומר שהיה שקול במעשיו, חֲצִי עוֹנוֹת וְחֲצִי זְכוּיוֹת. מתרצת הגמרא: אֵלָּא בִּאֲמוֹת עֲשָׂה אֶחָב עוֹנוֹת יוֹתֵר מִמִּצּוֹת, אֵלָּא שֶׁאֶחָב וְיִתְרָן בְּמִמוֹנֵי הָיָה, וּמִתְוַדֵּן שֶׁהָיָה תִּלְמִידֵי חֲכָמִים מְנַכְּסִי כִּיפּוּר לֹן מִחֲצָה מֵעוֹנוֹתָיו, ולכן אמר רב נחמן שבאותה שעה היה שקול.

הגמרא דורשת את המשך הפסוקים: נאמר בפסוק לאחר ששאל ה' מי יפתה את אחאב, (מלכים א' כב כא-כב) 'וַיֵּצֵא הָרוּחַ וַיַּעֲמֵד לִפְנֵי ה' וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶפְתְּנוּ וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו בְּמָה, וַיֹּאמֶר אֶצְא וְהִיִּיתִי רוּחַ שָׁקֶר בְּפִי כָל נְבִיאָיו וַיֹּאמֶר הִתְפַּתָּה וְגַם תּוֹכֵל צֹא וַעֲשֵׂה כֵן. מבארת הגמרא: מֵאֵי 'רוּחַ' – מי היא אותה רוח שרצתה לפתות את אחאב ולגרם למיתתו, אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זו היא רוחו שֶׁל נְבוֹת הַיִּזְרְעֵאֵלִי שֶׁגָּרַם אֶחָב לְהִרְיָגוֹ כְּדִי לְרַשֵּׁת אֶת כְּרִמּוֹ, ולכן רצה לנקום בו ולהורגו.

מֵאֵי – מה פירוש המשך הפסוק, שאמר ה' לרוח 'צֹא', והרי היה די בכך שיאמר לו ה' עֲשֵׂה כֵן, ומוכן הדבר שכדי לעשות זאת עליו לצאת, אֲמַר רַבִּינָא, 'צֹא מִמְּחִיצָתִי', שָׁבֵן כְּתִיב (תהלים קא ט) 'דּוֹבֵר שְׁקָרִים לֹא יִבּוֹן לִנְגֵד עֵינָי', ואותה רוח רצתה להיות רוח שקר בפי כל נביאיו של אחאב שיאמרו לו בנבואת שקר לעלות למלחמה ברמות גלעד, ולכן הוציאה ה' ממציצתו. אֲמַר רַב פֶּפְאָה, הֵיִינוּ דְאֲמַרִּי אֵינְשִׁי – זהו מה שרגילים בני אדם לומר, 'דִּפְרַע קִינִיָּה מִחֲרִיב בִּיתָה' – הנפרע מקנאתו בחבירו ורוצה להענישו על מה שעשה לו, סופו שמחריב את ביתו שלו, שהרי כאן רצה נבואת לנקום באחאב והזיק לעצמו שיצא ממציצתו של הקדוש ברוך הוא.

נאמר בפסוק: 'וַיַּעַשׂ אֶחָב אֶת הָאֲשֶׁרָה וַיּוֹסֶף אֶחָב לַעֲשׂוֹת לְהַכְעִים אֶת ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ לִפְנֵי' (מלכים א' טו ז), אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כוונת הפסוק שֶׁבְּתַב אֶחָב עַל דְּלִתוֹת שְׁמֶרֶן לִשׁוֹן זֶה, 'אֶחָב כֶּסֶר בְּאַלְהֵי יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ אֵין לוֹ חֵלֶק

בְּאַלְהֵי יִשְׂרָאֵל', ולמדו זאת מלשון הפסוק 'לעשות להכעיס', שכפר על ידי עשיה, והיינו בכתיבה, ומכך שנאמר שהכעיס יותר מכל מלכי ישראל למדו שכולם היו משתפים שם שמים עם עבודה זרה, ואילו אחאב כפר לגמרי בה' ועבד רק עבודה זרה.

הגמרא מספרת את מעשיו הרעים של אחזיהו מלך יהודה: נאמר בפסוק לגבי יהוא שהשמיד את כל בית אחאב, והיה שם באותה שעה גם אחזיהו בן יהושפט מלך יהודה, שאמו היתה בת אחאב, 'וַיִּכְנָשׁ אֶת אֲחֻזִּיהוּ וַיִּלְבְּדֵהוּ וְהוּא מִתְחַבֵּא בְּשִׁמְרוֹן' (דברי ב' כב ט), ויש לבאר מדוע היה אחזיהו המלך מתחבא באותה שעה, אֲמַר רַבִּי לִוִּי, שָׁהִיָּה קוֹדֵר אֲזַכְּרוֹת – מוחק את שמות ה' הכתובים בספר תורה, וְכוּתֵּב שמות של עֲבֹדֶת בּוֹכְבִּים תַּחְתֵּיהֶן, ואם היה עושה כן בפרהסיא לא היו מניחים לו לעשות כן, ולכן התחבא.

הגמרא מבארת את חטאי מנשה. אומרת הגמרא: למה נקרא שמו 'מְנַשֶּׁה', שְׁנֵשָׁה יָה – ששכח את הקדוש ברוך הוא. דָּכַר אַחֵר, 'מְנַשֶּׁה', שְׁהֵנְשִׁי – שהשכיח את יִשְׂרָאֵל לְאִבְהִים שְׁפִשְׁמִים, שהשכיחים מלעבוד את הקדוש ברוך הוא.

שואלת הגמרא: וּמִלָּן דְּלֹא אֲתִי לַעֲלֹמָא דְאֲתִי – מנין שאין למנשה חלק לעולם הבא, דְּכָתִיב (מלכים ב' כא א.ג.) 'כֵּן שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה מְנַשֶּׁה בְּמִלְכּוֹ וְחֲמִשִּׁים וְחֲמִשׁ שָׁנָה מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַיִם', 'וַיֵּשֶׁב וַיָּבֶן אֶת הַבָּמֹת אֲשֶׁר אָבִד חִזְקִיָּהוּ אָבִיו וַיִּקֶּם מִזְבְּחֹת לְבַעַל וַיַּעַשׂ (הָרַע) [אֲשֶׁרָה] (בעיני ה') בְּאֲשֶׁר עָשָׂה אֶחָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל', ויש לדרוש, מַה אֶחָב אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הָבָא, וכמו שהוכח לעיל, אִם מְנַשֶּׁה אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הָבָא.

שינוי במשנה: רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, מְנַשֶּׁה יֵשׁ לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הָבָא, שְׁנֵאֲמַר וַיִּתְפַּלֵּל מְנַשֶּׁה אֵל ה' וַיַּעֲתֵר לוֹ וְכוּ'.

הגמרא מבארת את מחלוקת חכמים ורבי יהודה: אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וַיִּשְׁנֶה – חכמים ורבי יהודה, מִקְרָא אַחֵר דְּרָשׁוּ – למדו את דבריהם מאותו פסוק, אלא שנחלקו כיצד לדרשו, שְׁנֵאֲמַר (ירמיה טו ד) 'נִתְּתִים לְעֹזֶה לְכָל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ בְּגִלָּל מְנַשֶּׁה בֶּן יִחְזַקְיָהוּ, מֶלֶךְ – רבי יהודה סָבַר, שכונת הפסוק לומר שישראל יענשו בגלל מְנַשֶּׁה, שְׁהוּא עָשָׂה תַּשׁוּבָה וַאֲיָהּוּ לֹא עָבִיד – וישראל לא עשו, למרות שיכלו ללמוד מתשובתו של מנשה, ומוכח שהתקבלה תשובתו ויש לו חלק לעולם הבא. וְאִם סָבַר – וחכמים האומרים שאין לו חלק לעולם הבא דורשים את הפסוק כך,

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום חמישי עמ' א

נמצא באצרתיו לא היה דָּכַר אֲשֶׁר לֹא הָרָאם חִזְקִיָּהוּ בְּבֵיתוֹ וּבְכָל מְמַשְׁלָתוֹ, אֲמַר רַב, מֵאֵי 'בֵּית נְכֹתָה', כוונת הפסוק שֶׁאֲשֶׁתוֹ שֶׁל חִזְקִיָּה הִשְׁקִתָּה לַעֲלֵיהֶם – מזהה להם את הכוס, ואשה מכונה כן מלשון יכיו וחסרון, שהיא נבראה על ידי הצלע שנלקחה ונחסרה מאדם הראשון. וַשְׁמֹאל אֲמַר, 'בֵּית נְכֹתָה' הוא בֵּית גִּנְזִיּוֹ – מקום שמונחים אוצרותיו, ואותו הָרָאָה לָהֶם. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, וַיֵּן אוֹכֵל וַיֵּן הָרָאָה לָהֶן – הראה להם כלי נשק העשויים מברזל שהיה לו שבכוחם לקצוץ ולשבור ברזלים אחרים, ו'בית נכותה' הוא מלשון הכאה, שזהו ברזל המכה את הברזלים האחרים.

הגמרא דורשת את הפסוקים במגילת איכה. נאמר במגילת איכה (א) א: 'אֵיכָה יִשְׁכַּח בְּדָד, אֲמַר רַבָּא, אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִפְּנֵי מַה לָּקֹן יִשְׂרָאֵל בְּתִיבַת 'אֵיכָה', שבה נפתחה המגילה, מִפְּנֵי שֶׁעָבְרוּ עַל שְׁלֹשִׁים וָשֵׁשׁ אִיסוּרֵי בְּרִיתוֹת שֶׁבְּתוֹרָה, ו'אֵיכָה' היא בגימטריא שלשים ושש.

אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִפְּנֵי מַה לָּקֹן יִשְׂרָאֵל בְּאַלְ"ף בִּית – שכל פסוקי מגילת איכה נאמרו לפי סדר אותיות האל"ף בִּית. מִפְּנֵי שֶׁעָבְרוּ עַל הַתּוֹרָה שְׁנִיתָנָה בְּאַלְ"ף בִּית שֶׁנִּכְתְּבָה בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתֵּים הָאוֹתוֹת. הגמרא ממשיכה לדרוש את פסוקי איכה: 'אֵיכָה יִשְׁכַּח בְּדָד, אֲמַר רַבָּא, אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּבִיאור הַפְּסוּק, אֲמַר תְּקַדֵּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲנִי אֲמַרְתִּי (דברים לג כח) 'וַיִּשְׁבֶּן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדָד עֵין

יַעֲקֹב אֵל אֲרֶץ דָּנָן וְתִירוּשׁ אִם שָׁמִי יַעֲרֹפוּ מֵל', ו'בטח בדד' היינו שאף שיחיו לבדם יהיו בטוחים ולא יפחדו מאומות העולם או מחזית רעות, עֲבָשׂוּ שְׁחֲטָאוֹ, הָיָה בְּדָד מוֹשְׁבֵם שִׁיחֵי מִרוּחָקִים מְכַל הָעוֹלָם כְּמִצּוּרֵימ. 'הָעִיר רַבָּתִי עָם' (איכה א ח), אֲמַר רַבָּא, אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, פֶּסוּק זֶה מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מֵתָרְבִּים יוֹתֵר מְכַל עַם, וְכִיצַד עָשׂוּ כֵן, שֶׁהָיוּ מְשִׁיבִין קָטְנָה לְגִדּוֹל, וְגִדּוֹלָה לְקָטָן – צעירה למבוגר, ומבוגרת לצעיר, כיון שהקטן אינו ממחר להוליד, וכן קטנה אינה ממחרת להתעבר, ואם היו משיאים קטן לקטנה היו צריכים שניהם להמתין שיהגדלו כדי שיוכלו ללדת, אך כשאחד מהם מבוגר, הרי הם מולידים מיד, אִם שֶׁהֵשִׁי עַדִּין צַעִיר, וְעָשׂוּ כֵן בְּדִי שִׁיחֵי לָהֶם בָּנִים תְּרַבָּה. 'הָיְתָה בְּאַלְמָנָה', אֲמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֲמַר רַב, לִשׁוֹן הַפְּסוּק הוּא שִׁירוּשָׁלַיִם הָיְתָה בְּאַלְמָנָה, וְלֹא אֲלָמָנָה מִשֵּׁשׁ, שבעלה מות, אֵלָּא בְּאִשָּׁה שֶׁהָיָה בְּעֵלָה לְמִדְיָנָה הֵם, וְדַעְתּוֹ לְחִזּוֹר אֵלֶיהָ, כִּךְ עָתִיד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְחִזּוֹר לִירוּשָׁלַיִם. 'רַבָּתִי בָּנִים שְׂרָתִי בְּמִדְיָנָה', אֲמַר רַבָּא, אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כוונת הפסוק היא שֶׁכָּל מְקוֹם שֶׁהָיוּ (יִשְׂרָאֵל) הוֹלְכִין, ואפילו כשהולכים בשביה, נַעֲשִׂין שָׂרִים לְאֲדוֹנֵיהֶן.

מביאה הגמרא ברייתא בענין זה: תָּנוּ רַבָּנֵן, מַעֲשֵׂה בִשְׁנֵי בְנֵי אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁבּוּ בְּהָר הַבְּרָמֶל, וְהָיוּ הַשְּׂבָאִי מְחַלֵּף אַחֲרֵיהֶם,

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

1. אם עבר והדליק בשמנים שאסור להדליק בהם דינו כהדליק בפתילות שאין מדליקין בהם וכמו שנתבאר
למעלה¹²⁷

חלק ב סימן רסד, דיני הפתילה והשמן טעף י

ציונים והוספות

(27) סעיף ב: שאין להשתמש לאורן כלל מחשש שמא יטה הנר, אלא אם כן בשעת הדחק - במקום שישנו נר דולק אחר כשר.

שולחן ערוך - הלכות נטילת ידים

1. טומאת הידים וטהרתן אינה אלא עד הפרק הצריך נטילת
2. ידים ולא חוץ לפרק שאם נטל הראשונים עד הפרק והשניים
3. חוץ לפרק לא נטמאו שם אע"פ שהם שם ראשונים ולפיכך אם
4. חזרו לפרק אינן מטמאין את היד אבל אם הראשונים שהיו בתוך
5. הפרק ונטמאו יצאו חוץ לפרק אע"פ שנטל גם השניים חוץ
6. לפרק לא טיהרום שם ולפיכך אם חזרו לפרק חזרו ונטמאו
7. הראשונים את היד לכך אמרו חכמים הנוטל צריך שיגביה ידיו
8. למעלה שלא יחזרו המים שחוץ לפרק לתוך הפרק.
9. ומכל מקום אם נוטל כל היד עד הקנה של זרוע לא יגביה כל
10. היד לגמרי כדי שלא יצאו ממנה מים על הזרוע במקום שישארו
11. שם גם אחר שינגב ידיו שאינו מנגב אותו מקום מפני שהוא
12. מכוסה בכבדים ואח"כ כשישפיל ידו לאכול בה יחזרו מהזרוע
13. לידו ויטמאוהו אלא יגביה ראשי אצבעותיו ועל ידי זה תהא שאר
14. היד מוגבהת קצת שמהאצבעות אין לחוש שירדו על הזרוע.
15. וצריך לזוהר שיהיו מוגבהים ועומדים מסוף הנטילה עד שינגבן
16. שאם יגביהן ויחזרו וישפילן יחזרו המים שיצאו חוץ לפרק ע"י
17. הגבהתו וישבו לתוך הפרק.
18. לפיכך יטול שתי ידיו כאחת שאם יטול ידו אחת ויגביהנה ואחר
19. כך ישפוך בה על השניה נמצא מורידה למטה כששופך בה.
20. ואם רוצה להשפילן מתחילת הנטילה שלא יצאו מים ראשונים
21. חוץ לפרק כלל מתוך הפרק הרשות בידו רק שישגיח שיבוא
22. המים על ראשי האצבעות.
23. ואם שופך רביעית על כל יד בפני עצמה או רביעית על ב' ידיו
24. כאחד שאין שם מים טמאים כלל א"צ לזוהר בזה כלל ואצ"ל
25. המטביל ידיו.
26. ויש מפרשים מה שאמרו חכמים הנוטל צריך שיגביה ידיו אינו
27. בנוטל כל היד עד הקנה של זרוע אלא בנוטל האצבעות לבדן
28. וכדברי האומרים שהנטילה דיה עד מקום חיבור האצבעות לכף
29. היד וטומאת הידים לראשונים וטהרתן מהשניים היא עד הקנה
30. של זרוע לפיכך יש לחוש שמא הלכו הראשונים חוץ למקום
31. חיבור האצבעות ונטמאו שם אף אם לא יצאו לשם מהאצבעות
32. אלא הלכו לשם מחמת הכלי והשניים שמא לא הלכו בכל מקום

33. שהלכו הראשונים ונשארו הראשונים בטומאתן ומטמאין היד
34. אם יורדים לאצבעות כשמשפיל ידיו לכן צריך להגביה ראשי
35. אצבעותיו למעלה מסוף הנטילה עד שינגב ואף אם רוצה
36. להשפילן מתחלת הנטילה אינו מועיל כי אי אפשר לצמצם
37. ליטול ממש בתוך הפרק שלא ילכו המים חוץ לאצבעותיו מעט
38. ואם הלכו לשם נטמאו שם אע"פ שלא ירדו לשם מהאצבעות
39. אלא מהכלי והמטביל ידיו או ששפך עליהם רביעית כאחד
40. אפילו שפך על האצבעות ויצאו מהן חוץ לפרק לא נטמאו שם
41. כלל כיון שהם מי טהרה.
42. ועל פי סברא זו נהגו עכשיו להקל בהגבהת הידים לפי שנוהגין
43. לשפוך על כל יד ג' פעמים אף שהן נקיות ושוב אין לחוש שמא
44. לא הלכו השניים בכל מקום שהלכו הראשונים שאם לא הלכו
45. השניים הלכו השלישיים:
46. ז' כששופך הראשונים על היד צריך לזוהר ולשפוך בשפיכה
47. אחת על כל פרק הצריך נטילת ידים ומכל מקום א"צ שפיכה
48. אחת ממש אלא שלא יפסיק מלשפוך עד שיגיעו המים בכל
49. הפרק שאין ידים טהורות לחצאין לפי שאין דרך נטילה בכך
50. ואם פסק אחר שנטל מקצת היד אין נטילת מקצת זו עולה לו
51. (ואפי' שפך רביעית בבת אחת ונטמאו המים כיון שלא טיהרו
52. כלום) וצריך לחזור ולשפוך גם על מה שנטל ואם לא שפך אלא
53. על הנשאר מידו שלא נטל הרי ידו טמאה כשהיתה (אפילו אם
54. גם שפיכה זו היתה רביעית).
55. ויש אומרים שאם יש עדיין על מקצת היד שנטל טופח על מנת
56. להטפח מצטרפת נטילה זו עם מה שהוסיף ונטל הנשאר מידו
57. שמשקה טופח על מנת להטפח חיבור לטהרה והי' כנטילה
58. אחת ויש להחמיר כסברא הראשונה.
59. וכל זה בראשונים אבל בשניים נוטל מקצת ידו וחזרו ומוסיף
60. על מקצתה השני ואפילו נתנגב מקצתה הראשון:
61. ח' אחר נטילת מים שניים על ב' ידיו או רביעית בבת אחת
62. ישפשף ידיו זו בזו.
63. ואם לא נטל אלא עד מקום חיבור האצבעות לכף היד יזהר
64. כשמשפשף זו בזו שלא תיגע זו בזו בכף היד במקום שלא נפלו
65. שם מים ולא נטהר שמקום זה מטמא מים שעל ידו השנייה
66. בנגיעתה בו והמים חוזרים ומטמאין את היד אע"פ שהם מים

שניים אבל אם שפך רביעית בבת אחת א"צ לזוהר בזה שמי
רביעית מי טהרה הם ואינן מתטמאין ויש אומרים שלא אמרו
מי רביעית מי טהרה הם אלא במקום שהם מטהרים שאז אינן
מתטמאין מאותו מקום כגון אם נטל רביעית עד מקום חיבור
האצבעות ויצא משם לכף היד אין הכף מטמאת לפי שמטהרים
הם למקום שבאו שמה אבל אם יד אחת טמאה נגעה בהם
טמאתם אע"פ שהם מי רביעית (ויש להקל בדברי סופרים):

ט אם שפשפן זו בזו אחר ששפך עליהם מים ראשונים
פחותים מרביעית אפילו שפך על כל אחת בפני עצמה
שטיפה אחת מרובה כשתים שנטהרו בהן חזרו ונטמאו בנגיעתן
זו בזו.

ואפי' מים שניים אין מועילין לטהרן לפי שהמים שעל יד זו
נטמאו בנגיעתן במי זו ושעל זו בנגיעת מי זו ואין מים שניים
מטהרים אלא המים שנטמאו מיד זו עצמה שבאו עליה לטהרה
ולא שנטמאו מיד אחרת וחוזרים ומטמאים את הידים לפיכך
צריך לנגבן תחלה ויחזור ויטלם כראוי.

ואפי' אם שפך על אחת הראשונים ושניים שהמים שעליה
טהורים חזרה ונטמאה אם נגעה בה חברתה שלא שפך עליה
אלא ראשונים בלבד ואפילו היתה שטיפה אחת מרובה כשתים
שהיד טהורה מכל מקום המים טמאים מטמאים המים שעל זו
ומכל מקום יש אומרים שמים אחרים מועילים לטהרה כיון
שהיתה כבר טהורה לגמרי עם המים שעליה:

י אפילו נגע בה יד שאינה נטולה כלל בין שהיא ידו בין ידו
של אחר שלא נטל ידיו הרי המים שעליה מתטמאין מיד
הטמאה שנגעה בהם וצריך ליתן עליה שניים אחרים ואם לא
נתן עליה אלא הראשונים בלבד אין להם תקנה אלא בניגוב או
בהשקה למי מקוה וגם היד שאינה נטולה אין לה תקנה אלא
בניגוב לפי שנטמאה גם כן ממני חברתה הטמאים ואין מים
שניים ואפילו רביעית בבת אחת מטהרים טמאה הבאה מחמת
יד אחרת (אבל אם נגעה בשניים שטמאתה היא בנגיעתם אין
צריך לנגבה).

וכבר נתבאר שבמי רביעית בבת אחת יש להקל ולומר שאינן
מתטמאין כלל ולפיכך אם שפך על ידו אחת רביעית בבת אחת

ונגעה בה ידו השניה שלא שפך עליה כלום ידו הראשונה
טהורה (וגם השניה אף על פי שיש עליה לחלוחית מים מן
הראשונים ולחלוחית זה שעליה נטמאה ממנה שהרי אין בו
רביעית מכל מקום מיטהר הוא ע"י מים ראשונים ושניים או
רביעית בבת אחת שישפוך עליה כיון שטמאתה היא מיד זו
עצמה).

אבל אם נתן על ידו השניה מים הראשונים פחותים מרביעית
ונגעה בזו שנתן עליה רביעית בבת אחת נטמאה יד זו ממימי
(השניים) [השניה] הטמאים וצריך לשפוך עליה מים שניים
לטהרה שכל מים טמאים מטמאים את היד הנוגעת בהם אפילו
היא טהורה לגמרי ואפילו באמצע הסעודה:

יא וכל זה כשנטל ידו אחת או שתיהן כל אחת בפני עצמה
אבל אם מצרף ידיו זו לזו ונטל שתיהן כאחת הרי הן
נחשבות כיד אחת לגמרי ואינן מטמאות זו את זו בנגיעתן זו
במים טמאים שעליהן משטיפה הראשונה ויכול לשפשפן זו בזו.

ונכון הדבר לשפשפן מיד אחר שטיפה הראשונה כדי לרחוץ
יפה הזיעה קודם שיתן עליהם מים שניים לטהרן לפיכך כל
הנוטל ידיו מרביעית או ישפוך לו אחר עליהן או יאחז הכלי
בראשי אצבעותיו כדי שיטול ב' ידיו כאחת וישפשפם מיד אחר
שטיפה הראשונה שאם יטול כל אחת בפני עצמה יש לחוש
שמה תיגע יד בחברתה קודם שיתן מים שניים על שתיהן אבל
אם נוטל כל יד מרביעית אין צריך לחוש לזה.

ואפי' ד' וה' שהניחו ידיהן זו בצד זו או זו על גבי זו כיד אחת
חשובות ואינן מטמאות זו את זו כמו שנתבאר בס' ק"ס:

יב נטל ב' ידיו זו לעצמה וזו לעצמה מים הראשונים פחותים
מרביעית ונמלך כשנטל המים השניים והגיע ידיו זו לזו
ושפך על שתיהן כאחת ידיו טמאות מפני שכשמצרף ידיו זו לזו
לקבל מים השניים נטמאו ידיו בנגיעתן זו לזו כי מים שעל גב
זו מטמאים המים שעל גב חברתה וגם היד עצמה וכשנטל את
השניים לא טיהרו את הראשונים כיון שנטמאו מיד אחרת אלא
גם השניים נטמאו בהם וצריך לנגב ידיו ולחזור וליטלן כראוי:

חלק א סימן קסב, דיני הגבהה ושיפשוף הידים בנטילה ובו טעמים
ריב:

לקוטי תורה

שנקרא בשם "אדם", כפי שיבאר להלן.

כי הנה בחינת אדם הוא כמו שכתוב ועל דמות
הכסא דמות כמראה אדם, כי באמת לאו מכל
אלין מדות איהו כלל, אלא שמתלבש בעשר
ספירות, ונק' רמ"ח אברים דמלכא, כדי להאיר על
ידי זה לנשמות ישראל וכל העולמות, ואזי נקרא
כמראה אדם.

הקב"ה נתגלה ליחזקאל הנביא בדמות "מראה
אדם" (כפי שהובא גם לעיל בתחילת המאמר).

תוכן הפרק: ענין העזר מלמעלה המעורר את האדם –
וכיצד צריכים לנצל אותו שההתעוררות תהי' בת
קיימא

וזהו אדם כי יקריב מבם.
ומעתה נשוב לבאר לשון הכתוב "אדם כי יקריב
גו'", ונקודת הענין, שתחילת הכתוב "אדם כי יקריב"
מרמזת על "אתערותא דלעילא", ההארה וההערה
העליונה שבאו לעורר את האדם התחתון להתקרב אל
ה', ופירוש "אדם כי יקריב" - "אדם" מרמז על הקב"ה

42 ה"הארה והערה העליונה" לעורר את האדם התחתון
43 להתקרב אל ה' (שזהו פירוש "מכם קרבן לה").
44 ועל ענין זה אמר שלמה המלך "כמים הפנים
45 לפנים כן לב האדם לאדם", "פירוש, כמו שכדמות
46 וצורת הפנים שהאדם מראה במים כן נראה לו שם
47 במים אותה צורה עצמה – ככה ממש לב האדם הנאמן
48 באהבתו לאיש אחר, הרי האהבה זו מעוררת אהבה
49 בלב חבירו אליו ג"כ, להיות אוהבים נאמנים זה לזה
50 בפרט כשרואה אהבת חבירו אליו".

51 וכמו כן הוא ביחס שבין הקב"ה וכנסת ישראל,
52 ד"ל לב האדם לאדם" הן שתי בחינות אדם, "אדם
53 העליון" ו"אדם התחתון", וכאשר הקב"ה מראה את
54 אהבתו לבני ישראל, על ידי שמאיר בהם בהארה
55 והערה עליונה (שזהו חסד חנם מאתו יתברך כנ"ל) –
56 הרי אהבה זו מעוררת אהבה בלבם של ישראל אל
57 הקב"ה.

58 וזהו כי יקריב מכם, מכם ממש, שיקריב את נפש
59 האדם שלמטה לה'.

60 ולכן אמר תיבת מכם אחר אומרו כי יקריב, ולא
61 אמר אדם מכם כי יקריב, שאם כן היה הפירוש רק
62 בפשוטו לבד, שאדם הנשמי שלמטה יקריב, אבל
63 באומרו כי יקריב מכם בא לרמוז אל ענין הנ"ל.

64 ולכן נאמר כי יקריב לשון יחיד, דקאי על אדם
65 העליון שהוא אחד.

66 ועפ"ז מיושב לשון הכתוב שאומר "אדם כי יקריב
67 מכם קרבן לה'", ולא אמר "אדם מכם כי יקריב קרבן
68 לה'", כי בזה מרמז הכתוב על פירוש הנ"ל, אשר (א)
69 "אדם כי יקריב" קאי על "אדם העליון", (ב) והקרבן
70 בא מן האדם עצמו, "מכם קרבן לה'" – "מכם ממש",
71 שצריכים להקריב את נפש האדם שלמטה לה'.

72 ולכן לא נאמר "אדם מכם כי יקריב", לפי שאז לא
73 הי' מקום לפירוש הנ"ל ("ש"אדם" כאן קאי על "אדם
74 העליון" המקרב את נפש האדם ("מכם") לה') – שהרי
75 "אדם מכם" על כרחך קאי על אדם שלמטה – אלא
76 נאמר "אדם כי יקריב מכם".

77 ומתורץ גם כן לשון "אדם כי יקריב", לשון יחיד,
78 לא כסיפא דקרא "תקריבו" לשון רבים – כי קאי על
79 הקב"ה, "אדם העליון", שהוא יחיד.

80 ואחר כך נאמר מן הבהמה בו' תקריבו את
81 קרבנכם, זהו בחינת הקרבן שהאדם שלמטה

1 והכוונה ב"מראה אדם" היא לציור רוחני של נפש
2 האדם, שהיא מורכבת מעשרה כוחות (ג' כוחות השכל
3 – חכמה בינה דעת, ושבע מדות – חסד גבורה תפארת
4 נצח הוד יסוד מלכות), וזהו פירוש הכתוב "ויבא
5 אלקים את האדם בצלמו", כי זה שנפש האדם מורכבת
6 מעשרה כוחות, הוא לפי שנפש האדם שרשה ומקורה
7 מבחינת "אדם העליון", שהם "עשר ספירות"
8 העליונות (וכמבואר בתניא שעשר בחינות הנפש הן
9 "כנגד עשר ספירות עליונות שנשתלשלו מהן").

10 כלומר:

11 בחינת "אדם העליון" אינה הקב"ה בכבודו
12 ובעצמו, שהרי "הוא יתברך אין לו גוף ולא דמות
13 הגוף כמ"ש כי לא אדם הוא, והיינו אין סוף ב"ה כמו
14 שהוא בעצמותו פשוט בתכלית הפשיטות", ובמילא אי
15 אפשר להגדיר אותו ח"ו שיש לו "עשר ספירות"
16 (כוחות), וכמ"ש בתיקוני זהר "לאו מכל אילן מדות
17 איהו כלל" (כל המדות הללו – העשר ספירות – אינן
18 בהקב"ה עצמו);

19 ומה שאנו אומרים שיש "עשר ספירות עליונות",
20 שהם עשרה כוחות אלקיים, מחכמה עד מלכות
21 (שספירת החכמה היא חכמתו של הקב"ה, בינה –
22 בינתו יתברך, וכו') – הרי זה רק כפי שהקב"ה צמצם
23 את עצמו כביכול, לגלות מאתו (רק) עשרה כוחות
24 אלקיים, "כדי שיוכלו הנשמות שהם בעלי גבול להיות
25 תופסים אורו ית', שלזאת צריך להתצמצם בבחינת
26 גבולים", כלומר: לולא צמצום זה לא הי' אפשר
27 להיות שום קשר בין הקב"ה ונבראים (כי איך אפשר
28 לנבא מוגבל ליצור איזה קשר בכוחות עצמו עם
29 הבורא שאין לו סוף), ורק על ידי אור אלקי מוגבל
30 זה, שמוגדר בגדרים של עשרה כוחות הללו, יש
31 אפשרות שקדושתו יתברך תאיר בנשמות ישראל וכל
32 העולמות, מאחר שגם נפש האדם מורכבת מאותם
33 עשרה הכוחות.

34 ועל זה נאמר אדם כי יקריב, היינו המשכת
35 אתערותא דלעילא מבחינת אדם העליון, להקריב
36 לב האדם שלמטה לה', וכמו שכתוב כמים הפנים
37 לפנים כן לב האדם לאדם.

38 וזהו פירוש "אדם כי יקריב מכם קרבן לה'",
39 ד"אדם" כאן קאי על "אדם העליון", דהיות דכל ענין
40 בחינת "מראה אדם" למעלה הוא האור האלקי שבא
41 להאיר לנשמות ישראל, על כן ממנו נמשך גם כן

ובזה מובנת גם בקשת בני ישראל מאת הקב"ה: 42
 "משכני אחריו נרוצה", דלכאורה אינו מובן, אם 43
 הקב"ה "מושך" את ישראל אליו, שוב אין צורך לרוץ 44
 אחריו. 45

אלא, כך היא בקשת בני ישראל מאתו יתברך: נא 46
 ונא לעורר ולהקיץ אותנו מה"שינה" בהבלי העולם, 47
 ואנו מביטחים שלא נסתפק בהתעוררות הלזו הבאה 48
 מלמעלה, אלא מיד נתחיל להתייגע בדרך אתערותא 49
 דלתתא, "אחריו נרוצה" - בכוחות עצמם. 50

אבל אם לא יתאמץ לעבוד עבודתו לברך נפש 51
 הבהמית, אזי, אף שנמשך אתערותא דלעילא 52
 לעורר הנפש האלקית, לא יהיה לזה קיום והתמדה. 53
 אבל כאשר מיד שאדם העליון יקריב מכם קרבן, 54
 דהיינו כשיהי' אתערותא דלעילא לעורר אתערותא 55
 דלתתא, אזי תיכף ומיד תתחילו גם אתם להקריב 56
 את קרבנכם מן הבהמה כו', אזי יהיה דבר 57
 המתקיים. 58

והנחיצות לא להסתפק באתערותא דלעילא, אלא 59
 להתחיל מיד להתאמץ באתערותא דלתתא, לעבוד 60
 בבירור נפשו הבהמית, הוא לפי שאם לא יעשה כן, 61
 הנה התעוררות זו הבאה מלמעלה לעורר נפשו 62
 האלקית, לא יהי' לה קיום. דרך אם תהי' אתערותא 63
 דלתתא ממש, ביגיעת נפש ויגיעת בשר, אחרי 64
 האתערותא דלעילא, יהי' "דבר המתקיים". 65

קיצור פרק ג

תכלית ה"הערה העליונה" שקדמה לעבודת האדם, 67
 אינה בשביל ההתעוררות הנולדת מאל"י בלב האדם, 68
 אלא כדי להזכיר לאדם שמיד עליו להתייגע בכוחות 69
 עצמו, כי רק אז הוי דבר המתקיים. וזהו פירוש 70
 הכתוב: "אדם כי יקריב" - היא ההערה העליונה, 71
 ד"אדם" כאן קאי על בחינת "אדם העליון" שממנה 72
 באה ההערה העליונה (ולכן לא נאמר "אדם מכם כי 73
 יקריב" שאז בע"כ קאי על האדם התחתון), ו"מכם 74
 קרבן לה" - שעל ידי הערה העליונה זו, נפש האדם 75
 ממש - "מכם" ממש - מתקרב אל הקב"ה (נעשה 76
 "קרבן לה"). ועל זה ממשיך בכתוב "מן הבהמה גו' 77
 תקריבו את קרבנכם", שזוהי עצת התורה, דכשאדם 78
 זוכה להערה עליונה, חייב מיד להתקרב אל ה' 79
 בכוחות עצמו ("תקריבו את קרבנכם"). 80

מושגי חסידות בפרק: עשר ספירות. - רמ"ח אברין 81
 דמלכא. - לאו מכל אליון מדות איהו כלל. 82

ד"ה אדם כי יקריב מכם פרק שלישי

יקריב, ולכן נאמר תקריבו לשון רבים לפי דקאי 1
 על בני ישראל. 2

אלא שאח"כ ממשיך בקרא "מן הבהמה גו' 3
 תקריבו את קרבנכם" - לשון רבים - כי כאן מדבר אל 4
 בני ישראל, שהם חייבים להקריב קרבן לה' בכוחות 5
 עצמם (אתערותא דלתתא), ולכן הוי "קרבנכם" - קרבן 6
 שלכם (לא מה ש"אדם העליון" מקרב אתכם אליו 7
 בדרך אתערותא דלעילא). 8

וזהו עצה טובה ממנו יתברך, שמיד בעת רצון זה 9
 אשר נמשך מלמעלה התעוררות להעיר את נפש 10
 האדם, תיכף ומיד תתחילו אתם גם כן לעורר 11
 אתערותא דלתתא גם כן. 12

וזהו פירוש המשך הכתוב "אדם כי יקריב מכם 13
 קרבן לה', מן הבהמה גו' תקריבו את קרבנכם", שזוהי 14
 עצה טובה ממנו יתברך, בדומני עת רצון שנמשכה 15
 מלמעלה התעוררות לעורר את האדם, "לא יהי' לכם 16
 בטחון על האתערותא דלעילא זו בלבד המעוררת 17
 ומקרבת נשמותיכם להוי' ותאמרו מעתה מה לנו 18
 לעשות עוד, כי גם נחשה בעצמינו הלא ה' לי בעוזרי 19
 מלמעלה, לזה אומר אל תאמר כן אלא אדרבה מיד 20
 תקריבו כו'", היינו שהאדם חייב לנצל ההתעוררות 21
 להתחיל מיד להתייגע בכוחות עצמו, בדרך "אתערותא 22
 דלתתא", לקרב את עצמו אל הקב"ה. 23

[ומטעם זה פתח הכתוב בלשון נסתר, "כי יקריב", 24
 וסיים בלשון נוכח - "תקריבו את קרבנכם" - כי תחילת 25
 הכתוב הוא סיפור ותיאור מצב של עת רצון - "אדם כי 26
 יקריב מכם קרבן לה"; וסיפא דקרא הוא הציווי לבני 27
 ישראל - "תקריבו את קרבנכם", לנצל עת רצון זו לקרב 28
 את עצמו להקב"ה בדרך אתערותא דלתתא]. 29

דהיינו לאכפיא ולאחפכא את מדות נפש הבהמית, 30
 והוא ענין תקריבו את קרבנכם, שהוא מן הבהמה 31
 מן הבקר כו', בדלקמן. 32

והטעם שרק בסיפא דקרא נזכר שהקרבן הוא "מן 33
 הבהמה גו'", הוא לפי שעיקר היגיעה של האתערותא 34
 דלתתא הוא "לברר" את הנפש הבהמית שבו, על ידי 35
 שני השלבים ד"אתכפיא" ו"אתהפכא", משא"כ 36
 ההתעוררות הבאה מלמעלה מעוררת רק את הנשמה 37
 הקדושה שבאדם, כפי שיבואר להלן. 38

וזהו כמו שכתוב משכני אחריו נרוצה, פירוש, 39
 כאשר תמשכני באתערותא דלעילא, אזי מיד 40
 אחריו נרוצה. 41

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

18 וכ"ז נק' בחי' [ה]השתלשלו' דעו"ע שזהו מיש ליש
19 וגם בבחי' ראשית ההשתל' דחכמה הרי בחי'
20 החכמה והשכל נתהוו מלמעלה מן השכל בבחי' מיש
21 ליש, דגם שנא' והחכמה מאין תמצא בחי' אין, זה אינו
22 בחי' אין באמת אלא הוא רק בחי' אין רוחני לגבי בחי'
23 היש דחכמה בלבד, אבל גם הוא נחשב בבחי' מציאו'
24 ודבר מה רק שהוא מהות רוחני יותר ממהות דחכמה
25 הנמצאת ממנו כו'. וכמו שאנו רואי' בחוש שכח
26 המשכיל ההיולי שמשכיל כל שכל וחכמ' בגן[לוי דבר
27 מה, גם הוא בבחי' יש ודבר מה שהרי הוא בחי' מהות
28 כח רוחני עכ"פ המשכיל כל שכל כו' ויש בו בחי'
29 מיעוט וריבוי כמו כח המשכיל דתינוק קטן הוא בכמות
30 ואיכות כו', רק שהוא מהות כח רוחני יותר מן המהות
31 דשכל וחכמ' שבאה בגילוי ע"כ א' מאין תמצא וכנ"ל
32 בכל עו"ע וד"ל (ובמ"א מבואר שהחכמה מאין תמצא
33 מאין ליש ולא יש מיש שהרי א' דאור אבא יונק ממזל
34 ונוצר כו' וד"ל).

בספר עמ"ה כו' שעשוני המלך בעצמותו

1 ועוד יובן בכ"ז שגם מה שכל עילה או משפיע נק' בבחי'
2 אין רוחני לגבי יש דמקבל העלול הנה הוא בא
3 בחלוקי מדרגו' הרבה, דהיינו לפ"ע ההשתל' דעו"ע
4 [שב]ודאי אינו דומה עו"ע זה לעו"ע הגבוהים הרבה ממנו,
5 ע"ד דוגמא הנ"ל בעשב ותפוח לגבי הרוחני' דכח הצומח,
6 וכמ"כ גם הרוחני' דכח הצומח נק' יש גשמי לגבי מקור
7 חוצבו במזלות עליוני', ועד"ז גבוה מעל גבוה כו' כל א' נק'
8 יש גשמי לגבי עילתו הרוחני [כו'], וא"כ ה"ז בא בבחי'
9 ההשתלשלו' עד שאותה העילה שנק' אין רוחני לגבי העלול
10 ממנו נק' יש גשמי לגבי עילתו שלמע' ממנו, ונמצא שלא
11 נק' אין רוחני רק בערך גסות היש של העלול שלו בלבד,
12 אבל לגבי העליון הימנו נק' גם הוא יש גשמי, ועד"ז עד רום
13 המעלות, עד שגם עילה הראשונה אינה נק' אין באמת רק
14 בחי' אין של היש העלול המקבל ממנו בלבד להיות שגם
15 הוא מהות דבר מה במציאו' עכ"פ ולא בבחי' אין ממש רק
16 שנק' אין רוחני ע"ש בחי' הדקות והרוחני' בלבד כנ"ל, וגם
17 זה רק לפ"ע היש שמקבל הימנו בלבד כו' וד"ל.

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

18 ערוך לגבי בחי' התענוג שלמעלה שהנשמות מתענגים מזיו
19 השכינה שהוא עצום ורב מאד עד שארז"ל מוטב דלידייני'
20 וליתי לעלמא דאתי שכדאי כל יסורי גיהנם י"ב חדש ואש
21 שלנו א' מס' בגיהנם בשביל שיקבל העונג בג"ע והיינו
22 אפילו בג"ע התחתון אבל ג"ע העליון הוא רם ונעלה הרבה
23 ממנו ויש נהר דינור המפסיק כו' וכן יש עוד עליות
24 מדריגות רבות לאין קץ בבחי' קבלת התענוג זה למעלה
25 מזה, והכל הוא בבחי' אורו וזיוו ית' כמאמר נהנים מזיו
26 כו' כי מקור כל התענוגים הוא בחי' אורו וזיוו ית' המאיר
27 ומתפשט להיות מקור חי כל העולמים והוא הנק' אור א"ס
28 אבל עצמותו ומהותו ית' קדוש ומוכדל לגמרי מהיות גם
29 מקור לבחי' התענוג כי הוא מרום ונשגב לבדו כו' והורו
30 על ארץ ושמים דהיינו זיו והארה ממנו ית' שאינו ערוך
31 אליו כלל כמו הארת השמש לגבי עצם מאור השמש,
32 והארה זו היא מקור חיות כל העולמות והיא בחי' מקור כל
33 התענוגים כי עיקר חיות כל העולמות הוא בחי' התענוג
34 הנמשך משם כנ"ל, ולהבין ביאור ופי' לשון אור א"ס הוא

1 (לד) והנה להבין זה בתוס' ביאור ענין הצמצום המבואר
2 בתחלת ספר אוצ"ח שכשהי' צריך המאציל
3 להאציל העולמות צמצם את אורו ית' בנקודה אמצעית
4 ונעשה חלל ומקום פנוי והוא מעמד כל העולמות ואמנם
5 אינו בחי' מיעוט בהאור ח"ו רק שנסתלק לצדדים כו'
6 יעו"ש, שהדברים לפי פשוטן הם תמוהים איך יתכן ענין
7 צמצום וסילוק לצדדים באור א"ס שאין לו דמות הגוף כו'
8 וכתוב ג"כ אני הוי' לא שניתי ואתה הוא קודם שנברא כו'
9 ומשנברא בשוה ממש, אך הענין יובן בהקדים תחלה פי'
10 וענין לשון אור א"ס, כי הנה אור א"ס ב"ה הוא מקור
11 התענוגים פי' כי הנה חיות כל העולמות וכל אשר בהם
12 הוא התענוג כנראה בעליל בעניני עוה"ז שהתכלית מכל
13 פעולה שיפעל האדם הוא התענוג שיתענג מאותו דבר והו'
14 הנק' טוב ובהפוך הרע הוא מה שיצטערו ממנו, והנה יש
15 ריבוי התחלקות בבחי' התענוג שיש תענוג בראיה
16 ובשמיעה ובריח כו' וכל תענוגי עוה"ז בכללן אינו אלא
17 פסולת מבחי' תענוג העליון שנפל למטה ע"י שבה"כ ואינו

1 עד"מ חיות הנפש שמחיה את הגוף שאין החיות שהגוף חי
 2 על ידה מהות ועצמות הנפש דהיינו החיות שבעין ואזן
 3 עד"מ שהעין רואה ואזן שומעת והפה מדבר והרגלים
 4 מהלכים, הנה אין חיות זה שבהם מהות ועצמות הנפש,
 5 שא"כ הי' מהותה ועצמותה מתחלק לרמ"ח חלקים שונים
 6 מתחלקים ברמ"ח מקומות כפי ציור חלקי איברי הגוף כו'
 7 וזה אינו שהנפש עצמה היא עצם אחד רוחני פשוט ואינה
 8 מתחלקת לחלקים כלל וכמ"ש בלק"א ח"א פנ"א, אלא
 9 הענין שהחיות שבהאיברים הוא רק בחי' הארה לבד
 10 ממהות הנפש עצמה, שלפי שהנפש במהותה ועצמותה היא
 11 מהות ומציאות החי חיות רוחני (שאע"פ שאנחנו לא נדע
 12 מהו הנפש עכ"ז זאת נדע ודאי שהיא מציאות רוחני חי
 13 חיות נצחי וגדולתה במעלתה מן השכליים הנבדלים שהן
 14 המלאכים), על כן גם התפשטותה והארתה כשמתלבשת
 15 בגוף הנה התפשטות זו הוא בחי' כח וחיות להחיות את
 16 הגוף ועל כן הגוף חי ממנה וחיות זה הוא רק הארת
 17 והתפשטות הנפש ולא מהו"ע ממש וכדמיון האור
 18 המתפשט ומאיר מהשמש לחדרי חדרים, והרי מובן
 19 שהתפשטות והארה זו אינה ערוך כלל לגבי עצם הנפש,
 20 וכך יכולים להשכיל מזה עד"מ, דענין אור א"ס ב"ה שהוא
 21 מקור כל חי העולמים כנ"ל אין הכוונה על מהו"ע ית' ממש,
 22 רק שהוא בחי' התגלות והתפשטו' הארה ממהו"ע ית',
 23 שהארה זו נק' אור א"ס שהיא מקור וחיות לכל העולמים
 24 כולם, כי לפי שמהו"ע ית' הוא שהיה והיה ויהיה ומקור
 25 חיי החיים ע"כ גם ההארה וההתפשטות והתגלות ממנו ית'
 26 הוא מקור החיים להחיות ולהוות נמצאים מהאין ואפס
 27 המוחלט ממש ולהחיותם ולקיימם (כי האור הוא מעין
 28 המאור), ובחי' התגלות זו נק' בשם הארה לומר שאינו נוגע
 29 לעצמותו ית' כלל, כי המשל מהתפשטות חיי הנפש בגוף
 30 אין דומה לנמשל כ"כ, שהרי התפשטות חיי הנפש שבגוף
 31 עם היות שאינה מהות ועצמות הנפש ממש מ"מ הוא
 32 התפש' מהנפש הדומה לבחי' השפעה ג"כ (ולא בבחי'
 33 הארה לבד כנודע ההפרש בין אור לשפע שזיו השמש אין
 34 פועל שום שינוי בשמש משא"כ שפע השכל שכח השכל
 35 מתייגע כשמוציא לאור איזו השכלה עמוקה, וכך
 36 התפשטות חיי הנפש בגוף אינו דרך הארה לבד דא"כ לא
 37 היתה הנפש מתפעלת כ"כ ממקרי הגוף שאינן לפ"ז רק
 38 בהארתה וזיוה, אלא לפי שהוא דומה לבחי' השפעה)
 39 שהיא ממהות המשפיע והמשפיע משתנה במהו"ע בין
 40 קודם ההשפעה ללאח"כ וכן אנו רואים בחיי הנפש שבגוף
 41 כמה שינויים לפי העתים כשהוא ישן אין החיות פועל בגוף
 42 רק לחלום חלומות וחלומות שוא ידברו ובהקיצו משנתו
 43 הנה עין רואה ואזן שומעת וחושב מחשבות משכל ודעת
 44 והיינו מצד שההשפעה קרובה ויש לה ערך ויחוס לגבי
 45 הנפש לכך לא יהי' השפע בשוה כו' (דבר זה צריך ביאור

46 עדיין דהרי גם בהארה נמי יש שינויים לפי הכלים
 47 המקבלים שאם הבית אפל רק חלון א' קטן פתוח יהי' הזיו
 48 מועט משא"כ כשיש הרבה חלונות או באכסדרה וכן יהי'
 49 השינויים לפי זיכך הזכוכית כו' וא"כ מהו ההכרח מכאן
 50 שהתפשטות הנפש בגוף הוא דרך השפעה לפי שיש
 51 שינויים שהרי השינויים הם מצד שינוי כלי הגוף כו'
 52 ולכאורה ממה שהנפש מתפעלת ממקרי הגוף יש ראי' יותר
 53 וכן"ל וצ"ע במקומות אחרים שנת' ראי' זו ג"כ בלשון
 54 הנ"ל), משא"כ בעצמותו ית' שהוא קדוש ומובדל לגמרי
 55 מערך ההתגלות וכמ"ש אני הוי' לא שניתי כו' לכן אין
 56 לכנות הגילוי הזה הנמשך ממנו ית' להיות מקור החיים רק
 57 בשם אור דוקא כי האור המאיר מהמאור הוא רחוק מאד
 58 ממהות וערך המאור עד שאינו נוגע אליו כלל ואינו פועל
 59 שום שינוי בהמאור, כגון אור הנר שמאיר בבית שאין
 60 ההארה שבבית בדומה כלל למהות ועצמות שלהבת הנר
 61 שהוא ממש ושוירי משא"כ ההארה שבבית היא לא מיניה
 62 ולא מקצתיה, וכן אור השמש המאיר לארץ ולדרים אינה
 63 כלל ממהות גוף מאור השמש שהאור אין בו שום ממשות
 64 ומאור השמש הוא כדור גדול עצום ורב, ואעפ"כ הרי האור
 65 מעין המאור דהיינו שלפי שהשמש הוא דבר ומציאות הזך
 66 ובהיר לכך יתנוצץ ממנו זיו והארה להאיר לארץ כו' ואין
 67 שום שינוי או התפעלות בהשמש ממה שנמשך ממנה
 68 ההארה לפי שאינו מערך מהותה ועצמותה רק זיו בלבד,
 69 ועד"מ זה יכולים להשכיל באלף אלפים הבדלות לאין קץ
 70 ותכלית פ' וענין לשון אור א"ס ב"ה, דהכוונה על גילוי
 71 והתפשטות מקור החיות ממנו ית', שבחי' מקור זה הוא רק
 72 הארה בעלמא ממהותו ועצמותו ית' כי מהו"ע ית' מרומם
 73 ונשגב לבדו רק הודו וזיוו הוא הנמשך להאיר ארץ ושמים
 74 שהם עולמות עליונים ותחתונים לכן אין בו שום שינוי בין
 75 קודם שנברא העולם ובין לאחר שנברא כמו עד"מ שאין
 76 שום שינוי בהמאור מחמת התפשטות הזיו (וזה א' מן
 77 הטעמים שכינו חכמי הקבלה לגילוי החיות ממנו ית' בשם
 78 אורות ולא בלשון שפע שנשתמשו בו הפילוסופים כי
 79 השפע פועל שינוי בהמשפיע בין קודם ההשפעה לאח"כ
 80 כי יש לה שייכות וערך למהות המשפיע כיחס העלול אל
 81 העילה משא"כ הזיו לגבי המאור) אך מ"מ אין המשל דזיו
 82 השמש דומה לנמשל כלל שהרי זיו השמש נמשך מהשמש
 83 ממילא בלי בחירה ורצון מהשמש עצמה שכך נברא השמש
 84 שיתפשט ממנה זיו אף שלא ברצונה אבל למעלה בו ית'
 85 הנה התפשטות הארה זו תלוי ברצונו הפשוט להמשיך
 86 ממנו הארה זו וברצונו למנוע התפשטותה אזי הי' כלא הי'
 87 והי' מתבטלים כל הנמצאים כמו קודם אצילות ובריאת
 88 העולמות כו' אלא שהוא ית' פועל ברצון ובחירה להאיר
 89 ולהמשיך ממנו הארה זו כו': והנה בבחי' גילוי והתפשטות
 90 החיות שממנו ית' שבחי' גילוי זה נק' אור א"ס כנ"ל, הנה

22 כלול במאור ושם אין ואפס עליו א"כ אין שום דבר קדום
23 זולתו ח"ו גם להרמ"ע וכמו הזיו מהשמש כשכלול בשמש
24 שאין במציאות רק השמש לבדו ואין כאן מחלוקת כלל
25 ועכ"ז א"ש משרז"ל היה הוא ושמו בלבד ששמו הוא בחי'
26 הזיו הכלול בו כו'. וראיתי כי"ק ממור"ר הגדול אאזמור"ר
27 נ"ע שכינה לבחי' זו בשם יכולת, ונלע"ד שאפשר כוונתו
28 שענין הזיו כשהי' כלול במאור עד שלא נבה"ע הוא רק
29 ענין מה שיש ביכולת המאור הקדוש ב"ה להאיר ממנו
30 הארה לכשירצה להאיר, וזה דק יותר הרבה ממשל הזיו
31 השמש הכלול בשמש ששם יש עכ"פ התכללות הזיו ממש
32 משא"כ למעלה במהו"ע ית' הוא מה שביכולתו להאיר כו'
33 וא"כ אפס זולתו ממש, ותדע שזיו השמש מאיר מהשמש
34 שלא בטובת ורצון השמש משא"כ למעלה שברצונו שלא
35 יאיר הי' כלא הי' ההארה א"כ ראוי לקרוא יכולת ועוד
36 דאפי' לאחר שנבה"ע הרי הם בטלים קמי' כזיו כדלעיל
37 באריכות, וא"כ קודם שנאצל העולם אפ"ל שענין מקור
38 החיות המתפשט ממנו ית' ברצונו קודם שנתפשט והי'
39 כלול במהו"ע ית' שייך לקרותו רק יכולת שיש במהו"ע ית'
40 להאיר כו' ולאחר שהאיר הרי ההארה בטילה ג"כ כזיו
41 השמש כשהוא כלול בשמש ובבחי' הארה זו הי' הצמצום
42 וד"ל:

שרש מצות התפלה

1 שייך לומר שבחי' זו הוא מקור כל התענוגים והוא שרש
2 ומקור לכל ההתהוות כי החכ' נק' עדן והיינו לפי שהחכמה
3 היא ראשית ההשתלשלות כמ"ש ראשית חכמה לכך בה
4 ראשית גילוי התענוג לכך נק' עדן וכנראה בעליל
5 שבהשכיל על דבר חכמה יתענג מרוב כל ומחכמה ואילך
6 משתלשל בחי' התענוג דרך עו"ע עד למטה מטה ומקור
7 דמקור כל התענוגים הוא בחי' גילוי הראשון שממנו ית'
8 הנק' אור א"ס כו' ובבחי' זו הנק' אור א"ס הוא שהי'
9 הצמצום וכמ"ש בס' מבוא שערים תחלה הי' אור א"ס
10 ממלא מקום החלל ואח"כ צמצם את אורו ונסתלק לצדדים
11 ונשאר רשימו כו' (ור"ל שהצמצום הי' בהאור בלבד ולא
12 בהמאור הקדוש שהוא מהו"ע ממש ב"ה שבמהו"ע אין
13 שייך ח"ו אפי' לומר מקור התענוגים שהוא קדוש ומובדל
14 לגמרי כו' ועיין בס' שומר אמונים ויכוח שני ד"ה מ"ש
15 הרמ"ע ז"ל בענין הרצון ובעל הרצון כו' שכן דעת הרמ"ע
16 דהצמצום לא הי' רק בבחי' המתפשטת ממנו ית' הנק' א"ס
17 ונק' ג"כ שמו ורצונו (והוא בחי' רצון קדום וה"ע משרז"ל
18 עד שלא נבה"ע הי' הוא ושמו בלבד כו') ולא במהו"ע ח"ו,
19 והמחבר שם הבין שהרמ"ק חולק על הרמ"ע וס"ל דמהו"ע
20 ית' נק' א"ס ואין שם רצון קדום כלל, ולפמ"ש דבחי' זו
21 הוא רק בחי' הזיו המאיר ממנו ית' וקודם שנבה"ע הי' הזיו

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

13 למטה בג"ע, ומשה רבינו ג"כ לא הי' רואה בלי אספקלריא
14 הנ"ל, וכמ"ש ומראה ולא בחידות, והיינו באספקלריא
15 המאירה אשר בלא אספקלרי' לא הי' יכול להשיג בחי'
16 אא"ס. אכן שאר הנביאי' ראו במראה בקמ"ץ אספקלריא
17 דלא נהרא וביד הנביאים אדמה, וענין אספקלריא שאינה
18 מאירה הוא הנק' שפיג"ל דהיינו שיש מסך וכסוי על
19 הזכוכית, אבל המסך אינו דבר עב שהוא מסתיר לגמרי
20 ומכסה האור, רק דבר דק וקלוש היינו צפוי כסף הידוע,
21 ואז כשרואין בו באספקלריא הנ"ל נמשך ממנו אור"ח, אבל
22 אין יכולי' לראות דרך הזכוכית באו"י, ולכן אין רואין
23 מהות הדבר הנראה ועצמותו כמו ע"י אספקלריא המאירה,
24 כי אם רק דמות לבד נראה ע"י אספקלריא שאינה מאירה.

ולבני אהרן תעשה כותנות

ש"פ תצוה, תרל"ב

1 **והענין** הוא דהנה יש בחי' שיכולי' לראות דרך אספה"מ,
2 ויש בחי' שאינו יכול להתגלות כלל ע"י אספה"מ
3 כ"א בבחי' אספה"מ דוקא, כי ענין אספה"מ היינו זכוכי'
4 בהירה אשר ע"י יכולי' לראות מרחוק אור ישר. וזהו
5 ההפרש בין משרע"ה לכל הנביאים שבמשה נא' ומראה
6 ולא בחידות ונכתב ומראה בסגור"ל שהוא לשון דבר והוא
7 אספקלריא המאירה אשר על ידה אף דבר הרחוק מהאדם
8 רואין אותו דרך אור ישר, כמו כן מעשה המצוה אשר
9 נתלבשה הנשמה בג"ע בלבוש המצות ע"י לבוש הנ"ל
10 שע"י מעשה מצות הנ"ל יכולה הנשמה ליהנות מזיו
11 השכינה בג"ע, וליהנות מאורו ית' כמו באספקלריא
12 המאירה אור ישר, אשר נמשך ונתגלה אוא"ס ממעלה

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

17 אל הענין עצמו ונכנס תיכף בהשגת הענין, ומתחיל אצלו
18 מיד חיות ההשגה (ולא חיות הענין שמשגי, שזה א"א
19 להיות וא"צ להיות בהתחלת ההתבוננות (כי יהי' מוטעה
20 בהתפעלות מכללות הענין לבד) עד שיתבונן וישיג הענין
21 היטב) אבל בהעדר הרגילות הנה בהתחלת ההתבוננות
22 ה"ה תופס רק בזהרורית הענין לא בהענין עצמו, וממילא
23 אין לו עדיין חיות בזה, וגם נודע דענין ההתבוננות הגם
24 שהיא השגה שכלית הרי אינה כמו הלימוד באיזה ענין
25 שההתעמקות היא בהשכלי לבד, אבל בהתבוננות הרי צ"ל
26 ההרגש שההתעסקות שלו הוא בענין אלקי וכמשנת"ל
27 פ"א, וזה ג"כ תלוי ברגילות שהמורגלים ושווקדים בעבודה
28 נקנה זאת בנפשם, שעם השתדלותם העצומה בדיעת
29 והשגת עומק הענין יש בהם ג"כ הרגשה זו שכל
30 ההתעסקות היא בענין אלקי שזה נותן חיות רב
31 בהתבוננות, ובמתחילים בעבודה לא יש עדיין הקנין הזה
32 בנפשם, שכ"ז ממעט את החיות בהתחלת ההתבוננות.

1 **וסיבת** הקרירות בהתחלת ההתבוננות העיקר הוא מפני
2 שתכבד עליו ענין העבודה שאינו רוצה לקבל עליו
3 עול העבודה ביגיעה ממש במוח ולב, ובפרט מי שהורגל
4 במקצת בלחם הקל בהתפעלות הדמיוני מההתבוננות
5 בבחי' כללות, כבד עליו ביותר עול העבודה וזאת היא
6 הסיבה העקריית שכאשר מתחיל להתבונן שזהו התחלת
7 העבודה האמיתית מתקרב מאד מפני שהדבר כבד עליו
8 (וגם מי שיש לו התעוררות כללי לתפלה ע"י לימוד
9 הדא"ח קודם התפלה כנ"ל הנה אם העבודה בעצם אינה
10 כבידה עליו ואדרבא חפץ הוא לעבוד עבודתו לא יתקרב
11 כלל, וההתעוררות הכללי הנ"ל מסייע לו הרבה בעבודתו
12 להרגיש את הענין אלקי היטב ולהתעורר באמת ולהתקרב
13 באמת כו'. אבל כאשר העבודה בעצם כבידה עליו, הנה
14 בהתחלת העבודה האמיתית יתקרב גם מההתעוררות
15 הקודמת) וגם סיבה לזה העדר הרגילות, דמי שמורגל
16 בהתבוננות יודע איך לתפוס ענין אלקי, והיינו שמיד מגיע

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תש"ב

1 השפעה מרובה מחסד דאצילות, לפעמים מביאה לידי נפילה בקיום תומ"צ. אבל בחסד
2 דאברהם, הרעים נהפכו לטובים, כי הוא מרכבה לאלקות, ולכן עלה ממצרים וגבולים, הלך ונסוע
3 הנגבה – שהמשיך ספירת החסד עד לעוה"ז הגשמי

4 **ג) וְזֶהוּ שְׁגָדְלָה מִדַּת הַחֶסֶד דְּאַבְרָהָם לְגַבִּי מִדַּת הַחֶסֶד**
5 **דְּאַצִּילוֹת, דְּלִבְד זֹאת מֵה שְׁמִדַּת הַחֶסֶד דְּאַצִּילוֹת**
6 **הוּא אֹר נֶאֱצַל וּמִדַּת הַחֶסֶד דְּאַבְרָהָם הוּא פֶּח דְּמִדְּרַגַּת**
7 **נִשְׁמָה, דְּנִשְׁמָה הִיא לְמַעְלָה בְּמִדְּרַגָּה מְנַאֲצִלִים שְׁלִמְעָלָה,**
8 **הֵנָּה לְבַד זֹאת הָרִי הַשְׁפָּעָה דְּחֶסֶד דְּאַצִּילוֹת דְּכֻשָׁהִיא גַם**
9 **לְרַעִים, הֵנָּה לֹא זֶה בְּלִבְד שֶׁהַשְׁפָּעָה אֵינָה פּוֹעֶלֶת בָּהֶם**
10 **לְהִיּוֹת טוֹב, אֲלֵא אֲדַרְבָּא גּוֹרְמַת לָהֶם יְרִידָה רַחֲמָנָא לְצִלְיָ**
11 **מִדְּחִי אֶל דְּחִי, וְכִמּו שְׁאֵנוּ רּוֹאִים בְּמוֹחַשׁ בְּטִבְעֵי בְּגִי אָדָם,**
12 **דְּכֻאֲשֹׁר מִתְּפַרְנִסִּים בְּצִמְצוּם אוֹ אֶפְלוּ בְּרוּחַ לְפִי עֶרְכָם, הֵנָּה**
13 **אֲז שׁוֹמְרִים תּוֹרָה וּמִצְוֹת וּמִתְנַהֲגִים בְּהִנְהָגָה טוֹבָה לְהִיּוֹת**
14 **בְּסִבְיָה שֶׁל בְּגִי תּוֹרָה יִרְאִי אֱלֹקִים, וְכֻשְׁמִשְׁפִּיעִים לָהֶם**

15 **מְלַמְעָלָה הַשְׁפָּעָה מְרַבָּה בְּעִשְׂרִיּוֹת וְהִרְחֲבָה, הֵנָּה אֲז**
16 **מִתְרַקְמִים מְסִבְיָה שֶׁל בְּגִי תּוֹרָה יִרְאִי אֱלֹקִים, וְטַפֵּשׁ פֶּחֶלֶב**
17 **לָפָם, וּמִתְקַרְבִּים לְכוֹפְרִים וּפּוֹקְרִים וּמִזְמֵן לְזִמְן יוֹרְדִים**
18 **רַחֲמָנָא לְצִלְן מִדְּחִי אֶל דְּחִי, שְׁבִתְחִלָּה עוֹבְרִים רַק עַל**
19 **הִזְהִירוֹת בְּגִדְרִים וּסְיָגִים בְּאֶסּוּר וְהִתֵּר וּמִשְׁתַּמְשִׁים בְּכָל מִינֵי**
20 **קִלּוֹת וְהִתֵּרִים וְנִכְשָׁלִים גַּם בְּאֶסּוּרִים כְּמוֹ בְּכַעֲזֵן שׁוֹגֵג, עַד**
21 **אֲשֶׁר נַעֲשִׂים עֲזִי פָנִים וּמִצַּח וְעוֹבְרִים עַל אֶסּוּרִים גְּמוּרִים**
22 **וְנַעֲשִׂים כְּפוּיֵי טוֹבָה לְמָקוֹם וּמִכְחִישִׁים בְּעִזְרָה שֶׁל מַעְלָה,**
23 **וּמַעֲזִיזִים פָּנֵיהֶם לֹמֵר "כֹּחִי וְעֵצָם יָדִי עֲשֶׂה לִּי אֵת כָּל הַחִיל**
24 **הַזֶּה", וּמִתְנַאֲזִים בְּעֵשְׂרָם וּבְמִצְבָּם הַחֲמָרִי עַד אֲשֶׁר שְׁתּוּ**
25 **בְּשִׁמְיִם פִּיהֶם לְדַבֵּר גְּבוּהָ גְבוּהָ בְּעִנְיָנִים שְׂאִין לָהֶם כָּל מִשְׁג**

היציאה מהמצרים וגבולים דעניני עולם הזה להיות "הלוח" ונסוע הנגבה" שהיא ספירת החסד, וידוע דחסד הוא שירותא דעלמא עלאה צמיקא וטמירא עד רזא דאין סוף יי, ופרוש עלמא עלאה היא ספירת הבינה, וספירת החסד עם היותה מששה קוין דזעיר אנופי, אבל עם זה היא בחינה ראשונה שמקבלת מעלמא עלאה, וכדאיתא בזהר "אית מלך לעלא רזא דקדש הקדשים וכהן משמש תחותיה רזא דאור קדמא" יי, פרוש קדש הקדשים הוא ספירת הבינה, ואור קדמא היא ספירת החסד, ומפני שהכהן שמדרגתו היא בספירת החסד משמש בקדש הקדשים לכן "נקרא שירותא דעלמא עלאה" יי, דעל ידי השרות נמשכת השפעה מעלמא עלאה, דעל ידי המשכה זו נעשה כפי מהות אור הנמשך, וזהו דכתיב "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים", דלהיות שמשמש בקדש הקדשים להמשיך משם גלוי אור בעולם, הנה על ידי השמוש וההמשכה הנה אהרן עצמו נעשה במדרגה זו דקדש הקדשים. וכן באברהם, דלהיות דעבודתו היא מרכבה למדת החסד וחסד דאצילות היא שירותא דעלמא עלאה, הנה על ידי עבודתו שהמשיך הגלוי דשירותא דעלמא עלאה בעולם הזה הוא עצמו נכלל במדרגה זו דספירת החסד דאצילות, ועוד במעלה עליונה יותר מקמו שהוא מעלת ספירת החסד בעצמה מצד בנינה.

חג השבועות תש"ב

פי אנשים פשוטים המה אטומי מח אשר אין בינות להם, ורק אשר על פי גזרת ההשגחה העליונה נתעשרו, הנה הם חכמים בעיניהם והולכים בשרירות לבם להתענג בכל תענוגי העולם, ונמשלו כבהמות נדמו להתעסק רק בעניני צרכי הגוף וכבוד המדמה, ואינו עולה בדעתם כלל אשר כל אשרם מאפע (לשון הפסוק (ישעיה מא, כד), ויש מפרשים לשון "אפס") הוא, אשר בן לילה יאבד הכל מבלי ישאר לו גם שרוף נעל, מה שאין בן מדת החסד דאברהם אבינו עליו השלום, דעם היות שגם הוא משפיע טוב גם לרעים כמו לטובים, ונתן נפשו ממש להתפלל בעד הרעים והחוטאים דסדום ועמורה, הנה עם זה הרי גוף ועצם השפעת החסד נותן כח ועז בהרעים אשר הם עצמם יתפכו להיות טובים, שכל זה הוא לפי שעבודת אברהם היתה להעתיק את עצמו מכל ענינים הגשמיים ולעשותם מרכבה לאלקות, וזהו דכתיב "ויצל אברהם ממצרים", דעלית אברהם הוא שעה מהמצרים והגבולים דעניני עולם הזה, דעם היות דטבע עצמו הוא אלקות, אבל הוא אלקות המסתר מה שהוא יתברך הלביש והסתיר עצמו בטבע, ואברהם השפיל להפיר את האמת שהטבע עצמו הוא אלקות, ואז נגלה לו אלקים וצלח מדרגא לדרגא עד שפנה מזבח להו' הנראה שהוא מקור לעלמין דאתגליין יי, וזהו דעלית אברהם היא על ידי

יא. לעולמות המגולים. יב. שחסד הוא התחילה של העולם העליון העמוק והמוחבא (הנסתר) עד סוד האין סוף. יג. יש מולך למעלה, סוד קודש הקדשים, וכהן משמש תחתיו סוד האור הקדמון. יד. תחילת העולם העליון.

לקוטי דיבורים

ויושב בגילוי ראש - הדאיבו רוחו של ר' אברהם משה, ומבלי יכולת להתאפק, אמר:
האפשר ללמוד תורת השם יתברך בגילוי ראש?
- ולמה אי אפשר - ענה הדוד.
הדבר מוחצף ביותר.
- איזו חציפות יש בזה? - שאל הדוד.
חציפות כלפי שמיא - ענה נכד האח.
- כל ענין כיסוי הראש - אמר הדוד - הוא להראות כי אימתא דמאריה עליו, אבל מי שאין לו מאריה אינו יכול להראות כי אימתא דמאריה עליו, רק לכבודך - אמר משה - אלבש מצנפת. ויקם ויקח כובעו וילבשו.
לשמע הדברים האלה נשאר ר' אברהם משה יושב נדהם כמוכה רעם, עיניו טרוטות ופיו פתוח, וכולו רועד מבלי יכולת להוציא אף הגה.

בראות משה בעל האחוזה את האורח הבא, קם ממושבו ויברכו בברכת שלום, ויגש לו כסא לשבת, וישב ר' אברהם משה ויסתכל בדודו אחי זקנו, ויתמה, כי אף שכבר בא בגבורות - כבן פ"ו שנה - בכל זאת מראהו כבן ששים, חסון כאלון, בעל כתפיים רחבות, מגולח זקן, שערותיו ושפמו ומלבשתו עשויים כמנהג הנכרים, ורוחו טובה עליו, ולרגליו רובץ כלב גדול כמנהג גויי הארץ.
ובראות ר' אברהם משה כי לומד הוא - אחי זקנו - מסכת סנהדרין, התחיל לדבר אתו באותה הסוגיא, וישמח עליו משה שמחה גדולה, וגם ר' אברהם משה התענג לשמוע את דברי דודו הזקן כי בהגיון דיבר, ובקיאותו מפליאה, אך מראה פניו העבים והגסים משומן החזיר, עיניו האדומות והבוערות משתיית היין, זקנו המגולח, שערותיו הארוכות, שפמו העשוי, מלבשתו כגוי

1 כשחזר משה וישב לו על מושבו, שב רוחו של ר'
2 אברהם משה אליו, ויאמר: לשמע דברים כאלה צריכים
3 לקרוע.
4 - לא, טעות היא בידך - ענה משה - השומע מי
5 שמבטא את שם השם באותיותיו צריך לקרוע, אבל
6 השומע מי שאומר שאינו מאמין בה' אין השומע צריך
7 לקרוע בגדיו. וירחיב משה פיו ולשונו בכפירה גמורה
8 במציאות הבורא ובתורה מן השמים, ובכל י"ג העיקרים
9 שמנה הרמב"ם, וכי אוהב הוא את התורה אהבת נפש,
10 ומחבב ומוקיר את לומדיה במאד, ודבר לא יכבד עליו
11 מלעשותו לטובתם של תלמידי חכמים, אבל בה'
12 ובמצוותיו אינו מודה.
13 אחרי שיחה ארוכה ובהגיע זמן תפלת המנחה, הגיש
14 משה צרור כסף לאורח בתור מתנה, ויענהו ר' אברהם
15 משה כי יש לו הדרוש לו ואין לו צורך בתמיכה, רק חפצו
16 היה להתעכב בביתו איזה זמן. ויאמר משה כי שמח הוא
17 במאד על זה, ויתן לו חדר מיוחד, מטה כסא ושולחן,
18 אבל לאכול לא יכול לתת לו כי כל כליו טריפה הם.
19 ויאמר לו ר' אברהם משה כי יש לו מה לאכול ורק
20 אכסניא דרושה לו.
21 ויצו משה לסדר את אחד החדרים הגדולים בשביל
22 האורח, ולהציב שם מטה שולחן ומנורה, קערה וכד מים,
23 וילווח את האורח לחדרו, וילך וישב ללמוד כאשר
24 בתחילה.
25 אחרי תפלת המנחה ראה ר' אברהם משה כי שתי
26 מרכבות, כל אחת מהן רתומה לארבעה סוסים דוהרים,

* * *

27 העגלונים והמשרתים היושבים על הדוכנים מלפנים
28 ומאחור מלובשים בגדי פאר כנהוג לרוזני ארץ, באו
29 החצרה, וכשעמדו בכניסה קפצו המשרתים לבושי
30 מעילים עם כפתורי זהב ממקומותיהם ופתחו דלתי
31 המרכבות, ויסייעו לאורחים ולאורחות הבאים לרדת
32 ממרכבותיהם, וילכו הם וכלביהם הקטנים באצעדות
33 כסף בצואריהם ומושכות ארגמן בידי בעליהם הלך
34 וטפוף, וכמעט רגע שמע ר' אברהם משה קולו של דודו
35 הזקן צוהל פוקד ומצוה להביא יין ומיני תרגימא. כעבור
36 שעה וינטו צללי ערב הודלקו נרות רבים בחדר הגדול,
37 והבאים נתנו בשיר קולם, הוללים וחוגגים, שותים
38 ורוקדים כל הלילה וכמה שעות על היום, וכאשר היו
39 כולם שיכורים מבלי דעת הנעשה אתם, נשאו
40 משרתיהם ומשרתי הבית והושיבו במרכבותיהם -
41 ויסעו. גם בעל הבית היה שיכור למאד וקול קיאו נשמע
42 למרחוק, ומשרתיו נשאוהו וישכיבוהו במטתו, וישן עד
43 אחרי חצות היום.
44 ר' אברהם משה ישב בחדרו וכשמעו את כל
45 התועבות הנעשות בבית הלזה בכה במר נפשו על נפילת
46 נפש דודו הזקן במצולות טיט היום ורפש סרוח ומבאיש
47 כזה. בהגיע עונת חצות לילה סידר תיקון חצות בלב
48 נשבר ונדכא על חורבן בית אלקינו, על גלות השכינה ועל
49 שפלות ישראל, ויבכה מקירות לבו, ואחרי כן הכין עצמו
50 אל התפלה ולימוד התורה עד שעתיים אחרי חצות היום.
51 כשקם משה משנתו אכל פת שחרית וישב לו ללמוד
52 כמנהגו בכל הימים, מבלי שים לב לכל העבר בלילה, כי
53 רגיל היה אשר מזמן לזמן היו שכניו האצילים מבקרים
54 אותו.

כ"ד טבת תשי"א

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק צ"ג - למדנות האם והבת

1 רחל זקנתו של אדמו"ר הזקן, הייתה אשה מיוחדת. יודעים הננו מכבר אודות למדנותה המופלגת.
2 פרט ללמדנותה הגדולה, נהתה אחר אותה דרך שבה נהג אביה, ר' ברוך בטלן, אשר היה מההולכים
3 בעקבותיו של הבעל-שם מזמושטש ולכן היה גם קשור עם הנסתרים והמקובלים שבאותה תקופה.
4 בנוסף לכך שרחל הלכה בדרכי אביה, הייתה לה גם אמא אשר למדה ממנה רבות. היות, וגם אמא
5 של רחל הייתה אשה מיוחדת - מלומדת גדולה וצדקנית גדולה. היא הייתה נזהרת בכל מצוות התורה,
6 ונטעה בילדיה - ממש מיום לידתם - אהבה ליהדות.
7 השפעתה של האם על רחל הייתה עצומה.

- 1 בלילה הייתה מניחה ליד המיטה כלי עם מים. וכאשר היה מתעורר ילד לינוק ומעיר את האם
- 2 בבכייתו משנתה, הרי לכל לראש נטלה בעצמה את ידיה ולאחר מכן את ידי הילד, ורק אז הניקה את
- 3 ילדה.
- 4 הן האם והן האב הוליכו את ילדיהם מקטנותם, פעמיים ביום, למזוזה כדי לנשקה - פעם בבוקר
- 5 בזמן התעוררותם משנתם ופעם שנייה בערב, לפני תרדמתם.
- 6 שם משפחתו של ר' ברוך בטלן היה - פורטוגלי, היות והיה מצאצאי היהודים שגורשו מפורטוגל.
- 7 השם "בטלן" היה רק תוספת. שם זה "דבק" כל כך בר' ברוך, עד שרחל בתו, סברה זמן רב שזהו
- 8 אכן שם משפחתם. אך שם זה "בטלן" שנוסף לו לא היה לגנאי אלא לשבח.
- 9 כשהתחלתי לדבר - מספרת רחל לבתה דבורה לאה - לימדתנו אמא לומר בכל בוקר מודה אני,
- 10 שמע ישראל, ברוך שם, תורה ציווה, וכשהייתי בת שלוש כבר ידעתי את הברכות דברכות הנהנין,
- 11 הייתי נוטלת ידי לסעודה ומברכת על הנטילה ועל הלחם, ובסוף הסעודה ברכת בריך רחמנא וכשהייתי
- 12 בת ארבע ואחי פחות מכן שלוש הנה אנכי לימדתי את הברכות וגם הוריתי לו קריאת אותיות האלף
- 13 בית עם הנקודות קמץ אלף אָ וכן כולם.
- 14 אבי היה כליל המעלות, למדן מופלג, חכם גדול, מתון ובעל מזג טוב, ולכל לראש הצנע לכת
- 15 ועניו מאין כמוהו. מעולם לא מצא מי שהוא את אבי לומד כי היה סגור בחדרו ומשים לילות כימים
- 16 בלימוד התורה וכשדפק מי שהוא על פתחו היה סוגר את הספר ומעמידו בארון הספרים ואחרי כן
- 17 היה פותח את הדלת ומקבל כל אדם בסבר פנים יפות. מעולם לא התווכח עם מי שהוא באיזה עניין
- 18 בלימוד להראות את גאונותו, הוא אהב לשמוע חידושי תורתם של אחרים אבל את חידושי הוא -
- 19 שנשארו אחריו מאות גליונות - לא גילה רק לפרקים ובקיצור נמרץ.
- 20 מרגלא היה בפומיה דאבא מאמרו של חכם קדמון שאמר, טובה הפרישות עם הבריות והבדידות
- 21 בתוך בני אדם, זאת אומרת אשר האדם הישר יתחזק ללכת בשביל האמצעי שהוא שביל הזהב לא
- 22 יהיה פרוש מבני אדם ומתבודד ולא יהיה צוהל ומאבד זמנו בשיחות בטלות, ובהיותו עם הבריות ובין
- 23 בני אדם יתעניין בכל הדרוש אבל עם זה יהיה פרוש ומתבודד.
- 24 המאמר הזה היה יסוד מוסד באורחות חיי אבי. בקטנותי אף גם בנערוטי לא הבנתי את זאת אבל
- 25 בבחרותי עמדתי על דבר זה וראיתי אשר גם מראה פני אבא ותנועותיו מראה לדעת אשר גם בהיותו עם
- 26 הבריות ובין בני אדם היה פרוש ומתבודד, פניו המאירות, החמלה הנסוכה עליהם, ובת הצחוק הטבעי
- 27 המרחף על שפתיו ועיניו השחורות והעמוקות נתנו לו הדרת חן מיוחד. וירחיבו את עין הרואה אותו.
- 28 אבא סיפר אשר כשהיה בן עשר היה עוסק בגמילות חסדים, כי הוריו נתנו לו סכום כסף והוא
- 29 היה מְלוֹנָה לבעלי מסחר עניים וכשחזר מהישיבה ובא בברית האירוסין והפריש מעשר מהנדוניא שנתנו
- 30 לו הפריש חלק ידוע לקופת גמילות חסדים שבעיר ואחרי נישואיו עם אמי יסד לו קופה גמילות חסד
- 31 פרטי שהיה מלווה לסוחרים בלי שום הטבה עד כי עמדתי - סיפר לי אבי - על בורייה של מצוות
- 32 גמילות חסדים בגופו נוסף על ממונו - לטרוח בשביל טובת הזולת.
- 33 אהוב היה אבא לכל, בלי הבדל המעמד והמצב, אם גדולי התורה או המונים עשירים ועניים, הנה
- 34 כולם כאחד היו אוהבים את אבא ומהדרים בכבודו, גם המנגדים לחכמת הקבלה ודרכיהם של הנסתרים
- 35 - שכפי שידעת מסיפורים הקודמים שאבא היה תלמיד ותיק של הצדיק ר' יואל בעל שם ומהעוסקים
- 36 בלימוד תורת הקבלה ומחבב את הנסתרים ומחזיקם - הנה גם הם כיבדו את אבא במאד, ואנשי העיר
- 37 כינו את אבא בשם ר' ברוך בטלן.

1 בהיותי ילדה שמעתי קוראים את אבא ר' ברוך בטלן, אותי קראו רחל בת ר' ברוך בטלן ואת אחי
2 קראו בנימין בן ר' ברוך בטלן, דימיתי בתום לבבי אשר בטלן הוא כינוי משפחתינו כמו שקראו את
3 חברותי הילדות בשמות ברנדיס קלובר שפייער.

4 מודע היה לנו ר' שמעון אריה שמו והוא קרוב רחוק של אמי. הוא היה איש צוהל ואהב להכעיסני,
5 פעם היה קורא אותי בשמי רחל'ע הילדה הקטנה שבקטנות ופעם היה קורא אותי בשם כבוד וגדולה
6 הגברת רחל פארטוגאלי ואנכי הייתי בורחת ממנו. פעם הכעיסני מאד לקרוא אותי בשם רחל
7 פארטוגאלי פעם שתיים שלוש ויותר ואבכה מקירות ליבי, כשמוע אבא את בכייתי יצא מחדרו וישאלני
8 מה אני בוכה אמרתי לו שר' שמעון אריה מכעיסני לקראני בשם רחל פארטוגאלי הלא בטלן הוא שם
9 משפחתינו ולמה הוא מכנה אותי בשם אחר, הלא בתך אני ואם שמך ר' ברוך בטלן הנה גם שמי רחל
10 בטלן.

11 אבא הרגיעני ולא אמר לי מאומה ורק שחוק קל עבר על שפתי, אבל כשנתגדלתי מעט נודע לי
12 שכינוי משפחתינו הוא פארטוגאלי והכינוי בטלן הוא אשר אנשי העיר כינו את אבא בשם בטלן והוא
13 אות כבוד לאמור, אשר מגודל עצם מעלותיו הנשגבות, כולם - הלמדנים והגבירים וכו' - מתבטלים
14 לפניו.

15 אבא - אמרה הרבנית רחל - לא עשה דבר הן בעסקיו והן באורחות חייו והנהגת ביתו בלתי ששאל
16 את עצת מורו הצדיק ר' יואל בעל-שם והוראתו.

17 אמי - שאלה דבורה לאה - את הזהרתני אשר אם לא אבין איזה דבר מאשר תספר לי לשאול
18 אותך תיכף ולא לדחות על לאחר זמן שאוכל לשכוח את שאלתי ולהישאר בלתי יודעת. והנה זה איזה
19 פעמים הזכרת בסיפורייך את הצדיק ר' יואל בעל-שם מהו תואר בעל-שם אם הוא תואר כללי ככינוי
20 משפחה או תואר פרטי שרק האיש ההוא נקרא כן.

21 התואר בעל-שם - השיבה הרבנית - הוא תואר כפול, כללי וגם פרטי.

22 כל דבר המעולה במינו או בבני גילו הוא מתואר בתואר בעל-שם, וכך שנינו במשנה מפורשת
23 במסכת פאה כל זית שיש לו שם זיתים בשדה, שהאילן ההוא הוא מופלא משאר האילנות בין שהוא
24 עושה זיתים יתר מהאילנות האחרים או שזיתיו מלאים שמן יותר משארי הזיתים או שמקום עמידתו
25 הוא מקום מובחר, הנה על-ידי סיבות כאלו והדומה להן יש לאילן זה שם מפורסם, וכן הוא בכל דבר
26 מארבעה הסוגים דדומם צומח חי ומדבר שיש לו איזה יתרון הנה היתרון ההוא עושה לו פרסום ונקרא
27 בעל שם.

28 זהו כינוי כללי לכל דבר מארבעה הסוגים, אבל הצדיק ר' יואל נקרא בעל-שם לטעם כפול, נוסף
29 על סיבת וטעם פרסום יתרונו לגבי שאר בני אדם, והוא לפי שהיה בקי בתורת הקבלה ובחכמת תורתו
30 זאת היה עושה מופתים כמו שסיפרתי לך אודות גירוש ה"לא-טובים" ורפואת החולים ולכן נקרא
31 בעל-שם.

32 אלוקינו יתברך אדון עולם יש לו כמה שמות, מהם שבעה שמות הגלויים לנו ואנו מזכירים אותם
33 בנוסח תפילותינו ובקשותינו, פעם אנו קוראים לאבינו שבשמים בשם זה ופעם בשם אחר כפי אשר
34 קבעו לנו אנשי כנסת הגדולה שהם ידעו על-פי הקבלה המסורה להם מדור לדור טעמי השמות, וכל
35 שם ושם פועל פעולה מיוחדת, וצריכים לדעת בכל שם ושם אופן פעולתו ואופן קריאתו במבטא המותר
36 והצדיק ר' יואל ידע את תוארי השמות קריאתם ופעולתם ומשום זה נקרא בתואר בעל-שם שידע לכווין
37 בשמותיו של הקב"ה ולפעול על ידם מופתים.

- 1 האם גם אביך - שאלה דבורה לאה - עשה מופתים, מאחר שהיה תלמיד ותיק של הרב יואל
- 2 בעל-שם הלא בוודאי גם הוא ידע את השמות ויכול לעשות מופתים כמוהו.
- 3 בטח - השיבה הרבנית - גם אבי ידע איזה שמות כפי שהם כתובים בספרי הקבלה, אבל וודאי
- 4 לא השתמש בהם לעשות מופתים, כי בהשימוש בשמותיו של הקב"ה רשאי רק מי שניתן לו רשות או
- 5 שנצטווה מבית דין הגדול שבשמים, וגם הוא - מי שניתנה לו רשות מבית-דין הגדול שבשמים - אינו
- 6 רשאי להשתמש בהם לצרכיו הפרטיים אלא לטובת הרבים ולקידוש שם שמים.
- 7 הלקח הזה - בביאור עניין בעל-שם ושמותיו של הקב"ה - עשה רושם עז על דבורה לאה אשר
- 8 מעולם לא שמעה אודות זה. ואף כי זה כמה שנים שהיא מתפללת ובתפילתה מזכירה את שם הקב"ה
- 9 בכינויים שונים אבל לא שְׁמָה ליבה לזה, כן שמעה כמה פעמים אודות בית-דין הגדול של מעלה אבל
- 10 העניין לא היה ברור לה כל צרכו עד היום, אבל עם זה נשארו לה דברים בלתי ברורים ותניח זאת
- 11 לזמן אחר אבל דבר אחד לא יכלה לדחות ותפנה לאמה בשאלתה:
- 12 את אמרת לי, אמא, אשר האל יתברך פועל הפעולות על ידי קריאת שמות, ומבטא קריאת השמות
- 13 הלא הוא רק ליחיד סגולה היודעים את מבטאם, אם כן מה עניין התפילה ופעולתה לאלו שאינם
- 14 יודעים לכווין בהשמות.
- 15 שאלה גדולה שאלת בתי - אמרה הרבנית - ושאלתך זאת מראה לי שתיים, שאת מקבלת בטוב
- 16 מה שהנני מספרת לך ואשר את מקיימת מה שהוריתך שתשאלני כל דבר המסופק לך אפילו ספק קל.
- 17 דעי בתי כי אין לך מעולה מן האמונה הפשוטה בבורא ברוך הוא, ואין לך משובח יותר מתום
- 18 הלב. האמונה הפשוטה בתום לב בא-ל אחד שהוא הבורא ומנהיג את עולמו בחסד ובריותיו ברחמים
- 19 הנה זהו מהותו ועצמו של היהודי, ומכיוון שהיהודי מתפלל בתום לב לאבינו שבשמים הנה תפילתו
- 20 נשמעת - גם אם אינו יודע לכווין בשם - להספיק הדרוש לו במחייה וכלכלת גופו ומזונות נפשו
- 21 המוסריים ורק הדברים היוצאים מגדר הרגיל באים על ידי קריאה בשם בכוונה על ידי הצדיקים.
- 22 ואמשול לך משל למה הדבר דומה, לאב המספק מזונו הכלכלי והמוסרי של ילדו, ואין היליד
- 23 צריך רק לקרוא בשם אביו, אבא פרנסני, אבא החלימני. אבל כשיש לו להיליד בקשה מיוחדת היוצאת
- 24 מדרך הרגיל, אז הנה הוא צריך לשדל את אביו לקרותו בכמה שמות להתרפס לפניו ולהתחנן לו עד
- 25 אשר האב ממלא את בקשת בנו, ולפעמים הנה לסיבה מן הסיבות אין האב ממלא בקשת ילדו רק על
- 26 ידי אמצעות אחר המבקש רחמים עבורו.
- 27 אבי שהיה תלמיד ותיק של הצדיק ר' יואל בעל שם היה מחבב מאוד את האנשים ההמונים יראי
- 28 האלוקים בפשטות, תמימים ומקיימי מצוות בזריזות ובהידור מבלי דעת לא ענייני וטעמי המצוות ורק
- 29 באשר שהיא מצוות הא-ל, והווה מרגלא בפומיה דאבא שיש לו הדרת יראת הכבוד מפשטותו של ר'
- 30 ליב שאול העגלון יותר מהפלאת חידושיו של ר' שלמה ליב העילוי מפראג.
- 31 וכך הוא דרכם של לומדי חכמת הקבלה ומתנהגים בדרכי הנסתרים לחבב את הפעולה הבאה
- 32 מתום הלב מבלי הבדל מי הוא הפועל אם איש או אשה כי בסוד הנשמות הלא אב אחד לכולנו, ואבא
- 33 בגודל חכמתו הסתכל במהלך נפשי ויבן כי עליו ללמדני תורה וישכור לי מורה שלמדני בסדר מסודר
- 34 ורק נזהר שלא יתפרסם הדבר.
- 35 במשך חמש שנים הספקתי לרכוש לי ידיעה טובה בתנ"ך עם המפרשים ומשנה סדר זרעים עם
- 36 פירוש הר"ש והרמב"ם, וכשהייתי בת שתים עשרה התחלתי ללמוד גמרא לעיונא, ועם זה העמים עלי

- 1 אבי את צרכי הבית בבישול אפייה וכביסה, וככה התנהגתי עד אשר באתי בברית הנשואין עם אביך
- 2 ואני אז בת תשע עשרה, כי אביך קשיש ממני בארבע שנים.
- 3 על כל פנים, כאשר באה רחל בברית הנישואין - בגיל תשע עשרה - עם הלמדן ר' שניאור זלמן,
- 4 לא ידע אף אחד שהכלה הינה למדנית גדולה, גם החתן לא ידע מכך.
- 5 כאשר התברר לה שחתנה נמנה בין אלו הסוברים שאין הנשים צריכות ללמוד תורה, ואפילו
- 6 אסורות בלימוד התורה, הסתירה ממנו רחל את למדנותה. היא לא התבטאה באף מלה שתוכיח את
- 7 למדנותה מעבר למה שבת ישראל רגילה יודעת.
- 8 רחל העלתה חיוך על פניה כאשר העיר לה ר' שניאור זלמן לאחר החתונה, שמן הסתם הספיקה
- 9 אמה ללמדה את כל הדינים שאשה יהודייה צריכה לדעת לאחר החתונה. לא עלה כלל על דעתו שלפניו
- 10 עומדת אשה למדנית.
- 11 מעבר ללמדנותה הייתה רחל עקרת בית למופת.
- 12 התמצאותה של רחל בשולחן ערוך הייתה עד כדי כך, שהיא ידעה בדיוק, שישנם דינים שנוהרים
- 13 בהם לפי מנהג של עיר מסוימת לפעמים לקולא ולפעמים לחומרא.
- 14 בפוזנא וסביבותיה היה, למשל, המנהג, על פי "שבלי הלקט" (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיין
- 15 שם עניין שבת סימן ק"ז"), לא לצאת לרחוב בשבת עם כפפות שאינם תפורות לשרוול. ולכן היו
- 16 מקפידים לתפור את הכפפות ביום ישי. אך בפוזנא עצמה היה ערוך ולכן יצאו עם כפפות גם כאשר
- 17 הן לא היו תפורות לשרוול.
- 18 אירע פעם, תקופה קצרה לאחר נישואי רחל עם ר' שניאור זלמן, שכל המשפחה חזרה בשבת
- 19 מבית הכנסת לביתם. בראש צעדו הגברים: ר' ברוך בטלן, בנו בנימין וחתנו ר' שניאור זלמן,
- 20 בעקבותיהם צעדו הנשים ובתוכן רחל.
- 21 הנשים נשאו איתן כפפות לכבוד שבת, כפי שהיה נהוג בפוזנא, וכפי שהורגלו לא היו הכפפות
- 22 תפורות לשרוול. בנימין, אפילו נשא תחת בית שחיו מספר ספרים אותם לקח עימו מבית הכנסת על
- 23 מנת לעיין בהם לאחר סעודת השבת.
- 24 הם היו כבר באמצע הדרך, כאשר לפתע הגיע השמש בריצה מבוהלת והכריז שהערוך נקרע באופן
- 25 פתאומי. זאת אומרת שאסור כעת לטלטל בעיר. ולכן, עצרו כולם מלכת ולא ידעו מה לעשות עם
- 26 הכפפות? האם לזרקם? ומה יעשה בנימין עם הספרים? האם ימשיכו לעמוד מבלי לזוז ממקומם?
- 27 אז פנה ר' ברוך בטלן לבתו רחל הלמדנית - ספק בחיוך ספק ברצינות - באמרו:
- 28 "נו, רחל, את הרי בקיאה בשולחן ערוך, ואת יכולה לפסוק שאלה איך צריך לנהוג?"
- 29 ותוך כדי כך פנה ר' ברוך לגברים אשר ליווהו ואמר:
- 30 "אנו הגברים עסוקים מדי בגמרא ובלימודים אחרים, אך כאשר מגיעים לבירור דין מסוים הרי
- 31 לעתים קרובות איננו יודעים. לכן, לא נשארה לנו ברירה אלא לשאול את רחל".
- 32 ר' שניאור זלמן אשר היה מבוגר מרחל רעייתו, בארבע שנים, פקח זוג עיניים, בתמיהה, מה
- 33 מבטאות מלים אלו של חותנו? האם מתכווין הוא באמת למה שהוציא מפיו? או שחותנו חומד לצון?
- 34 איך זה שלאשתו ישנן כאלו ידיעות? עד עתה הרי הוא העריך אותה כאשה פשוטה ביותר, וגם היא,
- 35 רחל, לא הראתה עד היום כל סימן שהיא למדנית?

- 1 רחל החלה להסמיק, כאילו גילו סוד שאסור היה לו להתגלות אודותה. היא ידעה היטב שעבור
- 2 בעלה תהיה זו הפתעה מוחלטת כאשר ייווכח בלמדנותה. ומי יודע אולי זה יגרום למורת רוח מצידו
- 3 כלפיה. היא ידעה היטב, שהוא מתנגד לזה שנשים ילמדו תורה!
- 4 בכלל, הייתה רחל ביישנית ועצורה. היא לא רצתה - שכל כך מהר אחר חתונתה - יתגלה הסוד
- 5 שהיא בקיאה אפילו בנקודות הקטנות!
- 6 אך אביה החזיקה כאילו באזיקים - הוא לא רצה אחרת אלא רק שהיא תפסוק את השאלה תיכף
- 7 ומיד במקום. ועבורה הייתה זו באמת שאלה מאוד קלה לפסיקה.
- 8 "אין צריכים להסיר את הכפפות" פסקה רחל "הרי זה עניין של בדיעבד, ואין כאן כל חשש, שמא
- 9 יסיר משהו את הכפפות ויטלטלם באופן האסור ויעבור עבירה! הרי אנו הולכים כאן בחבורה, ואם
- 10 משהו ינסה להסיר את הכפפות, הרי תיכף יהיה מי שיעיר לו ויזכירו. ובקשר לספרים צריכים למסרם
- 11 האחד לשני, בשטח של פחות מארבע אמות, וכאשר יצטרכו להכניסם לרשות היחיד יצטרך גוי
- 12 להכניסם (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ראה שולחן ערוך, אורח חיים, סימן רס"ו וסימן ש"ג).
- 13 אף אחד מהגברים לא יכול היה לקבוע, האם פסקה רחל נכון את השאלה, הגם ששמעו לדעתו
- 14 של ר' ברוך וביצעו את מה שהיא פסקה.
- 15 כאשר הגיעו לביתם, מיהרו ר' שניאור זלמן ובנימין לעיין בשולחן ערוך - כאילו אין הם סומכים
- 16 על רחל - ושם היה כתוב בדיוק כמו שרחל אמרה להם בהיותם ברחוב כאשר לא היו הספרים תחת
- 17 ידה.
- 18 ר' ברוך התפאר בבתו רחל. גם בנימין שמח בלמדנותה של אחותו. אך הבעל ר' שניאור זלמן
- 19 הראה סימני אי שביעות רצון והחל להעיר הערות חריפות ודוקרות, כאילו גילה כאן על אשתו מי יודע
- 20 איזה חיסרון.
- 21 "הגמרא אומרת ש"אשת חבר כחבר", אך במקרה שלי צריך אני להיות "חבר" כאשתי" אמר ר'
- 22 שניאור זלמן בנימה ביקורתית.
- 23 על כך ענה לו ר' ברוך בחיוך:
- 24 הירושלמי אומר גם ש"אשת לסטים כלסטים" (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: כתובות פרק ה הלכה
- 25 ט). אני מסרתי את בתי בידך, והברירה בידך האם היא תהיה אשת "חבר" או אשת "לסטים".
- 26 ר' שניאור זלמן קלט תיכף ומיד את כוונתו של חותנו, ופסק מלהתמרמר. ולהיפך, הוא החל
- 27 להתגאות בלמדנותה של אשתו, ובצדקותה.
- 28 ודבורה לאה, הרי כפי שאנו יודעים כבר החלה רחל ללמד את בתה רק בעת שדבורה לאה ביקשה
- 29 זאת ממנה.
- 30 היא החלה ללמד את דבורה לאה - בתה - בצורה יסודית ובסדר מסודר. עד שבמשך הזמן נהייתה
- 31 דבורה לאה למדנית כמו אמה רחל.
- 32 תחילת הלימוד עם בתה דבורה לאה הייתה אמנם ללא ידיעת בעלה. אך היא לא שמרה זאת זמן
- 33 רב בסוד, כדי לא לעשות מזה עניין.
- 34 כאשר סיפרה לבעלה עניין זה, לא הגיב ר' שניאור זלמן כלל, לעומת זאת ניכר היה בפניו שיש
- 35 לו מכך הנאה.

אגרות קודש

[אמצע סיון תרפ"א]

מו"ה יואל חיים שי' ומו"ה מר[דכי] שי'

שלום וברכה.

מכתב מיי"ג ניסן העבר הגיע באיחור זמן, ומה מאד נהניתי
אשר ת"ל יסדו אגודת לימוד, האל הטוב הוא ירחם על עמו,
ויתן להם פרנסה טובה בנקל ובכבוד ויוכלו לקבוע עיתים
לתורה, אשר זה חיינו באמת, לזכנו לטהר לבבינו ולעבדו ית'

באמת בקנין המדות טובות, ויתעורר זכות אבות העולם בעד
בניהם זרעם ותלמידיהם ותלמידי תלמידיהם להושיע בישועה
אמיתית, ולא נוסף לדאבה עוד, ויעמל[נד] כל ישראל בקרן
אורה בגוי"ר.

יפרשו נא גיני בשלום כל אוהבינו וידידינו והשי"ת יזכנו
לשמוע ולהשמיע אך טוב בגוי"ר.

[אג"ק מוהריי"צ כרך יד עמ' לה]

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום ראשון עמ' ב

ומעפר פרמו לברמים – וכל העפר הטוב שהוא קונה כדי לדשן את
כרמו, מוליכה הרוח לברמים האחרים שנמצאים בתחתית ההר,
והעני מפסידו.
הגמרא מביאה כמה דרשות על הפסוק (משלי טו טו) 'כל ימי עני רעים,
וטוב לב משתה תמיד'; [סימן לדרשות אלו, רב יוד"א, רב"א, רב
מש"ש"א, רבי חנינא מוכ"ה, רב נא"י יפ"ה, רבי יוחנן מרח"ם,
רבי יהושע מקצ"ר].
אמר רבי יודא, אמר רב, מאי דכתיב 'כל ימי עני רעים', למי כוונת
הפסוק, אלו בעלי תלמוד – העוסקים בלימוד הגמרא, שקשה
ללמוד מרוב קושיות וסוגיות שיש בו, 'וטוב לב משתה תמיד', אלו
בעלי משנה, שקל ללמודה.
רבא אמר, איפכא – הדבר הוא בהיפך, 'כל ימי עני רעים', אלו
בעלי משנה, שאינם יכולים לפסוק הלכה מתוך משנתו, וטוב לב
משתה תמיד' אלו בעלי תלמוד, שנהנים מעמלם בתורה, שיכולים
להורות הלכה מתוך לימודם. והיינו דאמר רב מש"ש"א משמיה
דרבא, מאי דכתיב (קהל יט ט) 'מסיע אבנים עציב בָּהֶם' – אדם

המסיע את האבנים ממקום חציבתם מתייגע בהולכתם, אלו בעלי
משנה, שטורחים בלימוד ואין נהנים בכך, שאינם יכולים לפסוק
הלכה מתוך משנתם. והמשך הפסוק 'ובקע עצים יסכן בָּם' –
המבקע עצים יתחמם באש שיבעיר מהם, אלו בעלי תלמוד,
שיש להם הנאה מלימודם, שהם יכולים להורות הוראה על פי
לימודם.
רבי חנינא אמר, 'כל ימי עני רעים', זה מי שיש לו אשה רעה.
'וטוב לב משתה תמיד', זה שיש לו אשה טובה.
רבי נא"י אמר, 'כל ימי עני רעים', זה אסמנים – אדם מעונג
ומפונק שדעתו קצה ולבו נמאס בכל דבר מגונה שהוא רואה, ומתוך
כך ימיו רעים, 'וטוב לב משתה תמיד', זה שדעתו יפה – שסובל
הכל, ואין דעתו קצה מפני דבר לכלוך ומיאוס.
רבי יוחנן אמר, 'כל ימי עני רעים', זה אדם רחמני – שמרחם על
כל אדם. ומתוך כך הוא מצטער כל ימיו בצערם של אחרים, 'וטוב
לב משתה תמיד' זה אדם אכזרי, שאינו חושש לצערם של אחרים.
רבי יהושע בן לוי אמר, 'כל ימי עני רעים' זה אדם

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שבת קודש עמ' ב

איך שוקל איך סופר את המנדלים, וכמו שדרשה הגמרא לעיל
שהיה בקי בחסירות ויתירות ובלמוד קל וחומר, וסופר שלש מאות
הלכות במגדל הפורח באויר, ואת אמרת לא הו' סכרי שמעתא –
ואתה אומר שלא היו יודעים לפרש הלכה בטעמה. מתרצת הגמרא:
אלא כוונת רב משרשיא, דלא הוה סלקא להו שמעתא אליבא
דהלכתא – שלא זכו שתיפסק ההלכה כמותם, דכתיב (תהלים כה יד)
'סוד ה' ליראיו', כלומר, פסיקת ההלכה, שהיא סוד ה', ניתנת רק
ליראי ה', ולכן דואג ואחיתופל שלא היו יראי שמים לא זכו שתיפסק
ההלכה כמותם.
אמר רבי אמי, לא מת דואג, עד ששכח את תלמודו, שנאמר (משלי
ה כג) 'הוא ימות באין מוסר וברוב אולתו ישגה', כלומר, שימות
ללא ידיעת התורה. רב (אשי) אמר, לא מת דואג עד שנצטרע,
שנאמר (תהלים עג כז) 'הצמתה כל זונה' – [נפרד] ממך, ויש לדרוש
שהצמתה' מלמד שנצטרע, שהרי כתיב חתם – נאמר שם, לגבי
מכירת קרקעות (ויקרא כה כג) 'לצמיתות', ומתרגמינן – והתרגום של
מילה זו הוא 'לחלוטין', ותנן – ושנינו במשנה לגבי מצורע (מגילה ד)
אין בין מוסגר ומוחלט אלא פריעה ופרימה, וכיון שלשון 'מוחלט'
נאמרה לגבי מצורע, יש לדרוש שאף לשון צמיתות שתרגומה
'לחלוטין' מלמדת על צרעה, והאמור בפסוק 'הצמתה כל זונה ממך'
מלמד שהצטרע דואג.

הגמרא מביאה דרשות נוספות בענינו של דואג: (סימן לדרשות אלו,
שלשה, ראו, וחצי, וקראו).
אמר רבי יוחנן, שלשה מלאכי חבלה נודמנו לו לדואג, אחד
ששיבח ממנו את תלמודו, ואחד ששחרף את נשמתו, ואחד שפסיד
את עפרו בבתי בנסיות ובבתי מדרשות.
(אמר רבי) [ואמר רבי] יוחנן, דואג ואחיתופל לא ראו זה את זה,
שלא חיו באותו זמן בעולם, שהרי דואג חי בימי שאול המלך,
כשהיה דוד נער, ואחיתופל חי בימי דוד המלך, והיינו בסוף ימיו.
ואמר רבי יוחנן, דואג ואחיתופל לא חצו ימים – לא הגיעו לחצי
הימים הראויים לאדם, והיינו שלשים וחמש שנים. תניא גמי חבי –
שנינו כך גם בברייתא, על הפסוק (תהלים נה כד), 'אנשי ימים ומרמה
לא יחצו ימיהם' כל שנזנחו של דואג לא היו אלא שלשים וארבע,
ושל אחיתופל אינן אלא שלשים ושלש.
ואמר רבי יוחנן, בתחלה קרא דוד לאחיתופל 'דב', ולבסוף –
לאחר מכן קראו 'חבירו', ולבסוף קראו 'תלמידו'. מוכיח רבי יוחנן
את דבריו, בתחילה קראו רבו, שנאמר (תהלים נה יד) 'ואתה אנוש
בערבי אלופי ומיועד' ואלופי היינו רבי, ולבסוף קראו חבירו,
שנאמר (שם נה טו) 'אשר יחדו נמתיק סוד בבית אלהים נתלך ברגש',
והיינו שהלכו יחדיו כשיום זה לזה. ולבסוף קראו תלמידו, שנאמר
(שם מא י) 'גם איש שלומי אשר במחתבי בו'

פרק ב משנה יב

רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר, יְהִי מָמוֹן חֶבְרָד חָבִיב עָלַיִךְ בְּשֶׁלֶךְ וְהִתְקַן עֲצֻמָּךְ לְלִמּוּד תּוֹרָה, שְׂאִינָה יִרְשָׁה לָךְ וְכָל מַעֲשֶׂיִךְ יִהְיוּ לְשֵׁם שְׁמַיִם:

נקודות משיחות קודש

על משנה זו כתב הרמב"ם⁷: "ואפילו בשעה שהוא ישן, אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה, נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא. ועל ענין זה ציוו חכמים ואמרו, וכל מעשיך יהיו לשם שמים". והוא מוסיף על כך וכותב: "והוא שאמר שלמה בחכמתו, בכל דרכיך דעהו". ויש לומר ששני סוגי עבודה הם: א) "כל מעשיך יהיו לשם שמים", ב) "בכל דרכיך דעהו".

כאשר האדם עוסק בדברי הרשות כגון אכילה, שתייה, מסחר וכדומה "לשם שמים", דהיינו כדי שיוכל לעבוד את ה' - מעשיו הם עניני חול אך הם משמשים אותו לצורך קדושה. זהו "כל מעשיך" - מעשים שלך, של חולין - "יהיו לשם שמים".

אך יש מדריגה גבוהה מכך והיא כאשר עסקי החולין עצמם מתקדשים ולא רק משמשים לתועלת הקדושה ("לשם שמים"). [כמו כשהאכילה עצמה היא מצוה⁸]. זוהי העבודה של "בכל דרכיך דעהו", לא שהדרכים מובילות ל"דעהו", אלא שהן עצמן בבחינת "דעהו".

לפי זה יומתק מה שהרמב"ם הביא תחילה את מאמר המשנה "וכל מעשיך יהיו לשם שמים" ורק לאחר מכן את מאמר הכתוב "בכל דרכיך דעהו" (אף שלכאורה צריך היה להקדים את דברי הכתוב לדברי המשנה) - מכיון שסדר העבודה הוא מן הקל את הכבד: כדי להגיע לעבודה בדרגת "בכל דרכיך דעהו" יש להתחיל בעבודה של "וכל מעשיך יהיו לשם שמים".

בתפארת ישראל הקשה, הרי נאמר¹ "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב", כלומר, שהתורה היא ירושה² ואיך אומר כאן "שאינה ירושה"?

ויש לתרץ הקושיא, כי באמת יש בתורה שתי בחינות: א) "ירוש" - התורה היא ירושה לכל אחד מישראל, ב) "מכר" - וכמאמר חז"ל³ "אמר הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורת". בחינת "ירוש" שבתורה - משמעה שהתורה "שייכת" לכל אחד ואחד מישראל, שהרי ירושה אינה תלויה במצבו או בגילו של היורש, ולכן, עצם החיוב ללמוד תורה הוא שווה בכולם, כלשון הרמב"ם⁴ - "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר וכו'", ולא משנה מהי מידת הבנתו בתורה.

בחינת "מכר" שבתורה - מכוונת להבנת התורה. דהיינו, כמו במכר, הקונה אינו מקבל חינם, אלא עליו לשלם תמורת החפץ שקנה⁵, כמו כן הוא בנוגע להבנת התורה; כדי להבין היטב את חכמת התורה יש להשקיע עבודה ויגיעה.

על בחינה זו השניה - "מכר" - נאמר במשנתנו "התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך". כדי להבין ולהשכיל בתורה (כל אחד ואחד לפי כשרונותיו) לא מספיק "לרשת" את התורה אלא צריך גם "לקנות" אותה. "קנין" התורה נעשה על-ידי "ארבעים ושמונה דברים" שהתורה נקנית בהם ומפורטים לקמן במסכת⁶.

(לקוטי שיחות, כרך יג, עמ' 115).

שיחות קודש תש"מ - פרשת מטות מסעי

(לקוטי שיחות, כרך ג, עמ' 907, 931)

(1) ברכה לג, ד. 2) ועד שדרשו "לנו מורשה ולא להם (לעכו"ם)", ולכן עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה. 3) שמות רבה לג, א. 4) הלכות תלמוד תורה פרק א ה"ו. 5) ראה לקוטי שיחות שם שיש אף בחינה שלישית בתורה מתנה. בחינה זו מתייחסת לעניינים בתורה שהם למעלה מכוח הבנת הנבראים, וניתנים לאדם בדרך של מתנה מלמעלה. 6) פרק ו משנה ו. 7) הלכות דעות פרק ג הלכה ג. 8) כדוגמת אכילת שבת או אכילת קודשים, שהן עצמה מצוה.

ח א וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב דִּבֶּר אֶל־
 אֶהֱרֹן וְאֶמַּרְתָּ אֵלָיו בְּהִעָלְתָּךְ אֶת־הַנֹּרֹת אֶל־
 מוֹל' פְּנֵי הַמְּנוּרָה יֹאִירוּ שִׁבְעַת הַנֹּרוֹת כִּסִּי':
 ג וַיַּעַשׂ כֵּן אֶהֱרֹן אֶל־מוֹל' פְּנֵי הַמְּנוּרָה הֵעֲלָה
 נֹרָתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כִּסִּי': ד וְזֶה
 מַעֲשֵׂה הַמְּנֶרֶת מִקְשָׁה זָהָב עַד־יִרְכָּה עַד־
 פְּרָחָה מִקְשָׁה הִוא כַּמֶּרְאֶה אֲשֶׁר הִרְאָה יְהוָה
 אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֶרֶת כִּסִּי': לו
 ה וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ו קַח אֶת־הַלְלוֹיִם
 מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְטַהַרְתָּ אֹתָם כִּסִּי': ז וְכֹה־
 תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהָרֵם הִזֵּה עֲלֵיהֶם מִי חַטָּאת

רש"י

מקשה. בטדי"ץ בלעז געשלאגען לשון "דא לךא
 נקשן" (דניאל ה). עשת של כפר זהב היתה ומקיש
 בקרנס וחותר בכשיל לפשט איבריך בתקונן, ולא
 נעשית איברים איברים על ידי חבור: עד-ירכה
 עד-פרחה. "ירכה" היא השדה שעל הרגלים,
 חלול, בדרך מנורת כסף שלפני השרים: עד-ירכה
 עד-פרחה. כלומר גופה של מנורה כלה וכל התלוי
 בה: עד-ירכה. שהוא אבר גדול: עד-פרחה.
 שהוא מעשה דק שבה - הכל מקשה. ודרך "עד"
 לשמש בלשון זה, כמו (שופטים טו): "מגדיש
 ועד-קמה ועד-כרם זית": כמרצה אשר הראה
 וגו'. פתבנית אשר הראהו בהר, כמו שנאמר (שמות
 כה): "וראה ועשה בתבניתם וגו'": כן עשה את־
 המנרה. מי שעשאה. ומדרש אגדה: על ידי הקדוש
 ברוך הוא נעשית מאליה: תורה ה (ו) קח את־
 הלויים. קחם בדרך: אשריכם שתזכו להיות
 שמשים למקום: (ז) הזה עליהם מי חטאת. של
 אפר הפרה, מפני טמאי מתים שבהם: והעבירו
 תער. מצאתי בדברי רבי משה הדרשן: לפי שנתנו

(ב) בהעלתך. למה נסמכה פרשת המנורה
 לפרשת הנשיאים? לפי שפשראה אהרן חנכת
 הנשיאים, חלשה אז דעתו, פשלא היה עמהם
 בחנכה לא הוא ולא שבוטו. אמר לו הקדוש ברוך
 הוא: חייך, שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק
 ומיטיב את הנרות: בהעלתך. על שם שהלהב
 עולה, כתוב בהדלקתן לשון "עליה", שצריך
 להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה. ועוד
 דרשו רבותינו: מכאן, שמעלה היתה לפני המנורה,
 שעליה הכהן עומד ומיטיב: אל-מול פני המנורה.
 אל מול גר האמצעי שאינו בקנים אלא בגוף של
 מנורה: יאירו שבעת הנרות. ששה שעל ששת
 הקנים. שלשת המזרחיים פונים למול האמצעי
 הפתילות שבהן, וכן שלשה המערביים ראשי
 הפתילות למול האמצעי, ולמה? כדי שלא יאמרו:
 לאורה הוא צריך: (ג) ויעש כן אהרן. (ספרי)
 להגיד שכוז של אהרן, שלא שנה: (ד) וזה
 מעשה המנרה. (שם) שהראהו הקדוש ברוך הוא
 באצבע, לפי שנתקשה בה, לכך נאמר "וזה":

והעבירו תַּעַר עַל־כָּל־בְּשָׂרָם וּכְבָּסוּ בַגְדֵיהֶם
וְהִטְהֵרוּ רַשׁ"י: ח וּלְקַחוּ פֶּר בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ
סֹלֶת בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וּפַר־שָׁנִי בֶן־בָּקָר תִּקַּח
לְחִטָּאת רַשׁ"י: ט וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֱהִל
מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַשׁ"י:
י וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה וְסִמְכוּ
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלְוִיִּם: י"א וְהִנִּיף
אֶהֱרֹן אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת יְהוָה רַשׁ"י:
יב וְהַלְוִיִּם יְסִמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפְּרִים
וְעִשָּׂה אֶת־הָאֶחָד חֲטָאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה
לַיהוָה לְכַפֵּר עַל־הַלְוִיִּם: יג וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־
הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֶהֱרֹן וּלִפְנֵי בְנָיו וְהִנַּפְתָּ אֹתָם
תְּנוּפָה לַיהוָה: יד וְהִבַּדְלַתָּ אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם: ע"כ בחול שני טו וְאַחֲרֵי־
כֵן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־אֱהִל מוֹעֵד וְטַהֲרַת
אֹתָם וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה: טז כִּי נִתְּנִים נִתְּנִים הֵמָּה לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי

לבושיהון וינכסו: ח ויסבון תור
בר תורי ומנחתה סלתא דפילא
במשח ותור תנן בר תורי תסב
לחטאתא: ט ותקרב ית לואי
קדם משפן זמנא ותכנוש ית כל
כנשתא דבני ישראל: י ותקרב
ית לואי קדם יי ויסמכון בני
ישראל ית ידיהון על לואי:
יא וירים אהרן ית לואי ארמא
קדם יי מן בני ישראל ויהון
למפלח ית פלחנא דיי: יב ולואי
יסמכון ית ידיהון על ריש תוריא
ועבד ית חד חטאתא וית חד
עלתא קדם יי לכפרא על לואי:
יג ותקם ית לואי קדם אהרן
וקדם בנוהי ותרים יתהון ארמא
קדם יי: יד ותפרש ית לואי מגו
בני ישראל ויהון משמשין קדמי
לואי: טו ובתר כן יעלון לואי
למפלח ית משפן זמנא ויתדבי
יתהון ותרים יתהון ארמא:
טז ארי אפרשא מפרשין אנון
קדמי מגו בני ישראל חלף פתח

רש"י

כפרה על הבכורות שעבדו עבודת אלילים, והיא
קרויה: "זבחי מתים", והמצרע קרוי
"מת" - הזקיקם תגלחת כמצרעים: (ח) ולקחו
פר בן־בקר. והוא עולה, כמו שפתיב "ועשה את
האחד עלה", והוא קרבן צבור בעבודה זרה: ופר
שני. (ת"כ) מה תלמוד לומר "שני"? לומר לך: מה
עולה לא נאכלת, אף חטאת לא נאכלת (ע"כ דברי
ר"מ), ובזו יש סמך לדבריו בתורת כהנים, ואומר
אני שהוראת שעה היתה, ששעיר היה להם להביא
לחטאת עבודה זרה עם פר העולה: (ט) והקהלת
את־כל־עדת. לפי שהלויים נתונים קרבן כפרה

תחתיהם, יבואו ויעמדו על קרבנם ויסמכו את
ידיהם עליהם: תורה י (יא) והניף אהרן את־
הלויים תנופה. כדרך שאשם מצרע טעון תנופה
חי. שלש תנופות נאמרו בפרשה זו: הראשונה
לבני קהת, לכה נאמר בם: "והיו לעבד את עבדת
ה'", לפי שעבודת קדש הקדשים עליהם: הארון
והשלחן וגו'. השנייה לבני גרשון, לכה נאמר בם:
"תנופה לה'", שאף עליהם היתה עבודת הקדש:
יריעות וקרשים (צ"ל: וקרסים, דאלו קרשים פיד
משא בני מררי) הנראות בבית קדש הקדשים.
והשלישית לבני מררי: תורה יב (טז) נתנים נתנים

כָּל וּלְדָא בּוֹכְרָא כָּלָא מִבְּנֵי
יִשְׂרָאֵל קְרֵבִית יְתֵהוּן קִדְמִי:
יז אָרִי דִּילִי כָּל בּוֹכְרָא בְּבִנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּאַנְשָׁא וּבִכְעִירָא כִּיּוֹמָא
דְּקִטְלִית כָּל בּוֹכְרָא בְּאַרְעָא
דְּמִצְרַיִם אֶקְדָּשִׁית יְתֵהוּן קִדְמִי:
יח וְקְרֵבִית יֵת לְוָאִי חֶלֶף כָּל
בּוֹכְרָא בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל: יט וַיְהִיבִית
יֵת לְוָאִי מְסִירִין לְאַהֲרֹן וּלְכֹהֲנָהִי
מִגֹּו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַפְלַח יֵת פְּלִחָן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁכַּן זְמָנָא וּלְכַפֵּרָא
עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בְּבִנֵי
יִשְׂרָאֵל מוֹתָא בְּמִקְרַב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְקוֹדֶשָׁא: כ וַעֲבַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
וְכָל כְּנֻשְׁתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְלֹאִי
כָּכַל דִּי פְקִיד יֵי יֵת מֹשֶׁה לְלֹאִי
כִּן עֲבָדוּ לַהוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
כא וַאֲדַכְּבִי לְוָאִי וְחֹרּוֹ לְבוּשִׁיהוּן
וְאַרְם אַהֲרֹן יְתֵהוּן אֶרְמָא קִדָּם יֵי
וְכַפֵּר עֲלֵיהוּן אַהֲרֹן לְדִכּוּאֵיהוּן:
כב וּבִתֵּר כִּן עֲלוּ לְוָאִי לְמַפְלַח יֵת
פְּלִחָנְהוּן בְּמִשְׁכַּן זְמָנָא קִדָּם
אַהֲרֹן וְקִדָּם כְּנֹהֵי כִמָּא דִּי פְקִיד
יֵי יֵת מֹשֶׁה עַל לְוָאִי כִּן עֲבָדוּ
לַהוּן: כג וּמִלִּיל יֵי עִם מֹשֶׁה
לְמִימֶר: כד דָּא דִּי לְלֹאִי מִכַּר

כג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כד זאת אשר ללוים מִבֶּן חָמֵשׁ

רש"י

נגף. שלא יצטרכו לגשת אל הקדש, שאם
יגשו - יהיה נגף: (כ) ויעש משה ואהרן וכל־
עדת וגו'. משה העמידן ואהרן הניפם וישראל
סמכו את ידיהם: תורה כא (כב) כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגו'
כִּן עָשׂוּ. להגיד שבח העושים והנעשה בהם, שאחר
מִהֵנָּה לֹא עָכַב: תורה כג (כד) זֹאת אֲשֶׁר לְלוֹיִם.
שנים פוסלין בהם ואין המומין פוסלין בהם: מִבֶּן
חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים. ובמקום אחר אומר (במדבר ד):

יִשְׂרָאֵל תַּחַת פְּטֻרַת כָּל־רָחֵם בְּכוֹר כָּל־מִבְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לִקְחָתִי אֹתָם לִי רִשׁוֹ: יז כִּי לִי כָל־בְּכוֹר
בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה בְּיוֹם הַפִּתִּי
כָּל־בְּכוֹר בְּאַרְץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם
לִי רִשׁוֹ: יח וְאַקַּח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר
בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל: יט וְאַתָּנָה אֶת־הַלְוִיִּם נְתַנִּים |
לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד
אֶת־עֲבֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר
עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף
בְּגִשְׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ רִשׁוֹ: כ וַיַּעַשׂ
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עֹדֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְלוֹיִם
כָּכַל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לְלוֹיִם כִּן־
עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רִשׁוֹ: כא וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם
וַיַּכְּסוּ בְּגִדֵיהֶם וַיִּנָּף אַהֲרֹן אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי
יְהוָה וַיַּכֵּר עֲלֵיהֶם אַהֲרֹן לְטַהֲרָם: כב וְאַחֲרֵי־
כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדָתָם בְּאַהֲל
מוֹעֵד לִפְנֵי אַהֲרֹן וּלִפְנֵי בָנָיו כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה עַל־הַלְוִיִּם כִּן עָשׂוּ לָהֶם רִשׁוֹ: ס

נתונים למשא, נתונים לשיר: פטרת. פתיחת:
(יז) כִּי לִי כָל־בְּכוֹר. שלי היו הבכורות בקו הדין
שהגנתי עליהם בין בכורי מצרים ולקחתי אותם לי
עד שטעו בעגל, ועכשו "ואקח את־הלויים": תורה יח
(יט) וְאַתָּנָה וְגו'. חמש פעמים נאמר "בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל" במקרא זה, להודיע חֶבְתָּן, שנקפלו
אזכרותיהן במקרא אחד כמנן חמשה חמשי תורה.
וכן ראיתי בכמדבר רבה: וְלֹא יִהְיֶה בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל

וְעֹשִׁים שָׁנָה וּמַעֲלָה יָבוֹא לְצַבָּא צָבָא
 בְּעִבְדָּתָא אֱהֵל מוֹעֵד רַס"י: כה וּמִכֵּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה
 יָשׁוּב מִצָּבָא הַעֲבָדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד רַס"י:
 כו וְיִשְׁרָת אֶת־אֲחִיו בְּאֱהֵל מוֹעֵד לְשֹׁמֵר
 מִשְׁמֶרֶת וְעִבְדָּה לֹא יַעֲבֹד כְּכֹה תַעֲשֶׂה לְלוֹיִם
 בְּמִשְׁמֶרֶתָם רַס"י: פ שְׁלִישִׁי ט א וַיְדַבֵּר יְהוָה
 אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר־סִינִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתָם
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר רַס"י:
 ז וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ רַס"י:
 ח בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר־יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעֲרָבִים
 תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמַעַדוֹ כְּכֹל־חֻקְתּוֹ וּכְכֹל־
 מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ רַס"י: ט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח רַס"י: י וַיַּעֲשׂוּ אֶת־
 הַפֶּסַח בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין
 הָעֲרָבִים בְּמִדְבַּר סִינִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה

חמש ועשרין שנים ולעלא ייתי
 לחילא חילא בפלחון משפן
 זמנא: כה ומבר חמשין שנים
 יתוב מחיל פלחנא ולא יפלח
 עוד: כו וישמש עם אחוהי
 במשפן זמנא למטר מטרא
 ופלחנא לא יפלח כדין תעבד
 ללואי במטרתהון: א ומליל יי
 עם משה במדברא דסיני בשתא
 תניתא למפקהון מארעא
 דמצרים בירחא קדמאא למימר:
 ב ויעבדון בני ישראל ית פסחא
 בזמנא: ג בארבעת עשרא יומא
 בירחא הדין בין שמשיא תעבדון
 יתה בזמנא ככל גזרתה וככל
 דחזי לה תעבדון יתה: ד ומליל
 משה עם בני ישראל למעבד
 פסחא: ה ועבדו ית פסחא בניסן
 בארבעת עשרא יומא לירחא בין
 שמשיא במדברא דסיני ככל די
 פקיד יי ית משה בן עבדו בני

רַס"י

שפל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, לא
 הקריבו אלא פסח זה בלבד: (ב) במועדו. (שם)
 אף בשבת, במועדו - אף בטמא: (ג) ככל־
 חקתיו. אלו מצות שבגופו: שה, תמים, זכר, בן
 שנה: וככל־משפטיו. אלו מצות שעל גופו
 ממקום אחר, כגון שבעת ימים למצה ולבעור
 חמץ. (ספרים אחרים: מצות שבגופו: שה, תמים,
 זכר, בן שנה. שעל גופו: צלי־אש, ראשו על כרעיו
 ועל קרבו. שחויץ לגופו: מצה ובעור חמץ):
 (ד) וידבר משה וגו'. (ספרי) מה תלמוד לומר?
 והלא כבר נאמר (ויקרא כג): וידבר משה את מועדי
 ה' אלא כששמע פרשת מועדים מסיני אמר להם,

"מִכֵּן שְׁלִשִׁים שָׁנָה". הא פיצד? (חולין כז) מִכֵּן כ"ה
 בא ללמד הלכות עבודה ולומד חמש שנים, ובן
 שלשים עובד. מכאן לתלמיד שלא ראה סימן יפה
 במשנתו בחמש שנים, ששוב אינו רואה:
 (כה) וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד. עבודת משא פתף, אבל
 חוזר הוא לנעילת שערים ולשיר ולטעון עצלות.
 וזהו "וְיִשְׁרָת אֶת־אֲחִיו" - "עם אחוהי", כתרגומו:
 (כו) לְשֹׁמֵר מִשְׁמֶרֶת. לחנות סביב לאהל ולהקים
 ולהוריד בשעת המסעות: (א) בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן.
 פרשה שבראש הספר לא נאמרה עד איר, למדת,
 (פסחים פ"ק. ספרי) שאין סדר מקדם ומאחר בתורה.
 ולמה לא פתח בזו? מפני שהוא גנותן של ישראל,

אֶת־מֹשֶׁה בֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיְהִי אֲנָשִׁים
 אֲשֶׁר הָיוּ טִמְאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ
 לַעֲשׂוֹת־הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה
 וּלְפָנֵי אֶהֱרֹן בַּיּוֹם הַהוּא כִּסִּי: וַיֹּאמְרוּ
 הָאֲנָשִׁים הִהֲמָה אֵלֵינוּ אֲנַחְנוּ טִמְאִים לְנֶפֶשׁ
 אָדָם לָמָּה נִגָּרַע לְבַלְתִּי הַקְרִיב אֶת־קֶרְבֶּן
 יְהוָה בְּמַעַדּוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּסִּי: ח וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים מֹשֶׁה עֲמְדוּ וְאִשְׁמְעָה מִה־יְצוּהָ יְהוָה
 לָכֶם: פ ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: י דַּבֵּר
 אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יְהִיָּה
 טִמָּא | לְנֶפֶשׁ אוֹ בְּדֶרֶךְ רַחֲקָה לָכֶם אוֹ
 לְדֶרֶתִיכֶם וַעֲשֵׂה פֶסַח לַיהוָה כִּסִּי: יא בַּחֹדֶשׁ
 הַשְּׁנִי בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעֶרְבִים יַעֲשׂוּ
 אֹתוֹ עַל־מִצּוֹת וּמִרְרִים יֹאכְלֻהוּ: יב לֹא־
 יִשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְעֵצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ־בוֹ
 בְּכָל־חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ: יג וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־
 הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא־הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת
 הַפֶּסַח וּנְכַרְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמִּיָּה כִּי |
 קָרְבַּן יְהוָה לֹא הִקְרִיב בְּמַעַדּוֹ חֲטָאוֹ יִשָּׂא

רש"י

יִשְׂרָאֵל: ו וַהּוּ גִבְרִיָּא דִּי הוּוּ
 מְסַאבִּין לְטָמִי נַפְשָׁא דְאַנְשָׁא
 וְלֹא יָכִילוּ לְמַעַבְד פֶּסַחָא בַּיּוֹמָא
 הַהוּא וַיִּקְרִיבוּ קָדָם מֹשֶׁה וְקָדָם
 אֶהֱרֹן בַּיּוֹמָא הַהוּא: ז וַאֲמָרוּ
 גִבְרִיָּא הָאֲנוּן לָהּ אֲנַחְנָא מְסַאבִּין
 לְטָמִי נַפְשָׁא דְאַנְשָׁא לָמָּה נְתַמְנַע
 בְּדִיל דְלֹא לְקַרְבָּא יְת קַרְבְּנָא דִּי
 בְּזַמְנָהּ בְּגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ח וַאֲמָר
 לְהוֹן מֹשֶׁה אוֹרִיכוּ עַד דְּאִשְׁמַע
 מַה דְּאַתְפַּקֵּד קָדָם יְיָ עַל דִּי
 לָכוּן: ט וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
 לְמִימַר: י מַלִּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לְמִימַר גִּבְר גִּבְר אַרִי יְהִי מְסַאב
 לְטָמִי נַפְשָׁא דְאַנְשָׁא אוּ בְּאַרְחָא
 רַחֲיָקָא לָכוּן אוּ לְדִרְכֹּן וַיַּעַבְד
 פֶּסַחָא קָדָם יְיָ: יא בִּירְחָא תְּנִינָא
 בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹמָא בֵּין
 שְׁמֵשִׁיא יַעֲבִדוּן יְתָה עַל פִּטְיֹר
 וּמִרְרִין יִיכַלְנָה: יב לֹא יִשְׁאֲרוּן
 מִנָּה עַד צִפְרָא וּגְרָמָא לֹא יִתְבְּרוּן
 בָּהּ כְּכָל גִּזְרַת פֶּסַחָא יַעֲבִדוּן
 יְתָה: יג וּגְבִרָא דְהוּא דְכִי
 וּבְאַרְחָ לֹא הָיָה וַיִּתְמַנַּע לְמַעַבְד
 פֶּסַחָא וַיִּשְׁתַּצִּי אֲנָשָׁא הֵיא
 מַעֲמָה אַרִי קַרְבְּנָא דִּי לֹא קָרִיב
 בְּזַמְנָהּ חֻבְבָּה יִקְבַּל גִּבְרָא הַהוּא:

לְשַׁמֵּעַ מִפִּי רַבּוֹ. אֲשֶׁרִי יְלוּד אִשָּׁה שְׂכָף מִבְּטָח,
 שְׂכָל זְמַן שְׁהִיָּה רוּצָה הִיָּה מְדַבֵּר עִם הַשְׂכִּינָה
 (סנהדרין פ"ק). וְרִאשִׁיָּה הִיָּתָה פִּרְשָׁה זֹו לְהֹאמֶר עַל
 יְדֵי מֹשֶׁה כְּשֶׁאֵר כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה, אֲלֵא שְׁכֹחוּ אֵלּוּ
 שְׁתַּאֲמַר עַל יְדִיָּה, שְׁמַגְלִילִין זְכוֹת עַל־יְדֵי זָכָאִי:
 תוֹרָה ח (י) אוּ בְּדֶרֶךְ רַחֲקָה. נְקוּד עָלֵיו לֹאמַר לֹא
 שְׁרַחֲקָה וְדָאִי, אֲלֵא שְׁהִיָּה חוּץ לְאַסְקַפַּת הָעֲזָרָה
 כָּל זְמַן שְׁחִיטָה. פֶּסַח שְׁנִי - מִצָּה וְחֻמָּץ עִמּוֹ בְּבִית

וְחֹזֵר וְהִזְהִירָם בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה: תוֹרָה ה (ו) לְפָנֵי
 מֹשֶׁה וּלְפָנֵי אֶהֱרֹן. (ספרי) כְּשֶׁשְׁנִיָּהֶם יוֹשְׁבִין בְּבֵית
 הַמִּדְרָשׁ בָּאוּ וּשְׁאַלּוּם; וְלֹא יִתְכַּן לֹאמַר זֶה אַחֵר זֶה,
 שְׂאֵם מֹשֶׁה לֹא הִיָּה יוֹדֵעַ, אֶהֱרֹן מִנִּין לוֹ?:
 (ז) לָמָּה נִגָּרַע. (שם) אָמַר לָהֶם: אֵין קָדָשִׁים
 קָרְבִּים בְּטִמְאָה. אָמְרוּ לוֹ: יִזְרַק הַדָּם עָלֵינוּ בְּכַהֲנִים
 טָהוֹרִים, וַיֹּאכַל הַבָּשָׂר לְטִמְאִים (ס"א: לטהורים. כ"ג
 ראם). אָמַר לָהֶם: עֲמְדוּ וְאִשְׁמַעְיָה, כְּתַלְמִיד הַמִּבְטָח

יד וְאֶרֶץ יִתְגַּדֵּר עִמּוֹכּוֹן גִּיּוֹרָא
 וְיַעֲבֹד פִּסְחָא קֳדָם יי כְּגִזְרַת
 פִּסְחָא וְכִדְחִזִּי לָהּ כֵּן יַעֲבֹד קִימָא
 חֹד יִהְיֶה לְכוּן וְלִגְיּוֹרָא וְלִיַּצִּיבָא
 דְּאַרְעָא: טו וּבִיּוֹמָא דְּאַתְקָם ית
 מִשְׁכְּנָא חֲפָא עֲנָנָא ית מִשְׁכְּנָא
 לְמִשְׁכְּנָא דְּסִהֲדוּתָא וּבְרַמְשָׁא
 הָוָה עַל מִשְׁכְּנָא כְּחִזּוֹ אֲשַׁתָּא עַד
 צִפְרָא: טז כֵּן הָוָה תְּדִירָא עֲנָנָא
 חֲפִי לָהּ וְחִזּוֹ אֲשַׁתָּא בְּלִילִיא:
 יז וּלְפֻּם אִסְתַּלְקוּת עֲנָנָא מֵעָלוּי
 מִשְׁכְּנָא וּבְתֵר כֵּן נְטָלִין בְּגִי
 יִשְׂרָאֵל וּבְאַתְרָא דְּשָׁרֵי תַמּוֹן עֲנָנָא
 תַמּוֹן שָׁרֹן בְּגִי יִשְׂרָאֵל: יח עַל
 מִימְרָא דִּי נְטָלִין בְּגִי יִשְׂרָאֵל וְעַל
 מִימְרָא דִּי שָׁרֹן כֹּל יוֹמֵי דִּי שָׁרֵי
 עֲנָנָא עַל מִשְׁכְּנָא שָׁרֹן:
 יט וּבְאַזְרָכוֹת עֲנָנָא עַל מִשְׁכְּנָא
 יוֹמִין סְגִיָּאִין וְיִשְׁרוֹן בְּגִי יִשְׂרָאֵל
 ית מִטְרַת מִימְרָא דִּי וְלֹא נְטָלִין:
 כ וְאֵית דִּי הָוָה עֲנָנָא יוֹמֵי דְּמִנְנִן
 עַל מִשְׁכְּנָא עַל מִימְרָא דִּי שָׁרֹן

וְאִין שֵׁם יוֹם טוֹב, וְאִין אֲסוּר חֲמֵץ אֶלָּא עֲמוּ
בְּאֶכִילָתָּ: תוֹרָה יא (יד) וְכִי־יִגוֹר אֶתְכֶם גֵּר וְעַשֶׂה
פֶּסַח. (פסחים צג. ספרי) יָכוֹל כָּל הַמִּתְגַּיֵּר יַעֲשֶׂה פֶּסַח
מִיָּד? תַּלְמוּד לֹאמַר "חֻקָּה אַחַת וְגו'"; אֶלָּא כִּף
מִשְׁמַעו: וְכִי־יִגוֹר אֶתְכֶם גֵּר וּבָא עֵת לַעֲשׂוֹת פֶּסַח
עִם חֲבֵרָיו, כַּחֲקָה וּכְמִשְׁפָּט יַעֲשֶׂה: (טו) הַמִּשְׁכֵּן
לְאַהֲלֵי הָעֵדוּת. הַמִּשְׁכֵּן הָעָשׂוּי לִהְיוֹת אֹהֶל לְלוּחוֹת
הָעֵדוּת: יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן. כְּמוֹ "הָיָה עַל
הַמִּשְׁכָּן", וְכֵן כָּל לְשׁוֹן הַפְּרָשָׁה: תוֹרָה טז
(יז) הָעֵלּוֹת הָעֵנָן. בְּתַרְגוּמוֹ: "אֶסְתַּלְקוֹת", וְכֵן
"וַנַּעֲלֵה הָעֵנָן". וְלֹא יִתְכַּן לְכַתֵּב "וּלְפִי עֲלוֹת הָעֵנָן"
"וַעֲלֵה הָעֵנָן", שְׂאִין זֶה לְשׁוֹן סְלוּק אֶלָּא צְמוּחַ

יִסְעוּ כִּסִּי: כא וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יְהִי הָעֵנָן מֵעַרְב
 עַרְב־בֶּקֶר וְנַעֲלָה הָעֵנָן בִּבְקָר וְנִסְעוּ אוֹ יוֹמָם
 וְלַיְלָה וְנַעֲלָה הָעֵנָן וְנִסְעוּ: כב אֹיִמִּים אוֹ-
 חֶדֶשׁ אֹיִמִּים בְּהָאֵרִיךְ הָעֵנָן עַל-הַמִּשְׁכָּן
 לְשָׁכֵן עָלָיו יַחֲנוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסְעוּ
 וּבִהְעֵלְתוּ יִסְעוּ כִּסִּי: כג עַל-פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל-
 פִּי יְהוָה יִסְעוּ אֶת-מִשְׁמַרְתּוֹ יְהוָה שְׁמָרוּ
 עַל-פִּי יְהוָה בִּיד-מִשָּׁה: פ י אֲוִדְבָר יְהוָה
 אֶל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ד עֲשֵׂה לָךְ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת
 כֶּסֶף מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא
 הָעֵדָה וּלְמִסַּע אֶת-הַמַּחֲנֹת כִּסִּי: ג וְתִקְעוּ בָהֶן
 וְנוֹעְדוּ אִלַּי כָּל-הָעֵדָה אֶל-פֶּתַח אֹהֶל
 מוֹעֵד כִּסִּי: ד וְאִם-בָּאֲחַת יִתְקַעוּ וְנוֹעְדוּ אִלַּי
 הַנְּשִׂאִים רָאשֵׁי אֲלֹפֵי יִשְׂרָאֵל כִּסִּי: ה וְתִקְעֶתֶם
 תְּרוּעָה וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲנִים קִדְמָה כִּסִּי:
 ו וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה שְׁנִית וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת
 הַחֲנִים תִּימָנָה תְּרוּעָה יִתְקַעוּ לְמַסְעֵיהֶם:

ועל מימרא דיי נטלין: כא ואית
 די הוה עננא מרמשא עד צפרא
 ומסתלק עננא בצפרא ונטלין או
 ימם וליילי ומסתלק עננא ונטלין:
 כב או תרין יומין או ירחא או
 עדן בעדן באורכות עננא על
 משכנא למשרי עלוהי שרן בני
 ישראל ולא נטלין ובאסתלקותה
 נטלין: כג על מימרא דיי שרן
 ועל מימרא דיי נטלין ית מטרת
 מימרא דיי נטרין על מימרא דיי
 בידיא דמשה: א ומליל יי עם
 משה למימר: ב עבד לך תרתין
 חצוצרן דכסף נגיד תעבד יתהן
 ויהיון לך לערעא כנשתא
 ולאטלא ית משריתא: ג ויתקעון
 בהן ויזדמנון לותך כל כנשתא
 לתרע משפן זמנא: ד ואם
 בחדא יתקעון ויזדמנון לותך
 וברכביא רישי אלפיא דישראל:
 ה ויתקעון יבכתא ויטלון
 משריתא דשרן קדומא:
 ו ויתקעון יבכתא תנגנות ויטלון
 משריתא דשרן דרומא יבכא

רש"י

כב) אֹיִמִּים. שְׁנָה, כְּמוֹ (ויקרא כה) "יָמִים תִּהְיֶה
 גֵּאֻלְתּוֹ": תורה כג (ב) עֲשֵׂה-לָךְ. (שִׁיחִי תוֹקְעִין
 לְפָנֶיךָ בְּמֶלֶךְ, וַיְהִי בִישְׁרוֹן מֶלֶךְ): עֲשֵׂה לָךְ.
 מִשְׁלָךְ (עֲשֵׂה לָךְ - אֲתָה עוֹשֶׂה וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם וְלֹא
 אֲחֵר): לְמִקְרָא הָעֵדָה. בְּשִׁתְּרָצָה לְדַבֵּר עִם
 הַסִּנְהֶדְרִין וּשְׂאֵר הָעָם וּתְקַרְאֵם לְאַסֵּף אֵלֶיךָ, תְּקַרְאֵם
 עַל יְדֵי חֲצוֹצְרוֹת: וּלְמִסַּע אֶת-הַמַּחֲנֹת. בִּשְׁעַת
 סְלוּק מִסְעוֹת תִּתְקַעוּ בָּהֶם לְסִימָן; נִמְצְאָתָה אֲתָה
 אוֹמֵר: עַל-פִּי שְׁלֹשָׁה הָיוּ נוֹסְעִים: עַל-פִּי הַקְדוּשׁ

ברוך הוא ועל-פי משה ועל-פי חצוצרות: מקשה.
 מהעשת תעשה בהקשת הקרנס: (ג) ויתקעו בהן.
 בשתיקה, והוא סימן למקרא העדה, שנאמר:
 "ונועדו אליך כל-העדה אל-פתח אהל מועד":
 (ד) ואם-באחת יתקעו. הוא סימן למקרא
 הנשיאים, שנאמר: "ונועדו אליך הנשיאים". ואף
 הן יעידתן אל פתח אהל מועד, ומגזרה שנה הוא
 בא בספרי: (ה) ויתקעתם תרועה. סימן מסע
 המחנות: תקיעה, תרועה ותקיעה. כך הוא נדרש

יִתְקַעוּן לְמִטְלָנִיהוּן: ז וּבְמִכְנָשׁ
 יִתְקַלָּא תִתְקַעוּן וְלֹא תִיבְבוּן:
 ח וּבְגִי אֶהְרֹן כְּהֵנִיא יִתְקַעוּן
 בַּחֲצוֹצְרֵתָא וִיהוּזֵן לְכוּן לְקִימָם
 עָלָם לְדִרְיָכוּן: ט וְאֲרִי תַעֲלוּן
 לְאַגָּחָא קֶרֶבָא בְּאַרְעָכוּן עַל
 מַעֲיָקִי דְמַעֲיָקִין לְכוּן וְתִיבְבוּן
 בַּחֲצוֹצְרֵתָא וְיִיעוּל דְּוִכְרִיָּכוּן
 לְטָבָא קָדָם יְיָ אֱלֹהֵכוּן וְתִתְפַּרְקוּן
 מִסַּנְאִיכוּן: י וּבִיּוֹם חֲדוּתְכוּן
 וּבְמוֹעֲדִיכוּן וּבְרִישֵׁי יַרְחִיכוּן
 וְתִתְקַעוּן בַּחֲצוֹצְרֵתָא עַל עֲלוּתְכוּן
 וְעַל נִכְסַת קוּדְשִׁיכוּן וִיהוּזֵן לְכוּן
 לְדוּכְרָנָא קָדָם אֱלֹהֵכוּן אָנָּה יְיָ
 אֱלֹהֵכוּן: יא וְהוּהּ בִּשְׁתָּא תְּנִיתָא
 בִּירְחָא תְּנִינָא בְּעֶשְׂרִין לִירְחָא
 אֶסְתַּלַּק עֲנָנָא מֵעֲלוֹי מִשְׁפָּנָא
 דְּסִהְדוּתָא: יב וְנָטְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לְמִטְלָנִיהוּן מִמִּדְבָּרָא דְּסִינֵי וּשְׂרָא
 עֲנָנָא בְּמִדְבָּרָא דְּפֶאֶרֶן: יג וְנָטְלוּ
 בְּקִדְמִיתָא עַל מִימְרָא דְּיְיָ בִּידָא
 דְּמֹשֶׁה: יד וְנָטְלוּ טַקְס מִשְׁרִית
 בְּנֵי יִהוּדָה בְּקִדְמִיתָא לְחִילִיָּהוּן
 וְעַל חִילָה נַחֲשׁוֹן פֶּר עַמִּינָדָב:

וּבִהְקֵהִיל אֶת־הַקָּהֵל תִּתְקַעוּ וְלֹא תִרְיֻעוּ כִּסִּי:
 ח וּבְגִי אֶהְרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקַעוּ בַּחֲצוֹצְרוֹת וְהָיוּ
 לָכֶם לַחֲקֵת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם כִּסִּי: ט וְכִי־תָבֹאוּ
 מִלַּחֲמָה בְּאַרְצְכֶם עַל־הַצֹּר הַצָּר אֶתְכֶם
 וְהִרְעַתֶּם בַּחֲצוֹצְרוֹת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם וְנִוְשַׁעְתֶּם מֵאִיְבֵיכֶם: י וּבִיּוֹם
 שְ�מִחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֵאשֵׁי חֳדָשְׁכֶם
 וְתִתְקַעְתֶּם בַּחֲצוֹצְרוֹת עַל עֲלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי
 שְׁלָמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכְרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּסִּי: פ חֲמִישִׁי יא וְיִהְיֶה בַּשָּׁנָה
 הַשְּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ נִעְלָה
 הָעֶנָּן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת כִּסִּי: יב וַיִּסְעוּ בְנֵי־
 יִשְׂרָאֵל לְמִסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינִי וַיִּשְׁכְּנוּ הָעֶנָּן
 בְּמִדְבַּר פֶּאֶרָן כִּסִּי: יג וַיִּסְעוּ בְּרֵאשִׁית שָׁנָה עַל־פִּי
 יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: יד וַיִּסַּע דָּגֹל מַחֲנֵה בְנֵי־
 יִהוּדָה בְּרֵאשִׁית לְצִבְאָתָם וְעַל־צִבְאוֹ נַחֲשׁוֹן

רע"ז

בְּשַׁפְתִּים - על־יְדֵי תְרוּעָה וְתִקְיָעָה: (ח) וּבְגִי אֶהְרֹן
 יִתְקַעוּ. בְּמִקְרָאוֹת וּבְמִסְעוֹת הִלְלוּ: תוֹרָה ט (י) עַל
 עֲלֹתֵיכֶם. (ספרי. עֲרִכִּין יא) בְּקֶרֶבֶן צְבוּר הַכְּתוּב
 מִדְּבַר: אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. מִכָּאן לְמַדְּנוּ מַלְכִּיּוֹת עִם
 זְכוּרֹנוֹת וְשׁוּפְרוֹת, שְׁנָאֲמַר: "וְתִקְעֹתֶם" - הָרִי
 שׁוּפְרוֹת, "לְזִכְרוֹן" - הָרִי זְכוּרֹנוֹת. "אֲנִי ה'
 אֱלֹהֵיכֶם" - זוֹ מַלְכִּיּוֹת וְכוּ': (יא) בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי.
 נִמְצְאָתָא אִתָּהּ אוֹמַר: שְׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ חֶסֶר עֲשָׂרָה
 יָמִים עָשׂוּ בַּחוּרְב, שְׁהָרִי בְּרֵאשִׁי חֹדֶשׁ סִינִי חֲנוּ שָׁם
 וְלֹא נָסְעוּ עַד עֲשָׂרִים בְּאִיר לְשָׁנָה הַבָּאָה:
 (יב) לְמִסְעֵיהֶם. כַּמִּשְׁפָּט הַמְּפָרֵשׁ לְמִסַּע דְּגָלִיהֶם,
 מִי רֵאשׁוֹן וְיָמֵי אַחֲרוֹן: בְּמִדְבַּר פֶּאֶרָן. קִבְרוֹת

בְּסַפְרֵי מִן הַמִּקְרָאוֹת הִיטְרִים (ר"ה לד): תוֹרָה ו
 (ז) וּבִהְקֵהִיל אֶת־הַקָּהֵל וְגו'. לְפִי שֶׁהוּא אוֹמַר
 "וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמִסַּע אֶת־הַמִּחְנוֹת". מַה
 מִקְרָא הָעֵדָה תוֹקַע בְּשָׁנֵי כְּהֵנִים וּבְשַׁתִּיָּהוּ, שְׁנָאֲמַר:
 "וְתִקְעוּ בָהֶן וְגו'", אִף מִסַּע הַמִּחְנוֹת בְּשַׁתִּיָּהוּ.
 יְכוּל מַה מִּסַּע הַמִּחְנוֹת תוֹקַע וּמִרִיעַ וְתוֹקַע, אִף
 מִקְרָא הָעֵדָה תוֹקַע וּמִרִיעַ וְתוֹקַע, וּמַעֲתָה אֵין חִלּוּק
 בֵּין מִקְרָא הָעֵדָה לְמִסַּע אֶת הַמִּחְנוֹת? תִּלְמוּד לֹאֹמַר
 "וּבִהְקֵהִיל אֶת־הַקָּהֵל וְגו'", לֹאֹמַר שְׁאֵין תְּרוּעָה
 לְמִקְרָא הָעֵדָה, וְהוּא הָדִין לְנִשְׂיָאִים. הָרִי סִימֵן
 לְשִׁלְשֻׁתָּם: מִקְרָא הָעֵדָה בְּשַׁתִּים וְשִׁל נִשְׂיָאִים
 בַּאֲחַת, וְזוֹ וְזוֹ אֵין בָּהֶם תְּרוּעָה, וּמִסַּע הַמִּחְנוֹת

טו ועל חילא דשבתא דבני
יששכר נתנאל בר צוער: טז ועל
חילא דשבתא דבני זבולן אליאב
בר חלון: יז ומתפרק משכנא
ונטלין בני גרשון ובני מררי
נטלי משכנא: יח ונטל טקס
משרית ראובן לחיליהון ועל
חילה אליצור בר שדיאור:
יט ועל חילא דשבתא דבני
שמעון שלמיאל בר צורישדי:
כ ועל חילא דשבתא דבני גד
אליסף בר דעואל: כא ונטלין
בני קהת נטלי מקדשא ומקימין
ית משכנא עד מיתיהון:
כב ונטל טקס משרית בני אפרים
לחיליהון ועל חילה אלישמע בר
עמיהוד: כג ועל חילא דשבתא
דבני מנשה גמליאל בר פדהצור:
כד ועל חילא דשבתא דבני
בנזמן אבידן בר גדעוני:
כה ונטל טקס משרית בני דן
מכניש לכל משריתא לחיליהון

בן-עמינדב: טו ועל-צבא מטה בני יששכר
נתנאל בן-צוער: טז ועל-צבא מטה בני זבולן
אליאב בן-חלון: יז והורד המשכן ונסעו בני-
גרשון ובני מררי נשאי המשכן כס"י: יח ונסע
דגל מחנה ראובן לצבאתם ועל-צבאו
אליצור בן-שדיאור: יט ועל-צבא מטה בני
שמעון שלמיאל בן-צורישדי: כ ועל-צבא
מטה בני-גד אליסף בן-דעואל: כא ונסעו
הקהתים נשאי המקדש והקימו את-המשכן
עד-באם כס"י: כב ונסע דגל מחנה בני-אפרים
לצבאתם ועל-צבאו אלישמע בן-עמיהוד:
כג ועל-צבא מטה בני מנשה גמליאל בן-
פדהצור: כד ועל-צבא מטה בני בנזמן אבידן
בן-גדעוני: כה ונסע דגל מחנה בני-דן מאסף
לכל-המחנות לצבאתם ועל-צבאו אחיעזר

רש"י

ועדין בני קהת באים מאחריהם עם שני דגלים
האחרונים, היו בני גרשון ובני מררי מקימין את
המשכן, וכשבאים בני קהת, מוצאים אותו על מכונן
ומכניסין בו הארון והשלחן והמנורה והמזבחות;
וזהו משמעות המקרא "והקימו" - מקימי המשכן -
אותו "עד" - טרם "בואם" - של בני קהת: תורה כב
(כה) מאסף לכל-המחנות. תלמוד ירושלמי:
לפי שהיה שבתו של דן מרבה באוכלוסין,
היה נוסע באחרונה, וכל מי שהיה מאבד דבר
היה מחזירו לו. אתיא כמאן דאמר: כתיבה היו
מהלכין, ומפיק לה מן (במדבר ב): "פאשר יחנו
פן יסעו". ואית דאמרי: פקורה היו מהלכין,
ומפיק לה מן "מאסף לכל-המחנות": תורה כו

התאנה במדבר פארן ה'ה, ושם חנו ממסע זה:
תורה יג (יז) והורד המשכן. פיון שנוסע דגל
יהודה, נכנסו אהרן ובניו ופרקו את הפרכת וכסו
בה את הארון, שנאמר (במדבר ד): "ובא אהרן
ובניו בנסע המחנה", ובני גרשון ובני מררי פורקין
המשכן וטוענין אותו בעגלות, והארון וכלי הקדש
של משא בני קהת עומדים מכסין ונתונין על
המוטות עד שנסע דגל מחנה ראובן, ואחר כך
"ונסעו הקהתים": תורה יח (כא) נשאי המקדש.
נשאי דברים המקדשים: והקימו את-המשכן. בני
גרשון ובני מררי, שהיו קודמים להם מסע שני
דגלים, היו מקימין את המשכן פשהיה הענן שוכן,
וסימן החנה נראה בדגל מחנה יהודה. והם חונים,

בֶּן־עַמִּישַׁדִּי כִסִּי: כו וְעַל־צִבְא מִטָּה בְּנִי אֲשֶׁר
פָּגַעִיאל בֶּן־עֶכְרֹן: כז וְעַל־צִבְא מִטָּה בְּנִי
נִפְתָּלִי אַחִירַע בֶּן־עֵינָן: כח אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל לְצִבְאָתָם וַיִּסְעוּ כִסִּי: ס כַּט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
לְחֹבֶב בֶּן־רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֹתֵן מֹשֶׁה נְסָעִים |
אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֲתָנוּ אֲתָנוּ
לָכֶם לָכֶה אֲתָנוּ וְהַטְבְּנוּ לָךְ כִּי־יְהוָה דִּבֶּר־
טוֹב עַל־יִשְׂרָאֵל כִסִּי: ל וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלֶיךָ
כִּי אִם־אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מוֹלְדֹתִי אֵלֶיךָ: כס"י
לא וַיֹּאמֶר אֶל־נָא תַעֲזֹב אֲתָנוּ כִּי | עַל־כֵּן
יֵדְעַת חֲנַתְנוּ בַּמִּדְבָּר וְהָיִיתָ לָנוּ לְעֵינָיִם: כס"ב
לב וְהָיָה כִּי־תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה | הַטּוֹב הַהוּא
אֲשֶׁר יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהַטְבְּנוּ לָךְ: כס"ג

רש"י

לו: כִּי עַל־כֵּן יֵדְעַת חֲנַתְנוּ בַּמִּדְבָּר. כִּי נָאָה לָךְ
לַעֲשׂוֹת זֹאת עַל אֲשֶׁר יֵדְעַת חֲנַתְנוּ בַּמִּדְבָּר, וְרֵאִיתָ
נָסִים וּגְבוּרוֹת שְׁנַעֲשׂוּ לָנוּ: כִּי עַל־כֵּן יֵדְעַת. כְּמוֹ:
עַל אֲשֶׁר יֵדְעַת, כְּמוֹ (בראשית לח): "כִּי־עַל־כֵּן
לֹא־נִתְּתִיָּה לְשִׁלָּה בְּנִי", (שם יח): "כִּי־עַל־כֵּן
עֲבַרְתָּם", (שם יט): "כִּי עַל־כֵּן בָּאוּ", (שם לג): "כִּי
עַל־כֵּן רָאִיתִי פָּנֶיךָ": וְהָיִיתָ לָנוּ לְעֵינָיִם. לְשׁוֹן
עֵבֶר, כְּתַרְגוּמוֹ. דִּבֶּר אַחֵר, לְשׁוֹן עֲתִיד: כָּל דִּבֶּר
וְדִבֶּר שִׁיתְעַלֵּם מִעֵינֵינוּ תִּהְיֶה מֵאִיר עֵינֵינוּ. דִּבֶּר
אַחֵר: שִׁתְהָא חֲבִיב עֲלֵינוּ כְּגִלְגַּל עֵינֵינוּ, שְׁנֹאמַר
(דברים י): "וְאַהֲבַתְּם אֶת־הָעָר": (לב) וְהָיָה הַטּוֹב
הַהוּא וְגו'. מֵה טוֹבָה הֵיטִיבֹו לֹ? אָמְרוּ: כִּשְׁהִיו
יִשְׂרָאֵל מַחֲלִקִּין אֶת הָאָרֶץ הִזָּה דְּשִׁנָּה שֶׁל יְרִיחוֹ
ת"ק אָמַר עַל ת"ק אָמַר, וְהִנִּיחוּהוּ מִלְחָלֶק; אָמְרוּ:
מִי שִׁיבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחִלְקוֹ הוּא יִטְלָנוּ, וּבֵין כֶּף
וּבֵין כֶּף נִתְּנוּהוּ לְבָנֵי יִתְרוֹ, לְיִזְנָדָב בֶּן רַכָּב,
שְׁנֹאמַר: "וּבְנֵי קִינִי חֹתֵן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים

וְעַל חִילָה אַחִיעֶזֶר בֶּר עַמִּישַׁדִּי:
כו וְעַל חִילָה דְּשִׁבְטָא דְּבָנֵי אֲשֶׁר
פָּגַעִיאל בֶּר עֶכְרֹן: כז וְעַל חִילָה
דְּשִׁבְטָא דְּבָנֵי נִפְתָּלִי אַחִירַע בֶּר
עֵינָן: כח כח אֵלֶּין מִטְּלָנִי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְחִילָהוֹן וּנְטָלוּ:
כט וְאָמַר מֹשֶׁה לְחֹבֶב בֶּר רְעוּאֵל
מִדְיָנָא חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה נְטָלִין
אֲנַחְנָא לְאַתְרָא דִּי אָמַר יְיָ יִתָּה
אֲתָנוּ לְכוּן אִיתָא עִמָּנָא וְנוֹטִיב לָךְ
אַרִי יְיָ מְלִיל לְאַיְתָאָה טָבָא עַל
יִשְׂרָאֵל: ל וְאָמַר לָהּ לֹא אֲזַל
אֶלְהֵן לְאַרְעִי וּלְנִלְדוּתִי אֲזַל:
לא וְאָמַר לֹא כַעַן תִּשְׁבּוּק יִתְנָא
אַרִי עַל כֵּן יֵדְעַת כִּד הוֹינָא שְׂרֵן
בְּמִדְבָּרָא וּגְבוּרִין דְּאַתְעֵבִידִן לָנָא
חֲזִיתָא בְּעֵינֶיךָ: לב וְהִי אַרִי תִזַּל
עִמָּנָא וְהִי טָבָא הַהוּא דִּי יוֹטִיב

(כח) אֵלֶּה מַסְעֵי. זֶה סֵדֶר מַסְעֵיהֶם: וַיִּסְעוּ. בַּיּוֹם
הַהוּא נָסְעוּ: (כט) חֹבֶב. (ספרי) הוּא יִתְרוֹ, שְׁנֹאמַר
(שופטים ד): "מִבְּנֵי חֹבֶב חֹתֵן מֹשֶׁה". וּמֵה תִלְמוּד
לֹאמַר (שמות ב): "וְתַבְאָנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן"?
מִלְּמַד, שֶׁהִתְיַנּוּקוֹת קוֹרִין לְאַבִּי אֲבִיהֶן "אָבָא",
וְשִׁמּוֹת הֶרְבֵּה הָיוּ לוֹ: יִתְרֵ - עַל שֵׁם שִׁיתָר פֶּרֶשֶׁה
אַחַת בַּתוֹרָה, חֹבֶב - עַל שֶׁחֲבַב אֶת הַתּוֹרָה וְכו':
נְסָעִים אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם. (ספרי) מִיד - עַד שֶׁלֹּשָׁה
יָמִים אָנוּ נִכְנְסִין לְאָרֶץ; שְׁבִמְסַע זֶה הָרֵאשׁוֹן נָסְעוּ
עַל מְנַת לְהַפְגֵּס לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲלֹא שֶׁחֲטָאוּ
בַּמִּתְאֲוִנָּיִם. וּמִפְּנֵי מָה שִׁתָּף מֹשֶׁה עִצְמוֹ עִמָּהֶם?
שְׁעָדִין לֹא נִגְזְרָה גְזֵרָה עֲלֵיו וּכְסָבוֹר שֶׁהוּא נִכְנָס:
(ל) אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מוֹלְדֹתִי. (ספרי) אִם בְּשִׁבְלִי
נִכְסִי, אִם בְּשִׁבְלִי מִשְׁפַּחְתִּי: (לא) אֶל־נָא תַעֲזֹב.
אֵין "נָא" אֲלֹא לְשׁוֹן בִּקְשָׁה, שְׁלֹא יֵאמְרוּ: לֹא
נִתְּגִיר יִתְרוֹ מִחֲבֵה; סָבוֹר הִזָּה שִׁישׁ לְגָרִים חֵלֶק
בְּאָרֶץ, עֲכָשׁוּ שְׂרָאָה שְׁאִין לָהֶם חֵלֶק, הַנִּיתָם וְהִלָּךְ

יְיָ עֲמָנָא וְנוֹטִיב לָךְ: לֵךְ וּנְטִלוּ
מִטּוֹרָא דְאַתְגְּלִי עֲלוּהִי יִקְרָא דִּי
מִהֲלַךְ תִּלְתָּא יוֹמִין וְאֶרֶץ קִימָא
דִּי נָטַל קְדָמִיהוֹן מִהֲלַךְ תִּלְתָּא
יוֹמִין לְאַתְקַנָּא לְהוֹן אֲתֵר בֵּית
מִישְׁרֵי: לֵךְ וְעֲנֵן יִקְרָא דִּי
עֲלִיהוֹן בִּימָמָא בְּמִטְלֵהוֹן מִן
מִשְׁרֵיתָא: לֵךְ וְהוּהָ בְּמִטְלֵ אֲרֻנָּא
וְאִמֵּר מֶשֶׁה אֲתְגְּלִי יְיָ וְיִתְבַּדְּרוּן
סִנְאִיךָ וְיִצְרָקוּן בְּעֲלִי דְבִכְךָ מִן
קְדָמָךְ: לוֹ וּבְמִשְׁרֵוֹהִי אֲמַר תּוֹב
יְיָ שְׂרִי בִיקְרָךְ בְּגוֹ רַבּוֹת אֶלְפִיָּא
דִּישְׂרָאֵל: א וְהוּהָ עֲמָא כַּד
מִסְתַּקְפִּין בִּישׁ קְדָם יְיָ וּשְׁמִיעַ
קְדָם יְיָ וְתַקַּף רַגְזָה וּדְלַקַת בְּהוֹן

לֵךְ וַיִּסְעוּ מֵהַר יְהוָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַאֲרוֹן
בְּרִית־יְהוָה נָסַע לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה כִּסִּי: לֵךְ וְעֲנֵן יְהוָה עֲלֵיהֶם
יוֹמָם בְּנִסְעָם מִן־הַמִּחֲנֶה כִּסִּי: ס שְׂשִׁי ז לֵךְ וַיְהִי
בְּנִסְעַ הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוֹמָה | יְהוָה וַיִּפְצוּ
אִיבֵיךָ וַיָּגִסוּ מִשְׁנֵאֵיךָ מִפְּנֵיךָ כִּסִּי: לוֹ וּבִגְנֻחָה
יֹאמֶר שׁוּבָה יְהוָה רַבּוֹת אֶלְפֵי
יִשְׂרָאֵל כִּסִּי: ז פ יֵאָא וַיְהִי הָעָם בְּמִתְאַנְנִים
רַע בְּאָזְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיַּחֲר אָפּוֹ
וַתִּבְעַר־בָּם אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בִּקְצֵה

רש"י

וְגו' (שופטים א): (לג) דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים. מִהֲלַךְ
שְׁלֹשֶׁת יָמִים הָלְכוּ בְיוֹם אֶחָד, שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוא חָפֵץ לְהַכְנִיסָם לְאֶרֶץ מִיָּד: וְאֶרֶץ בְּרִית־ה'
נָסַע לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים. (ספרי. ב"ב יד) זֶה
הָאָרוֹן הֵיחָדָא עֲמָהֶם לְמַלְחָמָה וְכוּ שְׂבָרֵי לוחות
מִנְחִים, וּמִקְדִּים לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתַקֵּן
לָהֶם מְקוֹם חֲנֻיָּה: (לד) וְעֲנֵן ה' עֲלֵיהֶם יוֹמָם.
שְׂבָעָה עֲנָנִים כְּתוּבִים בְּמִסְעֵיהֶם: אַרְבַּע מְאָרְבַּע
רוּחוֹת, וְאַחַד לְמַעְלָה וְאַחַד לְמַטָּה וְאַחַד לִפְנֵיהֶם,
מִנְמִיךְ אֵת הַגְּבֻהָ וּמִגְבִּיָּה אֵת הַנִּמְוִיךְ וְהוֹרֵג נַחֲשִׁים
וְעַקְרָבִים: מִן הַמִּחֲנֶה. מִמְּקוֹם חֲנֻיָּתָן: (לה) וַיְהִי
בְּנִסְעַ הָאָרֶץ. עָשָׂה לוֹ סִמְנֵיּוֹת מִלִּפְנֵי וּמִלְּאַחֲרָיו,
לֹאמַר שָׂאִין זֶה מְקוֹמוֹ; וְלָמָּה נִכְתָּב כָּאן? כִּדִּי
לְהַפְסִיק בֵּין פְּרַעְנוֹת לְפְרַעְנוֹת וְכוּ, כִּדְאִיתָא בְּכָל
כְּתָבֵי הַקָּדֶשׁ (שבת קטז): קוֹמָה ה'. לִפִּי שֶׁהָיָה
מִקְדִּים לִפְנֵיהֶם מִהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים, הָיָה מֶשֶׁה
אוֹמֵר: עֲמֹד וְהִמָּתֵן לָנוּ וְאַל תִּתְרַחֵק יוֹתֵר. (תנחומא
בויקהל): וַיִּפְצוּ אִיבֵיךָ. הַמְכַנְסִין: וַיָּגִסוּ מִשְׁנֵאֵיךָ.
אֵלֹו הָרֹדְפִים: מִשְׁנֵאֵיךָ, אֵלֹו שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל
הַשׁוֹנֵא אֵת יִשְׂרָאֵל שׁוֹנֵא אֵת מִי שֶׁאִמֵּר וְהָיָה

הַעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים פג): "וּמִשְׁנֵאֵיךָ נִשְׂאוּ
רֹאשׁ". וּמִי הֵם? "עַל־עַמְךָ יַעֲרִימוּ סוֹד":
(לו) שׁוּבָה ה'. מִנְחָם תִּרְגְּמוּ לְשׁוֹן מְרֻעָה, וְכֵן
(ישעיה ל): "בְּשׁוּבָה וְנַחַת תִּוְשַׁעוּן": רַבּוֹת אֶלְפֵי
יִשְׂרָאֵל. מַגִּיד, שֶׁאִין הַשְׂכִּינָה שׁוֹרָה בִּישְׂרָאֵל
כַּחוֹתִים מִשְׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁתֵּי רַבּוֹת: (א) וַיְהִי
הָעָם בְּמִתְאַנְנִים. (ספרי) אִין הָעָם אֵלֹא רְשָׁעִים, וְכֵן
הוא אוֹמֵר (שמות יז): "מָה אַעֲשֶׂה לָּעָם הַזֶּה".
וְאוֹמֵר (ירמיה יג): "הָעָם הָרַע הַזֶּה". וְכִשְׁהֵם
כְּשָׁרִים, קְרוֹאִים: "עַמִּי", שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ה): "שִׁלַּח
אֵת עַמִּי" (מיכה ו): "עַמִּי מִה־עֲשִׁיתִי לָךְ":
בְּמִתְאַנְנִים. אִין מִתְאַנְנִים אֵלֹא לְשׁוֹן עֲלִילָה,
מִבְּקָשִׁים עֲלִילָה הָאֵיךְ לְפָרֵשׁ מֵאַחֲרֵי הַמְּקוֹם, וְכֵן
הוא אוֹמֵר בְּשִׁמְשׁוֹן (שופטים יד): "כִּי תִאָּנֶה הוּא־
מִבְּקָשׁ": רַע בְּאָזְנֵי ה'. תּוֹאָנֶה שֶׁהִיא רָעָה בְּאָזְנֵי
ה', שֶׁמִּתְכַּנְּנִים שֶׁתְּבוֹא בְּאָזְנֵי וְיִקְנִיט. אָמְרוּ: "אִי
לָנוּ, כִּמָּה לְבַטְנוּ בְּדֶרֶךְ הַזֶּה שְׁלֹשָׁה יָמִים, שְׁלֹא
נִחְנוּ מִעֲנוּי הַדֶּרֶךְ": וַיַּחֲר אָפּוֹ. אֲנִי הֵייתִי מִתְכַּנֵּן
לְטוֹבַתְכֶם, שֶׁתִּכְנְסוּ לְאֶרֶץ מִיָּד: בִּקְצֵה הַמִּחֲנֶה.
בְּמַקְצִין שְׂבָהֶם לְשִׁפְלוּת, אֵלֹו עָרַב רַב. רַבִּי שְׁמַעוֹן

הַמַּחֲנֶה כִּסִּי: ב וַיֵּצֶק הָעַם אֶל־מֹשֶׁה וַיִּתְּפֹלֵל
 מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ כִּסִּי: ג וַיִּקְרָא
 שְׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא תִבְעָרָה כִּי־בִעָרָה בָּם אֵשׁ
 יְהוָה: ד וְהָאִסְפָּסָף אֲשֶׁר בִּקְרָבוֹ הִתְאוּוּ תֵאוֹה
 וַיֵּשְׁבוּ וַיִּבְכוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי
 יֹאכֻלֵּנוּ בָּשָׂר כִּסִּי: ה וְזָכַרְנוּ אֶת־הַדָּגָה אֲשֶׁר־
 נֹאכַל בַּמַּצְרִים חֲנָם אֵת הַקִּשְׁאִים וְאֵת
 הָאֲבִטָּחִים וְאֶת־הַחֲצִיר וְאֶת־הַבְּצָלִים וְאֶת־
 הַשּׁוּמִים כִּסִּי: ו וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יִבְשֶׁה אֵין כָּל
 בְּלֹתִי אֶל־הַמֶּן עֵינֵינוּ כִּסִּי: ז וְהַמֶּן כְּזֶרַע־גֶּד הוּא
 וְעֵינוּ כְּעֵין הַבְּדֹלַח כִּסִּי: ח שְׂטוֹ הָעַם וְלִקְטוּ
 וַטְחֲנוּ בִּרְחִים אֹז דָּכוּ בַּמִּדְבָּה וּבִשְׁלוּ בַּפְּרוֹר

אֲשֶׁתָּא מִן קָדָם יִי וְשָׂצִיאת בְּסִיפִי
 מִשְׁרִיתָא: ב וַצִּוַח עָמָא עַל מֹשֶׁה
 וַצִּלִּי מֹשֶׁה קָדָם יִי וַאֲשַׁתְקַעַת
 אֲשֶׁתָּא: ג וַיִּקְרָא שְׁמָא דֵּאֲתָרָא
 הַהוּא דִּלְקָתָא אָרִי דִּלְקַת בְּהוֹן
 אֲשֶׁתָּא מִן קָדָם יִי: ד וְעַבְרָבְרִין
 דִּי בִינְיָהוֹן שְׂאִילוּ שְׂאֲלָתָא וְתָבוּ
 וּבְכוּ אָף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ מִן
 יִיכְלָנָא בְּסָרָא: ה דְּכִירִן אֲנַחְנָא
 יֵת נוֹנִיָּא דִּהוּיָּנָא אֶכְלִין בַּמַּצְרִים
 מִגֶּן יֵת בּוֹצִינָא וְיֵת אֲבִטִּיחָא
 וּכְרָתִי וּבּוֹצִלִי וְתוּמִי: ו וְכַעַן
 נַפְשָׁנָא תֵּאִיבָא לִית כָּל מַדְעָם
 אֶלְהֵן לְמַנָּא עֵינָנָא: ז וּמַנָּא כְּבַר
 זֶרַע גֶּדָא הוּא וְחִזּוּהָ כְּחִזּוּ
 בְּדִלְחָא: ח שְׂטִיטִין עָמָא וְלִקְטִין
 דְּצָבִי טָחִין בְּרִיחָא אֹז דְּצָבִי
 דֹּאִיף בַּמִּדְבָּתָא וּמַבְשְׁלִין לָהּ

רש"י

חָנָם מִן הַמַּצּוֹת (ספרי): אֵת הַקִּשְׁאִים. אָמַר רַבִּי
 שְׁמַעוֹן: מִפְּנֵי מַה הַמֶּן מִשְׁתַּנָּה לְכָל דָּבָר, חוּץ
 מֵאלוֹ? מִפְּנֵי שֶׁהֵם קָשִׁים לְמַנִּיקוֹת. אוֹמְרִים
 לֵאשׁוֹה: אֵל תֹּאכְלִי שׁוֹם וּבְצֹל מִפְּנֵי הַתִּינוֹק. מִשָּׁל
 לְמִלְךָ כו' כִּדְאִיתָא בְּסַפְרֵי: הַקִּשְׁאִים. הֵם
 קוֹקוּמִבְרוֹ"ש (גורקען) בְּלַעַז: אֲבִטָּחִים. בּוֹרֵק"ש:
 הַחֲצִיר. פִּרְשִׁין פּוֹרִיל"ש (לוֹיךְ), וְתַרְגּוּמוֹ יֵת
 בּוֹצִינָא וְכו': (ו) אֶל־הַמֶּן עֵינֵינוּ. מִן בִּשְׁחַר מִן
 בְּעָרֵב: (ז) וְהַמֶּן כְּזֶרַע־גֶּד. מִי שְׂאָמַר זֶה לֹא אָמַר
 זֶה, יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: "בְּלֹתִי אֶל־הַמֶּן עֵינֵינוּ",
 וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הִכְתִּיב בַּתּוֹרָה: "וְהַמֶּן כְּזֶרַע־גֶּד
 וּגו'". כְּלוּמַר: רָאוּ בְּאֵי עוֹלָם עַל מַה מִּתְלוֹנְנִים בְּנֵי
 וְהַמֶּן כֶּף וְכָף הוּא חָשׁוּב: כְּזֶרַע־גֶּד. עֶגֶל כְּגֵדָא זֶרַע
 קוּלִינְדֵר"י: בְּדִלְחָ. שֵׁם אֶבֶן טוֹבָה קְרִיסְטָל:
 (ח) שְׂטוֹ. אֵין "שִׁט" אֶלָּא לְשׁוֹן טִיּוֹל אִישׁבְנִי"ר,
 בְּלֹא עֶמֶל: וְטְחֲנוּ בְּרִיחִים וּגו'. לֹא יֵרֵד בְּרִיחִים
 וְלֹא בַּקְדָּרָה וְלֹא בַּמִּדּוּכָה, אֶלָּא מִשְׁתַּנָּה הִיא טַעֲמוֹ
 לְנִטְחָנִין וְלִנְדוּכִין וְלַמְבָּשְׁלִין: בַּפְּרוֹר. קְדָרָה: לְשֹׁד

בֶּן מְנַסִּיָּא אוֹמַר: בְּקַצִּינִים שְׂבָהֶם וּבְגִדוּלִים:
 (ב) וַיֵּצֶק הָעַם אֶל־מֹשֶׁה. (ספרי) מִשָּׁל לְמִלְךָ
 בְּשֶׁר־וְדָם שְׂכַעַס עַל בְּנוֹ, וְהִלָּךְ הַבֶּן אֶצֶל אוֹהָבוֹ
 שֶׁל אָבִיו וְאָמַר לוֹ: צֹא וּבִקֵּשׁ עָלִי מֵאֲבָא: וַתִּשְׁקַע
 הָאֵשׁ. (שם) שְׂקָעָה בַּמָּקוֹמָה בְּאַרְץ, שְׂאֵלוֹ חִזּוּהָ
 לְאַחַת הָרוּחוֹת - הִיָּתָה מְקַפֶּלֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל אוֹתוֹ
 הָרוּחַ: תּוֹרָה ג (ד) וְהָאִסְפָּסָף. אֵלוֹ עָרֵב רַב
 שְׂנֵאֲסָפוֹ עֲלֵיהֶם בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם: וַיֵּשְׁבוּ. (שם) גַּם
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּבְכוּ עִמָּהֶם: מִי יֹאכֻלֵּנוּ בָּשָׂר. וְכִי לֹא
 הָיָה לָהֶם בָּשָׂר? וְהֵלֵא כְּבָר נֶאֱמַר (שְׁמוֹת יב):
 "וְגַם־עָרֵב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר וּגו'". וְאִם
 תֹּאמַר: אֶכְלוּם, וְהֵלֵא בְּכִנְיָסָתָם לְאַרְץ נֶאֱמַר
 (בַּמִּדְבָּר לב): "וּמִמֶּנָּה רַב הָיָה לְבְנֵי רְאוּבֵן וּגו'",
 אֶלָּא שְׁמַבְקָשִׁים עָלֵיהָ: (ה) אֲשֶׁר־נֹאכַל
 בַּמַּצְרִים חָנָם. אִם תֹּאמַר שְׁמַצְרִיִּים נוֹתְנִים לָהֶם
 דָּגִים חָנָם, וְהֵלֵא כְּבָר נֶאֱמַר (שְׁמוֹת ה): "וְתִבֶּן
 לֹא־יִנָּתֵן לָכֶם". אִם תִּבֶּן לֹא הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם חָנָם,
 דָּגִים הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם חָנָם? וּמַהּ אוֹמַר "חָנָם"?

בְּקִדְרָא וְעִבְדִּין זְתָה גְרִיצָן וְהוּה
טַעֲמָה פְּטָעַם דְּלִישׁ בְּמִשְׁחָא:
ט וְכִד נָחַת טָלָא עַל מִשְׁרִיתָא
לִילָא נָחַת מִנָּא עֲלוּהִי: י וּשְׁמַע
מִשָּׁה יָת עֲמָא בְּכֹן לְזַרְעִיתָהוֹן
גְּבֵר בְּתַרְע מִשְׁכָּנָה וְתִקְףָּהּ רָגְזָא
דִּי לְחִדָּא וּבְעִינֵי מִשָּׁה בִישׁ:
יא וְאָמַר מִשָּׁה קָדָם יְיָ לְמָא
אֲבָאֲשָׁתָא לְעִבְדָּךְ וּלְמָא לָא
אֲשַׁפְחִית רַחֲמִין קָדְמָךְ לְשׁוֹאָה
יָת מְטוּל פֶּל עֲמָא הָדִין עָלִי:
יב הָאֵב אָנָּא לְכָל עֲמָא הָדִין אִם
בְּנֵי אֲנֹן דְּאָמַרְתָּ לִי סוֹבְרָהִי
בְּתִקְפָּךְ פְּמָא דְּמִסּוֹבֵר תְּרַבֵּינָא יָת
יִנְקָא עַל אֶרְעָא דִּי קִימְתָּא
לְאַבְהָתוּהִי: יג מִנֵּן לִי בִשְׂרָא
לְמִיָּהֵב לְכָל עֲמָא הָדִין אָרִי בְּכֹן
עָלִי לְמִיָּמַר הֵב לָנָא בִסְרָא
וְנִיכּוּל: יד לִית אָנָּא יָכִיל
בְּלַחֲוֵדִי לְסוֹבְרָא יָת פֶּל עֲמָא
הָדִין אָרִי יָקִיר מִנִּי: טו וְאִם בְּדִין
אֶת עִבְדִּי לִי קִטְלָנִי כְעַן קִטּוּל אִם

וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֲגוֹת וְהָיָה טַעֲמוֹ כְּטַעַם לֶשֶׁד
הַשָּׁמֶן כִּסִּי: ט וּבִרְדַּת הַפֶּל עַל־הַמִּכְנָה לִילָה
יִרְדַּ הַפֶּן עָלָיו: י וַיִּשְׁמַע מִשָּׁה אֶת־הָעַם בְּכָה
לְמִשְׁפַּחְתּוֹ אִישׁ לְפָתַח אֹהֶלוֹ וַיַּחֲרִי־אָף יְהוָה
מְאֹד וּבְעִינֵי מִשָּׁה רָע כִּסִּי: יא וַיֹּאמֶר מִשָּׁה
אֶל־יְהוָה לְמָה הִרְעַתָּ לְעִבְדְּךָ וּלְמָה לֹא־
מִצַּתִּי חֹסֶר א' חֵן בְּעֵינֶיךָ לָשׁוּם אֶת־מִשְׁחָא
כָּל־הָעַם הַזֶּה עָלַי: יב הָאֲנֹכִי הָרִיתִי אֶת
כָּל־הָעַם הַזֶּה אִם־אֲנֹכִי יִלְדֶּתִיהוּ כִּי־תֹאמַר
אֵלֵי שָׂאָהוּ בְּחִיקְךָ כַּאֲשֶׁר יֵשָׁא הָאֱמֹן אֶת־
הַיֵּנֶק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּיו כִּסִּי:
יג מֵאִין לִי בִשָּׁר לָתֵת לְכָל־הָעַם הַזֶּה כִּי־יִבְכוּ
עָלַי לֵאמֹר הִנֵּה־לָנוּ בִשָּׁר וְנֹאכְלָה: יד לֹא־
אוֹכַל אֲנֹכִי לְבָדִי לִשְׂאֹת אֶת־כָּל־הָעַם הַזֶּה
כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי: טו וְאִם־כִּכָּה | אֶת־עֲשֵׂה לִי

רש"י

הַשָּׁמֶן. לְחִלּוּת שֶׁל שָׁמֶן, כִּי פָּרְשׁוּ דוֹנָשׁ. וְדוֹמָה
לוֹ: (תהילים לב): "נִהַפֵּךְ לִשְׂדֵי בְּחִרְבָנִי קִיץ",
וְהִלְמֵ"ד יְסוֹד – נִהַפֵּךְ לְחִלּוּחֵי בְּחִרְבּוֹנֵי קִיץ.
וְרַבּוּתֵינוּ פִּרְשׁוּהוּ (ספרי) לְשׁוֹן שְׂדִים, אֲךָ אֵין עֲנִין
שְׂדִים אֲצֵל שָׁמֶן. וְאִי אֶפְשָׁר לֹאמַר לֶשֶׁד הַשָּׁמֶן
לְשׁוֹן (דברים לב) וַיִּשְׁמַע יְשׁוּרוּן, שָׂאֵם בֶּן הָיָה הִמָּ"ם
נְקוּד קִמָּץ קָטָן (צִירָה) וְטַעֲמוֹ לְמִטָּה תַּחַת הִמָּ"ם.
עֲכָשׁוּ שְׁהִמָּ"ם נְקוּד פֶּתַח קָטָן (סְגוּל) וְהִטְעַם תַּחַת
הַשִּׁי"ן, לְשׁוֹן שָׁמֶן הוּא, וְהַשִּׁי"ן הִנְקוּדָה בְּקִמָּץ
גָּדוֹל וְאֵינָהּ נְקוּדָה בְּפֶתַח קָטָן מִפְּנֵי שֶׁהוּא סוּף
פְּסוּק. דָּבָר אַחֵר: "לֶשֶׁד" לְשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן: לִישׁ
שָׁמֶן דְּבִשׁ – כַּעֲסָה הַנְּלוּשָׁה בְּשָׁמֶן וְקִטּוּפָה
בְּדִבֶּשׁ. וְתַרְגּוּם שֶׁל אֲוִנְקְלוֹס דְּמִתְרַגֵּם: "דְּלִישׁ
בְּמִשְׁחָא" נוֹטָה לְפִתְרוֹנוֹ שֶׁל דוֹנָשׁ; שֶׁהַעֲסָה

הַנְּלוּשָׁה בְּשָׁמֶן, לְחִלּוּחִית שָׁמֶן יֵשׁ בָּהּ: תוֹרָה ט
(י) בְּכָה לְמִשְׁפַּחְתּוֹ. מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת נֶאֱסָפִים
וּבּוֹכִים, לְפָרֶסֶם תְּרַעֲמָתָן בְּגִלּוּי. וְרַבּוּתֵינוּ אָמְרוּ
"לְמִשְׁפַּחְתּוֹ" – עַל עֶסְקֵי מִשְׁפָּחוֹת שֶׁל עֲרִיּוֹת
הַנֶּאֱסָרוֹת לָהֶם (ספרי): תוֹרָה יא (יב) כִּי־תֹאמַר
אֵלֵי. שְׂאֵתָה אֹמֵר אֵלֵי שָׂאָהוּ בְּחִיקְךָ. וְהִיכֵן אָמַר
לוֹ בֶּן? (שְׁמוֹת לב): "לֵךְ נָחַת אֶת־הָעַם", וְאֹמַר
(שְׁמוֹת ו): "וַיִּצְאֻם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" עַל מְנַת שְׁיָהּוּ
סוֹקְלִים אֶתְכֶם וּמִחֲרָפִים אֶתְכֶם: עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּיו. אֵתָה אֹמֵר לִי לִשְׂאֵתָם בְּחִיקִי:
תוֹרָה יג (טו) וְאִם־כִּכָּה אֶת־עֲשֵׂה לִי. תִּשָּׁשׁ כַּחוֹ
שֶׁל מִשָּׁה בְּנִקְבָּה. כְּשֶׁהָרָאָהוּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
הַפְּרָעָנוֹת שֶׁהוּא עֲתִיד לְהִבְיֹא עֲלֵיהֶם עַל זֹאת, אָמַר
לְפָנָיו: אִם בֶּן, הִרְגָנִי תַחֲלָה: וְאֶל־אַרְאָה בְּרַעֲתִי.

הֲרַגְנִי נָא הָרֹג אֶם־מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ וְאַל־
 אֶרְאֶה בְּרַעְתִּי כִּי פ' טו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 אֶסְפֶּה־לִּי שְׂבָעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
 יָדַעְתָּ כִּי־הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשִׁטְרֵיוֹ וְלָקַחְתָּ אֹתָם
 אֶל־אַהֲל מוֹעֵד וְהִתְיַצְבוּ שָׁם עִמָּךְ כִּי
 יִירְדְּתִי וְדִבַּרְתִּי עִמָּךְ שֵׁם וְאַצְלֹתִי מִן־הָרוּחַ
 אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשָׁמַתִּי עֲלֵיהֶם וְנִשְׁאוּ אֹתְךָ
 בְּמִשְׁא הָעָם וְלֹא־תִשָּׂא אֹתָהּ לְבַדְּךָ כִּי
 יח וְאַל־הָעָם תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ לְמַחֲרֹ וְאֶכְלֹתֶם
 בָּשָׂר כִּי בָכִיתֶם בְּאֶזְנֵי יְהוָה לֵאמֹר מִי יֹאכְלֵנוּ
 בָּשָׂר כִּי־טוֹב לָנוּ בְּמִצְרַיִם וְנָתַן יְהוָה לָכֶם
 בָּשָׂר וְאֶכְלֹתֶם כִּי יט לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן
 וְלֹא יוֹמִים וְלֹא יח חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרֵה
 יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם: כ עַד א חֲדָשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאֶפְכֶם

רש"י

שְׁנַת־מִנִּיתֶם פְּרָנְסִים עַל בְּנֵי שָׁל מְקוֹם!: "וְהִתְיַצְבוּ
 שָׁם עִמָּךְ. כְּדִי שִׁירָאוּ יִשְׂרָאֵל וְיִנְהֲגוּ בָהֶם גְּדֻלָּה
 וְכְבוֹד וַיֹּאמְרוּ: חֲכִיבִין אֵלָיו שְׁנִכְנְסוּ עִם מֹשֶׁה
 לְשִׁמְעַ דְּבוּר מִפִּי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא (ספרי):
 (יז) וְיִרְדְּתִי. זוֹ אַחַת מֵעֲשָׂר יְרִידוֹת הַפְּתוּבוֹת
 בַּתּוֹרָה: וְדִבַּרְתִּי עִמָּךְ. וְלֹא עִמָּהֶם: וְאַצְלֹתִי.
 כְּתַרְגוּמוֹ "וְאַרְבִּי", כְּמוֹ (שְׁמוֹת כד): "וְאַל־אֲצִילִי
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל": וְשָׁמַתִּי עֲלֵיהֶם. לָמָּה מֹשֶׁה דוֹמָה
 בְּאוֹתָהּ שְׁעָה? לָנֶר שֶׁמִּנָּח עַל גְּבִי מְנוּרָה וְהַכֵּל
 מִדְּלִיקִין הִימְנוּ וְאֵין אוֹרוֹ חֹסֵר כְּלוּם: וְנִשְׁאוּ אֹתְךָ.
 הַתָּנָה עִמָּהֶם עַל מְנַת שִׁיקְבְּלוּ עֲלֵיהֶם טָרַח בְּנֵי,
 שֶׁהֵם טָרַחֲנִים וְסִרְבָּנִים: וְלֹא־תִשָּׂא אֹתָהּ לְבַדְּךָ.
 (ספרי) הֲרִי תִשׁוּבָה לָמָּה שָׁאֲמַרְתָּ: "לֹא־אוּכַל
 אֲנִכִּי לְבַדִּי": (יח) הִתְקַדְּשׁוּ. הַזְמִינוּ עֲצָמְכֶם
 לְפָרְעָנוּת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה יב): "וְהִקְדַּשְׁתָּם
 לְיוֹם הַהֲרָגָה": תוֹרָה יט (כ) עַד חֲדָשׁ יָמִים. זוֹ

"בְּרַעְתֶּם" הָיָה לוֹ לְכַתֵּב, אֲלֹא שֶׁכָּנָה הַכְּתוּב. וְזֶה
 אֶחָד מִתְקוּנֵי סוֹפְרִים בַּתּוֹרָה לְכַנּוּי וְלִתְקוּן לְשׁוֹן:
 (טז) אֶסְפֶּה־לִּי. הֲרִי תִשׁוּבָה לְתוֹלְדוֹתָ שָׁאֲמַרְתָּ:
 "לֹא־אוּכַל אֲנִכִּי לְבַדִּי". וְהַזְקָנִים הָרִאשׁוֹנִים הֵיכָן
 הָיוּ? וְהֵלֵא אֵף בְּמִצְרַיִם יֵשְׁבוּ עִמָּהֶם, שְׁנֵאֲמַר (שְׁמוֹת
 ג): "לֵךְ וְאֶסְפַּתְּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל"? אֲלֹא בְּאֵשׁ
 תִּבְעָרָה מֵתוֹ וְרִאשׁוֹנֵי הָיוּ מִסִּינֵי לְכָף, דְּכָתִיב (שְׁמוֹת
 כד): "וַיַּחֲזֹזוּ אֶת־הָאֱלֹהִים", שְׁנֵהֲגוּ קִלּוֹת רֹאשׁ,
 כְּנוֹשֵׁף פֶּתוֹ וּמִדְּבַר בְּפִנֵּי הַמֶּלֶךְ. וְזֶהוּ (שם): "וַיֹּאכְלוּ
 וַיִּשְׁתּוּ". וְלֹא רָצָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִתֵּן אֲבִלוֹת
 בְּמִתְּן תּוֹרָה וּפְרַע לָהֶם כָּאֵן: אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם
 וְגו'. אוֹתָן שָׁאֲתָה מִכִּיר שְׁנַת־מִנּוּ עֲלֵיהֶם שׁוֹטְרִים
 בְּמִצְרַיִם בְּעִבּוּדֵת פָּרָךְ וְהָיוּ מִרְחָמִים עֲלֵיהֶם וּמְכִים
 עַל יָדָם, שְׁנֵאֲמַר (שְׁמוֹת ה): "וַיִּכּוּ שְׁטָרֵי בְנֵי
 יִשְׂרָאֵל" - עָתָה יִתְּמֵנוּ בְּגִדְלָתָן, כְּדִרְךָ שְׁנֵצְטַעְרוּ
 בְּצָרְתָן: וְלָקַחְתָּ אֹתָם. קָחֵם בְּדְבָרִים: "אֲשֶׁר־יִכֶּם

לכון לתקלא חלף דקצתון ית
מימרא דיי דשכנתה שרית
ביניכון ובכיתון קדמוהי למימר
למא דנן נפקנא ממצרים:
כא ואמר משה שית מאה אלפין
גברא רגלאה עמא די אנא
ביניהון ואת אמרת בסרא אתן
להון וייכלון ירח יומין: כב הען
ותורין יתנפסון להון היספקון
להון אם ית פל נויי ימא
יתפנשון להון היספקון להון:
כג ואמר יי למשה המימרא דיי
יתעבב בען תחזי היערענך

והיה לכם לזרא יען כִּי־מֵאֲסִתֶּם אֶת־יְהוָה
אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וּתִבְכוּ לִפְנֵיו לֵאמֹר לָמָּה זֶה
יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם כֹּה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שְׂשֵׁי־
מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אֲנִי בְּקִרְבִּי
וְאַתָּה אֲמַרְתָּ בֶּשֶׂר אֶתָּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ
יָמִים כֹּה הֵצֵאן וּבִקֵּר יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּא
לָהֶם אִם אֶת־כָּל־דִּגְי הַיָּם יֵאָסֶף לָהֶם וּמִצָּא
לָהֶם כֹּה פ כֹּה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִיד
יְהוָה תִּקְצֹר עֲתָה תִּרְאֶה הִיקָרְךָ דְּבָרִי אִם־

רש"י

אמר ברבים, חסד לו הכתוב ולא נפרע ממנו, וזו
של מריבה היתה בגלוי, לפיכך לא חסד לו
הכתוב. רבי שמעון אומר: חס ושלום, לא עלתה
על דעתו של אותו צדיק כך! מי שכתוב בו (שם
יב): "בכל־ביתי נאמן הוא", יאמר: אין המקום
מספיק לנו? אלא כך אמר: "שש־מאות אלף רגלי
וגו', ואתה אמרת בשר אתן" לחדש ימים, ואחר
כך תהרג אמה גדולה כזו! "הצאן ובקר ישחט
להם" כדי שיהרגו, ותהא אכילה זו מספקת עד
עולם? וכי שבתך הוא זה? אומרים לו לחמור:
"טל כור שעורים ונחתך ראשך"? השיבו הקדוש־
ברוך־הוא: "ואם לא אתן, יאמרו שקצרה ידי.
הטוב בעיניך שיד ה' תקצר בעיניהם? יאכדו הם
ומאה פיוצא בהם ואל תהי ידי קצרה לפניהם
אפלו שעה אחת"! (כג) עתה תראה היקרך
דברי. רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא
אומר: אי אפשר לעמד על הטפל, מאחר שאינן
מבקשים אלא עלילה לא תספיק להם, סופן לדון
אחריו; אם אתה נותן להם בשר בהמה גסה,
יאמרו: דקה בקשנו. ואם אתה נותן להם דקה,
יאמרו: גסה בקשנו. חיה ועוף בקשנו, דגים
וחגבים בקשנו! אמר לו: אם־כן יאמרו שקצרה
ידי. אמר לפניו: הריני הולך ומפסין. אמר לו:

בפשרים, שמתמצין על מטותיהן ואחר כך נשמתן
יוצאה. וברשעים הוא אומר: "הבשר עודנו בין
שניהם" - כך היא שנויה בספרי, אבל במכילתא
שנויה חלופ: הרשעים אוכלין ומצטערין שלשים
יום, והפשרים "הבשר עודנו בין שניהם": עד
אשר־יצא מאפכם. כתרגומו: "די תקוצון ביה".
והא דומה לכם כאלו אכלתם ממנו יותר מדאי, עד
שיוצא ונגעל לחוץ דרך האף: והיה לכם לזרא.
(ספרי) שתהיו מרחקין אותו יותר ממה שקרבכם.
ובדברי רבי משה הדרשן ראיתי שיש מקום
שקורין לחרב "זרא": את־ה' אשר בקרבכם. אם
לא שנטעתי שכינתי ביניכם, לא גבה לבבכם לפגס
לכל הדברים הללו: (כא) שש־מאות אלף רגלי.
לא חש למנות את הפרט, שלשת אלפים היתרים.
ורבי משה הדרשן פירש: שלא בכו אלא אותן
שיצאו ממצרים: (כב) הצאן ובקר ישחט. (ספרי)
זה אחד מארבעה דברים שהיה רבי עקיבא דורש,
ואין רבי שמעון דורש כמותו. רבי עקיבא אומר:
"שש־מאות אלף רגלי... ואתה אמרת: בשר אתן
להם ואכלו חודש ימים הצאן ובקר וגו'" - הכל
כמשמעו: מי יספיק להם? כענין שנאמר (ויקרא
כה): "ומצא כדי גאלתו". ואיזו קשה: זו, או
(במדבר כ): "שמעו־נא המרים"? אלא לפי שלא

לֹא כִסִּי: כִּד וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם אֵת
 דְּבָרֵי יְהוָה וַיֹּאסֹף שְׁבָעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם
 וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבַת הָאֹהֶל: כה וַיֵּרֶד יְהוָה |
 בָּעֶנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאצֵּל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו
 וַיִּתֵּן עַל־שְׁבָעִים אִישׁ הַזִּקְנִים וַיְהִי כְנֹחַ
 עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסֹפוּ כִסִּי:
 כו וַיִּשְׁאֲרוּ שְׁנֵי־אֲנָשִׁים | בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד |
 אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מִידָד וַתֵּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ
 וְהֵמָּה בִּכְתָבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֶל וַיִּתְנַבְּאוּ
 בַּמַּחֲנֶה כִסִּי: כז וַיִּרְץ הַנֶּעֱר וַיַּגֵּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר
 אֶלְדָּד וּמִידָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה כִסִּי: כח וַיַּעַן
 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון מִשְׁרַת מֹשֶׁה מִבְּחָרָיו וַיֹּאמֶר
 אֲדֹנָי מֹשֶׁה כֹּלָאם כִסִּי: כט וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה
 הַמִּקְנָא אֹתָה לִי וּמִי יִתֵּן כָּל־עַם יְהוָה נְבִיאִים

פִּתְגָמִי אִם לֹא: כד וַיִּנְפֹק מֹשֶׁה
 וּמִלִּיל לַעֲמֹא יֵת פִּתְגָמִיָּא דִּי
 וּכְנֵשׁ שְׁבָעִין גְּבָרָא מִסְבֵּי עַמָּא
 וְאָקַם יְתֵהוּן סְחֹר סְחֹר
 לְמַשְׁכְּנָא: כה וַאֲתַגְלִי יִי בַּעֲנָנָא
 וּמִלִּיל עֲמָה וְרַבִּי מִן רוּחָא דִּי
 עֲלוּהִי וַיְהִי עַל שְׁבָעִין גְּבָרָא
 סְבִיָּא וְהָוּה כִּד שְׂרַת עֲלֵיהוֹן
 רוּחָא דְנְבוּאָה וּמִתְנַבְּאִין וְלֹא
 פִּסְקִין: כו וַאֲשִׁתְּאָרוּ תִרְיִן גְּבָרִין
 בְּמִשְׁרִיתָא שׁוּם חָד אֶלְדָּד וְשׁוּם
 תִּנְיָנָא מִידָד וְשְׂרַת עֲלֵיהוֹן רוּחָא
 דְנְבוּאָה וְאֲנֹון בְּכַתִּיבָא וְלֹא נִפְקוּ
 לְמַשְׁכְּנָא וְאִתְנַבְּאוּ בְּמִשְׁרִיתָא:
 כז וַיִּרְהֵט עוֹלָמָא וַחֲוִי לְמֹשֶׁה
 וַאֲמַר אֶלְדָּד וּמִידָד מִתְנַבְּאִין
 בְּמִשְׁרִיתָא: כח וְאַתְבּ יְהוֹשֻׁעַ בֶּר
 נֹון מִשְׁמִשְׁנָה דְּמֹשֶׁה מַעוֹלְמוּתָהּ
 וַאֲמַר רַבּוּנִי מֹשֶׁה אֶסְרִינוּן:
 כט וַאֲמַר לֵה מֹשֶׁה הִקְנֵאתִי אֶת
 מִקְנִי לִי רַעֲיָנָא פֹון וַיְהוֹן כָּל

רש"י

מַגִּיעַ אֲלֵיהֶם אֵלָא חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה. אָמַר מֹשֶׁה: אֵין
 שְׁבַט שׁוֹמֵעַ לִי לַפְחוֹת מִשְׁבָּטוֹ זֶקֶן אֶחָד. מַה
 עֲשֶׂה? נָטַל שְׁבָעִים וּשְׁתֵּים פְּתָקִין וְכָתַב עַל שְׁבָעִים
 "זֶקֶן", וְעַל שְׁנַיִם חֶלֶק. וּבָרַר מִכָּל שְׁבַט וְשְׁבַט
 שֵׁשָׁה, וְהָיוּ שְׁבָעִים וּשְׁתֵּים. אָמַר לָהֶם: טְלוּ
 פְתָקִיכֶם מִתּוֹךְ קַלְפִּי. מִי שֶׁעָלָה בִּידּוֹ "זֶקֶן"
 נִתְקַדֵּשׁ, וּמִי שֶׁעָלָה בִּידּוֹ חֶלֶק, אָמַר לוֹ: הַמָּקוֹם לֹא
 חִפֵּץ בָּךְ: (כז) וַיִּרְץ הַנֶּעֱר. יֵשׁ אוֹמְרִים: גִּרְשׁוּם
 בֶּן מֹשֶׁה הֵיךְ: (כח) כֹּלָאם. (סנהדרין ו) הִטַּל
 עֲלֵיהֶם צֹרֶכִי צְבוּר וְהֵם כָּלִים מֵאֲלֵיהֶם. (ספרי) דְּבָר
 אַחֵר: תָּנִים אֵל בֵּית הַכֹּלָא, לְפִי שֶׁהָיוּ מִתְנַבְּאִים:
 מֹשֶׁה מֵת וַיְהוֹשֻׁעַ מְכַנִּים אֶת יִשְׂרָאֵל לְאַרְצָא:
 (כט) הַמִּקְנָא אֹתָה לִי. הִקְנֵאתִי אֹתָה מִקְנָא?:
 לִי. כְּמוֹ "בְּשִׁבְלִי". כָּל לְשׁוֹן "קְנָאָה" - אָדָם
 הַנּוֹתֵן לֵב עַל הַדְּבָר, אוֹ לְנֶקֶם אוֹ לַעְזֹר אֲנַפְרַמְנָט

"עֲתָה תִרְאֶה הִיקְרַךְ דְּבָרֵי" - שְׁלֹא יִשְׁמְעוּ לָךְ. הִלָּךְ
 מֹשֶׁה לְפִי־סֵן (זֶה קָאִי גַם לְרִשְׁ"י לְעִיל). אָמַר לָהֶם:
 הִיד ה' תִּקְצֹר? (תהילים עח) "הֵן הִכָּה־צוּר וַיִּזְוּבוּ
 מִים וְגו' הִגַּם־לָחֶם יוֹכַל־תֵּת". אָמְרוּ: פִּשְׁרָהּ הִיא
 זו, אֵין בּוֹ כַח לְמַלְאוֹת שְׁאֵלְתָנוּ. וְזֵהוּ שֶׁנֶּאֱמַר:
 "וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם", כִּי־נִין שְׁלֹא שִׁמְעוּ לוֹ:
 וַיֹּאסֹף שְׁבָעִים אִישׁ וְגו': תוֹרָה כִּד (כה) וְלֹא יָסֹפוּ.
 לֹא נִתְנַבְּאוּ אֵלָא אוֹתוֹ הַיּוֹם לְבִדּוֹ, כִּךְ מִכְּרֵשׁ
 בְּסַפְרִי. וְאוֹנְקְלוֹס תִּרְגָּם: "וְלֹא פִסְקִין", שְׁלֹא
 פִּסְקָה נְבוּאָה מֵהֶם: (כו) וַיִּשְׁאֲרוּ שְׁנֵי־אֲנָשִׁים.
 (ספרי) מֵאוֹתָן שְׁנִבְחָרוּ. אָמְרוּ: אֵין אֲנוּ כְּדָאִין
 לְגַדְלָהּ זו: וְהֵמָּה בִּכְתָבִים. בְּמִבְרָרִים שְׁבָהֶם
 לְסִנְהֶדְרִין. וְנִתְקַבְּלוּ כָּלִם נְקוּבִים בְּשִׁמּוֹת וְעַל יְדֵי
 גּוֹרָל; לְפִי שֶׁהַחֲשׁוֹן עוֹלָה לִי"ב שְׁבָטִים, שֶׁשָּׁה
 שֶׁשָּׁה לְכָל שְׁבַט וְשְׁבַט, חוּץ מִשְׁנֵי שְׁבָטִים שְׁאֵין

כִּי־יִתֵּן יְהוָה אֶת־רוּחוֹ עֲלֵיהֶם כְּשִׁי׃ שְׂבִיעִי
 וַיֵּאסֹף מֹשֶׁה אֶל־הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי
 יִשְׂרָאֵל כְּשִׁי׃ לֹא וְרוּחַ נִסַּע אֶמֶת יְהוָה וַיִּגְזַר
 שְׁלֹוִים מִן־הַיָּם וַיִּטֹּשׁ עַל־הַמַּחֲנֶה בְּדֶרֶךְ יוֹם
 כֹּה וּבְדֶרֶךְ יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה
 וּכְאֻמָּתִים עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ כְּשִׁי׃ לֹב וַיָּקָם הָעָם
 כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה וְכָל אֶיּוֹם
 הַמַּחֲרֹת וַיֵּאסְפוּ אֶת־כְּתִיב הַשִּׁלּוֹ
 הַמִּמֶּעִיט אֶסֶף עֲשָׂרָה חֲמֵרִים וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם
 שְׁטוֹחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה כְּשִׁי׃ לֹב הַבָּשָׂר עוֹדְנָו
 בֵּין שְׁנֵיהֶם טָרֶם יָפְרָת וְאַף יְהוָה חָרָה בָּעָם
 וַיִּדַּךְ יְהוָה בָּעָם מַכָּה רַבָּה מְאֹד כְּשִׁי׃ לֹד וַיִּקְרָא
 אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה כִּי־
 שָׁם קָבְרוּ אֶת־הָעָם הַמִּתְאַוִּים לֹה מִקִּבְרוֹת
 הַתַּאֲוָה נִסְעוּ הָעָם חֲצֹרוֹת וַיְהִיו בַּחֲצֹרוֹת׃ פ
 יב א וַתְּדַבֵּר מִרִים וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁה עַל־אֲדוֹת

עָמָא דִּינִי נְבִיאָן אַרִי יִתֵּן יְיָ יֵת
 רוּחָא דְנְבוּאָתָהּ עֲלֵיהוֹן׃
 ל וְאַתְכִּנֵּשׁ מֹשֶׁה לְמִשְׁרִיתָא הוּא
 וְסָבִי יִשְׂרָאֵל׃ לֹא וְרוּחָא נָטַל מִן
 קָדָם יְיָ וְאַפְרַח שְׁלִוִי מִן יִמָּא
 וְרִמָּא עַל מִשְׁרִיתָא כְּמַהֲלֵךְ יוֹמָא
 לְכָא וּכְמַהֲלֵךְ יוֹמָא לְכָא סְחוּר
 סְחוּר לְמִשְׁרִיתָא וּכְרוֹם תְּרִיתִין
 אֻמִּין עַל אִפִּי אֲרֻעָא׃ לֹב וְקָם
 עָמָא כָּל יוֹמָא הַהוּא וְכָל לַיְלָא
 וְכָל יוֹמָא דְבִתְרוּהִי וּכְנָשׁוּ יֵת
 שְׁלִוִי דְאַזְעַר כְּנָשׁ עֲשָׂרָא דְגוֹרִין
 וַיִּשְׁטְחוּ לְהוֹן מִשְׁטִיחִין סְחוּר
 סְחוּר לְמִשְׁרִיתָא׃ לֹג בְּסָרָא עַד
 כְּעֵן בֵּין שְׁנֵיהוֹן עַד לֹא פִסֵּק
 וְרַגְזָא דִּי תִקִּיף בְּעָמָא וּקְטַל יְיָ
 בְּעָמָא קְטוֹל סָגִי לְחֻדָּא׃
 לֹד וַיִּקְרָא יֵת שְׁמָא דְאַתְרָא הַהוּא
 קִבְרֵי דְמִשְׁאַלֵי אַרִי תִמָּן קִבְרֵי יֵת
 עָמָא דְשִׁאִילוֹ׃ לֹה מִקִּבְרֵי
 דְמִשְׁאַלֵי נָטְלוּ עָמָא לְחֻצְרוֹת
 וְהָיוּ בַּחֲצֹרוֹת׃ א וּמִלֵּלַת מִרְיָם
 וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁה עַל עֶסֶק אֲתָתָא
 שְׁפָרְתָא דִּי נָסִיב אַרִי אֲתָתָא

רַעֲשִׁי

בַּלְעֹז, אוֹחֻז בְּעֵבֵי הַמִּשָּׁא׃ (ל) וַיֵּאסֹף מֹשֶׁה.
 מִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ אֶל־הַמַּחֲנֶה. נִכְנְסוּ אִישׁ
 לְאֹהֱלוֹ וַיֵּאסֹף. לְשׁוֹן כְּנִיסָה אֶל הַבֵּית, כְּמוֹ (דְּבָרִים
 כב): "וַיֵּאסְפוּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ". וְאַב לְכֻלָּם (תְּהִלִּים
 לט): "וַיִּצְבֹּר וְלֹא־יָדַע מִי אֶסְפָּם". מִלְּמַד, שְׁלֹא
 הֵבִיא עֲלֵיהֶם פְּרָעָנוֹת עַד שֶׁנִּכְנְסוּ הַצַּדִּיקִים אִישׁ
 לְאֹהֱלוֹ (סְפָרִי): (לֹא) וַיִּגְזַר וַיִּפְרִיחַ, וְכֵן (תְּהִלִּים
 צ): "כִּי גִזַּר חֵישׁ". וְכֵן (נְחֻם א): "נִגְזְרוּ וַעֲבָר׃"
 וַיִּטֹּשׁ. וַיִּפְשֹׁט, כְּמוֹ (שְׁמוּאֵל א ל): "וַהֲנִה נִטְשִׁים
 עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ", (יִחְזָקְאֵל כט): "וַיִּנְטְשֵׁתִיךָ
 הַמִּדְבָּרָה׃ וּכְאֻמָּתִים. פּוֹרְחוֹת בְּגִבָּה עַד שֶׁהָיוּ
 כְּנִגְדֵי לְבוֹ שָׁל אָדָם, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה טוֹרַח בְּאַסִּיפָתָן,

לֹא לְהַגְבִּיחַ וְלֹא לְשַׁחוֹת (סְפָרִי): (לֹב) הַמִּמֶּעִיט.
 מִי שֶׁאֶסֶף פְּחוֹת מִכָּלֶם, הָעֲצָלִים וְהַחֲגִירִים, אֶסֶף
 עֲשָׂרָה חֲמֵרִים׃ וַיִּשְׁטְחוּ. עָשׂוּ אוֹתָם מִשְׁטִיחִין
 מִשְׁטִיחִין׃ (לֹג) טָרֶם יָפְרָת. כְּתַרְגוּמוֹ: "עַד לֹא
 פִּסֵּק". דְּבָר אַחֵר׃ אֵינוֹ מִסְפִּיק לְפַסְקוֹ בְּשִׁנּוּי, עַד
 שֶׁנִּשְׁמָתוֹ יוֹצֵאָה׃ תּוֹרָה לֹד (א) וַתְּדַבֵּר. (סְפָרִי) אֵין
 "דְּבִיבֹר" בְּכָל מָקוֹם אֲלֹא לְשׁוֹן קִשָּׁה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר
 (בְּרֵאשִׁית מב): "דְּבָר הָאִישׁ אֲדִינִי הָאָרֶץ אֲתָנוּ
 קִשּׁוֹת". וְאֵין "אֲמִירָה" בְּכָל מָקוֹם אֲלֹא לְשׁוֹן
 תְּחִנוּנִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בְּרֵאשִׁית יט): "וַיֵּאמֶר
 אֶל־נָא אַחִי תִרְעוּ", (בְּמִדְבָּר יב): "וַיֵּאמֶר שְׁמַעוּ־נָא
 דְּבָרִי". כָּל "נָא" לְשׁוֹן בְּקִשָּׁה׃ וַתְּדַבֵּר מִרְיָם

הָאִשָּׁה הַכַּשִּׁית אֲשֶׁר לָקַח כִּי־אִשָּׁה כַּשִּׁית
 לָקַח כַּשִּׁי: ב וַיֹּאמְרוּ הָרַק אֶדְבַּרְמָשָׁה דְּבַר יְהוָה
 הֲלֹא גַם־בָּנוּ דְּבַר וַיִּשְׁמַע יְהוָה כַּשִּׁי: ג וְהָאִישׁ
 מֹשֶׁה כְּתִיב עֲנוּ קִרִי עָנִיו מְאֹד מְכַל הָאָדָם אֲשֶׁר
 עַל־פְּנֵי הָאָדָמָה כַּשִּׁי: ד וַיֹּאמֶר יְהוָה פְּתָאם
 אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־מִרְיָם וְאֶל־מִרְיָם צֵאוּ
 שְׁלֹשְׁתֵּכֶם אֶל־אַהֵל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלֹשְׁתָּם כַּשִּׁי:
 ה וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֵד פֶּתַח הָאֹהֶל
 וַיִּקְרָא אֶהֱרֹן וּמִרְיָם וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם כַּשִּׁי: ו וַיֹּאמֶר
 שְׁמַעוּ־נָא דְּבַרִי אִם־יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם יְהוָה

שפרתא דנסיב רחיק: ב ואמרו
 הלחוד ברם במשה מליל יי הלא
 אף עמנא מליל ושמיע קדם יי:
 ג וגברא משה ענותן לחדא מפל
 אנשא די על אפי ארעא:
 ד ואמר יי בתקף למשה ולאהרן
 ולמרים פוקו תלתיכון למשפן
 זמנא ונפקו תלתיהון: ה ואתגלי
 יי בעמודא דעננא וקם בתרע
 משפנא וקרא אהרן ומרים ונפקו
 תרויהון: ו ואמר שמעו כען
 פתגמי אם יהון לכון נביאין אנא
 יי בחדון אנא מתגלי להון
 בחלמין אנא ממלל עמהון:

רש"י

(ד) פתאם. נגלה עליהם פתאם והם טמאים
 בדרך ארץ, והיו צועקים: מים, מים, להודיעם
 שיפה עשה משה שפירש מן האשה, מאחר
 שנגלית עליו שכניה תדיר ואין עת קבועה לדבור:
 צאו שלשתכם. מגיד, ששלשתן נקראו בדבור
 אחד, מה שאי אפשר לפה לומר ולאזן לשמע:
 (ה) בעמוד ענן. (שם) יצא יחיד, שלא כמדת
 בשר-ודם: מלך בשר ודם כשיוצא למלחמה, יוצא
 באוכלוסין, וכשיוצא לשלום יוצא במעטים. ומדת
 הקדוש-ברוך-הוא יוצא למלחמה יחיד, שנאמר
 (שמות טו): "ה' איש מלחמה". ויוצא לשלום
 באוכלוסין, שנאמר (תהילים סח): "רכב אלהים
 רבתיים אלפי שנאן": ויקרא אהרן ומרים. שיהיו
 נמשכין ויוצאין מן החצר לקראת הדבור: ויצאו
 שניהם. ומפני מה משכן והפרידן ממש? לפי
 שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכלו שלא
 בפניו. וכן מצינו בנח: שלא בפניו נאמר (בראשית
 ז): "איש צדיק תמים", ובפניו נאמר (שם): "כי
 אתך ראיתי צדיק לפני". דבר אחר: שלא ישמע
 בנזיפתו של אהרן: (ו) שמעו-נא דברי. אין
 נא אלא לשון בקשה: אם-יִהְיֶה נביאכם. אם

ואהרן. (ספרי) היא פתחה בדבור תחלה, לפיכך
 הקדימה הכתוב תחלה. ומנין היתה יודעת מרים
 שפירש משה מן האשה? רבי נתן אומר: מרים
 היתה בצד צפורה בשעה שנאמר למשה: "אלדד
 ומידד מתנבאים במחנה", כיון ששמעה צפורה,
 אמרה: "אוי לנשותיהן של אלו אם הם נזקקים
 לנבואה, שיהיו פורשין מנשותיהן בדרך שפרש
 בעלי ממני!". ומשם ידעה מרים והגידה לאהרן.
 ומה מרים שלא נתכונה לגנותו, כך נענשה, קל
 וחסר למספר בגנותו של חברו: האשה הכשית.
 (שם) מגיד, שהכל מודים ביפיה, כשם שהכל
 מודים בשחירותו של כושי: כשית. בגימטריא:
 יפת מראה: על-אדות האשה. על אודות גרושיה:
 כי-אשה כשית לקח. מה תלמוד לומר? אלא יש
 לה אשה נאה ביפיה ואינה נאה במעשיה, במעשיה
 ולא ביפיה, אבל זאת נאה בכל: האשה הכשית.
 על שם נזיה נקראת "כושית", כאדם הקורא את
 בנו נאה: "כושי", כדי שלא תשלט בו עין רעה:
 כי-אשה כשית לקח. ועתה גרשה: (ב) הרק
 אף. עמו לבדו דבר ה': הלא גם-בנו דבר. ולא
 פירשנו מדרך ארץ: (ג) ענו. שפל וסכלן:

בַּמֶּרְאֶה אֱלֹוֹ אֶתְוֹדַע בַּחֲלוֹם אֲדַבֵּר-בּוֹ כִּסִּי׃
 וְלֹא-כֵן עֲבָדִי מֹשֶׁה בְּכָל-בֵּיתִי נֶאֱמַן הוּא׃
 הָפֶה אֶל-פֶּה אֲדַבֵּר-בּוֹ וּמִרְאֶה וְלֹא בְּחִידָת׃
 וּתְמִנַּת יְהוָה יֵבִיט וּמִדּוּעַ לֹא יֵרָאֶתָם לְדַבֵּר
 בְּעַבְדִּי בְּמֹשֶׁה כִּסִּי׃ ט וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בָּם
 וַיִּלֶּךְ כִּסִּי׃ י וַהֲעֵנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וַהֲנֵה מְרִים
 מִצְרַעַת פֶּשֶׁלָג וַיִּפֹּן אֶהֱרֹן אֶל-מְרִים וַהֲנֵה
 מִצְרַעַת כִּסִּי׃ יא וַיֹּאמֶר אֶהֱרֹן אֶל-מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנָי
 אֶל-נָא תֵשֶׁת עָלֵינוּ חֲטָאת אֲשֶׁר נֹאֲלָנוּ
 וְאֲשֶׁר חֲטָאנוּ כִּסִּי׃ יב אֶל-נָא תְהִי כַּמֶּת אֲשֶׁר
 בָּצִאתוּ מִרְחֹם אֲמוֹ וַיֹּאכַל חֲצִי בָשָׂרוֹ כִּסִּי׃

רש"י

יִהְיוּ לָכֶם נְבִיאִים: ה' בַּמֶּרְאֶה אֱלֹוֹ אֶתְוֹדַע. שְׂכִינַת שְׁמִי אֵין נִגְלִית עָלָיו בְּאַסְפֵּקְלָרִיא הַמְּאִירָה אֶלָּא בַּחֲלוֹם וְחֲזִיוֹן: תוֹרָה ז (ח) פֶּה אֶל-פֶּה. (ספרי) אֲמַרְתִּי לוֹ (הַכֶּרֶחַ לְפָרֶשׁ כֶּף, דָּאֵלּוּ כְּפִשׁוּטוֹ שֶׁפֶה אֶל פֶּה הַזֶּכֶר לְשִׁבְחָה, אִם-כֵּן הָיָה אִזּוֹ פֶּה אֶל-פֶּה מִמֶּשׁ כְּפִשׁוּטוֹ. וְזֶה אִי אֶפְשָׁר, דִּהָא כְּתִיב בְּסוּף נִשָּׂא: "מִדְּבַר אֱלֹוֹ", וְעֵין שֵׁם בְּרִשׁ"י, אֶלָּא פֶּה אֶל-פֶּה פְּרוּשׁוֹ: אֲמַרְתִּי לוֹ לְפָרֶשׁ כּו'. וּפֶה אֶל-פֶּה לָאוּ דִּוְקָא אֶלָּא רָצָה לֹוּמַר בְּהִדְיָא וְדוּק) לְפָרֶשׁ מִן הָאִשָּׁה. וְהִכֵּן אֲמַרְתִּי לוֹ? בְּסִינִי (דְּבָרִים ה): "לֵךְ אֲמַר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאַהֲלֵיכֶם וְאַתָּה פֶּה עֹמֵד עִמָּדִי": וּמִרְאֶה וְלֹא בְּחִידָת. וּמִרְאֶה זֶה מִרְאֶה דְּבוּר, שְׁאֵנִי מְפָרֶשׁ לוֹ דְּבוּרִי בְּמִרְאִית פָּנִים שָׁבוּ וְאִינִי סוּתְמוֹ לוֹ בְּחִידוֹת, כְּעֵנִין שְׁנֵאֲמַר לִיחֻזְקָאֵל (יחזקאל יז): "חֹדֶר חֲדָה וְגו'". יָכוֹל מִרְאֶה שְׂכִינָה? תִּלְמוּד לֹוּמַר (שְׁמוֹת לג): "לֹא תוּכַל לָרֹאֵת אֶת-פָּנָי": וְתְמִנַּת ה' יֵבִיט. זֶה מִרְאֶה אַחֲוָרִים, כְּעֵנִין שְׁנֵאֲמַר (שם) "וְרֹאִית אֶת-אַחֲרָי": בְּעַבְדִּי בְּמֹשֶׁה. אֵינוֹ אוֹמֵר "בְּעַבְדִּי מֹשֶׁה", אֶלָּא "בְּעַבְדִּי בְּמֹשֶׁה". בְּעַבְדִּי, אֶף-עַל-פִּי שְׁאֵינוֹ מֹשֶׁה, בְּמֹשֶׁה, אֶפְלוֹ אֵינוֹ עַבְדִּי, כִּדְּאִי הָיִיתָם לִירָא מִפְּנֵיו, וְכָל שָׁכֵן שֶׁהוּא עַבְדִּי, וְעַבְדִּי מֶלֶךְ - מֶלֶךְ, הָיָה לָכֶם לֹוּמַר: אֵין הַמֶּלֶךְ אוֹהֲבֵוּ חֲנֻם (ספרי. תְּנַחֲמוּא). וְאִם תֹּאמְרוּ: אֵינִי מִפִּיר בְּמַעֲשָׂיו - זֹו קָשָׁה מִן הָרֵאשׁוֹנָה: (ט) וַיַּחֲרֹאֲף ה' בָּם וַיִּלֶּךְ. מֵאַחֵר שֶׁהוֹדִיעָם סְרַחוֹנָם, גִּזַּר עָלֵיהֶם גְּדוּי, קָל וְחֹמֶר לְכַשֵּׁר-וָדָם, שֶׁלֹּא יִכְעַס עַל חֲבֵרוֹ עַד שִׁיּוֹדְעֵנוּ סְרַחוֹנוֹ: (י) וַהֲעֵנָן סָר. וְאַחֵר כֶּף: וַהֲנֵה מְרִים מִצְרַעַת פֶּשֶׁלָג. מִשָּׁל לְמֶלֶךְ שְׁאֲמַר לְפָדְגוֹג: רְדָה אֶת בְּנֵי, אֲבָל לֹא תִרְדְּנוּ עַד שְׁאֲלֶךְ מֵאֲצִלָּךְ, שְׂרַחֲמִי עָלָיו: (יא) נֹאֲלָנוּ. כְּתַרְגוּמוֹ, לְשׁוֹן אֲוִיל: (יב) אֶל-נָא תְהִי. אַחֲוָתָנוּ זֹו: כַּמֶּת. שֶׁהַמְצָרַע חָשׁוּב כַּמֶּת: מֵה מֵת מְטַמֵּא בְּבִיאָה, אֶף מְצָרַע מְטַמֵּא בְּבִיאָה: אֲשֶׁר בָּצִאתוּ מִרְחֹם אֲמוֹ. אֲמֵנוּ הָיָה לוֹ לֹוּמַר, אֶלָּא שְׂכִינָה הַכְּתוּב, חֲצִי בָשָׂרָנוּ הָיָה לוֹ לֹוּמַר, אֶלָּא שְׂכִינָה הַכְּתוּב מֵאַחֵר שִׁיּוֹצָאָה מִרְחֹם אֲמֵנוּ, הָיָה לָנוּ כְּאֵלֹו גֹּאֲכַל חֲצִי בָשָׂרָנוּ, כְּעֵנִין שְׁנֵאֲמַר (בְּרַאשִׁית לו): "כִּי אֲחִינוּ בָשָׂרָנוּ הוּא". וּלְפִי מִשְׁמַעוֹ אֶף הוּא נִרְאָה כֵּן; אֵין רְאוּי לְאַח לְהַנִּיחַ אֶת אַחֲוָתוֹ לְהִיּוֹת כַּמֶּת: אֲשֶׁר

יג וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָא רַפָּא
נָא לָהּ כִּי פ מִפְטִיר יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
וְאַבְיָה יֶרֶק יֶרֶק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִפְלֵם שְׁבַעַת
יָמִים תִּסְגֹּר שְׁבַעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחֵר
תֵּאֲסֹף כִּי טו וְתִסְגֹּר מְרִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
שְׁבַעַת יָמִים וְהָעֵם לֹא נָסַע עַד־הָאֲסֹף
מְרִים כִּי טז וְאַחֵר נָסְעוּ הָעָם מִחֲצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ
בַּמִּדְבָּר פֶּאֶרְן: כפכ

קל"ו פסוקים מהללא"ל סימן

רנ"ט

"קח לך". פיוצא בו (דברים ג): "וְאֶתְחַנֵּן אֶל ה' בְּעֵת
הַהוּא לֵאמֹר". הַשִּׁיבוּ: "רִב־לֹךְ": רַפָּא נָא לָהּ.
מִפְטִיר מַה לֹּא הָאָרִיף מֹשֶׁה בַּתְּפִלָּה? שְׁלֹא יִהְיוּ
יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: אַחֲתוֹ עוֹמְדָת בְּצִרָה וְהוּא עוֹמֵד
וּמִרְבָּה בַּתְּפִלָּה! (דָּבָר אַחֵר: שְׁלֹא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל:
בְּשָׁבִיל אַחֲתוֹ הוּא מֵאָרִיף בַּתְּפִלָּה, אָבֵל בְּשָׁבִילֵנוּ
אֵינוּ מֵאָרִיף בַּתְּפִלָּה): (יד) וְאַבְיָה יֶרֶק יֶרֶק
בְּפָנֶיהָ. וְאִם אָבִיָּה הִרְאָה לָהּ פָּנִים זֹעֲפוֹת, הֲלֹא
תִפְלֵם שְׁבַעַת יָמִים, (ב"ק כ"ה) קל וְחָמֵר לִשְׁכִּינָה י"ד
יוֹם; אֵלָּא דִּיּוּ לָבֹא מִן הַדִּין לְהִיּוֹת כְּפִדּוֹן, לְפִיכָף אִף
בְּנִזְיַפְתִּי תִסְגֹּר שְׁבַעַת יָמִים: וְאַחֵר תֵּאֲסֹף. אוֹמֵר
אֲנִי: כָּל "הָאֲסִיפּוֹת" הָאֲמוּרוֹת בְּמִצְרָעִים עַל שֵׁם
שֶׁהוּא מְשַׁלַּח מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, וּכְשֶׁהוּא נִרְפָּא - נִאָּסֵף
אֶל הַמַּחֲנֶה, כְּתוּב בּוֹ אֲסִיפָה לְשׁוֹן הַכְּנָסָה:
(טו) וְהָעָם לֹא נָסַע. (סוטה ט) זֶה הַכְּבוֹד חָלַק לָהּ
הַמָּקוֹם בְּשָׁבִיל שְׁעָה אַחַת שְׁנִתְעַכְבָּה לַמֹּשֶׁה
כְּשֶׁהִשְׁלַךְ לִיאֹר, שְׁנִאָּמַר (שמות ב): "וְתִתְצַב אַחֲתוֹ
מִרְחָק וְגו'": תורה טז

חסלת פרשת בהעלותך

יג וַיִּצְעַק מֹשֶׁה קָדָם יְיָ לְמִימָר
אֱלֹהֵא בְּכַעַר אֲסִי כַעַן יְתֵה:
יד וַיֹּאמֶר יְיָ לַמֹּשֶׁה וְאֵלֹו אָבוּהֵא
מִנְזַף נִזְיָף בִּיה הֲלֹא תִתְפִּלֵּם
שְׁבַעַת יוֹמִין תִּסְתַּגֵּר שְׁבַעַת יוֹמִין
מִבְּרָא לַמִּשְׁרִיתָא וּבִתֵּר בֵּן
תִּתְכַנֵּשׁ: טו וַאֲסִתַּגֵּר מְרִים
מִבְּרָא לַמִּשְׁרִיתָא שְׁבַעַת יוֹמִין
וְעָמָא לֹא נָטַל עַד דִּאֲתַכְנֵשׁ
מְרִים: טז וּבִתֵּר בֵּן נָטַל עָמָא
מִחֲצֵרוֹת וּשְׁרוּ בַּמִּדְבָּרָא דְּפֶאֶרְן:

פ פ פ

בְּצִאתוֹ. מֵאַחֵר שְׁיָצֵא זֶה מִרְחָם אִמּוֹ שֶׁל זֶה, שְׁיֵשׁ
כַּח בְּיָדוֹ לַעֲזֹר וְאֵינוֹ עוֹזְרוֹ, הָרִי נֶאֱכַל חֲצִי
בְּשָׂרוֹ - שְׂאֵחֵיו בְּשָׂרוֹ הוּא. דָּבָר אַחֵר: "אֶל־נָא תִהְיֶה
כְּמֹת" - (ספרי) אִם אֵינָךְ רוֹפֵאָה בַּתְּפִלָּה, מִי מִסְּגִירָה
וּמִי מִטְהֵרָה? אֲנִי אִי אֶפְשָׁר לְרֹאאוֹתָהּ, שְׂאֵנִי קְרוֹב
וְאֵין קְרוֹב רוֹאֶה אֶת הַנִּגְעִים, וְכֵהֵן אַחֵר אֵין בְּעוֹלָם.
וְזֹהוּ: "אֲשֶׁר בְּצִאתוֹ מִרְחָם אִמּוֹ": (יג) אֵל נָא רַפָּא
נָא לָהּ. בָּא הַכְּתוּב לְלַמֶּדֶךָ דֶּרֶךְ אֲרֵץ, שֶׁהִשְׁוֹאֵל דָּבָר
מִחֲבֵרוֹ צָרִיף לוֹמַר שְׁנִים אוֹ שְׁלֹשָׁה דְּבָרֵי תַּחֲנוּנִים
וְאַחֵר בֵּן יִבְקֹשׁ שְׂאֵלוֹתָיו: לֵאמֹר. מַה תִּלְמוּד לוֹמַר?
אָמַר לוֹ: הַשִּׁיבֵנִי אִם אֶתָּה מִרְפָּא אוֹתָהּ אִם לֹא? עַד
שֶׁהִשְׁבִּיבוֹ: "וְאַבְיָה יֶרֶק יֶרֶק וְגו'". רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן
עֲזַרְיָה אוֹמֵר: בְּאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת בִּקְשָׁה מֹשֶׁה מִלִּפְנֵי
הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְהַשִּׁיבוֹ אִם יַעֲשֶׂה שְׂאֵלוֹתָיו אִם
לֹא. פִּיּוּצָא בּוֹ (שמות ו): "וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה לְפָנָי ה'
לֵאמֹר וְגו'" (ספרי), מַה תִּלְמוּד לוֹמַר לֵאמֹר? הַשִּׁיבֵנִי
אִם גּוֹאֲלִים אֶתָּה אִם לֹא. עַד שֶׁהִשְׁבִּיבוֹ: עֶתָּה תִּרְאֶה
וְגו'. פִּיּוּצָא בּוֹ (במדבר כז): "וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה אֶל ה'
לֵאמֹר יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הָרוּחַת לְכָל־בְּשָׂרוֹ". הַשִּׁיבוֹ:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עֲצֵחִים הָיָא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיָּהּ מֵאֲשֶׁר. דְּרַכִּיָּה דְרַכִּינַעֲם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׂמְלָהּ עֲשֶׂר וּבְכּוֹד. וְ חָפִץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וְגִדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לַגּוֹל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגֶד הַתּוֹרָה, שֶׁמִּקּוֹם הַתּוֹרָה יִהְיֶה בְּאִמְצַע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבֵנִט חוֹגְרִים בְּתַחֲלִיל שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאֵי הָאֵמֶת וְצִדְקָה:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן חלק ב, סימן רפד סעיף יא.

הפטרה לפרשת בהעלתך בזכריה פרק ב

ב יִרְנִי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנֵּי־בָא וְשִׁכְנִתִּי בְּתוֹכָךְ נְאֻם־יְהוָה: **טו** וְנִלְווּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשִׁכְנִתִּי בְּתוֹכָךְ וַיִּדְעַתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ: **טז** וְנָחַל יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל־אֲדָמַת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלַיִם: **יז** הֵם כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי נֶעֱזָר מִמָּעוֹן קֹדֶשׁוֹ: **יח** וַיִּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מִלְאָךְ יְהוָה וְהַשָּׁטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ לְשַׁטֵּנוֹ: **יט** וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׁטָן יִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַשָּׁטָן וַיִּגְעַר יְהוָה בְּךָ הַכֹּהֵן בִּירוּשָׁלַיִם הֲלוֹא זֶה אֹד מֵצֵל מֵאֵשׁ: **כ** וַיְהוֹשֻׁעַ הָיָה לְבָשׁ בְּגָדִים צֹאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמִּלְאָךְ: **כא** וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים לִפְנָיו לֵאמֹר הֲסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֵּאִים מֵעַלְיוֹ וַיֹּאמֶר אֲלֵיו רְאֵה הָעֵבְרָתִי מֵעַלְיָךְ עֹנֶךָ וְהַלְבַּשׁ אֹתָךְ מַחֲלָצוֹת: **כב** וַאֲמַר יִשְׁיִמוּ צִנִּיף טְהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיִּשְׁיִמוּ הַצִּנִּיף הַטְּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיִּלְבָּשֻׁהוּ בְּגָדִים וּמִלְאָךְ יְהוָה עֹמֵד: **כג** וַיַּעַל מִלְאָךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: **כד** כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בְּדֶרֶכִי תֵלֵךְ וְאִם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם־אֶתְּהָ תִדְרִין אֶת־בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֻצִּי וְנָתַתִּי לְךָ מַהֲלָכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה: **כה** שְׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ | הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אֶתְּהָ וְרַעֲיָךְ הַיֹּשְׁבִים לִפְנֶיךָ כִּי־אֲנִשִּׁי מוֹפֶת הִמָּה כִּי־הִנֵּנִי מֵבִיא אֶת־עַבְדִּי צִמַּח: **כו** כִּי | הִנֵּה הָאֶבֶן אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינַיִם הִנֵּנִי מִפְתָּח פֶּתָחָה נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּמִשְׁתִּי אֶת־עוֹן הָאָרֶץ־הַזֹּאת בַּיּוֹם אֶחָד: **כז** בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֶל־תַּחַת גִּפֶּן וְאֶל־תַּחַת תְּאֵנָה: **כח** אֲ וַיָּשֶׁב הַמִּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיַּעֲרֵנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲזֹר מִשְׁנָתוֹ: **כט** וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה

אתה ראה כתיב ויאמר קרי ואמר ראיתי והנה מגורת זהב בלה וגלה על ראשה ושבעה גרתייה עליה שבעה ושבעה מוצקות לגרות אשר על ראשה: גושנים זיתים עליה אחד מימין הגלה ואחד על שמאלה: וואען ואמר אל המלאך הדבר בי לאמר מה אלה אדני: הויען המלאך הדבר בי ויאמר אלי הלא ידעת מה תמה אלה ואמר לא אדני: וויען ויאמר אלי לאמר זה דברי יהוה אל זרבלל לאמר לא בחיל ולא בלח בי אם פרוחי אמר יהוה צבאות: ומראתה הרה גדול לפני זרבלל למישר והוציא את האבן הראשה תשאות חן חן לה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דברייך, ודבר אחד מדברייך אחור לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי. משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באליהו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה גרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו מודים לך, ומברכים אותך. יתברך שמך בפני כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	5:37	5:35	8:33	8:32	9:05	9:04	10:16	10:16	19:38	19:42	20:04	20:08	19:21	20:19
חיפה (ק)	5:33	5:30	8:31	8:30	9:03	9:02	10:14	10:14	19:41	19:45	20:08	20:12	19:14	20:23
ירושלים (ק)	5:32	5:30	8:31	8:30	9:02	9:01	10:13	10:13	19:39	19:43	20:06	20:10	19:02	20:19
תל אביב (ק)	5:36	5:34	8:33	8:32	9:05	9:04	10:16	10:16	19:39	19:43	20:06	20:10	19:22	20:22
אוסטריה וינה (ק)	5:01	4:56	8:23	8:21	8:54	8:52	10:13	10:12	20:41	20:48	21:17	21:25	20:29	21:45
אוסטרליה מלבורן (ח)	7:16	7:20	9:12	9:15	9:44	9:47	10:35	10:37	17:17	17:14	17:45	17:42	16:56	17:53
אוקראינה אודסה (ק)	5:12	5:07	8:29	8:27	9:01	8:59	10:19	10:17	20:36	20:42	21:10	21:17	20:23	21:21
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	4:47	4:41	8:08	8:05	8:40	8:37	9:59	9:57	20:26	20:33	21:03	21:10	20:14	21:14
אוק. ז'יטומיר (ק)	5:06	5:00	8:30	8:27	9:02	8:59	10:22	10:21	20:59	21:06	21:37	21:45	20:47	21:49
אוקראינה קייב (ק)	4:57	4:50	8:22	8:19	8:54	8:51	10:14	10:12	20:53	21:01	21:32	21:40	20:41	21:44
אוקראינה דונייצק (ק)	4:37	4:32	7:58	7:55	8:29	8:27	9:48	9:47	20:14	20:21	20:50	20:57	20:02	21:01
איטליה מילאנו (ק)	5:41	5:36	8:57	8:55	9:29	9:27	10:46	10:45	20:59	21:05	21:32	21:39	20:46	21:57
אקוואדור קיטו (ח)	5:59	6:00	8:33	8:34	9:03	9:04	10:06	10:06	18:22	18:23	18:44	18:45	18:04	18:49
ארגנטינה ב. איירס (ח)	7:43	7:47	9:42	9:45	10:15	10:17	11:06	11:08	17:57	17:54	18:23	18:20	17:36	18:32
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	8:47	8:52	10:42	10:45	11:12	11:15	12:02	12:04	18:36	18:32	19:04	19:01	18:15	19:05
ארה"ב בולטימור (ק)	5:44	5:40	8:49	8:48	9:22	9:20	10:36	10:35	20:23	20:27	20:52	20:57	20:09	21:01
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	5:28	5:24	8:37	8:35	9:09	9:07	10:23	10:22	20:18	20:23	20:48	20:53	20:04	21:08
ארה"ב ג'רסי (ק)	5:29	5:25	8:37	8:35	9:09	9:07	10:24	10:23	20:17	20:22	20:47	20:53	20:03	21:08
ארה"ב דטרויט (ק)	5:59	5:55	9:11	9:09	9:42	9:41	10:58	10:57	20:59	21:04	21:30	21:36	20:45	21:51
ארה"ב הווסטן (ק)	6:21	6:19	9:15	9:15	9:48	9:47	10:58	10:58	20:15	20:19	20:41	20:45	20:00	20:56
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	5:42	5:39	8:42	8:41	9:14	9:13	10:26	10:25	19:58	20:02	20:25	20:29	19:43	20:40
ארה"ב מיאמי (ק)	6:29	6:27	9:19	9:18	9:51	9:51	11:00	11:00	20:06	20:09	20:31	20:34	19:51	20:45
ארה"ב ניו הייבן (ק)	5:24	5:20	8:32	8:30	9:04	9:03	10:19	10:18	20:13	20:18	20:44	20:49	20:00	21:06
ארה"ב שיקאגו (ק)	5:18	5:14	8:30	8:28	9:01	8:59	10:16	10:15	20:17	20:22	20:48	20:54	20:03	21:07
בוליביה לא פאס (ח)	6:41	6:43	9:04	9:06	9:33	9:35	10:32	10:33	18:17	18:16	18:40	18:39	17:59	18:43
בלגיה אנטוורפן (ק)	5:39	5:32	9:05	9:02	9:37	9:34	10:58	10:56	21:40	21:48	22:19	22:28	21:28	22:54
בלגיה בריסל (ק)	5:39	5:33	9:06	9:03	9:37	9:34	10:58	10:56	21:40	21:47	22:19	22:27	21:28	22:51
בלרוס ליובאוויטש (ק)	4:32	4:24	8:09	8:06	8:41	8:37	10:05	10:03	21:14	21:23	21:59	22:10	21:03	22:14
ברזיל ס.פאולו (ח)	6:32	6:35	8:44	8:46	9:16	9:17	10:11	10:13	17:34	17:33	17:58	17:57	17:15	18:04
ברזיל ריו דה ז'נירו (ח)	6:17	6:20	8:30	8:32	9:01	9:03	9:57	9:59	17:22	17:21	17:45	17:44	17:03	17:51
בריטניה לונדון (ק)	4:53	4:47	8:22	8:19	8:53	8:50	10:15	10:13	21:01	21:09	21:41	21:50	20:50	22:15
בריטניה מנצ'סטר (ק)	4:53	4:45	8:26	8:23	8:57	8:54	10:20	10:18	21:19	21:28	22:02	22:12	21:08	22:41
גרמניה ברלין (ק)	4:56	4:49	8:26	8:23	8:58	8:54	10:20	10:18	21:11	21:19	21:52	22:02	21:00	22:06
גרמניה פרנקפורט (ק)	5:24	5:18	8:50	8:47	9:21	9:18	10:42	10:40	21:21	21:28	21:59	22:07	21:09	22:11
הודו בומביי (ח)	6:00	5:59	8:43	8:43	9:16	9:15	10:22	10:22	19:11	19:13	19:34	19:37	18:55	19:41
הודו פונה (ח)	5:55	5:54	8:39	8:39	9:11	9:11	10:18	10:18	19:08	19:10	19:31	19:34	18:52	19:38
הונגריה בודפשט (ק)	4:55	4:49	8:14	8:11	8:46	8:43	10:04	10:03	20:27	20:33	21:02	21:09	20:14	21:13
טורקיה איסטנבול (ק)	5:37	5:33	8:45	8:43	9:17	9:15	10:32	10:31	20:25	20:30	20:56	21:01	20:12	21:05
יוון אתונה (ק)	6:06	6:02	9:10	9:08	9:42	9:40	10:55	10:54	20:38	20:43	21:07	21:12	20:24	21:16
מולדובה קישינב (ק)	5:18	5:13	8:35	8:33	9:08	9:06	10:26	10:24	20:45	20:51	21:19	21:26	20:32	21:30

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו מ. סיטי (ק)	6:51	6:50	9:40	9:40	10:10	10:10	10:18	10:18	20:16	20:18	20:39	20:42	20:00	20:46
ניו זילנד קר. צ' (ח)	7:42	7:48	9:29	9:32	10:02	10:05	10:50	10:52	17:10	17:05	17:40	17:36	16:47	17:40
נפאל קטמנדו (ח)	5:05	5:03	8:00	7:59	8:31	8:30	9:41	9:40	18:56	19:00	19:22	19:25	18:41	19:29
סינגפור סינגפור (ח)	6:53	6:54	9:23	9:23	9:55	9:56	10:57	10:58	19:09	19:10	19:31	19:32	18:52	19:36
פולין ורשא (ק)	4:25	4:18	7:56	7:53	8:27	8:24	9:49	9:47	20:41	20:49	21:22	21:31	20:30	21:35
פרו לימה (ח)	6:17	6:19	8:36	8:38	9:09	9:10	10:08	10:09	17:52	17:52	18:15	18:14	17:34	18:18
צרפת ליוון (ק)	5:57	5:52	9:14	9:12	9:45	9:43	11:03	11:01	21:18	21:24	21:52	21:59	21:05	22:16
צרפת פריז (ק)	5:55	5:49	9:18	9:15	9:49	9:47	11:09	11:07	21:40	21:47	22:16	22:24	21:28	22:45
קולומביה בוגוטה (ח)	5:35	5:35	8:12	8:13	8:42	8:43	9:46	9:46	18:11	18:12	18:33	18:34	17:54	18:38
קנדה טורונטו (ק)	5:41	5:36	8:54	8:52	9:25	9:24	10:42	10:41	20:48	20:54	21:20	21:27	20:35	21:43
קנדה מונטריאול (ק)	5:12	5:07	8:28	8:26	8:59	8:57	10:17	10:15	20:31	20:37	21:04	21:11	20:18	21:29
קפריסין לרנקה (ק)	5:36	5:33	8:34	8:33	9:07	9:06	10:19	10:18	19:49	19:53	20:16	20:21	19:34	20:25
רוסיה מוסקבה (ק)	4:58	4:50	8:40	8:36	9:11	9:07	10:36	10:33	21:55	22:04	22:42	22:54	21:45	23:27
רוסיה רוסטוב נא-דונו (ק)	5:34	5:28	8:52	8:49	9:24	9:22	10:42	10:41	21:03	21:09	21:37	21:44	20:50	21:48
שווייץ ציריך (ק)	5:35	5:30	8:56	8:54	9:27	9:25	10:46	10:44	21:10	21:17	21:46	21:53	20:58	22:11
תאילנד בנגקוק (ח)	5:47	5:47	8:26	8:26	8:59	8:59	10:04	10:04	18:42	18:44	19:05	19:07	18:26	19:11

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק: כל ליל ו' ט"ו בו

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפח פלאיב ואורב ולסמים וחיות רעות בדרך ומפל'פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 3 9606108 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 3 9606761 (972)

ת.ד. 2 כפר חב"ד 60840 Israel - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il